LISTA LUI SCHINDLER

Bestseller internațional a cărui ecranizare a obținut

7 PREMII OSCAR

THOMAS KENEALLY

THOMAS KENEALLY

LISTA LUI SCHINDLER

THOMAS KENEALLY

LISTA LUI SCHINDLER

Traducere de: FAUR AGACHI

Editura ORIZONTURI
București — 1995

Thomas Keneally

Schindler's list

Copyright © 1982 by EMISPERE PUBLISHER LIMITED

Toate drepturile asupra ediţiei în limba română sînt
rezervate Editurii ORIZONTURI — Bucureşti

• ISBN 973-9154-29-8

În memoria lui Oskar Schindler şi a lui Leopold Pfefferberg, a căror dăruire, dublată de o tenacitate ieşită din comun, a dus la scrierea acestei cărți.

NOTA AUTORULUI

În 1980 am vizitat un magazin de marochinărie din Beverly Hills şi am întrebat de preţurile servietelor. Magazinul îi aparţinea lui Leopold Pfefferberg, un supravieţuitor din grupul Schindler. În spatele rafturilor încărcate cu obiecte din piele aduse din Italia, am auzit pentru prima dată de Oskar Schindler — cetăţean german, *bon vivant*, cunoscut în lumea tranzacţiilor de bursă, curtenitor, născut sub zodia contrastelor — şi de felul în care a salvat un grup amestecat din punct de vedere al poziţiei sociale, aparţinînd acelei rase condamnate în perioada cunoscută sub numele generic de Holocaust.

Această istorisire uluitoare despre Oskar se bazează, în primul rînd, pe interviurile luate unui număr de cincizeci de supravieţuitori ai grupului Schindler, provenind din şapte ţări: Australia, Israel, Germania de Vest, Austria, S.U.A., Argentina şi Brazilia. Ea a fost îmbogăţită de o vizită, efectuată în compania lui Leopold Pfefferberg, în acele locuri care prezintă un interes deosebit pentru carte — Cracovia, oraşul adoptiv al lui Oskar; Plaszów, teritoriul lagărului de muncă al lui Amon Goeth; strada Lipowa, în Zablocie, unde încă mai există fabrica lui Oskar; Auschwitz-Birkenau, de unde acesta îşi scotea deţinutele. Dar naraţiunea se sprijină, de asemenea, pe documente şi alte informaţii furnizate de acei cîţiva asociaţi

ai lui Oskar, din vremea războiului, care încă mai pot fi contactați, ca şi de numeroşii săi prieteni din perioada postbelică. Multe dintre sutele de mărturii care-l privesc şi care au fost depuse de evreii grupului Schindler la *Yad Vashem* — Organizația pentru Comemorarea Martirilor şi Eroilor — au îmbogățit şi mai mult dosarul, aşa cum au făcut-o şi alte informații scrise provenind din surse particulare şi dintr-un teanc de documente şi hîrtii personale ale lui Schindler, unele dintre ele puse la dispoziție de *Yad Vashem*, altele de prietenii lui Oskar.

Folosirea structurii şi mecanismelor unui roman pentru a comunica o întîmplare reală este o cale frecvent folosită în literatura modernă. Este şi cea pe care am ales-o aici, atît din pricină că meseria de romancier este singura pe care pot afirma că o cunosc, cît şi pentru că tehnicile romanului par mult mai pe potriva unui personaj de o asemenea ambiguitate şi anvergură ca Oskar.

Deoarece ficțiunea poate diminua valoarea de document a lucrării, am încercat să evit elementele imaginare şi să separ realitatea de miturile care, foarte probabil, însoțesc personalitatea unui om de talia lui Oskar. Cîteodată a fost necesar să reconstitui conversații despre care Oskar şi ceilalți nu au lăsat decît urme vagi, dar cele mai multe schimburi de cuvinte şi discuții şi toate evenimentele sînt bazate pe amintirile detaliate ale membrilor *Schindlerjud* — evreii din grupul Schindler — ale lui Schindler însuşi şi ale celorlalți martori ai gesturilor sale cutremurător de binevenite.

Aş vrea să mulțumesc mai întîi celor trei supraviețuitori din grupul Schindler: Leopold Pfefferberg, Justic Moshe Bejski — de la Curtea Supremă israeliană — şi Mieczyslaw Pemper, care nu numai că au împărtăşit autorului amintirile

lor despre Oskar şi au furnizat anumite documente care au contribuit la acurateţea acestei naraţiuni, dar au citit de asemenea această carte în forma sa incipientă şi au sugerat unele modificări. Mulţi alţii, fie din grupul de supravieţuitori Schindler, fie dintre asociaţii de după război ai lui Oskar, mi-au acordat interviuri, au contribuit generos cu informaţii, scrisori şi documente. Printre aceştia se numără Frau Emilie Schindler, doamna Ludmila Pfefferberg, dr. Sofia Stern, doamna Helena Horowitz, dr. Jonas Dresner, domnul şi doamna Henry şi Mariana Rosner, Leopold Rosner, dr. Alex. Rosner, dr. Idek Schindel, dr. Danuta Schindel, doamna Regina Horowitz, doamna Bronislawa Karakulska, domnul Richard Horowitz, domnul Shamuel Springmann, domnul Jakob Sternberg, domnul Jerzy Sternberg, domnul şi doamna Lewis Fagen, domnul Henry Kinstlinger, doamna Rebecca Bau, domnul Edward Heuberger, domnul şi doamna Hirschfeld, domnul şi doamna Irving Glovin şi mulţi alţii.

Domnul şi doamna E. Korn, din oraşul meu natal, mi-au împărtăşit amintirile lor despre Oskar şi mi-au acordat un sprijin constant. La *Yad Vashem*, dr. Josef Kermisz, dr. Shmuel Krakowski, Vera Prausnitz, Chana Abells şi Hadassah Mödlinger au permis cu generozitate accesul la mărturiile supravieţuitorilor din grupul Schindler şi la materialul video şi fotografic legat de aceasta.

În sfîrşit, aş vrea să aduc un ultim omagiu regretatului Martin Gosch pentru eforturile depuse spre a impune numele lui Oskar Schindler atenţiei publice şi să exprim mulţumirile mele văduvei sale, doamna Lucille Gaynes, pentru cooperarea domniei sale la acest proiect.

Tom Keneally

GLOSAR

Grade SS şi echivalentul acestora

OFIŢERI

Oberstgruppenführer — general
Obergruppenführer — general locotenent
Gruppenführer — general maior
Brigadeführer — general de brigadă
Oberführer — (nu are echivalent)
Standartenführer — colonel
Obersturmbannführer — locotenent colonel
Sturmbannführer — maior
Hauptsturmführer — căpitan
Obersturmführer — locotenent
Untersturmführer — sublocotenent

SUBOFIŢERI

Oberscharführer — sergent major
Unterscharführer — sergent
Rottenführer — echivalent cu caporal

CRACOVIA — centrul oraşului

CRACOVIA — zona ghetoului

Schiţa lagărului de concentrare

PLASZÓV

turn de pază

sîrmă ghimpată

perimetru îngrădit

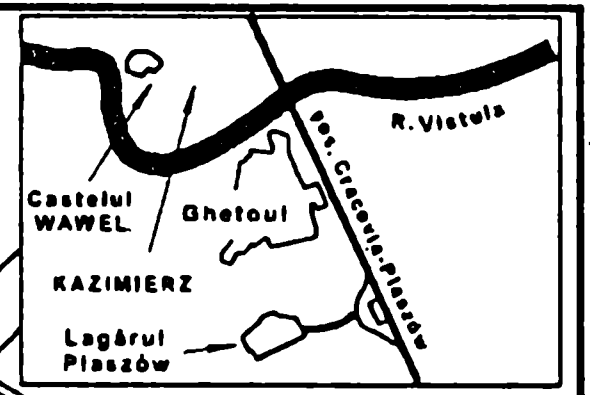

Post de poliţie OD

Zona femeilor

Latrine

Administraţia

str. Jerozolimska

Zona bărbaţilor

SPITAL

Latrine

Spălător

Zona polonezilor

Grajduri

APPELLPLATZ

Casa Graves

Baraca SS-iştilor ucrainieni

Garaj

Terminal de cale ferată - 1943

Bordel

Fabrica Brush

Mină

Sector fabrici şi magazine

Vila lui Goeth

Fabrica Madritsch

Fortul austriac

PROLOG

Toamna anului 1943

Dintr-un bloc cu apartamente luxoase de pe strada Straszewski, de la marginea vechiului centru al Cracoviei, ieşi în toamna poloneză, tîrzie, un bărbat înalt, îmbrăcat într-un costum la două rînduri şi un pardesiu scump, purtînd la gulerul hainei o elegantă insignă din aur şi email negru, reprezentînd zvastica. Învăluit de aburii respiraţiei, şoferul îl aştepta în uşa deschisă a enormei şi strălucitoarei — chiar şi în această lume mohorîtă — limuzine Adler.

— Aveţi grijă la picioare, Herr Schindler! E un polei ca sticla!

Analiza acestei mici scene de iarnă nu ne va pune probleme. Tînărul înalt va purta pînă la sfîrşitul zilelor sale costume la două rînduri şi, fiind întrucîtva inginer, se va bucura de-a pururi de vehicule mari ce-ţi iau ochii şi, deşi german — iar în acest moment al istoriei, un german cu destulă influenţă — va fi întotdeauna genul de om cu care un şofer polonez va

putea schimba o glumă nevinovată, amicală. Dar va fi cu neputinţă să parcurgem cu seninătate această naraţiune, căci reprezintă o poveste despre triumful pragmatic al binelui asupra răului, un triumf evident şi măsurabil cu precizie în termeni statistici şi reci. Cînd te plasezi de partea cealaltă a baricadei, cînd treci în revistă succesul previzibil, măsurabil pe care răul îl obţine de multe ori, e uşor să fii atotştiutor, important, şiret, răzbătător, să nu te laşi dominat. Este uşor să arăţi că, inevitabil, răul atrage de partea sa tot ceea ce s-ar putea numi *esenţa* poveştii, chiar dacă binele ar putea să o scoată la capăt ajutîndu-se de cîteva mărunţişuri neînsemnate, ca demnitatea şi autocunoaşterea. Fatala răutate umană constituie elementul fundamental pentru scriitori, iar păcatul originar, fluidul vital al istoricilor. Este o încercare riscantă să scrii despre virtute.

De fapt, *virtute* este un cuvînt atît de periculos încît va trebui să ne grăbim să-l explicăm; Herr Oskar Schindler, care acum îşi tîrăşte prudent pantofii lustruiţi pe trotuarul îngheţat al acestui vechi şi elegant cartier al Cracoviei, nu poate fi considerat un tînăr virtuos în sensul obişnuit al cuvîntului. El locuieşte în acest oraş cu amanta sa de origine germană şi întreţine de mult timp o relaţie amoroasă cu secretara sa poloneză. Soţia lui, Emilie, a decis să locuiască cea mai mare parte a timpului acasă, în Moravia, deşi cîteodată vine în Polonia să-l viziteze. Trebuie să spunem că, în ceea ce-l priveşte, este un amant generos şi manierat, dar în accepţiunea obişnuită a cuvîntului *virtute*, aceasta nu reprezintă o circumstanţă atenuantă.

Este în aceeaşi măsură şi un băutor de forţă. Cîteodată bea singur pentru bucuria simplă şi pură de a bea, alteori împreună cu asociaţi, funcţionari SS, în scopul obţinerii unor rezultate mult mai palpabile. Ca puţini alţii, putea să-şi păstreze

mintea limpede şi o atitudine echilibrată. În accepţiunea îngustă a ideii de moralitate, nici acest fapt n-a constituit vreodată o scuză pentru cheflii. Şi, deşi meritele domnului Schindler sînt pe deplin confirmate de documente, cele de mai sus fac parte integrantă din personalitatea sa ambiguă; ca şi faptul că activitatea lui s-a desfăşurat în cadrul — sau cel puţin prin intermediul — unei structuri corupte şi sălbatice ca aceea care a umplut Europa cu lagăre aflate pe diferite trepte ale dezumanizării şi a creat o naţiune de prizonieri veşnic ţinută în umbră, veşnic trecută sub tăcere. Pentru început, am putea încerca să prezentăm un prim exemplu al ciudatelor virtuţi ale domnului Schindler, să trecem în revistă locurile şi suporterii care au contribuit la acestea.

La capătul străzii Straszewski, maşina trecu pe lîngă masa întunecată a castelului Wawel, dinăuntrul căruia preastimatul avocat al Partidului Naţional-Socialist, Hans Frank, conducea Guvernul General al Poloniei. Ca din palatul oricărui gigant al răului, nu străbătea nici un fir de lumină. Nici Herr Schindler, nici şoferul nu aruncară vreo privire în sus, către metereze, cînd maşina vră spre rîu, în sud-vest. La podul Podgórze, santinelele, amplasate pe gheaţa Vistulei pentru a împiedica trecerea partizanilor şi a altor persoane între Podgórze şi Cracovia după lăsarea întunericului, erau obişnuite cu vehiculul, cu chipul pasagerului acestuia, cu Passierschein-ul prezentat de către şofer. Herr Schindler trecea deseori prin acest punct de control, fie cu afaceri, de la fabrica sa — unde avea de asemenea un apartament — către oraş, fie de la apartamentul din strada Straszewski la lucru, în cartierul Zablocie. Se obişnuiseră să-l vadă, după lăsarea întunericului, îmbrăcat mai mult sau mai puţin protocolar, îndreptîndu-se într-o direcţie sau alta — o cină, o petrecere, un dormitor;

poate, aşa cum era cazul în noaptea aceasta, către lagărul de muncă forţată de la Plaszów, amplasat la zece kilometri în afara oraşului, ca să cineze cu Hauptsturmführer-ul SS Amon Goeth, un afemeiat sus-pus. Herr Schindler avea reputaţia de a face daruri generoase — sub formă de băutură — de Crăciun. Şi astfel automobilului său i se permise să treacă spre suburbiile oraşului Podgórze fără prea mare întîrziere.

Este sigur că în acest moment al vieţii sale, în ciuda faptului că-i plăceau mîncarea bună şi vinul, Herr Schindler se pregătea să participe mai curînd dezgustat decît nerăbdător la cina oferită în seara aceea de comandantul Goeth. De fapt, de fiecare dată i se păruse respingător să bea în compania lui Amon. Şi, totuşi, repulsia pe care o simţea era într-un fel incitantă, îi provoca o senzaţie de exaltare în faţa ororii, asemenea celei pe care, în picturile medievale, drept-credincioşii o resimt pentru cei damnaţi. Ar putea fi definită ca o stare emoţională mai degrabă aţîţătoare decît descumpănitoare.

În Adlerul, tapiţat cu piele neagră, ce gonea peste şinele de tramvai din cartierul care fusese pînă de curînd un ghetou evreiesc, Herr Schindler fuma, ca întotdeauna, ţigară de la ţigară. Era însă un fumător stăpînit. Nu strîngea ţigara cu mîini nervoase, era stilat, purtarea sa arăta că ştia exact cînd va scoate următoarea ţigară sau sticla de coniac. Şi numai el ştie dacă a simţit nevoia să caute sprijinul acestei sticle cînd, trecînd prin satul Prokocim, întunecat şi mut, a văzut pe calea ferată ce duce către Lwów un şir de vagoane de vite care ar fi putut adăposti soldaţi sau prizonieri ori chiar animale — deşi şansele în privinţa asta erau mici.

Ajuns în cîmp, cam la zece kilometri de centrul oraşului, şoferul viră la dreapta pe o stradă numită, printr-o ironie a

soartei, Jerozolimska[1] . În această noapte cu cer rece, înghețat, Herr Schindler zări la poalele dealului mai întîi o sinagogă ruinată, apoi silueta golașă a ceea ce în aceste zile trecea drept Ierusalim: lagărul de muncă forțată Podgórze — un oraș de barăci, adăpostind douăzeci de mii de deținuți neliniștiți, evrei, polonezi și țigani. Ucrainienii și cei din Waffen SS de la poartă îl întîmpinară pe Herr Schindler amabil pentru că aici era cunoscut cel puțin la fel de bine ca și pe podul Podgórze. Cînd ajunse în dreptul blocului administrativ, Adlerul viră în direcția închisorii, înscriindu-se pe un drum pavat cu pietre de mormînt evreiești. Pînă în urmă cu doi ani, pe locul lagărului fusese un cimitir evreiesc. Comandantul Amon Goeth, care se pretindea poet, folosise în construcția acestuia toate "metaforele" care-i trecuseră prin minte. Această "figură de stil" din lespezi mortuare crăpate se întindea pe toată lungimea lagărului, despicîndu-l în două, dar nu se extindea și către est, spre vila ocupată de Goeth.

La dreapta, lîngă barăcile gărzilor, se ridica o fostă morgă evreiască. Ea părea să constituie dovada că aici toate decesele aveau cauze naturale sau se datorau vîrstei și că toți morții erau îngropați cum se cuvine. În prezent, locul servea drept grajd pentru caii comandantului. Deși Herr Schindler se obișnuise cu priveliștea, e posibil ca el să fi pufnit încet, ironic. Drept este că, dacă reacționezi la fiecare mică ironie din partea Noii Europe, ea rămîne în tine de-a pururi. Dar Herr Schindler poseda o capacitate imensă de a acumula și purta cu sine acest fel de nostimade tainice.

În seara aceea, un prizonier numit Poldek Pfefferberg se afla și el în drum către vila comandantului. Lisiek, ordonanța

---

[1] Jerozolimska — numele polonez al Ierusalimului (n. t.)

în vîrstă de nouăsprezece ani a lui Goeth, venise la baraca lui Pfefferberg cu un permis semnat de subofiţerul de serviciu SS. Problema tînărului consta în faptul că baia comandantului era înconjurată de un inel persistent de murdărie, iar Lisiek se temea că avea să fie bătut din pricina asta cînd comandantul va veni să-şi facă baia de dimineaţă. Pfefferberg, care-i fusese profesor lui Lisiek în liceul din Podgórze, lucra în garajul lagărului şi avea acces la solvenţi aşa că, însoţit de tînăr, se duse acolo şi luă un băţ lung cu un şomoiog de cîrpă la un capăt şi o cutie de solvent. Apropierea de vila comandantului era întotdeauna o problemă delicată, dar implica şansa de a primi ceva de mîncare de la Helen Hirsch — servitoarea evreică a lui Goeth, cu care acesta se purta grosolan — o fată generoasă, de asemenea o fostă elevă a lui Pfefferberg.

Adlerul domnului Schindler nu ajunsese nici la o sută de metri de vila lui Goeth, şi cîinii începură să latre — marele danez, cîinele lup şi toţi ceilalţi pe care comandantul îi ţinea în cuştile din spatele casei. Vila propriu-zisă, o clădire pătrată, cu pod înalt, avea un balcon de-a lungul etajului şi, de jur împrejurul ei, o verandă acoperită, uşor înălţată de la pămînt, mărginită de o balustradă. În timpul verii, lui Amon Goeth îi plăcea să petreacă multă vreme în aer liber. De cînd venise aici se îngrăşase, aşa că în vara aceea avea să expună la soare un trup gras. Dar, în această versiune specială a Ierusalimului, va fi la adăpost de orice batjocură. În seara aceea, la uşă fusese pus de gardă un Unterscharführer cu mănuşi albe. Salutînd, sergentul îl pofti pe Herr Schindler să intre în casă. În hol, ordonanţa, ucrainianul Ivan, îi luă pardesiul şi pălăria. Schindler îşi pipăi buzunarul de la piept al hainei ca să se asigure că are acolo darul pentru gazda sa: un portţigaret placat cu aur, cumpărat de pe piaţa neagră. Amon se descurca atît

de bine în privința asta, în special cu bijuteriile confiscate, încît s-ar fi simțit ofensat de orice altceva mai puțin valoros decît cel mai bun portțigaret aurit. Totuși, chiar un obiect placat cu aurul cel mai fin nu ar fi fost pentru Amon decît un semn de amabilitate.

Între canaturile ușilor duble care se deschideau către sufragerie cîntau frații Rosner — Henri la vioară, Leo la acordeon. La ordinul Hauptsturmführer-ului Goeth își scoseseră hainele zdrențuite pe care le purtau în vopsitoria lagărului, unde lucrau în timpul zilei, și-și puseseră costumele negre de seară pe care le păstrau în baracă pentru astfel de evenimente. Oskar Schindler știa că, deși comandantul aprecia în mod deosebit felul în care cîntau, cei doi frați nu se simțeau niciodată în largul lor cînd se aflau la vilă. Îl cunoșteau prea bine pe Amon, știau cît era de capricios și înclinat către execuții *ex tempore*. Cîntau concentrați și sperau ca muzica lor să nu-l irite cumva, pe neașteptate.

La petrecerea din această seară aveau să fie prezenți șapte bărbați. În afară de Schindler, printre oaspeți se numărau: Oberführer-ul Julian Scherner, șeful SS pentru regiunea Cracoviei, Obersturmbannführer-ul Rolf Czurda, locotenent-colonelul care era șeful secției din Cracovia a SD, serviciul secret al decedatului Reinhard Heydrich. Erau oaspeți de rangul cel mai înalt, fiindcă lagărul se afla sub autoritatea lor. Toți aveau aproape zece ani mult decît Goeth, iar șeful poliției SS, Scherner, arăta evident ca un bărbat de vîrstă mijlocie, cu ochelari, chelie și început de obezitate. Totuși, din pricina vieții pline de excese dusă de protejatul său, diferența de vîrstă dintre el și Amon nu părea atît de mare.

Cel mai în vîrstă din adunarea aceea era Herr Franz Bosch, un veteran din primul război, manager al feluritelor

ateliere legale şi ilegale din interiorul Plaszów-ului. Era de asemenea "consilier economic" al lui Julian Schemer şi avea unele afaceri în oraş. Oskar îi dispreţuia pe Bosch şi pe cei doi şefi de poliţie, Schemer şi Czurda, dar cooperarea lor era esenţială pentru existenţa fabricii sale speciale din Zablocie şi deci le trimitea regulat daruri. Singurii oaspeţi de care Oskar se simţea ceva mai apropiat erau Julius Madritsch, proprietarul fabricii de uniforme "Madritsch" din lagăr, şi managerul lui, Raimund Titsch. Madritsch era cam cu un an mai tînăr decît Oskar şi Goeth. Era un bărbat întreprinzător, dar cu suflet. Dacă cineva i-ar fi cerut să justifice existenţa, în acel lagăr, a fabricii sale aducătoare de profituri, ar fi argumentat că acolo lucrau aproape patru mii de deţinuţi, care în felul acesta erau ţinuţi la distanţă de fabricile morţii. Raimund Titsch, un bărbat abia trecut de patruzeci de ani, subţiratic şi retras, care fără îndoială că avea să plece mult mai devreme de la petrecere, conducea fabrica "Madritsch", strecura pe ascuns acolo camioane încărcate cu hrană pentru deţinuţii săi (activitate care l-ar fi putut aduce în situaţia să facă o fatală vizită în temuta închisoare SS Montelupich, sau chiar Auschwitz) şi împărtăşea părerile patronului său.

Aceasta era adunarea obişnuită de meseni la vila domnului comandant Goeth.

Cele patru femei invitate, cu părul coafat sobru şi rochii scumpe, aveau mai puţini ani decît oricare dintre bărbaţii de acolo. Erau tîrfe de lux, nemţoaice şi poloneze din Cracovia. Unele dintre ele primeau regulat invitaţii la cină acolo. Numărul lor le îngăduia celor doi ofiţeri superiori să aleagă în voie. În timpul acestor petreceri, amanta lui Goeth, Majola, de origine germană, stătea de obicei în apartamentul ei din oraş. Considera mesele oferite de Goeth ca o problemă exclusiv

masculină şi, prin urmare, jignitoare pentru firea ei delicată.

Nu încape nici o îndoială că, în felul lor, cei doi ofiţeri de poliţie şi comandantul îl simpatizau pe Oskar. Era totuşi ceva ciudat cu el. Ar fi fost dispuşi să pună acest lucru, parţial, pe seama originii sale. Era german sudet, un nou-venit din Arkansas în Manhattan-ul lor, un străin din Liverpool abia sosit la Cambridge. Erau şi unele semne că nu gîndea *cum trebuie*, deşi plătea bine şi constituia o sursă bună de felurite produse greu de obţinut. Ţinea la băutură şi avea un simţ al umorului greoi şi uneori scandalos. Reprezenta genul de om căruia îi zîmbeşti şi-i faci semn cînd îl vezi în celălalt colţ al camerei, dar nu este necesar şi nici chiar înţelept să te repezi şi să faci prea multă tevatură în jurul lui.

Mai mult ca sigur că ofiţerii SS remarcaseră sosirea industriaşului, după fiorul care le străbătuse pe cele patru fete. Cei care l-au cunoscut pe Oskar în anii aceia vorbesc despre farmecul lui extraordinar, aproape magnetic, ce se manifesta în special asupra femeilor, pe care le cucerea fără greş şi indecent de uşor. Cei doi şefi de poliţie îi acordau probabil atenţie lui Herr Schindler mai mult ca să o reţină pe a femeilor. Goeth înaintă ca să-i strîngă mîna. Comandantul era la fel de înalt ca şi Schindler, iar impresia de supraponderalitate anormală pentru un bărbat abia trecut de treizeci de ani era întărită de înălţimea lui, de conformaţia atletică pe care obezitatea părea nefiresc grefată. Pe obrazul fără cusur, doar ochii străluceau cu o lumină vicleană şi, deşi consuma cantităţi indecente din rachiul local, nu ajunsese atît de departe ca Herr Bosch, vrăjitorul economic al Plaszów-ului şi SS-ului. Herr Bosch avea un nas purpuriu; oxigenul, care în mod normal ar fi trebuit să circule prin venele obrajilor, dispăruse de ani de zile spre a hrăni flacăra albastră a alcoolului. Salutîndu-l cu un gest din

cap, Schindler ştia că în noaptea aceea Bosch, ca întotdeauna, îi va face o comandă de mărfuri.

— Bun venit omului nostru de afaceri! scandă Goeth, apoi îl prezentă foarte ceremonios fetelor din încăpere.

Fraţii Roşner au cîntat mai tot timpul, privirea lui Henry alunecînd numai peste corzile instrumentului şi prin cele mai îndepărtate colţuri ale camerei, Leo zîmbind în jos, către clapele acordeonului din care se ridicau notele pe care Strauss le aşternuse pe hîrtie spre desfătarea aristocraţiei.

Herr Schindler a fost prezentat femeilor. Simţea o oarecare milă pentru aceste muncitoare cracoviene, ştiind că mai tîrziu, cînd se vor porni ciupiturile şi înghionţelile aveau să le umfle carnea şi să le lase vînătăi. Dar pînă atunci Hauptsturmführer-ul Amon Goeth, un satrap nebun cînd era beat, se dovedise un gentleman vienez exemplar.

Pînă cînd s-a servit masa, conversaţia s-a menţinut în anumite limite. S-a vorbit despre război şi, în timp ce Czurda luase asupra sa sarcina de a asigura o fată înaltă că Crimeea este bine controlată, Şcherner o informă pe o altă femeie că un băiat pe care-l cunoştea de pe vremea cînd fusese la Hamburg, un tip de treabă, Oberscharführer în SS, se trezise cu picioarele smulse de o bombă pusă de partizani într-un restaurant în Czestochowa. Schindler discută tot felul de lucruri legate de fabrică cu Madritsch şi managerul său, Titsch. Între aceşti antreprenori exista o prietenie adevărată. Herr Schindler ştia că scundul Titsch procura ilegal pîine de pe piaţa neagră pentru deţinuţii din fabrica de uniforme şi că o mare parte a banilor destinaţi acestui scop erau oferiţi de Madritsch. Aceasta reprezenta cea mai simplă formă de umanitarism; cîtă vreme profiturile din Polonia erau — după părerea lui Herr Schindler — destul de mari pentru a satisface cel mai inveterat capital-

ist, puteau justifica nişte cheltuieli pe raţii suplimentare de pîine cumpărate la negru. Chiar în cazul lui, contractele cu Rustunginspektion — Inspectoratul pentru armament, o instituţie care organiza licitaţii şi oferea contracte pentru fabricarea oricărui produs de care avea nevoie armata germană — fuseseră atît de profitabile încît depăşiseră chiar şi imaginea de reuşită cu care voise să apară în ochii tatălui său. Din nefericire, Madritsch şi Titsch, şi el, Oskar Schindler, erau singurii despre care aflase că cheltuiesc cu regularitate pe piaţa neagră a pîinii.

Apropiindu-se momentul cînd Goeth avea să-i cheme să se aşeze în jurul mesei, Herr Bosch se apropie de Schindler, îl luă de braţ şi-l conduse lîngă uşa unde cîntau muzicanţii, ca şi cum s-ar fi aşteptat ca impecabila melodie a fraţilor Rosner să acopere conversaţia.

— Afacerile merg bine după cîte văd, spuse Bosch.

Schindler zîmbi.

— Asta se vede, nu-i aşa, Herr Bosch?

— Aşa-i, aşa-i.

Schindler ştia desigur că Bosch citea buletinele oficiale ale Comisiei Centrale de Armament, care comunica contractele oferite, în urma unor licitaţii fructuoase, fabricii lui Schindler.

— Mă întrebam, spuse Bosch înclinînd capul, dacă în vederea prezentului înfloritor, bazat în definitiv pe succesele noastre generale pe o serie de fronturi... Mă întrebam dacă te simţi în stare să faci un gest generos. Nu mult. Doar un gest.

— Desigur, spuse Schindler.

Îl cuprinse o uşoară ameţeală, ca de fiecare dată cînd se simţea folosit, şi în acelaşi timp o senzaţie asemănătoare cu bucuria. Biroul şefului de poliţie Scherner îşi folosise de două ori influenţa pentru a-l scoate pe Oskar Schindler din

închisoare, iar acum erau dispuşi să creeze obligaţia de a o putea face din nou.

— Mătuşa mea din Bremen a fost bombardată, sărmana bătrînă, spuse Bosch. Totul, patul nupţial, dulapurile, tot porţelanul de Meissen, toate vasele. Mă întreb dacă ai putea să te lipseşti de nişte veselă de bucătărie şi, poate, de o oală sau două, ca acele castroane mari de supă care se fac la DEF.

Deutsche Emailwaren Fabrik — Fabricile Germane de Produse Emailate — era numele înfloritoarei afaceri a lui Herr Schindler. Germanii îi spuneau pe scurt DEF, iar polonezii şi evreii foloseau o altfel de prescurtare: Emalia.

Herr Schindler spuse:

— Cred că ne putem descurca. Vrei să-i expediez ei lucrurile direct sau prin tine?

Bosch nici măcar nu zîmbi.

— Prin mine, Oskar. Aş vrea să pun un bileţel.

— Desigur.

— Deci s-a aranjat. Să zicem o jumătate de cutie din toate: castroane de supă, farfurii, ceşti, căni de cafea şi o jumătate de duzină din oalele de bucătărie.

Herr Schindler ridică fruntea şi rîse larg. În rîsul lui era şi o urmă de oboseală, dar cînd vorbi, vocea-i sună înţelegător. Şi era într-adevăr înţelegător. Niciodată nu obosea să facă daruri. Pur şi simplu Bosch părea să sufere regulat pentru cunoştinţele sale bombardate. Oskar murmură:

— Mătuşa ta ţine un orfelinat?

Bosch îl privi din nou în ochi. Beţivul nu avea pic de ruşine.

— E o bătrînă fără resurse. Poate să schimbe lucrurile de care n-are nevoie cu altceva.

— Am să-i spun secretarei mele să se îngrijească de

asta.

— Poloneza aia ochioasă? întrebă Bosch.

— Ochioasa, încuviință Schindler.

Bosch încercă să fluiere, dar mușchii buzelor fuseseră distruși de rachiul prea tare cu care se adăpa și, în locul fluieratului, ieși un sunet ca un rîgîit ușor.

— Nevasta ta, zise, ca de la bărbat la bărbat, cred că-i o sfîntă!

— Este, admise Herr Schindler tulburat.

Bosch era binevenit să se înfrupte din emailurile sale, dar nu voia să discute cu el despre soția lui.

— Spune-mi, continuă Bosch, cum faci să nu-ți stea pe cap? Trebuie că știe... Și totuși pari în stare s-o controlezi foarte bine.

Toată buna dispoziție dispăru de pe chipul lui Schindler. Nemulțumirea lui era evidentă, dar scurtul și virilul mîrîit care se ridică din gît nu se deosebea cu nimic de vocea lui obișnuită.

— Nu vorbesc niciodată despre lucruri atît de intime.

Bosch se repezi să spună:

— Iartă-mă! N-am vrut să... Și continuă să-și ceară incoerent iertare.

Herr Schindler nu-l plăcea îndeajuns, încît să-i explice, la acea oră tîrzie din noapte, că pentru el nu era o problemă dacă voia să stăpînească pe cineva, că dezastrul căsniciei Schindlerilor era de fapt o problemă de temperament ascetic — cel al doamnei Emilie Schindler — și unul hedonist — cel al domnului Oskar Schindler — care se uniseră de bunăvoie și împotriva tuturor sfaturilor binevoitoare. Dar supărarea lui Oskar față de Herr Bosch era mai profundă decît ar fi fost dispus să recunoască. Emilie îi semăna foarte mult mamei sale, acum decedate, Frau Louisa Schindler, pe care Herr

Schindler senior o părăsise în 1935. Prin urmare, Oskar avea senzaţia visceralã că, cerînd explicaţii despre căsătoria dintre Emilie şi el, Bosch discredita, de asemenea, căsătoria bătrînilor Schindler.

Omul continua să se scuze. Smochinitul afacerist, care băga mîna în fiecare sertar din Cracovia, asuda de teamă c-ar putea pierde şase seturi complete de veselă de bucătărie.

Oaspeţii fură chemaţi la masă. Slujnica aduse şi servi supa de ceapă. În timp ce oaspeţii mîncau şi pălăvrăgeau între ei, fraţii Rosner continuau să cînte, apropiindu-se ceva mai mult de meseni, dar nu atît încît să stea în calea slujnicei, a lui Ivan sau Petr, cele două ordonanţe ucrainiene ale lui Goeth. Herr Schindler, aşezat între fata înaltă pe care şi-o rezervase Scherner şi o poloneză care vorbea nemţeşte, o fiinţă fragilă, cu chip dulce, observă că ambele fete se uitau atente la slujnică. Aceasta era îmbrăcată în tradiţionala uniformă a fetelor în casă — rochie neagră şi şorţ alb —, nu purta steaua evreiască pe braţ şi nici n-avea vopsită pe spatele rochiei vreo dungă galbenă. Şi totuşi era evreică. Ceea ce atrăsese atenţia celorlalte femei era faţa ei, plină de vînătăi. S-ar fi putut crede că Goeth avea prea mult bun simţ ca să prezinte în faţa oaspeţilor din Cracovia o servitoare în această stare. Pe lîngă rănile de pe faţă, în locul în care gîtul subţire se unea cu umărul, femeile şi Herr Schindler văzuseră o mult mai alarmantă dungă purpurie, pe care gulerul o acoperea doar în parte.

Amon Goeth nu numai că nu lăsă fata să treacă neluată în seamă, dar îşi întoarse scaunul către ea şi-i făcu semn cu mîna, înfăţişînd-o celorlalţi. Herr Schindler nu fusese în această casă de şase săptămîni, dar informatorii săi îi comunicaseră turnura pe care o luase relaţia dintre Goeth şi fată. Cînd se afla cu prietenii, o utiliza drept subiect de conversaţie; o

ascundea doar cînd veneau în vizită ofițeri superiori din afara regiunii Cracoviei.

— Doamnelor şi domnilor, strigă el imitînd vo-cea unui prezentator de cabaret, beat, îngăduiți-mi să v-o prezint pe Lena! După cinci luni, a ajuns să se descurce bine ca bucătăreasă şi deportată.

— Se vede pe fața ei, spuse fata lui Scherner, că s-a lovit de dulapul din bucătărie.

— Şi tîrfa poate s-o mai pățească! reluă Goeth cu un gîlgîit vesel. Da, încă o dată. Nu-i aşa, Lena?

— E dur cu femeile, afirmă SS-istul, clipind către înalta-i comeseană.

Poate că Scherner nu avusese intenția să fie răutăcios, fiindcă nu se referise la evreice, ci la femei în general. Dar cînd lui Goeth i se amintea originea evreiască a Lenei, aceasta încasa pedepse mai aspre ca de obicei, atît în public, în fața oaspeților, cît şi mai tîrziu, cînd ultimii dintre invitații comandantului plecau spre casă. Scherner, fiind superiorul lui Goeth, ar fi putut să-i ordone să înceteze să o mai bată. Dar asta ar fi fost o greşeală, ar fi dăunat chefurilor amicale de la vilă. Scherner nu venea aici ca superior, ci ca prieten, ca asociat, tovarăş de petrecere, amator de femei. Amon era un individ ciudat, dar nimeni nu era în stare să organizeze petreceri cum o făcea el.

După supă urmară hering în sos şi chifteluțe marinate, excelent preparate şi aranjate în mijlocul garniturii. La carne li se servi un vin roşu, unguresc, greu. Frații Rosner interpretau o muzică îndrăcită, ungurească şi atmosfera din sufragerie se încinsese. Ofițerii îşi scoaseră vestoanele. Mai vorbiră o vreme despre contractele de război. Madritsch, fabricantul de uniforme, fu întrebat despre fabrica sa din Tarnau: se descurca

la fel de bine cu contractele Inspectoratului pentru armament ca fabrica din Plaszów? Madritsch se întoarse către Titsch, asceticul său manager. Goeth păru brusc preocupat, ca şi cum şi-ar fi amintit nişte treburi urgente, legate de afaceri, care ar fi trebuit rezolvate în după-amiaza aceea şi care îl rechemau acum în penumbra biroului.

Fetele din Cracovia se plictiseau; poloneza minionă, cu buze cărnoase — avea poate douăzeci de ani, mai degrabă optsprezece — îşi aşeză palma pe mîneca dreaptă a lui Herr Schindler.

— Nu eşti soldat? murmură ea. Ai arăta foarte şic în uniformă.

Toată lumea, inclusiv Madritsch, începu să chicotească. În 1940 purtase un timp uniforma, pînă fusese eliberat pe motiv că talentele sale manageriale erau mult mai importante pentru efortul impus de război. Dar Herr Schindler avea atîta influenţă, încît nu fusese niciodată ameninţat cu Wermachtul. Madritsch rîse cu subînţeles.

— Ce ziceţi de asta? întrebă Oberführer-ul Scherner. Micuţa doamnă şi-l închipuie pe industriaşul nostru pe post de soldat! Soldatul Schindler, cu o pătură pe umeri, mîncînd dintr-una din gamelele făcute chiar de el, la Harkov!

Ţinînd seama de eleganta vestimentaţie a lui Herr Schindler, era într-adevăr o imagine stranie, şi chiar Schindler rîse.

— I s-a întîmplat lui... spuse Bosch, încercînd să pocnească din degete. I s-a întîmplat lu' cum îl cheamă pe ăla din Varşovia?

— Toebbens, interveni Goeth, revenindu-şi pe neaşteptate. I s-a întîmplat lui Toebbens. Era cît pe ce.

Şeful SD, Czurda, spuse:

— O, da, Toebbens a trecut la un fir de păr.

Toebbens era un om de afaceri din Varşovia, mai important decît Schindler, mai important decît Madritsch, un adevărat om al succesului.

— Heini, zise Czurda ("Heini" fiind Himler), a fost la Varşovia şi i-a zis responsabilului cu armamentul de acolo: "Scapă de împuţiţii de evrei din fabrica lui Toebbens, încorporează-l pe Tobi şi... şi trimite-l pe front. Înţelegi, chiar pe front!" Şi după asta Heini i-a zis camaradului meu de acolo: "Să treci prin registrele lui cu microscopul!"

Toebbens era totuşi răsfăţatul Inspectoratului pentru armament, care-i asigurase contracte de război, în schimbul cărora el oferise daruri. Protestele Inspectoratului reuşiseră să-l salveze pe Toebbens, comunică solemn Şcherner mesenilor, apoi se aplecă peste farfurie, făcîndu-i ostentativ cu ochiul lui Schindler.

— În Cracovia n-o să se întîmple niciodată asta, Oskar. Te iubim cu toţii prea mult.

Pe neaşteptate, poate ca să arate simpatia pe care toţi mesenii o resimţeau pentru Herr Schindler industriaşul, Amon se ridică în picioare şi fredonă tema principală din *Madame Butterfly*, melodie pe care spilcuiţii fraţi Rosner o preluară la fel de ager şi meşteşugit ca oricare artizan din oricare altă fabrică ameninţată, dintr-un ghetou ameninţat.

În momentul acela, Pfefferberg şi Lisiek, ordonanţa, se găseau la etaj, în baia lui Goeth, frecînd cu un şomoiog cu solvent inelul gros de murdărie. Puteau auzi muzica fraţilor Rosner, izbucnirile de rîs şi conversaţia. Venise vremea cafelei, acolo jos, şi Lena cea plină de vînătăi aduse tava oaspeţilor şi se retrase nemolestată în bucătărie.

Madritsch şi Titsch îşi băură grăbiţi cafeaua şi se scuzară. Schindler se pregăti să facă acelaşi lucru. Micuţa poloneză îşi pusese palma pe mîneca lui, dar nu i se păru momentul potrivit. Desigur, în casa lui Goeth totul era permis. Oskar descoperise însă că tot ceea ce ştia despre comportamentul SS-iştilor în Polonia arunca o lumină bolnăvicioasă pe fiecare cuvînt pe care-l rosteai aici, pe fiecare pahar pe care-l beai, fără să mai vorbim de vreo propunere de schimbare a partenerului de pat. Chiar dacă luai vreo fată sus, la etaj, nu puteai uita că Bosch, Scherner şi Goeth îţi erau fraţi întru ale desfătării şi că, pe scări sau în baie sau în dormitor, executau aceleaşi mişcări. Herr Schindler ar fi preferat să se călugărească decît să aibă o femeie *chez* Goeth.

Vorbi peste capul fetei cu Scherner, istorisindu-i noutăţi de război, despre bandiţii polonezi, despre semnele prevestitoare ale unei ierni grele, făcînd-o astfel pe fată să înţeleagă că Scherner îi era ca un frate — iar el n-ar fi rîvnit niciodată la fata fratelui său. Totuşi, cînd îşi luă rămas bun, îi sărută mîna. Observă că Goeth, cu mînecile cămăşii suflecate, ieşise din sufragerie, îndreptîndu-se către scări sprijinit de una dintre fetele care stătuseră lîngă el la masă. Oskar se scuză, îl ajunse din urmă şi-şi puse palma pe umărul lui. Comandantul întoarse ochii, străduindu-se să-şi limpezească privirea.

— Ah, bolborosi, pleci, Oskar?

— Trebuie să ajung acasă.

Acasă însemna Ingrid, amanta lui germană.

— Eşti un armăsar afurisit, zise Goeth.

— Nu de talia ta, replică Schindler.

— Nu, ai dreptate. Sînt un Hercule. Unde mergem? Şi se întoarse către fată, dar îşi răspunse singur la întrebare.

Mergem în bucătărie, să vedem dacă Lena face curat cum trebuie.

— Nu, răspunse fata rîzînd, nu o să facem asta.

Îl împinse către scări. Era un gest de omenie din partea ei, să protejeze subțirica fată de la bucătărie plină de răni.

Herr Oskar Schindler urmări animalul neobișnuit — mătăhălosul ofițer şi fata suplă care îl sprijinea — luptîndu-se să urce scările. Goeth arăta ca un om care avea să doarmă cel puțin pînă la prînz a doua zi, însă Oskar cunoştea constituția uimitoare a comandantului şi ceasul care funcționa în el. Pe la trei dimineața era posibil ca Goeth să hotărască chiar să se ridice din pat pentru a scrie o scrisoare tatălui său, la Viena. Pe la şapte, după numai încă un ceas de somn, avea să fie în balcon cu carabina de infanterie în mînă, gata să împuşte orice deținut zăbavnic.

Cînd fata şi Goeth ajunseră la prima treaptă a scării, Schindler se lăsă să alunece de-a lungul coridorului, către spatele casei.

Pfefferberg şi Lisiek îl auziră pe comandant venind mai devreme decît se aşteptaseră, intrînd în dormitor şi bolborosind ceva fetei pe care o adusese cu el. Ridicară în tăcere şomoiogul şi cutia de solvent, se strecurară în dormitor şi încercară să se furişeze pe o uşă laterală. Încă în picioare şi în stare să-i deslușească, Goeth sughiță şi tresări la vederea bățului, bănuind că cei doi ar putea fi asasini. Cînd, totuşi, Lisiek păşi înainte şi începu să raporteze cu o voce tremurată, comandantul înțelese că erau doar simpli deținuți.

— Herr comandant, spuse Lisiek, asudînd de o teamă justificată, cer îngăduința să raportez că în cadă a fost o dungă de murdărie şi...

— Ah, zise Amon, şi-ai chemat expertul.

Făcu un semn băiatului:

— Vino aici, dragule.

Lisiek făcu şovăitor un pas înainte şi fu izbit atît de sălbatic, încît se prăbuşi cu mîinile şi picioarele răşchirate, alunecînd pe jumătate sub pat. Amon murmură din nou invitaţia, ca şi cum pe faţă ar fi amuzat-o să-l audă vorbind drăgăstos cu prizonierii. Tînărul se ridică şi păşi din nou, clătinîndu-se, către comandant, ca să mai primească o lovitură. În timp ce băiatul se ridică de jos pentru a doua oară, Pfefferberg, un deţinut cu experienţă, se pregăti sufleteşte pentru orice — de exemplu, să fie scoşi de Ivan în grădină şi împuşcaţi. În loc de asta, comandantul le ceru urlînd să plece, ceea ce făcură fără întîrziere. Cîteva zile mai tîrziu, Pfefferberg auzi că Lisiek murise împuşcat de Amon şi presupuse că asta se datora incidentului din baie. De fapt, era vorba de cu totul altceva: Lisiek înhămase un cal la şaretă, pentru Herr Bosch, fără să ceară mai întîi permisiunea comandantului.

În bucătăria vilei, Helen Hirsch, slujnica — ea susţinea că Goeth îi spunea "Lena" pentru că era prea comod ca să pronunţe tot cuvîntul —, ridică ochii şi zări în cadrul uşii pe unul dintre oaspeţii invitaţi la cină. Lăsă din mînă farfuria cu resturi de carne şi, cu o tresărire, luă poziţia de drepţi:

— Herr...

Îi privi haina de seară şi căută cuvîntul potrivit.

— ...Herr Direktor, puneam deoparte resturile pentru cîinii domnului comandant...

— Te rog, te rog! o întrerupse Schindler. Nu trebuie să-mi raportezi mie, Frau Helen Hirsch.

Ocoli masa. Nu părea să aibă intenţii rele, dar paşii lui apăsaţi îi inspirau totuşi teamă şi, deşi lui Amon îi făcea plăcere

s-o bată, originea ei evreiască o salvase întotdeauna de la o agresiune sexuală directă. Existau însă germani mai puțin riguroşi ca Amon în problemele rasiale. Tonul vocii acestuia, însă, era acela al unei discuții banale. Ea nu fusese obişnuită cu un astfel de ton nici chiar din partea ofițerilor sau subofițerilor SS care veneau în bucătărie să se plîngă de Amon.

— Nu mă cunoşti? întrebă el exact ca un bărbat, actor sau fotbalist celebru, care se simțea rănit în orgoliul său de celebritate pentru că un străin nu reuşise să-l recunoască. Sînt Schindler.

Ea înclină capul.

— Domnul director. Desigur, am auzit. Şi ați mai fost pe aici. Îmi aduc aminte.

Îşi petrecu un braț pe după umerii ei. Îi simți deşlușit crisparea trupului atunci cînd îi atinse obrajii cu buzele. Murmură:

— Nu e un sărut din acelea. Te sărut din compasiune, dacă vrei să ştii.

Ea nu se putu împiedica să izbucnească în plîns. Herr Director Schindler îşi apăsă buzele în creştetul capului ei în felul în care polonezii îşi luau "la revedere" în gări, gest care ținea loc țocăitului din buze, obişnuit în estul Europei. Helen băgă de seamă că şi bărbatul începuse să lăcrimeze.

— Sărutul acesta ți-l aduc din partea... Flutură mîna, indicînd un incert trib de oameni oneşti, aflat undeva, afară, în întuneric, dormind pe priciuri suprapuse sau ascunzîndu-se în păduri, oameni pentru care, primind pedeapsa Hauptsturmführer-ului Goeth, ea acționa într-un fel ca un tampon. Herr Schindler îi dădu drumul şi îşi strecură mîna într-un buzunar lateral al hainei, dînd la iveală un baton mare de ciocolată. După aspect, părea să fie de dinainte de război.

— Pune asta undeva, o sfătui.

— Capăt de mîncare în plus aici, răspunse ea, de parcă ar fi fost o problemă de mîndrie ca el să nu creadă că e înfometată.

De fapt, mîncarea era ultima dintre grijile ei. Ştia că n-avea să iasă vie din casa lui Amon şi asta nu din lipsă de hrană.

— Dacă nu vrei să-l mănînci, schimbă-l pe ceva. Şi de ce nu vrei să te împlineşti puţin?

Se dădu un pas înapoi şi o privi cercetător.

— Itzac Stern mi-a vorbit despre dumneata.

— Herr Schindler... murmură fata.

Aplecă fruntea şi plînse liniştit, timp de cîteva secunde.

— Herr Schindler, îi place să mă bată în faţa femeilor *acelora*. In prima zi m-a bătut pentru că am aruncat oasele rămase de la cină. A coborît în pivniţă la miezul nopţii şi m-a întrebat unde sînt. Pentru cîini, înţelegeţi? Asta a fost prima bătaie... şi l-am întrebat... nu ştiu ce m-a apucat, acum n-aş mai îndrăzni... "De ce mă bateţi?" Şi el a zis: "Pentru simplul motiv că m-ai întrebat de ce te bat"

Scutură capul şi ridică din umeri de parcă s-ar fi apostrofat singură că vorbeşte atît de mult. Nu mai voia să spună nimic, nu putea să relateze istoria agresiunilor asupra ei, repetatele întîlniri cu pumnii Hauptsturmführer-ului.

Herr Schindler se aplecă spre ea şi vocea lui deveni şi mai confidenţială:

— Condiţiile în care trăieşti sînt înfiorătoare, Helen.

— Nu contează, le-am acceptat. Într-o zi o să mă împuşte.

Schindler clătină din cap şi ea crezu că e o încercare mincinoasă de a-i da speranţe. Dintr-o dată hainele bune şi

constituția sănătoasă a lui Schindler deveniră o provocare.

— Pentru Dumnezeu, Herr Schindler, văd ce se întîmplă. Eram pe acoperiş, luni, spărgeam gheața, eu şi tînărul Lisiek, şi l-am văzut pe Herr comandant ieşind pe scara din față şi coborînd treptele în grădină, chiar sub noi, şi acolo, pe trepte, şi-a scos pistolul şi-a împuşcat o femeie care trecea. O femeie care căra o legătură. A împuşcat-o în gît. O femeie oarecare, care se ducea undeva. Înțelegeți? Nu arăta mai grasă, sau mai slabă, sau mai înceată, sau mai iute decît oricare alta. N-am putut să-mi închipui ce făcuse. Cu cît îl cunoşti mai mult pe Herr comandant, cu atît înțelegi că nu există reguli de care să te ții. Nu poți să-ți spui: *am să respect regulile astea şi-atunci am să fiu în siguranță*!

Schindler îi luă mîna şi o strînse ca să-şi subli-nieze cuvintele.

— Ascultă, draga mea Fraulein Helen Hirsch; cu toate astea, aici e totuşi mai bine decît la Maidanek sau Auschwitz, dacă îți poți păstra sănătatea.

— Mă gîndeam c-o să fie uşor să am grijă de sănătatea mea în bucătăria comandantului. Cînd am fost trimisă aici, de la bucătăria taberei, celelalte fete au fost invidioase.

Un zîmbet dureros îi apăru pe buze. Schindler ridică glasul; părea să enunțe nişte principii de fizică:

— N-o să te ucidă pentru că îi placi prea mult, draga mea Helen. Îi placi atît de mult, încît nici nu te lasă să porți steaua. Nu vrea ca cineva să ştie de preferința lui pentru o evreică. A împuşcat femeia aceea, atunci, pe trepte, pentru că nu însemna nimic pentru el. Era una dintre cele multe, nici nu l-a deranjat, nici nu i-a făcut plăcere. Tu trebuie să înțelegi asta. Dar tu... nu e prea uşor, Helen, dar e viață.

Îi mai spusese ei asta cineva, Untersturmführerul Leo

John, locţiitorul comandantului. John zisese: "N-o să te omoare decît la sfîrşit, Lena, pentru că îl încingi prea tare". Dar, venind din partea lui John, nu avusese acelaşi efect. Herr Schindler o condamnase pur şi simplu la o supravieţuire dureroasă.

Bărbatul părea să înţeleagă tulburarea ei. Murmură nişte încurajări: o să vină s-o viziteze din nou, o să încerce s-o scoată de acolo.

— S-o scoată de acolo? întrebă ea.

— Din vilă, explică el, în fabrica mea, sigur că ai auzit despre fabrica mea, am o fabrică de vase emailate.

— O, da! răspunse ea ca un copil sărman vorbind despre Riviera. Emalia lui Schindler, am auzit de asta.

— Ai grijă de sănătatea ta, repetă el.

Cînd spunea asta, părea să ştie că aceasta putea fi cheia, părea să se bazeze pe cunoaşterea intenţiilor de viitor ale lui Himler, ale lui Frank.

— E în regulă, acceptă ea.

Întoarse spatele şi se duse pînă la o etajeră pe care o deplasă, un exerciţiu de forţă care la o astfel de fată slăbuţă îl uimi pe Herr Schindler. Scoase o cărămidă din porţiunea de perete pe care o acoperise raftul şi scoase de acolo un pachet de bani, zloţi din timpul ocupaţiei.

— Am o soră la bucătăria lagărului, spuse. E mai mică decît mine. Aş vrea să folosiţi banii ăştia ca s-o răscumpăraţi, dacă va fi urcată vreodată în vagoanele de vite. Cred că aflaţi deseori de asta înainte să se întîmple.

— O să mă ocup personal, spuse Schindler, dar simplu şi direct, nu ca pe o promisiune solemnă. Cît ai aici?

— Patru mii de zloţi.

Îi luă neglijent, comoara ei, şi-i înghesui într-un buzunar.

Erau mai în siguranţă la el decît într-o nişă din spatele raftului lui Amon.

Povestea lui Oskar Schindler începe într-un noian de primejdii, cu nazism gotic, cu hedonism SS, cu o fată firavă şi brutalizată şi cu un personaj imaginar, aproape la fel de popular ca şi prostituata cu inimă de aur: neamţul cel bun.

În primul rînd, Oskar îşi făcuse o datorie din a cunoaşte exemplar chipul sistemului, turbarea din spatele măştii de decenţă birocratică. Ştia deci, mult mai devreme decît aveau cei mai mulţi să îndrăznească să recunoască că ştiu, ce înseamnă Sonderbehandlung; deşi se traducea prin "tratament special", însemna de fapt o piramidă de corpuri cianozate în Belzek, Sobibor, Treblinka şi în complexul de la vest de Cracovia, cunoscut polonezilor sub numele de Oświecim-Brzezinka, dar care va deveni cunoscut în vest după numele său german: Auschwitz-Birkenau.

Pe de altă parte, el era om de afaceri, un negociator prin temperament, şi nu scuipa pe faţă în obrazul sistemului. Redusese deja dimensiunile acelor piramide şi, deşi nu ştia că în anul acela şi în cel următor acestea se vor înmulţi şi înălţa, depăşind Matterhorn-ul, avea certitudinea că muntele acesta se va ridica. Era conştient că nu putea să prevadă schimbările birocratice ce vor avea loc în structura lui, dar presupunea, totuşi, că va fi întotdeauna loc şi nevoie de munca evreilor. Prin urmare, în timpul vizitelor sale caritabile la Helen Hirsch, insista: "Ai grijă de sănătatea ta!" Afară, în întunecatul Arbeitslager din Plaszów, evreii se frămîntă fără să poată adormi şi îşi zic că nici un regim, odată pornit tăvălugul, nu îşi va putea îngădui să renunţe la o sursă atît de bogată de forţă de muncă gratuită. Cei care se prăbuşesc, scuipă sînge, cad pradă

dizenteriei sînt cei care alcătuiesc transporturile pentru Auschwitz. Herr Schindler însuşi a auzit deţinuţii murmurînd acolo, afară, pe *Appellplatz* — terenul de adunare — în lagărul de muncă Plaszów: "Cel puţin sînt sănătos", pe un ton pe care, în mod normal, îl folosesc doar bătrînii.

Aşadar, e o noapte de iarnă şi, în aceeaşi măsură, devreme şi tîrziu pentru angajarea concretă a domnului Schindler în salvarea anumitor vieţi omeneşti. Este implicat profund, a încălcat legile Reich-ului pînă la o limită care i-ar putea aduce o multitudine de spînzurări, decapitări şi deportări în barăcile friguroase de la Auschwitz sau Gröss-Rosen. Dar încă nu ştie, de fapt, cît de mult o să coste asta. Deşi a cheltuit deja o avere, nu-şi dă seama cît de mult va mai trebui să plătească.

Pentru a nu da prea multe speranţe chiar de la început, povestea începe cu un gest de omenie cotidiană: un sărut, o intonaţie blîndă în voce, un baton dulce. Helen Hirsch n-o să-şi mai vadă niciodată cei patru mii de zloţi — nu în forma în care pot fi număraţi şi ţinuţi în mînă. Dar şi azi ea tot mai consideră lipsit de importanţă faptul că Oskar a fost atît de neglijent în privinţa banilor.

1

Divizia de blindate a generalului Sigmund List, avansînd către nord dinspre regiunea sudetă, a ocupat minunata bijuterie din sudul Poloniei, Cracovia, pe 6 septembrie 1939, pătrunzînd pe ambele flancuri. În urma lor, Oskar Schindler a intrat în oraşul care avea să-l adăpostească în următorii cinci ani. Deşi în cursul acelei luni el avea să arate că se depărtase de național-socialism, putea totuşi să înțeleagă că Cracovia, cu nodul său de cale ferată şi industria încă modestă, avea să devină un oraş prosper în cadrul Noii Ordini. Nu, nu intenționa să mai facă pe negustorul, acum avea să devină el însuşi un magnat.

Nu este foarte uşor de găsit în istoria familiei lui Oskar originile chemării către acțiuni de salvare. S-a născut pe 28 aprilie 1908, în Imperiul austriac al lui Franz Josef, în deluroasa provincie Moravia. Căminul natal se afla în oraşul industrial Zwittau, ale cărui deschideri comerciale i-au adus pe strămoşii familiei Schindler de la Viena la începutul secolului al XVI-lea. Herr Hans Schindler, tatăl lui Oskar, salutase aranjamentele imperiale, socotindu-se austriac din punct de vedere cultural, vorbind germana la masă, la telefon, în afaceri, în momentele sale de tandrețe. Şi totuşi, cînd, în 1918, membrii

familiei Schindler s-au trezit cetățeni ai Republicii Cehoslovace a lui Masaryk şi Beneš, se pare că aceasta nu i-a provocat bătrînului nici o tulburare fundamentală — şi cu atît mai puțin fiului său de zece ani. După afirmațiile bărbatului Hitler, copilul Hitler fusese frămîntat chiar din pruncie de prăpastia dintre unitatea mistică a Austriei şi Germaniei şi separarea lor politică. Nici o astfel de obsesie a neîmplinirii istorice nu a amărît copilăria lui Oskar Schindler. Cehoslovacia era o republicuță atît de răpitoare, un mic cocoloş pe harta Europei, încît vorbitorii de limbă germană îşi purtau statutul de minoritate cu o oarecare eleganță, chiar dacă recesiunea economică şi unele nebunii guvernamentale lipsite de însemnătate aveau să aducă mai tîrziu o oarecare încordare în această relație.

Zwittau, oraşul natal al lui Oskar, era un oraş micuț, acoperit de praf de cărbune, întins pe coastele sudice ale lanțului de munți cunoscut sub numele de Jesenik. Înălțimile înconjurătoare erau în parte răvăşite de industrie, în parte împădurite cu zade, molizi şi brazi. Din cauza comunității sudete, vorbitoare de germană, oraşul menținea o şcoală primară germană, la care s-a înscris şi Oskar. Tot acolo a urmat cursurile gimnaziului, secția real, destinat să producă ingineri — de mine, mecanici, construcții civile — pe potriva peisajului industrial al zonei. Herr Schindler era şi el proprietarul unei fabrici de utilaj agricol, iar educația lui Oskar a fost o pregătire pentru această moştenire.

Familia Schindler era catolică. Acelaşi lucru se poate spune şi despre familia tînărului Amon Goeth, care la vremea aceea îşi isprăvea şi el cursurile umaniste, pregătindu-se pentru examenul de bacalaureat la Viena. Mama lui Oskar, Louisa, era o practicantă fervent, hainele păstrînd toată duminica amintirea belşugului de tămîie arsă la slujba din biserica Sf.

Maurice. Hans Schindler era acel soi de soț care împinge o femeie către biserică. Îi plăcea coniacul, îi plăceau cafenelele. O aromă călduță de coniac, tutun bun şi plăceri pământeşti emana din direcția acestui bun monarhist care era Herr Hans Schindler.

Familia locuia într-o vilă modernă cu grădină, amplasată diametral opus față de cartierul industrial al oraşului. Aveau doi copii: Oskar şi sora lui, Elfriede. Cu excepția termenilor celor mai generali, nu au rămas, însă, mărturii despre această căsnicie. Ştim, de exemplu, că Frau Schindler era nemulțumită de fiul său care, ca şi tatăl, îşi neglija îndatoririle de bun catolic. Nu putea fi însă apreciată ca o familie dezmembrată.

Din puținele lucruri pe care le-a povestit Oskar despre copilăria sa, nu se întrezăreşte nici o umbră. Soarele saltă printre brazii din grădină, prunele se coc în ungherele verilor timpurii. Dacă el petrece o parte a vreunei dimineți de vară la biserică, nu se întoarce acasă cu o mai bună înțelegere a păcatelor. Scoate maşina tătălui său la soare, în fața garajului, şi începe să umble la motor, sau se aşază pe o treaptă într-o latură a casei şi meştereşte la carburatorul motoretei pe care şi-o construieşte singur.

Oskar avea cîțiva prieteni evrei din clasa de mijloc, ai căror părinți îi trimiseseră de asemenea la şcoala germană. Aceşti copii nu erau săteni aschenazim — glumeți, vorbitori de idiş, conservatori — ci progenituri poliglote, nonconformiste ale unor oameni de afaceri. Dincolo de cîmpia Hana, printre dealurile Beskizilor, se născuse dintr-o astfel de familie evreiască Sigmund Freud, şi asta nu cu prea multă vreme înainte de a veni pe lume, la Zwittau, dintr-o sănătoasă spiță germană, Hans Schindler.

Turnura pe care a căpătat-o viața lui Oskar pare să-şi

aibă izvorul într-un moment anume din copilăria sa. E posibil ca tînărul Oskar să fi luat apărarea vreunui băieţel evreu, agresat în drumul său de la şcoală spre casă. Putem considera destul de sigur faptul că nu s-a întîmplat aşa şi sîntem mai mulţumiţi că nu avem o astfel de informaţie, căci acest gen de evenimente ar fi creat o imagine prea şablonardă. Pe lîngă asta, salvarea unui copil de evreu de la turtirea nasului nu dovedeşte nimic. Pînă şi Himler avea să se plîngă într-un discurs, ţinut în faţa unuia dintre *Einsatzgruppen*, că fiecare german are un prieten evreu. "Iată unul dintre acele lucruri care se rostesc foarte uşor: «Evreii o să fie anihilaţi» spune fiecare membru de partid. «Desigur, programul nostru prevede anihilarea lor — o să ne îngrijim de asta». Apoi vin cu toţii tropăind, optsprezece milioane de germani vrednici, şi fiecare are évreul lui de treabă. Sigur, toţi ceilalţi sînt nişte porci, dar acesta-i un evreu clasa întîi"

Încercînd, totuşi, să descoperim, în umbra lui Himler, unele semne prevestind dăruirea de mai tîrziu a lui Oskar, dăm peste vecinul lui Schindler, un rabin liberal pe nume dr. Felix Kantor. Rabinul Kantor era un bun discipol al lui Abraham Geiger, liberalizatorul german al iudaismului, care afirma că nu e nici o crimă, ba este chiar lăudabil, de fapt, să fii în acelaşi timp şi german şi evreu. Rabinul Kantor nu era un dascăl rigid de ţară. Se îmbrăca modern şi vorbea germana în familie. Numea locul său de rugăciune cu termenul pluralist *templu*, nu cu acela mai vechi, *sinagogă*. La templul său veneau evrei de diferite profesii: doctori, ingineri şi proprietari de fabrici de textile din Zwittau. Cînd călătoreau, ei le spuneau altor oameni de afaceri: "Rabinul nostru este dr. Kantor — scrie articole nu numai pentru ziarele evreieşti din Praga şi Brno, dar şi pentru marile cotidiene"

Cei doi fii ai rabinului Kantor au urmat aceeaşi şcoală ca şi fiul vecinului său neamţ, Schindler. Amîndoi băieţii s-au dovedit îndeajuns de inteligenţi ca, mai tîrziu, să se numere printre puţinii profesori evrei ai Universităţii Germane din Praga. Aceşti copii vorbitori de limbă germană, cu părul tuns scurt, alergau toată vara, în pantaloni scurţi, prin grădinile celor două case fugărind copiii lui Schindler şi fiind puşi pe goană de aceştia. Iar Kantor, privindu-i cum săgetau printre tufişurile de tisă, poate că se gîndea la Geiger şi Graetz şi Lazarus şi la toţi ceilalţi evrei liberali de origine germană din secolul al XIX-lea şi la prezicerile lor. Ne-am emancipat. Sîntem respectaţi de vecinii noştri germani. Herr Schindler face chiar remarci acide la adresa guvernului ceh, în faţa noastră. Sîntem învăţaţi laici, ca şi cunoscătorii subtili ai Talmud-ului. Aparţinem atît secolului XX, cît şi unei străvechi rase. Nu supărăm pe nimeni şi nici nu sîntem supăraţi de ceilalţi.

Mai tîrziu, pe la mijlocul deceniului trei, rabinul îşi va revizui această viziune luminoasă şi pînă la urmă va decide că fiii săi nu vor putea niciodată să-i înduplece pe naţional-socialişti cu un doctorat în limba germană, că nu exista nici un produs al tehnologiei secolului XX sau al înţelepciunii laice în spatele căruia un evreu ar putea găsi adăpost. Tot aşa cum nu va putea exista vreodată specie de rabin acceptabilă pentru noii legislatori germani. În 1936, toată familia Kantor se mută în Belgia. Familia Schindler nu a mai auzit niciodată de ei.

Rasă, sînge şi pămînt erau noţiuni cu un înţe-les destul de vag pentru adolescentul Oskar. Făcea parte dintre acei tineri pentru care o motocicletă este cel mai complet model al

universului, iar tatăl său, mecanic prin temperament, se pare că a încurajat interesul băiatului pentru maşinile moderne. În ultimul an de liceu, Oskar călărea prin Zwittau un Galloni italian de 500 centimetri cubi. Un coleg de şcoală, Erwin Tragatsch, privea cu neînchipuit jind motocicleta cea roşie pîrîind pe străzile oraşului şi atrăgînd atenţia plimbăreţilor din parc. Ca şi băieţii familiei Kantor, era şi acesta un element deosebit, nu numai singurul Galloni de 500 centimetri cubi din Zwittau, nu numai singurul Galloni din Moravia, dar probabil unic în întreaga Cehoslovacie.

În primăvara anului 1928, ultimele luni ale adolescenţei lui Oskar şi preludiul unei veri în care se va îndrăgosti şi se va hotărî să se căsătorească, băiatul apăru în piaţa oraşului pe un Moto-Guzzi de cel puţin 250 centimetri cubi, o marcă din care mai existau doar patru exemplare pe întregul continent, în afara Italiei, iar acestea patru aparţineau alergătorilor de curse internaţionale — Giessler, Winkler, ungurul Joo şi polonezul Kolaczkowski. Probabil că o parte dintre cetăţenii oraşului au cam clătinat din cap, spunînd că Herr Schindler îşi răsfaţă prea mult băiatul.

Va fi însă cea mai dulce şi mai inocentă vară a lui Oskar. Un tînăr apolitic, cu o cască din piele mulată pe cap, concurînd împotriva echipelor fabricilor pe traseele din munţii Moraviei, fiul unei familii pentru care culmea rafinamentului politic era să aprindă o lumînare pentru Franz Josef. Şi nu departe, dincolo de curba străjuită de un pîlc de pini, o căsătorie incertă, un declin economic, şaptesprezece ani de politică fatală. Dar pe chipul motociclistului nu se vedea nici o urmă din toate acestea, doar buzele strînse în bătaia curentului de aer provocat de viteză aceluia care — pentru că e nou, pentru că nu este profesionist, pentru că încă nu a stabilit nici un record — îşi

poate permite preţul mult mai lesne decît cei mai în vîrstă, profesioniştii, cei care au stabilit recorduri şi tînjesc să obţină altele.

A participat la primul concurs în mai, la cursa montană între Brno şi Sobeslav. Era o competiţie de înaltă clasă, aşa că cel puţin costisitoarea jucărie pe care Herr Hans Schindler i-o dăruise fiului nu ruginea în garaj. A sosit al treilea pe Moto-Guzzi-ul cel roşu, în urma a două Terrot echipate cu motoare englezeşti Blackburne.

Pentru următoarea încercare s-a îndepărtat de casă pînă la circuitul Altwater, pe dealurile de la graniţa saxonă. Campionul german la 250 centimetri cubi, Walfried Winkler, se afla şi el acolo pentru această întrecere, ca şi vechiul rival al acestuia, Kurt Henkelmann, pe un DKW cu răcire cu apă. La cursă se înscriseseră toţi aşii saxoni — Horowitz, Kocher şi Kliwar — Terrot-Blackburne-urile participau şi ele, ca şi cîteva Coventry Eagles. Mai erau trei Moto-Guzzi, inclusiv cel al lui Oskar Schindler, artileria grea de clasa 350 centimetri cubi şi o echipă BMW de 500 centimetri cubi.

A fost aproape cea mai bună şi mai senină zi a lui Oskar. S-a ţinut în umbra Eagles-urilor pe tot parcursul primelor ture, aşteptînd să vadă ce se întîmplă. După o oră, Winkler, Henkelmann şi Oskar îi lăsaseră în urmă pe toţi saxonii, iar celelalte două Moto-Guzzi se retrăseseră din cauza unor defecţiuni mecanice.

Pe parcursul a ceea ce considera a fi ultima tură, Oskar îl depăşi pe Winkler şi amîndouă DKW-urile, trecu linia de sosire şi încetini. De bună seamă, pe feţele oficialilor s-a citit o oarecare dezamăgire, pentru că şi mulţimea a crezut că se terminase cursa. Cînd Oskar şi-a dat seama că făcuse o greşeală de amator, Walfried Winkler şi Mita Vychodil trecuseră deja

pe lîngă el şi chiar şi istovitul Henkelmann reuşi să-l împingă de pe locul trei.

A fost sărbătorit acasă. Dacă n-ar fi comis această greşeală tehnică, ar fi învins cei mai buni alergători din Europa.

Tragatsch presupune că motivele pentru care a luat sfîrşit cariera lui Oskar ca pilot de curse în întrecerile de motociclism au fost de natură economică. E o apreciere destul de corectă. Pentru că, în vara aceea s-a grăbit să se căsătorească cu fiica unui fermier, la şase săptămîni după ce a cunoscut-o şi astfel a pierdut bunăvoinţa tatălui său — care se întîmpla să-i fie şi patron.

Fata cu care s-a căsătorit era dintr-un sat aflat la est de Zwittau, în Cîmpia Hana. Făcuse şcoala la maici şi avea acel fel reţinut pe care el îl admira la propria mamă. Tatăl tinerei, văduv, nu era ţăran, ci un fermier educat. În Războiul de treizeci de ani, strămoşii ei austrieci supravieţuiseră repetatelor campanii şi foametei care măturaseră roditoarele cîmpii. Trei secole mai tîrziu, într-o nouă epocă plină de riscuri, fiica lor acceptă o căsătorie pe care mulţi o sfătuiseră să nu o încheie, cu un tinerel încă nematurizat din Zwittau. Tatăl ei dezaprobă alianţa în aceeaşi măsură ca şi tatăl lui Oskar.

Hans nu era de acord pentru că înţelegea că Oskar se căsătorise după modelul propriului mariaj, neizbuitit. Un soţ senzual, un tînăr cu impulsuri nestăpînite, căutînd prea devreme în viaţă un soi de linişte, în tovărăşia unei fete, rezervate ca o călugăriţă, graţioasă, nesofisticată.

Oskar o întîlnise la o petrecere în Zwittau. Se numea Emilie şi se afla în vizită la nişte prieteni din satul ei, Alt-Molstein. Oskar cunoştea locul, căci vînduse tractoare prin zonă.

Cînd s-a afişat căsătoria în biserica parohială din Zwittau, unii au considerat cuplul atît de nepotrivit încît au început să caute alte motive decît dragostea. Era posibil ca, în vara aceea chiar, Atelierele de maşini agricole Schindler să treacă printr-o perioadă dificilă, căci erau orientate spre fabricarea de tractoare cu aburi, un tip deja perimat, care devenise nepopular printre fermieri. Oskar începuse să pompeze o bună parte din venitul său înapoi în afacere şi acum, cu Emilie, primea o dotă de o jumătate de milion de Reichsmark, un capital frumos oriunde în lume. Suspiciunile şi bîrfele nu aveau însă nici o bază, căci în vara aceea era îndrăgostit nebuneşte. Şi, cîtă vreme tatăl lui Emilie nu va găsi suficiente motive ca să creadă că băiatul se va potoli şi va deveni un soţ bun, i se va plăti doar un procent din jumătatea de milion.

În ceea ce o priveşte, Emilie era încîntată să scape de monotonia din Alt-Molstein, căsătorindu-se cu fermecătorul Oskar Schindler. Cel mai apropiat prieten al tatălui său fusese dintotdeauna plicticosul preot al parohiei, şi Emilie crescuse servindu-le ceai şi ascultîndu-le opiniile naive în materie de politică şi teologie. Dacă totuşi căutăm legături semnificative cu evreii, putem găsi cîte ceva în copilăria ei: doctorul satului, care i-a tratat bunica, şi Rita, nepoata negustorului Reif. În timpul uneia dintre vizitele sale la fermă, preotul i-a spus tatălui fetei că, în principiu, nu e bine ca un copil catolic să întreţină relaţii prea amicale cu un evreu. Dintr-o încăpăţînare aproape instinctivă, copilărească, Emilie a rezistat presiunilor preotului. Prietenia cu Rita Reif va dura pînă în 1942, cînd oficialităţile naziste locale o vor executa pe Rita în faţa magazinului.

După căsătorie, Oskar şi Emilie s-au instalat într-un apartament din Zwittau. Pentru Oskar, probabil că anii '30 îi apăreau acum mai degrabă ca un epilog la glorioasa greşeală din vara anului 1928, de pe circuitul Altwater. Şi-a efectuat serviciul militar în armata cehoslovacă şi, deşi aceasta i-a oferit posibilitatea să înveţe să conducă un camion, a descoperit că detestă viaţa militară — nu din considerente pacifiste, ci de confort. Întors din nou acasă, la Zwittau, a început s-o neglijeze pe Emilie, petrecîndu-şi serile în cafenele ca orice burlac obişnuit şi sporovăind cu fete care nu erau nici graţioase şi nici călugăriţe. Afacerea familiei a dat faliment în 1935 şi în acelaşi an tatăl său a părăsit-o pe Frau Luiza Schindler şi s-a instalat singur într-un apartament. Oskar l-a detestat pentru asta şi s-a dus să bea ceai cu mătuşile sale, condamnînd gestul lui Hans; chiar şi în cafenele vorbea întruna despre trădarea tatălui său faţă de o femeie de treabă. Părea să nu vadă asemănarea dintre propria-i căsătorie nereuşită şi cea distrusă a părinţilor.

Datorită bunelor sale legături în lumea afacerilor, spiritului sociabil, calităţilor sale de comerciant, capacităţii de a ţine la băutură, obţinuse o slujbă chiar în toiul Marii Depresiuni Economice, ca director de vînzări la Moravian Electrotechnic. Sediul se afla în mohorîta capitală provincială Brno, şi Oskar făcea naveta între Brno şi Zwittau. Îi plăcea, bineînţeles, acest fel de viaţă, mereu pe drumuri. Pe jumătate, era ceea ce-şi promisese cînd îl depăşise pe Winkler pe circuitul Altwater.

Cînd i-a murit mama, a alergat înapoi la Zwittau şi a stat de-o parte a gropii alături de mătuşile sale, de sora sa Elfriede şi de soţia sa Emilie, în timp ce trădătorul Hans a

rămas solitar la capătul sicriului — cu excepția, desigur, a mierosului preot parohial. Moartea Luisei consacră dușmănia dintre Oskar și Hans. Tînărul nu înțelegea — numai femeile sînt în stare de așa ceva — că tatăl și fiul erau de fapt doi frați despărțiți de accidentul paternității.

La vremea cînd se desfășurau funeraliile, Oskar purta *Hakenkreuz*, emblema cu zvastică a Partidului Sudet German al lui Konrad Henlein. Nici Emilie și nici mătușile nu au fost de acord, dar nici nu au pus asta prea tare la inimă. Mai toți tinerii cehi de origine germană purtau așa ceva în sezónul acela. Doar social-democrații și comuniștii nu purtau insigna și nu se înscriseseră în partidul lui Henlein. Dumnezeu e martor, Oskar nu era nici comunist, nici social-democrat. Oskar era comerciant. Toată lumea avînd drepturi egale, cînd intrai în biroul directorului unei companii germane purtînd insigna, primeai o comandă.

Și totuși, chiar cu registrul său de comenzi larg deschis și creionul în veșnică mișcare, în lunile din 1938, înainte ca diviziile germane să intre în regiunea sudetă, Oskar sesiză apropierea unei mari cotituri în istorie și se lăsă sedus de imboldul de a lua parte la ea.

Oricare ar fi fost motivele care l-au determinat să meargă alături de Henlein, se pare că, îndată ce diviziile germane au intrat în Moravia, național-socialismul l-a decepționat subit, tot atît de profund și de repede ca și propria căsătorie. Pare să se fi așteptat ca puterea invadatoare să permită înființarea unei Republici Sudete surori. Mai tîrziu a declarat că a fost surprins de confiscarea proprietăților cehești și de agresivitatea noului regim față de populația cehă.

Primul său act dovedit de rebeliune se va manifesta

foarte devreme, la începutul conflictului mondial care se apropia, şi nu ne putem îndoi că l-a surprins actul tiranic al lui Hitler care, în martie 1939, la castelul Hrad, a proclamat Protectoratul Boemiei şi Moraviei. Pe lîngă asta, cei doi oameni ale căror opinii le respecta cel mai mult — Emilie şi înstrăinatul său tată — nu fuseseră cuprinşi de măreţul moment teuton şi amîndoi pretindeau că înţeleg că Hitler nu putea reuşi. Opiniile lor nu erau prea sofisticate, ca şi ale lui Oskar de altfel. Cu o neclintire ţărănească, Emilie credea că omul va fi pedepsit pentru că se erija în Dumnezeu. Herr Schindler senior, aşa cum îi fusese relatată poziţia lui de către o mătuşă, se baza pe vechi principii istorice. Chiar la marginea oraşului Brno curgea rîul pe malurile căruia Napoleon cîştigase bătălia de la Austerlitz. Şi ce se întîmplase cu triumfătorul Napoleon? Devenise un nimeni, cultivînd cartofi pe o insulă din mijlocul Atlanticului. Acelaşi lucru se va întîmpla şi cu individul ăsta. Destinul, spunea Herr Schindler senior, nu este o funie fără sfîrşit, ci o bucată de elastic — cu cît mai tare tragi de el, cu atît mai violent te smuceşte înapoi către locul de unde ai plecat. Asta îl învăţaseră viaţa, căsătoria şi prăbuşirea economică pe Herr Hans Schindler, soţ ratat şi om de lume.

Dar poate că fiul său Oskar nu era încă un duşman declarat al noului sistem. Într-o seară din toamna aceea, tînărul Herr Schindler participă la o petrecere la sanatoriul de pe dealurile de la marginea Ostravei, aproape de graniţa poloneză. Gazda era directoarea sanatoriului, clientă şi prietenă pe care Oskar o cunoscuse în drumurile sale. Ea îl prezentă unui german subţiratic şi bine făcut, Eberhardt Gebauer. Vorbiră despre afaceri şi despre mişcările pe care le-ar fi putut face Franţa, Anglia şi Rusia. Apoi, înarmaţi cu o sticlă, trecură într-o cameră liberă pentru ca, aşa cum

sugerase Gebauer, să poată vorbi mai deschis. Acolo, neamțul i se prezentă ca ofițer al serviciului de spionaj Abwehr al amiralului Canaris şi-i oferi noului său companion de băutură şansa de a lucra pentru secția străină a acestuia. Oskar avea afaceri peste graniță, în toată partea de sud a Poloniei şi în Silezia Superioară. N-ar dori să furnizeze informații militare din regiunea aceea? Gebauer spuse că ştia de la prietena sa, gazda, că Oskar este inteligent şi prietenos. Dotat cu asemenea daruri, s-ar putea folosi nu numai de propriile lui observații asupra instalațiilor industriale şi militare din zonă, dar şi de acelea ale oricărui polonez de origine germană pe care l-ar putea recruta în restaurante, baruri sau în timpul întîlnirilor de afaceri.

Din nou, cei care caută scuze pentru comportamentul tînărului Oskar vor spune că el a acceptat să lucreze pentru Canaris deoarece, ca agent al Abwehr-ului, era scutit de serviciul militar. Desigur, aceasta reprezenta, în bună măsură, partea atrăgătoare a propunerii, dar este posibil ca el să fi crezut chiar că pătrunderea germanilor în Polonia era necesară. Ca şi suplul ofițer aşezat lîngă el pe marginea patului, cu care împărțea sticla, în momentul acela el încă aproba afacerile națiunii, deşi nu îi plăceau directorii. Pentru Oskar, Gebauer reprezenta probabil o anume ținută morală, căci el şi colegii săi de la Abwehr se considerau o elită creştină. Deşi asta nu i-a împiedicat să pună la cale o invazie militară a Poloniei, îl disprețuiau pe Hitler şi SS-ul cu care, credeau ei, se aflau în competiție pentru controlul sufletelor germanilor.

Mai tîrziu, un organism diferit, care aduna şi el informații, va găsi rapoartele lui Oskar complete şi demne de toată lauda. În călătoriile sale în Polonia, în folosul

Abwehr-ului, a dovedit că are darul de a scoate discret informații de la oameni, în special într-un context social, la cină sau la cocteiluri. Nu cunoaştem natura exactă sau importanța celor aflate pentru Gebauer şi Canaris, dar ajunsese să-i placă foarte mult Cracovia şi descoperise că, deşi nu era o mare metropolă industrială, reprezenta un oraş medieval deosebit, cu un inel de fabrici metalurgice, textile şi chimice.

Cît despre armata nemotorizată polonеză, tainele acesteia erau destul de evidente.

2

Spre sfîrşitul lunii octombrie 1939, doi subofiţeri germani dintr-un regiment de grenadieri au intrat în camera de mostre a firmei J. C. Buchheister & Company de pe strada Stradom din Cracovia şi au insistat să cumpere cîteva valuri de pînză scumpă, să le trimită acasă. Angajatul evreu de acolo, cu steaua galbenă cusută pe piept, le explică cum că Buchheister nu vindea direct publicului, ci aproviziona fabricile de confecţii şi magazinele. Tinerii nu au putut fi convinşi să renunţe la material. Cînd a sosit vremea să plătească, au făcut-o, ironic, cu o bancnotă bavareză din 1858, şi un bon de ocupaţie germană datat 1914.

— Bancnote perfect valabile, spuse unul dintre ei contabilului evreu care se ocupa de ei.

Erau tineri sănătoşi, care petrecuseră toată primăvara şi vara în munţi, la manevre, toamna timpurie asigurîndu-le un triumf uşor şi apoi toate înlesnirile cuceritorilor, într-un oraş cochet. Contabilul acceptă bancnotele, şi ei ieşiră din magazin mai înainte ca banii să ajungă în sertarul casei de marcat.

Mai tîrziu, în cursul zilei, trecu prin expoziţie tînărul contabil german, un oficial desemnat de agenţia numită la repezeală Trustul de Est pentru a prelua şi conduce afacerile evreilor. Era unul dintre cei doi oficiali germani numiţi la

Buchheister & Company. Primul era Sepp Aue, supraveghetorul, un bărbat între două vîrste, lipsit de ambiții, iar cel de-al doilea — chiar acest tînăr cuceritor al lumii. Tînărul inspectă registrele şi casa. Scoase la iveală cele două bancnote fără valoare. Ce înseamnă asta, ce-i cu banii ăştia de operetă aici?

Cînd casierul evreu spuse povestea, contabilul îl acuză că înlocuise zloții cu aceste bancnote antice. Mai tîrziu, în birourile de la etaj, bătăiosul contabil îi raportă incidentul lui Sepp Aue şi îi spuse că ar trebui să cheme *Schutzpolizei*.

Atît Sepp, cît şi tînărul contabil ştiau că un astfel de gest va duce la încarcerarea casierului în închisoarea din strada Montelupich. Contabilul considera că acestă constituia un exemplu excelent pentru restul personalului evreu de la Buchheister, dar ideea îl nemulțumea pe Aue, care socotea că poartă o răspundere morală, bunica lui fiind evreică — deşi nimeni nu aflase încă.

Aue trimise pe cineva din birou cu un mesaj la contabilul firmei, un evreu polonez numit Itzak Stern, care se afla acasă, bolnav de gripă. Sepp fusese numit mai degrabă din considerente politice şi avea prea puțină experiență economică. Acum ar fi vrut ca Stern să vină la birou şi să încerce să-i scoată din impasul în care se aflau. Abia trimisese mesajul în Podgórze, cînd secretara intră în birou şi anunță că un anume Herr Oskar Schindler aşteaptă afară, afirmînd că i s-a fixat o întîlnire. Aue trecu în încăperea alăturată şi văzu un tînăr înalt, cu atitudinea placidă a unui buldog, fumînd liniştit. Cei doi se întîlniseră la o petrecere cu o noapte înainte. Oskar venise acolo cu o fată de origine sudetă, Ingrid, *Treuhänder* — supraveghetor — la o firmă de fierărie evreiască numită C, aşa cum şi Sepp Aue era *Treuhänder* la Buchheister. Alcătuiau un cuplu fermecător, Oskar şi Ingrid, evident

îndrăgostiți, stilați, cu o mulțime de prieteni în Abwehr.

Herr Schindler încerca să-şi facă o carieră în Cracovia. Textile, sugerase Sepp Aue, nu însearnnă doar uniforme. Piața civilă poloneză este ea însăşi destul de mare ca să ne țină pe toți. Sînteți binevenit la *Buchheister* să aruncați o privire, îl îndemnă, fără să ştie cît de mult va regreta în ziua următoare, la ora două după-amiază, această camaraderie inițiată de alcool.

Schindler înțelese că, între timp, Herr Aue ar fi putut să se răzgîndească. Dacă vă deranjez, Herr *Treuhänder*..., sugeră el.

Sepp Aue spuse "Nici pe departe" şi îl duse pe Schindler în depozit şi la atelierele de tors din partea opusă a curții, unde uriaşe suluri de țesătură aurie se rostogoleau din maşini. Herr Schindler întrebă dacă Sepp Aue are probleme cu polonezii. Nu, spuse, sînt foarte cooperanți, mai mult într-o stare de şoc. În definitiv, nu este chiar o fabrică de muniții.

Herr Oskar Schindler avea atît de mult aerul unui om cu legături bune, că Sepp Aue nu rezistă tentației de a-l testa. Îi cunoştea pe cei de la Comisia centrală de armament? Pe generalul Julius Schindler, spre exemplu. Poate că generalul Schindler îi era rudă?

"Asta nu are nici o importanță", spuse Herr Schindler. (De fapt, generalul Schindler nu îi era deloc rudă.) Generalul nu este un tip prea rău, în comparație cu unii, spuse Oskar.

Aue fu de acord. Dar el nu va cina niciodată cu generalul Schindler şi nici nu erau în relații. Asta era diferența.

Se întoarseră la birou întîlnindu-l pe drum pe Itzak Stern, contabilul evreu al firmei; acesta aştepta şezînd pe un scaun pus la dispoziție de secretară, ținea strîns în mînă o batistă şi tuşea îngrozitor. Se ridică în picioare, îşi împreună mîinile în fața pieptului şi, cu nişte ochi imenşi, îi privi pe cei doi

cuceritori apropiindu-se, trecînd pe lîngă el şi intrînd în birou. Acolo, Aue îi oferi lui Schindler ceva de băut, apoi, cerîndu-şi scuze, îl lăsă pe Oskar lîngă foc şi ieşi să discute cu Stern.

Era atît de subţire, uscat ca un bătrîn înţelept. Se purta ca un învăţat din Talmud, dar în aceeaşi măsură ca un intelectual european. Aue îi povesti ce se întîmplase cu casierul şi cu subofiţerii şi ce presupunere făcuse tînărul contabil german. Extrase din seif bancnota din 1858 şi bonul de ocupaţie din 1914.

— M-am gîndit că ai pus la punct vreun procedeu pentru asemenea situaţii, spuse. Probabil că se întîmplă foarte des în zilele astea, la Cracovia.

Itzak Stern luă bancnotele şi le studie serios. Pusese la punct un procedeu, îi răspunse domnului *Treuhänder* Fără să zîmbească sau să clipească, se apropie de şemineul de la capătul încăperii şi lăsă să cadă amîndouă bancnotele acolo, apoi tuşi, răscolind cărbunii cu vătraiul.

— Am să trec această vînzare de la profit la pierdere, la mostre gratuite, spuse.

Din septembrie, mostrele gratuite se înmulţiseră.

Lui Sepp Aue îi plăcu stilul sec şi eficient cu care Stern tratase probele materiale. Izbucni în rîs văzînd în trăsăturile suple ale contabilului imaginea Cracoviei, isteţimea provincială a micului oraş. Numai un localnic ştia cum să tragă sforile. În biroul alăturat, Herr Schindler aştepta, avînd mare nevoie de informaţii din partea locului.

Aue îl conduse pe Stern în birou şi i-l prezentă pe Herr Schindler. Înaltul şi greoiul german stătea în picioare lîngă foc, privind flăcările, şi ţinea în mînă o mică gamelă metalică destupată, de felul celora care se poartă în buzunarul de la piept. Primul lucru la care s-a gîndit Itzak Stern a fost că ăsta nu este un neamţ cu care te poţi descurca uşor. Aue

purta banderola Führerului său şi o insignă minusculă cu degajarea cu care ar fi arborat însemnele unui club ciclist. Dar emblema de dimensiunea unei monede a lui Schindler răsfrîngea lumina focului în emailul său negru. Aceasta, ca şi atitudinea generală a tînărului erau cu atît mai mult simbolurile suferinţei de toamnă a lui Stern, ca evreu polonez bolnav de gripă.

Aue făcu prezentările. În concordanţă cu noul decret emis de guvernatorul Frank, Stern trebui să declare:

— Trebuie să vă spun, domnule, că sînt evreu.

— Ei bine, mîrîi Herr Schindler, eu sînt neamţ. N-ai ce-i face.

Toate sînt în regulă, fu cît pe aci să spună Stern în spatele batistei murdare. În cazul ăsta să ridicăm decretul.

Pentru că, în momentul acela, după nici şapte săptămîni de la instalarea noii ordini în Polonia, Itzak Stern nu trăia doar sub incidenţa unui singur decret, ci a mai multora. Hans Frank, guvernatorul general al Poloniei, emisese şi semnase şase, lăsînd altele la latitudinea guvernatorului său districtual, generalul-maior SS dr. Wachter. Stern, pe lîngă faptul că era obligat să-şi declare originea etnică, trebuia de asemenea să poarte cu el un anume document de identitate, marcat cu o dungă galbenă. Hotărîrile primăriei care interziceau prepararea cărnii după metode evreieşti şi decretau munca forţată pentru evrei erau vechi de trei săptămîni cînd Stern tuşea alături de Schindler. Iar raţia oficială a lui Stern ca *Untermensch* (om aparţinînd unei rase inferioare) era cu ceva mai mare decît jumătate din cea a unui polonez neevreu, încadrat şi acesta în categoria suboamenilor.

În sfîrşit, printr-un decret din 8 noiembrie, se hotărîse recensămîntul general al tuturor evreilor din Cracovia pînă la data de 24 noiembrie.

Cu calmul şi modul său abstract de gîndire, Stern ştia că acest şir de decrete va continua şi îi va încorseta viaţa şi respiraţia. Cea mai mare parte a evreilor din Cracovia se aşteptau la o asemenea ploaie de decrete. Viaţa va fi tulburată într-o oarecare măsură, evreii din *shtetle* (sate locuite aproape exclusiv de evrei) fiind aduşi la oraş să descarce cărbuni, iar intelectualii trimişi la ţară să dezgroape sfeclă. O vreme, vor avea loc din cînd în cînd chiar şi măceluri, ca acela de la Tursk, cînd o unitate de artilerie SS a pus oamenii să muncească timp de o zi la un pod, după care, seara, i-a încolonat pînă la sinagoga satului şi i-a împuşcat. Întotdeauna se petreceau, cu intermitenţă, astfel de lucruri îngrozitoare. Dar situaţia avea să revină la normal, rasa va supravieţui convingînd sau cumpărînd autorităţile — metodă veche care funcţiona de pe vremea Imperiului Roman şi va funcţiona din nou. În cele din urmă, autorităţile civile aveau nevoie de evrei, în special într-o naţiune în care reprezentau una la unsprezece persoane. Totuşi, Stern nu era un optimist. Nu considera că legislaţia va ajunge curînd la acel plafon negociabil de severitate; acestea erau cele mai grele vremuri. Şi, deşi nu ştia că pojarul care se apropia va fi diferit în substanţă şi intensitate, viitorul îl îngrijora deja destul ca să se gîndească "Or fi toate în regulă *pentru dumneata, Herr* Schindler, ca să faci astfel de mici gesturi de egalitate"

— Acest domn, spuse Aue prezentîndu-l pe contabil, este mîna dreaptă a firmei Buchheister. Are legături bune în comunitatea de afaceri din Cracovia.

Stern nu era în situaţia să-l contrazică pe Aue. Se întrebă totuşi dacă omul nu înfrumuseţa prea mult lucrurile. Aue îşi ceru scuze şi plecă.

Odată rămaşi singuri, Schindler murmură că i-ar fi

recunoscător dacă i-ar putea spune ce ştie despre unele afaceri din partea locului. Punîndu-l la încercare, Stern sugeră că poate Herr Schindler ar trebui să vorbească cu oficialităţile germane.

— Sînt nişte bandiţi, spuse Herr Schindler zîmbitor. Şi birocraţi pînă în măduva oaselor. Aş vrea o părere competentă. Ridică din umeri. Sînt capitalist prin temperament şi nu-mi place să fiu îngrădit.

Aşa că Stern şi autodeclaratul capitalist începură să stea de vorbă. Stern era într-adevăr o sursă de informaţii, părea să aibă prieteni sau rude în fiecare fabrică din Cracovia — textile, confecţii, dulciuri, mobilier, metalurgie. Impresionat, Herr Schindler scoase un plic din buzunarul de la piept al hainei.

— Cunoaşteţi cumva o companie numită Rekord? întrebă.

Itzak Stern auzise despre ea. Era o afacere falimentară, spuse. Produsese pînă atunci vase emailate. De cînd dăduse faliment, o parte din utilaje fuseseră confiscate şi acum era mai mult un fel de cochilie care producea, sub conducerea uneia dintre rudele fostului proprietar, la un sfert din capacitate. Fratele său, spuse Stern, reprezenta o companie elveţiană care era principala creditoare a firmei Rekord. Stern ştia că îi era îngăduit să dovedească un mic grad de mîndrie fraternă şi apoi să emită un zgomot de dezgust moderat.

— Locul a fost foarte prost condus, spuse.

Oskar Schindler lăsă plicul să cadă pe genunchii lui Stern.

— Acesta-i bilanţul lor. Spuneţi-mi ce părere aveţi.

Itzak spuse că Herr Schindler ar fi putut desigur să întrebe la fel de bine şi pe altcineva.

— Desigur, răspunse Oskar. Dar aş preţui opinia

dumneavoastră.

Stern citi bilanţul la iuţeală, apoi, după vreo trei minute de gîndire, simţi dintr-o dată ciudata tăcere care umpluse biroul şi ridică ochii, descoperind privirile lui Herr Oskar Schindler fixate asupra sa.

Desigur că oamenii ca Stern posedau un dar ancestral care le îngăduia să "miroasă" *goiul* cel drept care putea fi folosit ca un tampon sau un refugiu parţial împotriva sălbăticiei altora. Era un simţ care-ţi spunea unde găseai un adăpost, un refugiu potenţial. Şi, din momentul acela, posibilitatea ca Herr Schindler să reprezinte un astfel de refugiu va colora conversaţia, aşa cum o promisiune vagă cu imperceptibile implicaţii intime colorează discuţia dintre un bărbat şi o femeie la o petrecere. Stern era mult mai conştient decît Schindler de această sugestie şi, totodată, ştia că nimic nu avea să fie rostit explicit, de teama de a nu vătăma această fragilă legătură.

— Este o afacere foarte bună, spuse. Aţi putea vorbi cu fratele meu şi, desigur, acum există posibilitatea unor contracte militare.

— Exact, murmură Herr Schindler.

Pentru că, aproape instantaneu după căderea Cracoviei, chiar înainte de a lua sfîrşit asediul Varşoviei, în Guvernul General al Poloniei fusese creat Inspectoratul pentru armament, cu mandatul de a încheia contracte cu producătorii capabili să ofere echipament armatei. Într-un loc ca Rekord puteau fi produse gamele şi ustensile pentru bucătăriile de război. Inspectoratul pentru armament era condus — iar Stern ştia asta — de generalul maior Julius Schindler din Wehrmacht. Era acest general vreo rudă a lui Herr Oskar Schindler? Mi-e teamă că nu, răspunsese Schindler, dar pe

un ton de parcă ar fi vrut ca Stern să păstreze acest secret.

— În orice caz, continuă Stern, chiar şi producţia anemică de la Rekord reprezenta mai mult de jumătate de milion de zloţi pe an. Şi puteau fi obţinute cu relativă uşurinţă piese noi şi cuptoare. Totul depindea de accesul lui Herr Schindler la credite.

— Vasele emailate, spuse Herr Schindler, erau mult mai aproape de formaţia sa decît textilele. Se ocupase înainte de maşini agricole şi înţelegea mult mai bine prelucrarea metalului.

Lui Stern nu-i trecu prin minte să se întrebe de ce un elegant antreprenor german dorea să vorbească cu el despre afacerile sale. Întîlniri ca acestea avuseseră loc de-a lungul istoriei naţiei sale şi obişnuitele schimburi de afaceri nu le prea explicau. Vorbi destul de mult, lămurind cum tribunalul comercial va stabili taxa pentru închirierea acelei firme falimentare. Închiriere cu opţiune de cumpărare. Era mai bine decît să fii un *Treuhänder* Ca *Treuhänder* erai complet sub controlul Ministerului Economiei.

Stern coborî vocea şi riscă afirmaţia:

— O să descoperiţi că există unele restricţii în ceea ce priveşte oamenii pe care aveţi voie să-i angajaţi.

Schindler zîmbi amuzat:

— De unde ştii toate astea? Mă refer la intenţiile de viitor.

— Am citit în *Berliner Tagblatt*. Evreii au încă voie să citească ziarele germane.

Schindler continuă să rîdă, întinse mîna şi o lăsă să cadă pe umărul lui Stern.

— Oare?

De fapt, Stern ştia toate astea pentru că Aue primise

directive de la Secretarul de stat al Reichului, Eberhard von Jagwitz, din Ministerul Economiei, subliniind politica ce trebuia adoptată în afacerile care implicau persoane ariene. Aue lăsase pe seama lui Stern să-i facă un rezumat al documentului. Von Jagwitz arăta, mai mult trist decît nemulţumit, că vor exista presiuni din partea altor agenţii ale guvernului sau ale partidului, ca RSHA a lui Heydrich — Oficiul central al securităţii Reichului — ca să arianizeze nu numai proprietarii companiilor, dar şi conducerea şi forţa de muncă. Cu cît mai repede *Treuhänderii* îndepărtau lucrătorii calificaţi evrei, cu atît mai bine — ţinînd cont întotdeauna, desigur, că producţia trebuia menţinută la un nivel acceptabil.

În cele din urmă, Herr Schindler puse documentele firmei Rekord înapoi în buzunarul de la piept, se ridică în picioare şi îl conduse pe Itzak Stern în celălalt birou. Mai stătură acolo o vreme, printre dactilografe şi funcţionari filozofînd, aşa cum îi plăcea lui Oskar să facă. Aici a adus Oskar în discuţie problema bazelor iudaice ale creştinismului, un subiect care, pentru anumite motive, poate chiar din cauza legăturilor prieteneşti din copilărie cu familia Kantor din Zwittau, nu-l părăsea. Stern vorbi îndelung, cu voce scăzută, dovedind pregătire. Publicase articole în ziare de religie comparată. Oskar, care greşea considerîndu-se un filozof, dăduse peste un expert. Învăţatul Stern, pe care unii îl considerau pedant, găsea că Oskar Schindler era superficial, cu o minte genială în fond, dar fără prea multă subtilitate conceptuală. Nu că Itzak Stern s-ar fi gîndit să se plîngă. Şi astfel s-au pus bazele unei prietenii nepotrivite. Stern se trezi făcînd o analogie, aşa cum făcuse şi tatăl lui Oskar, între vechile imperii, prezentîndu-şi propriile motive potrivit cărora Adolf Hitler nu putea să reuşească.

Această opinie îi scăpă fără să vrea. Ceilalți evrei din birou își aplecară frunțile și își îngropară obrajii între vrafurile de hîrtii. Herr Schindler nu păru tulburat.

Către sfîrșitul convorbirii lor, zise într-adevăr ceva nou: în vremuri ca acestea, trebuie să le vină greu bisericilor să tot spună oamenilor că Tatăl Ceresc se îngrijește chiar și de moartea unei vrăbii. Nu mi-ar plăcea să fiu popă, într-o vreme ca asta, spuse Herr Schindler, cînd viața nu valorează nici măcar cît un pachet de țigări. Stern încuviință, dar sugeră, în spiritul discuției, că diferențierea de ordin biblic pe care tocmai o făcuse Herr Schindler ar putea fi întărită de un verset din Talmud care spunea că cel care salvează viața unui singur om salvează întreaga lume.

— Desigur, desigur, răspunse Oskar Schindler.

Fie că se înșela sau nu, Itzak va socoti întotdeauna că acela fusese momentul în care așezase cărămida potrivită în zid, că acel crucial dicton nu avea să fie uitat niciodată.

3

Mai există un evreu din Cracovia care poate vorbi despre o întîlnire cu Schindler în toamna anului 1939, ca şi despre faptul că era cît pe ce să-l omoare. Numele acestui om este Leopold (Poldek) Pfefferberg. Fusese locotenent, comandant de companie în armata poloneză în timpul tragicei campanii. După ce suferise o rană la picior în timpul bătăliei pentru rîul San, şchiopătase o vreme în preajma spitalului polonez de la Przemysl, dînd o mînă de ajutor celorlalţi răniţi. Nu era doctor, dar absolvise Facultatea de educaţie fizică a Universităţii Jagellonne din Cracovia, şi astfel avea ceva cunoştinţe de anatomie. Era un ins, de douăzeci şi şapte de ani, răbdător, sigur pe el şi clădit ca o pană de oţel.

Laolaltă cu alte cîteva sute de ofiţeri polonezi capturaţi la Przemysl, Pfefferberg era în drum spre Germania cînd trenul cu care călătorea intră în oraşul său natal, Cracovia. Deţinuţii au fost mînaţi în sala de aşteptare clasa I, pînă cînd li se putea pune la dispoziţie un alt mijloc de transport. Casa lui se afla la nici zece străzi mai încolo. Unui tînăr practic ca el i se păru scandalos să nu poată ieşi în strada Pawia, să prindă tramvaiul 1 pînă acasă. Santinela cu aspect bucolic de la uşă părea o

provocare.

Pfefferberg avea în buzunarul de la piept un document semnat de către conducerea germană a spitalului de la Przemysl, care arăta că e liber să se deplaseze prin oraş cu echipele de sanitari ale spitalului, pentru a acorda asistenţă răniţilor din ambele armate. Era spectaculos de oficial, ştampilat şi semnat. Îl dădu la iveală şi, înaintînd pînă în faţa santinelei, i-l vîrî sub ochi.

— Ştii să citeşti nemţeşte? întrebă Pfefferberg.

Desigur, rolul acesta trebuia jucat cum se cuvine. Trebuie să fii tînăr, convingător, să fi păstrat, neafectată de înfrîngerea brutală, o încredere specific poloneză, inoculată de numeroşii aristocraţi din corpul ofiţeresc polonez, chiar şi acelor rari membri care erau evrei.

Omul clipise. "Desigur că ştiu nemţeşte", spusese. Dar după ce luase documentul, îl ţinuse ca unul care nu ştia să citească deloc — ca pe un coltuc de pîine. Pfefferberg explică în germană că documentul îi dădea dreptul să iasă în oraş şi să îngrijească bolnavi. Tot ceea ce santinela putea să vadă era o inflorescenţă de ştampile oficiale. Pentru el arăta chiar ca un document oficial. Cu o fluturare a mîinii indică uşa.

În dimineaţa aceea, în afară de Pfefferberg, nu mai exista alt pasager în tramvaiul 1. Nu era nici măcar ora şase. Conductorul încasă liniştit taxa, căci în oraş se aflau mulţi militari polonezi nepreluaţi încă de Wehrmacht. Ofiţerul trebuia doar să se prezinte şi să se înregistreze la biroul potrivit. Asta era tot.

Tramvaiul ocoli Barbacanul prin poarta din străvechiul zid, coborî pe strada Florianska pînă la biserica Sfînta Maria, de dincolo de piaţă, şi astfel, în cinci minute, intră în strada Grodzka. În apropierea apartamentului părinţilor săi, situat la

numărul 48, sări din vehiculul în mişcare mai înainte ca acesta să pună frînele, şi repetînd o şmecherie din copilărie, lăsă ca momentul inerţial al săriturii, combinat cu acela al mişcării tramvaiului, să îl împingă cu o uşoară bufnitură în uşa casei părinţilor săi.

După această evadare locuise destul de confortabil în apartamentele unor prieteni, vizitînd din cînd în cînd casa cu numărul 48 din strada Grodzka. Şcoala evreiască se deschisese pentru puţin timp — avea să se închidă din nou peste şase săptămîni — şi îşi luă în primire vechea slujbă. Era sigur că Gestapoului îi va trebui ceva vreme pînă să vină să-l caute, aşa că depuse o cerere pentru cartelele de alimente. Începu să vîndă bijuterii — atît ca agent, cît şi în folosul său — la bursa neagră care opera în piaţa centrală din Cracovia, sub arcadele Sukiennice şi în umbra celor două turle inegale ale bisericii Sfînta Maria. Comerţul era înfloritor între polonezi şi cu atît mai mult între evreii polonezi. Cartelele lor de alimente, pline de cupoane anulate, le asigurau numai două treimi din carnea şi o jumătate din untul îngăduit cetăţenilor arieni, iar toate cupoanele de cacao şi orez erau anulate. Astfel, piaţa neagră, care funcţionase timp de secole de ocupaţie şi cîteva decenii de autonomie poloneză, deveni sursa de hrană şi venit şi cel mai la îndemînă mijloc de subzistenţă pentru respectabilii cetăţeni burghezi, în special cei care, asemeni profesorului Leopold Pfefferberg, aveau şcoala străzii.

Se gîndea că în viitorul apropiat va încerca să traverseze traseele de schi din jurul localităţii Zakopane, din munţii Tatra, peste îngusta gîtuitură slovacă, în Bulgaria sau România. Era echipat pentru călătorie. Fusese membru al echipei naţionale de schi poloneze. Pe una dintre poliţele de sus ale sobei de porţelan din apartamentul mamei sale, păstra un mic şi el-

egant pistol calibru 22, armă pregătită atît pentru această călătorie, cît şi pentru eventualitatea că va fi încolţit de Gestapo.

Cu această jucărie cu pat de sidef, Pfefferberg era cît pe ce să-l omoare pe Herr Schindler într-o zi de noiembrie. Schindler, în costum la două rînduri, cu insigna partidului la guler, hotărîse să-i facă o vizită doamnei Mina Pfefferberg, mama lui Poldek, ca să-i ofere un comision. I se repartizase, de către autorităţile Reichului care se ocupau de locuinţe. Pînă atunci fusese proprietatea unei familii de evrei cu numele de Nussbaum. Apartamentele erau distribuite fără a se acorda vreo compensaţie ocupantului anterior. În ziua în care veni Oskar, doamna Mina Pfefferberg era îngrijorată că acelaşi lucru putea să se întîmple şi cu apartamentul său din Grodzka.

Unii dintre prietenii lui Schindler vor afirma mai tîrziu, deşi acest fapt nu poate fi dovedit, că Oskar căutase familia evacuată la noua lor locuinţă din Podgórze şi le dăduse cam cincizeci de mii de zloţi drept compensaţie. Cu această sumă, se spune, familia Nussbaum şi-a plătit fuga în Iugoslavia. Şi, indiferent cît de bună lumină ar arunca un astfel de zvon asupra lui Oskar, trebuie spus că este cu putinţă. Cincizeci de mii de zloţi e un gest neobişnuit, dar Oskar a mai făcut şi altele similare înainte de Crăciun. Unii prieteni vor spune, de fapt, că această generozitate era un fel de boală la Oskar, o frenezie, o pasiune. Dădea bacşiş şoferilor de taxi de două ori cît suma indicată de aparatul de taxat. Trebuie spus, de asemenea, că socotea nedreaptă atitudinea autorităţilor Reichului în problema locuinţelor şi îi spusese lui Stern aceasta nu atunci cînd regimul începuse să aibă dificultăţi, ci chiar în toamna aceea plăcută.

În orice caz, doamna Pfefferberg n-avea nici cea mai vagă idee ce căuta la uşa ei germanul acela înalt şi bine

îmbrăcat. Putea să se afle acolo căutîndu-l pe fiul ei — care se întîmpla să fie chiar atunci în bucătărie — putea să se afle acolo ca să-i preia apartamentul şi slujba de decoratoare, antichităţile şi tapiseriile franţuzeşti.

De fapt, în preajma sărbătorii Hanukkah din decembrie, poliţia germană, la ordinul autorităţilor locative locale, va ajunge şi la familia Pfefferberg, bătînd la uşa lor şi scoţîndu-i afară, ca să-i lase tremurînd în frig, pe pavajul străzii Grodzka. Cînd doamna Pfefferberg va cere permisiunea să se întoarcă după haină, va fi refuzată; cînd domnul Pfefferberg se va îndrepta către birou ca să-şi ia un strămoşesc ceas de aur, va fi izbit în bărbie. "Am fost martorul unor întîmplări groaznice, în trecut", spusese Herman Göring. "Tot felul de şoferi şi Gauleiteri au profitat atît de mult de pe urma acestor tranzacţii, încît au acum aproape o jumătate de milion". Efectul unei astfel de prăzi uşoare — cum era ceasul de aur al domnului Pfefferberg — asupra fibrei morale a partidului s-ar putea să-l fi nemulţumit pe Göring, dar în Polonia acelui an, Gestapoul nu obişnuia să ţină evidenţa conţinutului apartamentelor.

Cînd Herr Schindler sosi pentru prima dată la uşa apartamentului de la etajul al doilea al familiei Pfefferberg, aceasta încă îl mai ocupa cu depline drepturi.

Doamna Pfefferberg şi fiul ei — mai mult sau mai puţin fugar — stăteau de vorbă printre mostre şi valuri de ţesături şi tapete, cînd Herr Schindler bătu la uşă. Leopold nu se alarmă, apartamentul avea două intrări; uşa pentru clienţi şi uşa bucătăriei se aflau faţă în faţă pe acelaşi palier. Leopold se retrase în bucătărie şi privi vizitatorul printr-o crăpătură a uşii. Văzu dimensiunile impresionante ale omului, croiala modernă a costumului. Se întoarse la mama sa, în sufragerie.

— Am senzaţia, spuse el, că bărbatul e de la Gestapo. Cînd ai să-i dai drumul în casă, o să mă strecor pe uşa din spate.

Doamna Mina Pfefferberg tremura. Deschise uşa pentru clienţi. Bineînţeles că asculta cu încordare zgomotele din coridor.

Pfefferberg apucase pistolul şi îl pusese la centură, încercînd să acopere zgomotele pe care le făcea ieşind cu cele produse de intrarea lui Herr Schindler. Părea însă o nebunie să ieşi fără să ştii ce dorea acest neamţ. Exista posibilitatea ca omul să trebuiască să fie ucis, şi atunci se impunea să fie aranjată fuga familiei în România.

Dacă magnetismul acelor evenimente avea să-l aducă pe Pfefferberg în situaţia de a trage, moartea, fuga, represaliile ar fi fost considerate ulterior lipsite de importanţă şi potrivite pentru momentul istoric prin care trecea acea lume. Herr Schindler avea să fie jelit o vreme şi răzbunat sumar, şi acesta urma să fie desigur finalul brusc al evoluţiei lui Oskar. Iar în Zwittau aveau să se întrebe: "Al cui bărbat era?"

Vocea îi surprinse pe cei din casă. Avea nişte modulaţii calme, potrivite pentru afaceri, ba chiar pentru a cere favoruri. În şase săptămîni se obişnuiseră cu tonul decretelor şi cu exproprierile sumare. Vocea acestui bărbat părea prietenoasă. Asta era întrucîtva chiar mai rău; dar, în aceeaşi măsură, intriga. Leopold, care se strecurase în bucătărie şi se ascunsese după uşile duble ale sufrageriei, putea să vadă un fragment din neamţ. "Sînteţi doamna Pfefferberg? întreba acesta. Mi-aţi fost recomandată de Herr Nussbaum. Abia am ocupat un apartament în strada Straszewski şi aş vrea să-l reamenajez"

Mina Pfefferberg îl ţinu pe om la intrare. Vorbea atît de

incoerent, încît fiului i se făcu milă de ea şi apăru în uşă — cu pistolul ascuns sub haina încheiată la toţi nasturii. Îl pofti pe vizitator înăuntru şi, în acelaşi timp, îi şopti mamei, în poloneză, cuvinte de încurajare.

Oskar Schindler se prezentă. Se studiară reciproc timp de cîteva momente, căci Schindler era sigur că tînărul apăruse ca să îndeplinească un gest instinctiv de protecţie filială. Pfefferberg avea o figură tipic slavă. Schindler îşi arătă respectul vorbindu-i fiului ca unui interpret.

— Soţia mea vine din Cehoslovacia, zise, şi aş vrea să reamenajez spaţiul într-un fel mai apropiat de ceea ce-i place ei.

Continuă spunînd că familia Nussbaum menţinuse apartamentul într-o stare excelentă, dar lor le plăcuseră draperiile grele şi culorile sobre. Gusturile doamnei Schindler erau mult mai vesele, puţin franţuzeşti, puţin suedeze.

Doamna Pfefferberg îşi revenise îndeajuns ca să spună că nu ştie — este destul de aglomerată acum, în preajma Crăciunului. Leopold simţea rezistenţa ei instinctivă faţă de cultivarea unei clientele germane, dar germanii erau în stare să fie destul de încrezători în viitor încît să se ocupe de decoraţiunile interioare într-o asemenea epocă. Iar doamna Pfefferberg avea nevoie de un contract gras — soţul ei fusese înlăturat din slujbă şi lucra acum pentru o nimica toată la oficiul de cazare Gemeinde, biroul evreiesc de întrajutorare şi binefacere.

În nici două minute bărbaţii pălăvrăgeau ca nişte vechi prieteni. Pistolul de la centura lui Pfefferberg îşi reluase statutul de armă pentru cine ştie ce îndepărtată, viitoare necesitate. Nu încăpea nici o îndoială că doamna Pfefferberg avea să se ocupe de apartamentul lui Schindler, fără să ţină cont de nici

un fel de cheltuială şi, cînd asta fusese stabilit, Schindler menţionă că Leopold Pfefferberg ar putea dori să viziteze apartamentul, ca să discute şi alte afaceri.

— Ai putea să mă sfătuieşti asupra achiziţionării unor mărfuri de pe piaţa locală, spuse Herr Schindler. Spre exemplu, foarte eleganta dumitale cămaşă albastră. Nu ştiu unde să caut aşa ceva pentru mine.

Ingeniozitatea sa era de fapt un truc, dar Pfefferberg îl aprecie.

— Magazinele, după cum ştii, sînt goale, murmură Oskar ca o sugestie.

Leopold Pfefferberg era acel gen de tînăr care supravieţuise supralicitînd.

— Herr Schindler, aceste cămăşi sînt deosebit de scumpe. Sper că înţelegeţi. Costă douăzeci şi cinci de zloţi bucata.

Multiplicase de cinci ori preţul. În ochii lui Herr Schindler sclipi o lumină amuzată, de cunoscător, dar nu îndeajuns de vizibilă ca să pună în pericol fragila prietenie sau să-i reamintească lui Leopold că e înarmat.

— Aş putea să vă fac rost de cîteva, răspunse tînărul, dacă-mi spuneţi măsura. Dar mi-e teamă că legăturile mele vor cere banii înainte.

Herr Schindler, avînd încă în colţul gurii şi al ochilor acel zîmbet înţelegător, îşi scoase portofelul şi-i înmînă două sute de Reichsmarks. Suma era exagerat de mare şi, chiar şi la preţul umflat al lui Pfefferberg, el ar fi putut cumpăra cămăşi pentru o duzină de magnaţi. Dar Pfefferberg cunoştea regulile jocului şi nici nu clipi.

— Trebuie să-mi spuneţi măsura.

O săptămînă mai tîrziu, Pfefferberg aduse la apartamentul lui Schindler de pe strada Straszewski o duzină de cămăşi

de mătase. În apartament se afla o tînără nemțoaică drăguță, care-i fu prezentată ca *Treuhänder* a unei firme cracoviene de fierărie. Apoi, într-o seară, îl văzu pe Oskar în compania unei frumoase poloneze blonde, cu ochi mari. Dacă exista o Frau Schindler, aceasta nu-şi făcu apariția nici chiar după ce doamna Pfefferberg transformă apartamentul. Leopold însuşi deveni una dintre cele mai constante legături ale lui Schindler cu piața de obiecte de lux, mătase, mobilier, bijuterii, care înflorea în străvechiul oraş al Cracoviei.

4

Următoarea ocazie în care Itzak Stern l-a întîlnit pe Oskar a fost într-o dimineaţă de la începutul lui decembrie. Schindler depusese deja cererea la Tribunalul comercial polonez al Cracoviei şi totuşi găsise timp să viziteze birourile firmei Buchheister unde, după ce se întreţinu o vreme cu Aue, s-a oprit în cealaltă cameră, lîngă biroul lui Stern şi, frecîndu-şi mîinile, îl anunţă pe un ton care avea deja inflexiuni bahice:

— Mîine o să înceapă. Străzile Józefa şi Izaaka or s-o încaseze.

În Kazimierz existau într-adevăr o stradă Józefa şi o stradă Izaaka. Existau în fiecare ghetou, şi Kazimierz adăpostise vechiul ghetou al Cracoviei; în vremurile de demult fusese o insulă cedată comunităţii evreieşti de Cazimir cel Mare, iar acum o suburbie curăţică, cuibărită într-un cot al rîului Vistula.

Herr Schindler se aplecă asupra lui Stern, iar acesta îi simţi respiraţia încărcată de mirosul coniacului şi îşi zise în sinea lui: "Ştie oare, Herr Schindler ce urmează să se petreacă pe străzile Józefa şi Izaaka din Kazimierz? Sau aruncase doar, la întîmplare, numele acelea?"

În orice caz, Stern fu cuprins de un copleşitor sentiment de dezamăgire. Herr Schindler trîmbiţa un pogrom, aruncînd informaţii inexacte despre el, de parcă ar fi vrut să-l pună pe Stern la locul lui.

Era 3 decembrie. Cînd Oskar spuse "mîine", Stern s-a gîndit că folosise cuvîntul nu în sensul de *4 decembrie*, ci în felul în care beţivii şi profeţii îl utilizează întotdeauna cînd vorbesc despre ceva ce se va întîmpla sau ar trebui, fir-ar să fie, să se întîmple în curînd. Dar cîţiva dintre cei care auziră, direct sau indirect, avertismentul unui Herr Schindler pe jumătate ameţit de băutură, îl luară *ad litteram*. Unii chiar îşi împachetară la iuţeală cîteva lucruri şi-şi duseră familiile peste rîu, în Podgórze.

Cît despre Oskar, el simţea că îşi asumase un oarecare risc lăsînd să se împrăştie veştile rele. Le aflase din cel puţin două surse, reprezentate de prieteni pe care şi-i făcuse de curînd. Una, un ofiţer de poliţie ataşat Oberführer-ului SS Scherner, era un sergent, Wachtmeisterul Herman Toffel. Cealaltă, Dieter Reeder, aparţinea grupului de ofiţeri ai şefului poliţiei SD, Czurda. Ambele legături erau acel gen de ofiţeri, care priveau cu compătimire situaţia evreilor şi pe care Oskar izbutea întotdeauna să-i miroasă.

N-a reuşit niciodată, totuşi, să-şi explice motivele pentru care a vorbit cu Stern în acea zi de decembrie. Mai tîrziu va afirma că, în perioada ocupaţiei germane a Boemiei şi Moraviei, fusese martor la destule confiscări de proprietăţi evreieşti şi cehoslovace şi la îndepărtarea forţată a evreilor şi cehoslovacilor din zona sudetă, considerată germană, ca să se vindece de orice fel de zel în folosul Noii Ordini. Informaţiile strecurate lui Stern sprijină întrucîtva această afirmaţie, mult mai bine decît povestea, neconfirmată, a familiei Nussbaum.

Probabil că spera, ca şi evreii Cracoviei, că, după furia iniţială, regimul avea să se îmblînzească şi să lase oamenii să respire. Dacă raziile şi incursiunile SS din următoarele cîteva luni ar fi putut fi atenuate de unele informaţii comunicate din timp, atunci poate că judecata sănătoasă avea să-şi recapete, pînă în primăvară, locul cuvenit. În definitiv, îşi spuneau atît Oskar, cît şi evreii, germanii erau o naţiune civilizată.

Totuşi, incursiunea SS din Kazimierz avea să-i trezească lui Oskar un dezgust fundamental, nu însă unul de o asemenea intensitate încît să afecţeze prea tare felul în care făcea afaceri, se distra cu femeile sau cina cu prietenii, dar care, pe măsură ce intenţiile celor aflaţi la putere vor deveni mai limpezi, va constitui un imbold, o obsesie, îl va exalta şi pune în primejdie. Operaţiunea, gîndită în parte ca un raid după bijuterii şi blănuri, avea să ducă şi la unele evacuări din casele şi apartamentele mai arătoase de la graniţa dintre Cracovia şi Kazimierz. Dar, în afara unor rezultate practice, această primă *Aktion* era gîndită să servească şi ca o formă de avertisment la adresa înspăimîntaţilor locuitori ai vechiului cartier evreiesc. În acest scop, îi spusese Reeder lui Oskar, un mic detaşament al unei *Einsatzgruppe* avea să pătrundă în Kazimierz şi pe strada Stradom, în aceleaşi camioane ca şi băieţii din jandarmerie şi grupul local SS.

Şase *Einsatzgruppe* veniseră în Polonia cu armata invadatoare. Denumirea avea înţelesuri subtile. "Grupări cu însărcinări speciale" este o traducere apropiată, dar rădăcina cuvîntului *Einsatz* are şi alte nuanţe, care trimit la confruntare, la ridicarea mănuşii, la cavalerism. Membrii acestor grupe erau recrutaţi dintre oamenii lui Heydrich, *Sicherheitdienst* (prescurtat SD). Ştiau deja că mandatul lor este foarte larg. Şeful lor suprem îi spusese generalului Keitel în urmă cu şase

săptămîni, că "...în Guvernămîntul General al Poloniei va fi o luptă dură pentru existența națională, luptă care nu se va supune rigorilor legii" Din cîte ştiau soldații acestor grupe, "lupta pentru existență națională" însemna, în retorica înaltă a liderilor lor "război rasial", după cum cuvîntul *Einsatz* — misiune specială — semnifica țeava fierbinte a armei.

Grupa Einsatz desemnată să acționeze în seara aceea în Kazimierz era una de elită. Ei aveau să lase sarcina cotrobăirii prin locuințe după inele cu diamante şi haine de blană pe seama găinarilor din SS. Lor le revenea o acțiune mult mai importantă din punct de vedere simbolic, legată de înseşi însemnele culturii evreieşti — adică străvechea sinagogă din Cracovia.

Aşteptau de cîteva săptămîni să ia parte la acest exercițiu, ca şi detaşamentele locale SS — Sonderkommandos (echipele speciale) şi poliția secretă a SD-ului, al cărui şef era Czurda, desemnată şi ea să participe la această primă Aktion din Cracovia. Armata negociase cu Heydrich şi cu conducerea poliției o amînare a acestor operațiuni, pînă cînd Polonia avea să treacă de sub autoritatea militară sub cea civilă. Acest transfer de autoritate avusese loc acum şi, în întreaga țară, cavalerii din Einsatz şi Sonderkommandos fuseseră lăsați să se arunce asupra vechilor ghetouri evreieşti, căci înțelegeau perfect sensul istoriei rasiale şi manifestau o desăvîrşită detaşare profesională.

La capătul străzii pe care se afla apartamentul lui Oskar se ridica excrescența stîncoasă, fortificată a Wawelului, de unde conducea Hans Frank şi, dacă viitorul polonez al lui Oskar apare oarecum clar, este momentul să aruncăm o privire asupra legăturii dintre Frank şi tinerii ofițeri activi din SS şi SD, iar după aceea dintre Frank şi evreii Cracoviei.

În primul rînd, Hans Frank nu-şi putea exercita controlul direct asupra băieților care se deplasau în Kazimierz. Forțele

de poliție ale lui Heinrich Himmler, oriunde şi-ar fi desfăşurat activitatea, îşi aveau întotdeauna propriile lor legi. Şi, în aceeaşi măsură în care îl deranja această putere independentă, nu era de acord cu ei nici în ceea ce priveşte aspectele practice ale activității. Ca oricare alt membru al partidului, manifesta o răutate rafinată împotriva populației evreieşti şi găsea că plăcutul oraş al Cracoviei devenise intolerabil din pricina multitudinii evreilor. În săptămînile următoare, protestase cînd autoritățile încercaseră să folosească Guvernămîntul General, şi îndeosebi Cracovia, cu nodul său de cale ferată, ca modalitate de a scăpa de evreii din oraşele *Wartheland*-ului, din Lódż şi Poznan. Dar considera că detaşamentele Einsatzgruppen sau Sonderkommandos nu ar fi putut face vreun progres în această direcție folosind metodele obişnuite. Convingerea lui Frank, împărtăşită lui Himmler în unele momente de incoerență mentală ale lui Heini, era că soluția nu putea fi decît un singur mare lagăr de concentrare pentru evrei, care ar fi trebuit să fie cel puțin oraşul Lublin şi ținutul înconjurător, sau chiar, de preferat, insula Madagascar. Polonezii crezuseră întotdeauna în soluția Madagascar-ului. În 1937, guvernul polonez trimisese o comisie care să studieze această insulă ce-şi arcuia spatele atît de departe de coastele sensibilităților lor europene. Ministerul francez al coloniilor, de care aparținea Madagascar-ul, era dispus să încheie o înțelegere la nivel guvernamental asupra unei asemenea reamplasări, căci un Madagascar plin de evrei europeni ar fi însemnat o formidabilă piață de export. Ministrul apărării din Africa de Sud, Oswald Pirow, acționase o vreme ca mediator între Hitler şi Franța în problema insulei. Prin urmare, Madagascar-ul, ca soluție, avea o obîrşie onorabilă. Hans Frank îşi pusese speranțele în această modalitate de rezolvare şi nu în Einsatzgruppen, căci raziile

sporadice şi masacrele nu puteau reduce numărul populaţiei aparţinînd raselor inferioare din Europa de Est. În vremea campaniei din jurul Varşoviei, detaşamentele Einsatz atacaseră evreii din sinagogile din Silezia, sfîşiindu-le intestinele sub tortura apei, făcînd razii în locuinţele lor în timpul serilor de sabat sau al zilelor de sărbătoare, dăduseră foc ştergarelor de rugăciune şi-i puseseră la zid. Rezultatul era insignifiant. Frank susţinea că istoria arătase de multe ori că rasele ameninţate reuşesc să iasă cu bine din genociduri. Falusul era mai iute decît puşca.

Ceea ce nimeni nu ştia — nici părţile aflate în controversă, nici educaţii băieţi din Einsatzgruppen, aşteptînd într-unul dintre camioane, nici mai puţin rafinaţii băieţi din SS aflaţi în celelalte, nici credincioşii care se rugau în seara aceea în sinagogi şi nici Herr Schindler, în drumul său spre locuinţa din strada Straszewski, unde urma să se schimbe pentru cină — ceea ce nu ştia nici unul dintre aceştia, iar cei mai mulţi dintre strategii partidului nici măcar nu sperau era că avea să fie găsit un răspuns tehnologic, că un compus chimic folosit ca dezinfectant, numit Zyklon B, avea să suplinească Madagascar-ul ca soluţie.

Se petrecuse un incident în care fusese implicată actriţa şi regizoarea favorită a lui Hitler, Leni Riefenstahl. Venită la Lódż cu o echipă ambulantă de filmare imediat după căderea oraşului, văzuse un şir de oameni, vizibil evrei, categoria cu perciuni şi şaluri de rugăciune, executaţi cu rafale de pistol-mitralieră. Se dusese direct la Führer, care se afla la Statul Major al Armatei de Sud, şi făcuse scandal. Asta fusese tot. Logistica, forţa cifrelor, relaţiile puseseră băieţii din Einsatz într-o poziţie ridicolă. Dar şi Madagascar-ul putea părea ridicol o dată ce fuseseră descoperite mijloacele ce permiteau decupări

adînci în populaţia inferioară a Europei Centrale, la amplasamente fixe, dinainte stabilite, cu echipamente adecvate de eliminare, de care era puţin probabil să se împiedice vreun fabricant de filme la modă.

În timp ce Oskar îl avertiza pe Stern în birourile Buchheister, cei din SS purtau războiul economic din uşă în uşă, pe străzile Jakoba, Izaaka şi Józefa. Pătrundeau cu forţa în apartamente, vărsau conţinutul dulapurilor, sfărîmau încuietorile sertarelor şi uşilor, luau obiecte de valoare de pe degete, de la gîturi, din buzunare. O fată care refuză să-şi dea haina de blană se trezi cu braţul rupt; un băiat de pe strada Ciemna, care vru să-şi păstreze schiurile, fu împuşcat.

Unii dintre cei ale căror bunuri fuseseră luate aveau să depună a doua zi plîngere la secţia de poliţie, nebănuind că SS-ul opera fără obişnuitele îngrădiri ale legii. Undeva — îi învăţase istoria — se afla un ofiţer superior căruia îi mai rămăsese un rest de integritate şi care avea să se simtă stînjenit şi poate chiar va încerca să disciplineze o parte din aceşti indivizi. Trebuia să aibă loc o anchetă asupra împuşcării băiatului din Ciemna şi a acelei femei al cărei nas fusese zdrobit cu un baston.

În timp ce SS-ul muncea în apartamente, echipa Einsatz se deplasă către sinagoga din Stara Boznica, construită în secolul al XIV-lea. Aşa cum se şi aşteptau, găsiră acolo, la rugăciune, o congregaţie de evrei tradiţionalişti, cu bărbi, perciuni şi ştergare de rugăciune. Adunară cîţiva dintre cei mai puţin tradiţionalişti din apartamentele înconjurătoare şi-i mînară şi pe ei acolo, de parcă ar fi vrut să măsoare reacţiile unui grup faţă de celălalt.

Printre cei împinşi dincolo de fruntariile străzii Stara Boznica se număra şi cunoscutul gangster Max Redlicht, care

altfel n-ar fi intrat în străvechiul templu şi nici n-ar fi fost invitat s-o facă.

Se opriră în.faţa chivotului, ca doi poli ai aceluiaşi trib care, într-o zi obişnuită, ar fi considerat tovărăşia celuilalt jignitoare. Un subofiţer din Einsatz deschise chivotul şi scoase afară sulul de pergament. Grupul amestecat primi ordin să defileze prin faţa lui şi să-l scuipe — era interzisă orice prefăcătorie, scuipatul trebuia să fie vizibil pe documentul caligrafiat.

Tradiţionaliştii avură o atitudine mult mai raţională decît ceilalţi, agnosticii, liberalii, cei ce se socoteau europeni. Pentru oamenii din Einsatzgruppen era limpede că cei mai neconservatori se opriră în faţa sulului şi chiar încercară să-i privească în ochi, de parcă ar fi vrut să spună: "Haide! Sîntem cu toţii prea sofisticaţi pentru prostiile astea!" Celor din SD li se spusese în timpul pregătirii că aşa-numitul spirit european al evreilor liberali era o faţadă subţire, lucru dovedit în Stara Boznica de şovăiala acelora care purtau părul tuns scurt şi îmbrăcăminte modernă.

Pînă la urmă, toată lumea scuipă, cu excepţia lui Max Redlicht. Cei din Einsatz poate că au văzut în asta o probă, un test care a meritat pierderea de timp: să faci un om, evident necredincios, să refuze să scuipe o carte pe care, cu intelectul său, o socoteşte vorbărie goală, ţinînd de un tradiţionalism tribal, dar al cărui sînge îi spune că este totuşi sacră. Ar putea fi oare împiedicat un evreu să dea ascultare absurdităţilor sîngelui? Ar putea gîndi la fel de limpede ca şi Kant? Acesta era testul.

Redlich n-avea să-l treacă. El ţinu un mic discurs:

— Am făcut destule, dar asta n-am s-o fac.

L-au împuşcat primul; apoi i-au împuşcat şi pe ceilalţi şi au dat foc clădirii, transformînd în ruină cea mai veche dintre sinagogile poloneze.

5

Victoria Klonowska, secretara poloneză, era frumusețea biroului lui Oskar. Iar el înnodă imediat o legătură amoroasă care avea să se dovedească de durată. Probabil că Ingrid, amanta sa de origine germană, ştia de asta, aşa cum, desigur, şi Emilie Schindler ştia despre Ingrid. Căci Oskar nu era adeptul amorului clandestin. Avea o sinceritate copilărească în această privință. Nu fiindcă i-ar fi plăcut să se laude cu cuceririle sale, ci pur şi simplu nu vedea nevoia să mintă, să se strecoare în hoteluri pe uşa din dos, să bată pe furiş la uşa vreunei fete, la ore tîrzii din noapte. Şi deoarece nu încerca să spună minciuni femeilor sale, opțiunile lor erau reduse. Certurile tradiționale dintre amanți deveneau imposibile cu un om ca el.

Cu părul blond adunat în creştet, cu fața ei drăguță de vulpe, viu fardată, Victoria Klonowska arăta ca una dintre acele fețe din vremurile bune pentru care neplăcerile istoriei sînt tulburări trecătoare în curgerea normală a vieții. În toamna aceea a hainelor simple, Klonowska era strălucitoare în taiorul ei, bluza cu volane şi fusta bine întinsă pe abdomenu-i plat. Era în acelaşi timp încăpățînată, eficientă şi pricepută, dar şi națională, în robustul stil polonez. Avea să negocieze mai

tîrziu cu demnitarii germani eliberarea amantului ei sudet din instituțiile SS. Dar, pentru moment, Oskar îi încredințase o treabă mai puțin riscantă.

Menționase la un moment dat că ar fi vrut să găsească în Cracovia un bar bun sau un cabaret, unde să-şi poată duce prietenii, nu *legăturile*, nu ofițerii superiori din Inspectoratul pentru armament. Prietenii adevărați. Un loc plin de viață, unde oficialitățile între două vîrste nu apăreau.

Ştia Klonowska un astfel de loc?

Fata găsi pe una din îngustele străzi de la nord de Rynek — piața orașului — o excelentă pivniță unde se cînta muzică de jazz. Era un loc care fusese întotdeauna popular printre studenți şi personalul mai tînăr al universității, însă Victoria nu fusese niciodată pînă atunci acolo: genul de bărbați mai trecuți, care o curtaseră în vremurile de pace, n-ar fi acceptat niciodată să meargă într-un loc ca acesta. Dacă doreai, era posibil să închiriezi un separeu şi să dai astfel o petrecere intimă în spatele unei draperii, sub acoperirea afro-pulsațiilor orchestrei. Pentru că găsise acest club, Oskar o porecli pe Klonowska "Columb". Partidul aprecia că jazz-ul era nu numai decadent din punct de vedere artisitic, dar exprima o animalitate africană subumană. "Um-pa-pa-nul" valsurilor vieneze era ritmul preferat al SS-ului şi al oficialilor partidului, care evitau cu grijă tavernele în care se cînta jazz.

În preajma Crăciunului anului 1939, Oskar organiză la club o petrecere pentru cîțiva dintre prietenii săi. Ca oricare alt cultivator instinctiv de contacte şi legături, nu ar fi avut nici o problemă să bea cu oameni pe care nu-i simpatiza. Dar în noaptea aceea oaspeții erau oameni pe care-i simpatiza. Pe lîngă asta, desigur, *erau* cu toții utili, membri minori, dar nu şi lipsiți de influență, ai diverselor organe locale de ocupație şi

toți îndurau, mai mult sau mai puțin, un dublu exil: nu numai că se aflau departe de casă, dar, atît acasă, cît şi peste hotare, fiecare dintre ei era afectat, într-o măsură mai mare sau mai mică, de regim.

Spre exemplu, tînărul inspector german de la Departamentul de Interne al Guvernămîntului Geńeral, care marcase hotarele fabricii de emailuri a lui Oskar, din Zablocie. În spatele clădirilor Deutsche Email Fabrik se afla o zonă liberă, cu care se învecinau doar două alte fabrici: o fabrică de cutii de carton şi un atelier de radiatoare. Schindler fusese încîntat să descopere că partea cea mai mare a acelei zone pustii aparținea, după spusele inspectorului, fabricii sale. Viziuni de expansiune economică îi bîntuiau imaginația. Bineînțeles, inspectorul fusese invitat pentru că era un individ de treabă, pentru că puteai să stai de vorbă cu el, pentru că putea fi o cunoştință utilă în vederea obținerii viitoarelor autorizații de construcție.

Polițistul Herman Toffel se afla şi el acolo, ca şi domnul Reeder de la SD, ca şi un tînăr ofițer, de asemenea inspector, pe nume Steinhauser, de la Inspectoratul pentru armament. Oskar se întîlnise şi discutase cu aceşti oameni în timp ce umbla după autorizațiile de care avusese nevoie ca să înceapă construcția fabricii. Mai petrecuse pînă atunci clipe plăcute în compania lor şi a sticlelor cu băutură, fiind de părere că, pentru a tăia nodul gordian al birocrației, cea mai bună cale, în afară de a mitui pur şi simplu, o constituia băutura.

În sfîrşit, printre invitați se numărau şi cei doi de la Abwehr. Primul dintre ei era Eberhard Gebauer, locotenentul care-l recrutase pe Oskar în serviciul Abwehrului, cu un an mai înainte. Cel de-al doilea era locotenentul Martin Plathe, de la sediul din Breslau al serviciilor lui Canaris. Datorită

faptului că fusese recrutat de acest prieten al lui Gebauer şi graţie unei amiciţii întîmplătoare care trecea prin patul unei asistente medicale dintr-un sanatoriu din apropiere, Herr Oskar Schindler descoperise ce ocazii minunate putea oferi Cracovia.

Prezenţa lui Gebauer şi Plathe însemna şi un avantaj. Oskar figura încă în registrele Abwehrului ca agent şi, în tot timpul petrecut la Cracovia, avea să păstreze relaţii mulţumitoare cu birourile din Breslau, transmiţîndu-le rapoarte asupra comportamentului rivalilor lor din SS. Gebauer şi Plathe puteau considera această invitaţie la o petrecere la care participau persoane mai mult sau mai puţin implicate, ca Tofel din SS şi Reeder din SD, ca pe o ocazie de a obţine informaţii, un dar suplimentar pe lîngă cele oferite de tovărăşia plăcută şi băutură.

Deşi nu este cu putinţă să spunem exact ce au vorbit membrii acestui grup în noaptea respectivă, din cele povestite mai tîrziu de către Oskar şi de fiecare dintre ei în parte se poate face o reconstituire plauzibilă.

Probabil că Gebauer a fost acela care a toastat, spunînd că n-o să bea pentru guverne, armate sau puternicii zilei; o să le propună, în schimb, fabrica de emailuri a bunului lor prieten Oskar Schindler. Şi făcea asta pentru că, dacă fabrica de emailuri prospera, atunci aveau să urmeze şi alte petreceri în stilul Schindler, cele mai plăcute petreceri pe care ţi le poţi imagina.

Dar, după ce închinară paharele, discuţia se întorsese bineînţeles la subiectul care îi punea pe gînduri şi care obseda toate nivelele instituţiilor civile: evreii.

Toffel şi Reeder îşi petrecuseră ziua la gara Mogilska, supraveghind debarcarea polonezilor şi evreilor din trenurile care se îndreptau spre est. Aceştia fuseseră transportaţi din

Teritoriile Anexate, regiuni nou cucerite care fuseseră germane în trecut şi care, acum, erau realipite statului de neîntinată puritate ariană. Toffel nu intră în amănunte cu privire la confortul pasagerilor din vagoanele de vite ale Ostbahn-ului, deşi mărturisi că vremea fusese rece. Transportul de persoane în vagoane de vite era ceva nou pentru toată lumea, iar vagoanele nu deveniseră încă atît de inuman aglomerate. Ceea ce îl nedumerea pe Toffel era politica ce stătea în spatele acestor lucruri.

— Circulă un zvon, spuse Toffel, cum că am fi în război. Or, în mijlocul acestuia, Teritoriile Anexate sînt prea al dracului de pure ca să ne mai încurcăm cu cîţiva polonezi şi o jumătate de milion de evrei. Întregul sistem Ostbahn, spuse, trebuie schimbat de aşa natură încît toţi să fie dirijaţi spre noi.

Cei de la Abwehr ascultau zîmbind vag. Pentru SS, duşmanul dinăuntru ar putea fi evreii, dar pentru Canaris, acesta era SS-ul.

SS-ul, continuase Toffel, rezervase întreaga reţea de cale ferată începînd cu 15 noiembrie. Pe biroul său din strada Pomorska avea copii ale unor rapoarte furioase adresate oficialităţilor armatei, în care se exprimau proteste fiindcă armata încerca să tragă de timp şi depăşise cu două săptămîni termenul stabilit de folosire a căii ferate. Pentru numele lui Dumnezeu, n-ar trebui ca armata să aibă prioritate în folosirea căii ferate, oricît timp ar vrea? Cum altfel se poate deplasa spre est şi vest? întrebă Toffel, sorbind nervos din pahar. Pe biciclete?

Oskar se amuza oarecum văzînd că cei de la Abwehr nu scot o vorbă. Bănuiau că Toffel este un provocator; cînd de fapt, el era pur şi simplu beat.

Inspectorul şi omul de la Inspectoratul pentru arma-

ment îi puseră unele întrebări despre aceste trenuri deosebite care soseau la Mogilska. Curînd, acest subiect n-o să mai merite atenţia: transporturile de persoane aveau să devină un fel de clişeu al politicii de reorganizare teritorială. Dar în seara aceea, la petrecerea de Crăciun a lui Oskar, erau încă o noutate.

— Li se spune, zise Toffel, "concentrare". Ăsta-i cuvîntul pe care-l găseşti în documente, "concentrare" Eu îi zic obsesie afurisită.

Patronul clubului aduse farfurii cu heringi în sos. Peştele aluneca bine pe gît, ajutat de băutura tare, şi în timp ce îl înghiţeau lacomi, Gebauer începu să vorbească despre *Judenrat* — Consiliile evreieşti înfiinţate în fiecare comunitate evreiască la ordinul guvernatorului Frank. În oraşe ca Varşovia şi Cracovia, *Judenrat*-ul era compus din douăzeci şi patru de membri aleşi, responsabili de îndeplinirea ordinelor regimului. *Judenrat*-ul Cracoviei luase fiinţă de mai puţin de o lună, Marek Biberstein, o personalitate municipală respectată, fiind numit preşedintele acestuia. Dar, remarcă Gebauer, auzise că omul se prezentase deja la castelul Wawel cu un plan de corvezi prestate de comunitatea evreiască. *Judenrat*-ul urma să asigure echipele de muncă pentru săpatul tranşeelor şi latrinelor şi pentru dezăpezire. Nu credeau că asta era o atitudine excesiv de cooperantă din partea lor?

— Nici pe departe, spuse inginerul Steinhauser, de la Inspectoratul pentru armament. Oamenii ăştia îşi închipuie că, punînd la dispoziţie echipe de muncă, vor înceta raziile şi percheziţiile, care se soldează de cele mai multe ori cu bătăi şi cîteodată cu un glonţ în cap.

Martin Plathen încuviinţă:

— Au să coopereze ca să scape de ceva mai rău; e metoda lor, trebuie să înţelegeţi asta. S-au descurcat

întotdeauna cu autoritățile civile, la început cooperînd cu ele, apoi negociind.

Gebauer părea să se străduiască să le facă o anumită impresie lui Toffel şi Reeder, forțînd discuția, părînd mult mai pasionat de amănuntele problemei evreieşti decît în realitate.

— Am să vă spun ce înseamnă pentru mine cooperare, spuse. Frank semnează un decret care cere ca fiecare evreu din Guvernămîntul General să poarte o stea. Decretul e dat doar de cîteva săptămîni. În Varşovia avem un fabricant evreu care le toarnă în bachelită lavabilă, la trei zloți bucata, de parcă nici nu le pasă ce fel de lege e asta, de parcă obiectul ăsta ar fi insigna unui club de ciclism.

Cineva sugeră atunci că, întrucît Schindler făcea afaceri cu emailuri, s-ar putea confecționa la fabrica lui o insignă emailată de lux care să se vîndă în magazinul de fierărie unde era supraveghetoare prietena sa, Ingrid. Cineva remarcă cum că steaua era insigna lor națională, însemnul unui stat distrus de romani şi care mai exista acum doar în mințile zioniştilor. Poate că oamenii se mîndresc să poarte steaua.

— Problema este, spuse Gebauer, că ei n-au nici o organizație care să-i scoată din necazuri. Au o mulțime de organizații care îndulcesc pilula, dar pilula asta o să fie diferită, căci va fi administrată de SS.

Din nou, Gebauer vorbea de parcă ar fi aprobat seriozitatea profesională a SS-ului, dar nu voia să lungească prea mult discuția.

— Haide, interveni Plathen, cel mai rău lucru care li se poate întîmpla este să fie trimişi în Madagascar, unde oricum vremea e mai bună decît la Cracovia.

— Nu-mi vine să cred c-or să vadă vreodată Madagas-

car-ul! conchise Gebauer.

Oskar ceru să se schimbe subiectul. Nu era, totuşi, petrecerea lui?

De fapt, Oskar văzuse deja în mîna lui Gebauer, în barul hotelului Cracovia, actele de identitate false ale unui om de afaceri evreu, pregătite pentru un drum în Ungaria. Poate că Gebauer încasase ceva bani pentru asta, deşi părea să aibă unele scrupule ca să se ocupe de astfel de hîrtii, să vîndă o semnătură sau o ştampilă. Dar putea să jure că, în ciuda acestui joc desfăşurat faţă de Toffel, nu era un prigonitor al naţiei. Nici unul dintre ei nu era. În 1939, de Crăciun, Oskar găsea în asta doar o defulare a unor oameni prea încorsetaţi de linia oficială a partidului. Mai tîrziu, aceşti oameni vor putea fi folosiţi de-o manieră mult mai pozitivă.

6

Acțiunea din noaptea de 4 decembrie îl convinsese pe Stern că Oskar Schindler era acea raritate: *goy*-ul cel drept. În Talmud există o legendă despre *Hasidei Ummot Ha-olam*, Drepții Popoarelor, despre care se spune că sînt — indiferent de momentul istoric — în număr de treizeci şi şase. Stern nu lua în considerare *ad litteram* acest număr mistic, dar pentru el legenda ascundea un adevăr fundamental şi credea că există un mod cinstit şi abil de a încerca să faci din acest german un fel de sanctuar însufleţit.

În definitiv, Schindler avea nevoie de capital — fabrica Rekord fusese în parte golită de echipament, cu excepția unui mic atelier cu prese, cuve de emailare, forje şi strunguri. Dacă Stern ar fi putut exercita asupra lui Oskar o substanțială influență morală, omul care putea să-i facă rost de ceva capital în condiții avantajoase era Abraham Bankier, directorul adjunct de la Rekord, pe care Oskar îl cîştigase o dată cu fabrica.

Cei doi — uriaşul şi senzualul Oskar şi îndesatul Bankier — porniră să viziteze împreună prezumtivii investitori. Printr-un decret din 23 noiembrie, băncile şi casetele de valori ale tuturor evreilor fuseseră luate în custodie de administrația germană, fără a permite proprietarului dreptul de acces sau

dobîndă. O parte dintre evreii mai înstăriți, cei care ştiau ceva istorie, păstrau ascunse unele sume în valută, dar ştiau că, vreme de cîțiva ani, sub guvernarea lui Hans Frank, valuta constituia un element de risc; erau de preferat bunurile mobile: diamantele, aurul, mărfurile.

În Cracovia şi în împrejurimi se putea găsi un oarecare număr de inşi — pe care Bankier îi cunoştea — care erau dispuşi să ofere bani pentru investiții în schimbul garantării unui procent din producție. Un exemplu de înțelegere îl putea constitui asigurarea a cincizeci de mii de zloți în schimbul a atîtea kilograme de cratițe şi tigăi pe lună, cu livrarea începînd din iulie 1940 şi continuînd timp de un an. Cu Hans Frank în castelul Wawel, pentru un evreu din Cracovia vesela era o monedă mai sigură şi mai convertibilă decît zlotul.

Părțile acestor contracte — Oskar, investitorul, Bankier, intermediarul — nu întocmiră nici un fel de document ca urmare a înțelegerii, nici măcar un proces-verbal. Contractele amănunțite erau inutile şi oricum nu puteau fi legalizate. Nimic nu putea fi legalizat. Totul depindea de priceperea cu care îl cîntărise Bankier pe acest fabricant sudet de vase emailate.

Întîlnirile au avut loc, probabil, în apartamentul investitorului din Centrum, în Cracovia, în oraşul vechi. Priveliştile poloneze, de care soția omului nostru era îndrăgostită, romanele franţuzeşti pe care fiicele sale, delicate şi inteligente, le savurau, înseninaseră atmosfera tranzacțiilor. Sau, poate, acest domn cu bani era unul dintre cei deja dați afară din apartamentul său şi care locuia acum în cîteva camere sărăcăcioase din Podgórze. Veşnic în panică, deposedat de apartamentul lui, acum angajatul propriei sale întreprinderi, toate astea doar în cîteva luni. Iar anul încă nu se sfîrşise.

La prima vedere, s-ar putea părea că se încearcă să se înfrumusețeze povestea spunînd că Oskar n-a fost niciodată acuzat că ar fi încercat să se eschiveze de la îndeplinirea obligațiilor prevăzute de aceste contracte neoficializate. În anul următor avea să aibă loc un conflict cu un comerciant evreu asupra cantității de produse pe care acesta era îndreptățit să le ia de la depozitul fabricii din strada Lipowa. Respectivul îl va acuza pe Oskar pe acest temei pînă la sfîrşitul vieții sale. Dar că Oskar nu şi-ar fi respectat înțelegerile, asta nu s-a spus niciodată.

Căci Oskar era prin natura sa un om făcut să plătească, un om care, într-un anume fel, dădea impresia că poate efectua plăți nelimitate, din resurse nelimitate. În orice caz, Schindler şi alți speculanți germani aveau să cîştige atît de mult în următorii patru ani, încît doar un om obsedat de dorința de înavuțire n-ar fi reuşit să plătească ceea ce tatăl lui Oskar ar fi numit o datorie de onoare.

În preajma Anului Nou, Emilie Schindler veni la Cracovia ca să-i facă prima vizită soțului ei. Găsi că oraşul este cel mai încîntător loc în care fusese vreodată, mult mai elegant şi mai plăcut, mai vechi şi mai tradiționalist decît marele oraş al Moraviei, Brno, cu norii de fum de la coşurile fabricilor.

Noul apartament al soțului a impresionat-o. Ferestrele din față se deschideau către Planty, un elegant inel de verdeață ce înconjura oraşul, urmînd traseul străvechilor ziduri de apărare, de mult dărîmate. La capătul străzii se înălța marea fortăreață Wawel şi, între aceste monumente istorice, se găsea modernul apartament al lui Oskar. Privi draperiile şi tapetul doamnei Pfefferberg, care stăteau mărturie pentru bunăstarea

de curînd cîştigată.

— Te-ai descurcat foarte bine în Polonia, spuse.

Oskar ştia că se referă de fapt la zestrea pe care tatăl ei refuzase s-o plătească în urmă cu doisprezece ani, cînd o seamă de oameni, întorcîndu-se de la Zwittau, dăduseră buzna în satul Alt-Molstein cu ştirea că ginerele său bea şi se poartă ca un bărbat necăsătorit. Căsătoria fiicei sale devenise exact acea uniune de care se temuse, şi bătrînul hotărîse că n-avea să plătească nici mort.

Deşi lipsa celor patru sute de mii de Reichsmarks modificase într-o oarecare măsură planurile lui Oskar, fermierul din Alt-Molstein nu ştia cît de mult o afectase pe fiica lui această hotărîre, făcînd-o să fie şi mai supusă. Doisprezece ani mai tîrziu, cînd acest lucru nu mai conta de mult pentru Oskar, aceasta va rămîne totuşi una dintre obsesiile Emiliei.

"Draga mea, mormăia întotdeauna Oskar, n-am avut niciodată nevoie de banii ăia nenorociţi."

Comportamentul Emiliei faţă de Oskar pare să fi fost acela al unei femei care ştie că soţul ei nu este şi n-o să-i fie credincios, dar care nu doreşte totuşi să-i vîre cineva în ochi dovezi despre escapadele lui amoroase. Probabil că a făcut vizita la Cracovia cu destule reţineri, ştiind că va trebui să meargă la petreceri unde îi va întîlni pe prietenii lui Oskar, care, cu siguranţă, cunoşteau adevărul, cunoşteau numele celorlalte femei, nume pe care de fapt ea n-ar fi vrut să le audă.

Într-o zi, un tînăr polonez — e vorba de Poldek Pfefferberg, care fusese cît pe-aci să-i împuşte soţul, dar ea n-avea de unde să ştie asta — sosi la uşa apartamentului purtînd pe umeri un covor făcut sul. Fusese cumpărat la negru şi sosise

la Cracovia de la Istanbul, prin Ungaria, iar Pfefferberg primise însărcinarea de a găsi un astfel de produs prin Ingrid, care se mutase din apartament pe durata vizitei Emiliei.

— Frau Schindler este înăuntru? întrebă Pferfferberg.

Obişnuia să se refere la Ingrid ca Frau Schindler, părîndu-i-se mai puţin jignitor.

— *Eu* sînt Frau Schindler, spuse Emilie, înţelegînd, de fapt, ce voia să însemne întrebarea.

Pfefferberg se strădui din răsputeri să repare gafa. De fapt, nu dorea să o vadă pe Frau Schindler, deşi auzise foarte multe despre dînsa de la Herr Schindler. Trebuia să vorbească cu Herr Schindler despre ceva afaceri. Herr Schindler nu este acasă, spuse Emilie. Îi oferi tînărului ceva de băut, dar el refuză grăbit. Emilie ştia ce înseamnă asta: anume că era puţin tulburat de intruziunea în viaţa personală a lui Oskar şi considera indecent să rămînă acolo şi să bea cu victima.

Fabrica pe care o închiriase Oskar se afla dincolo de rîu, în Zablocie, pe strada Lipowa numărul 4. Birourile, ale căror ferestre dădeau spre stradă, erau proiectate modern şi Oskar se gîndise că s-ar putea să fie foarte convenabil să se mute acolo la un moment dat, să aibă un apartament la etajul al treilea, chiar dacă împrejurimile aparţineau platformei industriale şi nu erau atît de încîntătoare ca strada Straszewski.

Cînd preluase atelierele Rekord, redenumindu-le Deutsche Email Fabrik, acolo existau patruzeci şi cinci de angajaţi angrenaţi într-o modestă producţie de vase de bucătărie. Chiar de la începutul noului an, Oskar beneficie de primele contracte militare. Aşa ceva nu constituia o surpriză. Cultivase diferiţi ingineri influenţi din Wehrmacht, care

făceau parte din Comisia centrală pentru armament din Inspectoratul pentru armament al generalului Schindler. Fusese la cîteva petreceri şi-i invitase la cină la hotelul "Cracovia" Există fotografii înfăţişîndu-l pe Oskar stînd alături de ei, dinaintea unor mese îmbelşugate, evident costisitoare, toată lumea zîmbind monden către aparat, toţi bine hrăniţi, adăpaţi din belşug, ofiţerii îmbrăcaţi în uniforme elegante. Cîţiva dintre aceştia puseseră ştampila potrivită pe cererile sale şi scriseseră acele scrisori de recomandare, de importanţă crucială, către generalul Schindler, mai degrabă din prietenie şi pentru că credeau într-adevăr că Oskar, avînd fabrica, putea să producă. Alţii au fost influenţaţi de daruri, genul acela de daruri pe care Oskar le oferea oficialităţilor: coniac şi covoare, bijuterii şi mobilă sau pachete cu atît de rarele alimente. Pe lîngă asta, deveni curînd de notorietate publică faptul că generalul Schindler îl cunoaşte şi-l simpatizează pe omonimul fabricant de vase emailate.

Acum, cu autoritatea conferită de contractele Inspectoratului pentru armament, Oskar îşi îngădui să extindă fabrica. Loc era. Între poartă şi birourile DEF se ridicau două mari hale industriale; o parte din clădirea aflată pe stînga, la ieşirea din birouri, fiind ocupată de liniile de producţie deja în funcţiune; cealaltă clădire fiind complet goală.

Oskar cumpără noi echipamente, unele indigene, altele din patrie. În afară de satisfacerea cererii militare, mai era de deservit şi piaţa neagră, care înghiţea tot. Ştia acum că putea deveni un magnat. Pe la jumătatea anului 1940 avea angajaţi două sute cincizeci de polonezi şi fusese pus în situaţia să organizeze un schimb de noapte. Fabrica de echipament agricol din Zwittau a domnului Hans Schindler nu angajase în vremurile ei cele mai bune mai mult de cincizeci. Era

deosebit de plăcut să-ţi depăşeşti tatăl pe care încă nu l-ai iertat.

În tot timpul anului, Stern obişnuia să telefoneze din cînd în cînd, ca să aranjeze angajarea unui tînăr evreu — un caz special, un orfan din Lódż, fiica unuia dintre funcţionarii din departamentele *Judenrat*-ului. În cîteva luni, Oskar angajase o sută cincizeci de evrei, iar fabrica lui căpătase întrucîtva reputaţia unui rai.

A fost un an, ca oricare dintre anii de război ce au urmat, în care evreii au căutat să se angajeze undeva, prestînd o muncă apreciată ca esenţială pentru efortul de război. În aprilie, guvernatorul general Frank decretă evacuarea evreilor din capitala lui, Cracovia. Era o decizie curioasă, căci autorităţile Reich-ului expediau evrei şi polonezi înapoi în Guvernămîntul General într-un ritm de aproape zece mii pe zi. Şi totuşi, condiţiile din Cracovia, spusese Frank membrilor cabinetului său, erau scandaloase. Aflase de comandanţi de divizii germane obligaţi să locuiască într-un bloc în care locuiau şi chiriaşi evrei. Oficialităţi de rang înalt erau şi ele supuse aceluiaşi tratament jignitor. În următoarele şase luni, promise, Cracovia avea să devină *judenfrei*. Nu vor mai fi îngăduiţi să locuiască acolo decît cinci sau şase mii de muncitori evrei cu înaltă calificare. Toţi ceilalţi trebuiau să fie mutaţi în alte oraşe din Guvernămîntul General, la Varşovia sau Radom, Lublin sau Częstochowa. Evreii puteau să emigreze de bunăvoie în oraşul pe care-l alegeau, cîtă vreme o făceau înainte de 15 august. Cei care mai rămîneau în oraş după această dată aveau să fie încărcaţi în camioane, cu minimum de bagaj, şi transportaţi în orice loc considerat potrivit de administraţie. De la 1 noiembrie, spusese Hans Frank, va fi posibil că germanii din Cracovia "să respire aer

bun, german" şi să iasă pe stradă fără să se mai "lovească la tot pasul de evrei".

În anul acela Frank nu va reuşi să reducă populaţia evreiască a oraşului la un nivel atît de coborît, dar atunci cînd planurile sale au fost anunţate prima dată, evreii Cracoviei, în special cei tineri, se repeziră să-şi facă rost de certificate de calificare. Bărbaţi ca suplul Itzak Stern, agenţi oficiali şi neoficiali ai *Judenrat*-ului, îşi întocmiseră deja o listă de simpatizanţi germani la care ar fi putut apela. Schindler se afla şi el pe lista aceea, alături de vienezul Julius Madritsch, care reuşise de curînd să obţină lăsarea la vatră şi luase în primire postul de *Treuhänder* la atelierele de uniforme Optima. Madritsch înţelegea care erau avantajele oferite de contractele Inspectoratului pentru armament şi intenţiona acum să deschidă el însuşi o fabrică de uniforme în cartierul Podgórze. Pînă la urmă se va îmbogăţi mai mult decît Schindler, dar în *annus mirabilis* 1940 trăia încă din salariu. Se ştia despre el că este un individ omenos, şi atît.

Pînă la 1 noiembrie 1940, Frank reuşi să convingă douăzeci şi trei de mii de evrei să plece de bunăvoie din Cracovia. O parte dintre aceştia ajunseseră în noile ghetouri din Varşovia şi Lódż. Ne putem închipui golurile lăsate în familii, suspinele de la gară, dar oamenii se supuseră docili, gîndindu-se: o s-o facem şi pe asta şi mai mult de atît n-au ce să ne ceară. Oskar ştia ce se întîmplă, dar, ca şi evreii, spera să fie un abuz temporar.

Anul acela avea să fie fără îndoială cel mai activ din viaţa lui Oskar, anul în care ridică nişte ateliere falimentare la rangul unei firme pe care orice agenţie guvernamentală o lua în serios. Cînd căzu prima zăpadă, Schindler observă —

şi se enervă — că în fiecare zi lipseau de la lucru peste şaizeci dintre angajaţii săi de origine iudaică. Erau reţinuţi de patrulele SS în drum către locul de muncă şi puşi să cureţe zăpada. Făcu o vizită prietenului său Toffel, de la cartierul general din Pomorze, pentru a se plînge. Într-una din zile îi spuse că avusese o sută cincizeci de absenţi. Toffel îi dădu dreptate.

— Trebuie să înţelegi că o parte dintre indivizii de aici nu dau doi bani pe producţie. Pentru ei e o problemă de importanţă naţională ca evreii să fie puşi la deszăpezire. Nu înţeleg nici eu treaba asta. Probabil are o semnificaţie rituală pentru ei — evreii curăţînd zăpada — şi nu-i vorba numai despre tine, ni se întîmplă tuturor.

Oskar întrebă dacă şi ceilalţi s-au plîns.

— Da, spuse Toffel.

Oricum, un barosan de la Oficiul de finanţe şi construcţii SS venise la prînz în Pomorze şi spusese că ideea că muncitorii evrei cu calificare au un loc în sistemul economic al Reich-ului era o formă de trădare.

— Cred, totuşi, că va trebui să te obişnuieşti, pînă una-alta, cu curăţatul zăpezii, Oskar.

Pentru moment, acesta adoptase atitudinea patriotului înfuriat — sau poate a capitalistului înfuriat:

— Dacă vor să cîştige războiul, spuse, va trebui să scape de SS-işti ca ăştia.

— Să scape de ei? Pentru Dumnezeu, ticăloşii ăştia sînt deasupra!

Ca urmare a unor astfel de discuţii, Oskar deveni susţinătorul principiului că un proprietar de fabrică trebuie să aibă acces necondiţionat la salariaţii săi, că aceşti salariaţi

trebuie să aibă acces la fabrică şi că nu trebuie să fie reţinuţi sau tiranizaţi în drumul lor către şi de la fabrică. În ochii lui, aceasta era atît o axiomă morală, cît şi una economică şi, în cele din urmă, avea s-o aplice consecvent la Deutsche Email Fabrik.

7

Unii locuitori din marile oraşe — Varşovia sau Lódż, cu ghetourile lor, şi Cracovia, cu ambiţiosul program *Judenfrei* al lui Frank — se mutară la ţară, încercînd să se piardă printre ţărani. Fraţii Rosner se aşezară în vechiul sat Tyniec. Întins de-a lungul uneia dintre încîntătoarele meandre ale Vistulei, la poalele unei coline calcaroase pe care se înălţa o veche mănăstire benedictină, locul era îndeajuns de anonim pentru cei doi Rosneri. În sat locuiau cîţiva prăvăliaşi şi artizani conservatori evrei, cu care aceşti muzicieni de cabaret aveau puţine subiecte de discuţie, dar, aşa cum speraseră, ţăranii ocupaţi cu strîngerea recoltei se luminară la faţă trezindu-se cu muzicanţii în mijlocul lor.

Cei doi sosiseră la Tyniec nu de la Cracovia, de la marele punct de adunare de lîngă grădina botanică din strada Mogilska, unde tineri SS-işti înghesuiau oamenii în camioane, zbierînd făgăduieli mincinoase legate de expedierea în urma lor a tuturor bagajelor minuţios etichetate. Veniseră de fapt de la Varşovia, unde avuseseră un angajament la "Basilisk" Plecaseră toţi — Henry şi Leopold şi soţia lui Henry, Manci, şi fiul lor în vîrstă de cinci ani, Olek — cu o zi mai înainte ca germanii să închidă ghetoul din oraş. Ideea unui sat ca Tyniec, amplasat în sudul Poloniei, nu departe de Cracovia lor natală,

îi tentă pe fraţii Rosner. Li se oferea posibilitatea ca, în cazul în care condiţiile aveau să se îmbunătăţească, să sară în autobuzul ce ducea la Cracovia şi să caute de lucru. Manci Rosner, de origine austriacă, adusese cu ea maşina de cusut şi familia Rosner înfiinţă o mică croitorie în sat. Serile cîntau prin cîrciumi, devenind curînd atracţia aşezării. Sătenii îi primeau cu braţele deschise pe cîntăreţii ambulanţi, chiar şi pe cei evrei. Iar dintre toate instrumentele, vioara era cea mai respectată în Polonia.

Într-una din seri, un Volksdeutscher[1] din Poznan, în trecere pe acolo, îi auzi pe fraţii Rosner cîntînd în faţa hanului. Omul era un funcţionar important al municipalităţii cracoviene, unul dintre acei polonezi de origine germană în numele cărora Hitler ocupase Polonia. Acesta-i spuse lui Henry că primarul Cracoviei, Obersturmbannführer-ul Pavlu, şi adjunctul său, renumitul schior Sepp Röhrl, intenţionau să facă o inspecţie în zonele rurale în timpul recoltei şi ar dori să le pregătească un mic spectacol cu o pereche atît de pricepută ca ei.

Şi, într-o după-amiază cînd snopii de grîu zăceau somnoroşi în cîmpurile la fel de tăcute şi abandonate, un convoi de limuzine străbătu Tyniec şi urcă colina pînă la vila unui aristocrat polonez, fugit din ţară. Fraţii Rosner aşteptau pe terasă. Cînd doamnele şi domnii se aşezară la locurile lor în încăperea care servise cîndva drept sală de bal, începură să cînte. Henry şi Leopold se simţeau deopotrivă emoţionaţi şi temători în faţa seriozităţii cu care grupul Obersturmbannführer-ului Pavlu se pregătise pentru concertul lor. Femeile purtau rochii albe şi mănuşi, ofiţerii costumul de gală, civilii gulere tari. Cînd oamenii îşi dau atîta silinţă e foarte uşor să-i

[1] Persoană de origine germană trăind în afara hotarelor Germaniei

dezamăgeşti. Pentru un evreu, a dezamăgi regimul, chiar şi într-un domeniu cultural, era o crimă gravă.

Dar audienţa îi îndrăgi pe cei doi. Era un grup tipic pentru ceea ce germanii numeau *gemütlich*. Le plăceau Strauss, lucrările lui Offenbach şi Lehar, André Messager şi Leo Fall. La bis deveniseră melancolici.

În timp ce Henry şi Leopold cîntau, doamnele şi domnii beau şampanie din pahare cu picior înalt, aduse într-un coşuleţ de rafie.

Cînd recitalul propriu-zis luă sfîrşit, fraţii coborîră la poalele dealului, unde se adunaseră soldaţii şi ţăranii din escortă. Dacă urma să aibă loc vreo violentă demonstraţie cu caracter rasial, acolo avea să se petreacă. Dar, iarăşi, cînd fraţii se căţărară pe acoperişul unui autobuz şi priviră în jos la chipurile mulţimii, Henry înţelese că erau în siguranţă. Mîndria ţăranilor — o formă de naţionalism oarecum, fraţii Rosner fiind în noaptea aceea o părticică din cultura poloneză — îi proteja. Totul semăna atît de mult cu vremurile vechi, încît Henry se trezi zîmbind în jos către Olek şi Manci, cîntînd numai pentru ei, în stare să ignore restul. Cîteva clipe i se păru într-adevăr că, în cele din urmă, întreg pămîntul fusese pacificat de muzică.

Cînd totul luă sfîrşit, un ofiţer SS între două vîrste — probabil un Rottenführer, Henry încă nu se familiarizase cu gradele, aşa cum avea să se întîmple mai tîrziu — se apropie de cei doi care rămăseseră pe autobuz, primind felicitările mulţimii. Le făcu uşor semn din cap şi zîmbi abia vizibil:

— Sper să petreceţi bine la Sărbătoarea Recoltei, spuse, se înclină, se întoarse şi plecă.

Cei doi fraţi se priviră îndelung. Cînd SS-istul ajunse la o distanţă de la care nu-i putea auzi, cedară tentaţiei de a

analiza înţelesul acelei fraze. Leopold era convins.

— E o ameninţare, spuse.

Presimţirea care-i înfiorase cînd discutaseră cu acel Volksdeutscher, avea să se adeverească: în zilele acelea nu era recomandabil să devii o figură publică.

Dar Sărbătoarea Recoltei sosi şi trecu, iar fraţii Rosner fură lăsaţi în pace la Tyniec.

Asta era viaţa la ţară în 1940. Sfîrşitul unei cariere, monotonia traiului rustic; o negustorie încropită, din cînd în cînd cîte o spaimă, atracţia acelei flăcări numită Cracovia. Fraţii Rosner ştiau că vor reveni în cele din urmă acolo.

Emilie se întoarse acasă în toamnă şi, cînd Stern trecu din nou cu diverse afaceri pe la locuinţa lui Schindler, Ingrid fu cea care-i aduse cafeaua. Oskar nu făcea nici un secret din slăbiciunile sale şi niciodată nu părea să-i fi trecut prin cap că asceticul Itzak Stern avea nevoie de explicaţii şi scuze pentru prezenţa lui Ingrid în apartamentul din Straszewski. Pe aceeaşi linie logică, după ce băură cafeaua, Oskar se îndreptă spre dulapul ce slujea drept bar şi scoase o sticlă nedestupată de coniac, aşezînd-o cu mînă sigură pe masă, între el şi Stern, de parcă acesta urma într-adevăr să-i ţină companie la băutură.

În seara aceea contabilul venise să-i spună că o familie, pe care o s-o numim C, împrăştia tot felul de zvonuri despre el. Bătrînul David şi tînărul Leon C spuneau prin Kazimierz, fără să mai vorbim de cîrciumi, că Oskar e un bandit neamţ, o brută. Istorisindu-i toate astea, nu folosise termeni atît de violenţi.

Oskar ştia că Stern nu venise după un răspuns, că se mulţumise să-i aducă doar nişte informaţii, dar simţea că va trebui totuşi să-i răspundă:

— Aş putea să împrăştii şi eu zvonuri despre ei, spuse. Mă fură de mă usucă. Întreab-o pe Ingrid.

Ingrid lucra la magazinul de fierărie al familiei C, din strada Stradom. Era un *Treuhänder* neînsemnat şi, avînd doar douăzeci de ani, fără experienţă. Se zvonea că Schindler în persoană aranjase ca fata să fie numită acolo, ca să-şi asigure un punct de desfacere pentru vasele sale de bucătărie. Oricum, proprietarii făceau cam ce voiau cu firma lor. Dacă le displăcea ideea că aceasta era de fapt rechiziţionată de ocupant, nimeni nu putea să-i învinovăţească pentru asta.

Stern flutură din mînă. Cine era el ca s-o tragă de limbă pe Ingrid? Oricum, confruntarea unor zvonuri nu prea putea fi de folos.

— Încearcă s-o înfunde pe Ingrid, spuse Oskar.

Proprietarii magazinului apăreau în strada Lipowa ca să-şi ridice comenzile şi modificau pe loc facturile, luînd cu ei mai mult decît plătiseră. "*Ea* a zis că e-n regulă", spuneau angajaţilor lui Schindler, "A aranjat *el* asta cu Ingrid."

Mai mult decît atît, tînărul C umblase printre oameni zicînd că Schindler îi pusese pe cei de la SS să-l bată. Dar povestea lui varia de la caz la caz. Prima dată se petrecuse la fabrica lui Schindler, într-un depozit de unde tînărul Leon ieşise cu ochii umflaţi şi dinţii sparţi. După aceea spusese că s-a întîmplat la Limanowski, în faţa unei mulţimi de martori. Un ins pe nume H, un angajat al lui Oskar şi prieten al familiei C, afirmase că-l auzise pe Oskar umblînd nervos de colo-colo prin biroul său din strada Lipowa şi ameninţînd că o să-l omoare pe bătrînul David C. Apoi se zvonea că Oskar plecase cu maşină la Stradom şi ridicase registrele de încasări ale lui C, că îşi îndesase buzunarele cu banii găsiţi

acolo, spunîndu-le celor din jur că în Europa este o nouă ordine, iar apoi îl bătuse pe bătrînul David în propriul lui birou.

Lui Oskar nu-i slujea la nimic să explice că plătea, de fapt, familiei C un salariu lunar de director executiv de şapte sute cincizeci de zloţi. Atît în ochii lui, cît şi ai lui Stern, afacerea aparţinea familiei C.

Ar fi fost, oare, cu putinţă ca Oskar să-şi iasă din fire şi să-l plesnească pe bătrînul David C. atît de rău încît acesta să zacă în pat plin de vînătăi? Stătea oare în firea lui să-şi sune prietenii de la poliţie ca să-l atace pe Leon? Dintr-un anume punct de vedere, Oskar şi C erau tare asemănători gangsterilor americani: vindeau ilegal tone de produse emailate, fără să înregistreze aceste vînzări şi fără să le comunice la Transferstelle, fără să folosească cupoanele comerciale numite *Bezugschein*. Pe piaţa neagră, discuţiile erau simple şi nervii încordaţi. Oskar recunoştea că dăduse buzna urlînd în magazinul familiei C, numindu-i pe tată şi fiu hoţi şi că îşi recuperase cu forţa, din sertarul cu încasări, sumele datorate pentru produsele pe care aceştia le luaseră fără a fi autorizaţi. Recunoştea şi că îl lovise pe tînărul Leon, dar atît şi nimic mai mult.

Iar familia C, pe care Schindler o cunoştea din copilărie, avea o reputaţie dubioasă. Nu chiar criminali, dar necinstiţi în afaceri şi, semnificativ pentru acest caz, cu un renume de scandalagii atunci cînd erau prinşi asupra faptului.

De altfel, Stern ştia că Leon avea într-adevăr vînătăi. Tînărul defilase cu ele pe stradă şi era oricînd dispus să discute îndelung despre ele. Cei din SS îl bătuseră cu siguranţă la un moment dat, dar asta s-ar fi putut întîmpla din

zeci de motive. Stern nu numai că nu credea nimic din cele spuse, dar, de asemenea, avea impresia că a crede sau a nu crede ceea ce se spunea că s-a întîmplat era, în acest caz, lipsit de importanță față de scopurile sale mult mai cuprinzătoare. Avea să devină important doar atunci cînd, şi dacă, Schindler îşi va face un obicei din a se comporta brutal. Pentru scopurile lui Stern, scăpările întîmplătoare nu contau. Dacă Oskar ar fi fost fără prihană, apartamentul unde se afla nu ar fi existat în forma sa actuală şi nici nu l-ar fi aşteptat Ingrid în dormitor.

Şi iată din nou unul dintre acele lucruri care trebuie subliniate, anume că Oskar avea să-i salveze pe toți — pe domnul şi doamna C, pe Leon C, pe domnul H, pe domnişoara M, bătrîna secretară a firmei — ceea ce ei vor recunoaşte fără şovăială, dar în acelaşi timp nu vor înceta să repete la nesfîrşit povestea cu vînătăile.

În seara aceea, Itzak Stern mai aduse veşti despre condamnarea lui Marek Biberstein, preşedintele *Judenrat*-ului. Primise doi ani de închisoare. În alte oraşe, *Judenrat*-ul era deja rău văzut de majoritatea populației evreieşti, căci principala sa ocupație devenise alcătuirea de liste pentru echipele de muncă forțată şi pentru deportările în lagărele de muncă. Aceste comitete erau privite de autoritățile germane ca nişte organisme menite să ducă la îndeplinire dispozițiile primite, dar, în Cracovia, Marek Biberstein şi consiliul său se considerau un fel de tampon între birourile lui Frank şi Wächter, Pavlu, poliția lui Scherner şi Czurda, pe de o parte, şi locuitorii evrei, pe de alta. În numărul din 13 martie 1940 al ziarului german *Cracower Zeitung*, un oarecare dr. Dietrich Redecker scria că, în cursul

unei vizite la birourile *Judenrat*-ului, a fost izbit de contrastul dintre covoarele şi fotoliile pluşate de acolo şi sărăcia şi mizeria din cartierele evreieşti din Kazimierz. Dar supraviețuitorii evrei nu vorbesc despre primii membri ai *Judenrat*-ului Cracoviei ca despre nişte inşi care se izolaseră de popor. Totuşi, în goana lor după profit, comiseseră aceeaşi greşeală pe care o făcuseră înaintea lor consiliile similare, din Lódż şi Varşovia, permițînd celor avuți să-şi cumpere o cale de scăpare de pe listele detaşamentelor de muncă forțată, supunîndu-i pe cei săraci la corvezi pentru o supă şi o bucată de pîine. Dar chiar mai tîrziu, în 1941, Biberstein şi consiliul său se bucurau încă de respectul evreilor cracovieni.

Inițial, *Judenrat*-ul îngloba douăzeci şi patru de bărbați, cei mai mulți intelectuali. În fiecare zi, în drum spre Zablocie, Oskar trecea pe lîngă biroul lor, aflat la colțul străzii Podgórze, unde se înghesuiau o mulțime de secretariate. Structurat asemenea unui guvern, fiecare membru avea în grijă o problemă diferită a guvernării. Domnul Schenker era însărcinat cu impozitele, domnul Steinberg cu clădirile, un post cheie într-o societate unde populația era în veşnică mişcare, într-o săptămînă încercînd să se refugieze în cine ştie ce sătuc, în cealaltă întorcîndu-se în oraş, sufocată de conservatorismul şi inflexibilitatea țăranilor. Leon Salpeter, de profesie farmacist, avea în grijă problemele sociale. Existau secretariate pentru alimentație, cimitire, sănătate, documente de călătorie, probleme economice, servicii administrative, cultură şi chiar pentru a face față restricțiilor de şcolarizare, pentru educație.

Biberstein şi consiliul său credeau în principiu că evreii evacuați din Cracovia aveau să nimerească în locuri şi mai

rele şi astfel se hotărîseră să se bazeze pe o stratagemă străveche: mita. Strîmtoratul buget al *Judenrat*-ului alocase două sute de mii de zloţi acestui scop. Biberstein şi secretarul său cu locuinţele, Chaim Goldfluss, căutaseră un intermediar, în acest caz un Volksdeutscher numit Reichert, un individ care avea contacte în SS şi în fortăreaţa Wawel. Sarcina lui Reichert era să transmită banii diferitelor autorităţi, începînd cu Obersturmführer-ul — locotenentul Saiberg, ofiţerul de legătură dintre *Judenrat* şi Guvernămîntul General. În schimbul acestor bani, trebuia ca autorităţile să îngăduie altor zece mii de evrei din comunitatea Cracoviei să rămînă acasă, în ciuda ordinelor lui Frank. Fie că Reichert a jignit aceste persoane reţinîndu-şi prea mult pentru el şi făcînd o ofertă prea scăzută, fie că domnii implicaţi considerau că dorinţa cea mai ambiţioasă a guvernatorului Frank — aceea ca oraşul său să fie *judenfrei* — făcea acceptarea mitei prea periculoasă, nu s-a putut lămuri nimic din desfăşurarea procesului. Dar Biberstein primise doi ani la închisoarea de pe strada Montelupich, Goldfluss şase luni la Auschwitz, iar Reichert se alesese cu opt ani. Totuşi, toată lumea ştia că avusese parte de o soartă mult mai bună decît a celorlalţi doi.

Herr Schindler scutură din cap la ideea de a pune două sute de mii de zloţi în slujba unei speranţe atît de fragile.

— Reichert e un escroc, murmură.

Cu nici zece minute mai devreme discutaseră dacă el însuşi şi familia C erau escroci şi lăsase problema în suspensie, dar în privinţa lui Reichert nu încăpea nici o îndoială.

— Dacă m-ar fi întrebat, eu le-aş fi spus că Reichert e un escroc.

Stern se mulţumi să comenteze filozofic că erau

vremuri cînd singurii oameni cu care mai puteai face afaceri erau escrocii.

Schindler izbucni în rîs, un rîs larg, sănătos, cu toată gura, aproape țărănesc.

— Mulțumesc mult, prietene, îi spuse lui Stern.

8

Anul acela Crăciunul nu a fost aşa de rău, dar în aer plutea un fel de nesiguranţă, iar zăpada se aşternuse ca o întrebare în parcul de peste drum de apartamentul lui Schindler, ca şi cum ceva anume fusese trimis să vegheze atent şi etern pe acoperişurile Wawelului de la capătul străzii şi de dincolo de străvechile faţade ale străzii Kanonicza. Nimeni nu mai credea într-o rezolvare rapidă, nici soldaţii, nici polonezii şi nici evreii de pe cele două maluri ale rîului.

De Crăciun, Schindler cumpără pentru secretara sa poloneză, Klonowska, un pudel, un caraghioslîc parizian adus de Pfefferberg. Pentru Ingrid cumpără bijuterii şi trimise cîteva şi blîndei Emilie, la Zwittau. Pudelii se găseau mai greu, transmisese Leopold Pfefferberg, dar cu bijuteriile nu era nici o problemă. Din pricina vremurilor, pietrele preţioase se aflau într-o continuă mişcare.

Se pare că Oskar reuşise să se ataşeze simultan de trei femei şi să lege prietenii trecătoare cu alte cîteva, fără să treacă prin obişnuitele necazuri cărora le este supus un afemeiat. Cei ce l-au vizitat acasă nu-şi aduc aminte s-o fi văzut măcar o dată pe Ingrid bosumflată. Pare să fi fost o fată generoasă şi înţelegătoare. Emilie, care ar fi fost mai îndreptăţită să se plîngă, avea în acelaşi timp prea multă demnitate ca să facă scenele

pe care Oskar le merita din plin. Dacă pe Klonowska o deranja ceva, asta nu pare să-i fi afectat comportamentul din biroul de la DEF şi nici loialitatea faţă de director. Ar fi de aşteptat ca, într-o viaţă ca aceea dusă de Oskar, confruntările publice între femei furioase să fie evenimente obişnuite, dar nici unul dintre prietenii sau salariaţii lui, martori dispuşi să admită cu destulă uşurinţă şi chiar, în anumite cazuri, să glumească pe seama păcatelor sale lumeşti, nu-şi amintesc asemenea situaţii penibile, aşa cum soarta rezervă destul de des unor crai de mai mică anvergură.

A presupune, aşa cum au făcut unii, că orice femeie ar fi mulţumită să pună stăpînire chiar şi pe o parte dintr-un om ca Oskar înseamnă să desconsiderăm femeile implicate în povestea noastră. Problema era, poate, aceea că, dacă doreai să-i vorbeşti lui Oskar despre fidelitate, privirea lui reflecta o uimire de-a dreptul copilărească, ca şi cum i-ai fi propus vreun concept ciudat, ca relativitatea, care nu putea fi înţeleasă decît dacă cel ce te asculta avea timp să stea liniştit cinci ceasuri concentrîndu-se. Oskar n-avea niciodată la dispoziţie cinci ceasuri şi deci nu înţelesese fenomenul.

Cu excepţia cazului mamei sale. În dimineaţa aceea de Crăciun, în amintirea mamei sale moarte, Oskar asistă la slujba de la biserica Sfînta Maria. Sus, deasupra altarului, se afla un spaţiu unde, pînă în urmă cu cîteva săptămîni, mulţimea de sfinţi înghesuiţi în tripticul de lemn al lui Wit Stwosz atrăgea privirile credincioşilor. Goliciunea, albeaţa pietrei de pe locul unde fusese prins acesta îl tulbură şi-l stînjeni pe Herr Schindler. Cineva furase tripticul. Fusese împachetat şi expediat la Nürnberg. De necrezut cum se schimbase lumea.

Cu toate acestea, afacerile au mers foarte bine în iarna aceea. Imediat după Anul Nou, prietenii săi de la Rustungsin-

spektion începură să-i vorbească despre posibilitatea de a deschide o secție de armament care să fabrice proiectile antitanc. Oskar era interesat mai mult de oale şi cratițe decît de proiectile. Oalele şi cratițele reprezentau un produs comod. Tai şi bagi metalul la presă, îl cufunzi în căzi anume, îl încălzeşti la temperatura potrivită, nu foloseşti instrumente ce trebuie calibrate, şi execuția nu trebuie să fie nici pe departe atît de exactă cum se cere la fabricarea armelor. Pe lîngă asta, n-ai cum să vinzi pe sub mînă proiectile şi tuburi de proiectile, iar lui Oskar îi plăcea să vîndă pe sub mînă, era ca un fel de sport; avea farmecul lucrului făcut pe ascuns, rău famat, aducea profituri rapide şi fără birocrație.

Dar, pentru că era o politică bună, puse bazele unei secții de muniție, instalînd într-una din încăperile Atelierului nr. 2 cîteva imense maşini Hilo, prese de precizie necesare în prelucrarea carcaselor de obuze. Secția de muniții era, pînă una alta, în dezvoltare; aveau să dureze cîteva luni proiectarea, măsurătorile şi producția de testare mai înainte de a se fabrica vreun proiectil. Uriaşele Hilo dădură însă atelierelor Schindler, ca pavăză împotriva viitorului nesigur, cel puțin aparența unei industrii serioase şi esențiale pentru țară.

Mai înainte ca aceşti monştri să fie măcar calibrați, Oskar începu să primească semnale de la legăturile sale SS din strada Pomorska, şi anume că urma să se constituie un ghetou pentru evrei. Îi pomeni de acest zvon lui Stern atent să nu creeze panică.

— O, da! spuse acesta, am auzit ceva. Unii chiar abia aşteaptă. Noi o să fim înăuntru şi duşmanul afară. Putem să ne ocupăm de treburile noastre. Nimeni n-o să ne invidieze. Zidurile ghetoului o să fie fixe. Ele o să reprezinte forma

definitivă a catastrofei.

Edictul, denumit *Gen. Gub. 44/91*, a fost afişat pe 3 martie 1941, publicat în presa cracoviană şi urlat din difuzoarele instalate pe camioane în Kazimierz. Trecînd prin secţia sa de muniţii, Oskar îl auzi pe unul dintre tehnicienii săi germani comentînd ştirea:

— N-or să se simtă mai bine acolo? întrebă tehnicianul. Polonezii îi urăsc, ştiţi doar.

Decretul se folosise de aceeaşi scuză. Ca mijloc de reducere a conflictelor rasiale în Guvernămîntul General, avea să fie delimitat un cartier evreiesc închis. Mutarea în ghetou era obligatorie pentru toţi evreii, dar cei cu permise de muncă în ordine puteau ieşi la lucru, întorcîndu-se seara. Ghetoul avea să fie amplasat în cartierul Podgórze, chiar pe celălalt mal al rîului. Termenul limită pentru mutatul acolo era 20 martie. Odată mutat, *Judenrat*-ul îţi aloca o locuinţă, iar polonezii care stăteau în prezent în zona ghetoului, erau prin urmare constrînşi să-şi abandoneze casele şi să înainteze cereri spaţiului lor locativ pentru a obţine apartamente în alte părţi ale oraşului.

Decretului îi fusese anexată o hartă a noului ghetou. Partea de nord urma să fie mărginită de rîu, cea de est —de calea ferată către Lwów, cea sudică — de dealurile de lîngă Rekawka şi cea vestică — de Podgórze. Avea să fie mare înghesuială acolo.

Exista însă speranţa că represiunea va lua acum forme definite, oferind oamenilor o bază pe care să-şi planifice viitorul plin de constrîngeri. Pentru un om ca Juda Dresner, angrosist de textile de pe strada Stradom, care va ajunge să-l cunoască pe Oskar, cele optsprezece luni care trecuseră aduseseră cu ele o ameţitoare succesiune de decrete, percheziţii şi confiscări.

Agenţia statului îi preluase afacerea, îşi pierduse maşina şi apartamentul, contul din bancă îi fusese înghețat, şcoala la care mergeau copiii fusese închisă — sau, altfel spus, ei fuseseră exmatriculați de acolo. Bijuteriile familiei fuseseră confiscate, şi tot astfel se întîmplase şi cu radioul. Lui şi familiei sale li se interzisese intrarea în centrul Cracoviei şi nu li se permitea să călătorească cu trenul. Puteau să folosească numai troleibuzele anume desemnate. Soția, fiica şi fiii săi erau supuşi întruna convocărilor la curățatul zăpezii sau la altă muncă forțată. Nu puteai şti niciodată cînd vei fi împins cu forța într-un camion, dacă aveai să lipseşti mult sau puțin ori ce fel de nebun cu degetul veşnic pe trăgaci era cel care supraveghea munca pe care erai forțat s-o faci. Sub un astfel de regim simțeai că viața nu-ți oferă nici un punct de sprijin, că aluneci încet într-o prăpastie fără fund. Dar poate că ghetoul era capătul — fundul prăpastiei — punctul de la care puteai să-ți organizezi gîndurile.

Pe lîngă aceasta, evreii din Cracovia se obişnuiseră — într-un fel care ar putea fi descris cel mai bine ca genetic — cu ideea de ghetou, iar acum, cînd acest lucru fusese hotărît, cuvîntul în sine avea un sunet plăcut, liniştitor. Bunicilor lor nu li se îngăduise să iasă din ghetoul Kazimierz pînă în 1867, cînd Franz Josef semnase un decret, permiţîndu-le să locuiască oriunde ar dori, în oraş. Unii cinici spuneau că austriecii au fost nevoiți să deschidă Kazimierzul, cuibărit, aşa cum fusese, în cotul rîului, atît de aproape de Cracovia, astfel încît muncitorii polonezi să-şi poată găsi locuințe mai apropiate de locurile de muncă. Cu toate astea, Franz Josef era respectat de bătrînii din Kazimierz la fel de mult ca şi prin locurile copilăriei lui Oskar Schindler.

Deşi eliberarea lor venise atît de tîrziu, în acelaşi timp,

printre bătrînii evrei din Cracovia, se simțea nostalgia după vechiul ghetou al Kazimierz-ului. Un ghetou implica un oarecare grad de murdărie, înghesuială în apartamente, băi şi latrine în comun, certuri pentru sforile de întins rufe. În aceeaşi măsură, consacra un fel de viață specific evreilor, bogăția învățăturii împărtăşită de cei ce ştiau celor ce voiau să asculte, cîntecele şi discuțiile pe teme religioase, umăr la umăr în cafenele mai bogate în idei decît în frişcă. Din ghetourile de la Lódż şi Varşovia soseau zvonuri urîte, dar ghetoul din Podgórze era planificat mult mai generos în privința spațiului, căci, dacă îl suprapuneai peste harta centrului, descopereai că se întindea pe o suprafață cît aproape jumătate din vechiul oraş — în nici un caz un spațiu îndestulător, dar nici chiar înghesuială.

Iar în decret se mai găsea o clauză liniştitoare, care făgăduia protecție evreilor în fața concetățenilor lor polonezi. De la începutul anilor '30, în Polonia se pornise o discriminare rasială atent orchestrată. Cînd se instalase recesiunea şi căzuseră prețurile produselor agroalimentare, guvernul polonez aprobase legalizarea unei serii de grupări politice antisemite, de genul acelora care vedeau în evrei motivul tuturor necazurilor lor economice. Sanacja, Partidul pentru Purificare Morală al mareşalului Pilsudski, făcu, după moartea acestuia, o alianță cu Lagărul Unității Naționale, un grup agresiv de dreapta, îndreptat împotriva evreilor. Primul ministru Skladkowski declara de la tribuna parlamentului din Varşovia: "Război economic împotriva evreilor? În regulă!"

Şi în loc să dea o reformă agrară țăranilor, Sanacja îi încurajă să se repeadă asupra tarabelor evreieşti, în zilele de tîrg, văzînd în ele simbolul şi explicația deplină a sărăciei din zonele rurale poloneze. Într-o mulțime de oraşe, începînd cu

Grodno în 1935, au avut loc pogromuri. Legislatorii polonezi se alăturară şi ei bătăliei, şi întreprinderile evreieşti simţiră acut lipsa de credite sub noile legislaţii. Breslele meseriaşilor îşi închiseră porţile artizanilor evrei, iar universităţile introduseră un procent — pe care, stăpînind bine domeniul limbilor clasice, îl numiră *numerus clausus aut nullus* (număr închis sau zero) — pentru admiterea studenţilor evrei. Facultăţile cedară insistenţelor Unităţii Naţionale şi desemnară în sălile de curs bănci anumite pentru evrei şi îi exilară către colţul stîng al sălilor de lectură. Destul de obişnuite în universităţile poloneze, splendidele fiice ale evreimii orăşeneşti ieşeau din sălile de lectură ca să se trezească cu feţele brăzdate de o lovitură iute de lamă aplicată de un tînăr înalt şi serios din Lagărul Unităţii Naţionale.

În primele zile ale ocupaţiei germane, cuceritorii fuseseră uimiţi de entuziasmul cu care polonezii indicau locuinţele evreilor sau ţineau nemişcat un evreu purtător al tradiţionalilor perciuni, în timp ce un german îi tundea barba cu foarfecele sau cu baioneta, luînd şi cîte o bucăţică de piele în cursul operaţiei. În martie 1941, prin urmare, făgăduiala de a proteja locuitorii ghetoului de excesele naţionale ale polonezilor suna aproape credibil.

Şi, deşi nu se observau manifestări spontane de bucurie printre evrei în timp ce-şi împachetau lucrurile ca să se mute în Podgórze, existau semnele unei ciudate stări de uşurare, de parcă s-ar fi ajuns la o limită dincolo de care, cu puţin noroc, nu aveai să mai fii dezrădăcinat sau tiranizat. Atît de puternic era acest sentiment, încît oameni din satele din împrejurimile Cracoviei, din Wieliczka, din Niepolomice, din Lipnica Murowana şi Tyniec se grăbiră să vină în oraş spre a nu rămîne în afara zidurilor pe 20 martie, trezindu-se într-un peisaj lipsit

de confort. Căci ghetoul era, prin natura sa, aproape prin definiție, locuibil, chiar dacă pasibil de a fi supus unor atacuri periodice. Ghetoul reprezenta încremenirea, nu evoluția.

Ghetoul va aduce unele inconveniente minore în viața lui Oskar Schindler. Se obișnuise ca atunci cînd își părăsea apartamentul luxos din Straszewski, să treacă pe lîngă cocoașa de calcar a Wawelului, înfiptă la intrarea în oraș ca un dop în gîtul unei sticle și să străbată Kazimierzul peste podul Kościuszko, apoi la stînga, către fabrica sa din Zablocie. Acum această rută era tăiată de zidurile ghetoului. Părea o problemă minoră, care făcu însă să pară mult mai rezonabilă ideea unui apartament la ultimul etaj al clădirii birourilor sale din strada Lipowa. Nu era un loc atît de rău — construit în stilul lui Walter Gropius. Multă sticlă și lumină, cărămizi cubice aparente, moderne, la intrare.

Totuși, de cîte ori călătorea între oraș și Zablocie, în acele zile de martie dinaintea termenului limită, vedea evrei din Kazimierz împachetînd, iar pe strada Stradom trecea pe lîngă familii care împingeau către ghetou roabe încărcate pînă la-refuz cu scaune, saltele și ceasuri. Strămoșii lor locuiseră în Kazimierz de pe vremea cînd era doar o insulă separată de Centrum de un pîrîu numit Stara Wisla — de fapt de pe vremea cînd Cazimir cel Mare îi invitase la Cracovia, în timp ce oriunde în altă parte erau învinuiți de a fi adus moartea neagră: ciuma. Oskar presupunea că strămoșii lor ajunseseră la Cracovia, în urmă cu peste 500 de ani, exact la fel: împingînd o roabă plină cu rufărie. Acum plecau, se pare, cu aceeași roabă încărcată. Invitația lui Cazimir fusese anulată.

În cursul acestor drumuri matinale de-a curmezișul orașului, Oskar observă că se prevăzuse ca tramvaiele orașului să străbată ghetoul pe strada Lwówska. Lucrători polonezi

zidiseră toți pereții care dădeau spre linia de tramvai şi, în spațiile libere, fuseseră ridicate ziduri de beton. Din momentul intrării în ghetou, tramvaiele călătoreau şi ele cu uşile închise, şi nu se opreau pînă cînd nu ieşeau din nou în *Umwelt*, lumea ariană, la colțul străzilor Lwówska şi Kingi. Oskar ştia că oamenii vor prinde oricum tramvaiul. Uşile închise, lipsa stațiilor, pistoale mitralieră pe ziduri — nu contau. În privința asta, ființa umană e incorigibilă. Oamenii vor încerca să coboare — credincioasa slujnică a cuiva cu un pachet de cîrnați. Oamenii vor încerca să urce — un tînăr atletic şi iute, ca Leopold Pfefferberg, cu buzunarul plin de diamante sau de zloți de ocupație sau cu un mesaj codificat pentru partizani. Oamenii răspundeau oricărei şanse cît de mici, chiar dacă era una exterioară, ce se deplasa cu viteză printre pereții muți, cu uşile bine închise.

Începînd cu 20 martie, muncitorii evrei ai lui Oskar nu aveau să mai primească nici un salariu şi se înțelegea că erau nevoiți să trăiască integral din rațiile lor. În loc de salarii, el trebuia să plătească o taxă cartierului general din Cracovia. Atît Oskar, cît şi Madritsch nu erau foarte liniştiți în privința asta, pentru că ştiau că în cele din urmă războiul va lua sfîrşit şi stăpînii de sclavi, cum se întîmplase şi în America, aveau să fie huiduiți şi plimbați goi pe stradă. Taxele pe care erau obligați să le plătească poliției erau cele standard, alocate de Biroul Central Administrativ şi Economic SS. şapte mărci şi jumătate pe zi pentru un muncitor calificat, cinci mărci pentru cei necalificați şi femei. Erau destul de coorîte față de cele în vigoare pe piața liberă a forței de muncă. Dar, atît pentru Oskar, cît şi pentru Julius Madritsch, elementul moral prevala asupra celui economic. Obținerea unor cheltuieli de salarizare

convenabile era ultima dintre grijile lui Oskar în anul acela. Pe lîngă asta, nu fusese niciodată un capitalist ideal. Tatăl său îl acuzase adesea, în tinerețe, că risipea banii şi, pe cînd era doar director la compartimentul desfacere, avea două maşini, sperînd că Hans o să audă de asta şi o să facă o criză. Acum, la Cracovia, îşi putea permite să întreţină un adevărat garaj: o Minerva belgiană, un Maybach, o limuzină Adler şi un BMW.

Să fii risipitor din fire şi totuşi mai înstărit decît tatăl tău, un om mult mai chibzuit, era una dintre reuşitele pe care Schindler le cerea de'la viaţă, iar în vremuri de *boom* economic, preţul forţei de muncă nu se discuta.

La fel stăteau lucrurile şi pentru Madritsch. Fabrica sa de uniforme era amplasată în partea vestică a ghetoului, cam la doi kilometri de cea a lui Oskar. Îi mergea atît de bine încît începuse negocieri pentru deschiderea unei întreprinderi similare în Tarnow. Se număra şi el printre favoriţii Inspectoratului pentru armament, iar poziţia sa era atît de bună încît primise un împrumut de un milion de zloţi de la Bank Emisyjny (Banca Monetăriei). Chiar dacă aveau unele mustrări de conştiinţă, e puţin probabil că vreunul dintre cei doi oameni de afaceri simţea obligaţia morală de a evita angajarea altor evrei. Era o atitudine care, pentru că erau firi pragmatice, nu li se potrivea. Şi oricum, atît Itzak Stern, cît şi Roman Ginter, om de afaceri şi reprezentantul Biroului de ajutor al *Judenrat*-ului, îi sunau pe Oskar şi pe Julius, implorîndu-i să angajeze mai mulţi evrei, oricît de mulţi putea înghiţi fabrica. Obiectivul îl constituia creşterea importanţei economice a ghetoului. Era aproape axiomatic, considerau Stern şi Ginter în stadiul acela, ca un evreu care prezenta o valoare economică pentru un imperiu ce tocmai se ridica şi care resimţea o acută nevoie de muncitori calificaţi, să se afle la adăpost de lucruri mai rele.

Iar Oskar şi Madritsch au fost de acord.

Timp de două săptămîni, familii de evrei din clasa de mijloc, ai căror servitori polonezi veniseră cu ei să le dea o mînă de ajutor, îşi împinseră cărucioarele prin Kazimierz şi peste podul Podgórze. Pe fundul cărucioarelor erau ascunse broşele care rămăseseră şi hainele de blană — sub saltele şi ceainice şi ibrice. Mulţimea de polonezi adunaţi pe strada Stradom şi Staroviślna se distra şi arunca cu noroi: "Jidanii se cară, jidanii se cară! Adio, jidanilor!"

Dincolo de pod, noii cetăţeni ai ghetoului se trezeau în faţa unei ciudate porţi de lemn. Albă, cu întăriturii în formă de scoică, ce te duceau cu gîndul la arhitectura maură, avea două arce largi pentru a lăsa să treacă tramvaiele către şi de la Cracovia şi, într-o parte, o gheretă albă pentru santinelă. Deasupra arcadelor, un text în ebraică proclama liniştitor: "Oraşul evreiesc" Garduri înalte din sîrmă ghimpată se întindeau de-a lungul ghetoului, pe malul rîului, iar spaţiile libere fuseseră închise cu plăci de ciment de trei metri înălţime, cu capătul superior rotunjit, fapt care le făcea să semene cu stelele funerare aşezate pe mormintele anonime.

La poarta ghetoului, evreul ostenit era întîmpinat de un reprezentant al Biroului de cazare al *Judenrat*-ului. Dacă avea nevastă şi o familie numeroasă, omului i se puteau repartiza două camere, cu acces la o bucătărie. Dar chiar şi aşa, după traiul plăcut din cursul deceniul doi şi trei, era neplăcut să fii obligat să împarţi viaţa personală cu familii care respectau ritualuri şi obiceiuri diferite — şi cu mirosuri neplăcute. Femeile ţipau, iar bărbaţii spuneau că lucrurile puteau sta şi mai rău, îşi sugeau dinţii şi clătinau din cap. În încăperea aceea, con-servatorii găseau că liberalii sînt o pacoste.

Pe 20 martie, mutarea se termină. Toţi cei rămaşi în

afara ghetoului îşi asumaseră conştient acest risc. Înăuntru, pentru moment, locuitorii ghetoului se odihneau.

Lui Edith Liebgold, o tînără de douăzeci şi doi de ani, i se repartiză o cameră la parter, în care urma să locuiască cu mama şi copilul său. Căderea Cracoviei, în urmă cu opt-sprezece luni, îl adusese pe soţul ei în pragul disperării. Omul plecase de acasă, rătăcind pe străzi de parcă ar fi vrut să descopere ce blestem fusese aruncat asupra lui. Prin minte îi defilau imagini cu păduri şi luminişuri ascunse şi sigure. Nu se mai întorsese niciodată.

De la fereastra sa, Edith Liebgold putéa zări Vistula prin sîrma ghimpată a gardului, dar drumurile ei către alte părţi ale ghetoului, în special spre spitalul din strada Węgierska, o purtau prin Plac Zgody (Piaţa Concordiei), singura piaţă a ghetoului. Acolo, chiar din cea de a doua zi a vieţii sale înăuntrul zidurilor, numai douăzeci de secunde au lipsit pentru fi aruncată într-un camion SS şi dusă să încarce cărbune sau să cureţe zăpada în oraş. Edith se temea nu numai că, după unele zvonuri, echipele de lucru se întorceau deseori cu unul sau mai mulţi membri în minus, dar, mai mult, se îngrozea la gîndul că va fi forţată să urce într-un camion cînd ea era nevoită să se repeadă pînă la farmacia Pankiewicz, iar sugarul trebuia hrănit peste douăzeci de minute.

Prin urmare se duse împreună cu nişte prieteni la Oficiul forţelor de muncă. Dacă găsea ceva de lucru în schimburi, mama ei putea să aibă grijă de copil noaptea.

În zilele acelea, oficiul era aglomerat. *Judenrat*-ul avea propria sa forţă de poliţie, *Ordnungdienst*, extinsă şi pusă la

punct ca să păstreze ordinea în ghetou, iar un băiat cu şapcă şi cu o banderolă pe braţ supraveghea coada din faţa biroului.

Grupul fetei ajunsese înăuntru, imediat după uşă, sporovăind zgomotos ca să treacă timpul, cînd se apropie de ea un bărbat între două vîrste, măruńt, purtînd o haină cafenie şi cravată. Atrăseseră atenţia cu glumele şi tinereţea lor. La început au crezut că intenţiona "s-o agaţe" pe Edith.

— Ascultaţi, spuse omul, decît să aşteptaţi aici, mai bine v-aţi duce la fabrica de vase emailate din Zablocie.

Omul lăsă să treacă o vreme pentru ca adresa să fie reţinută.

— Zablocie este în afara ghetoului, le spuse. Puteţi să faceţi tot felul de schimburi cu muncitorii polonezi de acolo. Avem nevoie de zece femei sănătoase pentru schimbul de noapte.

Fetele începură să se strîmbe, de parcă-şi puteau îngădui să aleagă între mai multe locuri de muncă, ba chiar le dădea mîna să-l refuze. Nu-i prea greu, le asigură el. Şi o să vă înveţe acolo ce aveţi de făcut. Numele lui, spuse, era domnul Abraham Bankier, — directorul. Desigur, exista un patron neamţ.

— Ce soi de neamţ? întrebară.

Bankier rînji ca şi cum ar fi vrut să le împlinească deodată toate speranţele.

— Nu din cel rău.

În noaptea aceea, Edith Liebgold se întîlni cu ceilalţi membri ai schimbului de noapte de la fabrica de emailuri şi mărşălui prin ghetou către Zablocie, sub paza unui evreu din poliţia ghetoului, numită Serviciul de Ordine (OD). Îi întrebă pe cei care păşeau în coloană, alături de ea, despre

această Deutsche Email Fabrik. Se dă o supă destul de groasă, veni răspunsul. Se bate? Nu e genul ăsta de loc, i se răspunse, nu-i ca fabrica de lame a lui Beckmann, e mai degrabă ca a lui Madritsch. Madritsch e în regulă şi Schindler la fel.

La intrarea în fabrică, Bankier strigă noii muncitori din schimbul de noapte şi îi duse sus, pe scări, pe lîngă nişte birouri goale, pînă la o uşă pe care scria *Herr Direktor*. Edith auzi o voce chemîndu-i înăuntru. Îl găsiră pe Herr Direktor aşezat pe un colţ al biroului său, fumînd o ţigară. Părul lui, undeva între blond şi castaniu deschis, părea proaspăt pieptănat, purta un costum cu vestă şi o cravată de mătase. Arăta exact ca un om care fusese invitat undeva la cină, dar îi aşteptase special ca să le spună o vorbă. Era uriaş şi încă tînăr. De la un astfel de vis hitlerist, Edith aştepta un discurs despre efortul de război şi normele de producţie.

— Am vrut să vă spun bine aţi venit, li se adresă în poloneză. Faceţi parte din proiectul de extindere a acestor ateliere.

Privi într-o parte. Poate că se gîndea "Nu le spune asta, nu le este de nici un folos"

Apoi, fără să clipească, fără nici un fel de introducere, fără măcar să ridice din umeri, adăugă:

— O să fiţi în siguranţă dacă lucraţi aici; aveţi toate şansele să apucaţi sfîrşitul războiului.

Apoi le spuse noapte bună şi părăsi biroul o dată cu ei, îngăduindu-i lui Bankier să-i oprească pe palier, astfel ca Herr Direktor să poată coborî primul şi să urce în maşină.

Făgăduiala îi ameţise pe toţi. Era ceva supranatural. Cum ar putea un om să promită aşa ceva? Dar Edith Liebgold descoperi că credea în această promisiune fără şovăială. Nu

atît pentru că voia, nu pentru că era un dar, o îndrăzneală aţîţătoare, ci din pricină că, în secunda în care Herr Schindler rostise promisiunea, nu lăsase loc nici unei alte posibilităţi — alta decît aceea de a crede în ea.

Noile sosite la Deutsche Email Fabrik îşi luară în primire slujba, într-o stare de ameţeală plăcută. Se simţeau de parcă vreo ţigancă bătrînă, care n-avea nimic de cîştigat dintr-asta, le-ar fi spus că se vor mărita cu un conte. Făgăduiala schimbase pentru totdeauna tot ceea ce Edith Liebgold aştepta de la viaţă. Dacă ar fi încercat s-o împuşte, probabil că s-ar fi ridicat în faţa armelor, protestînd "dar Herr Direktor a spus că aşa ceva nu se poate întîmpla"

Munca nu cerea eforturi intelectuale. Edith căra la cuptoare vasele scoase din baia de emailare, atîrnate cu cîrlige de un băţ lung. Şi întorcea întruna pe toate feţele promisiunea lui Schindler. Numai nebunii fac promisiuni atît de categorice. Fără să clipească. Şi totuşi nu părea nebun. Era un om de afaceri care tocmai fusese invitat la cină, prin urmare trebuia să ştie ceva. Dar asta înseamnă un fel de clarviziune, de legătură subtilă cu Dumnezeu sau cu diavolul, sau cu ceea ce hotăra ordinea lucrurilor. Dar, iarăşi, ţinuta lui, apoi mîna cu inelul de forma unui sigiliu de aur nu semăna cu aceea a unui vizionar, era o mînă obişnuită să se întindă după paharul de vin, o mînă în care puteai să bănuieşti mîngîieri tăinuite. Şi astfel se întorcea din nou la ideea nebuniei, beţiei, explicaţiilor mistice, la tehnica prin care Herr Direktor o îmbolnăvise de încredere.

Raţionamente asemănătoare aveau să construiască în anul acela şi în cei următori toţi cei cărora Oskar Schindler le făcea aceste ameţitoare făgăduieli. Unii deveneau

conştienţi de corolarul nerostit: dacă omul greşea, dacă-şi folosea fără măsură puterea de a insufla speranţă, atunci nu exista nici Dumnezeu, nici umanitate, nici pîine, nici sprijin, rămînea doar şansa, iar aceasta nu era prea bună.

9

În primăvara aceea Schindler îşi părăsi fabrica din Cracovia şi se îndreptă spre vest, către Zwittau, la volanul unui BMW, trecînd graniţa prin pădurile ce se trezeau la viaţă. Trebuia să-şi viziteze soţia, mătuşile şi sora. Toate fuseseră aliatele lui împotriva tatălui său, martore ale martirajului mamei lui. În haina lui cu guler de blană, ţinînd cu o mînă volanul, făcut special, de comandă, şi căutînd să găsească cu cealaltă o nouă ţigară turcească, în timp ce maşina gonea spre Jeseniks, pe panglica dreaptă a drumului asfaltat — Oskar Schindler se întreba dacă exista o asemănare între suferinţele mamei sale şi cele ale soţiei. Ei bine, el nu vedea nici una. Un copil nu trebuia să vadă astfel de lucruri. Tatăl său era un zeu, supus unor legi mai dure. Îi plăcea să-şi viziteze mătuşile, îi plăcea felul în care îşi ridicau mîinile, cu palmele în sus, în semn de admiraţie pentru croiala hainei pe care o purta. Sora mai mică se căsătorise cu un funcţionar de la căile ferate şi locuia într-un apartament plăcut, pus la dispoziţie de conducerea societăţii. Soţul ei era un om important în Zwittau, nod de cale ferată cu un mare depou de mărfuri. Oskar bea ceai cu sora sa şi soţul acesteia şi apoi *schnaps*. În încăpere plutea un

aer de mulțumire — vlăstarele familiei Schindler nu ajunseseră tocmai rău.

Desigur că sora lui Oskar fusese cea care o îngrijise pe Frau Schindler spre sfîrşitul vieții ei şi tot ea îşi vizita pe ascuns tatăl. Nu putea face decît unele aluzii în sensul unei reconcilieri familiale. Încercă asta, în timp ce serveau ceaiul, dar i s-a răspunc cu mormăieli.

Mai tîrziu Oskar cină acasă cu Emilie, entuziasmată că avea să-l aibă lîngă ea pe perioada vacanței. Puteau să meargă împreună la slujba de Paşti, ca o familie tradiționalistă. "Ceremonios" era cuvîntul cel mai potrivit pentru că dansară astfel toată seara, servindu-se reciproc la masă ca nişte străini politicoşi. În sinea lor, atît Emilie, cît şi Oskar erau uimiți de această ciudată nepotrivire de caracter. El putea oferi mult mai mult străinilor, muncitorilor din fabrica sa decît îi putea acorda ei.

Întrebarea care plutea între ei era dacă Emilie ar fi trebuit să rămînă cu el la Cracovia. Dacă renunța la apartamentul din Zwittau şi instala acolo nişte chiriaşi, nu mai avea nici o scăpare din Cracovia. Considera că datoria ei este să fie alături de Oskar. În limbajul moralei catolice, absența ei din casă se numea "ispitirea la păcat" şi totuşi viața cu el într-un oraş străin ar fi fost tolerabilă numai dacă el ar fi fost grijuliu şi sensibil față de sentimentele ei. Necazul cu Oskar era că nu te puteai baza pe el, ca să-şi păstreze escapadele numai pentru sine. Nepăsător, pe jumătate ameţit de băutură, pe jumătate zîmbitor, părea să considere cîteodată că, dacă lui îi plăcea o fată, trebuia să-ți placă şi ție.

Întrebarea fără răspuns referitoare la plecarea ei la Cracovia atîrna atît de apăsător încît atunci cînd cina luă sfîrşit, Oskar îşi ceru scuze şi plecă la o cafenea din piața oraşului. Era un loc frecventat de ingineri mineri, oameni de afaceri

mărunți și cîte un negustor devenit întîmplător ofițer. Văzu cu mulțumire cîțiva dintre foștii săi prieteni motocicliști, cea mai mare parte dintre ei purtînd acum uniforma Wehrmacht-ului. Începu să bea coniac cu ei. Cîțiva își exprimară uimirea că un ins atît de voinic ca el nu era încă în uniformă.

— Industria este vitală pentru efortul de război, mîrîi el, vitală.

Depănară amintiri despre cursele de motociclete, se făcură glume pe seama celei pe care el o asamblase din piese de rezervă, cînd era în liceu, și a efectelor explozive ale marelui său Galoni de 500 cmc. Nivelul zgomotului din cafenea crescu și se comandă altă sticlă de coniac. Din încăperea alăturată, unde se servea masa, apărură doi prieteni de școală, a căror căutătură părea să spună că auziseră un rîs cunoscut. Unul dintre ei deveni serios.

— Oskar, ascultă. Taică-tău ia masa aici. Singur.

Oskar privi în paharul de coniac, se aprinse la față, dar se mulțumi să ridice din umeri.

— Ar trebui să vorbești cu el, spuse cineva. E o umbră, ticălosul bătrîn.

Oskar declară că trebuie să plece acasă, se ridică în picioare, dar ceilalți îi puseră mîinile pe umeri, silindu-l să se așeze din nou. Știe că ești aici, spuseră. Doi dintre ei se duseseră deja dincolo și încercau să-l convingă pe bătrînul Hans Schindler să-și părăsească resturile cinei. Cuprins de panică, Oskar se ridicase deja în picioare, scotocindu-se în buzunar după fisa de la garderobă, cînd Herr Hans Schindler, cu chipul mărcat de suferință, apăru din încăperea alăturată, împins blînd de la spate de doi tineri. Oskar rămase încremenit la vederea lui. În ciuda trufiei pe care o manifesta față de tatăl său, își imaginase întotdeauna că, odată trecută prăpastia, el

însuşi avea să facă primul pas. Bătrînul era atît de mîndru. Şi totuşi iată-l aici, lăsîndu-se tîrît către fiul său.

În timp ce tată şi fiu erau împinşi unul către celălalt, primul gest al bătrînului fu un zîmbet de scuză şi o ridicare a sprîncenelor. Prin familiaritatea sa, gestul îl răvăşi pe Oskar. N-am ce face, părea să spună Hans. Căsătoria şi toate celelalte, mama ta şi cu mine, toate s-au desfăşurat după nişte legi ale lor, proprii. Gîndul din spatele gestului ar fi putut fi unul obişnuit, dar în seara aceea Oskar mai văzuse aceeaşi expresie pe faţa cuiva. Pe propriul său chip, cînd, uitîndu-se în oglinda din holul apartamentului Emiliei, îşi pusese pardesiul ca să iasă în oraş. *Căsătoria şi toate celelalte se desfăşoară după nişte legi proprii*. Îşi adresase această privire sie însuşi, iar aici, după cîteva coniacuri, tatăl său îl privea la fel.

— Ce mai faci, Oskar? întrebă Hans Schindler.

Cuvintele fură urmate de o şuierătură urîtă. Sănătatea tatălui său se înrăutăţise de cînd îl văzuse ultima oară.

Oskar hotărî că pînă şi Herr Hans Schindler era o fiinţă umană, o aserţiune pe care nu fusese în stare s-o înghită la ceaiul de la sora lui, şi-l îmbrăţişă pe bătrîn, sărutîndu-l pe obraz de trei ori, simţind atingerea bărbii nerase şi începînd să plîngă, în timp ce grupul de ingineri şi soldaţi şi foşti motociclişti aplaudau plăcuta scenă.

10

Consiliul noului şef al *Judenrat*-ului, Artur Rosenzweig, ai cărui membri se considerau încă păzitori ai aerului, bunăstării şi raţiilor de pîine ale celor din ghetou, inoculă poliţiei evreieşti, *Ordnungdienst*, ideea că era alcătuit tot dintr-un fel de funcţionari publici. Aveau tendinţa să angajeze tineri înţelegători şi bine crescuţi. Deşi OD-ul era privit la sediul SS, ca o forţă oarecare de poliţie auxiliară, care ar fi trebuit să primească ordinele ca orice corp de poliţie, nu aceasta reflecta, în vara anului 1941, imaginea de care se bucurau cea mai parte a celor din OD.

Nu poate fi negat faptul că, pe măsură ce trecea timpul, fiecare bărbat din OD devenea din ce în ce mai mult un individ suspect, un prezumtiv colaboraţionist. Unii transmiteau informaţii mişcărilor ilegale, înfruntînd astfel sistemul, dar probabil majoritatea socoteau că existenţa lor şi a familiilor lor depindea tot mai mult de cooperarea cu SS-ul. Pentru oamenii cinstiţi, cel înrolat în OD era o persoană coruptă; pentru escroci, angajarea reprezenta o ocazie deosebită.

Dar în primele luni ale existenţei sale în Cracovia, OD-ul părea o forţă nevinovată, benignă. Leopold Pfefferberg poate fi privit ca o dovadă în ceea ce priveşte ambiguitatea calităţii de membru. În decembrie 1940, cînd se desfiinţă

învăţământul pentru evrei, chiar şi cel organizat de *Judenrat*, lui Poldek i se oferi o slujbă ca om de ordine la cozile de la birourile *Judenrat*-ului şi pentru a ţine evidenţa audienţelor. Era o slujbă, care-i ocupa doar o parte din timp, dar îi oferea o acoperire sub care se bucura de o oarecare libertate de deplasare prin Cracovia. *Ordnungdienst* a fost fondat în martie 1941, cu scopul declarat de a proteja evreii care veneau în ghetoul Podgórze din alte părţi ale oraşului. Poldek acceptă invitaţia de a-şi pune pe cap şapca cu însemnele OD. Credea că-i înţelesese scopurile, că folosea nu numai pentru a asigura un comportament corect între ziduri, dar în egală măsură pentru a obţine gradul necesar de supunere tribală, care, în istoria evreilor din Europa, fusese cultivată cu grijă în ideea că opresorul va pleca mult mai repede, va uita mult mai uşor, şi astfel, în intervalele dintre două scăpărări ale memoriei, viaţa putea redeveni suportabilă.

În acelaşi timp în care purta şapca cu iniţialele OD, Pfefferberg se ocupa de afaceri ilegale — vindea pielărie, bijuterii, blănuri, valută — de o parte sau de alta a porţii ghetoului. Îl cunoştea pe wachtmeister-ul de la poartă, Oswald Bosko, un poliţist care îşi manifesta nesupunerea faţă de regim lăsînd să pătrundă în ghetou materii prime — stofe, vin, pielărie — ce puteau fi transformate în bunuri, apoi lăsa aceste bunuri să iasă de acolo pentru a fi vîndute în Cracovia, totul fără măcar să pretindă ceva pentru sine. După ce trecea de oficialităţile de la poarta ghetoului, *Schmalzownic*-ii (informatorii) care trîndăveau ici-colo, Pfefferberg îşi scotea banderola cu însemnele iudaice pe cîte o alee liniştită, înainte de a porni la afacerile lui în Kazimierz sau Centrum.

Pe ziduriile oraşului, deasupra capetelor pasagerilor din tramvai, putea citi proclamaţiile zilnice, reclamele pentru lame

de ras, ultimele decrete ale Wawelului împotriva celor care adăposteau bandiți polonezi, ca şi sloganul: "Evrei — păduchi — tifos", afişul prezentînd o virginală fată poloneză întinzînd hrană unui evreu cu nas coroiat, a cărui umbră o sugera pe aceea a diavolului — "Oricine ajută un evreu, ajută pe Satana" La ferestrele magazinelor de zarzavaturi atîrnau fotografii cu evrei amestecînd carne de şoarece în plăcintă, turnînd apă în lapte, strecurînd păduchi în tăiței, frămîntînd aluatul cu picioarele murdare. Pe străzile Cracoviei, existența ghetoului era confirmată artistic de afişele apărute sub egida Ministerului Propagandei. Şi Pfefferberg, cu aspectul său arian, trecea liniştit pe sub aceste opere de artă, purtînd o valiză plină cu îmbrăcăminte, bijuterii sau valută.

Pfefferberg dăduse cea mai mare lovitură cu un an în urmă, cînd guvernatorul Frank retrăsese din circulație sute de bancnote de cinci sute de zloți şi ceruse ca acestea să fie depozitate la Reich Credit Fund. Deoarece un evreu putea schimba doar două mii de zloți, însemna că toate bancnotele ascunse — contrar regulamentelor — care depăşeau această valoare nu mai făceau doi bani dacă nu găseai pe cineva cu aspect arian, fără banderolă, dispus să se aşeze în locul tău la lungile cozi formate de polonezi în fața Băncii de Credit a Reich-ului. Pfefferberg şi un tînăr prieten sionist adunară cîteva sute de mii de zloți în moneda proscrisă, ieşiră din ghetou cu o valiză plină de bancnote şi se întoarseră cu moneda curentă sub ocupație din care lipseau doar sumele cu care mituiseră Poliția Albastră Poloneză de la poartă. Acesta era genul de polițist reprezentat de Pfefferberg; excelent după standardele preşedintelui Artur Rosenzweig, deplorabil după ale celor din Pomorska.

Oskar vizită ghetoul în aprilie, atît din curiozitate, cît şi

ca să vorbească cu un bijutier pe care-l angajase să-i facă două inele. Îl găsi într-o înghesuială ce depăşea orice închipuire: două familii într-o cameră, cu excepţia celor care nu aveau norocul să curăţoască pe cineva de la *Judenrat*. Pretutindeni plutea un miros de closet înfundat, dar femeile ţineau tifosul la distanţă curăţind cu ardoare orice lucru şi fierbînd îmbrăcămintea în curte.

— Lucrurile se schimbă! îi mărturisi bijutierul lui Oskar. Celor din OD li s-au dat bastoane.

Cît despre administraţia ghetoului, aceea a tuturor ghetourilor din Polonia, trecuse de sub controlul guvernatorului Frank sub cea a Secţiei 4B Gestapo. Cea mai înaltă autoritate pentru toate problemele evreieşti din Cracovia era acum Oberführer-ul SS Julian Scherner, un bărbat între patruzeci şi cinci şi cincizeci de ani, plin de vitalitate, care, în haine civile, cu chelie şi ochelari cu lentile groase, aducea destul de bine cu un funcţionar anonim. Oskar îl întîlnise la un cocteil în comunitatea germană. Scherner vorbea mult — nu despre război, ci despre afaceri şi investiţii. Era genul de funcţionar foarte des întîlnit printre gradele mijlocii ale SS-ului, bun camarad, amator de băutură, femei şi bunuri confiscate. Cîteodată îi răsărea în colţul gurii, ca urmele de ciocolată pe buzele unui copil, zîmbetul afectat al puterii sale neaşteptate. Era o persoană sociabilă şi fără suflet. Oskar ştia că Scherner îmbrăţişase ideea de a-i pune pe evrei să muncească în loc de a-i ucide şi că ar fi acceptat să încalce legile de dragul cîştigului, dar că, în acelaşi timp urma linia generală a politicii SS, oricare ar fi fost evoluţia acesteia.

Oskar îşi amintise de el cu ocazia Crăciunului precedent şi îi trimisese şase sticle de coniac. Acum, cînd puterea

lui Scherner sporise, avea să-l coste mai mult.

Din pricina acestei schimbări de orientare a puterii — SS-ul devenind nu numai braţul politicii, dar şi creatorul ei — OD-ul a căpătat, sub soarele din ce în ce mai puternic de aprilie, un nou aspect. Trecînd pe lîngă ghetou, Oskar începu să se obişnuiască cu o figură nouă: un fost geamgiu numit Symche Spira, noua forţă în OD. Spira era un conservator, atît prin trecut, cît şi prin temperament, disprețuindu-i pe evreii liberali europenizaţi care se mai găseau încă în consiliul *Judenrat*-ului. Primea ordine nu de la Artur Rosenzweig, ci de la Untersturmführer-ul Brandt şi de la sediul SS de peste rîu. De la discuţiile cu Brand se întorcea în ghetou cu ştiri noi şi cu mai multă putere. Brand îi ceruse să organizeze şi să conducă o secţie politică în cadrul OD şi Spira recrutase personal o parte dintre prietenii lui în acest scop. Uniforma lor nu mai era şapca şi banderola gărzilor OD, fiind înlocuită cu o cămaşă cenuşie, pantaloni de cavalerie, curea neagră de piele şi cizme strălucitoare, ca ale celor din SS.

Secţia politică a lui Spira depăşi limita aşa-numitei "cooperări morocănoase" şi se umplu de inşi venali, oameni complexaţi, ce păstrau ranchiune puerile de pe urma unor minore ofense sociale şi intelectuale pe care le suferiseră în trecut din partea unor evrei respectabili din clasa de mijloc. Pe lîngă Symke mai erau Szymon Spitz şi Marcel Zellinger, Ignacy Diamond, David Gutter negustorul, Forster şi Grüner şi Landau. Toţi aceştia porniră hotărîţi pe calea unei cariere de şantajişti, întocmind pentru cei din SS liste cu locuitorii din ghetou care făceau agitaţie subversivă sau aveau o comportare nesatisfăcătoare.

Poldek Pfefferberg începuse să caute o soluţie ca să

scape din OD. Se auzise un zvon că cei din Gestapo aveau să-i pună pe toți oamenii din OD să depună un jurămînt de credință pentru Führer, după care nu mai rămînea loc pentru neascultare. Poldek nu voia să aibă aceeaşi profesie cu Spira, cel cu cămaşă cenuşie, sau cu Spitz şi Zellinger, fabricanții de liste. Se duse pînă la spitalul din capătul străzii Węgierska, ca să stea de vorbă cu medicul oficial al *Judenrat*-ului, un om blînd, cu dinții puțin cam mari, pe nume Alexander Biberstein, al cărui frate, Marek — primul preşedinte al consiliului — se afla încă închis în sumbra închisoare Montelupich, pentru violarea legislației valutare şi încercare de mituire a unei persoane oficiale.

Pfefferberg îl imploră pe Biberstein să-i dea un certificat medical, astfel încît să poată părăsi OD-ul. Era un lucru dificil, îi spusese Biberstein. Pfefferberg nici măcar nu arăta bolnav. I-ar fi fost imposibil să simuleze hipertensiunea. Doctorul îi prezentă amănunțit simptomele sciaticii. Pfefferberg începu să se prezinte la slujbă adus de spate şi sprijinindu-se într-un baston.

Spira era furios. Cînd Pfefferberg ceru pentru prima dată să părăsească OD-ul, polițistul-şef declară, ca un comandant al gărzii palatului, că singura cale de ieşire era pe scut. Între zidurile ghetoului, el şi infantilii săi prieteni se jucau de-a trupele de elită. Ei erau Legiunea Străină, erau pretorienii.

— O să te trimitem la medicul Gestapo-ului! urlă Spira.

Biberstein, care înțelese bine ruşinea tînărului Pfefferberg, îl instruise bine. Poldek supraviețui controlului efectuat de doctorul Gestapo-ului şi fu demobilizat ca suferind de o boală ce-i afecta capacitatea de control asupra mulțimii..Spira îşi luă adio de la ofițerul Pfefferberg, duşmănos şi disprețuitor.

În ziua următoare, Germania invadă Rusia. Oskar auzi ştirile la BBC, post interzis, şi înţelese că se terminase cu planul Madagascar. Aveau să treacă ani pînă vor mai fi disponibile nave pentru o soluţie ca aceea. Înţelese că evenimentul schimba fundamental planurile SS-ului, pentru că peste tot economiştii, inginerii, cei ce planificau deplasările de populaţie, poliţiştii, indiferent de grad, îşi însuşeau un mod de a gîndi potrivit nu numai pentru un război de durată, ci şi pentru obţinerea unui imperiu impecabil din punct de vedere rasial.

11

Pe aleea din apropierea străzii Lipowa, la capătul căreia se aflau atelierele fabricii lui Schindler, se găsea German Box Factory — Fąbrica Germană de Cutii. Oskar Schindler întotdeauna fără astîmpăr şi dornic de tovărăşie, obişnuia să meargă pînă acolo pe jos ca să mai schimbe o vorbă cu *Treuhänder*-ul Ernst Kuhnpast sau cu fostul proprietar, acum directorul neoficial, Simon Jereth. Fabrica de Cutii Jereth devenise Fabrica Germană de Cutii — în urmă cu doi ani, după procedura obişnuită — fără nici un fel de taxe, fără nici un fel de documente pe care să le fi semnat sau pe care să le fi întocmit. Nedreptatea aceasta nu-l mai îngrijora în mod deosebit pe Jereth; se întîmplase mai tuturor celor pe care-i cunoştea. Ce-l îngrijora cel mai tare era ghetoul — certurile din bucătării, neîndurătoarele reguli ale vieţii în comun de acolo, mirosul trupurilor, păduchii care săreau pe haina ta de pe vesta slinoasă a celui de care te atingeai cînd urcai scările. Doamna Jereth, îi spusese el lui Oskar, era foarte demoralizată, fusese întotdeauna obişnuită cu lucrurile de calitate, provenea dintr-o familie bună, din Kleparz, la nord de Cracovia. Şi cînd te gîndeşti, îi spusese lui Oskar, că din toate scîndurile astea mi-aş putea construi o casă acolo (arătase cu degetul spre maidanul din spatele fabricii). Muncitorii jucau partide

lungi de fotbal, alergînd îndîrjiţi în spaţiul acela larg. Cea mai mare parte a terenului aparţinea fabricii DEF, restul — unui cuplu polonez numit Bielski, dar Oskar nu-i spusese asta sărmanului Jereth şi nici faptul că şi pe el îl preocupa locul acela liber. În acelaşi timp era mult mai interesat de oferta implicită în legătură cu lemnul. Poţi "înstrăina" atît de multe scînduri de brad? Ştii, răspunse Jereth, e doar o problemă de acte.

Stătură împreună la fereastra biroului bătrînului Jereth, cîntărind din ochi maidanul. Din ateliere se auzea zgomotul ciocanelor şi al neobositelor ferăstraie mecanice.

— Nu mi-ar plăcea să mă înstrăinez de locul ăsta, spuse Jereth. Nu mi-ar plăcea să dispar pur şi simplu în cine ştie ce lagăr de muncă şi să mă tot gîndesc de undeva din depărtare ce dracu or face proştii ăştia aici. Poţi să înţelegi asta, Herr Schindler?

Un om ca Jereth nu întrevedea vreo cale de scăpare. Armatele germane păreau să se bucure de succese nelimitate în Rusia şi chiar şi BBC-ul avea probleme în acreditarea ideii că avansau spre un sfîrşit fatal. Comenzile de gamele ale Inspectoratului pentru armament continuau să se îngrămădească pe biroul lui Oskar, însoţite de complimentele generalului Julius Schindler, mîzgălite în josul fiecărei hîrtii, precum şi de urări de bine transmise telefonic de diferiţi tineri ofiţeri. Oskar primea comenzile şi felicitările ca pe ceva binemeritat, dar se bucura neaşteptat de scrisorile aspre pe care i le scria tatăl său pentru a celebra reîmpăcarea lor. N-o să dureze, spunea Schindler senior. Individul — Hitler — nu-i făcut să reziste. Pînă la urmă, America o să-l îngroape. Şi ruşii? Dumnezeule, a încercat oare cineva să-i spună dictatorului ăsta cît de mulţi barbari fără Dumnezeu sînt acolo?

Oskar, zîmbind pe deasupra scrisorilor, nu era prea tulburat de contradicția dintre cele două motive care îi generau aceeași stare — entuziasmul economic datorat contractelor cu Inspectoratul pentru armament și plăcerile mult mai intime provocate de scrisorile subversive ale tatălui său. Oskar îi trimitea lunar lui Hans un cec de o mie de Reichsmark în onoarea dragostei filiale și a acelei atitudini subversive și pentru plăcerea de a fi darnic.

Anul a trecut repede și aproape fără probleme. Herr Oskar Schindler a lucrat mai mult ca niciodată, a dat petreceri la Cracovia, a organizat seri de beție la clubul de jazz, a vizitat apartamentul minunatei Klonowska. Cînd au început să cadă frunzele, se întrebă cum trecuse anul. Impresia că timpul zburase fusese amplificată de vara tîrzie și de ploile toamnei, sosite mai devreme ca de obicei. Favorizîndu-i pe sovietici, inegalitatea anotimpurilor afecta viața tuturor europenilor. Dar pentru Herr Oskar Schindler din strada Lipowa, vremea rămînea pur și simplu vreme.

Apoi, chiar la sfîrșitul anului 1941, Oskar se trezi arestat. Cineva — unul dintre angajații polonezi de la expediție sau dintre tehnicienii germani din atelierul de muniții, nu putem ști — îl denunțase, se dusese în strada Pomorska și dăduse informații despre el. Într-o dimineață, sosiră în strada Lipowa doi bărbați de la Gestapo, în haine de piele, și blocară intrarea cu Mercedesul lor, de parcă ar fi avut de gînd să pună capăt întregii activități de la Emalia. Sus, la etaj, privindu-l în ochi pe Oskar, prezentară mandate de arestare care le permiteau să ia cu ei toate registrele întreprinderii. Nu păreau să aibă însă nici o pregătire comercială.

— Și ce anume registre doriți? îi întrebă Schindler.

— Registrul de încasări, spuse unul.

— Registrul mare, interveni celălalt.

Arestarea a decurs într-o atmosferă relaxată: oamenii pălăvrăgiră cu Klonowska în timp ce Oskar însuşi coborî să aducă registrul de încasări şi cel de plăți. I se îngădui să scrie o notiță cu numele cîtorva-presupuşi asociați cu care Oskar avea întîlniri ce trebuiau anulate. Dar Klonowska înțelese că era o listă de oameni pe care urma să-i abordeze pentru a-l ajuta pe Oskar să scape din încurcătură. Primul nume de pe listă era acela al Oberführer-ului Julian Scherner, cel de al doilea al lui Martin Plathe din Abwehr, la Breslau. Cu acesta urma să aibă o convorbire interurbană. Cel de-al treilea nume aparținea supraveghetorului atelierelor Ostfaser, beţivul veteran de război Franz Bosch cu care Schindler aranjase vînzarea pe sub mînă a unor cantități de vase de bucătărie. Aplecat peste umărul fetei, cu bărbia cufundată în părul ei de culoarea inului, strîns în creştet, degetul său apăsase numele lui Bosch. E un bărbat influent! Bosch cunoştea şi consilia pe toate oficialitățile importante ale Cracoviei care se îndeletniceau cu afaceri pe piața neagră. Oskar ştia că arestarea sa era în legătură cu piața neagră al cărei principal pericol consta în faptul că puteai găsi întotdeauna oficiali gata să se lase mituiți, dar nu aveai cum să te fereşti de invidia vreunuia dintre angajații tăi.

Cel de-al patrulea nume de pe listă era acela al preşedintelui german al firmei Ferrum AG din Sosnowiec, compania de la care Herr Schindler cumpăra oțelul. Numele acestea îl liniştiră, în timp ce Mercedes-ul Gestapo-ului îl transporta în strada Pomorska, cam la un kilometru de Centrum, spre vest. Aceste nume constituiau garanția că n-avea să dispară fără urmă pe cărările încîlcite ale sistemului. Prin urmare, nu era atît lipsit de apărare ca miile de locuitori ai ghetoului, ridicați după listele lui Symke Spira şi mînați sub stelele înghețate din

postul Crăciunului către vagoanele de vite staționate în gara Prokocim. Oskar folosea artileria grea.

Complexul SS-ist din Cracovia era o uriaşă clădire modernă, fără nici un haz, dar nu atît de macabră ca închisoarea Montelupich. Şi totuşi, chiar dacă nu dădeai crezare zvonurilor despre tortură legate de acel loc, clădirea îl descumpănea pe arestat, de îndată ce intra, prin mărimea ei, prin coridoarele ei kafkiene, prin amenințarea ce răzbătea din denumirea departamentelor înscrisă pe uşi. Puteai găsi acolo Biroul Principal SS, sediul Poliției Regulate, al Krippo, Sippo şi Gestapoului, al Biroului Economic şi Administrativ SS, al Serviciului Personal, al Oficiului pentru Probleme Evreieşti, al Serviciului pentru Probleme Rasiale şi Redizlocare, al Tribunalului SS, al Secției Operații şi al Serviciului SS al Comisariatului Reichului pentru Întărirea Germaniei, al Oficiului de Ajutorare a Etnicilor Germani.

Undeva în furnicarul acela, un gestapovist între două vîrste, părînd să aibă mult mai multe cunoştințe de contabilitate decît cei doi polițişti care îl arestaseră, începu să-l interogheze pe Oskar. Insul părea oarecum amuzat, ca un funcționar de vamă care descoperă că un pasager suspectat de trafic ilegal de valută încearcă de fapt să strecoare în țară, pe sub mînă, cîteva ghivece cu flori pentru mătuşa lui. Îi spuse lui Oskar că erau în cercetare toate întreprinderile implicate în producția de război. Oskar nu credea asta, dar nu spuse nimic. Herr Schindler înțelegea desigur, reluă gestapovistul, că întreprinderile care sprijineau efortul de război aveau datoria morală să aloce întreaga lor producție acestei mari acțiuni şi să înceteze subminarea economiei Guvernămîntului General prin afaceri ilegale.

Oskar murmură, cu vocea lui joasă, care putea să

exprime în acelaşi timp ameninţare şi bonomie:

— Vreţi să înţelegeţi prin asta, Herr Wachtmeister, că ar exista rapoarte din care reiese că fabrica mea nu-şi îndeplineşte obligaţiile?

— Duceţi o viaţă foarte îmbelşugată, spuse omul, dar cu un zîmbet concesiv, de parcă asta era în regulă, era acceptabil ca industriaşii importanţi să trăiască bine. Şi toţi cei care trăiesc bine, explică el..., ei, nu-i aşa, trebuie să ne asigurăm că acest standard de viaţă derivă integral din contracte legale.

Oskar zîmbi larg.

— Oricine v-a dat numele meu, e un prost şi vă pierdeţi vremea.

— Cine este director la Deutsche Email Fabrik? întrebă omul de la Gestapo, ignorînd spusele lui Oskar.

— Abraham Bankier.

— Un evreu?

— Desigur. Întreprinderea a aparţinut unei rude de-a lui.

— Dosarele ar putea să fie în regulă, spuse omul, dar dacă va fi nevoie de amănunte, presupunem că Herr Bankier ar putea să ni le pună la dispoziţie.

— Aveţi de gînd să mă ţineţi în stare de arest? întrebă Oskar. Începu să rîdă. Vreau să vă spun de pe acum că, atunci cînd Oberführer-ul Scherner şi cu mine o să vorbim despre toate astea la un pahar de băutură, am să-i relatez că m-aţi tratat cu cea mai mare politeţe.

Aceiaşi doi poliţişti care-l arestaseră, îl duseră pînă la o a doua uşă unde fu percheziţionat şi i se îngădui să-şi păstreze ţigările şi o sută de zloţi ca să cumpere mărunţişuri. Apoi fu încuiat într-un dormitor — unul dintre cele mai bune pe

care-l aveau, presupuse Oskar. Era dotat cu o chiuvetă, cu un closet şi draperii prăfuite la fereastra zăbrelită, genul de cameră în care sînt ţinuţi demnitarii în cursul interogatoriilor. Dacă demnitarul era eliberat, nu avea cum să se plîngă de o cameră ca aceasta — şi nici de ce să se entuziasmeze —, iar dacă îl găseau vinovat, trădător, participant la activităţi subversive sau sabotaj economic, atunci, de parcă podeaua camerei s-ar fi deschis ca o trapă, s-ar fi trezit aşteptînd într-o celulă de interogatoriu din subsol, zăcînd nemişcat, şi sîngerînd, pe unul din scaunele cărora li se zicea "tramvaie", aşteptînd să fie dus la Montelupich, unde oamenii erau spînzuraţi în celulele lor. Oskar cîntări uşa din ochi. Dacă pune mîna vreunul pe mine, îşi promise, am să fac în aşa fel încît să fie trimis în Rusia.

Nu-i plăcea să aştepte. După o oră bătu la uşă şi-i dădu celui din Waffen SS, care deschise, cincizeci de zloţi să-i cumpere o sticlă de votcă. Desigur, reprezenta de trei ori preţul obişnuit, dar asta era metoda lui Oskar. Mai tîrziu, în cursul aceleiaşi zile, printr-un aranjament dintre Klonowska şi Ingrid, sosi o sacoşă cu obiecte de toaletă, cărţi şi pijamale. I se aduse o masă excelentă, însoţită de o jumătate de litru de vin unguresc, şi nu veni nimeni să-l tulbure sau să-i pună întrebări. Presupuse că acel contabil mai asuda încă aplecat asupra registrelor Emaliei. I-ar fi plăcut să aibă un aparat de radio, să asculte ştirile de la BBC, din Rusia, din Orientul Îndepărtat sau din Statele Unite, noile participante la război. Şi avea senzaţia că dacă le-ar fi cerut temnicerilor, aceştia ar fi acceptat să-i aducă unul.

Spera că Gestapoul nu intrase în apartamentul de pe Straszewski ca să evalueze mobilierul şi bijuteriile lui Ingrid. Cînd adormi, în cele din urmă, ajunsese în stadiul în care aştepta să facă faţă interogatoriului.

Dimineața i se aduse un mic dejun îmbelşugat — hering, brînză, ouă, cornuri, cafea — şi mîncă la fel de netulburat. Apoi veni să-l viziteze anchetatorul SS, un bărbat între două vîrste, aducînd cu el registrul de încasări şi cel de plăți.

Anchetatorul îi ură bună dimineața. Îşi exprimă speranța că petrecuse o noapte plăcută. Nu fusese timp decît pentru o examinare superficială a dosarelor lui Herr Schindler, dar se hotărîse că un domn despre care atît de multe persoane influente implicate în efortul de război exprimă opinii atît de elogioase, nu necesită o cercetare mai amănunțită — pentru moment. Am primit, spuse SS-istul, o serie de telefoane. În timp ce mulțumea omului, Oskar ştia că achitarea era doar temporară. Primi registrele şi banii, fără nici o lipsă, de la acelaşi birou unde-i predase.

La ieşire îl aştepta radioasă Klonowska. Eforturile depuse de ea în trasul sforilor duseseră la acest rezultat — Schindler ieşind din casa morții, în costumul său la două rînduri şi fără nici o zgîrietură. Îl conduse pînă la Adler, căci îi îngăduiseră să-l parcheze dincolo de poartă. Pudelul ei caraghios stătea pe canapeaua din spate.

12

Copila ajunse în extremitatea estică a ghetoului, la familia Dresner, după-amiaza tîrziu. Fusese trimisă înapoi la Cracovia de familia poloneză care o îngrijise la țară. Oamenii reuşiseră să convingă Poliția Albastră Poloneză de la poarta ghetoului să-i lase să intre, motivînd că veniseră cu afaceri, iar copilul trecu drept al lor.

Păreau oameni de treabă şi se ruşinau că fuseseră nevoiți s-o aducă de la țară în ghetoul de la Cracovia. Era o minunăție de fetiță, dar la țară nu mai puteai adăposti un copil de evreu. Autoritățile municipale, fără să mai vorbim de cei din SS, ofereau cinci sute de zloți şi chiar mai mult pentru fiecare evreu denunțat. Şi mai erau şi vecinii. Nu poți să te-ncrezi în vecini. Şi apoi nu numai copilul putea da de necaz, toți am da. Dumnezeule, erau chiar zone în care țăranii începuseră să vîneze evreii cu seceri şi coase.

Copila nu părea să sufere prea mult din pricina constrîngerilor pe care i le impunea ghetoul. Şedea la o măsuță, între teancuri de lenjerie umedă, şi mesteca conştiincioasă felia de pîine pe care i-o dăduse doamna Dresner. Accepta tăcută orice cuvînt de alintare din partea femeilor care trebăluiau în bucătărie. Doamna Dresner observă strania prudență în răspunsurile fetiței. Avea totuşi personalitate şi, ca mai toți copiii

de trei ani, îndrăgea îndeosebi o culoare: roşul. Stătea acolo cuminte, cu o pălărioară roşie, hăinuţă roşie, cizmuliţe roşii. Ţăranii îi satisfăcuseră acest mic capriciu.

Doamna Dresner întreţinea conversaţia, vorbind despre părinţii adevăraţi ai copilului. Trăiau şi ei, de fapt ascunşi la ţară, dar, spunea doamna Dresner, aveau să vină în curînd la Cracovia, să se alăture celorlalţi. Copila încuviinţă din cap, dar nu părea că tace din timiditate.

În ianuarie, părinţii fuseseră ridicaţi după o listă pusă de Spira la dispoziţia SS-ului şi, în timp ce erau împinşi de la spate către gara Prokocim, trecuseră pe lîngă o mulţime de polonezi care ţipau batjocoritor: "La revedere, jidanilor!" Se strecuraseră din coloană ca doi oneşti cetăţeni polonezi care traversau strada ca să privească deportarea duşmanului social şi se alăturaseră mulţimii, strigînd laolaltă cu aceasta, apoi o porniseră pe jos către zona rurală din apropiere.

Acum nici ei nu mai considerau că viaţa putea fi sigură acolo şi intenţionau ca în cursul verii să se strecoare înapoi la Cracovia. Mama Scufiţei Roşii, aşa cum îi spuseseră băieţii familiei Dresner din prima clipă cînd se întorseseră acasă de la lucru, era verişoară de gradul întîi cu doamna Dresner. Curînd sosi acasă de la lucru şi fiica doamnei Dresner, Danka. Era femeie de serviciu la baza aeriană Luftwaffe. Danka mergea pe paisprezece ani, dar era îndeajuns de înaltă ca să poată primi *Kennkarte* — permisul de muncă care-i îngăduia să lucreze în afara ghetoului. Se lipi imediat de fetiţa care rămase în continuare rezervată.

— Genia, o cunosc pe mama ta, Eva. Obişnuiam să ieşim amîndouă la cumpărături. Uneori, ea îmi oferea prăjituri de la patiseria de pe strada Bracka.

Fetiţa şedea pe scaunul ei, nu zîmbea, privea drept înainte.

— Doamnă, vă înşelaţi! Numele mamei mele nu este Eva, ci Jasha.

Şi continuă să înşire nume dintr-o genealogie poloneză fictivă, repetată cu părinţii ei şi cu familia de ţărani în caz că Poliţia Albastră sau SS-ul avea să-i pună întrebări. Cei de faţă se încruntară unul la celălalt, descumpăniţi de obstinaţia copilului, pe care o resimţeau ca pe o obscenitate, dar nu se hotărîră să o combată cîtă vreme, chiar înainte de sfîrşitul săptămînii, ar fi putut face parte din echipamentul indispensabil de supravieţuire.

La vremea cinei sosi Idek Schindel, unchiul copilului, tînăr doctor la spitalul ghetoului din strada Węgierska. Era genul acela de unchi fantezist, puţin sîcîitor şi infatuat, de care are nevoie un copil. Văzîndu-l, Genia se ridică de pe scaun ca să alerge înaintea lui. Dacă acest om se afla acolo şi le spunea oamenilor ăştia "veri", atunci erau într-adevăr verii ei. Puteai acum să recunoşti că ai o mamă pe nume Eva şi că pe bunicii tăi nu-i cheamă de fapt Ludwik şi Sofia.

Apoi sosi acasă domnul Juda Dresner, responsabil cu aprovizionarea la fabrica Bosch, şi echipa fu completă.

28 aprilie era ziua domnului Schindler, şi în 1942, el o sărbători ca un copil al primăverii, zgomotos şi risipitor. Reprezenta una din zilele mari la Deutsche Email Fabrik. Herr Direktor aduse pîine albă — atît de rară! — fără să ţină seama cît costă, pentru a fi servită la supa de la prînz. Festivitatea se extinse pînă în birourile şi atelierele cele mai retrase. Oskar Schindler, industriaşul, sărbătorea o nouă zi de viaţă îmbelşugată.

Această cea de-a treizeci şi patra zi de naştere a sa începu devreme la Emalia. Schindler dădu semnalul ieşind din birou

cu trei sticle de coniac sub braţ, pregătite spre a fi împărţite cu inginerii, contabilii şi proiectanţii firmei. Funcţionarii din birouri şi restul personalului se treziră cu mîinile pline de ţigări şi, pînă la prînz, darurile ajunseră şi în fabrică. Fu adus un tort de la o patiserie şi patronul îl tăie pe biroul Klonowskăi. Delegaţiile muncitorilor polonezi şi evrei începură să intre în birou ca să-l felicite şi el sărută cu foc o fată numită Kucharska, al cărei tată făcuse parte din parlamentul polonez de dinainte de război. Apoi se înfăţişară tinerele evreice şi bărbaţii, ca să-i strîngă mîna. Chiar şi Stern ajunse acolo, nu se ştie cum, de la atelierele Progres, unde era acum angajat, ca să-i strîngă foarte oficial mîna lui Oskar şi să se trezească prins într-o îmbrăţişare de-i trosniră oasele.

În după-amiaza aceea, cineva, probabil acelaşi răuvoitor ca şi mai înainte, sună în strada Pomorska şi-l denunţă pe Schindler pentru comportamentul său rasial necorespunzător. Poate că registrele lui au făcut faţă inspecţiei, dar nimeni nu poate să nege că-i place să pupe jidanii.

De data aceasta, arestarea sa căpătă o formă mult mai profesională decît prima dată. În dimineaţa zilei de 29 aprilie, un Mercedes blocă intrarea în fabrică şi doi gestapovişti, mai siguri de ei decît precedenţii, îi tăiară drumul în timp ce trecea prin curtea fabricii. Era acuzat, îi spuseră, de încălcarea prevederilor Legii pentru puritatea rasială şi recolonizare. Îi cerură să vină cu ei. Şi nu era nevoie să treacă mai întîi prin birou.

— Aveţi vreun mandat? îi întrebă.

— N-avem nevoie, îi răspunseră.

Rînji la ei. Domnii ar trebui să înţeleagă că, dacă îl iau fără mandat, vor ajunge să regrete gestul.

O spusese blînd, dar îşi dădea seama după purtarea lor că ameninţarea mocnită era mult-mai serioasă şi mai bine

definită decît la arestarea aproape comică de anul trecut. Ultima conversaţie din Pomorska se purtase pe tema legilor economice şi a gradului în care acestea fuseseră sau nu încălcate. De data asta aveai de-a face cu legi groteşti, legi viscerale, decrete emise de o parte întunecată a creierului. Probleme serioase.

— Va trebui să riscăm, îi răspunse unul dintre cei doi.

Cîntări siguranţa lor, indiferenţa ameninţătoare faţă de el, un om cu greutate, care abia împlinise treizeci şi patru de ani.

— Într-o dimineaţă de primăvară ca asta, le spuse, pot să-mi permit să petrec cîteva ceasuri la volanul maşinii.

Se linişti spunîndu-şi că avea să fie pus într-una dintre celulele comode de la Pomorska. Dar cînd dădură colţul la dreapta pe strada Kolejowa, înţelese că de data asta destinaţia era închisoarea Montelupich.

— Aş dori să vorbesc cu un avocat, spuse.

— La vremea potrivită, răspunse şoferul.

Oskar auzise de la unul dintre prietenii lui de pahar, care nu obişnuia să spună vorbe goale, că Institutul Jagellon de Anatomie primea cadavre de la Montelupich.

Zidul care înconjura clădirea se întindea pe o bună parte din stradă şi aspectul ameninţător al ferestrelor de la etajul doi şi trei se putea vedea de pe bancheta din spate a Mercedes-ului. Trecînd pe sub arcada porţii de la intrare, ajunse într-un birou unde un funcţionar SS vorbea în şoaptă, de parcă cuvintele rostite mai tare ar fi putut stîrni ecouri asurzitoare în coridoarele înguste. Îi luară banii, dar i se spuse că putea să-i primească înapoi în perioada de detenţie, cîte cincizeci de zloţi pe zi. Nu, spuseră ofiţerii care-l arestaseră, nu era încă momentul să cheme un avocat.

Apoi plecară şi Oskar Schindler rămase pe coridor, sub

pază, încercînd să audă vreun țipăt care, în tăcerea monahală, ar fi putut răzbi prin crăpăturile ferestrelor.

Fu condus pe niște scări, printr-un tunel sufocant, pe lîngă un șir de celule încuiate, una dintre acestea cu grila deschisă. Cam o jumătate de duzină de prizonieri stăteau acolo, doar în cămașă, fiecare sub o arcadă separată, cu fața la perete, astfel că trăsăturile lor nu puteau fi văzute. Oskar observă că cineva avea o ureche smulsă și altcineva suspina, dar nu încerca să-și șteargă nasul. Klonowska, Klonowska, dai tu acele telefoane, iubito?

Deschiseră o celulă și el intră. Simțise o vagă neliniște la gîndul că încăperea ar putea fi aglomerată. Dar nu mai era acolo decît un singur prizonier, un militar, cu gulerul mantalei ridicat pînă la urechi ca să se încălzească, așezat pe unul dintre cele două paturi din lemn, cu saltea de paie. Evident, nu exista chiuvetă. O găleată pentru apă și o găleată pentru necesități fiziologice, precum și ceea ce se dovedi a fi un Standartenführer din Waffen SS., cu barba nerasă și o cămașă murdară, descheiată pe sub manta și cu cizme pline de noroi.

— Bine ați venit, domnule! spuse ofițerul cu un rînjet strîmb, întinzînd o mînă către Oskar.

Era un ins arătos, bine făcut, cu cîțiva ani mai în vîrstă decît el. Existau șanse serioase să fie un provocator, dar te puteai întreba de ce-l îmbrăcaseră în uniformă și-i atribuiseră un grad atît de înalt.

Oskar se uită la ceas, se așeză, se ridică în picioare, privi ferestrele înguste de lîngă tavan. Pe-acolo se strecura puțină lumină din curțile interioare, dar nu era genul de fereastră de care te puteai sprijini ca să scapi de intimitatea celor două paturi apropiate, de statul cu coatele pe genunchi față în față.

Pînă la urmă începură să-şi vorbească, Oskar foarte prudent, dar Standartenführer-ul plin de volubilitate. Cum îl cheamă? Filip. Nu era de părere că gentlemanii trebuie să-şi spună cel de al doilea nume atunci cînd se află în închisoare. Pe lîngă asta, vine o vreme cînd oamenilor le ajunge primul nume. Dacă am fi atins cu toţii nivelul acesta mai devreme, acum am fi o rasă mult mai fericită.

Oskar ajunse la concluzia că, dacă omul nu era un agent, atunci suferise o depresiune psihică, foarte probabil în urma unei explozii. Făcuse campania din sudul Rusiei şi batalionul său ţinuse Novgorodul toată iarna, apoi a trebuit să plece ca să-şi viziteze o prietenă poloneză din Cracovia şi, după cum se exprimă, "se pierduseră unul în celălalt", şi fusese arestat în apartamentul ei la trei zile după ce-i expirase permisia.

— Presupun că m-am hotărît, spuse Filip, să nu fiu prea al dracului de precis în privinţa datelor cînd am văzut cum trăiesc ticăloşii ăştialalţi — şi-şi flutură mîna către acoperiş, indicînd structura din jurul lui, SS-ul, contabilii, funcţionarii. Nu cred că aveam de gînd chiar să nu mă mai prezint, dar simţeam pur şi simplu că îmi datorau o oarecare libertate, fir-ar să fie.

Oskar îl întrebă dacă n-ar fi preferat să se afle în strada Pomorska. Nu, spuse Filip, îmi place mai mult aici. Pomorska arată mai mult ca un hotel. Dar nemernicii au aici o celulă pentru condamnaţii la moarte, înţesată de bare strălucitoare, cromate. Dar, lăsînd asta la o parte, ce făcuse Herr Oskar?

— Am sărutat o evreică, o angajată de-a mea. Aşa se spune.

Filip hohoti.

— Ha! Ha! Şi nu s-a blegit cocoşelul?

Toată după-amiaza, Standartenführer-ul Filip continuă

să condamne SS-ul. Hoți și destrăbălați, spuse. Nu putea să-și creadă ochilor și urechilor. Ce de bani obțineau asemenea ticăloși! Și la început fuseseră incoruptibili, curați ca lacrima! Erau în stare să ucidă un nefericit de polonez pentru că vînduse pe sub mînă un kilogram de șuncă, în timp ce ei trăiau ca niște blestemați de nobili hanseatici.

Oskar se purtă de parcă pentru el toate acestea ar fi fost niște noutăți, de parcă ideea venalității printre Reichsführeri reprezenta o agresare dureroasă a inocenței sale comerciale, a inocenței sale de provincial sudet, care-l făcuse să uite de sine și să mîngîie o tînără evreică. Pînă la urmă, Filip, obosit de mînie, adormi.

Oskar simțea nevoia să bea ceva. O oarecare cantitate de alcool ajuta timpul să treacă și făcea ca Standartenführer-ul să pară un tovarăș mai plăcut, dacă nu era un agent, și mai ușor de suportat, dacă era. Scoase o bancnotă de zece zloți și scrise pe ea niște nume și niște numere de telefon, mult mai multe decît data trecută, o duzină. Mai scoase încă patru bancnote, le făcu ghem în pumn, se duse pînă la ușă și bătu la ferestruica zăbrelită. Apăru un subofițer SS de trupă, holbînd la el o față gravă, de om între două vîrste. Nu arăta ca unul în stare să tortureze polonezi pînă la moarte sau să zdrobească rinichi cu cizmele, dar desigur asta era una dintre caracteristicile torturii: nu te aștepți să-ți fie aplicată de un om ale cărui trăsături arătau ca ale unchiului de la țară.

Era posibil să comande cinci sticle de votcă? întrebă Oskar. Cinci sticle, domnule? întrebă subofițerul. Vocea-i suna de parcă ar fi încercat să tempereze un prieten mai tînăr, încă neexperimentat în ale băuturii, incapabil de a aprecia corect cantitățile. Lăsa, de asemenea, să se vadă o oarecare șovăială, ca și cum s-ar fi gîndit dacă să raporteze sau nu toate acestea

superiorilor săi. Colonelul şi cu mine am aprecia foarte mult posibilitatea de a avea fiecare cîte o sticlă, să mai stimulăm conversaţia. Pe dumneavoastră şi pe colegii dumneavoastră vă rog să acceptaţi restul, cu complimentele mele. Presupun, de asemenea, că un om cu autoritatea dumneavoastră are puterea de a da nişte telefoane în folosul unuia dintre deţinuţi. Găsiţi acolo numerele de telefon... da, pe bancnotă. Nu trebuie să sunaţi chiar dumneavoastră, dar daţi-le secretarei mele, nu? Da, ea e prima de pe listă.

— Aceştia sînt nişte oameni cu multă influenţă, murmură subofiţerul.

— Eşti prost, îi spuse Filip. Or să te împuşte că ai încercat să corupi gardienii.

Oskar ridică din umeri, aparent nepăsător.

— O prostie, ca şi aceea de a săruta o ovreicuţă, continuă Filip.

— Vom vedea, răspunse Oskar. Dar se speriase.

Într-un tîrziu, subofiţerul se întoarse şi aduse, alături de cele două sticle, un pachet cu cămăşi curate şi lenjerie, cîteva cărţi şi o sticlă cu vin, împachetate de Ingrid în apartamentul din Straszewski şi aduse la poarta închisorii Montelupich.

Filip şi Oskar petrecură împreună o seară plăcută, deşi, la un moment dat, unul dintre gardieni bătu cu pumnul în uşă, cerîndu-le să nu mai cînte. Dar, în tot acest timp, chiar dacă băutura mărea dimensiunile celulei şi conferea o neaşteptată putere de convingere freneticelor discursuri ale Standartenführer-ului, Schindler a stat atent, străduindu-se să surprindă ţipete îndepărtate la etaj sau bătăile codificate în perete, ale vreunui prizonier disperat din celula alăturată. O singură dată, realitatea locului a redus eficacitatea băuturii. Pe patul său, în partea acoperită de salteaua de paie, Filip

descoperi o scurtă frază, scrisă cu creionul roşu. Se chinui cîteva clipe s-o descifreze, nu prea îndemînatic, poloneza lui fiind mult mai greoaie decît cea a lui Oskar. "Doamne", traduse el, "cum m-au mai bătut!" Ei bine, e o lume minunată, prietene Oskar. Nu-i aşa?

Dimineaţa, Schindler se trezi cu capul limpede. Nu suferise niciodată de mahmureală şi se mira de ce atîţia oameni făceau atîta caz de asta. Dar Filip era palid şi deprimat. În timpul dimineţii fu luat de acolo şi se întoarse să-şi strîngă lucrurile. Trebuia să se prezinte în faţa unei curţi marţiale, în după-amiaza aceea, dar i se dăduse un nou post într-o şcoală de antrenament în Stutthof, aşa că presupunea că n-aveau de gînd să-l împuşte. Îşi ridică mantaua de pe pat şi plecă să explice escapada-i poloneză. Rămas singur, Oskar petrecu o parte din zi citind o carte de Karl May pe care i-o trimisese Ingrid, iar după-amiaza vorbi cu avocatul, tot un german de origine sudetă care-şi deschisese un birou de drept comun în Cracovia, cu doi ani în urmă. După această discuţie se simţi mai liniştit. Motivul arestării era desigur cel declarat. Nu se vor folosi de mîngîierile sale cu implicaţii rasiale drept pretext ca să-l reţină în timp ce-i investigau afacerile.

— Dar, probabil, vei fi dus în faţa unui tribunal SS şi întrebat de ce nu eşti în armată.

— Motivul e evident, spuse Oskar, întreprinderea mea este indispensabilă pentru efortul de război. Poţi să-i ceri generalului Schindler să confirme asta.

Oskar citea încet, şi savură istorioara lui Karl May, o saga despre vînător şi indian în sălbăticia Americii, o relaţie onestă. Nu se grăbea deloc să termine cartea, putea trece o săptămînă pînă să fie adus în faţa tribunalului. Avocatul se aştepta ca preşedintele completului de judecată să ţină un

discurs despre purtarea nepotrivită a unui membru al rasei germane, urmat de o amendă substanţială. N-avea ce face. Cînd va ieşi de acolo va fi un om mult mai prudent.

În cea de-a cincea dimineaţă apucase să bea jumătatea de litru de surogat negru numit cafea pe care i-l dăduseră la dejun, cînd veniră după el un subofiţer de la trupă şi două santinele. Îl conduseră la etaj, pe lîngă uşile mute, într-un birou. Găsi acolo pe unul dintre inşii pe care-i întîlnise la petrecerile sale, Obersturmbannführer-ul Rolf Czurda, şeful poliţiei SS din Cracovia. În costumul său bine croit, Czurda arăta mai degrabă ca un om de afaceri.

— Oskar! Oskar! spuse Czurda dojenitor, ca un vechi prieten. Îţi dăm ovreicuţele alea la cinci mărci pe zi. Pe noi ar trebui să ne săruţi, nu pe ele.

Oskar îi explică că fusese ziua lui. Se aprinsese, băuse mult. Czurda clătină din cap. N-am ştiut că eşti chiar aşa de cunoscut, Oskar. M-au sunat tocmai de la Breslau, prietenii noştri din Abwehr. Fără îndoială că ar fi ridicol să te împiedicăm să-ţi desfăşori munca doar pentru că te-ai atins de-o ovreicuţă.

— Sînteţi foarte înţelegător, Herr Obersturmbannführer, spuse Oskar, simţind dospind în Czurda nevoia de răsplată. Dacă vreodată voi fi în stare să întorc acest gest de bunăvoinţă...

— De fapt, spuse Czurda, că veni vorba, am o mătuşă în vîrstă, a cărei casă a fost bombardată.

Încă o mătuşă bătrînă. Schindler ţîţîi înţelegător şi spuse că un trimis al domnului Czurda va fi oricînd binevenit în strada Lipowa ca să aleagă din gama de produse fabricate acolo.

Dar nu era bine să laşi oameni ca Czurda să vadă în

eliberarea asta un simplu gest de bună-voinţă şi nişte crătiţi şi oale ca fiind singurul lucru pe care fericitul prizonier eliberat l-ar fi putut oferi. Cînd Czurda spuse că putea să plece, Oskar se împotrivi. N-am cum să dau un telefon după maşină, Herr Obersturmbannführer. Şi-apoi rezervele mele de carburant sînt foarte limitate.

Czurda întrebă dacă Herr Schindler se aştepta ca SD-ul să-l ducă acasă.

Oskar ridică din umeri. Locuia într-adevăr în partea cealaltă a oraşului, spuse. Era foarte departe ca să meargă pe jos.

Czurda rîse.

— Oskar, o să-ţi trimit unul dintre şoferi să te ducă acasă.

Dar cînd limuzina îl aştepta cu motorul pornit, în capătul scării principale, şi Herr Schindler privea ferestrele oarbe de deasupra sa, aşteptînd un semn de la cealaltă "republică", tărîmul torturii, al arestărilor necondiţionate, iadul de dincolo de bare, din care nu puteai ieşi tîrguindu-te cu oale şi crătiţi, Rolf Czurda îl apucă de umăr.

— Lăsînd gluma la o parte, Oskar, dragul meu, ai fi un prost dacă chiar te-ar apuca pofta de vreo fustiţă evreiască. N-au viitor, Oskar. Şi nu-i doar vechea vorbărie antisemită, crede-mă. E politică.

13

În vara aceea, cei ce locuiau între ziduri se mai agățau de ideea de ghetou ca de un tărîm mic, dar indestructibil. Ideea fusese uşor de acreditat în cursul anului 1941. Existau o poştă şi timbre pentru ghetou, exista un ziar al ghetoului, chiar dacă nu conținea prea multe în plus în afara decretelor din Wawel şi din strada Pomorska. Fusese permisă deschiderea unui restaurant în strada Lwówska, restaurantul lui Foerster, unde frații Rosner, ce fugiseră de primejdiile rurale şi simpatiile schimbătoare ale țăranilor, cîntau la vioară şi acordeon. Pentru scurt timp păru că se va pune pe picioare şi o şcoală cu clase oficiale, că se vor forma orchestre care vor da concerte regulate, că modul de viață evreiesc se va răspîndi pe străzi din aproape în aproape, ca un organism benign, din artizan în artizan, din mentor în mentor. Funcționarii SS din strada Pomorska încă nu demonstraseră că această imagine a ghetoului trebuia considerată nu numai o aiureală, ci chiar o insultă la adresa cursului rațional al istoriei.

Aşa că, atunci cînd Untersturmführer-ul Brandt puse să fie adus în Pomorska preşedintele *Judenrat*-ului, Artur Rosenzweig, ca să-l bată cu mînerul cravaşei, o făcu în încercarea de a corecta incurabila viziune a acestui om — ghetoul, ca zonă de rezidență permanentă. Ghetoul era un

depozit, o linie secundară, o stație de autobuz înconjurată de ziduri. Orice ar fi putut încuraja o viziune diferită fu îndepărtat pînă în 1942.

Prin urmare, se deosebea de ghetourile de care-şi aminteau bătrînii, cu afecțiune chiar. Aici muzica nu era o profesie, aici nu existau profesii. Henry Rosner găsi de lucru în cantina bazei aeriene a Luftwaffe. Acolo cunoscu un tînăr bucătar german numit Richard, un băiețandru vesel, ascunzîndu-se de istoria secolului al XX-lea, aşa cum poate un bucătar, printre ustensilele bucătăriei şi ale barului. El şi îngrijitul Henry Rosner se înțelegeau atît de bine, încît Richard începu să-l trimită pe violonist prin oraş ca să încaseze cecurile Biroului de aprovizionare al Luftwaffe. Nu poți avea încredere în nemți, argumentase Richard. Ultimul pe care l-am avut a fugit cu banii în Ungaria.

Ca orice barman demn de meseria sa, Richard trăgea cu urechea şi se străduia să-şi atragă simpatia personalităților. În prima zi a lunii iunie veni în ghetou cu prietena sa, o Volksdeutsche îmbrăcată într-o pelerină largă care, ținînd cont de ploile din luna iunie, nu părea un articol de îmbrăcăminte prea ieşit din comun. Datorită profesiei sale, Richard cunoştea cîțiva polițişti, printre care se număra Oswald Bosko, Wachtmeister al ghetoului, şi nu întîmpină nici o dificultate la intrarea în ghetou deşi, oficial, era un teritoriu interzis pentru el. Ajuns dincolo de poartă, Richard traversă Plac Zgody şi găsi locuința lui Henry Rosner. Henry fu surprins văzîndu-l. Îl lăsase la popota Luftwaffe doar cu cîteva ore mai înainte şi acum iată-l aici, cu această fată, amîndoi îmbrăcați ca pentru o vizită protocolară. Asta nu făcu decît să întărească impresia lui Henry că era un anotimp al ciudățeniilor. De două zile locuitorii ghetoului se înghesuiau la coadă în fața fostei Case

Poloneze de Economii din strada Józefinska, spre a-şi ridica noile documente de identitate. Dacă erai norocos, funcționarii germani aplicau o etichetă şi un mare J, albastre, pe actualul document galben — *Kennkarte* — cu fotografia sepia de tip paşaport. Oamenii care părăseau clădirea puteau fi văzuți fluturîndu-şi hîrtiile cu acel *Blauschein* lipit pe ele, de parcă asta dovedea că există cu adevărat şi că au dreptul să respire. Muncitorii de la popota Luftwaffe, de la garajul Wehrmacht-ului, de la fabrica Progress, de la atelierele Madritsch şi de la Emalia lui Schindler, nu întîmpinară nici o dificultate în obținerea acelui *Blauschein*. Dar cei refuzați simțiră că cetățenia lor sau chiar existența ghetoului era pusă sub un mare semn de întrebare.

Richard spuse că fiul lui Henry, Olek, ar putea veni cu ei, să locuiască în apartamentul prietenei sale. Era evident că auzise ceva la popotă. Nu poate să iasă aşa, pur şi simplu, pe poartă, zise Henry. S-a aranjat cu Bosko, răspunse Richard.

Henry şi Manci ezitau încă şi se consultau între ei, iar fata cu pelerină promise să-i dea lui Olek ciocolată. O *acțiune*? murmură Henry Rosner. O să fie o *acțiune*? Richard răspunse cu o întrebare. V-ați făcut rost de *Blauschein*? Desigur. Şi Manci? Şi Manci. Dar Olek n-are, spuse Richard. În burnița care începuse să cadă o dată cu lăsarea înserării, Olek Rosner, singurul copil la părinți, abia trecut de şase ani, ieşi din ghetou sub pelerina prietenei lui Richard, bucătarul. Dacă vreunul dintre polițişti s-ar fi ostenit să-i ridice pelerina, atît Richard cît şi fata ar fi fost împuşcați pentru ajutorul lor amical. Olek ar fi dispărut şi el. În colțul din camera lor — acum pustiu — unde fusese patul copilului, Henry şi Manci sperau din tot sufletul că fuseseră suficient de înțelepți.

Poldek Pfefferberg, omul de încredere al lui Schindler, primise dispoziție la începutul anului, să mediteze copiii lui Symke Spira, preaslăvitul geamgiu, șeful OD-ului.

Era o dispoziție batjocoritoare, ca și cum i-ar fi spus "Știm că nu ești potrivit pentru o treabă de bărbat, dar cel puțin poți să transmiți copiilor mei o parte din educația ta"

Pfefferberg îl distra pe Schindler cu povești despre ședințele sale de meditator în casa lui Symke. Șeful poliției era unul dintre puținii evrei ce beneficia de un etaj întreg numai pentru el. Acolo, printre picturile plate ale rabinilor din secolul al XIX-lea, Symke se plimba încolo și încoace, ascultînd indicațiile date de Pfefferberg, așteptîndu-se parcă să vadă învățătura țîșnind ca lăstarii de petunie din urechile copiilor săi. Supus jocului sorții, cu mîna strecurată la piept printre nasturii vestei, credea că această atitudine napoleoniană era un gest universal al oamenilor influenți.

Soția lui era o femeie ștearsă, ușor amețită de neașteptata putere căpătată de soțul ei, poate cam ocolită de prieteni. Copiii, un băiat de vreo doisprezece ani și o fată de paisprezece, erau ascultători, dar nu neapărat eminenți.

Cînd Pfefferberg se duse la Casa Poloneză de Economii, se aștepta să primească timbrul albastru fără vreo problemă, fiind sigur că munca sa cu copiii lui Spira avea să fie considerată o activitate vitală. Carnetul său galben de identitate, care atesta calitatea de "profesor de liceu", îi oferea o etichetare onorabilă în orice lume rațională sau doar parțial întoarsă cu susul în jos.

Funcționarii refuzară să-i lipească eticheta. Se certă cu ei și se întrebă dacă n-ar trebui să apeleze la Oskar sau la Herr Szepessi, funcționarul austriac care conducea Oficiul german

de muncă, aflat ceva mai jos pe aceeaşi stradă. Oskar îl tot îmbia de un an să vină la Emalia, dar Pfefferberg socotise întotdeauna că un program de muncă ce i-ar ocupa ziua întreagă ar fi prea restrictiv pentru el.

Cînd ieşi din clădire, găsi la lucru, în stradă, echipele poliţiei germane de securitate, ale Poliţiei Albastre Poloneze şi cea politică a OD-ului, inspectînd carnetele tuturor şi arestîndu-i pe cei care nu aveau eticheta aplicată pe ele. În mijlocul străzii Józefinska se afla deja un şir de respinşi, femei şi bărbaţi cu priviri de infractori. Pfefferberg îşi luă atitudinea de militar polonez şi explică cum că, bineînţeles, avea mai multe ocupaţii. Dar poliţistul căruia-i vorbi scutură din cap şi spuse: Nu te contrazice cu mine; n-ai *Blauschein*? Treci în rînd. Înţeles, jidane?

Pfefferberg făcu un pas şi intră în coloană. So-ţia sa, o femeie delicată şi drăguţă, cu care se căsătorise cu optsprezece luni în urmă, lucra la Madritsch şi avea deja *Blauschein*. Asta era situaţia, ce puteai face?

Cînd coloana ajunse cam la o sută de oameni, fu mînată după colţ, pe lîngă spital, în curtea vechii fabrici de dulciuri Optima. Acolo se găseau deja alte cîteva sute de oameni. Cei care sosiseră primii ocupaseră zonele umbrite din vechile grajduri, unde, înainte de război, caii firmei Optima erau înhămaţi la hulubele căruţelor încărcate cu ciocolată cu cremă şi lichior. Nu era o adunătură, se aflau acolo oameni cu meserii bune, bancheri, farmacişti şi dentişti. Formaseră grupuri, discutînd liniştiţi. Tînărul farmacist Bachner stătea în picioare, vorbind cu un cuplu de bătrîni pe nume Wohl. Erau mulţi bătrîni acolo. Bătrînii şi săracii care erau dependenţi de raţiile *Judenrat*-ului. În vara asta, chiar

Judenrat-ul distribuitor de alimente şi spaţiu de locuit fusese mai puţin echitabil decît pînă atunci.

Infirmiere de la spitalul alăturat treceau printre arestaţi cu găleţi de apă, recomandînd-o ca pe un bun remediu împotriva neliniştii şi încordării. Era, în orice caz aproape singurul medicament — în afară de nişte cianură cumpărată la negru — pe care putea să-l ofere spitalul. Bătrînii şi săracii din Shetls primiră apa neliniştiţi, dar tăcuţi.

În tot cursul zilei, membrii celor trei genuri de poliţie intrară în curte cu liste, alcătuind coloane de oameni, preluate apoi, la poartă, de către echipe SS şi duse la gara Prokocim. Unii deţinuţi simţiră dorinţa de a evita această mişcare, rămînînd în colţul curţii, dar, din obişnuinţă, Pfefferberg se învîrtise pe lîngă poartă, căutînd din priviri vreo autoritate căreia să i se plîngă. Spera, probabil, să dea de Spira, îmbrăcat ca un actor şi dispus, cu o mică ironie ieftină, să-l elibereze. De fapt, în cabina portarului stătea un băieţandru cu chipul trist şi şapca OD-ului pe cap, cercetînd o listă pe care o ţinea de colţ cu degete delicate. Pfefferberg îl cunoştea pe băiat, cu care nu numai că fusese camarad în OD, dar, în primul său an de profesorat la liceul Kościuszko din Podgórze, fusese profesorul surorii lui.

Tînărul ridică privirea. Profesore Pfefferberg! murmură el, cu un respect rămas din acele zile de demult, cînd se întîlneau în liceul de lîngă parc. Şi, ca şi cum curtea ar fi fost plină de criminali înrăiţi, îl întrebă ce căuta acolo.

— E absurd, spuse Pfefferberg, dar încă nu mi-am făcut rost de *Blauschein*.

Băiatul scutură din cap. Veniţi după mine, spuse. Îl conduse pe Pfefferberg pînă la poartă, la un ofiţer superior Schupo, în faţa căruia salută. Nu arăta prea eroic cu şepcuţa

sa caraghioasă şi cu gîtul slăbănog şi fragil. Mai tîrziu, Pfefferberg presupuse că asta-i conferise, de fapt, o credibilitate mai mare.

— Acesta este Herr Pfefferberg, de la *Judenrat*, minți el cu o abilă combinație de respect şi autoritate. A venit să-şi vadă nişte rude.

Ofițerul de la Schupo părea plictisit de intensa activitate polițienească desfăşurată în curte. Îi făcu un semn neglijent lui Pfefferberg să iasă pe poartă. Acesta nu pierdu vremea să mulțumească băiatului, să reflecteze asupra misterioasei cauze care îl determina pe un copil cu gîtul subțiratic să mintă pen-tru el, periclitîndu-şi viața doar pentru că i-a învățat sora să facă exerciții la capră. Alergă direct la Oficiul de Muncă. Intră fără să țină seama de cei ce aşteptau la rînd. La birou se aflau Fraulein Skoda şi Fraulein Knosalla, două nemțoaice sudete de treabă. *Liebchen*, *Liebchen*, i se adresă celei dintîi, vor să mă ridice pentru că n-am eticheta. Ascultă, uită-te la mine, nu sînt eu exact genul de individ care ți-ar trebui pe-aici?

În ciuda mulțimii care n-o lăsase să se odihnească toată ziua, Skoda ridică sprîncenele şi nu reuşi să-şi stăpînească un zîmbet. Îi luă documentele de identitate. Nu pot să te ajut, Herr Pfefferberg. Nu te-au trecut pe listă, deci nici eu nu pot. Păcat...

— Ba poți, insistă el cu o voce dulce, melodramatică. Cunosc tot felul de meserii, drăguțo, tot felul de meserii!

Skoda spuse că doar Herr Szepessi putea să-l ajute şi era imposibil să-i aranjeze o audiență. Ar trece zile întregi. Dar o să mă ajuți, *Liebchen*! insistă Pfefferberg. Şi ea o făcu. De aici îi venea reputația de fată de treabă, fiindcă nu ținea seama de schimbarea atitudinii oficialităților şi putea, chiar şi

într-o asemenea zi aglomerată, să răspundă unei cereri individuale. Desigur, un bătrîn cicălitor nu s-ar fi descurcat la fel de bine.

Herr Szepessi, care avea şi el reputaţia unui om cumsecade, deşi era în serviciul acelei monstruoase maşinării, aruncă iute o privire către permisul lui Pfefferberg, murmurînd:

— Dar n-avem nevoie de profesori de gimnastică.

Pfefferberg refuzase întotdeauna oferta de angajare a lui Oskar pentru că se vedea ca un fel de executant de misiuni individuale. Nu voia să lucreze în schimburi lungi, pentru o plată de mizerie, în mohorîtul cartier Zablocie. Înţelegea acum că epoca acţiunilor individuale se sfîrşise. Oamenii aveau nevoie de o meserie ca de o ancoră cu care să se agaţe de viaţă. Sînt şlefuitor, îi spuse lui Szepessi. Lucrase din cînd în cînd, perioade scurte de timp, la un unchi din Podgórze care avea un atelier micuţ în strada Rekawka.

Herr Szepessi îi aruncă o privire din spatele ochelarilor. Ei da! spuse. Asta e o meserie. Luă un toc, tăie grijuliu cu mai multe linii *profesor de liceu* şi, prin asta, şi educaţia jagielloniană de care Pfefferberg era atît de mîndru, şi scrise deasupra *şlefuitor* Se întinse după o ştampilă şi un borcan cu lipici şi scoase din sertar o etichetă albastră. Acum, spuse, înapoindu-i documentul lui Pfefferberg, acum, dac-ai să întîlneşti un Schupo, poţi să-l asiguri că eşti un membru util societăţii.

Spre sfîrşitul aceluiaşi an aveau să-l expedieze pe sărmanul Szepessi la Auschwitz pentru vina de a se fi lăsat atît de uşor convins.

14

Din diferite surse — de la poliţistul Toffel şi de la beţivul Bósch de la Ostfaser (compania de textile a SS-ului) — Oskar Schindler auzi că acţiunile din ghetou se desfăşurau din ce în ce mai rapid. Cei din SS mutau în Cracovia nişte duri din Sonderkommandoul din Lublin, unde făcuseră treabă bună în domeniul purificării rasiale. Toffel sugerase că, dacă Oskar nu doreşte să întrerupă producţia, ar trebui să pregătească nişte paturi pentru schimbul de noapte mai înainte de primul Sabat al lunii iunie.

Ca urmare, Oskar amenajă dormitoare în birouri şi la etajul halei de muniţii. O parte dintre cei din schimbul de noapte fură foarte fericiţi să poată dormi acolo, alţii aveau soţii, părinţi, copii, care-i aşteptau în ghetou. Pe lîngă asta, aveau *Blauschein*, sfînta etichetă albastră, pe *Kennkarte*.

Pe 3 iunie, Abraham Bankier, directorul lui Oskar, nu apăru în strada Lipowa. Schindler era încă acasă, în strada Straszewski, bîndu-şi cafeaua, cînd primi un telefon de la una din funcţionarele sale. Aceasta îl văzuse pe Bankier scos din ghetou, dus direct la gara Prokocim, fără să i se permită măcar să treacă pe la Optima. În acelaşi grup mai erau şi alţi lucrători de la Emalia: Reich, Leser... cam o duzină.

Oskar telefonă să-i fie adusă maşina de la garaj. Trecu rîul şi străbătu strada Lwówska spre gară. Acolo îşi prezentă actele santinelelor de la poartă. Curtea depoului era plină de şiruri de vagoane de vite, iar gara, de cetăţenii de care ghetoul se putea lipsi, înşiraţi în coloane ordonate, încă convinşi — şi poate că aveau dreptate — de valoarea unei atitudini pasive şi ordonate. Era prima dată cînd Oskar vedea această alăturare de fiinţe umane şi vagoane de vite şi resimţi un şoc mult mai puternic decît atunci cînd auzise de ele. Se opri la marginea platformei. Atunci zări un bijutier pe care-l cunoştea.

— L-ai văzut pe Bankier? întrebă.

— E deja într-unul dintre vagoane, Herr Schindler.

— Unde vă duc?

— Mergem într-un lagăr de muncă, ni s-a spus, la Lublin. Probabil nu mai rău decît.... şi omul îşi flutură mîna spre Cracovia.

Schindler scoase din buzunar un pachet de ţigări, găsi cîteva bancnote de zece zloţi şi îi întinse bijutierului pachetul şi banii. Omul îi mulţumi: de data asta îi scoseseră din casă fără să-i lase să ia ceva cu ei. Li se spusese că bagajul o să fie trimis după ei.

Spre sfîrşitul anului precedent, Schindler văzuse, în Buletinul pentru finanţe şi construcţii al SS, o invitaţie la o licitaţie pentru construcţia unor crematorii într-un lagăr aflat la S-E de Lublin: Belzec. Schindler îl cîntări din ochi pe bijutier; şaizeci şi trei sau şaizeci şi patru de ani, cam subţirel — probabil făcuse o pneumonie luna trecută — un costum pepit, uzat, prea gros pentru ziua aceea. Şi în ochii limpezi, lucizi, capacitatea de a îndura suferinţa pînă la un anumit grad. Chiar şi în vara anului '42 era imposibil să ghiceşti legătura dintre

un astfel de ins şi cuptoarele acelea de o extraordinară capacitate. Aveau de gînd să declanşeze epidemii printre prizonieri, asta să fi fost metoda?

Schindler porni de la locomotivă în lungul şirului de peste douăzeci de vagoane de vite, strigînd numele lui Bankier către chipurile care se holbau la el pe ferestruicile zăbrelite, tăiate sus, deasupra uşilor. Din fericire pentru Abraham, Oskar nu se întrebă de ce striga numele lui Bankier, nu se opri să se gîndească cum că numele Bankier avea aceeaşi valoare cu oricare dintre numele celor aflaţi în vagoanele de marfă din Ostbahn. Un existenţialist ar fi putut să se simtă depăşit de cifrele de la Prokocim, ameţit de importanţa egală a tuturor numelor şi glasurilor. Dar Herr Schindler era, filozofic vorbind, un inocent. Cunoştea nişte oameni şi atît. Ştia numele lui Bankier. Bankier! Bankier! continuă să strige. Un tînăr SS-ist îi tăie calea, un Oberscharführer, un expert de la Lublin în transporturile pe calea ferată. Îi ceru permisul. Oskar zări în mîna lui stînga o listă uriaşă, pagini întregi de nume.

— Lucrătorii mei, spuse Schindler, muncitori indispensabili pentru industria de război. Directorul meu. E o idioţenie! Am contracte cu Inspectoratul pentru armament şi voi îmi luaţi oamenii de care am nevoie ca să le duc la îndeplinire?

— Nu-i puteţi primi înapoi, răspunse tînărul, sînt pe listă.

Din experienţă, subofiţerul ştia că lista presupunea aceeaşi destinaţie pentru toţi cei înscrişi pe ea.

Oskar coborî vocea pînă la nivelul unei şoapte slabe, al unui murmur, mîrîitul unui om rezonabil, cu bune legături, care n-avea de gînd — încă — să-şi scoată toată artileria la bătaie.

— Ştie, oare, Herr Oberscharführer cît de mult le-ar trebui experţilor în transporturi să-i înlocuiască pe cei de pe listă? La fabrica mea, Deutsche Email Fabrik, am o secţie de muniţie pusă sub protecţia specială a generalului Schindler, omonimul meu. Nu numai că toţi camarazii Oberscharführer-ului, aflaţi pe frontul rusesc vor fi afectaţi de întreruperea producţiei, dar Inspectoratul pentru armament va cere explicaţii.

Tînărul scutură din cap — era doar un funcţionar de tranzit agasat, părea să spună.

— Am mai auzit asta, domnule.

Dar era îngrijorat. Oskar sesiză asta şi se apropie şi mai mult de el, vorbindu-i cu un aer vag ameninţător.

— Nu e de căderea mea să contest această listă. Unde e superiorul dumitale?

Tînărul făcu un semn din cap către un ofiţer SS, un bărbat cam de treizeci de ani, ce privea încruntat pe deasupra ochelarilor.

— Poţi să-mi spui numele dumitale, Herr Untersturmführer? îl întrebă Oskar, trăgînd un carneţel din buzunarul hainei.

La rîndul lui, ofiţerul făcu o remarcă despre intangibilitatea listei. Pentru acest bărbat, lista era o bază concretă şi raţională pentru toată vînzoleala evreilor şi mişcarea de locomotive. Dar Schindler deveni mai tăios. Mai auzise de listă. Ceea ce întrebase era numele Untersturmführer-ului. Intenţiona să apeleze direct la Oberführer-ul Scherner şi la generalul Schindler de la Inspectoratul pentru armament.

— Schindler? întrebă ofiţerul.

Pentru prima oară îl privi mai atent. Omul era îmbrăcat

ca un magnat, purta corect banderola şi avea generali în familie.

— Cred că pot să vă garantez, Herr Untersturmführer, spuse Schindler cu cel mai blajin mormăit, că veţi fi în sudul Rusiei peste o săptămînă.

Precedaţi de subofiţer, Herr Schindler şi ofiţerul mărşăluiră unul lîngă celălat prin spaţiul liber dintre rîndurile de prizonieri şi vagoanele încărcate. Locomotivele pufăiau deja şi mecanicul se aplecă afară din cabină, privind în lungul trenului, aşteptînd semnalul de plecare. Ofiţerul chemă oficialii din Ostbahn şi trecură pe o platformă ca să discute problema. În cele din urmă ajunseră la unul din ultimele vagoane. Acolo se aflau o duzină de muncitori şi Bankier. Urcaseră împreună, de parcă se aşteptaseră să fie eliberaţi împreună. Uşa fu deschisă şi săriră jos — Bankier şi Frankel de la birouri, Reich, Leser şi ceilalţi din fabrică. Se stăpîneau bine; nu doreau să îngăduie cuiva să ghicească plăcerea de a fi scăpat de călătorie. Cei lăsaţi înăuntru începură să pălăvrăgească veseli, de parcă ar fi avut un noroc deosebit să poată călători cu atît de mult loc liber şi în acest timp, apăsînd tare cu creionul, ofiţerul şterse de pe listă, unul cîte unul muncitorii fabricii Emalia şi-i ceru lui Oskar să semneze în josul paginii.

După ce Schindler îi mulţumi şi se întoarse să-şi urmeze muncitorii care se îndepărtaseră, omul îl apucă de umăr:

— Domnule, pentru noi nu-i nici o diferenţă, înţelegeţi? Nouă nu ne pasă dacă oamenii sînt ăştia sau alţii.

Cînd sosise Oskar, ofiţerul era încruntat, dar acum părea calm, ca şi cum descoperise o teoremă în legătură cu situaţia dată. Credeţi că aceşti treisprezece fierari amărîţi ai dumneavoastră sînt importanţi? O să-i înlocuim cu alţi treisprezece

fierari amărîți şi tot sentimentalismul dumneavoastră nu va mai însemna nimic. Singurul inconvenient e refacerea listei, asta e tot.

Durduliul şi scundul Bankier recunoscu că cei din grup neglijaseră să-şi ia *Blauschein* de la Casa Poloneză de Economii. Schindler, brusc nervos, le ceru să se ocupe de asta. Dar glasul său repezit şi tăios masca de fapt nemulţumirea faţă de masele de oameni din Prokocim care, în dorinţa de a obţine acea pătrăţică albastră de hîrtie, aşteptau la rînd să le treacă pe dinaainte, tras de maşini puternice, noul şi hotărîtorul simbol al statutului lor: vagonul de vite. Acum, păreau să spună vagoanele de vite, sîntem cu toţii nişte animale.

15

Oskar putea citi pe chipurile muncitorilor săi cîte ceva din frămîntările ghetoului, căci oamenii nu aveau vreme să-şi tragă sufletul acolo, nu aveau o cameră în care să se ascundă, să trăiască după obiceiul lor sau să oficieze ritualurile zilnice ale familiei. Mulți au căutat refugiul şi un fel de alinare în neîncredere, neîncrederea față de toată lumea, față de oamenii din aceeaşi încăpere, ca şi față de membrii OD de pe stradă. Dar nici chiar cei mai lucizi nu prea ştiau în cine să se încreadă. "Fiecare locatar", scria despre o casă din ghetou un tînăr artist pe nume Józef Bau, "avea propria-i lume de taine şi mistere" Copiii se opreau brusc din vorbă la cel mai mic zgomot pe scară. Adulții se trezeau din vise despre exil şi expropriere într-o cameră aglomerată din Podgórze, exilați şi lipsiți de orice posesiuni, întîmplările din visele lor, chiar şi gustul spaimei nocturne găsindu-şi continuitate în întîmplările şi spaimele zilei. Zvonuri cumplite îi urmăreau în camerele lor, pe stradă, la fabrică. Spira avea încă o listă şi era de două sau de trei ori mai mare decît ultima. Toți copiii urmau să fie trimişi la Tarnów pentru a fi împuşcați, la Stutthof pentru a fi înecați, la Breslau pentru a fi îndoctrinați, forțați să-şi renege rasa, operați. Ai părinți mai în vîrstă? O să-i ia pe toți cei trecuți

de cincizeci în minele de sare de la Wieliczka. Să muncească? Nu. Să-i zidească în galeriile dezafectate.

Şi toate aceste zvonuri, din care cea mai mare parte ajungeau şi la urechile lui Oskar, se bazau pe instinctul uman de a preveni răul vorbind despre el, de a prevedea soarta dovedindu-i că eşti la fel de plin de imaginaţie ca şi ea. Din acel iunie, cele mai rele visuri şi şoapte căpătară o formă concretă şi cel mai inimaginabil zvon deveni fapt.

La sud de ghetou, dincolo de strada Rekawka, pe coline, se întindeau pajişti. Locul crea un fel de apropiere, ca aceea din tablourile medievale cu scene de asediu, datorită faptului că puteai privi peste zidul de sud al ghetoului. Dacă te plimbai pe coama dealurilor, aveai dinainte întreaga hartă a ghetoului şi puteai vedea, pe măsură ce treceai pe lîngă ele, ce se întîmpla pe străzile de sub tine.

Schindler observase acest avantaj în primăvară, călărind acolo cu Ingrid. Acum, zguduit de imaginile din Prokocim, hotărî să facă din nou o partidă de călărie.

În dimineaţa zilei de după salvarea lui Bankier, închirie cai de la grajdurile din parcul Bednarski. El şi Ingrid erau echipaţi impecabil în jachete lungi, despicate, pantaloni de călărie şi cizme lustruite. Doi etnici sudeţi, blonzi, stînd deasupra agitatului muşuroi de furnici al ghetoului.

Călăriră la deal, spre pădure, şi galopară scurt peste pajişti. Din şa puteau vedea strada Węgierska, mulţimea de oameni din jurul spitalului de la colţ şi, mai aproape, un detaşament SS cu cîini care intra în case, familiile revărsîndu-se în stradă îmbrăcate în haine groase, în ciuda căldurii, anticipînd o absenţă îndelungată. Ingrid şi Oskar traseră de frîie, oprind caii la umbra copacilor, şi priviră tabloul, începînd să observe detaliile scenei. Bărbaţii din OD, înarmaţi

cu bastoane, lucrau cot la cot cu SS-iştii. O parte din această poliție evreiască părea să pună tragere de inimă în ceea ce făcea, căci, în intervalul celor cîteva minute în care Oskar stătu pe deal, zări trei femei şovăielnice izbite puternic peste spate. La început îl cuprinse o mînie naivă. SS-ul folosea evreii ca să bată evrei, însă în cursul zilei avea să devină limpede că o parte dintre cei din OD brutalizau oamenii ca să-i salveze de la ceva mai rău. Oricum, pentru ei apăruse o nouă regulă: dacă nu reuşeai să scoți o familie în stradă, îi lua locul familia ta.

Schindler observă de asemenea că în strada Węgierska se formau două şiruri de oameni. Unul părea stabil, dar celălalt, pe măsură ce se lungea, se fragmenta în secțiuni ce erau duse după colț, în Józefinska, unde le pierdea din vedere. Nu era greu de desluşit şi interpretat aceste mişcări, deoarece Schindler şi Ingrid, ascunşi de brazi pe înălțimea de lîngă ghetou, se aflau la o distanță de două sau trei străzi de locul acțiunii.

Pe măsură ce familiile erau îmbrîncite afară din apartamente, se încolonau forțat pe două şiruri, fără a se ține seama de considerente familiale. Adolescentele cu hîrtiile în regulă treceau în coloana staționară, de unde-şi strigau părinții aflați în cealaltă. Un muncitor din schimbul de noapte, încă mahmur şi somnoros, fu împins către unul din şiruri, iar soția şi copilul către celălalt. În mijlocul străzii, tînărul începu să se certe cu polițistul din OD. Omul spunea: S-o ia dracu de etichetă albastră, vreau să merg cu Eva şi copilul.

Interveni un SS-ist înarmat. Față de masa amorfă de *Ghettomenschen*, bărbatul acela în uniformă de vară, proaspăt călcată, arăta superb, bine hrănit şi proaspăt — de pe deal puteai vedea pînă şi vaselina de pe pistolul mitralieră din mîna lui. Îl izbi pe evreu peste ureche şi începu să

vorbească tare şi aspru. Deşi nu putea auzi ce spunea, Schindler era sigur că rostea acelaşi discurs pe care-l mai auzise la gara Prokocim. Pentru mine nu contează. Dacă vrei să te duci cu tîrfa ta, jidane, du-te. Omul fu împins dintr-un rînd în celălalt. Schindler îl văzu clătinîndu-se şi îmbrăţişîndu-şi soţia şi, sub acoperirea acestui gest de loialitate conjugală, o altă femeie se furişă înapoi în clădire fără să fie zărită de cei din Sonderkommando.

Oskar şi Ingrid îşi împunseră caii cu călcîiele, traversară o stradă pustie şi, după cîţiva metri, ajunseră pe o platformă pavată ce se deschidea direct în Krakusa.

Strada aceasta nu părea atît de agitată ca Węgierska. O coloană nu prea lungă de femei şi copii era condusă către strada Piwna. O santinelă mergea în frunte şi o alta tropăia în spate. Grupul părea neomogen, căci erau prea mulţi copii faţă de numărul femeilor, pentru ca acestea să fi putut da naştere tuturor. La coada şirului păşea clătinîndu-se pe picioare un copilaş, fetiţă sau băieţel, doar de cîţiva ani, îmbrăcat într-o hăinuţă purpurie şi o bonetă de aceeaşi culoare. Îi atrăsese atenţia lui Schindler pentru că părea să spună ceva — la fel cum argumentase muncitorul din Węgierska. Evident că acest lucru avea o legătură cu preferinţa copilului pentru culoarea roşie.

Schindler se consultă cu Ingrid. E desigur o fetiţă, spuse ea. Fetiţele fac de obicei o pasiune pentru o anumită culoare, în special o culoare strălucitoare ca aceasta.

În timp ce priveau, soldatul de la coada coloanei întindea din cînd în cînd mîna şi corecta traiectoria ghemotocului purpuriu. N-o făcea brutal, se purta de parcă ar fi fost un frate mai mare. Nici dacă ofiţerii i-ar fi ordonat să se comporte astfel încît să domolească neliniştea privitorilor, nu

s-ar fi putut descurca mai bine. Pînă şi tulburarea pe care o resimțeau cei doi călăreți din parcul Bednarski se risipi pentru o clipă, fără o explicație rațională. Dar calmul nu dură, căci în urma coloanei de femei şi copii ce se depărta cu mersul cam nesigur, încheiată de copilaşul purpuriu, echipele SS cu cîini se aflau la lucru de ambele părți ale străzii.

Se năpusteau în apartamentele fetide — ca efect al acestei grabe, de la o fereastră a etajului al doilea zbură o valiză, izbindu-se de pavaj şi deschizîndu-se. Şi, alergînd înaintea cîinilor, bărbații, femeile şi copiii care se ascunseseră în poduri şi dulapuri, în spatele rafturilor sau al sertarelor false, cei ce se sustrăseseră primului val de căutare, săreau în stradă urlînd şi gîfîind de teama dobermanilor. Totul părea să se desfăşoare cu o iuțeală cu care privitorii de pe deal nu puteau ține pasul. Cei care ieşiseră din case erau împuşcați acolo unde se opriseră pe stradă, prăbuşindu-se la marginea trotuarelor sub impactul gloanțelor, sîngele revărsîndu-se în rigole. O femeie şi băiețelul ei — poate de opt ani, poate de zece, dar mai firav — se retrăseseră sub pervazul unei ferestre înalte, în partea vestică a străzii Krakusa. Schindler simți o teamă insuportabilă pentru soarta lor, care se transformă în spaimă, alergîndu-i prin vene, amețindu-l, gata, gata să cadă. Privi la Ingrid şi-i văzu pumnii încleştați pe frîie, o auzi exclamînd şi adresîndu-le îndemnuri.

Măsură cu privirea strada Krakusa în căutarea copilei în hăinuță purpurie. Toate astea se întîmplau la cîteva zeci de metri de ea: nici măcar nu aşteptaseră ca întreaga coloană să dea colțul în Józefińska, ieşind din raza vizulă. Schindler nu-şi putu explica la început ce legătură era între asta şi toate crimele care se petreceau în plină stradă. Dovedeau, într-un fel ce nu putea fi ignorat, seriozitatea intențiilor. Cînd copilul

purpuriu se opri şi se întoarse să privească, ei tocmai o împuşcau în gît pe femeia de sub fereastră şi, unul dintre soldaţi, cînd băiatul se lăsă să alunece în jos pe lîngă zid, scîncind, îşi propti cizma în creştetul lui, ca pentru a-l împiedica să se mişte, îi lipi ţeava de ceafă — ţinta recomandată de SS — şi trase.

Oskar căută iar din priviri fetiţa în roşu: se oprise, se întorsese şi văzuse coborînd cizma. Între ea şi restul coloanei se crease deja un spaţiu larg. Şi din nou santinela SS repetă îndemnul fratern, împingînd-o înapoi în rînd. Herr Schindler nu putea înţelege de ce n-o înghiontise cu patul armei, cîtă vreme la celălalt capăt al străzii orice urmă de milă fusese înlăturată.

În cele din urmă Schindler alunecă de pe cal, se clătină şi se lăsă în genunchi, îmbrăţişînd trunchiul unui brad. Avea senzaţia că trebuie să-şi reprime nevoia de a voma excelentul mic dejun, pentru că suspecta că asta înseamnă că trupul său încearcă să facă loc pentru a digera ororile din strada Krakusa.

Lipsa lor de ruşine, ca bărbaţi născuţi din femeie şi care scriau cu siguranţă scrisori acasă (oare ce relatări cuprindeau?) nu era cel mai îngrozitor aspect. Ştia că nu aveau ruşine cîtă vreme santinela de la coada coloanei nu simţise nevoia să împiedice copila în roşu să privească înapoi. Dar cel mai rău lucru dintre toate era că, dacă dispăruse ruşinea, însemna că exista o atitudine oficială. Nimeni nu se mai putea refugia în spatele ideii de cultură germană şi nici în spatele acelor declaraţii bîlbîite de conducători pentru a-i împiedica pe anonimi să-şi ridice frunţile şi să privească afară pe ferestrele birourilor, la realitatea din stradă. Oskar văzuse în cele ce se petrecuseră în strada Krakusa o ilustrare a politicii guvernului său, atitudine ce nu putea fi trecută cu vederea ca un fel de

aberație trecătoare. Considera, de asemenea, că SS-iştii îndeplineau ordinele unui conducător, căci altfel colegul lor de la coada coloanei n-ar fi îngăduit copilului să privească ororile acelea.

Mai tîrziu, în cursul zilei, după ce bău o oarecare cantitate de coniac, înțelese totul deosebit de limpede: acceptau existența martorilor, martori ca fetița în roşu, pentru că erau siguri că aceşti martori vor dispărea şi ei.

În colțul pieței Zgody se afla farmacia condusă de Tadeusz Pankiewicz. Era o farmacie de modă veche. Amfore de porțelan, cu numele latineşti ale unor străvechi remedii scrise pe ele, şi cîteva sute de sertare delicate şi bine lăcuite ascundeau de ochii cetățenilor din Podgórze o farmacopee complexă. Prin bunăvoința autorităților şi la cererea medicilor din spitalele ghetourilor, domnul Pankiewicz locuia deasupra prăvăliei. Era singurul polonez căruia i se îngăduise să rămînă în interiorul zidurilor. Acest bărbat tăcut, abia trecut de patruzeci de ani avea exclusiv preocupări intelectuale. Impresionistul polonez Abraham Neumann, compozitorul Mordche Gebirtig, filozoful Leon Steinberg şi savantul şi filozoful dr. Rappaport erau cu toții oaspeți obişnuiți la Pankiewicz. Casa reprezenta, de asemenea, o cutie poştală pentru informațiile şi mesajele care circulau între Organizația de Luptă a Evreilor (ZOB) şi partizanii din Armata Populară Poloneză. Din cînd în cînd veneau acolo, discret, tînărul Dolek Liebeskind şi Shimon şi Gusta Dranger, organizatorii grupului ZOB din Cracovia. Era important ca Tadeusz Pankiewicz să nu fie implicat în acțiunile lor care, spre deosebire de politica cooperantă a *Judenrat*-ului, constituiau o rezistență îndîrjită şi fără echivoc.

Piaţa din faţa farmaciei deveni, în acele prime zile de iunie, un punct de adunare. "Întrecea orice închipuire", avea să spună Pankiewicz după aceea.

Oamenii fură selecţionaţi din nou în parc şi li se spuse să-şi lase bagajele acolo. "Nu, nu, o să fie trimise după voi" Lipiţi de zidul alb de la capătul vestic al pieţei, cei care opuseseră rezistenţă sau la care se găsiseră ascunse documente atestînd o falsă origine ariană fură împuşcaţi fără nici o explicaţie sau scuză faţă de cei aflaţi în mijloc. Cutremurătoarele tunete ale armelor întrerupseră conversaţiile şi speranţa. Şi totuşi, în ciuda ţipetelor şi vaietelor celor înrudiţi cu victimele, unii, tulburaţi sau agăţîndu-se cu disperare de viaţă, păreau că nici nu văd grămezile de cadavre. După ce apărură camioanele şi echipe de evrei încărcară în ele morţii, cei rămaşi în piaţă începură din nou să vorbească despre viitor. Pankiewicz auzea aceleaşi cuvinte rostite şi de subofiţerii SS.

— Vă asigur, doamnă, că voi, evreii, o să fiţi puşi la muncă. Credeţi că ne putem îngădui să irosim atîta forţă de muncă?

Dorinţa frenetică de a crede aceste lucruri se citea pe feţele tuturor acestor femei. Şirurile de SS-işti abia întoarse din plutonul de execuţie din faţa zidului treceau prin mulţime şi sfătuiau oamenii cum să-şi scrie numele pe bagaje.

Din Bednarskiego, Oskar Schindler nu putuse să vadă pînă în Plac Zgody, dar Pankiewicz, aflat acolo, simţi ca şi Schindle că nu mai văzuse niciodată o asemenea manifestare de sălbăticie rece. Ca şi lui Oskar, i se făcuse greaţă şi avea un zumzet ireal în urechi, de parcă ar fi fost lovit în creştetul capului. Era atît de ameţit de intensitatea zgomotului şi amploarea sălbăticiei încît nu-şi dădu seama că printre morţii din piaţă erau prietenii săi Gebirtig, compozitorul faimosului

cîntec "Arde, oraşule, arde", şi Neumann, artistul cel de treabă. În farmacie năvăliră împleticindu-se doctorii, asudaţi după ce alergaseră cale de două străzi de la spital. Aveau nevoie de bandaje. Tîrîseră acolo răniţii găsiţi pe stradă. Unul dintre ei intră şi ceru nişte vomitive, pentru că vreo duzină de oameni se sufocau în mulţime sau erau în comă după ce înghiţiseră cianură. Un inginer, pe care-l cunoştea, luase otrava cînd soţia lui se uitase o clipă în altă parte.

Tînărul doctor Idek Schindel, care lucra la spitalul ghetoului de la colţul străzii Węgierska, auzi de la o femeie care fusese adusă într-o criză de isterie, că luau copii. Femeia văzuse copiii aliniaţi pe strada Krakusa şi printre ei pe Genia. În dimineaţa aceea, Schindel o lăsase pe fetiţă în vecini. În ghetou el era protectorul ei, părinţii fetiţei se ascundeau încă la ţară, încercînd să se strecoare înapoi în siguranţa — pînă acum — relativă a ghetoului. După obiceiul ei de a afişa o atitudine independentă, Genia se depărtase de femeia care avea grijă de ea. Apoi fusese arestată. Acesta era momentul în care atenţia lui Oskar Schindler, aflat pe înălţimile din apropiere, fusese atrasă de prezenţa fetiţei fără mamă în coloana de pe strada Krakuşa.

Scoţîndu-şi bluza de operaţie, doctorul Schindel se năpusti în piaţă şi o văzu aproape imediat: aşezată pe iarbă, afectînd un aer nepăsător dincolo de zidul de santinele. Schindel ştia cît de falsă era atitudinea, căci fusese nevoit să se ducă de nenumărate ori la patul ei în toiul nopţii ca s-o trezească din coşmarele prin care trecea.

Porni să ocolească piaţa pe la margini şi fetiţa îl zări. Nu striga, ar fi vrut să-i spună, mă descurc eu cumva. Nu voia să provoace o scenă pentru că s-ar fi putut termina prost pentru amîndoi. Dar n-avea de ce să fie îngrijorat, pentru că

ochii fetiței îşi recăpătară privirea absentă. Se opri, ameţit şi cuprins de milă în faţa acelei admirabile şiretenii. La vîrsta de trei ani, copila ştia destul de multe ca să nu caute o linişte efemeră strigîndu-şi unchiul. Ştia că nu mai există salvare dacă atrage atenţia SS-iştilor asupra unchiului Idek.

Doctorul îşi compuse un discurs, pe care intenţiona să i-l ţină uriaşului Oberscharführer de lîngă zidul de execuţie. Era mai bine să nu abordezi autorităţile prea umil sau prin cineva cu grad mic. Privi înapoi la copilă. Văzu o sclipire ciudată în ochii ei, apoi, cu un calm înfiorător, ca de jucător de cărţi versat, rece, fetiţa păşi către cele două santinele din apropierea ei şi ieşi din cordon. Se mişca cu o încetineală dureroasă, care-i galvaniză privirea unchiului, astfel încît după aceea avea să fie în stare să vadă cu ochii închişi imaginea ei prin pădurea de cizme înalte, lustruite. Nimeni n-o văzu. Continuă să înainteze cu pasul ei uşor clătinat, uşor ceremonios, pînă la colţul străzii Pankiewicz, pe care îl depăşi rămînînd pe partea umbrită a străzii. Doctorul Schindel îşi reprimă impulsul de a aplauda. Deşi performanţa merita un public, existenţa acestuia o putea distruge.

Simţi că nu poate porni imediat în urma ei, fără să o deconspire cu mişcările lui greoaie de adult. Împotriva firii sale, în momentul acela credea că instinctul care o scosese infailibil din Plac Zgody avea să-i ofere şi o ascunzătoare. Reveni la spital pe alt drum, ca să-i dea timp.

Genia se întoarse în dormitorul din strada Krakusa, pe care-l împărţea cu unchiul ei. Strada era acum pustie şi, dacă exista cineva în ascunzători şiret disimulate sau în spatele unor ziduri false, nimeni nu-şi făcu simţită prezenţa. Pătrunse în casă şi se ascunse sub pat. Întorcîndu-se acasă, Idek zări de la colţul străzii grupurile de SS-işti bătînd la uşi, într-o

ultimă verificare. Dar Genia nu scoase nici un cuvînt. Nu-i răspunse nici lui, cînd ajunse acasă, însă el ştia unde să se uite: în spaţiul dintre draperie şi fereastră; şi văzu strălucind, în mohoreala încăperii, pantoful ei roşu.

În acest timp Schindler se întorsese cu caii la grajd. Nu se mai afla pe deal ca să vadă măruntul, dar semnificativul triumf al întoarcerii Geniei cea roşie la locul în care o găsiseră SS-iştii. Se afla deja în biroul său de la DEF, izolat de lume pentru o vreme, găsind că ştirile erau prea greu de suportat şi imposibil de împărtăşit oamenilor din schimbul de zi. Mult mai tîrziu, în termeni neobişnuiţi pentru jovialul Herr Schindler, oaspetele preferat al petrecerilor cracoviene, marele cheltuitor din Zablocie, termeni care trădau, în spatele măştii de fante, un judecător implacabil, Oskar avea să acorde un sens deosebit acelei zile.

"După această zi, va spune mai tîrziu, nici o persoană capabilă să gîndească nu putea să nu vadă ce avea să se întîmple. Eram hotărît să fac tot ce-mi stătea în putere ca să combat sistemul."

16

Echipele SS munciră în ghetou pînă în seara zilei de sîmbătă. Acţionau cu precizia pe care Oskar o observase cu prilejul execuţiilor de pe strada Krakusa. Deplasările lor erau greu de prevăzut, iar cei care scăpaseră vineri au fost prinşi sîmbătă. Genia supravieţui datorită capacităţii ei precoce de a sta tăcută şi de a deveni invizibilă, deşi era îmbrăcată în roşu.

În Zablocie, Schindler nu îndrăznea să creadă că fetiţa în roşu supravieţuise acţiunii. Ştia din cele discutate cu Toffel şi alte cunoştinţe de la sediul poliţiei din strada Pomorska că din ghetou fuseseră eliminate şapte mii de persoane. Un funcţionar oficial de la Biroul pentru probleme evreieşti al Gestapo-ului confirmă, încîntat, operaţiunea. În strada Pomorska, între dosare şi hîrtii, *acţiunea* fusese considerată un triumf.

Oskar începu acum să se intereseze mult mai atent de acest gen de evenimente. Află, de exemplu, că *acţiunea* fusese condusă de Obersturmführer-ul SS Otto von Mallotke. Oskar nu întocmea dosare, dar se pregătea pentru alte vremuri, cînd avea să facă un raport complet fie pentru Canaris, fie pentru întreaga lume. Lucrul acesta urma să se petreacă mult mai devreme decît se aştepta. Pentru moment se interesa de

probleme pe care le considerase cîndva nebunii trecătoare. Obținea informațiile cele mai serioase de la legăturile sale din poliție, dar şi de la evrei lucizi ca Stern. În ghetou pătrundeau informații şi din alte părți ale Poloniei, strecurate în parte prin intermediul farmaciei lui Pankiewicz, de către partizanii Armatei Populare. Dolek Liebeskind, liderul Grupului de Rezistență Akiva Halutz, aducea şi el ştiri din celelalte ghetouri, datorită postului pe care îl ocupa în cadrul Organizației Comunale Evreieşti de Întrajutorare, organizație căreia germanii — frăgînd cu coada ochiului la Crucea Roşie Internațională — îi permiseseră să fiinţeze.

N-avea sens să te prezinți cu astfel de veşti în fața *Judenrat*-ului. Consiliul acestuia nu considera că este recomandabil să spui locuitorilor ghetoului ceva despre lagăre; oamenii vor fi mai degrabă tulburați, se puteau isca dezordini în stradă şi asta nu putea trece nepedepsit. Era mai bine să laşi oamenii pradă zvonurilor, să susții că acestea erau exagerări şi să laşi loc speranței. Această atitudine fusese adoptată de majoritatea consilierilor evrei, chiar şi sub conducerea onestului Artur Rosenzweig. Dar Rosenzweig nu mai era. Ajutat de numele său cu rezonanță germanică, negustorul David Gutter deveni în curînd preşedintele *Judenrat*-ului. Rațiile de alimente erau reduse nu numai de anumiți funcționari SS, ci şi de Gutter şi de noii consilieri, al căror "purtător de cuvînt" în stradă era Symke Spira, militărosul şef al OD-ului. Prin urmare, *Judenrat* nu avea nici un interes să informeze oamenii din ghetou despre destinațiile posibile ale convoaielor cîtă vreme ei înşişi erau convinşi că nu aveau să fie scoşi în stradă.

Pentru cei din ghetou, primul pas către înțelegerea situației — şi o informație cheie pentru Oskar — a fost marcat de întoarcerea la Cracovia a tînărului farmacist Bach-

ner, la opt zile după ce fusese urcat în tren în gara Prokocim. Nimeni n-a putut afla cum se întorsese în ghetou, sau misterul care-i motiva întoarcerea într-un loc de unde SS-iştii puteau pur şi simplu să-l expedieze într-o altă călătorie. Dar, fără îndoială, pe Bachner îl adusese înapoi gravitatea celor aflate.

Îşi spuse povestea pe strada Lwówska şi pe străzile din jurul pieţei Zgody. Văzuse cele mai cumplite orori, spunea. Avea privirea rătăcită şi, în puţinul timp cît lipsise, îi albise părul. Toţi oamenii ridicaţi din Cracovia la începutul lunii iunie fuseseră duşi pînă aproape de Rusia, povestea el, în lagărul Belzec. Cînd trenurile ajungeau în gara lagărului, oamenii erau scoşi afară de ucrainieni, cu bîtele. În aer plutea un miros înspăimîntător, dar un SS-ist le explicase plin de bunăvoinţă că era din cauza dezinfectantului folosit. Oamenii fuseseră aliniaţi în faţa a două depozite uriaşe; pe unul scria "Garderobă", iar pe celălalt — "Lucruri de valoare" Noii sosiţi fuseseră puşi să se dezbrace şi un băieţandru evreu trecuse prin mulţime, împărţind bucăţele de sfoară cu care trebuiau să-şi lege pantofii unul de celălalt. Le fuseseră luaţi ochelarii şi inelele şi aşa, goi, fuseseră raşi în cap, un subofiţer SS spunîndu-le că părul lor este necesar pentru a se confecţiona ceva special pentru echipajele submarinelor. O să crească din nou, zisese omul, menţinînd neştirbit mitul utilităţii lor. În cele din urmă, victimele fuseseră împinse printre şiruri de sîrmă în buncăre, pe acoperişul cărora erau fixate stelele lui David, din aramă, şi pe care scria "Cameră de baie şi inhalaţii" pe tot drumul, SS-iştii îi linişteau spunîndu-le să respire adînc, acesta fiind un excelent mijloc de dezinfecţie. Bankier văzuse o fetiţă scăpînd o brăţară pe pămînt şi un băieţel de trei ani care o ridică şi intră în buncăr jucîndu-se cu ea.

În buncăre, spunea Bachner, au fost gazaţi cu toţii şi

după aceea au pătruns înăuntru echipe de oameni ca să desfacă piramidele de cadavre şi să le ducă la groapă. Fusese nevoie doar de două zile, afirma el, ca să-i omoare pe toţi — cu excepţia lui. Pe cînd aştepta într-o încăpere mare să-i vină rîndul, începuse să-l neliniştească tonul cu care vorbeau SS-ştii, şi, ajungînd la o latrină, se lăsase să alunece în groapă. Stătuse trei zile acolo, cu excrementele pînă la gît. Roiuri de muşte îi acopereau faţa. Dormise în picioare, sprijinit de pereţi de teamă să nu se înece. În cele din urmă, noaptea, se tîrîse afară.

Reuşise, nu ştia cum, să iasă din Belzec mergînd pe calea ferată. Toţi înţeleseră că scăpase de acolo numai pentru că-şi pierduse minţile. Cineva, probabil o ţărancă, îl spălase şi-l îmbrăcase cu haine curate, ca să se poată întoarce înapoi, la locul de unde plecase.

Chiar şi atunci au existat în Cracovia oameni care au considerat povestea lui un zvon primejdios. Rudele primiseră cărţi poştale de la deţinuţii de la Auschwitz, deci, dacă era adevărat ce se spunea despre Belzec, nu acelaşi lucru se petrecea la Auschwitz. Şi-apoi, oare puteai crede aşa ceva? În ghetou, micile raţii emoţionale îi făceau pe oameni să supravieţuiască numai agăţîndu-se de ceea ce era credibil.

Camerele de la Belzec, descoperi Herr Schindler din propriile surse, fuseseră terminate în martie sub supravegherea unei firme de construcţii din Hamburg şi a unor ingineri SS din Oranienburg. După spusele lui Bachner, se părea că aveau o capacitate de trei mii de cadavre pe zi; se construiau crematorii pentru ca metodele clasice de îndepărtare a cadavrelor să nu frîneze noua metodă de ucidere. Aceeaşi firmă implicată la Belzec ridicase construcţii identice la Sobibor şi în districtul Lublin. Se organizaseră licitaţii şi

construcţia avansase bine la o instalaţie similară la Treblinka, lîngă Varşovia. Şi amîndouă camerele şi cuptoarele erau în plină activitate în lagărul principal de la Auschwitz şi la un mare lagăr Auschwitz Doi, la cîţiva kilometri depărtare, la Birkenau. Rezistenţa afirma că lagărul Auschwitz Doi avea o capacitate de zece mii de omoruri pe zi. Apoi, pentru regiunea Lódż, exista un lagăr la Chelmno, echipat şi acesta cu noua tehnologie.

A scrie aceste lucruri acum înseamnă a înşirui nişte locuri comune ale istoriei. Dar în 1942, cînd se prăbuşeau asupra ta din cerul de iunie, echivalau cu un şoc fundamental, o tulburătoare răscolire a acelei zone din creier unde se înmagazinează ideile stabile despre umanitate şi despre posibilităţile sale. În vara aceea, în Europa, cîteva milioane de oameni — iar Oskar se număra printre ei, alături de locuitorii ghetoului din Cracovia — îşi adaptară dureros structurile sufleteşti la ideea existenţei unor construcţii asemănătoare celor de la Belzec, în pădurile poloneze.

În aceeaşi vară, Herr Schindler lichidă afacerea falimentară de la Rekord şi în baza prevederilor Tribunalului comercial polonez, cîştigă la licitaţie proprietatea respectivului domeniu. Deşi armatele gerane trecuseră Donul şi înaintau către cîmpurile petrolifere din Caucaz, Oskar înţelesese din cele întîmplate în strada Krakusa că victoria lor era imposibilă; prin urmare, venise momentul să legifereze luarea în posesie a fabricii din strada Lipowa. Spera încă, aproape copilăreşte, deşi istoria nu va ţine cont de asemenea simţăminte, că prăbuşirea regelui rău nu avea să tîrască cu ea şi această legalitate, că şi în noua eră va continua să fie fiul prosper al lui Hans Schindler, din Zwittau.

Jereth, de la fabrica de cutii, continuă să insiste pe

lîngă el ca să construiască barăci şi şoproane pe peticul acela de maidan. Oskar obţinu aprobările necesare. Motivul invocat era odihna schimbului de noapte. Avea lemne pentru asta — îi fuseseră date chiar de Jereth.

Isprăvite în toamnă, construcţiile arătau ca nişte structuri fragile şi lipsite de confort. Placajul din scîndurile de pe pereţi, plafoane şi podele avea acea nuanţă de lemn verde specifică lăzilor de marfă şi arătau, pe măsură ce se închideau la culoare, că aveau să se micşoreze şi să lase să pătrundă zăpada. Dar în timpul unei *acţiuni* din octombrie, barăcile deveniră adăposturi binecuvîntate pentru domnul şi doamna Jereth, pentru lucrătorii de la fabrica de cutii şi cei din atelierul de radiatoare, precum şi pentru schimbul de noapte al lui Oskar.

Oskar Schindler care coboară din biroul său în dimineţile geroase ale acestor *Aktion* ca să vorbească cu SS-iştii, cu auxiliarii ucrainieni, cu Poliţia Albastră şi cu echipele de la OD venite din Podgórze pentru a escorta schimbul de noapte pînă acasă; Oskar Schindler care, bîndu-şi cafeaua, telefonează la biroul Wachtmeisterului Bosko, de lîngă ghetou, şi spune cîte o minciună ca să justifice de ce schimbul său de noapte trebuie să rămînă în dimineaţa asta în strada Lipowa — acest Oskar Schindler îşi asuma riscuri dincolo de limita prudenţei obişnuite a omului de afaceri. Persoanele influente care l-au scos de două ori din închisoare nu pot face asta la nesfîrşit, chiar dacă el este generos cu ele la aniversări. Anul acesta trimit la Auschwitz oameni influenţi. Dacă mor acolo, văduvele lor primesc de la comandant o telegramă scurtă şi lipsită de regrete: "Soţul dv. a decedat în lagărul de concentrare Auschwitz"

Bosko era un ins deşirat şi mai subţire decît Oskar, cú o voce înfundată şi, ca şi el, ceh de origine germană. Familia

sa, la fel ca aceea a lui Oskar, era conservatoare şi aprecia vechile valori germanice. Pentru o scurtă perioadă de vreme simţise un fel de entuziasm pangermanic faţă de ascensiunea lui Hitler, exact în felul în care Beethoven resimţise un adînc fior european faţă de Napoleon. La Viena, unde studia teologia, se alăturase SS-ului, în parte ca alternativă la înrolarea în Wehrmacht, în parte dintr-un entuziasm de moment. Regreta acum entuziasmul acela şi încerca, chiar mai mult decît Oskar, să răscumpere gestul. În ceea ce-l priveşte, tot ce înţelegea Oskar la vremea aceea era că acest militar se arată întotdeauna bucuros să submineze o *acţiune*. Răspundea de zona ghetoului şi, din biroul său din afara zidurilor, privea îngrozit peste ele la desfăşurarea *acţiunii*. Căci şi el, ca şi Oskar, se considera un potenţial martor.

Oskar nu ştia că, în cursul *acţiunii* din octombrie, Bosko strecurase afară din ghetou, în cutii de carton, cîteva duzini de copii. Oskar nu ştia nici că Wachtmeister-ul furniza Rezistenţei, cu zecile, permise de trecere. Organizaţia de Luptă a Evreilor (ZOB), puternică în Cracovia, se compunea în principal din tineri membri ai diferitelor cluburi, în special ai Clubului Akiva, numit astfel după legendarul rabin Akiva, învăţatul de la Mishna. Organizaţia era condusă de o familie, Shimon şi Gusta Dranger — jurnalul doamnei Dranger va deveni o lucrare clasică a Rezistenţei — şi de Dolek Liebeskind. Membrii acesteia aveau nevoie să intre şi să iasă liber din ghetou, pentru a face recrutări, a transporta valută, documente false şi cópii ale ziarului lor clandestin. Aveau legături cu aripa stîngă a Armatei Populare Poloneze, cu baza în pădurile din jurul Cracoviei, şi care, la rîndul ei, avea nevoie de documentele furnizate de Bosko. Chiar dacă legăturile lui Bosko cu cei din ZOB şi Armata Populară erau suficiente ca să-l ducă la spînzurătoare, în sinea lui se

dispreţuia, fiind nemulţumit de acele salvări parţiale. Bosko ar fi vrut să salveze pe toată lumea, şi în curînd avea să încerce aşa ceva pierzîndu-şi viaţa în această tentativă.

La paisprezece ani, Danka Dresner, verişoara Geniei cea Roşie, depăşise instinctele infantile care o conduseseră pe micuţa ei rudă în afara cordonului de santinele din Plac Zgody. Deşi avea slujbă — femeie de serviciu la baza Luftwaffe — în realitate, începînd din toamnă, orice persoană de sex feminin sub cincisprezece ani sau trecută de patruzeci putea fi ridicată, oricum.

Prin urmare, în dimineaţa în care Sonderkommando-urile SS şi brigăziile poliţiei se revărsară în strada Lwówska, doamna Dresner o luă pe Danka cu ea la o vecină a cărei casă avea un perete fals. Vecina, doamna Dąbrowski, o femeie la aproape patruzeci de ani, era servitoare la popota Gestapo-ului de lîngă Wawel şi se putea aştepta la un tratament preferenţial, dar avea părinţi în vîrstă, care reprezentau automat un risc. Drept care zidise pentru ei o nişă de şaizeci de centimetri, o lucrare costisitoare, căci fiecare cărămidă fusese strecurată în ghetou în cărucior, ascunsă sub grămezile de lucruri permise: zdrenţe, lemne de foc, dezinfectant. Numai Dumnezeu ştia cît o costase acel spaţiu zidit în taină — cinci mii de zloţi, poate chiar zece mii.

Amintise de cîteva ori de acest adăpost doamnei Dresner. Dacă va avea loc o *acţiune*, doamna Dresner putea s-o aducă pe Danka şi chiar să vină şi ea. Deci, în dimineaţa aceea, auzind apropiindu-se de după colţul străzii Dąbrowski zgomotul înfiorător, lătratul dalmaţienilor şi dobermanilor, urletul Oberscharführerilor în megafoane, mamă şi fiică se grăbiră către casa prietenei lor.

Cînd ajunseră sus, înțeleseră că zarva îşi făcuse efectul asupra prietenei lor.

— Nu-mi miroase a bine, spuse femeia. Mi-am trimis părinții în ascunzătoare. Pot să înghesui acolo şi fata, dar nu şi pe tine.

Danka privea fascinată peretele, tapetul pătat. Acolo, strivite între cărămizi ca într-un sandviş, poate cu şoareci alergînd printre picioarele lor, cu simțurile ascuțite în întuneric, se aflau părinții acestei femei.

Doamna Dresner înțelese că femeia nu mai raționa. Fata da, dar tu nu, o ținea întruna. Părea că-şi închipuie că, dacă SS-işti ajungeau să spargă peretele, aveau să fie mai îndurători ținînd cont de talia redusă a fetei. Doamna Dresner explică cum că nici ea nu este obeză, că această *Aktion* părea să se concentreze pe partea aceea a străzii, că nu avea unde să se ducă în altă parte şi că era loc şi pentru ea. Danka era o fată în care te puteai încrede, dar s-ar fi simțit mai bine cu mama ei alături. Se vede bine că acolo încap patru oameni, unul lîngă altul. Dar împuşcăturile care se auziră îndepărtară şi ultimul licăr de luciditate din ochii femeii. Fata poate intra, țipă ea, dar tu trebuie să pleci!

Doamna Dresner se întoarse către Danka şi-i spuse să treacă în spatele peretelui. Mai tîrziu, Danka va mărturisi că nu înțelege de ce se supusese şi intrase atît de cuminte în ascunzătoare. Femeia o duse în pod, ridică un covor, apoi o scîndură a duşumelei. Danka coborî în ascunzătoare. Nu era întuneric acolo: bătrînii țineau aprins un muc de lumînare. Danka se trezi lîngă femeie — mama altcuiva, dar, pe lîngă mirosul de corp nespălat, aceeaşi căldură maternă, protectoare. Femeia-i zîmbi scurt. Soțul ei stătea de partea cealaltă, cu ochii închişi, încercînd să nu se lase tulburat de zgomotele de afară.

După o vreme, bătrîna îi făcu un semn că poate sta jos dacă doreşte, aşa că Danka se aşează alături, cu picioarele încrucişate, găsind poziţia foarte confortabilă; n-o deranjă nici un şoarece, nu auzi nici un sunet, nici un cuvînt de la mama ei sau de la prietena acesteia, aflate dincolo de perete. Pe lîngă asta, se simţea în maximă siguranţă. Şi această senzaţie era însoţită de mulţumirea că-şi ascultase mama atît de orbeşte, apoi de teama pentru mama ei, care era acolo, afară, în lumea în care se desfăşurau *acţiuni*.

Doamna Dresner nu părăsi imediat casa. Detaşamentele SS ajunseseră în strada Dąbrowski. Se gîndi că putea la fel de bine să rămînă acolo; dacă va fi ridicată, prietena ei n-avea ce pierde. În definitiv, ar putea chiar să-i fie de folos: dacă luau o femeie din cameră, poate că aveau să se mulţumească cu atît, fără să cerceteze mai atent tapetul.

Dar femeia era ferm convinsă că nimeni nu poate scăpa raziei dacă doamna Dresner rămîne în cameră. Iar doamna Dresner înţelese că ar fi chiar posibil să nu scape nimeni dacă femeia nu ieşea din starea aceea. Se ridică deci în picioare, resemnată, lăsîndu-se pradă disperării, şi plecă. Puteau la fel de bine s-o găsească pe trepte, pe scări sau pe coridor. De ce nu pe stradă? se întrebă. Se împămîntenise atît de mult ideea că locuitorii ghetoului trebuiau să tremure în încăperile lor pînă cînd aveau să fie descoperiţi încît oricine era găsit deplasîndu-se pe scări era considerat într-un fel vinovat de sfidarea sistemului.

O siluetă cu şapcă îi făcu semn să nu iasă afară. Silueta aparţinea unui bărbat care apăru pe scările din faţă, încercînd să străpungă cu privirea prin întunericul coridorului, pînă spre capătul celălalt, în lumina rece, albăstruie, a curţii interioare. O recunoscu şi îl recunoscu şi ea: era un cunoscut al fiului ei mai mare. Dar nu puteai fi sigur că mai contează

ceva, n-aveai de unde şti ce presiuni se exercitau asupra băieţilor din OD. Tînărul pătrunse în coridor şi se apropie de ea:

— Doamnă Dresner, spuse, arătînd către scară, or să plece în zece minute, staţi sub scară. Duceţi-vă! Intraţi sub scară.

Îi dădu ascultare la fel de tăcută şi supusă, aşa cum făcuse şi fiica ei. Se ghemui sub scară, dar înţelese imediat că nu avea rost: soarele de toamnă care lumina curtea o dădea de gol. Dacă aveau de gînd s-o caute prin curte sau să se uite la uşile apartamentelor din celălalt capăt al coridorului, o puteau vedea lesne. Şi, fiindcă în picioare sau ghemuită nu schimba cu nimic lucrurile, se ridică în picioare. Din apropierea uşii de la intrare, tînărul îi făcu un semn imperios să rămînă acolo, apoi dispăru. Auzi strigăte, ordine şi chemări şi toate păreau să se petreacă chiar lîngă uşă.

Într-un tîrziu, tînărul se întoarse însoţit. Auzi cizmele pe treptele de la intrare, îl auzi spunînd în germană că el însuşi controlase parterul şi nu găsise pe nimeni acasă. La etaj, însă, existau cîteva camere ocupate. Era o conversaţie atît de prozaică, încît părea ireală. Omul îşi punea în cumpănă existenţa, mizînd pe şansa că, după ce străbătuseră toată strada Lwówska pînă jos, în Dąbrowski, însoţitorii lui erau acum destul de plictisiţi ca să mai controleze ei înşişi parterul, găsind-o astfel pe doamna Dresner ascunsă sub scară. Se dovediră îndeajuns de încrezători. Îi auzi urcînd scările la primul etaj, deschizînd şi trîntind uşi în urma lor. Cizmele lor bocăniră pe podeaua încăperii cu ascunzătoarea; auzi vocea ridicată, ascuţită, a prietenei ei: "Sigur că am permis de lucru! Lucrez la popota Gestapo-ului, îi ştiu pe toţi domnii de acolo" Îi auzi coborînd de la al doilea etaj cu cineva — mai mult de o singură persoană, o pereche, o familie.

Înlocuitorii mei, avea să gîndească mai tîrziu. O voce masculină între două vîrste, cu urme de bronşită, spuse:

— Dar, domnilor, ar trebui să luăm ceva haine...

Şi, pe un ton la fel de indiferent ca acela al unui hamal din gară întrebat de mersul trenurilor, un SS-ist spuse în poloneză:

— Nu-i nevoie. Acolo unde vă ducem o să vă dea tot ce vă trebuie.

Zgomotele se îndepărtară. Doamna Dresner aşteptă. Nu mai urmă o a doua razie. Aveau să se întoarcă mai tîrziu, de mai multe ori, rărind rîndurile celor din ghetou. Ceea ce în iunie era privit ca ceva neînchipuit de îngrozitor, devenise prin octombrie un proces zilnic şi, oricît de recunoscătoare i-ar fi fost băiatului din OD, îi deveni limpede, în timp ce urca scările ca să-şi ia fata, că atunci cînd moartea e programată — o procedură de rutină, un proces industrial, aşa cum era aici, în Cracovia, cu greu puteai, bazîndu-te pe un eroism întîmplător, să deviezi în altă direcţie copleşitoarea energie a sistemului. Evreii tradiţionalişti din ghetou aveau o vorbă: "O oră de viaţă e totuşi viaţă" Tînărul din OD îi oferise acea oră; ştia că nimeni nu-i putea oferi mai mult.

La etaj femeia era puţin ruşinată:

— Fata poate să vină cînd vrea, spuse.

Adică: *nu te înlătur din frică, din laşitate, ci e o problemă de tactică, iar tactica nu se discută; tu nu poţi fi luată în considerare, fata da.*

Doamna Dresner nu o contrazise. Avea impresia că poziţia femeii era o parte din ecuaţia care o salvase jos, în hol. Îi mulţumi. Se putea ca în viitor Danka să mai aibă nevoie de ospitalitatea ei.

De atunci înainte, pentru că arăta tînără la cei patruzeci şi doi de ani ai ei şi era încă sănătoasă, doamna Dresner

încercă să supravieţuiască pe această bază economică — valoarea prezumtivă a forţei ei pentru Inspectoratul pentru armament sau altă direcţie a efortului de război. Nu era prea încrezătoare în această idee. În zilele acelea, oricine înţelegea numai jumătate din cele ce se întîmplau în realitate putea spune că SS-ul credea că moartea evreilor — o categorie socială nesatisfăcătoare — atîrna mai greu în balanţă decît orice valoare pe care ar fi putut s-o aibă ei ca forţă de muncă. Iar în astfel de vremuri, întrebarea era: cine-l salvează pe Juda Dresner, responsabil cu aprovizionarea fabricii; cine-l salvează pe Janek Dresner, mecanic auto la garajul Wehrmacht-ului; cine-o salvează pe Danka Dresner, femeie de serviciu la Luftwaffe, în dimineaţa în care SS-ul se va decide, în cele din urmă, să ignore valoarea lor economică?

În timp ce tînărul din OD organiza supravieţuirea doamnei Dresner în coridorul casei din Dąbrowski, tinerii sionişti din organizaţia Tineretul Halutz şi din ZOB pregăteau un act de rezistenţă mult mai vizibil. Făcuseră rost de uniforme germane şi, prin intermediul lor, puteau intra în restaurantul Cyganeria, aflat în sud-vestul pieţei Ducha, peste drum de teatrul Slowacki, local rezervat exclusiv SS-ului. Plasară acolo o bombă care aruncă în aer mesele şi acoperişul, făcu bucăţele cîţiva SS-işti şi răni peste patruzeci.

Auzind de asta, Oskar înţelese că s-ar fi putut afla şi el acolo, încercînd să ungă o oficialitate.

Simon şi Gusta Dranger şi colegii lor se hotărîseră să se ridice împotriva pacifismului tradiţional al ghetoului şi să-l transforme într-o revoltă universală. Puseră bombe în cinematograful Bagatella din strada Karmelicka, rezervat SS-ului. În întuneric, Leni Riefensthal flutură timp de o secundă promisiunea feminităţii sale germane soldatului

rătăcitor, înspăimîntat să activeze în slujba națiunii prin ghetoul barbar sau pe străzile din ce în ce mai primejdioase ale Cracoviei poloneze. În secunda următoare, o uriașă limbă galbenă de flăcări făcu să dispară această imagine.

În următoarele luni, ZOB va scufunda şalupe de patrulare pe Vistula, va incendia cu cockteiluri Molotov diferite garaje militare din oraş, va aranja obținerea unor *Passierscheine* pentru oameni care n-ar fi trebuit să le aibă, vor face să ajungă fotografii de paşapoarte la centre din țară, unde acestea puteau fi folosite pentru falsificarea unor documente atestînd originea ariană, vor organiza deraierea elegantului tren folosit exclusiv de armată, care făcea curse între Cracovia şi Bochnia, şi vor tipări un ziar ilegal. Vor aranja, de asemenea, ca Spitz şi Forster, cei doi locotenenți ai lui Spira, care alcătuiseră liste pentru arestarea a mii de oameni, să cadă într-o ambuscadă a Gestapo-ului. Era varianta unui vechi truc şcolăresc. Cineva din Rezistență, dîndu-se drept informator, aranjă o întîlnire cu cei doi polițişti într-un sat din apropierea Cracoviei; în acelaşi timp, un alt presupus informator le spunea celor din strada Pomorska cum că doi conducători ai mişcării evreieşti de partizani puteau fi găsiți la un anume loc de întîlnire. Spitz şi Forster au fost amîndoi seceraţi de gloanțe în timp ce încercau să fugă de detaşamentele Gestapo-ului. Totuşi, stilul general prin care locuitorii ghetoului înțelegeau rezistența rămase acela al lui Artur Rosenzweig care, atunci cînd i se ceru, în iunie, să întocmească o listă de cîteva mii de persoane pentru deportare, aşezase în capul listei numele său, al soției şi al fiicelor sale. În Zablocie, în curtea Emaliei, domnul Jereth şi Oskar Schindler continuau forma lor specială de rezistență, pregătind construirea unor noi barăci.

17

Sosise acum la Cracovia un dentist austriac, pe nume dr. Sedlacek, care făcea investigații prudente asupra lui Schindler. Venise cu trenul de la Budapesta şi purta asupra lui lista unor eventuale contacte din Cracovia, iar într-o valiză cu fund dublu, o cantitate oarecare de zloți de ocupație care, de cînd guvernatorul general Frank anulase valorile mari ale bancnotelor poloneze, ocupau neînchipuit de mult spațiu. Deşi pretindea că face o călătorie de afaceri, era de fapt curierul unei organizații sioniste din Budapesta.

Chiar şi în toamna anului 1942, sioniştii din Palestina, fără să mai vorbim de populația lumii, nu ştiau nimic, în afara unor zvonuri, din ceea ce se întîmpla în Europa. Deschiseseră un birou la Istanbul, încercînd să culeagă informații adevărate. Dintr-un apartament aflat în cartierul Beyoglu, trei agenți trimiseră cărți poştale pe adresa tuturor organismelor sioniste din Europa germană, cu un conținut foarte simplu: "Te rog, scrie-mi ce mai faci. Lui Eretz îi e dor de tine." *Eretz* înseamnă *pămîntul*, *țara* şi, pentru orice sionist, Israelul. Fiecare carte poştală era semnată de unul dintre cei trei, o fată pe nume Sarka Mandelblatt, care avea o convenabilă cetățenie turcă.

Cărțile poştale se topiseră în neant. Nu răspunsese

nimeni. Însemna că destinatarii erau în închisoare sau în păduri, în vreun lagăr de muncă sau în ghetou, ori morți. Tot ceea ce putuseră obține sioniştii din Istanbul era amenințătoarea dovadă a tăcerii.

Tîrziu, în toamna anului 1942, primiră în cele din urmă un răspuns, o vedere din Budapesta: "Mă bucură interesul arătat pentru sănătatea mea. Rahamin maher (ajutor urgent) foarte necesar. Rog păstrați legătura"

Acest răspuns fusese trimis de un bijutier din Budapesta, un anume Samu Springmann, care primise şi descifrase mesajul de pe cartea poştală expediată de Sarka Mandelblatt. Samu era un bărbat fragil ca un jocheu, abia trecut de treizeci de ani. De la vîrsta de treisprezece ani, în ciuda unei neabătute onestități, ungea oficialitățile, făcea unele servicii corpului diplomatic, mituia mîna grea a poliției secrete ungare. Acum, cei din Istanbul îl înştiințară că ar vrea să-l folosească la introducerea ilegală a unor sume de bani destinate salvării evreilor din imperiul german şi ca să transmită lumii informații limpezi despre ceea ce se întîmpla cu comunitatea evreiască europeană.

În Ungaria generalului Horthy, aliată a Germaniei, Samu Springmann şi colegii săi sioniști erau la fel de lipsiți de veşti din afara graniței poloneze ca şi cei din Istanbul. Au început să recruteze curieri care, pentru un procent din ceea ce transportau sau din pură convingere, erau gata să pătrundă în teritoriile germane. Unul dintre curierii săi era un negustor de diamante, Erich Popescu, agent al poliției secrete ungare. Altul era un contrabandist de covoare, Bandi Grosz, care ajutase şi el poliția secretă. Al treilea era Rudi Schulz, un spărgător austriac, agent al biroului comercial al Gestapoului din Stuttgart. Springmann avea darul de a se juca cu agenți dubli ca Popescu, Grosz şi Schulz, atingîndu-le coarda

sentimentală, lăcomia sau, dacă era cazul, principiile.

Unii dintre curierii săi erau într-adevăr idealişti, lucrînd dintr-o reală convingere; Sedlacek, care întreba de Herr Schindler la Cracovia către sfîrşitul anului 1942, aparţinea acestei specii. Avea o înfloritoare afacere în Viena şi, la vîrsta de patruzeci şi cinci de ani nu ar fi avut nevoie să tîrască după el prin Polonia valize cu fund dublu. Se afla totuşi acolo, cu o listă în buzunar, listă sosită din Istanbul. Iar al doilea nume de pe listă era cel al lui Oskar.

Asta însemna că cineva — Itzak Stern, omul de afaceri Ginter, dr. Alexander Biberstein — făcuse cunoscut numele lui Schindler sioniştilor din Palestina. Fără s-o ştie, Herr Schindler fusese nominalizat pentru a ocupa unul dintre locurile Drepţilor între Popoare.

Doctorul Sedlacek avea un prieten în zona Cracoviei, un pacient şi concetăţean din Viena, pe care-l cunoscuse în cabinetul său. Acesta era maiorul Franz von Korab din Wehrmacht. În prima seară petrecută la Cracovia, dentistul trebuia să-l întîlnească pe maiorul von Korab la hotelul Cracovia, pentru a bea împreună un pahar. Sedlacek avusese o zi mizerabilă. Se dusese pînă la apa cenuşie a Vistulei şi privise dincolo de ea, în Podgórze, fortăreaţa rece, înconjurată cu sîrmă ghimpată şi cu pereţi înalţi ca nişte pietre de mormînt, deasupra cărora părea să plutească o negură deosebită în ziua aceea urîtă de iarnă. Chiar şi poliţiştii păreau damnaţi, în ploaia rece care cădea dincolo de falsa poartă de est. Cînd veni vremea să-l întîlnească pe von Korab, plecă uşurat, ca şi cum s-ar fi îndepărtat de un loc blestemat.

În suburbiile Vienei se zvonea de multă vreme că von Korab avusese o bunică evreică. Pacienţii vorbeau adesea

în sensul ăsta. În Reich, bîrfa genealogică era un subiect la fel de comun ca şi vremea. La un pahar de băutură, oamenii cîntăreau foarte serios zvonul că bunica lui Reinhard Heydrich se căsătorise cu un evreu numit Suss. Odată, neglijînd prudenţa obişnuită de dragul prieteniei, von Korab îi mărturisise lui Sedlacek că, în cazul său, zvonul era adevărat. Această confesiune fusese un gest de încredere, care acum putea fi returnat. Ca atare, Sedlacek îi puse întrebări maiorului despre unii dintre oamenii ce figurau pe lista Istanbulului. La numele lui Oskar, von Korab răspunse cu un rîs indulgent. Îl cunoştea pe Herr Schindler, lua masa cu el, era un individ cu un fizic impresionant şi întorcea banii cu lopata. I se părea mult mai deştept decît se prefăcea că este. O să-l sun chiar acum şi o să stabilim o întîlnire, spuse von Korab.

A doua zi la ora zece intrară în birourile Emaliei. Schindler îl primi politicos pe Sedlacek, dar îl urmări cu atenţie pe maiorul von Korab, cîntărind încrederea acestuia în dentist. După o vreme, atitudinea lui Oskar faţă de străin se îmblînzi şi maiorul îşi ceru scuze că nu rămîne la cafea.

— Foarte bine, zise Sedlacek cînd von Korab ieşi din încăpere, am să vă spun exact de unde vin.

Nu spuse nimic despre banii pe care-i adusese cu el şi nici despre posibilitatea ca în viitor contactelor de încredere din Polonia să li se încredinţeze sume echivalente cu mici averi pentru Comitetul Evreiesc Comun de Ajutorare. Ceea ce ar fi vrut dentistul să afle, fără nici un fel de implicare financiară, era ce ştia şi ce credea Herr Schindler despre războiul dus în Polonia împotriva comunităţii evreieşti.

Odată pusă această întrebare, Schindler ezită. În secunda aceea Sedlacek se aşteptă la un refuz. Atelierele lui Schindler

foloseau cinci sute cincizeci de evrei, plătind suma stabilită de SS. Inspectoratul pentru armament garanta unui om ca Schindler continuitatea unor contracte profitabile. SS-ul făgăduise, pentru nu mai mult de şapte mărci şi jumătate pe zi de persoană, continuitatea aprovizionării cu sclavi. N-ar fi fost o surpriză dacă s-ar fi cufundat în scaunul său tapițat cu piele, prefăcîndu-se total ignorant.

— Există o problemă, Herr Sedlacek, mormăi el. Ceea ce li se întîmplă oamenilor în această țară este incredibil.

— Vreți să spuneți, întrebă dr. Sedlacek, că vă îngrijorează faptul că superiorii mei n-or să vă creadă?

— Cîtă vreme îmi vine şi mie greu să cred...

Se ridică, se duse pînă la dulap, umplu două boluri cu coniac şi-i aduse unul doctorului. Instalîndu-se la biroul său, vizavi de celălalt, luă o sorbitură, se încruntă la vederea unei facturi, o ridică, se duse pînă la uşă în vîrful picioarelor şi o deschise brusc, de parcă ar fi încercat să surprindă pe cineva trăgînd cu urechea. Rămase acolo nemişcat o vreme, apoi Sedlacek îl auzi vorbind în şoaptă despre factură cu secretara poloneză. Peste cîteva minute se întoarse, închise uşa, trase un scaun din spatele biroului şi, după încă o înghițitură bună de coniac, începu să vorbească.

Nici chiar în cadrul micii celule a lui Sedlacek, clubul său vienez antinazist, nimeni nu-şi închipuia că prigonirea evreilor devenise atît de sistematică. Povestea pe care i-o spunea Schindler nu era uluitoare doar în termeni morali. Potrivit relatărilor lui, în miezul unui război disperat, național-socialiştii consacrau mii de oameni, prețioasele resurse ale căilor ferate, o enormă capacitate de transport, tehnici scumpe de proiectare, un număr însemnat de cercetători şi savanți, o importantă echipă administrativă, arsenale întregi

de arme automate, imense cantităţi de muniţie, toate acestea pentru exterminarea unei populaţii, gest care nu avea sens militar sau economic, ci mai degrabă unul psihologic. Sedlacek se aşteptase la poveşti de groază — foamete, restricţii economice, pogromuri violente într-un oraş sau altul, violarea dreptului de proprietate — oricare dintre ele obişnuite din punct de vedere istoric.

Rezumatul evenimentelor din Polonia oferit de Oskar i se păru verosimil lui Sedlacek tocmai datorită genului de om care era Oskar. Se descurcase foarte bine în timpul ocupaţiei, stătea chiar în inima plasei sale de păianjen cu un pahar de coniac în mînă, radia un calm impresionant şi o mînie profundă. Arăta ca un om care găsise, spre regretul său, că e cu neputinţă să nu dea crezare celor mai rele supoziţii. Nu se vedea nici o tendinţă de exagerare a faptelor pe care le relata.

— Dacă pot să vă aranjez viza, spuse Sedlacek, aţi vrea să veniţi la Budapesta ca să prezentaţi superiorilor mei — şi altora — tot ce mi-aţi spus mie?

Un moment, Schindler păru surprins.

— Puteţi scrie un raport, zise. Şi sînt sigur că aţi mai auzit genul ăsta de lucruri şi din alte surse.

Dar Sedlacek negă. Fuseseră poveşti izolate, amănunte despre un incident sau altul. Nici o imagine globală, inteligibilă.

— Veniţi la Budapesta. Vă avertizez că drumul s-ar putea să fie inconfortabil.

— Vreţi să spuneţi că va trebui să trec frontiera pe jos?

— Nu chiar aşa de rău. S-ar putea să fiţi nevoit să călătoriţi într-un tren de marfă.

— Am să vin, răspunse Oskar Schindler.

Doctorul Sedlacek îi ceru informaţii despre celelalte nume de pe lista Istanbulului. În capul listei, spre exemplu,

era trecut un dentist din Cracovia. Dentiştii erau întotdeauna uşor de vizitat, explică Sedlacek, căci toată lumea de pe pămînt are cel puțin o carie *bona fide*.

— Nu, spuse Herr Schindler, nu vă duceți la omul ăsta. A fost compromis de SS.

Înainte de a părăsi Cracovia ca să se întoarcă la domnul Springmann, la Budapesta, doctorul Sedlacek mai aranjă o întîlnire cu Schindler. În biroul acestuia de la DEF, îi înmînă aproape întreaga sumă pe care i-o dăduse Springmann să o aducă în Polonia. Exista întotdeauna un risc, avînd în vedere hedonismul lui Schindler, ca acesta să cheltuiască banii pe piața neagră de bijuterii. Dar nici Springmann şi nici Istanbulul nu cereau vreo garanție.

Trebuie spus că Oskar s-a purtat impecabil şi a dat această sumă legăturilor sale din comunitatea evreiască, pentru a o cheltui după cum hotărau.

Mordecai Wulkan, care, ca şi doamna Dresner, îl va cunoaşte cu vremea pe Herr Oskar Schindler, era de meserie bijutier. Acum, spre sfîrşitul anului, fu vizitat acasă de unul dintre oamenii lui Spira. Nu trebuia să se îngrijoreze, spuse omul. Desigur că Wulkan avea la el un dosar. Cu un an în urmă fusese ridicat de OD pentru că vînduse valută pe piața neagră. Cînd refuzase să lucreze ca agent pentru Biroul de control al traficului valutar, fusese bătut de cei din SS şi doamna Dresner trebuise să facă o vizită Wachtmaister-ului Beck de la poliția ghetoului şi să plătească o sumă serioasă, pe sub mînă, pentru eliberarea lui.

În iunie fusese ridicat cu ocazia unui transport cu destinația Belzec, dar un ins din OD, pe care-l cunoştea, îi dăduse drumul din curtea fabricii Optima. Chiar şi în OD erau

sioniști, oricît de mici ar fi fost şansele lor de a vedea vreodată Ierusalimul.

Cel care-l vizită de data aceasta nu era sionist. SS-ul, îi spuse el lui Wulkan, avea nevoie urgentă de patru bijutieri. Symke Spira îi dăduse trei ore ca să-i găsească şi astfel Herzog, Friedner, Grüner şi Wulkan, toți patru bijutieri, fură adunați în curtea poliției şi scoşi pe jos din ghetou pînă la vechea Academie Tehnică, acum un depozit al Biroului Central Economic şi Administrativ al SS.

Intrînd în Academie, Wulkan observă că acolo funcționa un mecanism de securitate foarte strict. La fiecare uşă era postată o santinelă. În holul de la intrare, un ofițer SS le spuse celor patru bijutieri că, dacă vor scoate o vorbă față de cineva despre munca de acolo, riscau să fie trimişi într-un lagăr de muncă. În fiecare zi erau obligați să aducă cu ei ustensilele pentru evaluarea diamantelor şi a purității aurului.

Au fost conduşi în pivniță. Pe lîngă ziduri se înălțau rafturi încărcate cu valize şi rînduri nesfîrşite de umeraşe, fiecare cu cîte un nume, devenit inutil, scris pe ele de către fostul proprietar. Sub ferestrele deschise în ziduri, sus, aproape de tavan, erau înşiruite lăzi de lemn. În timp ce cei patru se aşezară pe vine în spațiul liber din mjlocul încăperii, doi SS-işti coborîră de pe raft o valiză, o tîrîră de-a curmezişul pivniței şi o goliră în fața lui Herzog. Se întoarseră să ia alta, pe care o goliră în fața lui Grüner. Apoi aduseră o grămadă de aur pentru Friedner şi una pentru Wulkan. Era aur vechi: inele, broşe, brățări, ceasuri, rame de ochelari, portțigarete. Bijutierii aveau datoria să verifice puritatea aurului, să separe obiectele aurite de cele din aur masiv. Trebuia să fie evalu-

ate diamantele şi perlele. Ei aveau îndatorirea să sorteze totul, în grămezi separate, în funcţie de valoare, greutate şi număr de carate.

La început au luat obiecte din grămadă la întîmplare, dar lucrară din ce în ce mai repede, redobîndindu-şi treptat vechile reflexe de profesionişti. Pe măsură ce aurul şi pietrele preţioase îşi găseau fiecare locul în grămada lor, SS-işti încărcau totul în lada cuvenită. Cînd o ladă se umplea, era marcată cu vopsea neagră "SS Reichsführer Berlin" Se aflau acolo numeroase inele de copii şi era nevoie de multă stăpînire de sine ca să nu te gîndeşti la proveniența lor. O singură dată tresăriră bijutierii: cînd SS-iştii deschiseră o valiză şi din ea se revărsară dinţi de aur încă murdari de sînge. Acolo, în grămada dintre genunchii lui Wulkan, se aflau gurile a mii de morţi, fiecare chemîndu-l să li se alăture, ridicîndu-se şi aruncîndu-şi instrumentele şi lupa şi denunţînd originea murdară a tuturor acestor obiecte preţioase. Apoi, după o scurtă pauză, Herzog, Friedner, Wulkan şi Grüner continuară sortarea, conştienţi acum de valoarea arzătoare a fiecărui gram de aur pe care îl aveau în gură, temători că cei din SS vor veni să-l caute şi pe acesta.

Le luă şase săptămîni evaluarea tezaurului de la Academia Tehnică. După ce isprăviră acolo fură duşi într-un garaj dezafectat care fusese transformat în depozit de argint. Gropile de reparaţii erau pline pînă peste margini cu argint masiv — inele, medalioane, tăvi de ritual, coroane, candelabre. Separară argintul masiv de obiectele argintate şi cîntăriră totul. Ofiţerul SS responsabil cu toate astea se plînse că o parte dintre obiecte erau greu de împachetat şi Mordecai Wulkan sugeră că ar putea fi topite. I se părea, deşi nu era un ins deosebit de pios, că într-un fel ar fi un triumf minor

dacă Reichul ar primi argint care nu mai păstra formele ebraice. Dar, dintr-un motiv necunoscut, ofițerul SS refuză. Poate că obiectele erau pregătite pentru vreun muzeu sau poate că SS-ul prefera stilul argintăriei de sinagogă.

Cînd şi această muncă de evaluare luă sfîrşit, Wulkan rămase din nou fără lucru. Trebuia să iasă regulat din ghetou ca să găsească hrană îndestulătoare pentru familia sa, în special pentru fiica sa, suferindă de bronşită. O vreme lucră la un atelier de fierărie din Kazimierz, unde ajunse să cunoască un ofițer SS, un individ moderat, Oberscharführer-ul Gola. Gola îi găsi de lucru ca mecanic de întreținere la barăcile SA din apropiere de Wawel. Cînd Wulkan intră în popotă cu cheile şi sculele sale, văzu deasupra uşii inscripția "Intrarea interzisă evreilor şi cîinilor" Acest semn, alăturat celor cîteva sute de mii de dinți pe care îi cîntărise la Academia Tehnică, îl convinse că scăparea nu putea veni de la favorurile întîmplătoare ale Oberscharführer-ului Gola. Gola bea acolo fără să bage în seamă inscripția, şi nu va observa absența familiei Wulkan în ziua în care vor fi duşi la Belzec sau într-un loc la fel de eficient. Prin urmare, Wulkan, ca şi doamna Dresner şi alți cincisprezece mii de locuitori ai ghetoului ştiau că era nevoie de un ajutor deosebit şi neaşteptat. N-au crezut nici o clipă că li se va acorda vreodată.

18

Doctorul Sedlacek vorbise despre o călătorie inconfortabilă şi a avut perfectă dreptate. Oskar călători îmbrăcat într-un pardesiu bun, avînd la el o valiză şi o geantă pline de o mulţime de produse de lux, care să-i ajungă pînă la sfîrşitul călătoriei. Deşi dispunea de documentele necesare, considerase că ar fi mai bine să evite să le prezinte la graniţă. Ar putea astfel să nege oricînd că fusese în acel decembrie în Ungaria.

Călători într-un camion de marfă plin de pachete cu ziarele partidului *Voelkischer Beobachter*, pregătit pentru a fi vîndut în Ungaria. Înghesuit între greoaiele inscripţii gotice ale ziarului oficial al Germaniei, în mirosul greu al cernelii de tipografie, mergea zgîlţîit către sud, peste vîrfurile înzăpezite ale munţilor Slovaciei, peste graniţa Ungariei, coborînd în cele din urmă în valea Dunării.

I se rezervase o cameră la hotelul Panonia, lîngă Universitate, şi în după-amiaza zilei în care sosi, măruntul Samu Springmann şi un asociat al său, dr. Reszo Kastner, veniră să-l viziteze. Cei doi bărbaţi, care ajunseră cu liftul la etajul unde locuia Schindler, auziseră ştiri disparate de la refugiaţi. Dar aceştia nu puteau oferi decît frînturi de informaţii. Simplul

fapt că reuşiseră să scape de sub ameninţare însemna că ştiau prea puţin despre structura ei, despre funcţiile ei intime, despre cifrele pe care le implica. Kastner şi Springmann erau nerăbdători căci — dacă se puteau încrede în Sedlacek — germanul sudet de la etaj era capabil să le expună primul raport complet asupra dezastrului polonez.

În camera de hotel, prezentările au fost scurte, căci Springmann şi Kastner veniseră să asculte şi-şi dădeau seama că Schindler era nerăbdător să vorbească. În acest oraş, obsedat de cafea, nu se făcu nici un efort de a oficializa evenimentul chemînd serviciul la cameră ca să aducă cafea şi prăjituri. După ce strînseră mîna uriaşului german, cei doi se aşezară. Dar Schindler începu să se plimbe de colo-colo prin cameră. Se părea că la o asemenea distanţă de Cracovia şi de realităţile *acţiunilor* şi ghetoului, ceea ce ştia îl tulbura mai mult în clipa de faţă decît atunci cînd îi prezentase scurta informare lui Sedlacek. Umbla cu paşi mari pe covor, fără oprire. Ar fi putut fi auzit în camera de dedesubt. Candelabrul s-a cutremurat probabil cînd a bătut din picior, imitînd gestul SS-istului din plutonul de execuţie de la Krakusa, cel care ţintuise capul victimei cu cizma chiar sub ochii inocentei copile în roşu, de la coada coloanei ce se depărta.

Începu cu propriile imagini ale distrugerilor şi cruzimilor din Cracovia — ce văzuse pe stradă sau ce auzise de o parte şi de cealaltă a zidului, de la evrei şi de la SS-işti. În sprijinul acestor afirmaţii aducea scrisori de la locuitori ai ghetoului: de la dr. Chaim Hilfstein, de la dr. Leon Salpeter, de la Itzak Stern. Scrisoarea doctorului Hilfstein era un raport asupra foametei. O dată ce grăsimea din trup s-a dus, spuse Oskar, foamea începe să acţioneze asupra creierului.

Ghetourile începeau să se golească. Era adevărat atît

pentru Varşovia, cît şi pentru Lódż şi Cracovia.

Populaţia ghetoului din Varşovia fusese redusă cu patru cincimi, la Lódż cu două treimi, iar în Cracovia la jumătate. Unde erau toţi oamenii care fuseseră transferaţi de acolo? O parte în lagăre de muncă, dar domnii de faţă trebuiau să accepte ideea că cel puţin trei cincimi din ei dispăruseră în lagăre care foloseau noile metode ştiinţifice. Astfel de lagăre nu erau nişte excepţii, aveau un nume oficial: *Vernichtungslager* — Lagăr de exterminare.

În cele cîteva săptămîni care trecuseră, spuse Oskar, cam două mii de locuitori ai ghetoului din Cracovia fuseseră ridicaţi şi trimişi nu în camerele din Belzec, ci în lagărele de muncă de lîngă oraş. Unul era la Wieliczka, altul la Prokocim, amîndouă aflate pe linia Ostbahn, care ducea către frontul din Rusia. De la Wieliczka şi Prokocim, deţinuţii erau duşi în fiecare zi pe jos către un loc de lîngă localitatea Plaszów, unde se puneau fundaţiile unui uriaş lagăr de muncă. Viaţa într-un astfel de lagăr de muncă, spuse Schindler, nu seamănă deloc cu o vacanţă. Barăcile de la Wieliczka şi Prokocim se află sub comanda unui SS-ist numit Horst Pilarzik, care-şi cîştigase reputaţia în iunie trecut, cînd ajutase la "curăţirea" ghetoului de peste şapte mii de oameni, dintre care numai unul singur, un chimist, se întorsese. Lagărul ce urmează să fie ridicat la Plaszów va fi condus de un om de acelaşi calibru. Un singur lucru pleda în favoarea lagărelor de muncă, şi anume lipsa mijloacelor tehnice pentru exterminarea metodică. Motivaţia era diferită. Existenţa lor avea o justificare economică — deţinuţii de la Wieliczka şi Prokocim erau duşi în fiecare zi să muncească în diferite locuri, aşa cum se întîmpla şi din ghetou. Wieliczka, Prokocim şi lagărul în curs de înfiinţare de la Plaszów se aflau sub controlul şefilor poliţiei

din Cracovia, Julian Scherner şi Rolf Czurda, în timp ce lagărele de exterminare erau conduse de biroul central administrativ şi economic SS de la Oranienburg, lîngă Berlin. Lagărele de exterminare foloseau forţa de muncă a oamenilor o anumită vreme, dar principala lor activitate era administrarea morţii şi produselor sale secundare: reciclarea îmbrăcămintii şi bijuteriilor, ochelarilor, jucăriilor, ba chiar şi a pielii şi părului morţilor.

În timp ce explica diferenţa dintre lagărele de exterminare şi cele de muncă forţată, Schindler făcu brusc un pas către uşă, o deschise scurt şi privi în susul şi josul coridorului gol. Ştiu ce reputaţie are oraşul ăsta în privinţa curioşilor, explică. Măruntul domn Springmann se ridică şi se apropie de umărul lui.

— În Panonia nu-i aşa de rău, spuse cu o voce scăzută, Victoria este viesparul Gestapo-ului.

Schindler mai ascultă o vreme zgomotele de pe coridor, apoi închise uşa şi străbătu încăperea. Se aşează sub fereastră, continuînd macabrul raport. Lagărele de muncă forţată erau conduse de oameni numiţi acolo pentru severitatea şi eficienţa lor în "curăţarea" ghetourilor. Din cînd în cînd aveau loc crime şi bătăi şi, fără îndoială, acte de corupţie în distribuirea hranei, deci raţii reduse pentru deţinuţi. Dar asta era de preferat morţii sigure din Vernichtungslagers. Oamenii din lagărele de muncă forţată aveau acces la unele facilităţi şi, din cînd în cînd, unii puteau fi scoşi de acolo şi trecuţi clandestin în Ungaria.

Prin urmare SS-iştii sînt la fel de coruptibili ca oricare altă forţă de poliţie? întrebară domnii din comitetul de salvare din Budapesta.

— Din proprie experienţă, mîrîi Oskar, vă pot spune că nu face nici unul excepţie.

Cînd Oskar isprăvi, se lăsă tăcerea. Nu s-ar putea spune că Springmann şi Kastner erau într-adevăr uimiţi. Toată viaţa lor trăiseră sub ameninţările poliţiei secrete, activităţile lor prezente erau suspectate într-o oarecare măsură de poliţia ungară — ţinută la o distanţă sigură numai de legăturile şi cadourile lui Samu — şi, în acelaşi timp, disprețuite de evreii respectabili. Samuel Stern, preşedintele Comitetului evreiesc, membru în Senatul ungar, avea să desconsidere raportul din după-amiaza aceea, socotindu-l o fantezie periculoasă, o insultă la adresa culturii germane, putînd să umbrească bunele intenţii ale guvernului ungar. Şi astfel Springmann şi Kastner nu păreau atît de descumpăniţi de depoziţia lui Schindler, pe cît erau minţile lor de preocupate de alcătuirea unui tablou real în întregul său. Resursele lor păreau insignifiante acum, cînd înţelegeau împotriva a ce se porniseră. Nu doar împotriva unui filistin obişnuit şi previzibil, ci chiar împotriva Leviatanului. Poate că ajunseseră deja la concluzia că, pe lîngă măsuri individuale — ceva alimente în plus pentru un anume lagăr sau eliberarea unui anume intelectual, mită pentru a tempera ardoarea profesională a unui anume SS-ist — ar trebui pus în practică ùn plan mult mai vast de salvare, chiar cu cheltuieli uriaşe.

Schindler se lăsă să cadă pe scaun. Samu Springmann privi din nou omul de afaceri care acum se odihnea. Îl impresionase în mod deosebit, spuse. Desigur că vor trimite un raport la Istanbul asupra tuturor problemelor pe care le prezentase Oskar. Va fi util pentru a-i îndemna pe sionişţii palestinieni şi Comitetul Comun de Distribuţie să acţioneze mai serios. În acelaşi timp, va fi prezentat guvernelor lui Churchill şi Roosevelt. Springmann spuse că, după părerea lui, Oskar are dreptate să se îngrijoreze de ce vor zice oamenii,

are dreptate cînd afirmă că totul este atît de incredibil.

— Deci, continuă el, vă rog să vă duceți la Istanbul ca să vorbiți personal cu cei de acolo.

După o oarecare ezitare — legată fie de necesitățile afacerilor cu vasele emailate, fie de pericolele traversării atîtor granițe — Schindler acceptă. Către sfîrşitul anului, spuse Springmann.

— Între timp vă veți întîlni regulat, la Cracovia, cu dr. Sedlacek.

Se ridicară şi Oskar îşi dădu seama că erau alți oameni decît cei care intraseră. Îi mulțumiră şi plecară, repede şi simplu, pe scări, doi oameni de afaceri budapestani îngînduraţi, care aflaseră veşti tulburătoare despre proasta conducere a sucursalelor lor.

În noaptea aceea doctorul Sedlacek îl sună pe Oskar la hotel şi-l scoase pe străzile întunecate, ducîndu-l să cineze la hotelul Gellert. De la masa lor vedeau Dunărea, vaporaşele iluminate, oraşul strălucind de cealaltă parte a apei. Era ca înainte de război şi din nou avu senzația că e turist. După abstinența de după-amiază, bău vinul roşu, dens, al acelor locuri — sînge de urs — cu înghițituri rare, nesățioase, adunînd o pădure de sticle goale la masa lor.

Pe la jumătatea cinei li se alătură un ziarist austriac, dr. Schmidt, care îşi adusese acolo amanta, o tînără unguroaică fermecătoare, cu păr auriu. Schindler admiră bijuteriile fetei, spunîndu-i că el însuşi era un mare iubitor de bijuterii. Dar cînd ajunseră la rachiul de caise, deveni mai puțin prietenos, se lasă pe spate în scaun cu o uşoară încruntare, ascultîndu-l pe Schmidt vorbind despre prețurile caselor, ale maşinilor şi despre cursele de cai. Fata nu-şi dezlipea privirile de la buzele lui, căci rezultatele afacerilor lui Schmidt îi împodobeau gîtul

şi încheieturile mîinilor. Dezaprobarea surprinzătoare a lui Oskar era evidentă. Doctorul Sedlacek se amuza în sinea lui. Poate că Oskar vedea în omul acela o reflectare a propriei sale imagini de parvenit, a tendinței sale de a face afaceri la limita legii.

Cînd cina luă sfîrşit, Schmidt şi însoțitoarea lui plecară la un club de noapte, iar Sedlacek se asigură că îl va duce pe Schindler la unul diferit. Băură acolo cantități mari de coniac, privind spectacolul.

— Acest Schmidt —întrebă Schindler, vrînd să lămurească o întrebare care îl obseda, ca să se poată bucura de orele tîrzii ale nopții — apelați des la el?

— Da.

— Nu cred că ar trebui să folosiți oameni ca acesta. E un hoț.

Doctorul Sedlacek privi într-o parte ca să-şi ascundă zîmbetul.

— Cum vă puteți asigura că predă toți banii pe care-i dați? întrebă Oskar.

— Îi dăm voie să păstreze un procent, răspunse Sedlacek.

Oskar se gîndi la asta o jumătate de minut, apoi mîrîi:

— Nu vreau nici un afurisit de procent, nu vreau să mi se ofere nimic.

— Foarte bine, zise Sedlacek.

— Hai să privim fetele, spuse Oskar.

19

Chiar în timp ce Oskar Schindler se întorcea cu un tren de marfă, de la Budapesta, unde prezisese că ghetoul avea să fie închis în curînd, Untersturmführer-ul Amon Goeth venea dinspre Lublin, ca să aducă ordinul de lichidare şi să preia comanda instituţiei ce avea să rezulte — Zwangsarbeitslager (Lagărul de muncă forţată) de la Plaszów. Goeth era cu opt luni mai tînăr decît Schindler, dar asemănarea nu se oprea doar la anul naşterii. Ca şi Oskar, fusese crescut într-o familie de catolici şi renunţase să mai practice religia în 1938, cînd se dezmembrase prima sa căsătorie. Ca şi Oskar, absolvise gimnaziul real — fizică, matematică, construcţii. Era prin urmare un om practic, nu un gînditor, deşi se considera un filozof. De origine vieneză, intrase devreme în Partidul Naţional-Socialist, în 1930. Cînd tulburata republică austriacă interzisese partidul, în 1933, era deja membru al forţelor sale de securitate SS. Trecut în ilegalitate, după Anschluss-ul din 1938, ieşise pe străzile Vienei, în uniforma de subofiţer SS. În 1940 fusese ridicat la gradul de Oberscharführer SS, iar în 1941 i se atribuise gradul de ofiţer, mai greu de obţinut în SS decît în unităţile Wehrmacht-ului. După pregătirea într-o şcoală de infanterie,

fu pus la comanda Sonderkommando în timpul acțiunilor din populatul ghetou al Lublinului şi, datorită rezultatelor obținute, cîştigă dreptul de a lichida Cracovia.

Astfel, Untersturmführer-ul Goeth, care călătorea în rapidul Wehrmacht-ului între Lublin şi Cracovia, ca să preia comanda acelor Sonderkommando-uri bine antrenate, avea în comun cu Oskar nu numai anul naşterii, religia, slăbiciunea pentru băutură, dar şi fizicul masiv. Chipul lui Goeth era deschis şi plăcut, chiar puțin mai prelung decît al lui Schindler, mîinile sale, deşi mari şi musculoase, aveau degete lungi. Devenea sentimental cînd vorbea despre copilăria lui, despre copiii din cea de-a doua căsătorie, pe care nu-i prea văzuse în ultimii trei ani. Ca un fel de compensație, era cîteodată tandru cu copiii camarazilor ofițeri. Putea fi şi un amant sentimental, predispus la alintări, dar, deşi îi semăna în general lui Oskar în privința apetitului sexual, gusturile sale erau mai puțin convenționale, îndreptîndu-se cîteodată către frații săi de arme din SS şi, foarte des, către brutalizarea femeilor. Odată stinse primele flăcări ale pasiunii, putea începe să lovească. Se considera un om sensibil şi socotea că meseria părinților săi era o dovadă în acest sens: tatăl şi bunicul său fuseseră tipografi şi legători de carte la Viena şi-i plăcea să se treacă pe documentele oficiale ca *literat*, om de litere. Şi, deşi în acel moment ți-ar fi spus că se pregăteşte să preia controlul operațiunii de lichidare — aceasta fiind şansa cea mai mare a carierei sale, care antrena şi posibilitatea unei promovări — serviciul în cadrul *acțiunilor speciale* părea să-i fi afectat fluxul normal al energiei nervoase. De doi ani era chinuit de insomnii şi, dacă nu avea nimic de făcut, stătea treaz pînă la trei sau patru dimineața şi dormea tîrziu în cursul zilei. Devenise un băutor neobosit şi socotea că putea să bea şi să reziste la

băutură cu o uşurinţă pe care n-o avusese în tinereţe. Ca şi Oskar, nu suferea niciodată de mahmureală. Mulţumea rinichilor săi sănătoşi şi foarte muncitori pentru acest dar.

Ordinele care îl însărcinau cu dezafectarea ghetoului şi îi ofereau domnia asupra lagărului Plaszów erau datate 12 februarie 1943. Spera că, după ce avea să se consulte cu subofiţerii săi mai experimentaţi — Wilhelm Kunde, comandantul gărzii SS a ghetoului, şi cu Willi Haase, adjunctul lui Scherner — ar putea să înceapă curăţarea ghetoului în cel mult o lună de la data numirii sale.

Comandantul Goeth fu întîmpinat la Gara Centrală din Cracovia de însuşi Kunde şi de tînărul şi înaltul SS-ist Horst Pilarzik, însărcinat, temporar, cu lagărele de muncă de la Prokocim şi Wieliczka. Se înghesuiră pe banca din spate a unui Mercedes şi porniră într-o operaţiune de recunoaştere prin ghetou şi la locul noului lagăr. Era o zi urîtă şi pe cînd traversau Vistula, începu să ningă. Untersturmführer-ul Goeth era bine dispus datorită unei sticle cu schnaps pe care o adusese Pilarzik. Trecură prin ciudata imitaţie de portal oriental a ghetoului, de-a lungul liniilor de tramvai de pe strada Lwówska, care tăia ghetoul în două porţiuni îngheţate. Sclivisitul Kunde, care fusese vameş în viaţa civilă şi se pricepea să dea raportul superiorilor, prezentă cu multă abilitate un plan al ghetoului. Partea din stînga lor era ghetoul B, spuse Kunde, locuitorii săi, cam două mii de persoane, scăpaseră *acţiunilor* anterioare sau fuseseră angajaţi, înainte de declanşarea lor, în activităţi industriale. Dar de atunci se emiseseră noi documente de identitate purtînd iniţialele potrivite, fie W pentru angajaţii armatei, Z pentru angajaţii autorităţilor civile sau R pentru muncitorii din ramurile industriale vitale pentru război. Locuitorilor ghetoului B le lipseau

aceste noi documente de identitate şi urmau să fie expediaţi la Sonderbehandlung. Ar fi de preferat să înceapă curăţarea ghetoului cu această parte, deşi, bineînţeles, asemenea hotărîri tactice erau luate exclusiv de Herr Kommandant.

Porţiunea mai mare a ghetoului se afla în dreapta şi adăpostea cam zece mii de persoane. Constituia, desigur, forţa de muncă iniţială pentru fabricile lagărului de la Plaszów. Era de aşteptat ca supraveghetorii şi antreprenorii germani Bosch, Madritsch, Beckmann şi sudetul Oskar Schindler să dorească să-şi mute integral sau o parte a activităţii lor în afara oraşului, în lagăr. Pe lînga asta, la nici un kilometru distanţă de viitorul lagăr se afla o fabrică de cabluri, iar muncitorii aveau să fie duşi şi aduşi de acolo zilnic.

— Doreşte Herr Kommandant, întrebă Kunde, să mai continue drumul cîţiva kilometri şi să arunce o privire la amplasamentul lagărului?

— O, da, spuse Amon, asta ar fi chiar de dorit.

Ieşiră de pe şosea la locul în care curtea fabricii de cabluri, cu zăpada aşternută pe uriaşele mosoare, marca începutul străzii Jerozolimska. Amon Goeth prinse o imagine fugară a cîtorva grupuri de femei înfofolite şi îmbrobodite, tîrînd fragmente de barăci — o placă de perete, un panou de acoperiş — peste şosea, din direcţia staţiei de cale ferată Cracovia-Plaszów. Erau femei din lagărul Prokocim, explică Pilarzîk. Cînd Plaszów-ul avea să fie gata, Prokocim va fi evident dezafectat şi aceste muncitoare vor trece în subordinea domnului comandant.

Goeth estimă cam la trei sferturi de kilometru distanţa pe care femeile aveau de transportat modulele.

— Totul la deal, spuse Kunde, legănîndu-şi capul de pe un umăr pe celălalt de parcă ar fi vrut să spună: "e o formă

satisfăcătoare de disciplinare, dar scade viteza construcției"

— Lagărul va avea nevoie de un terminal feroviar, spuse Untersturmführer-ul Goeth. Voi face demersurile necesare la Ostbahn.

Depăşiră în dreapta o sinagogă cu morga aferentă şi un zid pe jumătate dărîmat, care lăsa să se vadă pietrele de mormînt ca nişte dinți în gura rea a iernii. O parte din amplasamentul lagărului fusese în trecut un cimitir evreiesc.

— Destul de mare, zise Wilhelm Kunde.

Herr Kommandant mormăi o glumă care avea să-i vină adesea pe buze pe durata şederii sale la Plaszów:

— N-or să aibă de umblat prea mult după un loc de veci.

Pe partea dreaptă se afla o clădire care ar fi fost potrivită ca rezidență temporară pentru comandant şi apoi o clădire nouă, mare, ce ar fi putut servi drept bloc administrativ. Morga sinagogii, deja în parte dinamitată, va deveni grajdul lagărului. Kunde le atrase atenția că ambele cariere de piatră din incinta taberei puteau fi văzute de acolo. Una era amplasată la capătul unei mici văioage, cealaltă sus, pe dealul din spatele sinagogii. Herr Kommandant putea observa că se aşezau şinele pentru vagoanele care urmau să fie folosite la căratul pietrei. De îndată ce se va îndrepta vremea, va continua amplasarea şinelor.

Maşina se îndreptă către capătul de sud-est al viitorului lagăr, rulînd pe o urmă abia vizibilă în zăpadă. Urma se oprea în ceea ce fusese odată reduta de pămînt a unui fort austriac: un val circular de pămînt, înconjurînd o adîncitură largă. Pentru un artilerist ar fi fost o poziție de tragere importantă, de unde un tun putea fi îndreptat să prindă în anfiladă drumul către Rusia. Pentru Untersturmführer-ul Goeth era un loc

potrivit pentru pedepse disciplinare.

De aici, de sus, putea fi zărită întreaga zonă a lagărului. Era o regiune rurală, închisă între două dealuri şi împodobită cu un cimitir evreiesc. În anotimpul acesta păreau două pagini albe ale unei imense cărţi deschise în unghi. O construcţie ţărănească din piatră cenuşie era înfiptă la intrarea văii şi, pe lîngă ea, urmînd linia dealului din faţă şi cele cîteva barăci terminate, se mişcau echipe de femei, negre ca nişte semne muzicale, în ciudata luminiscenţă crepusculară a ninsorii de seară. Ivindu-se din aleile îngheţate de lîngă Jerozolimska, ele trudeau pe panta albă sub îndemnurile santinelelor ucrainiene şi aşezau panourile urmînd instrucţiunile inginerilor SS, îmbrăcaţi în haine civile.

Untersturmführer-ul Goeth remarcă plin de încredere că n-avea de ce să critice ritmul în care lucrau prizonierii de pe deal. Era, de fapt, impresionat în sinea lui că la ora aceea destul de tîrzie, într-o zi geroasă, SS-iştii şi ucrainienii de pe coasta dealului nu îngăduiau ca gîndul la o cină caldă şi la barăcile încălzite să încetinească ritmul operaţiilor.

Horst Pilarzik îi asigură că totul era mult mai aproape de final decît părea. Terenul fusese terasat, fundaţiile săpate în ciuda frigului, pe deal se adusese o mare cantitate de elemente prefabricate de la staţia de cale ferată. Herr Untersturmführer se va putea consulta cu şefii de lucrări mîine. Fusese aranjată o întîlnire la ora zece. Dar metodele moderne, combinate cu o uriaşă forţă de muncă erau o garanţie că aceste structuri puteau fi ridicate peste noapte, dacă vremea îngăduia.

Pilarzik avea impresia că Goeth era în pericol de a se demoraliza. În realitate, Amon se entuziasmase. Din ceea ce vedea acolo, putea să-şi închipuie cum va arăta locul. Nu-l îngrijorau nici gardurile, care ar fi trebuit să fie mai degrabă

o asigurare morală pentru prizonieri decît o măsură importantă de precauție. Căci, după ce metodologia de lichidare stabilită de SS fusese aplicată în ghetoul din Podgórze, oamenii aveau să fie recunoscători pentru condițiile oferite de barăcile din Plaszów. Pînă şi cei ce aveau documente ariene se vor tîrî pe brînci pînă acolo, căutîndu-şi un cuib ascuns, anonim, sus, printre căpriorii încărcați cu promoroacă. Pentru cei mai mulți dintre ei, sîrma era necesară doar ca un sprijin, ca un fel de asigurare că erau prizonieri împotriva voinței lor.

Întîlnirea cu patronii fabricilor locale şi *Treuhänder* avu loc în biroul lui Julian Scherner, din centrul Cracoviei, în după-amiaza zilei următoare. Amon Goeth sosi cu un zîmbet fratern pe buze. Domina încăperea, în uniforma sa nou-nouță de Waffen SS, croită cu precizie, la comandă, după silueta-i enormă. Era sigur că-i va convinge pe industriaşii independenți locali — Bosch, Madritsch şi Schindler — să-şi transfere forța de muncă evreiască în spatele gardului de sîrmă ghimpată din Plaszów. Pe lîngă asta, o investigație asupra calificării locuitorilor ghetoului îl ajutase să înțeleagă că Plaszów putea să devină o adevărată afacere. Se aflau acolo bijutieri, tapițeri şi croitori care puteau fi folosiți pentru lucrări speciale sub îndrumarea comandantului, executînd comenzi pentru SS, pentru Wehrmacht, pentru oficialitățile germane cu dare de mînă. Atelierele de îmbrăcăminte ale lui Madritsch, fabrica de emailuri a lui Schindler se puteau transforma într-un viitor atelier de fierărie, o fabrică de perii, un depozit pentru reciclarea uniformelor Wehrmacht-ului de pe frontul rusesc — uzate, distruse sau pătate — un alt depozit pentru reciclarea îmbrăcămintii evreieşti din ghetouri şi livrarea ei în folosul familiilor din patrie, sinistrate în urma bombardamentelor.

Cunoştea, din proprie experienţă, depozitele SS de bijuterii şi blănuri de la Lublin, îşi văzuse superiorii lucrînd acolo şi-şi luase partea, aşadar ştia că din cele mai multe întreprinderi unde era înglobată munca deţinuţilor putea să-i revină un procent. Atinsese cel mai fericit moment al carierei sale, în care datoria şi posibilităţile financiare majore coincid. Gregarul şef al poliţiei SS Julian Scherner îi vorbise la cina din noaptea trecută de marea ocazie care putea fi Plaszów pentru un tînăr ofiţer — pentru ei amîndoi.

Scherner ţinu o adevărată disertaţie despre concentrarea forţei de muncă de parcă era vorba despre un mare principiu economic, proaspăt ouat de conducerea SS. Veţi avea forţa de muncă la faţa locului, spuse. Toate lucrările de întreţinere pentru fabrică vor fi efectuate fără nici o cheltuială din partea dumneavoastră şi fără taxe de închiriere. In după-amiaza aceea, toţi domnii erau invitaţi să inspecteze amplasamentul atelierelor de la Plaszów.

Apoi îl prezentă pe noul comandant. Acesta îşi exprimă bucuria de a se afla în tovărăşia unor oameni de afaceri ale căror valoroase contribuţii la efortul de război erau deja bine cunoscute.

Amon arătă pe o hartă sectorul lagărului rezervat fabricilor. Se afla alături de barăcile bărbaţilor. Femeile — le spuse cu un zîmbet simplu şi fermecător — trebuie să meargă ceva mai mult, o sută sau două sute de metri în josul dealului, ca să ajungă la ateliere. Îi asigură pe domni că principala sa funcţie era de a supraveghea funcţionarea corectă a lagărului şi că n-avea de gînd să se amestece în politica lor industrială sau să afecteze autonomia managerială de care se bucurau aici, în Cracovia. Ordinele sale, aşa cum putea să verifice şi Oberführer-ul Scherner, interziceau explicit, în multe paragrafe,

acest amestec. Dar Oberführer-ul avusese dreptate subliniind avantajele mutuale ce puteau rezulta din transferarea producţiei în perimetrul lagărului. Patronii fabricilor n-aveau obligaţia de a plăti clădirile, iar el, comandantul, nu era nevoit să pună la dispoziţie oameni de pază care să însoţească deţinuţii pînă în oraş şi înapoi. Era uşor de înţeles că timpul necesar deplasării şi ostilitatea polonezilor faţă de o coloană de evrei ar afecta calitatea muncii.

Cîtă vreme vorbi, comandantul Goeth aruncă deseori priviri către Madritsch şi Schindler, cei doi pe care dorea în mod deosebit să-i cîştige. Ştia deja că putea să se bazeze pe cunoştinţele şi sfatul lui Bosch, dar Herr Schindler, de exemplu, avea o secţie de muniţii, deşi încă mică şi abia în fază incipientă. Dar dacă ar fi fost transferată, ar fi conferit Plaszów-ului respectabilitate în ochii Inspectoratului pentru armament.

Herr Madritsch asculta încruntat, dus pe gînduri, iar Herr Schindler, cu capul aplecat pe un umăr, privea vorbitorul cu un zîmbet vag, înţelegător. Pricepu instinctiv, chiar înainte de a isprăvi de vorbit, că Madritsch va fi înţelegător şi se va muta în lagăr, iar Schindler va refuza. Era greu de judecat după aceste decizii deosebite care dintre cei doi se simţea mai dispus să protejeze evreii: Madritsch, care dorea să fie cu ei, în interiorul Plaszów-ului sau Schindler, ce prefera să-i păstreze în Emalia.

Oskar Schindler, purtînd aceeaşi mască de toleranţă deschisă, merse împreună cu grupul ca să inspecteze lagărul. Plaszów arăta acum a lagăr — îmbunătăţirea vremii permisese asamblarea barăcilor şi înmuierea pămîntului îngăduise săparea latrinelor şi a găurilor de fundaţie a stîlpilor. O companie poloneză de construcţii instalase kilometri de gard de

jur-împrejur. Siluetele turnurilor de pază cu picioare groase se înşirau pe cer către Cracovia şi, de asemenea, la gura văii, către strada Wieliczka, pînă la celălalt capăt al lagărului şi aici sus, pe dealul din est, unde grupul oficialităţilor privea de la umbra redutei austriece această nouă realizare. Într-o parte, spre dreapta, Oskar observă femei grăbindu-se pe drumul noroios în direcţia liniei ferate, tîrînd între ele modulele grele ale barăcilor. Mai jos, din cel mai coborît punct al văii pînă pe coasta opusă, se întindeau terasamentele barăcilor asamblate de deţinuţii bărbaţi, care ridicau, fixau şi izbeau cu ciocanul cu o energie care, de la distanţă, părea izvorîtă din entuziasm.

Sub ei, un număr de structuri lungi din lemn, cele mai multe numai cu parter, erau disponibile pentru eventualele activităţi industriale. Dacă ar fi trebuit instalate maşinării grele, se puteau turna planşee de ciment. Întregul utilaj urma să fie mutat de SS. Drumul care deservea zona era doar ceva mai mare decît o cărare de ţară, dar fusese contactată firma de construcţii Klug ca să amenajeze strada centrală a lagărului, iar Ostbahn-ul promisese să construiască o linie terminală de la poarta lagărului pînă la cariera aflată în dreapta. Un amestec de sfărîmături de piatră de calcar din cariere şi bucăţi din ceea ce Goeth numea "pietre de mormînt distruse de polonezi", din cimitir, urma să fie pus la dispoziţia constructorilor celorlalte drumuri interioare. Domnii n-aveau de ce să-şi facă griji în privinţa drumurilor, pentru că intenţiona să organizeze o echipă puternică, permanentă, care urma să lucreze la cariere şi la construcţia drumurilor.

O cale ferată mică mergea de la carieră, pe lîngă clădirea administraţiei, către marile barăci de piatră ce se construiau pentru SS şi garnizoana ucraineană. Vagonete cu bolovani de

calcar cîntărind fiecare şase tone erau trase de echipe de femei — treizeci şi cinci sau patruzeci de persoane într-o echipă, aplecate de mijloc ca să compenseze neregularităţile şinelor — cu cabluri fixate de fiecare parte a vagonetului. Cele care se împiedicau şi cădeau erau călcate în picioare dacă nu reuşeau să se rostogolească într-o parte, căci fiecare echipă avea o inerţie internă proprie şi indivizii nu se puteau rupe de ea. Privind acest laborios efort egiptean, Oskar era cuprins de acelaşi val de ameţeală, acelaşi vîrtej al sîngelui pe care-l simţise pe înălţimile de deasupra străzii Krakusa. Goeth presupunea că patronii alcătuiau un grup de încredere, erau toţi de-ai lui. Nu-l stînjenea sălbăticia care se desfăşura în faţa ochilor lor. Ca şi în strada Krakusa, se punea întrebarea: de ce s-ar fi putut ruşina un SS-ist? De ce s-ar fi jenat Amon?

Vioiciunea celor ce construiau barăcile oferea, chiar şi unui privitor avertizat ca Oskar, aparenţa înşelătoare a unor bărbaţi lucrînd din greu ca să ridice un adăpost pentru femeile lor. Dar, deşi la urechile lui Oskar nu ajunsese vreo ştire despre aşa ceva, în dimineaţa aceea Amon ordonase o execuţie sumară în faţa acelor oameni, astfel că acum ei ştiau care erau condiţiile de lucru. După întîlnirea de dimineaţă cu inginerii, Amon o apucase pe jos pe Jerozolimska şi ajunsese la barăcile SS, unde lucrul era supravegheat de un excelent subofiţer, pe nume Albert Hujar, care urma să fie promovat curînd la gradul de ofiţer. Hujar înaintase milităreşte şi dăduse raportul. O parte din fundaţiile barăcilor se prăbuşise, spuse, aprins la faţă. Amon observă o tînără ce umbla prin clădirea pe jumătate terminată, adresîndu-se echipelor de bărbaţi şi dînd îndrumări. Cine-i asta? îl întrebase pe Hujar. O deţinută numită Diana Reiter, răspunsese subofiţerul, o arhitectă desemnată să se ocupe de construcţia barăcilor.

Pretindea că fundaţiile nu fuseseră săpate corect şi voia ca toată piatra şi cimentul să fie scoase afară, urmînd să reia întreaga lucrare la secţiunea aceea de clădire.

După culoarea feţei lui Hujar, Goeth bănuise că acesta avusese o ceartă violentă cu femeia. De fapt, Hujar ajunsese să ţipe la ea: "Construieşti barăci, nu afurisitul de hotel Europa!"

Amon îi zîmbise vag subofiţerului. N-o să purtăm discuţii în contradictoriu cu oamenii ăştia. Suna ca un fel de promisiune. Adu fata! Amon sesizase, din felul în care păşea către el, eleganţa fals aristocratică în care părinţii ei, burghezi de rînd, o crescuseră, manierele europene care-i fuseseră inoculate, trimiţînd-o — atunci cînd polonezii cinstiţi n-o primeau în universităţile lor — la Viena sau la Milano, pentru a-i oferi o profesie şi înălţimea protectoare a unei astfel de poziţii. Păşise către el de parcă gradul fiecăruia dintre ei i-ar fi unit în bătălia împotriva dobitocului de subofiţer şi a incapacităţii unui oarecare inginer SS care supraveghease săparea fundaţiilor. Nu ştia că reprezenta ceea ce el ura mai mult: genul de om care credea, chiar şi în faţa uniformei SS şi a acestor noi structuri care se ridicau peste tot, că originea ei iudaică nu era vizibilă.

— L-ai contrazis pe Oberscharführer-ul Hujar, îi spusese Goeth pe un ton neutru.

Fata încuviinţase dînd din cap. Domnul comandant va înţelege, părea să spună, chiar dacă idiotul de Hujar n-a putut s-o facă.

— Toată fundaţia de la capătul acela trebuie refăcută, îi spusese cu voce energică.

Desigur, Amon ştia că asta era atitudinea lor, preferau să mărească artificial normele, asigurîndu-se astfel că forţa

de muncă era la adăpost de necazuri pe toată durata proiectului.

— Dacă nu se reface totul, adăugase, capătul de sud al barăcilor va ajunge, în cel mai bun caz, să alunece; ar putea chiar să se şi prăbuşească.

Continuase să-şi susţină teoria şi Amon încuviinţase clătinînd din cap, gîndindu-se, în acelaşi timp, că minţea. Acesta reprezenta primul său principiu: să nu asculţi niciodată spusele unui specialist evreu. Specialiştii evrei erau îndoctrinaţi de Marx, ale cărui teorii subminau integritatea sistemului de guvernămînt, şi de Freud, care atacase fundamentele gîndirii ariene. Amon simţise că argumentele fetei ameninţau integritatea propriei sale persoane.

Îl chemase pe Hujar.

Subofiţerul se apropiase nesigur. Avea impresia că i se va ordona să asculte de sfaturile fetei. Fata simţise acelaşi lucru.

— Împuşc-o! îi spusese Amon lui Hujar. Urmase desigur o pauză în timpul căreia Hujar digerase ordinul.

— Împuşc-o! repetase Amon.

Hujar apucase fata de umăr, ca s-o ducă de-acolo, către un loc de execuţie mai ferit.

— Aici! spusese Amon. Împuşc-o aici! Din ordinul meu.

Hujar ştia cum se face asta. O apucase strîns de umeri, o împinsese puţin înainte, îşi scosese Mauser-ul din toc şi o împuşcase în ceafă.

Zgomotul armei îi surprinsese pe toţi cei aflaţi la faţa locului, cu excepţia, se pare, a călăilor şi a muribundei Diana Reiter. Fata îngenunchease şi privise în sus, peste umăr. O să fie nevoie de mai mult de atît, păruse să spună privirea ei. Expresia chipului fetei îl înspăimîntase pe Amon, îi motivase

gestul, îl înălțase. Nu știa și nici n-ar fi crezut că astfel de reacții purtau denumiri clinice. Credea, de fapt, că i se oferise ocazia să trăiască inevitabila bucurie care urmează după un act de justiție politică, rasială și morală. Totuși, omul trebuie să plătească pentru asta; așa se face că pînă seara, plinătatea acelei ore avea să fie urmată de un asemenea vid, încît va avea nevoie, ca să nu fie suflat de vînt ca un fir de pleavă, să-și sporească importanța și stabilitatea cu mîncare, băutură și o femeie.

Lăsînd la o parte aceste considerații, împușcarea Dianei Reiter, anularea diplomei ei vest-europene avea o valoare practică, în sensul că nici un constructor de barăci sau de drumuri din Plaszów nu trebuia să se considere indispensabil pentru realizarea acestor lucrări, căci, dacă domnișoara Diana Reiter nu se putuse salva cu toată priceperea ei profesională, sigura șansă pentru ceilalți era o muncă anonimă, executată prompt. Prin urmare, femeile care tîrau panourile la deal de la stația de cale ferată Cracovia-Plaszów, echipele din cariera de piatră, bărbații care asamblau barăcile, toți munceau susținut, trăgînd învățămintele necesare din asasinarea domnișoarei Reiter.

Cît despre Hujar și colegii săi, înțeleseseră acum că execuțiile sumare reprezentau stilul adoptat la Plaszów.

20

La două zile după vizita şefilor de fabrici la Plaszów, Schindler trecu pe la biroul provizoriu al comandantului Goeth, prezentîndu-i acestuia complimentele sale, însoţite de o sticlă cu coniac. Ştirea asasinării Dianei Reiter ajunsese pînă în birourile Emaliei, şi era unul dintre motivele care-i întărise hotărîrea de a-şi menţine fabrica în afara lagărului.

Cei doi uriaşi stătură faţă în faţă şi între ei se înfiripă o legătură subtilă, aşa cum se întîmplase în scurta întîlnire dintre Amon şi domnişoara Reiter. Ceea ce ştia fiecare despre celălalt, era faptul că amîndoi se aflau în Cracovia ca să facă avere, şi deci Schindler va plăti pentru fiecare servicu. La acest nivel, Oskar şi comandantul se înţelegeau bine. Oskar avea darul specific negustorului de a trata oamenii pe care-i detesta de parcă i-ar fi fost fraţi de sînge. Îl va induce atît de bine în eroare pe comandant, încît Amon îl va considera întotdeauna pe Oskar un adevărat prieten.

Dar, din mărturisirile lui Stern şi ale celorlalţi, este evident că, încă de la începutul cunoştinţei lor, Oskar îl detesta pe Goeth ca pe un om care se pregătea să ucidă la fel de liniştit ca un funcţionar ce se duce la birou. Îi putea vorbi lui Amon-administratorul, Amon-omul-de-afaceri, fără să uite

însă că în acest timp nouă zecimi din ființa comandantului se situau dincolo de nivelul normal al raționamentelor umane. Legăturile sociale şi de afaceri dintre Oskar şi Amon se desfăşurau destul de bine ca să tenteze pe oricine să presupună că Oskar era întrucîtva, şi în ciuda voinței sale, fascinat de răul din acest om. De fapt, nimeni dintre cei care-l cunosc pe Oskar Schindler de atunci sau de mai tîrziu nu a sesizat în realitate vreun semn care să confirme aşa ceva. Oskar îl detesta pe Goeth în cei mai simpli şi profunzi termeni. Disprețul lui va creşte fără măsură, iar cariera sa va demonstra dramatic acest lucru. În aceeaşi ordine de idei, cu greu poate fi respinsă ideea că Amon era un *alter ego* negativ al lui Oskar, nestăpînitul şi fanaticul călău care ar fi putut deveni acesta printr-o nefericită răsturnare a dominantelor sale.

Pe deasupra sticlei de coniac aşezate între ei, Oskar îi explică lui Amon de ce nu putea să-şi mute fabrica la Plaszów. Fabrica sa era prea mare ca să fie deplasată. Bănuia că prietenul său Madritsch avea intenția să-şi mute muncitorii evrei acolo; dar instalațiile lui Madritsch erau mult mai uşor de transferat, erau de fapt o serie de maşini de cusut. Mişcarea pieselor grele de metal implica probleme diferite, fiecare dintre acestea, aşa cum se întîmpla în orice mecanism sofisticat, creîndu-şi anumite mişcări şi jocuri specifice. Muncitorii săi calificați se obişnuiseră cu acestea, dar pe podeaua unei noi fabrici, utilajele îşi vor forma un nou set de excentricități. Vor urma întîrzieri, iar reglajul va dura mult mai mult decît la maşinile mult stimatului său prieten Julian Madritsch. Untersturmführer-ul va înțelege că, avînd contracte de război importante de îndeplinit, DEF nu putea să-şi permită să piardă atît de mult timp. Herr Beckmann, care avea aceleaşi probleme, îşi concedia toți muncitorii evrei de la fabrica Corona

— nu voia să aibă de-a face cu toată tevatura coloanelor de evrei mărşăluind de la Plaszów dimineaţa la fabrică şi invers seara. Din nefericire, el, Schindler, avea cîteva sute de muncitori evrei *calificaţi* în plus faţă de Beckmann. Dacă se debarasa de ei, va fi nevoit să pregătească muncitori polonezi în locul lor, şi asta putea să însemne iarăşi o altă întîrziere în producţie, chiar una mai mare decît dacă accepta oferta atractivă a lui Goeth şi se muta în Plaszów.

În sinea sa, Amon gîndea că Oskar era îngrijorat că o deplasare în Plaszów avea să-i afecteze cine ştie ce afacere înfloritoare pe care o aranjase în Cracovia, drept care se grăbi să-l asigure pe Herr Schindler că nimeni nu avea să se amestece în conducerea fabricii de emailuri.

— Doar problemele de ordin mecanic sînt cele care mă îngrijorează, spuse Schindler nevinovat.

Nu dorea să-l tulbure pe comandant, dar ar fi recunoscător, şi era sigur că şi Inspectoratul pentru armament ar fi recunoscător, dacă i s-ar îngădui fabricii sale să rămînă pe locul actual.

Între oameni ca Goeth şi Oskar, cuvîntul "recunoştinţă" nu are un sens abstract. "Recunoştinţă" înseamnă "plată" "Recunoştinţă" înseamnă "băutură" şi "diamante"

— Înţeleg problema dumitale, Herr Schindler, spuse Amon. Aş fi bucuros, după ce lichidăm ghetoul, să-ţi pun la dispoziţie o escortă pentru a duce muncitorii de la Plaszów la Zabłocie.

Sosind într-o după-amiază la Zabłocie, cu treburi la fabrica Progress, Itzak Stern îl găsi pe Oskar deprimat şi cuprins de o stare primejdioasă de neputinţă. După ce Klonowska aduse cafeaua — pe care Herr Direktor o bău, ca de

obicei, combinată cu coniac — Oskar îi spuse că fusese din nou la Plaszów, în aparență ca să arunce o privire construcțiilor, de fapt ca să iscodească cînd va fi gata totul pentru *Ghettomenschen*.

— Am făcut o socoteală, spuse Oskar.

Numărase barăcile înălțate pe terasele dealului din față şi descoperise că, dacă Amon avea de gînd să înghesuie acolo cîte două sute de femei în fiecare, aşa cum era de crezut, în partea de sus a lagărului exista loc pentru circa şase mii de femei. În vale, sectorul bărbaților nu avea atît de multe clădiri terminate, dar, avînd în vedere viteza cu care se desfăşurau lucrările acolo, la Plaszów, puteau fi gata în cîteva zile.

— Toată lumea din fabrică ştie ce-o să se întîmple, spuse Oskar. Şi n-are sens să ținem schimbul de noapte în barăcile de aici, pentru că după aceea n-o să mai existe un ghetou unde să se întoarcă. Tot ce le pot spune, continuă el, luînd o a doua înghițitură de coniac, este că n-ar trebui să încerce să se ascundă decît dacă sînt absolut siguri de ascunzătoarea lor. Auzise că ghetoul urma să fie dărîmat după golire. Fiecare gaură din zid avea să fie sondată, fiecare covor din pod ridicat, fiecare nişă desfăcută, fiecare pivniță ciocănită. Tot ce pot să le spun, zise, este să nu opună rezistență.

Şi aşa se ajunse la ciudata situație ca Stern, una dintre țintele viitoarei *Aktion*, să-l încurajeze pe Herr Direktor Schindler, un simplu martor. Atenția acordată de Oskar lucrătorilor săi evrei scăzuse, fusese abătută în direcția tragediei mai mari a apropiatului sfîrşit al ghetoului.

— Plaszów e o instituție de muncă, spuse Stern. Ca toate instituțiile, ea putea supraviețui. Nu era ca Belzec, unde se fabrica moarte tot aşa cum Henry Ford făcea maşini. Era degradant să trebuiască să te aliniezi la ordin ca să pleci la

Plaszów, dar asta nu însemna sfîrşitul lumii.

Cînd Stern isprăvi ce avea de spus, Oskar îşi puse ambele degete mari sub marginea ornată a biroului său, părînd, timp de cîteva secunde, că încearcă să o rupă cu unghiile.

— Ştii, Stern, ceea ce spui nu-i deloc bine, fir-ar al dracului!

— Este, răspunse Stern, e singura cale. Şi continuă să insiste, servindu-i citate din cărţi şi despicînd firul în patru, deşi se simţea înspăimîntat. Căci Oskar părea să fie într-o adevărată criză. Dacă Oskar pierdea speranţa, ştia că toţi lucrătorii evrei ai Emaliei aveau să fie concediaţi, căci Oskar o să vrea să fie descărcat de întreaga afacere murdară.

— O să vină vremea să facem şi ceva pozitiv, spuse Stern, dar nu acum.

Abandonînd tentativa de a smulge marginea biroului, Oskar se lăsă pe spate în scaun, relaxîndu-se.

— Îl ştii pe Amon ăsta, spuse. Are farmec. Ar putea intra acum pe uşă şi te-ar putea subjuga şi pe tine. Dar e nebun.

În ultima dimineaţă a ghetoului — s-a întîmplat să fie un Sabat, 13 martie 1943 — Amon Goeth sosi în Plac Zgody, Piaţa Păcii, la o oră care, oficial, precede zorii. Nori joşi atenuau deosebirea dintre noapte şi zi. Văzu că oamenii Sonderkommando-urilor sosiseră deja şi stăteau pe pămîntul îngheţat al micului parc din mijlocul pieţei, fumînd şi rîzînd încet; încercau să-şi ascundă prezenţa faţă de locuitorii ghetoului de pe străzile din spatele farmaciei domnului Pankiewicz. Drumul pe care trebuiau să meargă era curat, ca în orice municipalitate modernă, zăpada rămasă fusese adunată în grămezi bătătorite pe lîngă rigole şi ziduri. Nu ne înşelăm

dacă ne închipuim că sentimentalul Goeth simţise un fior patern la vederea scenei ordonate şi a tinerilor camarazi pregătindu-se de *Aktion*, în mijlocul pieţei.

Luă o gură de coniac, aşteptîndu-l pe Sturmbann-führer-ul Wilhem Haase, un bărbat între două vîrste, care avea controlul strategic, dar nu şi tactic al *acţiunii* din acea zi. Atunci avea să fie golit ghetoul A, din Plac Zgody, către vest, secţiunea cea mai importantă a ghetoului, cea în care locuiau toţi evreii capabili de muncă (sănătoşi, plini de speranţă, încăpăţînaţi). Ghetoul B, zona mai mică, aflată la cîteva intersecţii mai departe, spre capătul estic, îi adăpostea pe cei bătrîni: aceia aveau cele mai mici şanse de angajare, aşa că zona urma să fie dezafectată la căderea serii sau a doua zi. Locatarii erau destinaţi marelui lagăr de exterminare al comandantului Rudolf Höss, de la Auschwitz. Ghetoul B presupunea o muncă simplă, cinstită, ghetoul A — o luptă, o provocare.

Toată lumea voise să fie acolo în acea zi, pentru că acea zi însemna istorie. Timp de mai bine de şapte secole existase o Cracovie evreiască. Pînă seara, sau cel mult pînă a doua zi, aceste şapte secole vor deveni o amintire, iar Cracovia va fi *judenfrei*. Fiecare oficial SS, cît de mărunt, dorea să fie în stare să povestească cum se întîmplase. Chiar şi Unkelbach, *Treuhänder* la fabrica de tacîmuri Progress, îşi pusese uniforma de subofiţer şi pornise prin ghetou cu una dintre echipe. Prin urmare, distinsul Wilhelm Haase, ofiţer activ şi implicat în planificarea acestei *Aktion*, avea toate motivele să se afle acolo.

Amon suferea de obişnuita-i durere uşoară de cap şi se simţea cam secătuit de insomnia rebelă care-l chinuise în primele ore ale dimineţii. Acum era totuşi acolo şi încerca un oarecare entuziasm profesional. Iată un dar minunat pe care

Partidul Național-Socialist îl oferise oamenilor din SS: puteau intra în luptă fără vreun risc fizic, puteau obține gloria fără neplăcuta eventualitate de a fi împuşcat, care ar fi întunecat întreaga afacere. Impunitatea psihică era mai greu de obținut. Mai toți ofițerii SS aveau cîte un prieten care se sinucisese. Documentele de pregătire SS, concepute spre a combate aceste morți inutile, subliniau simplismul ideii potrivit căreia, dat fiind că evreii nu purtau nici o armă vizibilă, ei nu dispuneau nici de arme ecönomice, sociale sau politice. De fapt, erau înarmați pînă-n dinți. Oțeliți-vă! spuneau documentele. Căci copilul evreu este o bombă culturală cu efect întîrziat, evreica — un potențial biologic al trădării, evreul matur — un duşman mult mai serios decît putea spera să devină orice rus.

Amon era oțelit. Ştia că nu putea fi atins, şi gîndul acesta îi provoca acea surescitare delicioasă pe care un alergător de cursă lungă o simte înaintea unei competiții pe care intuieşte că o va cîştiga. Amon nutrea un dispreț amuzat față de ofițerii care lăsau acțiunea în sine pe seama soldaților şi subofițerilor. Simțea că într-un fel lucrul acesta asta putea fi mult mai periculos decît propria participare. El va arăta drumul, aşa cum făcuse cu Diana Reiter. Cunoştea euforia care avea să se acumuleze în timpul zilei, senzația de mulțumire, de împlinire, care va creşte o dată cu gustul pentru băutură, pe măsură ce se va apropia amiaza şi ritmul se va înteți. În pofida norilor joşi şi sordizi, ştia că este una dintre cele mai frumoase zile, că atunci cînd va fi bătrîn şi această rasă dispărută, tinerii vor pune întrebări, minunîndu-se la auzul unor istorioare despre asemenea zile.

La mai puțin de un kilometru distanță, în dimineața aceea mohorîtă cînd se lichida ghetoul, un doctor de la

sanatoriul de convalescenți, dr. D. se trezise şi el cu mintea limpede şi activă. Etajul spitalului, unde stătea printre ultimii săi pacienți, se găsea cufundat în întuneric şi era mulțumit că durerea şi febra îi țineau izolați sus, deasupra străzii.

Pentru că, la nivelul străzii, toată lumea ştia ce se întîmplase la spitalul de boli contagioase de lîngă Plac Zgody. Un detaşament SS, condus de Oberscharführer-ul Albert Hujar, sosise să închidă spitalul şi o găsise acolo pe doctorița Rosalia Blau, stînd printre paturile pacienților săi bolnavi de tuberculoză şi scarlatină care, spusese ea, n-ar fi trebuit mutați din loc. Pe copiii bolnavi de tuse convulsivă îi trimisese ceva mai devreme acasă, dar pe bolnavii de scarlatină era prea periculos să-i mişte, atît pentru ei, cît şi pentru comunitate; iar cei suferinzi de tuberculoză erau pur şi simplu prea bolnavi ca să poată merge.

Deoarece scarlatina este o boală a adolescenței, mare parte a pacienților doctoriței Blau erau fete între doisprezece şi şaisprezece ani. Pusă în fața lui Albert Hujar, doctorița arătă — ca o garanție a raționamentului său profesional — către aceste fete cu ochi mari, sticlind de febră.

Acționînd pe baza mandatului primit în săptămîna precedentă de la Amon Goeth, Hujar o împuşcă pe doctoriță în cap. Pacienții bolnavi de boli infecțioase, o parte încercînd să se ridice în paturile lor, alții detaşați de lumea reală în delirul lor, fură executați cu foc automat. Cînd detaşamentul îşi isprăvi treaba, s-a trimis la etaj o echipă de oameni din ghetou ca să se ocupe de morți sau să adune aşternuturile însîngerate şi să şteargă pereții.

Sanatoriul pentru convalescenți era situat în ceea ce fusese înainte de război o secție de poliție poloneză. Pe durata existenței ghetoului, cele trei etaje fuseseră pline de bolnavi.

Directorul era un medic respectabil, pe nume dr. B. În acea mohorîtă dimineață de 13 martie, doctorii B. şi D. reduseseră ocupanții saloanelor la patru persoane, toți nedeplasabili. Unul dintre ei era un tînăr muncitor, bolnav de tuberculoză galopantă, al doilea un muzician talentat, cu o afecțiune gravă la rinichi. Pentru doctorul D. era important ca, sub o formă oarecare, aceştia să fie scutiți de spaima unei rafale sălbatice de gloanțe. Cu atît mai mult orbul care suferise un infarct şi bătrînul domn pe care o operație anterioară de cancer intestinal îl lăsase slăbit şi cu povara unei colostomii.

Echipa de medici de acolo, inclusiv doctorul D., avea o înaltă pregătire. Din acest spital de ghetou, prost echipat, provenea primul raport polonez asupra bolii eritroblastice a lui Weil — o afecțiune a măduvei osoase — şi a sindromului Wolff-Parkinson-White. În dimineața aceea, însă, pe doctorul D. îl preocupa problema cianurii.

Avînd în minte opțiunea sinuciderii, doctorul achiziționase o anumită cantitate de soluție de acid cianhidric. Ştia că şi alți doctori făcuseră la fel. Anul trecut, sindromul depresiv fusese aproape o epidemie în ghetou. Îl afectase şi pe el. Era tînăr, cu brațe puternice. Şi, totuşi, chiar istoria părea să se fi îmbolnăvit. Gîndul că avea acces la cianură îl liniştea în zilele cele mai dificile. În această etapă tîrzie a istoriei ghetoului era singurul produs farmaceutic care le rămăsese, lui şi celorlalți doctori, într-o cantitate apreciabilă. Vomitivele, eterul şi chiar aspirina se terminaseră. Cianura era singurul medicament sofisticat pe care-l mai avea.

În dimineața aceea, înainte de ora cinci, doctorul D. fusese trezit în camera sa din strada Wit Stwosz de zgomotul camioanelor care treceau pe lîngă ziduri. Privind în jos pe fereastră, văzuse Sonderkommando-urile adunîndu-se lîngă

rîu şi înţelese că veniseră să declanşeze o *acţiune* decisivă în ghetou. Se repezise la spital şi îi găsise pe doctorul B. şi personalul de serviciu deja acolo, stăpîniţi de acelaşi gînd, aranjînd ca fiecare pacient care se putea mişca să fie coborît din saloane şi luat acasă de rude sau de prieteni. Cînd plecaseră toţi — în afara celor patru — doctorul D. spuse surorilor să plece şi toate se supuseră, cu excepţia uneia mai bătrîne. Acum, ea şi doctorii B. şi D. rămaseră cu ultimii patru pacienţi în spitalul aproape pustiu.

B. şi D. nu vorbiră prea mult. Fiecare avea cianură şi dr. D. înţelese curînd că pe doctorul B. îl preocupa, din păcate, aceeaşi problemă.

Se vor sinucide, da. Dar exista şi eutanasia. Ideea îl îngrozea. Avea un obraz delicat şi cearcăne în jurul ochilor. Problemele etice îl făceau să sufere, resimţindu-le la fel de intim ca şi organele propriului trup. Ştia că un medic cu bun simţ şi o seringă, dar cu prea puţin altceva care să-i vină în ajutor, putea face o listă, la fel de uşor ca o listă de cumpărături, prezentînd avantajele ambelor acţiuni: să injecteze cianură sau să abandoneze pacienţii Sonderkommandourilor. Dar D. ştia că astfel de lucruri nu se rezolvau niciodată prin simple înşiruiri de cuvinte, că etica era o problemă mai presus decît algebra şi mai chinuitoare.

Din cînd în cînd, dr. B. se ducea la fereastră şi privea afară, să vadă dacă începusé ceva în stradă. Apoi se întorcea către D., cu un calm profesional în privire. B., înţelese D., se gîndea, de asemenea, la o serie de variante. Întorcea problema pe toate feţele, ca pe un pachet de cărţi, apoi începea din nou. Sinucidere, eutanasie, acid cianhidric. O idee tentantă: stai să te găsească între paturi, ca pe Rozalia Blau. O alta: foloseşte tu însuţi cianura şi administreaz-o şi bolnavilor. Cea

de-a doua idee îl tenta mai mult pe D., părînd mai puțin pasivă decît prima. Ca urmare a stării depresive din ultimele trei nopți, simțea o nevoie imperioasă de a lua acea otravă rapidă, ca şi cum ar fi fost mai degrabă o băutură tare sau un drog, necesar oricărei victime pentru a-şi îndulci ultimele ceasuri.

Pentru un ins chibzuit ca doctorul D., o asemenea atitudine era un motiv serios pentru a nu înghiți otrava. Pentru el, motivația sinuciderii se născuse în copilărie, cînd tatăl său îi citise în Josephus povestea sinuciderii în masă a zeloților de la Marea Moartă, pe cale de a fi capturați de romani. Principiul era că moartea nu trebuie privită ca un liman fericit, ci ca un refuz limpede al capitulării. Principiile sînt principii, desigur, dar spaima care te cuprinde într-o dimineață întunecată e cu totul altceva. D. era însă un om cu principii.

Şi avea o soție. El şi soția sa puteau găsi o altă cale de ieşire şi o ştia. Aceasta trecea prin canalele de scurgere de la intersecția străzilor Piwna şi Krakusa. Canalele şi o fugă plină de riscuri către pădurile din Ojców. Se temea de asta mai mult decît de uitarea rapidă oferită de cianură. Dacă îi oprea Poliția Albastră sau cea germană şi-i trăgeau în jos pantalonii, putea trece testul mulțumită doctorului Lachs. Lachs era un distins chirurg plastic care învățase mulți tineri evrei din Cracovia cum să-şi lungească pielea prepuțului fără să sîngereze, dormind cu o greutate legată de ea — o sticlă conținînd, treptat, o cantitate din ce în ce mai mare de apă. Era, spunea Lachs, o stratagemă folosită de evrei în perioada persecuției romane, iar intensitatea activității SS-ului în Cracovia în ultimele optsprezece luni îl făcuse să reînvie această metodă. Doctorul îi vorbise tînărului său coleg despre metodă, şi faptul că avusese un oarecare succes îi îngăduise lui D. să întrevadă mai puține motive de sinucidere.

În zori, sora, o femeie echilibrată, de aproape patruzeci de ani, veni la dr. D. şi îşi prezentă raportul de dimineaţă. Tînărul se odihnea bine, dar orbul cu infarct era neliniştit; muzicantul şi cel cu tumoarea intestinală avuseseră o noapte chinuită. Oricum, în spital era linişte acum. Pacienţii se mai răsuceau în ultimele minute ale somnului sau în intimitatea durerii lor. Doctorul D. ieşi în balconul îngheţat de deasupra curţii ca să fumeze o ţigară şi să întoarcă din nou problemele pe toate feţele.

Anul trecut se aflase la vechiul spital de contagioşi din Rekawka în momentul în care cei din SS hotărîseră să închidă secţiunea aceea a ghetoului şi să reamplaseze spitalul. Aliniaseră personalul la perete şi tîrîseră pacienţii în jos pe scări. O văzuse pe bătrîna doamnă Reisman prinzîndu-şi piciorul între barele balustradei; un SS-ist a tras-o de celălalt picior fără să se oprească, ca să o scoată de acolo, şi a continuat să tragă pînă cînd membrul se rupsese cu o trosnitură puternică. Aşa erau mutaţi pacienţii în ghetou. Dar anul trecut nimeni nu se gîndise la eutanasie. În momentul acela, toată lumea mai spera că lucrurile s-ar putea îmbunătăţi.

Acum, chiar dacă el şi doctorul B. se hotărau, nu ştia dacă avea forţa să dea bolnavilor cianura sau să privească pe altcineva făcînd-o şi să-şi păstreze calmul profesional. Situaţia era la fel de absurdă ca şi disputa unor tineri care s-ar contrazice dacă e bine sau nu să abordezi o fată de care eşti îndrăgostit. Chiar dacă se hotărau, asta tot nu mai avea nici o importanţă, gestul acela trebuia *făcut*.

Se afla încă afară, pe balcon, cînd auzi primul zgomot. Începuseră devreme şi veneau dinspre partea de răsărit a ghetoului strigătele *Raus! Raus!* izbucnite din megafoane, obişnuitele minciuni despre bagaje, cărora unii încă le mai

dădeau crezare. Pe străzile pustii şi în încăperile în care nimeni nu se mişca se putea auzi tocmai din piaţa Zgody şi de la malul rîului, de pe strada Nadwiślanska, un murmur definit de groază care-l făcu chiar şi pe dr. D. să tremure.

Apoi auzi prima rafală, destul de puternică încît să trezească pacienţii şi, ciudat, după rafală, un urlet din megafon către o voce feminină plîngăreaţă. Apoi vaietele se întrerupseră brusc, după o altă rafală, şi urmă un alt vaiet, al nenorociţilor mînaţi de zbieretele SS-iştilor, de nervoşii oameni din OD şi de vecini; acea mărturie sonoră a suferinţei se stingea în cel mai îndepărtat colţ al ghetoului, unde exista o poartă. Înţelese că zgomotul străbătuse chiar şi prin zidul stării precomatoase a muzicianului cu afecţiunea renală.

Cînd se reîntoarse în salon, îi văzu pe toţi privindu-l. Simţea, fără să vadă, trupurile lor încordate sub pături, iar bătrînul cu colostomie ţipă din cauza spasmelor musculare.

— Doctore, doctore! strigă cineva.

— Vă rog, răspunse dr. D. Voia să spună "sînt aici, iar ei se află încă departe"

Se întoarse către dr. B. care-şi miji ochii auzind zgomotul ce izbucnise din nou la trei străzi distanţă. Îi făcu un semn din cap şi se duse pînă la dulăpiorul farmaceutic încuiat de la capătul salonului, se întoarse cu o sticlă de acid cianhidric. După o pauză, dr. D. se apropie de colegul său. Ar fi putut rămîne pe loc, lăsînd toată treaba în seama lui B. Ghicea că omul avea puterea s-o facă singur, fără aprobarea vreunui confrate. Ar fi fost ruşinos, gîndi, să nu-ţi exprimi votul, să nu preiei o parte din sarcină. Deşi mai tînăr decît dr. B., era un membru al Universităţii Jagellone, un specialist, un gînditor. Cu toate acestea, voia să stea alături de dr. B

— Ei bine, spuse dr. B., arătîndu-i sticla.

Cuvintele fură aproape acoperite de țipetele unei femei şi de ordinele lătrate de la capătul celălalt al străzii Józefinska. Dr. B. chemă sora.

— Pune-i fiecărui pacient patruzeci de picături, în apă.

— Patruzeci de picături?! repetă ea. Ştia ce medicament era acela.

— Exact, răspunse dr. B.

Dr. D. întoarse privirea către femeie ca şi cum ar fi vrut să-i spună: sînt puternic acum, aş putea să le dau eu însumi. Dar dacă aş face-o, asta i-ar alarma. Fiecare pacient ştie că surorile le administrează medicamentele.

În timp ce sora prepara amestecul, doctorul rătăci prin salon, lăsîndu-şi palma pe brațul bătrînului.

— Am ceva care o să te ajute, Roman, spuse.

Dr. D. simți cu uimire întreaga istorie a bătrînului străfulgerîndu-l prin piele. Pentru o secundă, ca o flacără, se află acolo tînărul Roman, crescut în sudul Poloniei lui Franz Josef, care frînsese inimile doamnelor din cochetul oraş, mica Vienă, bijuteria Vistulei, Cracovia; purtînd uniforma lui Franz Josef şi urcînd în munți pentru manevrele de primăvară; făcînd pe soldatul de ciocolată în Rynek Główny, cu fetele din Kazimierz, un oraş al dantelurilor şi patiseriilor; suind înălțimile Kościuszko şi furînd un sărut prin tufişuri. Cum a putut să evolueze aşa lumea într-o viață de om? întrebă tînărul din bătrînul Roman. De la Franz Josef la subofițerii care avuseseră ordin să le dea morții pe Rosalia Blau şi pe fetele bolnave de scarlatină?

— Te rog, Roman, spuse dr. D., de parcă ar fi vrut să-i ceară bătrînului să se relaxeze.

Credea că Sonderkommando-urile puteau ajunge acolo într-o oră. Simți tentația de a-i împărtăşi secretul, dar rezistă.

Dr. B. fusese darnic cu doza. Cîteva secunde de sufocare şi o vagă uimire nu aveau să fie ceva nou sau o senzaţie intolerabilă pentru bătrînul Roman.

Cînd sora sosi cu patru pahare de medicamente, nici unul nu întrebă ce le aducea. Dr. D. n-avea să ştie niciodată dacă vreunul dintre ei înţelesese. Se întoarse cu spatele şi privi la ceas. Se temea că atunci cînd or să bea, se vor auzi nişte zgomote, mai rele decît gîfîiturile şi icnetele obişnuite într-un spital. Sora murmură:

— Acesta-i pentru dumneavoastră.

Auzi o răsuflare adîncă. Nu ştia dacă era vreun pacient sau sora. Femeia asta este eroul zilei, îşi zise.

Cînd se întoarse, sora îl trezea pe tînărul cu afecţiunea renală, muzicianul somnoros, şi-i oferea paharul. De la capătul îndepărtat al salonului, dr. B. îl privea. Era îmbrăcat cu o haină albă, curată. Dr. D. se apropie de bătrînul Roman şi-i luă pulsul. Nu simţi nimic. Într-un pat de la celălalt capăt al salonului, muzicianul se străduia să înghită amestecul cu miros de migdale amare.

Totul se petrecu uşor, aşa cum sperase. Îi privi — gurile căscate, totuşi nu obscen, ochii îngheţaţi şi nemişcaţi, capul lăsat pe spate, feţele orientate către tavan — cu invidia pe care oricare locuitor al ghetoului ar fi simţit-o pentru cei ce reuşiseră să scape.

21

Poldek Pfefferberg locuia în comun într-o cameră de la etajul al doilea al unei case din secolul al XIX-lea, de la capătul străzii Józefińska. Prin ferestre, peste zidul ghetoului, se vedea Vistula, pe care treceau în sus şi în jos şlepuri poloneze, fără să le pese că aceea era zi a ghetoului, iar motoarele bărcilor de patrulare ale SS-ului păcăneau la fel de nevinovat ca ale celor de agrement. Pfefferberg aştepta împreună cu soţia lui sosirea Sonderkommando-urilor şi ordinul să iasă în stradă. Mila era o fată măruntă, nervoasă, de douăzeci şi doi de ani, refugiată din Lódż, cu care Poldek se căsătorise în primele zile ale existenţei ghetoului. Era urmaşa multor generaţii de medici; tatăl său fusese chirurg şi murise de tînăr, în 1937; mama ei, dermatolog, pierise, în timpul unei *acţiuni* din ghetoul din Tarnów, anul trecut, în acelaşi fel în care murise Rosalia Blau de la spitalul de boli contagioase: secerată cu foc de armă automată între pacienţii săi.

Mila avusese o copilărie fericită, chiar şi la Lódż, unde evreii nu erau bine văzuţi, şi începuse să studieze medicina la Viena cu un an înainte de război. Se întîlniseră cînd cei din Lódż fuseseră transportaţi la Cracovia, în 1939. Ea se trezise repartizată în acelaşi apartament cu vioiul Poldek Pfefferberg.

Acum el, ca şi Mila, era ultimul din familia sa. Mama

care redecorase cîndva apartamentul lui Schindler din strada Straszewski, fusese expediată împreună cu tatăl său în ghetoul din Tarnów. De acolo, se va descoperi pînă la urmă, fuseseră duşi la Belzec şi ucişi. Sora şi cumnatul său, cu documente de identitate ariene, dispăruseră în închisoarea Pawiak din Varşovia. El şi Mila nu se mai aveau decît unul pe celălalt. Între ei exista o prăpastie din punct de vedere temperamental: Poldek era un băiat comunicativ, un lider, un organizator, genul care, atunci cînd apare cineva şi întreabă "pentru numele lui Dumnezeu, ce se întîmplă", face un pas înainte şi vorbeşte. Mila era tăcută, trăsătură accentuată de implacabila soartă care-i înghiţise familia. Într-o epocă liniştită, comuniunea acestor două suflete ar fi fost excelentă. Era nu numai o femeie inteligentă, dar şi înţeleaptă — o mare de linişte. Avea un fel de a fi ironic, care reuşea să stăpînească torentele oratorice ale lui Poldek Pfefferberg. Totuşi, în această zi imposibilă se certaseră.

Deşi Mila era dispusă, dacă s-ar fi ivit ocazia, să părăsească ghetoul, ba chiar să-şi imagineze că s-ar refugia în pădure ca partizani, se temea de canalele de scurgere. Poldek le folosise de mai multe ori pentru a părăsi ghetoul, chiar şi atunci cînd la unul dintre capete se afla cîteodată poliţia. Prietenul şi fostul său profesor doctorul D. adusese vorba de curînd despre ele ca despre un traseu de evadare care n-ar fi fost păzit în ziua în care Sonderkommandourile ar fi intrat în ghetou. Singura problemă era să aştepţi amurgul grăbit al zilei de iarnă. Uşa casei doctorului se afla la cîţiva metri de un capac de scurgere. Odată ajuns acolo jos, apuci pe tunelul din stînga, care te duce pe sub străzile din Podgórze ce nu aparţin de ghetou, pînă la o ieşire pe malul Vistulei, în apropiere de canalul străzii Zatorska. Cu o zi în urmă, dr. D.

îi spusese ce hotărîse. El şi soţia sa vor încerca să iasă prin canal, iar Pfefferberg şi Mila erau bineveniţi dacă voiau să li se alăture. Poldek nu reuşise atunci să o convingă pe Mila sau să ia vreo hotărîre el însuşi. Mila se temea, pe bună dreptate, că SS-iştii ar putea umple canalale cu gaz sau ar sosi mai devreme la locuinţa lor de la capătul celălalt al străzii Józefińska.

Ziua trecu greu şi plină de tensiune în încăperea din pod, cei doi aşteptînd să se hotărască în ce parte s-o ia. Probabil că vecinii aşteptau la fel. Poate că o parte dintre ei, nevrînd să zăbovească atîta timp, o porniseră deja pe stradă cu bagajele şi valizele, plini de speranţă, căci, într-un fel, amestecul acela de sunete era menit parcă să te scoată pe scări — zgomote violente care răzbăteau înfundat de la distanţă de cîteva străzi; iar aici, o tăcere în care puteai auzi trosnetele lemnăriei vechi şi nepăsătoare a casei, măsurînd ultimele şi cele mai cumplite ore ale locatarilor. În după-amiaza murdară, Poldek şi Mila îşi mesteceră bucăţile de pîine neagră, trei şute de grame de fiecare, pe care le economisiseră. Zgomotele repetate ale *acţiunii* se revărsau din colţul străzii Węgierska, o stradă mai îndepărtată; către mijlocul după-amiezei încetară. Se lăsă o tăcere aproape desăvîrşită. La primul etaj cineva încercă, fără succes, să folosească o toaletă ce funcţiona prost. La ora aceea încă îşi mai puteau închipui că fuseseră uitaţi.

În ciuda întunericului, ultima după-amiază a vieţii lor de chiriaşi în strada Józefińska nr. 2 refuza să se sfîrşească. De fapt, lumina era destul de slabă, se gîndea Poldek, ca să încerce să ajungă la canal fără să mai aştepte lăsarea întunericului. Avea de gînd acum, că lucrurile se mai liniştiseră, să iasă şi să se consulte cu dr. D. Te rog! spuse Mila, dar el o linişti. Nu va ieşi pe stradă, ci se va deplasa prin reţeaua de

găuri care lega o clădire de cealaltă. Pe străzile de la capătul acesta nu păreau să bîntuie patrule. Avea să se ferească de eventualii polițiști sau de SS-iștii de la intersecții şi se va întoarce în cinci minute.

— Draga mea, draga mea, îi spuse, trebuie să stau de vorba cu dr. D.

Coborî scările şi trecu în curte printr-o gaură din zidul grajdului, fără să iasă în stradă pînă cînd ajunse la Oficiul Forțelor de Muncă. Acolo riscă să traverseze strada cea largă, intrînd în curtea interioară, triunghiulară a clădirii de peste drum, întîlnind din cînd în cînd grupuri de oameni tulburați şi neliniştiți, comunicîndu-şi unul altuia zvonuri sau dezbătînd alternative în bucătării, barăci, curți şi coridoare. Ieşi în strada Krakusa chiar în fața casei doctorului. Traversă neobservat de o patrulă din apropiere, care activa către limita sudică a ghetoului la trei străzi distanță de zona în care Schindler fusese martorul primei demonstrații de politică rasială a Reich-ului.

Casa doctorului D. era goală, dar în curte Poldek întîlni un bărbat între două vîrste care-i spuse că Sonderkommando-urile trecuseră deja prin casa aceea şi dr. D. şi soția sa mai întîi se ascunseseră, apoi coborîseră în canal. Poate-i cel mai bun lucru de făcut, spuse omul. SS-iştii o să se întoarcă. Poldek încuviință dînd din cap; cunoştea acum tacticile acestea, după ce supraviețuise atîtor *Aktion*.

Se întoarse pe drumul pe care venise şi reuşi din nou să traverseze strada. Dar găsi casa de la nr. 2 goală. Mila dispăruse cu bagajul lor. Toate uşile erau deschise, toate camerele goale. Se întrebă dacă nu se ascunseseră de fapt cu toții la spital — dr. D., doamna D., Mila. Poate că dr. D. venise după ea din respect pentru lunga tradiție medicală a familiei

ei şi pentru că ştia că îi e frică.

Poldek ieşi din nou grăbit prin grajduri şi, pe diferite alte treceri, ajunse în curtea spitalului. Ca nişte steaguri abandonate de cei care se predaseră, de la balcoanele ambelor etaje atîrnau cearşafuri însîngerate. Pe pavaj se afla un morman de victime. Unele zăceau cu capetele sparte şi membrele frînte. Nu erau, desigur, ultimii pacienţi ai doctorilor B. şi D., ci oameni care fuseseră ţinuţi acolo în cursul zilei şi apoi executaţi. Unii fuseseră închişi la etaj, împuşcaţi şi aruncaţi în curte.

Mai tîrziu, cînd va fi întrebat despre cadavrele din curtea spitalului ghetoului, Poldek va zice "şaizeci sau şaptezeci", deşi nu avusese timp să numere piramida de trupuri. Cracovia fiind un oraş de provincie, unde Poldek crescuse ca un copil foarte sociabil în Podgórze şi apoi în Centrum, frecventînd împreună cu mama sa personalităţile influente şi distinse ale oraşului. El recunoscu, aşadar, în grămada aceea chipuri familiare, vechi clienţi ai mamei sale, oameni care discutaseră cu el la gimnaziul Kościuszko şi îi răsplătiseră farmecul şi răspunsurile precoce cu prăjituri şi dulciuri. Acum erau expuşi privirilor, contorsionaţi, în curtea plină de sînge.

Nu-i trecu prin cap să caute trupul soţiei sale şi pe cel al al doctorului D. în înspăimîntătoarea movilă. Înţelese de ce se afla acolo. Credea nestrămutat în anii mai buni care aveau să vină, ani în care dreptatea va triumfa. Avea sentimentul acela pe care Schindler îl trăise pe dealul de lîngă Rekawka cum că este un "martor"

Atenţia-i fu atrasă de o mulţime de oameni pe strada Węgierska. Se deplasau către poarta Rekawka cu mişcarea monotonă, dar netemătoare a muncitorilor în drum către fabrică, în zilele de luni, sau a suporterilor unei echipe de

fotbal înfrînte. În valul acela de oameni observă vecini din strada Józefińska. Ieşi din curte purtînd cu el, ca un fel de armă ascunsă în mînecă, imaginea celor văzute. Ce se întîmplase cu Mila? Ştia oare cineva? Plecase deja, îi spuseră. Trecuseră pe acolo Sonderkommando-urile. Era poate dincolo de poartă, pe drumul către locul acela, către Plaszów.

El şi Mila luaseră în considerare o situaţie ca aceasta. Dacă unul dintre ei ajungea la Plaszów, era mai bine ca celălalt să încerce să rămînă afară. Ştia că Mila avea talentul de a trece nebăgată în seamă, un dar minunat pentru deţinuţi, dar şi că putea fi chinuită de o foame nemiloasă. De afară, el putea să devină furnizorul ei de alimente. Era convins că putea aranja astfel de lucruri. Nu era o hotărîre uşoară, totuşi mulţimile ameţite, abia păzite de cei din SS, îndreptîndu-se către poarta de sud şi către fabricile înconjurate cu sîrmă ghimpată de la Plaszów, îi îndreptăţeau pe cei mai mulţi oameni, poate în mod justificat, să creadă că în locul acela se vor afla în siguranţă pe o perioadă îndelungată.

Deşi se făcuse tîrziu, lumina era încă destul de puternică, de parcă stătea să ningă. Poldek reuşi să traverseze strada şi să intre într-unul dintre apartamentele goale de la parter. Se întrebă dacă erau într-adevăr goale sau pline de locuitori ai ghetoului, ascunşi cu pricepere sau naivitate, cei care credeau că, oriunde te-ar duce cei din SS, pînă la urmă aveai să ajungi tot în camerele de gazare.

Căuta un loc, o ascunzătoare deosebită. Ajunse prin nişte treceri între curţi la depozitul de lemne de pe Józefińska. Lemnul era rar în zilele acelea. Nu se aflau acolo stive de cherestea după care să te ascunzi. Locul care arăta cel mai bine era cel din spatele porţilor de fier de la intrarea în curte. Dimensiunile lor şi întunericul păreau o promisiune pentru

noaptea care urma. Mai tîrziu nu-i va veni să creadă că le alesese cu atîta entuziasm.

Se ghemui în spatele uneia dintre porți, care fusese împinsă pînă lîngă peretele biroului abandonat. Prin crăpătura dintre poartă şi stîlp putea să vadă toată strada, în direcția din care venise. Din spatele frunzelor înghețate din fier forjat, vedea un fragment de seară rece, de un cenuşiu luminos. Îşi strînse mai bine haina la piept. Către poarta ghetoului se îndreptară în fugă un bărbat şi o femeie, ocolind legăturile de haine, valizele cu etichete inutile, scrise cu litere mari: KLEINFEID, LEHRER, BAUME, WEINBERG, SMOLAR, STRUS, ROSENTHAL, BIRMAN, ZEITLIN. Pe numele acestea nu se vor emite nici un fel de chitanțe. "Grămezi de bunuri încărcate cu amintiri", scrisese tînărul artist Baum despre o astfel de scenă. "Unde-mi sînt comorile?"

De dincolo de acest cîmp de bătălie plin de bagaje abandonate, auzi lătrăturile agresive ale cîinilor, apoi, pe pavajul străzii Józefińska apărură trei SS-işti tropăind, unul dintre ei tîrît de o învălmăşeală canină care se dovedi a fi compusă din doi mari cîini polițişti. Cîinii îşi traseră stăpînul la numărul 41; ceilalți doi bărbați aşteptară afară în stradă, pe trotuar. Poldek acordă cea mai mare atenție cîinilor. Păreau rezultatul unei încrucişări între dalmații şi cîini lupi. Pfefferberg tot mai vedea Cracovia ca un oraş minunat, iar asemenea cîini păreau străini de locurile acelea, ca şi cum ar fi fost aduşi acolo dintr-un alt ghetou, mult mai sălbatic. Pentru că, fie şi în această ultimă oră, printre resturile bagajelor, în spatele unei porți de fier, îi era recunoscător oraşului şi îşi închipuia că ultimele şi cele mai înspăimîntătoare momente se vor petrece în altă parte, într-un loc mai puțin plăcut. Această presupunere fu contrazisă în următoarea jumătate de minut.

Dar cele mai înspăimîntătoare momente aveau loc la Cracovia. Prin crăpătura din poartă văzu o întîmplare care-i revelă că, dacă exista un pol al răului, acesta nu se afla la Tarnów, Częstochowa, Lwów sau Varşovia, aşa cum ţi-ai fi putut închipui, ci în partea nordică a străzii Józefińska, la o sută douăzeci de paşi depărtare. De la numărul 41 ieşiră urlînd o femeie cu un copil. Unul dintre cîini o înşfăcase, prin rochie, de pulpa piciorului. SS-istul care îngrijea de cîini apucă copilul şi-l izbi de perete. Zgomotul îl făcu pe Pfefferberg să închidă ochii şi aşa se face că auzi doar împuşcătura care puse capăt urletelor de protest ale femeii.

Aşa cum avea să aprecieze mai tîrziu că grămada de trupuri din curtea spitalului număra şaizeci sau şaptezeci de persoane, tot astfel va susţine şi că bietul copil nu avea mai mult de doi sau trei ani.

Poate încă înainte de a muri femeia, cu siguranţă mai înainte ca el însuşi să-şi dea seama că se mişcă, de parcă hotărîrea izvorîse de undeva, ca o glandă ascunsă în spatele frunţii, Pfefferberg renunţă la adăpostul precar al îngheţatei porţi de fier, care nu avea cum să-l protejeze de cîini, şi se trezi în curtea deschisă. Adoptă imediat atitudinea milităroasă învăţată în armata poloneză. Ieşi din curtea depozitului de lemne cu aerul cuiva care primise o însărcinare oficială, se aplecă şi începu să ridice legăturile şi bagajele, dîndu-le la o parte din drum, aranjîndu-le ordonat într-o grămadă sprijinită de pereţi. Îi auzea pe cei trei SS-işti apropiindu-se, răsuflarea mîrîită a cîinilor era aproape palpabilă şi întreaga înserare se aduna în lesele lor întinse pînă la refuz. Cînd consideră că se aflau la zece paşi de el, se ridică şi-şi îngădui jocul evreului supus, de origine europeană. Se facu că îi observă. Văzu cizmele şi pantalonii de călărie plini de sînge, dar ei nu păreau jenaţi să apară în faţa unei fiinţe umane îmbrăcaţi astfel.

Ofițerul din mijloc era cel mai înalt. Nu arăta a ucigaş, avea o față sensibilă, largă şi o linie delicată a buzelor.

Îmbrăcat în haina sa mototolită, Pfefferberg izbi din călcîiele de carton ale pantofilor, ca ostaşii polonezi şi salută ofițerul din mijloc. Nu cunoştea gradele SS şi nu ştia cum să i se adreseze.

— Herr..., spuse, Herr Kommandant!

Era un termen pe care creierul, amenințat cu dispariția, îl azvîrlise din străfundurile sale cu o energie de-a dreptul electrică. Se dovedi a fi cuvîntul exact, pentru că bărbatul înalt era Amon Goeth, plin de vitalitate în după-amiaza aceea, mulțumit de progresele zilei şi capabil de a-şi exercita instantaneu şi instinctiv puterea, aşa cum Poldek Pfefferberg îşi folosea instinctiv trucurile.

— Herr Kommandant, vă raportez cu respect că am primit ordinul de a pune toate bagajele împreună pe o parte a străzii, astfel încît să nu încurce circulația.

Cîinii se smuceau către el, trăgînd de lesă. Din experiența lor de la antrenament şi din ritmul *acțiunii* acelei zile, se aşteptau să fie lăsați să sară la încheietura mîinilor şi la pîntecele lui Pfefferberg. Mîrîiturile lor nu i se păreau doar feroce, ci şi pline de încredere în rezultat, iar întrebarea era dacă SS-istul din stînga domnului comandant avea suficientă putere să-i țină. Pfefferberg nu se aştepta la prea mult. N-ar fi fost surprins să se trezească îngropat sub trupurile cîinilor şi, după o vreme, un glonț să-l scape de colții lor. Dacă femeia nu reuşise să scape nici pentru că era mamă, el avea puține şanse cu povestea bagajelor şi curățarea unei străzi pe care circulația pietonilor fusese, în orice caz, interzisă.

Dar pe comandant îl amuza mai mult Pfefferberg decît femeia aceea. Iată aici o mostră de *Ghettomensch* jucîndu-se de-a soldatul în fața a trei ofițeri SS, dînd raportul servil — în

caz că era adevărat — şi obraznic în caz contrar. Dar mai presus de toate, atitudinea sa era o schimbare de stil pentru o victimă. Dintre toţi condamnaţii din ziua aceea, nimeni altcineva nu încercase să pocnească din călcîie. Prin urmare, Herr Kommandant putea să-şi exercite dreptul regal de a-şi manifesta amuzamentul neaşteptat şi irațional. Îşi dădu capul pe spate, cu buza superioară ridicată. Urmă un rîs sănătos, iar colegii săi zîmbiră şi clătinară din capete faţă de o asemenea explozie.

Cu excelenta sa voce de bariton, Obersturmführer-ul Goeth spuse:

— Avem noi grijă de tot. Ultimul grup părăseşte ghetoul. *Verschwinde!* Asta înseamnă: dispari, soldăţel polonez.

Pfefferberg începu să alerge fără să se uite înapoi şi nu l-ar fi surprins dacă ar fi fost împuşcat pe la spate. Alergînd, ajunse la colţul străzii Węgierska, trecu mai departe, apoi pe lîngă curtea spitalului unde, cu cîteva ore în urmă, fusese un martor. Cînd ajunse în apropierea pieţei, întunericul se lăsă brusc şi aleile familiare ale ghetoului se pierdură în umbră. În piaţa Podgórze aşteptau ultimele grupuri de deţinuţi, înconjuraţi de un cordon larg de SS-işti şi ucrainieni.

— Cred că sînt ultimul scăpat cu viaţă, le spuse celor din mulţime.

În afară de el, mai erau bijutierul Wulkan, soţia şi fiul acestuia. Wulkan lucrase în ultimele luni la fabrica Progress şi, ştiind ce urma să se întîmple, îl abordase pe supraveghetorul Unkelbach întinzîndu-i un diamant mare, ascuns timp de doi ani în căptuşeala unei haine.

— Herr Unkelbach, eu plec oriunde m-ar trimite, dar soţia mea n-o să reziste la atîta zarvă şi violenţă.

Wulkan, soţia sa şi fiul său vor aştepta la secţia de poliţie

a OD-ului, sub protecţia unui poliţist evreu pe care-l cunoşteau, şi poate că în cursul zilei Herr Unkelbach va veni şi îi va duce la Plaszów, în linişte şi fără vărsare de sînge. Stăteau de dimineaţă într-o celulă a secţiei de poliţie, dar fusese o aşteptare tot atît de înfricoşătoare cum ar fi fost în propria lor bucătărie. Copilul era plictisit şi îngrozit, iar soţia lui continua să şuiere reproşurile: "Unde e? O să vină pînă la urmă? Oh, ce oameni, ce oameni!"

De fapt, Unkelbach îşi făcuse apariţia la începutul după-amiezei, intrînd în Ordnungsdienst ca să folosească toaleta şi să bea cafea. Ieşind din biroul în care-l aşteptase, Wulkan zări un *Treuhänder* Unkelbach pe care nu-l mai văzuse pînă atunci, un bărbat în uniforma unui subofiţer SS, fumînd şi schimbînd fraze scurte, nervoase, cu un alt SS-ist, folosindu-se de o mînă ca să ducă la gură şi să soarbă nesăţios înghiţituri mari de cafea, scoţînd valuri de fum şi înghiţind pe nemestecate, cu muşcături mari, bucăţi dintr-o pîine neagră, în timp ce ţinea pistolul cu mîna stîngă, pe pupitrul secţiei de poliţie, ca un animal ce se odihneşte, şi pete întunecate de sînge se întindeau pe pieptul uniformei sale. Întoarse ochii către Wulkan, dar nu-l văzu. Wulkan înţelese imediat că Unkelbach nu trişa, dar pur şi simplu nu-şi amintea de el — omul era beat, dar nu de alcool. Dacă Wulkan l-ar fi strigat, răspunsul ar fi fost o privire fixă, de neînţelegere uimită, urmată, destul de sigur, de ceva mai rău.

Bijutierul renunţă şi se întoarse lîngă soţia lui. Ea continua să spună: "De ce n-ai vorbit cu el? O să vorbesc eu cu el dacă mai rămîne aici!" Dar apoi văzu şi ea umbra din ochii lui Wulkan şi strecură o privire pe după canatul uşii. Unkelbach se pregătea să plece. Zări neobişnuita uniformă, sîngele mărunţilor negustori şi ale nevestelor lor împrăştiat pe pieptul lui, lăsă să-i scape un scîncet şi se întoarse la scaunul ei.

Căzu la rîndul său într-o stare de disperare profundă, şi aşteptarea deveni, într-o anumită privinţă, mai uşoară. Omul din OD pe care-l cunoşteau le readuse obişnuita speranţă şi nelinişte. Le spuse că toate grupurile din OD, cu excepţia pretorienilor lui Spira, fuseseră obligate să părăsească ghetoul pînă la ora optsprezece şi să ajungă la şoseaua Wieliczka-Plaszów. Avea să se îngrijească să vadă dacă exista vreo modalitate de a-i strecura într-unul dintre vehiculele lor.

Întunericul se lăsă în urma lui Pfefferberg, ultimul grup de deţinuţi se adunase în piaţa Podgórze, doctorul D. şi soţia sa se deplasau către est, în compania şi sub protecţia unui grup de zgomotoşi beţivi polonezi, iar echipele de Sonderkommando mai trăgeau un fum înainte de ultimul raid prin apartamente, cînd două căruţe trase de cai sosiră la uşa secţiei de poliţie. Familia Wulkan fu ascunsă sub cutiile cu documente şi legăturile de haine. Symke Spira şi camarazii săi nu se vedeau nicăieri. Îşi găsiseră de lucru pe undeva pe stradă, bînd cafea cu subofiţerii, celebrîndu-şi permanenţa în interiorul sistemului.

Dar înainte ca cele două căruţe să iasă pe poarta ghetoului, familia Wulkan, strivită la podea de greutatea cutiilor, auzi o rafală prelungă de arme şi pistoale automate venind dinspre străzile din spatele lor. Însemna că Amon Goeth şi Willi Haase, Albert Hujar şi alte cîteva sute năvăleau în ascunzătorile din poduri, spărgeau tavanele false, lăzile din pivniţe şi îi găseau acolo pe cei care tăcuseră toată ziua, plini de speranţe.

Peste patru sute de oameni au fost descoperiţi astfel în cursul nopţii şi executaţi în stradă.

În următoarele două zile, trupurile lor au fost duse la Plaszów în camioane deschise şi îngropate în două gropi comune în pădurile de lîngă noul lagăr.

22

Nu ştim în ce stare sufletească a petrecut Oskar Schindler ziua de 13 martie; ultima şi cea mai înfiorătoare zi a ghetoului. Dar cînd muncitorii reveniră, sub pază, de la Plaszów, la fabrica sa, era din nou gata să strîngă date pe care să le transmită doctorului Sedlacek, la următoarea vizită. Află de la deţinuţi că Zwangsarbeitslager Plaszów — aşa cum era cunoscut în administraţia SS — nu era un imperiu al raţiunii. Goeth îşi satisfăcuse deja preferinţa pentru ingineri, punînd santinelele să-l bată pe Zygmunt Grünberg pînă ce acesta intrase în comă, după care îl transportase atît de tîrziu la spitalul din apropierea lagărului femeilor încît moartea lui să fie sigură. De la deţinuţii care mîncau supa consistentă de amiază la Deutsche Email Fabrik, auzi de asemenea că Plaszów era folosit nu numai ca lagăr de muncă, dar şi ca loc de execuţie. În tot lagărul se putea auzi zgomotul focurilor de armă, iar unii dintre prizonieri fuseseră chiar martori. De exemplu, deţinutul M.[1], care, înainte de război, avusese un magazin de decoraţiuni interioare la Cracovia. În primele zile ale existenţei lagărului i se ceru să decoreze locuinţele celor din SS, cîteva căsuţe de ţară care

[1] În prezent locuieşte la Viena şi nu doreşte să-i fie folosit numele (n. a.)

flancau pajiştea din nordul lagărului. Ca orice meseriaş de valoare, avea mai multă libertate de mişcare şi, într-o după-amiază de primăvară, mergea pe o cărare de la vila Untersturmführer-ului Leo John către dealul Chujowa Górka, pe a cărui culme se înălța fortul austriac.

Înainte de a apuca să se întoarcă şi să coboare panta către curtea fabricii, a trebuit să se oprească pentru a lăsa un camion al armatei să urce la deal. Observase că sub prelată se aflau femei, sub paza unor santinele ucrainiene îmbrăcate în salopete albe. Se ascunsese în spatele unei stive de lemne şi, printre crăpăturile acestora, văzuse destul de neclar femeile coborîte din camion şi împinse în interiorul fortului, refuzînd să se dezbrace. Bărbatul care urla ordinele acolo era SS-istul Edmund Sdrojewski. Subofițerii ucrainieni treceau printre femei, izbindu-le cu biciul. M. presupuse că erau evreice, aduse de la închisoarea Montelupich, probabil prinse cu documente ariene. Unele țipau sub lovituri, dar altele tăceau, ca şi cum ar fi refuzat să dea satisfacție ucrainienilor. Una dintre ele începu să intoneze *Shema Yisroel* şi celelalte i se alăturară. Versurile se înălțau viguroase deasupra valului de pămînt, ca şi cum fetele — care ieri încă se jucaseră de-a ariencele pure — aveau acum impresia că scăpaseră de opresiune şi erau mai libere ca oricine altcineva să sărbătorească diferențele tribale sub nasul lui Edmund Sdrojewski şi al ucrainienilor. Apoi, în vreme ce-şi acopereau trupurile goale cu mîinile, sub muşcătura aerului rece de primăvară, fură toate împuşcate. Noaptea, ucrainienii le scoaseră de acolo în cărucioare şi le îngropară în pădurile din cealaltă parte a văii.

Oamenii din lagăr auziseră rafala de arme de pe dealul care acum purta denumirea profană de Dealul Puței. Unii îşi spuseră că acolo erau împuşcați partizani, marxişti convinşi

sau naționaliști nebuni. Acolo sus exista o altă lume. Dacă te țineai de regulament n-aveai de ce să vizitezi locul acela. Dar cei mai luminați dintre muncitorii lui Schindler, păşind pe strada Wieliczka, pe lîngă lucrătorii de la fabrica de cabluri, pînă în Zablocie, la DEF, ştiau de ce erau împuşcați prizonierii de la Montelupich în fortul austriac de pe deal, de ce SS-iştii nu păreau să se alarmeze că puteau fi văzute camioanele încărcate sau că zgomotul se auzea în tot lagărul. Motivul era că cei din SS nu vedeau în locuitorii lagărului nişte martori. Dacă i-ar fi preocupat gîndul apariției în fața unui tribunal, existența unei mulțimi de martori la o viitoare audiere, ar fi dus femeile mai adînc în pădure. Concluzia ce se putea trage de aici, decise Oskar, era nu aceea că pe deal exista o lume aparte, ci că toți cei de acolo aveau soarta pecetluită.

În prima dimineață în care comandantul Goeth ieşi pe treptele locuinței sale şi ucise un deținut la întîmplare, a existat tendința de a vedea şi în asta, ca şi în execuția de la fort, un eveniment disparat, o excepție de la ceea ce putea deveni viața de zi cu zi din lagăr. Bineînțeles, crimele de pe deal se vor dovedi curînd ceva obişnuit, ca şi plimbarea de dimineață a lui Amon.

Ieşea pe treptele rezidenței sale temporare doar în cămaşă, pantaloni de călărie şi cizme — pe care ordonanța le lustruise cu sîrg. (Se amenaja un loc mai bun pentru el, în josul văii, la celălalt capăt al lagărului.) Pe măsură ce se va apropia vara, va apărea fără cămaşă, căci îi plăcea soarele, dar pentru moment rămînea cu hainele în care-şi luase micul dejun. Cu un binoclu într-o mînă şi o carabină cu lunetă în cealaltă, mătura cu privirea întinderea lagărului, cariera de piatră, deținuții care împingeau sau trăgeau vagonetele cu

piatră pe şinele ce treceau pe lîngă uşa lui. Cei care aruncau priviri furişe în sus puteau să vadă fumul de la ţigara pe care o ţinea strîns între buze, în felul în care un bărbat fumează fără să se folosească de mîini, atunci cînd este prea ocupat ca să-şi lase jos sculele meseriei sale. În primele zile apăru astfel în cadrul uşii şi împuşcă un deţinut care nu părea să împingă cu suficientă tragere de inimă o căruţa încărcată cu calcar. Nimeni n-a ştiut vreodată motivul exact pentru care pusese ochii pe omul acela — evident, Amon n-avea de ce să se justifice. O singură împuşcătură, şi omul fu smuls din grupul celor care împingeau şi azvîrlit din drum. Ceilalţi se opriră, cu muşchii încordaţi, aşteptînd măcelul, dar Amon le făcu un semn cu mîna, încruntîndu-se ca şi cum ar fi spus că, pentru moment, era mulţumit cu efortul pe care-l depuneau.

In afara acestor excese la care erau supuşi prizonierii, Amon îşi încălca şi una dintre promisiunile pe care le făcuse patronilor. Oskar primi un telefon de la Madritsch, care îl rugă să vină cu el să depună o plîngere. Amon afirmase că nu se va amesteca în afacerile fabricilor, cel puţin nu direct. Dar întîrzia schimburile, reţinînd deţinuţii ore întregi pe platou, la apel. Madritsch menţionează un caz în care, într-o baracă, a fost găsit un cartof şi, ca urmare, fiecare prizonier din baraca aceea fu biciuit în public, în faţa miilor de camarazi. Nu e un lucru simplu să pui cîteva sute de oameni să-şi dea jos pantalonii, să-şi ridice cămăşile sau rochiile şi să-i serveşti fiecăruia douăzeci şi cinci de bice. Regula lui Goeth era ca prizonierul biciuit să numere loviturile cu voce tare, pentru a-l ajuta pe soldatul ucrainian care executa operaţiunea. Dacă victima pierdea şirul numărătorii, totul se relua de la capăt. Apelurile comandantului Goeth erau pline de astfel de trucuri consumatoare de timp.

Ca urmare, schimburile ajungeau cu o oră întîrziere la atelierele de îmbrăcăminte Madritsch din lagărul Plaszów şi cu încă o oră întîrziere la Oskar, în strada Lipowa. Soseau tulburaţi, incapabili să se concentreze, povestind în şoaptă întîmplările ale căror eroi fuseseră în dimineaţa aceea Amon, sau John, sau Scheidt, sau vreun ofiţer oricare. Oskar se plînse unui inginer de la Inspectoratul pentru armament pe care-l cunoştea.

— Nu foloseşte la nimic să te plîngi şefilor poliţiei, spuse inginerul, ei nu participă la acelaşi război ca noi.

— Ar trebui, zise Oskar, să-mi ţin oamenii în fabrică, să-mi fac lagărul meu.

Ideea îl amuză pe inginer.

— Şi unde i-ai pune, bătrîne? N-ai destul spaţiu.

— Dacă pot să obţin spaţiu, mi-ai scrie o scrisoare de recomandare?

Cînd inginerul încuviinţă, Oskar telefonă bătrînilor Bielski care locuiau în strada Stradom. Îi întrebă dacă voiau să ia în considerare o ofertă pentru terenul care se mărginea cu fabrica lor. Traversă rîul ca să le facă o vizită. Bătrînii fură încîntaţi de manierele lui. Pentru că-l plictisise întotdeauna ritualul tocmelii, începu prin a le oferi un preţ exorbitant. Ei îl serviră cu ceai şi, într-o stare de mare surexcitare, îşi chemară avocatul ca să întocmească documentele cîtă vreme Oskar era încă acolo. De la locuinţa lor, Oskar plecă cu maşina la Amon, căruia-i comunică, mimînd un gest de politeţe, că intenţiona să facă un lagăr secundar în curtea fabricii sale. Amon fu subjugat de idee. Dacă şefii SS aprobă, spuse, te poţi aştepa la sprijinul meu. Cîtă vreme nu-mi vrei muzicanţii sau slujnica.

În ziua următoare fu aranjată în strada Pomorska o

întîlnire oficială cu Oberführer-ul Scherner. Nu se ştie cum, atît Amon, cît şi generalul Scherner ştiau că Oskar putea fi făcut să suporte toată cheltuiala pentru noul lagăr. Înțeleseră asta cînd Oskar împinse în față argumentul producției.

— Vreau ca muncitorii mei să fie în apropiere, aşa ca să pot exploata din plin forța lor de muncă.

În acelaşi timp, era cunoscută şi nebunia lui care îl făcea să nu țină seama de cheltuieli atunci cînd îşi dorea ceva. Îl vedeau ca pe un individ de treabă, lovit — ca de un fel de virus — de o formă de simpatie pentru evrei. Era un corolar al teoriei SS că geniul iudaic, atît de răspîndit în lume, putea obține astfel de efecte magice, iar Herr Schindler trebuia privit cu aceeaşi milă cu care înconjuri un prinț transformat în broscuță. Dar trebuia să plătească pentru această boală.

Cererile Obergruppenführer-ului Friedrich-Wilhelm Krüger, şeful poliției Guvernămîntului General şi superiorul lui Scherner şi Czurda, se bazau pe regulamentele emise de Secția pentru lagăre de concentrare a Biroului Central Administrativ şi Economic al SS al generalului Oswald Pohl, deşi lagărul Plaszów era încă independent de biroul lui Pohl. Prevederile principale pentru un sublagăr de muncă forțată SS implicau ridicarea unor garduri înalte de trei metri, turnuri de pază la intervale anumite, în funcție de lungimea perimetrului lagărului, latrine, barăci, un spital, un cabinet dentar, o baie şi un complex de despăduchere, o frizerie, un depozit de alimente, o spălătorie, baraca birourilor, o baracă pentru santinele sau o construcție ceva mai bună decît barăcile propriu-zise şi toate accesoriile. Iar Amon, Scherner şi Czurda înțeleseră că Oskar, aşa corect cum era, va suporta cheltuielile fie din motive economice, fie din pricina farmecelor cabalistice sub efectul cărora se afla.

Şi deşi aveau de gînd să-l facă pe Oskar să plătească, propunerea le convenea. În Tarnów, la şaptezeci şi doi de kilometri către est, exista încă un ghetou, dar cînd acesta avea să fie desfiinţat, populaţia de acolo va trebui să fie absorbită de lagărul Plaszów. Ca şi miile de evrei care ajungeau acum la Plaszów din satele evreieşti din sudul Poloniei. Un sublagăr în strada Lipowa putea diminua presiunea.

Amon înţelese de asemenea, deşi n-ar fi spus-o niciodată cu voce tare, că nu va fi nevoie să aprovizioneze lagărul din strada Lipowa cu un minimum de alimente, aşa cum prevedea directiva generalului Oswald Pohl. Amon, care putea arunca fulgere din pragul uşii fără ca cineva să protesteze, care împărtăşea punctul de vedere oficial, potrivit căruia era imposibil să nu existe în lagăr un oarecare grad de subnutriţie, aşa că vînduse deja în Cracovia o parte din raţiile lagărului, pe piaţa liberă, printr-un agent al său, un anume evreu Wilek Chilowicz, care avea legături cu negustori, cu conducerile fabricilor şi chiar cu restaurante din Cracovia.

Doctorul Alexander Biberstein, acum el însuşi deţinut în Plaszów, descoperi că raţiile zilnice variau între şapte sute şi o mie o sută de calorii. La dejun, un prizonier primea o jumătate de litru de cafea neagră cu miros de ghindă şi un colţ de pîine de orz cîntărind o sută şaptezeci şi cinci de grame, o optime dintr-una dintre bucăţile rotunde primite de echipa de serviciu la baracă, în fiecare dimineaţă, de la brutărie. Foamea fiind o forţă primejdioasă, fiecare om de serviciu tăia felia întors cu spatele la ceilalţi şi întreba "Cine vrea bucata asta? Cine o vrea pe asta?" La amiază se distribuia supa — morcovi, sfeclă, înlocuitori de sago[1] În unele zile era mai

[1] sago — amidon extras din măduva arborelui de pîine (n.tr.)

groasă, în altele mai subțire. Cîteva alimente mai consistente pătrundeau în lagăr aduse de echipele care se întorceau în fiecare seară de la lucru. Sub haină se putea strecura un pui mic, o pîine franțuzească ascunsă în cracul unui pantalon. Amon încerca să-i împiedice punînd santinelele să percheziționeze seara detaşamentele de muncă, în fața blocului administrativ. Nu voia să împiedice uzura biologică naturală şi nici să altereze parfumul ideologic al tranzacțiilor sale alimentare prin intermediul lui Chilowicz. După părerea lui, dacă Oskar voia să ia o mie de evrei, putea s-o facă pe propria-i cheltuială, fără vreo aprovizionare prea regulată cu pîine şi sfeclă din depozitele de alimente de la Plaszów.

În primăvara aceea, Oskar vorbi nu numai cu şefii de poliție din Cracovia, ci trecu dincolo de gardul fabricii ca să-şi convingă vecinii. Se strecură prin spatele celor două barăci construite din lemnul lui Jereth în fabrica de radiatoare condusă de Kurt Hoderman. Omul avea ca angajați o hoardă de polonezi şi aproape o sută de deținuți de la Plaszów. În direcție opusă se afla fabrica de cutii a lui Jereth, supravegheată de inginerul german Kuhnpast. Fiindcă cei din Plaszów reprezentau o foarte modestă parte din personalul lor, ideea nu-i entuziasmă foarte tare, dar nici nu se împotriviră. Oskar se oferea să le adăpostească evreii la cincizeci de metri de fabrică în loc de cinci kilometri.

Apoi Oskar se duse pînă în vecini ca să vorbească cu inginerul Schmilewski de la garnizoana Wehrmacht-ului, aflată la cîteva străzi depărtare. Acesta angajase un detaşament de deținuți de la Plaszów şi nu avu nici o obiecție. Numele său, alături de cele ale lui Kuhnpast şi Hoderman, a fost adăugat pe cererea pe care Schindler o trimise în strada Pomorska.

Inspectorii SS vizitară Emalia şi se întreținură cu

supraveghetorul Steinhauser, un vechi prieten al lui Oskar de la Inspectoratul pentru armament. Priviră încruntați amplasamentul, așa cum ar face orice inspector, și puseră întrebări referitoare la canalizare. Oskar îi aduse pe toți în biroul său de la etaj, la o cafea și un coniac, apoi se despărțiră prietenește. În cîteva zile, cererea de a stabili un lagăr de muncă forțată în spatele fabricii fu aprobată.

În anul acela, Deutsche Email Fabrik înregistră încasări în valoare de 15,8 milioane de Reichsmark. S-ar putea crede că cele trei sute de mii de mărci pe care Oskar le plătea acum pentru materialele de construcție pentru lagărul Emalia reprezentau o cheltuială suplimentară mare, dar nu periculoasă. Adevărul este că abia începuse să plătească.

Trimise o cerere la *Bauleitung* sau Oficiul de Construcții din Plaszów, solicitînd ajutorul unui tînăr inginer pe nume Adam Garde. Garde lucra încă la barăcile lagărului lui Amon și, după ce lăsă instrucțiuni amănunțite constructorilor, o porni sub pază de la Plaszów pînă în strada Lipowa, ca să supravegheze ridicarea construcțiilor lui Oskar. Cînd ajunse pentru prima dată în Zablocie, găsi două șoproane rudimentare, deja ocupate de aproape patru sute de deținuți. Mai exista un gard de-a lungul căruia patrula un detașament SS, dar cei dinăuntru îi spuseră că Oskar nu lăsa militarii SS să intre în lagăr sau în fabrică, cu excepția, desigur, a inspectorilor veniți să cerceteze locul. Oskar, spuneau ei, se îngrijea ca mica garnizoană SS a fabricii Emalia să fie bine aprovizionată cu băutură și daruri. Garde înțelese că deținuții Emaliei erau mulțumiți acolo, între plăcile fragile, scorojite, ale celor două barăci — a bărbaților și a femeilor. Deja își spuneau *Schindlerjuden*, folosind termenul cu prudență, ca un fel de autofelicitare, așa cum cineva care își revine după un infarct ar spune despre sine că este un om norocos.

Săpaseră deja nişte latrine primitive, pe care inginerul Garde, oricît ar fi aprobat imboldul care stătea la originea efortului, le putu localiza după miros încă de la poarta fabricii. Se spălau la o pompă din curte.

Oskar îl rugă să vină sus în birou, să arunce o privire asupra planurilor. Şase barăci pentru o mie două sute de persoane. Bucătăria la capătul ăsta, barăcile SS — Oskar instalase temporar SS-iştii într-o aripă a fabricii — dincolo de deal, la capătul celălalt. Vreau un duş adevărat, clasa întîi, şi o spălătorie. Am instalatori care pot să le asambleze sub îndrumările dumitale. Tifosul, mîrîi el zîmbind în colţul gurii, nici unul dintre noi n-are chef de tifos. Păduchii mişună deja la Plaszów. Trebuie să putem fierbe hainele.

Adam Garde era încîntat să se poată duce în fiecare zi în strada Lipowa. Doi ingineri fuseseră deja pedepsiţi la Plaszów pentru că aveau diplome, dar la Deutsche Email Fabrik experţii rămăseseră experţi. Într-o dimineaţă, în timp ce urca strada Wieliczka spre Zablocie, mergînd agale lîngă ucrainianul care-l păzea şi care nu se grăbea nici el, singura mişcare pe stradă fiind cea a rarelor căruţe ţărăneşti, apăru din neant o limuzină neagră care frînă brusc lîngă ei. Din ea ieşi Untersturmführer-ul Göeth. Avea aerul să spună că nu este dispus să se lase dus cu vorba.

Un prizonier, un paznic, remarcă el. Ce înseamnă asta? Ucrainianul ceru permisiunea să-l informeze pe Herr Kommandant că are ordin să-l escorteze pe acest prizonier, în fiecare dimineaţă, la Emalia lui Herr Schindler. Amîndoi sperau, Garde şi ucrainianul, că menţiunea numelui lui Oskar le acorda imunitate. O santinelă, un prizonier? întrebă din nou comandantul. Dar se mulţumi cu răspunsul şi urcă înapoi în maşină, fără a rezolva radical problema.

Mai tîrziu, în aceeaşi zi îl abordă pe Wilek Chilowicz — agentul său, dar şi şeful poliţiei sau "pompierilor", cum li se spunea, din lagărul evreiesc. Symke Spira, recentul Napoleon al ghetoului, locuia încă acolo şi-şi petrecea fiecare zi supraveghind căutarea şi dezgroparea diamantelor, a aurului şi banilor ascunşi şi nedeclaraţi de cei ce erau acum cenuşă printre acele de pini de la Belzec. În Plaszów, totuşi, Spira nu avea putere, centrul acesteia fiind Chilowicz, deşi nimeni nu ştia de unde-i venea autoritatea. Poate că Willi Kunde menţionase numele său lui Amon, poate că Amon îl recunoscuse şi-i plăcea stilul. Dar iată-l dintr-o dată şeful pompierilor din Plaszów, distribuitorul şepcilor şi banderolelor care confereau autoritate în acea împărăţie decăzută şi, ca şi Symke, cu o imaginaţie destul de limitată pentru a se considera egalul ţarilor.

Goeth îl chemă pe acest Seianus de la solduri şi spuse că ar fi mai bine să i-l trimită pe Adam Garde definitiv lui Schindler şi să scape de el. Avem destui ingineri de ars, spusese Goeth dezgustat. Înţelegea prin aceasta că meseria de inginer era o opţiune călduţă pentru evreii care nu fuseseră îngăduiţi în facultăţile de medicină ale universităţilor poloneze. Dar mai întîi, zise Amon, trebuie să isprăvească lucrul la conservatorul meu.

Vestea îi parveni lui Garde la locul pe care-l ocupa în paturile suprapuse pe patru rînduri din baraca 21. Avea să fie trimis la Zablocie după o nouă încercare. Trebuia să construiască în spatele casei lui Goeth, pentru care — aşa cum îi spuseseră Reiter şi Grünberg — regulile erau imprevizibile.

În toiul activităţii în beneficiul comandantului, o uriaşă bîrnă fu ridicată la locul ei pentru a fi montată printre căpriorii acoperişului conservatorului lui Amon. În timp ce lucra, Adam

Garde putea auzi cei doi cîini ai comandantului, Rolf şi Ralf, nume preluate de la nişte personaje de benzi desenate — nume care stîrneau zîmbetul, dacă exceptăm faptul că Amon le permisese săptămîna trecută să smulgă sînul unei deţinute suspectate de lene. Amon în persoană, cu educaţia sa tehnică pe jumătate terminată, apărea din cînd în cînd să arunce o privire profesională asupra grinzilor acoperişului, ridicate cu scripetele. Veni să pună întrebări cînd grinda centrală fu fixată la locul ei. Era un trunchi de pin greu, imens, şi Goeth puse întrebarea tocmai din celălalt capăt. Adam Garde nu înţelese şi-şi duse mîna la ureche. Goeth întrebă din nou. Şi, mai rău, Garde nu reuşi să desluşească întrebarea. Nu înţeleg, Herr Kommandant, recunoscu el. Amon înşfăcă bîrna cu amîndouă mîinile sale cu degete lungi, o trase înapoi şi o împinse către inginer. Garde văzu lemnul masiv răsucindu-se spre capul său şi înţelese că acesta era un instrument mortal. Ridică mîna dreaptă şi bîrna o izbi, zdrobindu-i pumnul şi metacarpienele şi aruncîndu-l la pămînt. Cînd putu din nou să vadă ceva prin ceaţa de durere şi greaţă, Amon se întorsese şi plecase. Poate se va întoarce mîine pentru un răspuns satisfăcător.

Ca să nu fie considerat handicapat şi incapabil de muncă, inginerul Garde evită să-şi ferească mîna rănită, pe drumul către *Krankenstube* — sau spital. Purtată normal, atîrna chinuitor într-o parte. Se lăsă convins de doctorul Hilfstein să-i pună un ghips. Continuă deci să supravegheze construcţia conservatorului şi în fiecare zi pleca la fabrica Emalia, sperînd ca mîneca lungă a hainei să ascundă ghipsul. Cînd nu mai fu sigur de asta, îşi tăie singur ghipsul. Mîna se putea suda strîmb, dar el voia să-şi asigure transferul în sublagărul lui Schindler prezentîndu-se nemutilat. Peste o săptămînă, purtînd o legătură cu o cămaşă şi cîteva cărţi, plecă în strada Lipowa pentru totdeauna.

23

Printre prizonierii informaţi, începuse deja o competiţie pentru a ajunge la Emalia. Deţinutul Dolek Horowitz, responsabil cu aprovizionarea în lagărul Plaszów, ştia că nu avea cum să ajungă singur la Schindler. Dar avea o soţie şi doi copii.

Richard, cel mai mic dintre copii, se trezea devreme în dimineţile acelea de primăvară, cînd aburii ieşeau din pămîntul încă îngheţat. Cobora din patul mamei sale, aflat în barăcile femeilor, şi alerga în jos pe coasta dealului, pînă la tabăra bărbaţilor, cu gîndul la bucata de pîine uscată de dimineaţă. Trebuia să fie alături de tatăl său la apelul de dimineaţă pe *Appellplatz*. În drum, trecea pe lîngă postul de poliţie evreiască al lui Chilowicz şi chiar şi în dimineţile ceţoase putea fi văzut din două turnuri de pază. Dar se afla în siguranţă pentru că îl cunoştea toată lumea. Era copilul lui Horowitz. Tatăl său era considerat neprețuit de Herr Bosch, care, la rîndul său, participa la beţiile comandantului. Libertatea de mişcare — de care Richard nu era conştient — îşi avea originea în talentul tatălui său. Trecea ca într-o vrajă pe sub ochii iscoditori din cele două turnuri, ajungea la baraca tatălui său, se urca lîngă el, strecurîndu-se sub pătură, trezindu-l cu întrebări. De ce e ceaţă dimineaţa şi nu după-amiaza? Or să mai vină camioane?

O să dureze mult apelul astăzi? O să biciuiască pe cineva? Pedepsele de felul acesta întîrziau masa.

Sub potopul de întrebări, Dolek Horowitz nu înceta să-şi spună că Plaszów era un loc nepotrivit chiar şi pentru copiii privilegiaţi. Poate că ar putea lua legătura cu Schindler — Schindler venea din cînd în cînd acolo şi trecea prin blocul administrativ şi ateliere, prefăcîndu-se că are treabă, lăsînd mici daruri şi culegînd veşti de la vechi prieteni ca Stern, Roman Ginter şi Poldek Pfefferberg. Nereuşind să-l contacteze în aceste ocazii, îi dădu prin cap că, poate, ar fi abordabil prin intermediul lui Bosch. Dolek presupunea că se întîlneau adesea. Nu atît de mult acolo, dar poate în birourile din oraş şi la petreceri. Se vedea că nu erau prieteni, însă îi legau afacerile şi serviciile reciproce.

Dar Richard nu era singurul şi nici cea mai importantă persoană pe care Dolek dorea s-o strecoare în lagărul lui Schindler. Richard putea să-şi risipească spaima punînd avalanşe de întrebări. Dar fiica sa de zece ani, Niusia, nu mai punea întrebări. Era unul din mulţimea de copii firavi trecuţi de vîrsta inocenţei, care — de la fereastra atelierului de perii, unde prindea firele de paie în bucăţile de lemn vedea sosind zilnic camioanele la fortul austriac de pe deal — îşi purta spaima insuportabilă ca un adult, fiind incapabilă să se lipească de pieptul tatălui pentru a se elibera. Ca să-şi mai aline foamea, Niusia începuse să fumeze frunze de ceapă răsucite în bucăţi de ziar. Din surse demne de crezare, se ştia că la Emalia nu erau agreate astfel de metode.

Aşa că Dolek apelă la Herr Bosch în timpul uneia dintre vizitele acestuia în depozitul de haine. Îşi permitea ca, pe baza îngăduinţei arătate de Herr Bosch pînă atunci, spuse, el, să-l implore să vorbească cu Herr Schindler. Repetă rugă-

mintea şi numele copiilor de cîteva ori, astfel ca Bosch, a cărui memorie era parţial atrofiată de alcool, să şi le poată aminti.

— Herr Schindler este probabil cel mai bun prieten al meu, spuse Bosch. O să facă orice pentru mine.

Dolek nu-şi punea mari speranţe în conversaţia aceea. Soţia lui, Regina, nu avea nici un fel de experienţă la fabricarea proiectilelor sau vaselor emailate. Nici Bosch nu mai aduse niciodată vorba despre această rugăminte şi totuşi, pînă la sfîrşitul săptămînii, ei ieşiră din lagăr printre cei aflaţi pe prima listă aprobată de comandantul Goeth, în schimbul unui pliculeţ cu bijuterii. În barăcile femeilor din Zablocie, Niusia arăta ca un adult subţiratic şi retras, iar Richard se purtă ca şi la Plaszów; era cunoscut de toată lumea în hala de muniţie şi în atelierele de emailuri, santinelele acceptîndu-i purtarea familiară. Regina se tot aştepta ca Oskar să se apropie de ea în atelierul de emailuri şi să spună "Deci dumneata eşti soţia lui Dolek Horowitz" Atunci singura problemă ar fi fost cum să-şi formuleze mulţumirile. Dar n-o făcu niciodată. Descoperi încîntată că nici ea, nici Niusia nu erau nişte personalitaţi în strada Lipowa. Înţelese că Oskar ştia cine sînt, pentru că pălăvrăgea adesea cu Richard, spunîndu-i pe nume. Şi înţelese de asemenea, după schimbarea survenită în conţinutul întrebărilor lui Richard, valoarea darului pe care-l primiseră.

În lagărul Emalia nu locuia nici un comandant care să tiranizeze deţinuţii, nu existau santinele permanente — garnizoana se schimba la fiecare două zile, cînd două camioane pline cu SS-işti şi ucrainieni veneau la Zablocie de la Plaszów, ca să preia paza sublagărului. Soldaţilor de la Plaszów le plăcea seriviciul temporar de la Emalia. În bucătăria domnului di-

rector, mai primitivă decît cea de la Plaszów, se preparau mîncăruri mai gustoase. De cînd Herr Direktor începuse să urle şi dăduse telefoane după telefoane Oberführer-ului cînd vreo santinelă intra în lagăr în loc să se mulţumească să patruleze de-a lungul perimetrului, garnizoana stătea de partea cealaltă a gardului. Serviciul la Plaszów era monoton de plăcut.

Cu excepţia cîte unei inspecţii făcute de superiori SS, deţinuţii care lucrau la DEF aveau rareori ocazia să vadă mai de aproape o santinelă. O cărare împrejmuită cu sîrmă ghimpată ducea în fabrica de emailuri, alta către uşa atelierului de armament. Evreii de la Emalia care lucrau în fabricile de cutii şi radiatoare, în birourile garnizoanei, erau duşi la lucru şi aduşi înapoi de ucrainieni — alţi ucrainieni la fiecare două zile. Nici un soldat nu avea timp să urască vreun prizonier.

Prin urmare, deşi SS-ul putea să pună capăt vieţii oamenilor de la Emalia, Oskar dăduse tonul. Tonul era unul de permanenţă fragilă. Nu existau cîini, nu existau bătăi, supa şi pîinea erau mai bune şi mai sătioase decît în Plaszów — aproape două mii de calorii pe zi, după mărturia unui doctor care a lucrat la Emalia ca muncitor necalificat. Schimburile erau lungi, cîteodată douăsprezece ore, pentru că Oskar era un om de afaceri cu contracte de război de îndeplinit şi o dorinţă moderată de profit. Trebuie spus totuşi că în nici un schimb nu se muncea accelerat şi că mulţi dintre deţinuţii de acolo erau convinşi că în momentul acela munca lor aducea o contribuţie evidentă la propria lor întreţinere. După unele documente contabile, prezentate de Oskar după război Comitetului Comun de Distribuire, cheltuise pe hrana pentru lagărul Emalia 1 800 000 de zloţi (360 000 de dolari). În registrele fimelor I.G. Farben şi Krupp s-au găsit înregistrate

cheltuieli importante, asupra cărora se efectuaseră unele operații cosmetice, dar nici pe departe atît de ridicate, ca procent din profit, ca acelea din registrele lui Oskar. La Emalia nimeni nu a leşinat şi n-a murit de oboseală, bătaie sau foame, în timp ce numai la fabrica Buna, a lui I.G. Farben, au pierit muncind douăzeci şi cinci de mii de deținuți dintr-un număr de treizeci şi cinci de mii.

Mult după aceea lucrătorii de la Emalia vor numi lagărul lui Schindler "paradisul" Şi fiindcă de atunci s-au risipit în lumea largă, nu poate fi considerat un epitet asupra căruia s-au înțeles ulterior. Termenul trebuie să fi circulat pe vremea cînd lucraseră la Emalia. Era, desigur, un paradis relativ, dar în comparație cu Plaszów, se putea socoti un rai. Le inspira locuitorilor săi un sentiment aproape ireal de uşurare, ceva incredibil; nici nu doreau să se gîndească prea mult, de teamă să nu se topească. Noii angajați ai lui Oskar îl cunoşteau pe domnul director numai din auzite. Nu voiau să apară în calea domnului director sau să riște să-i vorbească. Aveau nevoie de timp să se refacă şi să se obişnuiască cu sistemul neortodox de închisoare al lui Schindler.

De exemplu, o tînără pe nume Lusia. Soțul ei fusese cules de curînd din mulțimea de prizonieri de pe *Appellplatz* la Plaszów şi expediat laolaltă cu alții la Mauthausen. Dînd dovadă de realism, deşi asta avea să se vadă mai tîrziu, ea plînse ca o văduvă. Încă plîngînd, fusese dusă la Emalia. Muncise acolo la încărcarea vaselor în cuptoarele de emailat. Ți se îngăduia să încălzeşti apă pe suprafață caldă a maşinilor, iar podeaua era caldă. Pentru ea, apa caldă a fost primul lucru de care a beneficiat acolo.

La început, Oskar a reprezentat pentru ea doar o siluetă masivă mişcîndu-se pe platformele preselor de metal sau

traversînd o rampă suspendată. Nu părea să aibă ceva amenințător. Simțea că dacă ar fi fost descoperită, natura acelui loc — lipsa bătăilor, hrana, absența gărzilor în lagăr — s-ar fi putut schimba, nu se ştie cum. Nu dorea decît să lucreze în schimbul ei, nebăgată în seamă şi să se întoarcă prin coridorul de sîrmă ghimpată la baraca ei din lagăr.

După o vreme se trezi răspunzînd cu o înclinare din cap la salutul lui Oskar şi chiar spunîndu-i că, da mulțumesc, Herr Direktor, se simțea destul de bine. O dată primi de la el cîteva țigări — mai valoroase ca aurul, atît ca mîngîiere, cît şi ca mijloc de troc cu muncitorii polonezi. De cînd ştia că prietenii dispar, se temea de prietenia arătată de el; dorea să fie doar o simplă prezență, o apariție magică. Un paradis condus de un prieten era prea frágil. Ca să poți conduce un rai durabil e nevoie de cineva cu mai multă autoritate şi mai misterios.

Mulți dintre deținuții de la Emalia simțeau acelaşi lucru.

La vremea cînd lagărul lui Oskar lua ființă în Cracovia, exista acolo o fată, Regina Bergman, care locuia în oraş cu un fals paşaport, sud-american. Tenul ei închis făcea documentele credibile şi, sub acoperirea lor, lucra în biroul unei fabrici din Podgórze. Ar fi fost mai ferită de şantaj dacă s-ar fi dus la Varşovia, Lódż sau Gdansk, dar părinții ei erau la Plaszów şi obținuse acte false şi pentru ei, astfel că-i putea aproviziona cu hrană şi medicamente. În zilele petrecute în ghetou, care deveniseră o parte a mitologiei evreieşti cracoviene, îşi dăduse seama că se putea aştepta de la Herr Schindler să ia asupră-şi multe greutăți. Ştia, de asemenea, din cele auzite în Plaszów, de cariera de piatră, de treptele vilei comandantului. Trebuia să renunțe la acoperirea oferită de documente, dar considera esențial să-şi aducă părinții în lagărul din spatele fabricii lui Schindler.

Prima dată cînd vizită Deutsche Email Fabrik purta o rochie înflorată, veche şi anonimă, şi nu-şi pusese ciorapi. Portarul polonez îşi făcu meseria şi sună la biroul domnului Schindler. Pe ferestruică îi putu vedea privirea dezaprobatoare. E o necunoscută — o ciufulită oarecare dintr-o altă fabrică. Se temea, ca toţi cei cu documente false, că un polonez ostil ar putea bănui originea evreiască. Iar acesta părea ostil.

— Nu are cine ştie ce importanţă, îi spuse ea. Omul se întoarse clătinînd din cap. Intenţiona să-l pună pe o pistă falsă, dar polonezul nici măcar nu se osteni s-o mintă.

— Nu vă primeşte, spuse. Capota BMW-ului strălucea în curte, o vedea de acolo, şi nu putea să-i aparţină decît lui Herr Schindler. El se afla înăuntru, dar nu şi pentru vizitatoarele care nu-şi puteau permite să poarte ciorapi de mătase. Plecă tremurînd de bucurie că scăpase fără să-i facă o mărturisire pe care, chiar şi în somn, se temea s-o rostească.

Aşteptă o săptămînă pînă cînd reuşi să obţină o nouă învoire de la fabrica din Podgórze. Afectă o jumătate de zi pregătirilor, făcu baie şi obţinu de pe piaţa neagră ciorapi de mătase. De la una dintre puţinele ei prietene — o evreică cu documente ariene nu putea risca să aibă prea mulţi prieteni — împrumută o bluză. Avea o jachetă excelentă, a ei, şi-şi cumpără o pălărie de pai lăcuită, cu voal. Se fardă, obţinînd o aură întunecată, potrivită unei femei care trăieşte în afara oricărei ameninţări. În oglindă arăta ca înainte de război: o cracoviană elegantă, cu genealogie exotică — poate tatăl om de afaceri ungur şi mama din Rio.

De data aceasta, polonezul de la poartă nici măcar n-o recunoscu. O lăsă să intre şi o sună pe domnişoara Klonowska, secretara domnului director, apoi i se făcu legătura chiar cu domnul director.

— Herr Direktor, spuse polonezul, se află aici o doamnă care vrea să vă vadă, într-o problemă importantă. Herr Schindler păru să cearâ amănunte. O tînără foarte bine îmbrăcată, spuse polonezul, înclinîndu-se la telefon, o foarte frumoasă tînără doamnă.

Ca şi cum abia ar fi aşteptat s-o vadă, sau de parcă ar fi fost o prietenă pe care o uitase şi care i-ar fi putut crea probleme, Schindler o primi pe treptele biroului. Zîmbi văzînd o necunoscută. Era foarte bucuros s-o cunoască pe domnişoara Rodriguez. Respecta femeile frumoase, era în acelaşi timp copilăros şi totuşi sofisticat. O invită la etaj. Dorea să-i vorbească între patru ochi? Desigur.

O conduse în birou, trecînd pe lîngă Klonowska. Aceasta o privi liniştită. Fata putea însemna orice, piaţa neagră sau afaceri cu valută. Nu era exclusă nici o partidă mai drăguţă. Dragostea reprezenta ultimul dintre motive. În orice caz, o fată de lume de talia Klonowskăi nu se aştepta să fie stăpîna lui Oskar — sau proprietatea lui.

În birou, Schindler trase un scaun pentru ea şi trecu la locul său, sub portretul Führer-ului. Ar dori doamna o ţigară? Poate un Pernod sau un coniac? Nu, spuse ea. Dar desigur că domnul poate să bea. Schindler îşi turnă dintr-o sticlă din bar.

— Despre ce afacere importantă este vorba? întrebă el, pierzîndu-şi o parte din graţia pe care o arătase pe trepte. Căci atitudinea ei se schimbase acum, după ce se închisese uşa biroului. Înţelese că venise pentru o problemă foarte delicată.

Fata se aplecă înainte. O secundă i se păru ridicol ca ea, o fată al cărei tată plătise cincizeci de mii de zloţi pentru documentele ariene, să-i spună dintr-o suflare, să mărturiseas-

că totul unui *Sudetendeutscher*, parțial îngrijorat, parțial ironic, cu un pahar de coniac în mînă. Şi totuşi într-un anume fel a fost cel mai uşor lucru pe care l-a făcut vreodată.

— Trebuie să vă spun că nu sînt o poloneză ariană. Numele meu adevărat este Perlman. Părinții mei sînt în Plaszów. Ei spun — şi eu cred asta — că a veni aici este acelaşi lucru ca şi cum ți s-ar oferi o *Lebenskarte* — o legitimație pentru viață. N-am nimic să vă ofer. Am împrumutat aceste haine ca să intru în fabrică. O să-i aduceți aici doar pentru că vă rog?

Schindler puse jos paharul şi se ridică în picioare.

— Vreți să facem o înțelegere secretă? Nu fac înțelegeri secrete. Ceea ce sugerați, domnişoară Perlman, este ilegal. Am o fabrică aici, în Zablocie, şi singura întrebare pe care o pun este dacă o persoană cunoaşte sau nu anumite meserii. Dacă doriți să vă lăsați aici numele arian şi adresa, n-ar fi exclus să vă scriu la un moment dat şi să vă informez dacă am sau nu nevoie de părinții dumneavoastră în funcție de pregătirea pe care o au. Dar nu acum şi sub nici un alt motiv.

— Dar nu pot veni ca muncitori calificați, spuse. Tatăl meu este importator, nu lăcătuş.

— Avem nevoie de personal la birou, spuse Schindler, dar cel mai mult ne trebuie muncitori în fabrică.

Se simți înfrîntă. Cu ochii înecați de lacrimi, scrise numele ei fals şi adresa adevărată. Putea face orice de-acum. Dar pe stradă înțelese şi începu să-şi revină. Poate că Schindler se gîndea că este un agent provocator, că încercase să-l atragă într-o cursă. De aceea fusese rece. Nu făcuse nici măcar un gest ambiguu de bunăvoință în felul în care o dăduse afară din birou.

Peste o lună, domnul şi doamna Perlman veniră la

Emalia de la Plaszów. Nu singuri, aşa cum îşi imaginase Regina Perlman că s-ar fi întîmplat dacă Herr Oskar Schindler decidea să fie milostiv, ci ca parte a unei noi echipe de treizeci de lucrători. Din cînd în cînd se ducea în strada Lipowa şi mituia pe cîte cineva ca să poată intra să-i vadă. Tatăl ei lucra la băile de emailare, descărca la cărbuni, măturа podeaua — dar vorbea din nou, îi spuse doamna Perlman, căci în Plaszów amuţise parcă.

De fapt, în ciuda barăcilor pline de curenţi reci de aer, aici, la Emalia, exista o anume atitudine, o încredere fragilă în viaţă, într-o continuitate a existenţei, pe care ea, locuind cu documente periculoase în Cracovia cea mohorîtă, nu spera să o poată resimţi pînă în ziua în care va înceta nebunia.

Domnişoara Perlman-Rodriguez nu-i complică viaţa domnului Schindler năvălind recunoscătoare în biroul lui sau scriindu-i scrisori pline de efuziune. Totuşi, pleca întotdeauna de la poarta galbenă a Deutsche Email Fabrik cu o invidie nestăpînită pentru cei care rămîneau înăuntru.

A urmat apoi campania de a-l scoate din Plaszów pe rabinul Levarţov, deghizat în fierar. Levartov era un rabin de oraş, cult, tînăr şi bărbos. Se dovedise mai liberal decît alţi rabini din *shtetl* — satele locuite în majoritate de evrei — din Polonia, care considerau Sabatul mai important decît viaţa şi care, în cursul anilor 1942-1943, au fost împuşcaţi cu sutele în fiecare vineri seara pentru că refuzau să lucreze în lagărele de muncă forţată de pe teritoriul Poloniei. Era unul dintre acei oameni care, chiar şi în timp de pace, îşi sfătuia comunitatea că Dumnezeu putea fi foarte bine cinstit prin inflexibilitatea celor credincioşi, ca şi prin flexibilitatea celor cu judecată.

Levartov fusese admirat întotdeauna de Itzak Stern, care lucra acum la biroul construcţiilor, din Blocul administrativ al lui Amon Goeth. Dacă aveau ocazia, Stern şi Levartov stăteau împreună ore întregi, în faţa unui pahar de ceai, lăsîndu-l să se răcească în timp ce discutau despre influenţa lui Zoroastru asupra iudaismului sau invers, ori despre conceptul de "natural" în taoism. Cînd era vorba de religie comparată, lui Stern îi plăcea mai mult să vorbească cu rabinul decît cu Oskar Schindler, care avea şi el slăbiciunea de a divaga pe aceeaşi temă.

Într-una din vizitele lui Oskar la Plaszów, Stern îi spuse că trebuia găsită o cale ca rabi Levartov să ajungă la Emalia, altfel Goeth îl va ucide cu siguranţă. Avea darul de a se face remarcat — era o chestiune de prestanţă, iar Goeth era atras de oamenii cu prestanţă. Aceştia aveau, ca şi "leneşii", mari şanse să devină ţinte. Stern îi povesti cum încercase Goeth să-l ucidă pe rabin.

În lagărul lui Amon Goeth se aflau acum mai mult de treizeci de mii de oameni. Pe o latură a platoului de adunare, lîngă morga transformată în grajduri, fusese ridicat un complex polonez care putea să găzduiască o mie două sute de deţinuţi. Obergruppenführer-ul Krüger a fost atît de mulţumit de inspecţia noului lagăr care se organizase atît de repede, încît îl înălţase pe comandant cu două grade, pînă la rangul de Hauptsturmführer.

În afara polonezilor, la Plaszów erau deţinuţi şi evreii din Est şi din Cehoslovacia, pînă cînd se făcea loc pentru ei la Auschwitz sau Gröss-Rosen. Cîteodată, populaţia sporea pînă la aproape treizeci şi cinci de mii, umplînd pînă la refuz platoul de adunare la vremea apelului. Drept care Amon trebuia adesea să "răărească" detinuţii vechi pentru a le face loc noilor

sosiți. Oskar ştia că cea mai rapidă metodă a comandantului era să intre în birourile sau atelierele lagărului, să formeze două coloane şi să scoată una de acolo. Cei aflați în coloana respectivă erau duşi fie la fortul austriac şi executați de plutoanele lui Horst Pilarzik, fie urcați în vagoanele de vite la gara Plaszów-Cracovia, fie la stația terminus de cale ferată care trecea de-a lungul barăcilor SS, atunci cînd va fi terminată, în toamna anului 1942.

Cu cîteva zile în urmă, în timpul unei astfel de activități destinate "selecționării", îi spuse Stern lui Oskar, Amon intrase în atelierul de fierărie al fa-bricii. Supraveghetorii luaseră poziție de drepți, ca soldații, şi dăduseră raportul pe nerăsuflate, ştiind că pot muri dacă nu aleg cuvintele potrivite. Am nevoie de douăzeci şi cinci de lăcătuşi, spusese Amon supraveghetorilor, cînd îşi isprăviră raportul. Douăzeci şi cinci şi nu mai mulți. Arătați-mi-i pe cei mai pricepuți.

Unul dintre supraveghetori arată către Levartov, şi acesta se alăturase şirului, deşi observase că Amon îl privise lung. Desigur, nimeni nu ştia care coloană va fi scoasă afară sau unde va fi dusă. În cele mai multe cazuri era mai sigur să te afli în coloana celor calificați.

Selecția continuase. Levartov observase că atelierele erau ciudat de goale în dimineața aceea, pentru că unii dintre cei care lucrau sau tîndăleau lîngă uşă observaseră apropierea lui Goeth şi se strecuraseră afară, ascunzîndu-se printre valurile de stofă din fabrica lui Madritsch sau prefăcîndu-se că repară maşinile de cusut. Cei mai lenți sau neatenți rămaşi în atelier formau acum două coloane aliniate între bancurile de lucru şi strunguri. Toți erau înspăimîntați, dar cei din coloana mai scurtă păreau cei mai neliniştiți.

Atunci, un puşti, de şaisprezece sau de nouăsprezece

ani, strigase din mijlocul coloanei mai scurte:

— Dar, Herr Kommandant, şi eu sînt specialist în metal.

— Da, dragule? murmurase Amon, trăgîndu-şi revolverul şi păşind către băiat, îl împuşcă în cap.

Bubuitura, asurzitoare în acel spaţiu plin cu metal, îl aruncă pe băiat în perete. Murise, considera Levartov, înainte de a cădea pe podeaua atelierului.

Coloana, devenită şi mai scurtă, fusese scoasă afară şi dusă la depou, cadavrul băiatului transportat dincolo de gard într-o roabă, podeaua spălată, strungurile puse din nou în funcţiune. Levartov, meşterea balamale de poartă la bancul său de lucru, conştient de privirea pe care i-o aruncase Amon, privire ce spunea "Acesta!". Rabinul avea impresia că strigătul băiatului îi abătuse atenţia lui Amon de la el, care fusese de fapt ţinta. Regretabila moarte a tînărului nu era pur şi simplu o crimă, ci o făgăduială căreia va trebui să-i facă faţă curînd el însuşi.

Au trecut cîteva zile, continuă Stern, mai înainte ca Amon să revină la atelierul de fierărie pe care-l găsi aglomerat, şi să-l străbată, alegînd el însuşi oamenii pentru transportul de pe deal. Se opri lîngă bancul de lucru al lui Levartov, aşa cum acesta ştia că o să se întîmple. Putea simţi mirosul after-shave-ului lui Amon. Putea vedea mîneca apretată a cămăşii. Lui Amon îi plăcea să se îmbrace cu grijă.

— Ce faci? întrebă comandantul.

— Herr Kommandant, răspunse Levartov, fac balamale.

Arătase de fapt către mica grămăjoară de balamale de pe podea.

— Fă-mi una acum! ordonase Amon.

Scoase din buzunar un ceas şi începu să cronometreze. Levartov tăie la iuţeală o balama. Degetele sale îndemnau metalul, rugau strungul; degete hotărîte de muncitor, încîntate

de ceea ce ştiau să facă. Număra înspăimîntat în gînd; obţinu o bălama într-un timp pe care îl aprecie la cincizeci şi opt de secunde şi o lăsă să cadă la podea.

— Alta, murmură Amon.

După prima încercare contra cronometru, rabinul era mult mai sigur pe el şi lucră cu mai multă încredere. În nu mai mult de un minut, la picioarele sale alunecă a doua balama. Amon măsură din priviri grămada.

— Munceşti aici de la şase dimineaţa, spuse fără să-şi ridice privirile din podea, şi poţi să lucrezi cu viteza pe care mi-ai demonstrat-o. Totuşi, grămada e foarte mică.

Levartov ştia desigur că îşi pregătise moartea. Amon îl împinse între rîndurile de maşini şi nimeni nu avu curajul să ridice privirile de la lucrul său. Ce puteau să vadă? Trecerea unui condamnat. Condamnaţii erau ceva prozaic la Plaszów. Afară, în aerul după-amiezei de primăvară, Amon îl propti pe Levartov de zidul atelierului şi scoase pistolul cu care ucisese tînărul în urmă cu două zile.

Rabinul clipi şi privi către ceilalţi prizonieri care alergau pe lîngă el cu cărucioare sau tărgi cu materiale, străduindu-se să se ţină cît mai departe. Cracovienii gîndeau: "Doamne, e rîndul lui Levartov" El rosti în gînd *Shema Yisroel* şi auzi mecanismul pistolului. Dar rotirea pieselor de metal nu sfîrşi printr-un tunet, ci sugeră zgomotul unei brichete care nu se aprinde. Cu gestul unui fumător nemulţumit, cu acelaşi aer de banală nemulţumire, Amon Goeth scoase şi înlocui magazia de gloanţe din mînerul pistolului, ochi din nou şi apăsă pe trăgaci. Capul rabinului tresări datorită reflexului — specific uman — de a atenua impactul glonţului ca şi cum ar fi fost o lovitură de pumn, dar tot ceea ce produse pistolul lui Goeth fu un nou "clic"

Herr Kommandant Goeth începu să înjure prozaic:

— Donnerwetter! Zum Teufel!

Lui Levartov i se părea că în orice clipă Amon va începe să meşterească defecta maşinărie modernă ca şi cum ar fi fost doi meseriaşi încercînd să obţină un rezultat simplu — sudura unei ţevi, o gaură în perete. Comandantul puse pistolul defect în tocul negru şi scoase dintr-un buzunar al hainei un revolver cu mîner sidefat, un model despre care rabi Levartov citise doar în poveştile western din copilărie. E limpede, se gîndi că nu o să renunţe din cauza unei defecţiuni tehnice. O să continue. Am să mor împuşcat cu un revolver de cowboy şi chiar dacă toate capsele ar fi proaste, Hauptsturmführer-ul Goeth o să opteze pentru arme mult mai primitive.

După cum povesti Stern mai tîrziu, cînd Goeth ochi din nou şi apăsă pe trăgaci, Menasha Levartov începuse deja să privească în jos după vreun obiect care ar fi putut fi folosit, împreună cu cele două uluitoare rateuri ale pistoalelor lui Goeth, ca motivaţie. La colţul zidului se afla o grămadă de cărbune, un material destul de puţin promiţător.

— Herr Kommandant, începu să spună Levartov, dar auzi deja acţionînd micile ciocănele şi arcuri ucigaşe ale pistolului de operetă. Şi din nou zgomotul de brichetă stricată. Furios, Amon părea că stă gata să rupă ţeava revolverului.

Acum Levartov adoptă poziţia supraveghetorilor din atelier:

— Herr Kommandant, cer permisiunea să vă raportez că grămada mea de balamale era atît de nesatisfăcătoare datorită faptului că maşinile au fost recalibrate în dimineaţa aceasta. Prin urmare, în loc să fac balamale, am fost pus la descărcat cărbune.

Se simţea ca şi cum ar fi încălcat regulile jocului pe care îl jucau, joc ce trebuia să ia sfîrşit prin moartea lui, tot atît de cert ca la "Nu-te-supăra, frate", unde e neapărat necesar

să ajungi în ultima căsuță. Se simțea ca și cum ar fi ascuns zarurile și acum nimic nu putea pune capăt jocului. Amon îl izbi peste față cu mîna stîngă liberă și rabinul simți în gură gustul sîngelui întinzîndu-se pe limbă ca o garanție.

Hauptsturmführer-ul îl abandonă pur și simplu lîngă perete. Întrecerea, totuși — Levartov și Stern erau siguri de asta — fusese doar întreruptă.

Stern îi șopti toată această întîmplare lui Oskar, în biroul de la Plaszów. Stern, aplecat înainte, cu ochii ridicați, cu mîinile împreunate, fusese la fel de generos cu amănuntele ca întotdeauna.

— Nu-i nici o problemă, murmură Oskar.

Îi plăcea să-l necăjească pe Stern.

— De ce atîta vorbă? Întotdeauna e loc la Emalia pentru cineva care poate să facă o balama în mai puțin de un minut.

Cînd Levartov și soția lui sosiră la fabrica Emalia în vara anului '43, trebui să îndure ceea ce crezu la început că este gluma cu subiect religios a lui Schindler. Într-o vineri după-amiază, în hala de muniții a DEF, unde Levartov lucra la un strung, Schindler spuse:

— N-ar trebui să fii aici, rabi, ar trebui să te pregătești de Sabat.

Dar cînd Oskar îi strecură o sticlă de vin ca s-o folosească în cursul ceremoniei, Levartov înțelese că Herr Direktor nu glumea. În fiecare vineri, înainte de lăsarea înserării, rabinul va fi alungat de lîngă bancul de lucru și se va duce în baraca sa de după sîrma ghimpată, în curtea din spate a DEF. Acolo, sub sforile și mirosul acru al rufăriei care se usca, va recita Kiddush deasupra unei cești cu vin, printre rîndurile de paturi ce se ridicau pînă la acoperiș. Desigur, în umbra unui turn de pază SS.

24

Oskar Schindler care descăleca de pe cal în zilele acelea în curtea fabricii Emalia continua să fie un om de afaceri prosper. Era suplu şi bine făcut, în stilul actorilor de cinema George Sanders şi Curt Jurgens, cu care va fi întotdeauna comparat. Jacheta sa despicată şi pantalonii de călărie erau de comandă, cizmele străluceau minunat. Arăta ca un om pentru care profitul era omniprezent.

Totuşi, la întoarcerea din partidele sale de călărie rurală urca la etaj ca să primească un nou soi de facturi, chiar şi pentru o întreprindere excentrică precum Deutsche Email Fabrik.

Transporturile de pîine de la brutăria din Plaszów către łagărul fabricii din strada Lipowa reprezentau cîteva sute de bucăţi livrate de două ori pe săptămînă şi un dar ocazional de jumătate de camion de gulii. Aceste camioane cu laturile înalte şi încărcătura înjumătăţită erau trecute fără îndoială ca fiind pline şi multiplicate în registrele comandantului Goeth. Interpuşi de felul lui Chilowitz vindeau în folosul domnului Hauptsturmführer diferenţa dintre neînsemnatele cantităţi care ajungeau în strada Lipowa şi încărcătura convoaielor fantomă pe care Goeth le trecea pe hîrtie. Dacă Oskar ar fi depins de Amon pentru hrana prizonierilor săi, cei nouă sute ar fi primit

poate şapte sute cincizeci de grame de pîine pe săptămînă şi o supă la fiecare trei zile. Cîteodată personal, alteori prin directorul său, Oskar cheltuia cincizeci de mii de zloţi pe lună pe piaţa neagră pentru alimentele destinate bucătăriei lagărului său. În unele săptămîni trebuia să găsească pînă la trei mii de pîini. Se dusese în oraş şi vorbise cu supraveghetorii germani din brutăriile mari ducînd în servieta sa Reichsmarks şi două sau trei sticle.

Oskar nu părea să înţeleagă că, în întreaga Polonie din acea vară a anului 1943, era unul dintre puţinii care hrăneau ilicit deţinuţii, că ameninţarea morţii prin înfometare — care în politica SS trebuia să planeze asupra marilor fabrici ale morţii şi asupra fiecărei mărunte mahalale înconjurate cu sîrmă ghimpată din lagărele de muncă forţată — nu exista în strada Lipowa, iar asta era primejdios de vizibil.

În vara aceea au avut loc o mulţime de incidente care întăriră imaginea mitologică a lui Schindler, credinţa aproape religioasă a deţinuţilor de la Plaszów şi a întregii populaţii de la Emalia, cum că Oskar era cel care le va aduce incredibila salvare.

La începutul existenţei fiecărui sublagăr, ofiţerii superiori din lagărul principal făceau o vizită ca să se asigure că energia sclavilor era stimulată în modul cel mai radical şi mai exemplar. Nu ştim cu exactitate care dintre membrii corpului ofiţeresc de la Plaszów au vizitat Emalia, dar unii deţinuţi, şi chiar Oskar, vor spune după aceea că Goeth se numărase printre ei. Dacă nu Goeth, atunci Leo John sau Scheidt. Sau Josef Neuschel, protejatul lui Goeth. Nu facem o nedreptate menţionînd oricare dintre aceste nume în legătură cu "stimularea energiei în modul cel mai radical şi mai exemplar" În decursul existenţei lagărului Plaszów, fiecare dintre ei a

dat dovadă de un comportament sălbatic sau a supravegheat acțiuni cu un astfel de caracter. Şi acum, vizitînd Emalia, zăriră în curte un deținut numit Lamus, care împingea prea încet o roabă prin curtea fabricii. Mai tîrziu, Oskar însuşi va declara că Goeth se afla acolo în ziua aceea şi îl văzuse pe Lamus mergînd încet şi se întorsese către un tînăr subofițer numit Grün — un alt protejat al lui Goeth, garda sa de corp, un fost luptător. Este sigur că Grün a fost cel care a primit ordinul să-l execute pe Lamus.

Grün îl arestă, iar inspectorii continuară vizita în alte părți ale lagărului fabricii. Cineva de la turnătorie se repezi pînă în birou şi-l alertă pe domnul director. Oskar coborî urlînd scările, chiar mai repede decît în ziua în care îl vizitase domnişoara Regina Perlman, şi ajunse în curte în momentul în care Grün îl sprijinea pe Lamus de perete.

Oskar strigă la el:

— Nu poți să faci asta aici, nu o să ajungem nicăieri dacă începi să împuşti. Am contracte de război de maximă prioritate etc., etc. Era argumentul Schindler standard şi avea scopul să sugereze că ar exista ofițeri superiori cunoscuți de Oskar cărora avea să le fie transmis numele lui Grün în cazul în care împiedica producția la Emalia.

Grün era un individ isteț. Ştia că inspectorii intraseră în atelierele unde bubuiturile preselor şi mugetul strungurilor acopereau orice zgomot. Lamus prezenta prea puțină importanță pentru bărbați ca Goeth şi John şi nimeni nu avea să pună întrebări după aceea.

— Eu ce cîştig? îl întrebă tînărul SS-ist pe Oskar.

— O votcă merge? spuse Oskar. Un litru şi jumătate?

Pentru Grün era o adevărată comoară. Pentru că munceai toată ziua în spatele mitralierelor în timpul unei

Einsatzaktion, la execuţiile zilnice, în masă, din Est — pentru că împuşcai sute de oameni, adică — ţi se dădea o jumătate de litru de votcă. Băieţii se înghesuiau să facă parte din detaşamente ca să poată duce preţioasa băutură la cantină, seara. Iar aici Herr Direktor îi oferea de trei ori preţul pentru a *nu* face gestul.

— Nu văd sticla, spuse el.

Herr Schindler îl împinse pe Lamus de lîngă perete.

— Dispari, urlă Grün.

— O să-ţi capeţi sticla, spuse Oskar, de la biroul meu, la sfîrşitul inspecţiei.

Oskar luă parte la o tranzacţie similară cînd Gestapo-ul făcu o razie în apartamentul unui falsificator şi descoperi printre alte documente false, completate sau aproape completate, un set de hîrtii care atestau originea ariană a familiei Wohlfeiler — mamă, tată, trei adolescenţi —, toţi lucrători în lagărul lui Schindler. Ca urmare, în strada Lipowa apărură doi gestapovişti spre a ridica familia pentru un interogatoriu ce putea să-i ducă, prin închisoarea Montelupich, la sumbrul fort de pe deal. Trei ore după ce intraseră în biroul lui Oskar, amîndoi bărbaţii părăsiră clătinîndu-se Deutsche Email Fabrik, radiind de bunăvoinţa temporară, datorată aburilor de coniac şi, după cîte ştiau toţi, bine plătiţi. Prăzile confiscate zăceau în biroul lui Oskar şi el le aruncă în foc.

Apoi urmară fraţii Danzinger care stricaseră o presă într-o vineri. Oameni de treabă, fără prea mare pregătire, priveau uluiţi în sus, cu ochi mari, de ţărani, la maşina pe care reuşiseră să o strice cu mare zarvă. Herr Direktor plecase cu afaceri pe undeva şi cineva — un spion, va afirma mai tîrziu Oskar — îi denunţă administraţiei de la Plaszów. Fraţii au fost luaţi de la Emalia şi spînzurarea lor anunţată la

următorul apel de dimineaţă din Plaszów. *În noaptea asta*, s-a anunţat, *oamenii din Plaszów vor vedea execuţia a doi sabotori*. Ceea ce desigur îi desemnase pe fraţii Danzinger mai presus de orice pentru execuţie era aura lor de conservatori.

Oskar se întoarse de la afacerile sale din Sosnowiec la ora trei după-amiază, cu trei ore înainte de anunţata execuţie. Veştile despre sentinţă îl aşteptau pe birou. Plecă imediat cu maşina către Plaszów, luînd cu el coniac şi cîţiva minunaţi cîrnaţi. Parcă lîngă Blocul administrativ şi îl găsi pe Goeth în biroul său. Era bucuros că nu trebuise să-i strice siesta comandantului. Nimeni nu a aflat vreodată amănuntele şi dimensiunile înţelegerii încheiate atunci, în biroul acela, frate geamăn cu al lui Torquemada, unde Goeth pusese să se fixeze de pereţi inele, de care puteau fi atîrnaţi oamenii. E greu de crezut totuşi că Amon se mulţumise doar cu coniac şi cîrnaţi. În orice caz, grija sa pentru presele Reichului a dispărut brusc în urma discuţiei şi, la ora şase, ora execuţiei lor, fraţii Danzinger se întoarseră pe bancheta din spate a limuzinei lui Oskar, în plăcutul lagăr de la Emalia.

Toate aceste triumfuri au fost desigur parţiale. Stă însă în caracterul Cezarilor, ştia şi Oskar, să ia decizii neaşteptate în privinţa condamnării sau anulării pedepsei. Emil Krautwirt, în cursul zilei inginer la fabrica de radiatoare din spatele barăcilor Emaliei, se număra printre cei internaţi în lagărul lui Oskar. Era tînăr şi-şi obţinuse diploma la sfîrşitul anilor '30. Ca şi ceilalţi locuitori ai Emaliei, Krautwirt numea acel loc "lagărul lui Schindler", dar ducîndu-l pe Krautwirt la Plaszów pentru a-l spînzura în mod exemplar, SS-ul demonstră al cui era lagărul în realitate — cel puţin în ce priveşte unele aspecte ale existenţei sale.

Pentru minoritatea de la Plaszów care trăia în pace, spînzurarea inginerului Krautwirt a fost prima — alta decît a lor — din şirul de suferinţe şi umilinţe pe care o vor relata. Cei din SS făceau întotdeauna economie la spînzurători, iar la Plaszów acestea semănau cu un şir lung şi scund de porţi de rugby, lipsindu-le maiestatea instalaţiilor istorice, a ghilotinei revoluţionare, a furcilor elizabetane, solemnitatea înaltă a spînzurătorilor din închisorile şerifilor din Far-West. Văzute în vreme de pace, spînzurătorile de la Plaszów şi Auschwitz intimidau nu prin solemnitatea lor, ci prin banalitate. Dar, aşa cum aveau să descopere toate mamele din Plaszów, era totuşi posibil, chiar şi cu o astfel de structură simplă, ca odraslele lor, amestecate printre deţinuţii din *Appellplatz*, să vadă prea mult dintr-o execuţie. Un băiat de şaisprezece ani, Haubenstock, trebuia să fie spînzurat împreună cu Krautwirt. Acesta fusese condamnat pentru unele scrisori pe care le scrisese unor persoane dubioase din Cracovia, iar Haubenstock fusese auzit cîntînd "Volga;Volga", "Kalinka maia" şi alte cîntece ruseşti interzise, cu intenţia — din cîte scria în sentinţa lui — de a atrage gărzile ucrainiene de partea bolşevismului.

Regulile ritualului unei execuţii la Plaszów impuneau tăcerea. Spre deosebire de execuţiile cu caracter festiv de demult, căderea se executa într-o tăcere de biserică. Deţinuţii stăteau aliniaţi pe grupe şi printre ei patrulau bărbaţi şi femei care îşi cunoşteau măsura puterii — Hujar şi John, Amthor şi Scheidt, Grimm şi Grün, supraveghetoare SS recent numite la Plaszów, amîndouă energice mînuitoare ale bastonului — Alice Orlowsky şi Luise Danz — şi Ritschek şi Schreiber. Sub o astfel de supraveghere, pledoariile condamnaţilor erau ascultate în tăcere.

Inginerul Krautwirt păru la început uimit şi nu avu nimic de spus, dar băiatul făcea tărăboi. Cu o voce inegală, încercă să-l convingă pe Hauptsturmführer, care stătea lîngă spînzurătoare:

— Nu sînt comunist, Herr Kommandant, urăsc comunismul. Erau doar nişte cîntece, cîntece obişnuite.

Călăul, un măcelar evreu din Cracovia, iertat pentru o crimă anterioară cu condiţia să se ocupe de această treabă, îl aşează pe Haubenstock pe scaun şi îi trecu laţul pe după gît. Înţelegea că Amon voia să termine întîi cu băiatul, că nu avea chef ca incidentul să ia amploare. Cînd măcelarul izbi cu piciorul suportul de sub Haubenstock, frînghia se rupse şi băiatul, roşu la faţă şi gîfîind, cu laţul în jurul gîtului, se tîrî în patru labe pînă la Goeth, continuînd să se roage, lovindu-şi fruntea de genunchii comandantului şi îmbrăţişîndu-i picioarele. Era cea mai mare umilinţă şi-i conferea lui Goeth din nou poziţia de putere supremă pe care o exersase în aceste cîteva luni. Înconjurat de guri căscate care nu lăsau să scape nici un sunet, ci doar un şuierat abia auzit, un susur ca al vîntului peste dunele de nisip, Amon îşi scoase pistolul din toc, izbi băiatul cu piciorul şi îl împuşcă în cap.

Cînd sărmanul inginer Krautwirt văzu oribila execuţie a tînărului, scoase o lamă pe care o ascunsese în buzunar şi îşi tăie venele. Deţinuţii din rîndurile din faţă au putut povesti că inginerul îşi făcuse nişte răni groaznice la ambele mîini. Goeth ordonă călăului să continue execuţia şi, împroşcaţi cu sînge, doi ucrainieni îl ridicară pînă la spînzurătoare, unde, în faţa evreilor din sudul Poloniei fu spînzurat cu sîngele şiroind din încheieturi.

Era normal pentru cei internaţi la Plaszów să creadă că, într-o oarecare măsură, fiecare dintre aceste spectacole

barbare putea fi ultimul; că se putea produce o schimbare a metodelor şi atitudinilor, chiar şi la Amon, şi dacă nu la el, atunci la ceilalţi, nevăzutele oficialităţi care, în cine ştie ce birou important, cu podele date cu ceară şi ferestre arcuite, deschise asupra unei pieţe unde bătrînele vindeau flori, vor trece în dosare jumătate din cele întîmplate la Plaszów şi vor omite restul.

În cursul celei de-a doua vizite a doctorului Sedlacek la Cracovia, Oskar şi dentistul au elaborat o schemă care ar fi părut naivă unui individ mai interiorizat decît Schindler. Oskar sugeră că poate unul din motivele pentru care Amon Goeth se purta atît de sălbatic era alcoolul de calitate proastă pe care îl bea, imensele cantităţi din aşa-numitul "coniac local", 96% alcool pur, care-i afecta înţelegerea consecinţelor şi gesturilor sale. Cu o parte a mărcilor germane abia aduse de doctor ar fi trebuit cumpărată o ladă de coniac de prima calitate, un produs nu chiar atît de uşor de găsit sau de ieftin în Polonia de după Stalingrad. Oskar avea să-l ofere lui Amon şi, în cursul conversaţiei, îi va sugera că, într-un fel sau altul, războiul va lua sfîrşit odată şi odată, că vor urma investigaţii asupra acţiunilor anumitor persoane şi că poate chiar prietenii lui Amon îşi vor aminti de vremurile în care el a fost prea zelos. Stătea în firea lui Oskar să creadă că puteai bea cu diavolul, îndreptînd balanţa răului cu un pahar de coniac. Şi asta nu pentru că n-ar fi descoperit metode mult mai radicale, ci pentru că, pur şi simplu, nu-i treceau prin cap; fusese întotdeauna un om al negocierilor.

Watchmaister-ul Oswald Bosko, care cu puţin timp în urmă fusese răspunzător de ghetou, era, prin contrast, un om al ideilor. Devenise imposibil pentru el să mai lucreze în cadrul

SS-ului, mituind ici şi colo, vînzînd cîte un document falsificat sau plasînd o duzină de copii sub patronajul cine ştie cărui gradat, în timp ce alţi o sută erau scoşi pe poarta ghetoului.

Bosko renunţase la secţia sa de poliţie din Podgórze şi dispăruse printre partizanii din pădurile Niepolomice. În Armata Populară va încerca să-şi ispăşească entuziasmul absurd resimţit pentru nazism în vara lui '38. Îmbrăcat ca un ţăran polonez, va fi recunoscut în cele din urmă într-un sat la vest de Cracovia şi împuşcat pentru trădare. Va deveni, prin urmare, martir.

Bosko plecase în pădure pentru că nu avea de ales. Îi lipseau resursele financiare cu care Oskar "ungea" sistemul. Dar ţinea de firea celor doi ca unul să nu aibă nimic asupra sa în afară de uniformă şi un grad fals, iar celălalt să se asigure că va încasa bani şi va vinde lucruri. Nu trebuie să-l preţuim pe Bosko sau să-l denigrăm pe Schindler afirmînd că, dacă Oskar ar fi devenit vreodată martir, n-ar fi fost decît un accident, probabil fiindcă vreuna dintre afaceri i s-ar fi dovedit fatală. Dar unii oameni — Wohlfeilers, fraţii Danzinger, Lamus — încă mai puteau respira pentru că Oskar lucra astfel. Datorită metodelor folosite de Oskar, ciudatul lagăr al Emaliei se afla în strada Lipowa şi acolo, în cea mai mare parte a anului, o mie de oameni se aflau la adăpost, iar cei din SS rămîneau de partea cealaltă a gardului de sîrmă ghimpată. Acolo nimeni nu era bătut, iar supa era destul de groasă ca să-i menţină în viaţă. Raportat la firea lor, dezgustul celor doi membri ai partidului, Bosko şi Schindler, era egal. Numai că Bosko şi-l manifestă abandonîndu-şi uniforma pe un umeraş din Podgórze, în timp ce Oskar îşi puse marea insignă cu însemnele partidului şi se duse să servească băutură scumpă nebunului de Amon, la Plaszów.

Era după-amiază tîrziu, iar Oskar şi Goeth şedeau în salonul vilei albe a celui din urmă. Prietena lui Goeth, Majola — o femeie minionă, secretară la fabrica Wagner din oraş — privi înăuntru. Nu-şi petrecea toate zilele în aerul încărcat al Plaszówului. Era o persoană cu purtări delicate şi această delicateţe contribui la naşterea unui zvon: Majola ameninţase să nu se mai culce cu Goeth dacă el continua să mai împuşte oameni. Dar nimeni nu putea şti cu adevărat dacă aceasta era realitatea sau doar una din acele interpretări terapeutice care se ivesc în minţile unor prizonieri ce-şi doresc cu disperare un loc pe pămînt.

În după-amiaza aceea Majola nu stătu mult cu cei doi. Înţelesese că se aşternuseră zdravăn pe băut. Helen Hirsch, palidă şi îmbrăcată în negru, le aduse toate cele necesare — prăjituri, chifle, cîrnaţi. Se clătina de oboseală. Cu o noapte în urmă, Amon o bătuse pentru că-i pregătise de mîncare Majolei fără permisiunea lui şi, în dimineaţa aceea, o pusese să urce şi să coboare în pas alergător, de cincizeci de ori, cele trei etaje ale vilei, pentru că descoperise urma lăsată de o muscă pe unul din tablourile de pe coridor. Auzise cîte ceva despre Herr Schindler, dar nu-l întîlnise pînă atunci. În după-amiaza aceea nu se simţise prea uşurată privindu-i pe cei doi bărbaţi voinici, aşezaţi de o parte şi de alta a unei măsuţe joase, într-o înţelegere aparent fraternă. Nu o interesa nimic din ce se discuta acolo, căci moartea ei era un lucru cert, de la sine înţeles. Se gîndea numai la supravieţuirea surorii ei mai mici, care lucra în bucătăria mare a lagărului. Păstra ascunsă o sumă de bani, în speranţa că ar putea ajuta la supravieţuirea ei. Nici o sumă de bani, credea ea, nimic pe lumea asta nu putea influenţa pozitiv sumbrul ei viitor.

Cei doi băură toată după-amiaza, pînă după apusul soarelui. Mult după ce recitalul nocturn al Tosiei Liebersman cu "Cîntecul de legăn" al lui Brahms liniştise femeile lagărului şi se strecurase printre scîndurile barăcilor la bărbaţi, cei doi continuară să stea faţă în faţă. La ora potrivită, Oskar se aplecă peste masă şi, dintr-o prietenie care, chiar şi cu atît de mult coniac la bord, nu trecea dincolo de suprafaţa pielii, fiind mai degrabă un fel de frison, o înfiorare a epidermei, nimic mai mult, Oskar deci, aplecîndu-se către Amon, viclean ca un demon, începu să-l ispitească vorbindu-i de o atitudine mai reţinută.

Amon primi bine toate astea. Lui Oskar i se păru că îl atrage gîndul moderaţiei — o tentaţie demnă de un împărat. Amon putea să-şi închipuie un sclav bolnav împingînd vagonete, un deţinut întorcîndu-se de la Kabelwerke, clătinîndu-se — în felul acela necontrolat pe care îl găsea atît de greu de tolerat — sub o grămadă de haine sau lemne ridicate de la poarta lagărului. Iar închipuirea că-l va ierta pe leneşul acela, pe actorul acela patetic îl făcu să simtă o căldură ciudată în stomac. După cum şi Caligula s-ar fi simţit tentat să se vadă în postura de Caligula-zeu, tot astfel şi imaginea lui Amon-zeul excită o vreme imaginaţia comandantului. De fapt, avusese întotdeauna o slăbiciune pentru aşa ceva. În noaptea aceea, cu sîngele curgînd auriu de atîta coniac şi aproape întregul lagăr adormit sub paşii săi, Amon era mult mai sedus de ideea milei decît de teama de represalii. Dar dimineaţa îşi va aminti de avertismentul lui Oskar şi îl va alătura ştirilor din ziua aceea: ameninţarea rusească începea să prindă contur pe frontul de la Kiev. Stalingradul se aflase la o distanţă de neconceput de Plaszów, dar pînă la Kiev gîndul zbura cu uşurinţă.

Timp de cîteva zile după meciul cu Amon, la Emalia sosiră ştiri cum că dubla tentaţie a milei şi discreţiei începuse să se resimtă în comportarea comandantului. Întorcîndu-se la Budapesta, doctorul Sedlacek îi va raporta lui Samu Springmann că Amon renunţase, cel puţin deocamdată, să mai ucidă oamenii la întîmplare. Iar bunul Samu, printre multiplele griji pe care le avea cu lista locurilor de la Dachau şi Drancy, la vest, pînă la Sobibor şi Belzec, la est, speră că groapa de la Plaszów va rămîne astupată pentru o vreme. Dar clemenţa dispăru repede. Dacă a existat un scurt răgaz, cei care vor supravieţui şi vor depune mărturie despre zilele petrecute la Plaszów nu îl vor fi conştientizat. Dacă Amon nu a apărut la balcon în dimineaţa aceea sau în următoarea, asta nu înseamnă că nu o să apară în dimineţile următoare. Era nevoie de mult mai mult decît de lipsa temporară a lui Goeth ca să ofere chiar şi celui mai credul prizonier vaga speranţă a unei schimbări fundamentale în atitudinea comandantului. Şi, în cele din urmă, iată-l apărînd pe trepte, cu şapca austriacă pe care o purta cînd se pregătea să ucidă, căutînd cu binoclul un vinovat.

Doctorul Sedlacek se va întoarce la Budapesta nu numai cu ştiri exagerat de optimiste despre purificarea sufletului lui Amon, dar şi cu date mult mai serioase despre lagărul de la Plaszów.

Într-o după-amiază, o santinelă de la Emalia apăru la Plaszów ca să-l convoace pe Stern la Zablocie. Odată ajuns la poartă, acesta a fost condus la etaj, în noul apartament al lui Oskar, care îl prezentă oaspeţilor săi, doi bărbaţi bine îmbrăcaţi. Unul era doctorul Sedlacek, celălalt un evreu —

înarmat cu un paşaport suedez — care se prezentă drept Babar.

— Dragul meu prieten, îi spuse Oskar lui Stern, aş dori să scrii un raport complet asupra situaţiei de la Plaszów, atît cît poţi într-o după-amiază.

Stern nu-l văzuse niciodată pînă atunci pe Sedlacek sau pe Babar şi se gîndi că Oskar era cam nechibzuit. Se aplecă şi-şi duse mîinile la gură, murmurînd că, înainte de a îndeplini o sarcină ca asta, ar dori să schimbe o vorbă între patru ochi cu Herr Direktor.

Oskar obişnuia să spună că Itzak Stern nu putea niciodată să spună sau să ceară ceva de-a dreptul, fără să folosească o grămadă de texte din talmudul babilonian şi din ritualurile purificatoare. Acum a fost însă mult mai direct.

— Spuneţi-mi, vă rog Herr Schindler, nu credeţi că este un risc enorm?

Oskar explodă, fără să se poată stăpîni. Străinii îl auziră din cealaltă cameră:

— Crezi că ţi-aş cere aşa ceva dacă ar exista vreun risc?

Apoi se calmă şi spuse:

— Întotdeauna există un risc, ştii mai bine ca mine; dar nu cu aceştia doi. Ei sînt în afară de orice bănuială.

Pînă la urmă, Stern petrecu toată după-amiaza aplecat asupra raportului său. Era un om de ştiinţă, obişnuit să scrie în fraze concise. Organizaţia de salvare din Budapesta şi sioniştii din Istanbul vor primi de la el un raport pe care se puteau baza. Multiplicaţi rezumatul lui de o mie şapte sute de ori — numărul lagărelor de muncă forţată mari şi mici din Polonia — şi veţi avea o tapiserie care va îngheţa lumea.

Sedlacek şi Oskar voiau de la el mult mai mult. În

dimineaţa care urmă jocului său cu Amon, Oskar îşi tîrî la Plaszów eroicul său ficat, înainte de deschiderea birourilor. Printre îndemnurile la toleranţă pe care încercase să le picure în urechea lui Amon în seara precedentă, obţinuse şi permisiunea de a aduce doi fraţi într-ale afacerilor dornici să viziteze această comunitate industrială modernă. Dis-de-dimineaţă, Oskar veni în cenuşia clădire a administraţiei, însoţit de cei doi căpitani de manufacturi şi solicită serviciile deţinutului (Haftling) Itzak Stern, pentru o vizită în lagăr. Prietenul lui Sedlacek, Babar, avea un fel de aparat fotografic miniatural, dar îl purta la vedere, în mînă. Nu era greu de crezut că, dacă un SS-ist s-ar fi legat de asta, el s-ar fi bucurat de şansa de a se opri şi a se lăuda timp de cinci minute cu mica jucărie pe care o achiziţionase într-o recentă călătorie de afaceri la Bruxelles sau Stockholm.

În timp ce ieşeau din clădirea administraţiei, Oskar îl apucă pe subţiraticul şi conştiinciosul Stern de umăr. Prietenii săi ar fi foarte bucuroşi să vadă atelierele şi locuinţele. Dar dacă se ivea ceva care Stern credea că nu trebuia trecut cu vederea, era deajuns să se aplece şi să-şi lege şireturile.

Pe drumul larg al lui Goeth, trecură pe lîngă barăcile SS. Aici, aproape imediat, şiretul deţinutului Stern avu nevoie de un nod. Asociatul lui Sedlacek fotografie echipele care trăgeau încărcăturile de piatră din carieră la deal, în timp ce Stern murmură "iertaţi-mă, domnilor" Totuşi nu se grăbi cu nodul, astfel ca ei să poată privi în jos şi citi inscripţiile de pe fragmentele de monumente care pavau drumul. Se aflau acolo pietrele de mormînt ale regretaţilor Bluma Gemeinerowa (1859 — 1927), Matylde Liebeskind, decedată la vîrsta de nouăzeci de ani în 1912, Helena Wachberg, moartă la naştere, în 1911, Rozia Groder, de treisprezece ani, care decedase în

1931, Sofia Rosner şi Adolf Gottlieb, care muriseră în timpul domniei lui Franz Josef. Stern voia ca ei să vadă numele preacinstiților morți transformate în pietre de pavaj.

Continuîndu-şi drumul, trecură de *Puffhaus*, bordelul pentru SS-işti şi ucrainieni, unde aduceau poloneze. Ajunseră la carieră, a cărei gură se adîncea în culmea de calcar. Şireturile lui Stern avură nevoie de noduri cît pentru o plasă. Dorea să se înregistreze şi asta. Pe suprafața acelei stînci distrugeau oamenii, muncindu-i cu ciocane şi răngi. Nici unul dintre înspăimîntații lucrători din echipele de la carieră nu manifestă o curiozitate față de vizitatorii lor atît de matinali. Ivan, şoferul ucrainian al lui Amon Goeth făcea de serviciu acolo, iar supraveghetorul era un criminal german cu craniul ca un glonț, numit Erik. Acesta îşi demonstrase deja capacitatea de a ucide familii întregi, pentru că îşi omorîse mama, tatăl şi sora. Ar fi trebuit spînzurat sau cel puțin aruncat într-un beci adînc de temniță dacă SS-ul n-ar fi ajuns la concluzia că există criminali mai răi decît patricizii şi că Erik putea fi angajat pe post de băț ca să-i bată. Aşa cum menționase Stern în raportul său, un medic din Cracovia, Edward Goldblatt, fusese trimis aici de la clinică de doctorul SS Blancke şi de protejatul acestuia, doctorul evreu Leon Gross. Erik se bucura nespus cînd vedea un om de cultură şi un specialist pătrunzînd în carieră şi apucîndu-se de lucru cu mîini netede şi moi. Iar în cazul lui Goldblatt, bătăile începură la prima şovăială în mînuirea ciocanului şi a dălților. În decurs de cîteva zile, Goldblatt a fost bătut de Erik şi de diferiți gradați SS şi ucrainieni. L-au forțat să lucreze cu fața umflată, acum mai mare cu o jumătate din dimensiunea normală şi cu un ochi complet închis. Nimeni nu a aflat vreodată ce eroare tehnică în extragerea pietrei a provocat ultima bătaie administrată doctorului Goldblatt. Mult

după ce îşi pierduse cunoştinţa, Erik îngădui să fie transportat la *Krankenstube*, unde doctorul Leon Gross refuză să îl primească. Cu această aprobare medicală, Erik şi SS-istul care îl transportaseră continuară să-l izbească cu cizmele pe muribundul Goldblatt care zăcea, respins de la tratament, la poarta spitalului.

La carieră, Stern se aplecă şi îşi înnodă şiretul, fiindcă Oskar şi alte cîteva persoane de la Plaszów credeau că în viitor se vor găsi judecători care să întrebe unde — într-un singur cuvînt — s-au întîmplat toate acestea.

În dimineaţa aceea, Oskar a putut să ofere colegilor săi o imagine globală a lagărului ducîndu-i pînă la Chujowa Górka, unde roabele însîngerate de la transportul morţilor în pădure stăteau nestînjenite la gura fortului. Acolo fuseseră îngropaţi, în gropi comune ori la marginea pădurilor de pin, cîteva mii de cadavre. La sosirea ruşilor dinspre est, pădurea cu populaţia sa de victime va fi ocupată înaintea Plaszówului pe jumătate mort.

25

Unora li se părea că Oskar începuse să cheltuiască mai ceva ca un cartofor înrăit. Chiar şi din puţinul pe care îl ştiau despre el, deţinuţii lui simţeau că se va ruina ca să-i ajute, dacă acesta era preţul. Mai tîrziu — nu acum, pentru că acum acceptau mila lui în aceeaşi stare de spirit în care un copil acceptă darurile de Crăciun de la părinţii săi — vor spune: "mulţumim lui Dumnezeu că ne-a fost mult mai credincios nouă decît soţiei sale" Şi asemeni acestor deţinuţi, diverşi oficiali puteau adulmeca, la rîndul lor, dăruirea lui Oskar.

Unul dintre aceşti oficiali, doctorul Sopp, medicul închisorii SS din Cracovia şi al tribunalului SS din Pomorska, îl înştiinţă pe Herr Schindler, printr-un mesager polonez, că era interesat să facă o mică afacere. În închisoarea Montelupich se afla o femeie numită Frau Helene Schindler. Doctorul Sopp ştia că nu e rudă cu Oskar, dar soţul ei investise ceva bani în Emalia. Avea acte ariene dubioase. Doctorul Sopp nu trebuia să spună că, pentru doamna Schindler aceasta prevestea o călătorie cu camionul la Chujowa Górka. Dar

dacă Oskar accepta să avanseze o anumită sumă, spunea Sopp, el era dispus să emită un certificat medical declarînd că, avînd în vedere starea sănătății sale, doamnei Schindler ar trebui să i se îngăduie să urmeze o cură la Marienbad, în Boemia, pe o perioadă nedefinită.

Oskar se duse la biroul lui, unde află că doctorul voia cincizeci de mii de zloți pentru acel certificat. N-avea nici un sens să se tocmească. După trei ani de practică, un individ ca Sopp putea să evalueze cu o abatere de cîțiva zloți prețul unui astfel de serviciu. În cursul după-amiezei, Oskar făcu rost de bani. Doctorul știa despre Oskar că era genul de om care avea bani puși deoparte, a căror proveniență nu fusese înregistrată nicăieri.

Înainte de a face plata, Oskar Schindler pusese cîteva condiții. Va merge la Montelupich, împreună cu doctorul, să o ia pe femeie din celulă. O va duce personal la niște prieteni din oraș. Sopp nu obiectă. Sub lumina becurilor din înghețata Montelupich, doamnei Schindler i se înmînară costisitoarele documente.

Un om mult mai prudent, un om cu o minte de contabil, și-ar fi acoperit — și pe bună dreptate — cheltuielile din banii pe care îi aducea Sedlacek de la Budapesta. În total, Oskar va primi o sută cincizeci de mii de mărci, aduse la Cracovia, ca și pînă atunci, în valize cu fundul dublu și în căptușeala hainelor. Dar Oskar, în parte pentru că avea o imagine destul de inexactă asupra valorii banilor (fie ei datorați sau de primit), în parte din pricina simțului onoarei, transmise legăturilor sale din comunitatea evreiască toți banii pe care îi primise de la Sedlacek — cu excepția sumei cheltuite pe coniacul lui Amon.

Nu era întotdeauna o treabă simplă. Cînd, în vara anului 1943, Sedlacek sosi la Cracovia cu cincizeci de mii de mărci,

sioniştii din Plaszów, cărora Oskar le oferi banii, se temură de o înscenare.

Oskar îl abordă mai întîi pe Henry Mandel, un sudor din garajul de la Plaszów şi membru al *Hitach Dut*, organizaţie sionistă de tineret şi muncitori. Mandel nu vru să accepte banii.

— Ascultă, zise Schindler, sînt însoţiţi de o scrisoare în ebraică, o scrisoare din Palestina.

În cazul unei înscenări, dacă Oskar ar fi fost compromis, cu siguranţă că nu i-ar fi lipsit "scrisoarea din Palestina"; iar cînd nu ai pîine de-ajuns pentru dejun, suma care ţi se oferea era cu adevărat impresionantă: cincizeci de mii de Reichsmark, o sută de mii de zloţi. Puteai să o foloseşti la discreţie. Era pur şi simplu incredibil.

Schindler încercă apoi să predea banii — care se aflau chiar acolo, între hotarele lagărului Plaszów, în portbagajul maşinii sale — unui alt membru al *Hitach Dut*, o femeie, Alta Rubner. Femeia avea unele legături printre deţinuţii care mergeau la lucru la fabrica de cabluri şi, prin intermediul unora dintre polonezii din închisoarea poloneză, cu mişcarea de rezistenţă din Sosnowiec.

— Poate, îi spuse ea lui Mandel, ar fi mai bine să prezentăm problema asta rezistenţei şi să-i lăsăm pe ei să hotărască asupra provenienţei banilor pe care îi oferă Herr Oskar Schindler.

Oskar încercă să o convingă strigînd la ea sub acoperirea ţăcănitului maşinilor de cusut din fabrica lui Madritsch:

— Îţi garantez, pe cuvîntul meu, că nu este o capcană!

Pe cuvîntul meu, exact cuvintele pe care cineva le-ar fi aşteptat de la un agent provocator!

Şi totuşi, după ce Oskar plecă şi Mandel vorbi cu Stern,

care confirmase autenticitatea scrisorii, şi apoi discutase din nou cu fata, se hotărîră să ia banii. Dar descoperiră că Oskar nu se mai întorsese. Mandel se duse la Marcel Goldberg, la biroul administrativ. Goldberg fusese şi el un membru al aceleiaşi organizaţii, dar, după ce devenise funcţionar însărcinat cu listele de muncă şi transport, listele celor vii şi celor morţi, începuse să ia mită. Mandel putea totuşi să facă presiuni asupra lui. Una dintre listele pe care le putea alcătui Goldberg — ori cel puţin să opereze unele modificări — cuprindea numele celor care plecau la Emalia ca să adune deşeurile metalice folosite în atelierele din Plaszów. În amintirea vremurilor vechi şi fără să fie nevoit să dezvăluie motivul pentru care dorea să viziteze Emalia, Mandel fu trecut pe lista respectivă.

Dar sosind la Zablocie şi strecurîndu-se din echipa care sorta deşeurile de fier ca să ajungă la Oskar, fu oprit în faţa biroului de către Bankier. Herr Schindler era prea ocupat, spuse acesta.

Mandel reveni după o săptămînă. Din nou, Bankier nu-l lăsă să vorbească cu Oskar. A treia oară, omul fu mai precis:

— Vrei banii sionişti? Nu i-ai acceptat înainte şi acum te-ai răzgîndit? Ei bine, n-o să-i ai. Asta-i viaţa, domnule Mandel!

Mandel încuviinţă şi plecă. Presupuse că Bankier ridicase cel puţin o parte din sumă. De fapt, Bankier era doar precaut. Banii ajunseră pînă la urmă în mîinile deţinuţilor sionişti din Plaszów — chitanţa Altei Rubner pentru această sumă fusese înmînată lui Springmann de către Sedlacek. Se pare că suma a fost folosită în parte pentru ajutarea evreilor din alte oraşe decît Cracovia, care nu aveau surse locale de finanţare.

Dacă sumele care ajungeau la Oskar şi pe care el le

transmitea mai departe se cheltuiau mai mult pe hrană, aşa cum ar fi preferat Stern, sau în mare măsură pentru Rezistenţă — achiziţionarea de permise sau arme — iată o întrebare pe care Oskar nu şi-a pus-o niciodată. Aceşti bani nu au slujit la cumpărarea doamnei Schindler din închisoarea Montelupich sau la salvarea vieţii unor persoane ca fraţii Danziger. Banii lui Sedlacek nu au fost folosiţi nici ca să înlocuiască cele treizeci de mii de kilograme de produse emailate pe care Schindler le va oferi diverselor oficialităţi SS în timpul anului 1943, ca să contracareze ordinul de închidere a lagărului Emalia.

Nu s-a cheltuit nici o leţcaie pentru completarea sumei de o sută şaizeci de mii de zloţi, costul instrumentarului ginecologic pe care Oskar a trebuit să-l cumpere pe piaţa neagră cînd una dintre fetele de la Emalia a rămas însărcinată; o sarcină echivala, desigur, cu un bilet pentru Auschwitz. Nici nu au fost folosiţi la achiziţionarea Mercedesului stricat al Untersturmführer-ului John. John se oferise să i-l vîndă chiar în momentul în care Oskar se prezentase la el cu o cerere pentru transferul a treizeci de persoane de la Plaszów la Emalia. Maşina cumpărată într-o zi cu douăsprezece mii de zloţi a fost rechiziţionată în ziua următoare de prietenul şi camaradul de arme al lui Leo John, Untersturmfürer-ul Scheidt, pentru a fi folosită la construcţia drumurilor din perimetrul lagărului.

— O să care pămînt în portbagaj, urlă Oskar de faţă cu Ingrid, la cină. Mai tîrziu, amintindu-şi întîmplător incidentul, declară că fusese bucuros să le fie de folos celor doi gentlemeni.

26

Raimund Titsch plătea altfel. Titsch era un catolic austriac tăcut şi sîrguincios, cu o rană la picior care îl făcea să şchiopăteze, unii spunînd că provenea din primul război mondial, alţii dintr-un accident din copilărie. Era cu cel puţin zece ani mai în vîrstă decît Amon sau Oskar, în lagărul de la Plaszów, el conducea fabrica de uniforme a lui Julius Madritsch, unde erau angajaţi trei mii de cusătorese şi mecanici.

Unul din mijloacele de plată îl constituia jocul de şah cu Amon Goeth. Blocul administrativ avea legătură telefonică cu atelierele Madritsch, şi Amon îl suna adesea, chemîndu-l să vină la biroul său pentru o partidă de şah. Prima dată cînd fusese invitat, jocul se isprăvise într-o jumătate de oră, şi nu în favoarea comandantului. Uluit de supărarea lui Amon, Titsch simţise murindu-i pe buze cuvîntul "mat", rostit destul de reţinut şi cu o nuanţă nu foarte triumfală. Hauptsturmführer-ul înşfăcase haina şi centura, încheindu-se din mers la nasturi şi trîntindu-şi şapca pe cap. Uluit, avu impresia că Amon era gata să coboare pînă la linia de vagonete în căutarea unui deţinut pe care să-l pedepsească pentru această minoră victorie a adversarului său la şah, Raimund Titsch. Din după-amiaza aceea, Titsch adoptă o nouă atitudine. Acum putea

să-i ia chiar şi trei ceasuri — pentru a pierde o partidă. Cînd funcţionarii de la Blocul administrativ îl vedeau pe Titsch şchiopătînd în sus pe strada Jerozomliska pentru a-şi îndeplini datoria de şahist, ştiau că după-amiaza va fi mai liniştită. Un biet sentiment de securitate se răspîndea dinspre ei către ateliere, chiar pînă la nefericiţii împingători de vagonete.

Dar Raimund Titsch nu juca numai şah preventiv. Independent de Sedlacek şi de bărbatul cu aparatul miniatural de fotografiat pe care Oskar îi adusese la Plaszów, începuse şi el să fotografieze. Cîteodată de la fereastra biroului său, altădată de la colţul atelierelor, fotografia deţinuţi în uniforme vărgate de pe linia vagonetelor, distribuirea pîinii şi supei, săparea şanţurilor şi fundaţiilor. Unele dintre aceste fotografii surprind probabil transporturile ilegale de pîine către atelierele lui Madritsch. Desigur, însuşi Raimund cumpăra pîinile negre, rotunde, cu banii şi aprobarea lui Julius Madritsch, şi acestea erau aduse la Plaszów cu camionul sub mormanele de zdrenţe şi valuri de pînză. A fotografiat pîinea de orz trecută din mînă în mînă în depozitul fabricii de uniforme, pe partea relativ mai ascunsă a acesteia, cea opusă turnurilor de pază, şi ferită de privirile celor de pe drumul principal de acces de silueta fabricii de papetărie a lagărului. A fotografiat SS-iştii şi ucrainienii mărşăluind la distracţie, la muncă. A fotografiat o echipă de muncitori ce lucra sub îndrumarea inginerului Karp, asupra căruia aveau să fie asmuţiţi în curînd cîinii, ce-i vor sfîşia coapsa şi îi vor smulge organele genitale. Într-o lungă suită de imagini a Plaszówului, a transmis dimensiunea lagărului, dezolarea. Se pare că a realizat chiar prim-planuri cu Hauptsturmführer-ul odihnindu-se într-un şezlong, un Amon greoi apropiindu-se acum de o sută douăzeci de kilograme, căruia noul doctor Blancke, ofiţer SS, îi va spune:

— De-ajuns, Amon, va trebui să mai dai jos din kilogramele astea.

Titsch i-a fotografiat pe Rolf şi Ralf ţopăind şi jucîndu-se la soare, pe Majola ţinînd unul dintre cîini de zgardă şi prefăcîndu-se că-i place. L-a fotografiat şi pe Amon în toată măreţia, pe marele său cal alb.

Titsch nu a developat filmele. Ca material de arhivă, erau mai sigure şi mult mai uşor de transportat sub formă de role. Le-a ascuns într-o cutie de oţel, în apartamentul său din Cracovia. A băgat acolo şi o parte dintre bunurile rămase de la evreii lui Madritsch. Peste tot în Plaszów găseai oameni care aveau o ultimă rămăşiţă preţioasă, ceva de oferit, într-un moment de maximă primejdie, omului cu lista, omului care deschidea sau închidea uşile vagoanelor de vite. Titsch a înţeles că numai cei disperaţi îşi păstrau bunurile la ei. Puţinii deţinuţi care dispuneau de un stoc de inele şi ceasuri şi bijuterii ascunse undeva în lagăr nu aveau nevoie de ele. *Ei* erau cei care negociau regulat servicii şi bunăvoinţă. Dar în aceeaşi ascunzătoare cu fotografiile lui au ajuns şi ultimele resurse ale unei duzini de familii — broşa mătuşii Yanka şi ceasul unchiului Mordche.

În fapt, cînd regimul de la Plaszów a luat sfîrşit, cînd Scherner şi Czurda au fugit, cînd impecabilele dosare ale Biroului Central Economic şi Administrativ SS au fost înghesuite în camioane şi duse de acolo ca dovezi pentru tribunal, Titsch nu a avut nevoie să-şi developeze fotografiile — şi, în nici un caz, motive să o facă. În dosarele ODESSEI, societatea secretă de după război a foştilor SS-işti, putea fi trecut ca trădător. Faptul că aprovizionase pe cei de la Mądritsch cu aproape treizeci de mii de pîini, numeroşi pui şi cîteva kilograme de unt şi că pentru acest gest umanitar,

guvernul israelian îi acordase onoruri, toate acestea fuseseră prezentate pe larg în presă. Cînd trecea pe străzile Vienei, unii îl amenințau şi îi şuierau printre dinți: "lingăul jidanilor" Astfel că rolele de la Plaszów vor mai zăcea douăzeci de ani îngropate într-un părculeț din suburbiile Vienei. Ar fi putut foarte bine să rămînă acolo pentru totdeauna, emulsia uscîndu-se pe tainicele şi întunecatele imagini ale iubirii lui Amon, Majola, asupra cîinilor săi ucigaşi şi a sclavilor săi anonimi. Poate fi considerat, prin urmare, un fel de triumf al locuitorilor Plaszów-ului momentul cînd, în noiembrie 1963, un supraviețuitor din grupul Schindler, Leopold Pfefferberg, a luat pe ascuns cutia şi conținutul său de la Raimund Titsch, care suferea atunci de o afecțiune cardiacă fatală. Chiar şi atunci, Raimund a cerut ca filmele să nu fie developate înainte de moartea sa. Umbra anonimă a ODESSEI îl înspăimînta mai mult decît o făcuseră numele lui Amon Goeth, al lui Scherner, al Auschwitz-ului, în zilele cît fusese la Plászów.

După moartea şi înhumarea sa, rolele au fost developate. Aproape toate fotografiile au putut fi copiate.

Nici unul dintre puținii deținuți de la Plaszów care îi vor supraviețui lui Amon şi lagărului nu va avea ceva de zis împotriva lui Raimund Titsch. Dar el, spre deosebire de Oskar, nu era genul de om în jurul căruia se nasc legende. Există o poveste despre o întîmplare de la sfîrşitul anului 1943, care circulă printre supraviețuitorii de la Plaszów cu electrizanta emoție a unui mit. Fiindcă pentru un mit nu se pune problema dacă a fost sau nu adevărat, şi nici dacă *ar trebui* să fie adevărat. Într-un anume fel, Raimund este mai adevărat decît chiar adevărul. Din astfel de istorisiri reiese că, pentru cei de la Plaszów, în vreme ce Titsch putea trece drept un pustnic,

Oskar devenise un mic zeu mîntuitor cu două fețe, un Ianus. Şi, ca orice zeu minor, hărăzit cu toate viciile umane, cu multe brațe, dotat cu puteri subtile, era capabil să ofere răsplată şi să asigure mîntuirea.

O astfel de poveste se referă la vremea cînd şefii poliției SS făceau presiuni pentru a închide lagărul Plaszów, iar reputația acestuia, de complex industrial eficient, nu mai era atît de importantă pentru Inspectoratul pentru armament. Helen Hirsch, slujnica lui Goeth, întîlnea adesea în holul casei sau în bucătărie pe ofițerii invitați la masă, care se retrăgeau acolo ca să scape o vreme de Amon şi să clatine din capete. Un ofițer SS numit Tibritsch, intrînd în bucătărie, îi spusese: "Nu ştie că sînt şi oameni care-şi dau viața?" Era vorba, desigur, de frontul de est, nu de mohorîtul Plaszów. Ofițerii cu vieți mai puțin imperiale decît Amon se simțeau jigniți de ceea ce vedeau la vilă sau, poate, sentiment şi mai primejdios, erau invidioşi.

După cum spune legenda, într-o duminică seară generalul Julius Schindler în persoană a vizitat Plaszów-ul pentru a hotărî dacă existența sa are vreo valoare reală pentru efortul de război. Era o oră stranie pentru vizita unui funcționar important, dar poate că Inspectoratul pentru armament lucra cu disperare pînă la ore tîrzii pregătindu-se pentru primejdioasa iarnă care se lăsa asupra frontului de est. Inspecția fusese precedată de o cină la Emalia, la care se serviseră vin şi coniac, fiindcă Oskar este asociat, ca şi Bachus, cu linia dionisiacă a zeilor.

Din cauza cinei, grupul inspectorilor gonind spre Plaszów în Mercedes-uri se afla într-o stare care ar putea fi caracterizată cu indulgență drept detaşare profesională. Ca să susțină această informație, legenda ignoră faptul că

Schindler şi ofiţerii săi erau cu toţii experţi industriali şi ingineri cu aproape patru ani vechime. Dar Oskar ar fi ultimul care s-ar fi lăsat impresionat de aşa ceva.

Inspecţia începu la atelierele Madritsch. Acestea erau mîndria Plaszów-ului. În cursul anului 1943 furnizaseră uniforme pentru Wehrmacht, producţia lunară cifrîndu-se la douăzeci de mii de bucăţi. Dar întrebarea era dacă Herr Madritsch nu ar face mai bine să dea uitării Plaszów-ul şi să-şi plasesze capitalul în extinderea fabricilor poloneze din Podgórze şi Tarnów, întreprinderi mult mai eficiente şi mai bine aprovizionate. Condiţiile precare de la Plaszów nu aveau darul de a-l încuraja pe Madritsch, sau pe oricare alt investitor, să instaleze acele maşini de care ar fi avut nevoie pentru lucrări sofisticate.

Grupul oficialităţilor abia îşi începuse inspecţia cînd luminile din toate atelierele se stinseră, circuitul electric fiind întrerupt de prietenii lui Itzak Stern, de la baraca generatorului electric. La dificultăţile create de băutură şi indigestie, pe care Oskar le impusese domnilor de la Inspectoratul pentru armament, se adăugau acum constrîngerile unei proaste iluminări. Inspecţia continuă la lumina lanternei, iar maşinile de pe bancuri rămaseră inoperante şi prin urmare mai puţin provocatoare pentru profesionalismul inspectorilor.

În timp ce generalul Schindler, ajutat de fasciculul lanternei, încerca să străpungă cu privirea întunericul care învăluia piesele şi strungurile din atelierul de fierărie, treizeci de mii de deţinuţi neliniştiţi aşteptau, în paturile lor suprapuse, hotărîrea lui. Chiar şi pe supraaglomeratele linii ferate ale Ostbahn-ului, înalta tehnologie a Auschwitz-ului se afla doar la cîteva ceasuri de drum către vest, şi ei ştiau asta. Înţeleseseră că de la generalul Schindler nu se puteau aştepta la com-

pasiune. *Producția* era specialitatea sa. Pentru el, *producția* trebuia să aibă prioritate.

Din pricina mesei de la Schindler şi a penei de curent, spune legenda, oamenii de la Plaszów au fost salvați. E o legendă generoasă, pentru că numai o parte neînsemnată din cei de acolo vor rămîne în viață pînă la sfîrşit. Dar Stern şi alții vor răspîndi mai departe legenda şi cea mai mare parte a amănuntelor conținute în ea sînt, probabil, adevărate. Oskar a recurs întotdeauna la alcool cînd nu era sigur cum să se poarte cu oficialitățile şi i-ar fi plăcut trucul cu oprirea generatoarelor. "Nu trebuie să uitați, spunea un băiat pe care Oskar îl va salva mai tîrziu, că Oskar avea o față germană, dar şi una cehă. Era bunul soldat Švejk. Îi plăcea să blocheze sistemul"

Ar fi o blasfemie față de această legendă să ne întrebăm ce a gîndit Goeth cînd s-au stins luminile. Poate că, fie şi numai de dragul poveştii, era beat sau cina în altă parte. Ar fi drept să ne întrebăm dacă lagărul Plaszów a supraviețuit din cauză că generalul Schindler a fost păcălit de lumina slabă şi de alcoolul care i-a tulburat vederea, sau dacă a continuat să existe pentru că reprezenta un tampon excelent pentru acele săptămîni cînd marele terminal de la Auschwitz-Birkenau era supraaglomerat. Dar povestea vorbeşte mai mult despre ceea ce aşteptau oamenii din partea lui Oskar decît despre înspăimîntătorul aşezămînt de la Plaszów sau despre sfîrşitul celor mai mulți dintre locuitorii acestuia.

Şi, în vreme ce SS-ul şi Inspectoratul pentru armament cîntăreau viitorul Plaszów-ului, Józef Bau — un tînăr artist din Cracovia pe care Oskar îl va cunoaşte în cele din urmă foarte bine — se îndrăgosti orbeşte, fără să facă un secret din

asta, de Rebecca Tannenbaum. Bau lucra la Biroul pentru construcții, ca proiectant. Era un tînăr manierat, cu o viziune artistică asupra destinului. Reuşise — ca să spunem aşa — *să evadeze* la Plaszów, pentru că nu avusese niciodată documentele corecte cerute locuitorilor ghetoului. Deoarece meseria lui nu era utilă fabricilor din ghetou, stătuse mai mult ascuns pe la prieteni sau pe la mama sa. În timpul lichidării ghetoului, în martie 1943, sărise peste ziduri şi se alăturase unei echipe ce se ducea la Plaszów. Acolo exista o nouă industrie, care nu se dezvoltase în ghetou: construcţiile. În acelaşi bloc sumbru, cu două corpuri de clădire, în care îşi avea biroul Amon, Józef Bau lucra la copiile proiectelor. Era un protejat al lui Itzak Stern, iar Stern i-l prezentase lui Oskar ca pe un proiectant priceput şi un tînăr care avea, cel puțin potențial, aptitudini de forjor.

Fusese norocos că nu prea venise în contact cu Amon, fiindcă afişa acel aer de sensibilitate pură care îl făcuse întotdeauna pe Amon să întindă mîna după revolver.

Biroul lui Bau se afla exact în celălalt capăt al clădirii față de cel al lui Amon. Unii deținuți lucrau la parter, în apropierea comandantului. Printre aceştia se numărau responsabilii cu aprovizionarea, funcționarii, stenograful Mietek Pemper. Erau expuşi nu numai riscului zilnic al glonțului sosit pe neaşteptate, dar, chiar mai sigur decît atît, atentatelor la bunul simț şi la demnitate. Mundek Korn, de exemplu, care înainte de război fusese achizitor pentru un lanț de sucursale ale lui Rotschild, şi care acum cumpăra pînzeturile, zegrasul, lemnul şi fierul pentru atelierele lagărului, era nevoit nu numai să lucreze în clădirea administrației, dar chiar în aceeaşi aripă în care îşi avea biroul Amon. Într-o dimineață, Korn ridică privirile de pe masă şi văzu pe fereastră, de partea cealaltă a

străzii Jerozolimska, lîngă barăcile SS, un tînăr de circa douăzeci de ani, un cracovian pe care îl cunoştea, urinînd la baza uneia din grămezile de lemne aflate acolo. În acelaşi moment zări două braţe acoperite de mînecile unei cămăşi albe şi doi pumni cît două baroase, apărînd pe fereastra băii. Mîna dreaptă ţinea un revolver. Urmară două focuri rapide, dintre care cel puţin unul pătrunse în capul băiatului, răsturnîndu-l peste grămada de lemne tăiate. Cînd privi încă o dată spre fereastra băii, un singur braţ îmbrăcat în cămaşă albă şi cu mîna liberă era ocupat cu închiderea ferestrei.

În dimineaţa aceea, pe masa lui Korn se aflau formulare de rechiziţie purtînd semnătura largă, cu litere regulate a lui Amon. Privirea lui se plimbă de la semnătură la cadavrul cu pantalonii descheiaţi de lîngă grămada de lemne. Se întreba dacă nu-l înşelase cumva vederea. Înţelese raţiunea obsesivă a metodelor lui Amon. Ideea că, dacă moartea nu însemna mai mult decît o vizită la baie, o simplă variaţie în monotonia unor semnături, atunci poate toate morţile ar trebui acceptate — fie şi cu oarecare disperare — ca făcînd parte din rutina zilnică.

Se pare că Józef Bau nu era vizat de cel care nutrea asemenea convingeri radicale. Scăpă şi de epurarea personalului administrativ de la parterul aripii drepte, declanşată cînd Józef Neuschel, protejatul lui Goeth, se plînsese comandantului că o fată din birou făcuse rost de o felie de slănină. Amon coborîse urlînd din birou. V-aţi îngrăşat cu toţii! Împărţise personalul în două coloane. Korn retrăia parcă o scenă de pe vremea gimnaziului, fetele din cealaltă coloană fiind atît de familiare, progeniturile unor familii printre care crescuse, familii din Podgórze. Părea că un profesor le alege pe cele care vor vizita monumentul Kościuszko de cele care

vor merge la muzeul Wawel. De fapt, fetele din cealaltă coloană au fost luate de la mesele lor şi duse direct pe Chujowa Górka şi, pentru decadența exprimată de acea felie de slănină, împuşcate de unul dintre plutoanele de execuție ale lui Pilarzik.

Deşi Józef Bau nu era implicat în astfel de tulburări birocratice, nimeni nu ar putea spune că ducea o viață ferită de neplăceri. Dar trecuse prin mai puține experiențe primejdioase ca fata de care se îndrăgostise. Rebecca Tannenbaum era orfană, deşi, în organizarea de clan a lumii evreilor din Cracovia, nu fusese lipsită de mătuşi şi unchi binevoitori. Avea nouăsprezece ani, un chip dulce şi-un trup plăpînd. Vorbea bine germana şi putea susține o conversație plăcută. Începuse de curînd să lucreze în biroul lui Itzak Stern din capătul clădirii administrative, la etaj, departe de nebunia comandantului. Dar slujba ei din biroul de construcții reprezenta numai jumătate din ceea ce făcea. Era manichiuristă. Îngrijea săptămînal mîinile lui Amon şi ale Untersturmführer-ului Leo John, cele ale doctorului Blanke şi ale iubitei sale, aspra şi drăguța SS-istă Alice Orlowski. Luînd mîinile lui Amon, descoperise că sînt prelungi şi bine făcute, cu degete puternice, în nici un caz mîinile unui bărbat gras şi, fără îndoială, nu ale unui sălbatic.

Cînd, pentru prima dată, venise la ea un deținut să-i spună că Herr Kommandant voia să o vadă, o rupsese la fugă printre mese, spre scările din spate. Deținutul se luase după ea, strigînd:

— Pentru Dumnezeu, nu fugi! O să mă pedepsească *pe mine* dacă nu te duc acolo!

Aşa că îl urmase pe omul acela pînă la vila lui Goeth. Dar înainte de a intra în salon, vizitase pivnița urît mirositoare

— aceasta se întîmpla în prima reşedinţă a lui Goeth, a cărei pivniţă fusese săpată între fruntariile unui cimitir evreiesc. Acolo, jos, în pămîntul care adăpostise vechile morminte îşi doftoricea vînătăile prietena Rebeccăi, Helen Hirsch.

— Asta e într-adevăr o problemă, recunoscu Helen, dar mulţumeşte-te să-ţi faci treaba şi om vedea după aia. Asta-i tot ce poţi face. La unii oameni apreciază atitudinea profesională, la alţii nu. Şi-am să-ţi dau prăjituri şi cîrnaţi de cîte ori vii. Dar nu-ţi lua singură. Mai întîi întreabă-mă. Unii iau fără să mă întrebe şi eu nu ştiu ce trebuie să ascund.

Amon acceptă maniera profesională a Rebeccăi, întinzîndu-şi degetele şi pălăvrăgind în germană. Era din nou ca la hotelul "Cracovia", iar Amon părea un tînăr magnat german, în cămaşă apretată şi supraponderal, venit la Cracovia să vîndă textile oţel sau chimicale. Existau totuşi două aspecte ale acestor vizite care veneau în contradicţie cu acea seninătate atemporală. Comandantul îşi păstra întotdeauna revolverul de serviciu la subţioara dreaptă şi, deseori, unul sau altul dintre cîini treceau amuşinînd prin salon. Îi văzuse pe *Appellplatz* rupînd carnea inginerului Karp. Totuşi, cîteodată, cînd un cîine scheuna în somn, în vreme ce ea şi Amon schimbau amintiri despre vizitele dinainte de război la băile de la Karlsbad, spaimele apelului păreau îndepărtate şi incredibile. Într-o zi căpătă destulă încredere ca să-l întrebe de ce se afla revolverul întotdeauna acolo. Răspunsul o făcu să simtă un fior pe şira spinării:

— Asta în caz că mă ciupeşti vreodată.

Dacă mai avea nevoie de o dovadă că o discuţie despre izvoarele termale era pentru Amon acelaşi lucru ca oricare dintre ieşirile sale de nebunie, a avut-o în ziua în care a intrat în hol şi l-a văzut scoţînd-o afară din salon pe prietena ei,

Helen Hirsch. Helen se străduia să-şi păstreze echilibrul, în timp ce el îi smulgea smocuri-smocuri de păr. Amon, simţind că-i alunecă printre degete, îşi cufunda din nou mîinile sale uriaşe şi îngrijite în părul femeii.

O altă dovadă i se oferi în dimineaţa în care, intrînd în salon, unul dintre acei cîini, Rolf sau Ralf, apărut ca din neant, sări la ea şi sprijinindu-se cu labele pe umerii ei, îi apucă un sîn între fălci. Ea privi prin cameră şi îl văzu pe Amon întins pe sofa, zîmbind.

— Nu mai tremura, proasto, sau n-am să te pot scoate din dinţii lui, spuse.

În perioada în care a îngrijit mîinile comandantului, acesta l-a împuşcat — acuzîndu-l de neglijenţă — pe băiatul care-i lustruia cizmele; şi-a atîrnat ordonanţa în vîrstă de cincisprezece ani, Poldek Dereshowitz, de inelele din biroul său, pentru că găsise un purice pe unul dintre cîini şi şi-a executat servitorul Lisiek pentru că acesta îi împrumutase o droşcă şi un cal lui Bosch, fără să-l fi întrebat mai întîi. Şi totuşi, de două ori pe săptămînă, frumoasa orfană intra în salon şi, filozofic, lua bestia de mînă.

L-a întîlnit pe Józef Bau într-o dimineaţă mohorîtă, cînd acesta stătea în faţa biroului pentru construcţii, ridicînd către norii joşi de toamnă o hîrtie foto înrămată. Trupul său subţiratic părea că se încovoaie sub greutatea acesteia. Îl întrebă dacă putea să-l ajute.

— Nu, spuse el, aştept doar să răsară soarele.

— De ce? întrebă ea.

Îi explică cum că desenele sale pe calc pentru o nouă clădire erau prinse în ramă în faţa unei hîrtii senzitive de copiat. Dacă soarele va străluci ceva mai tare, va avea loc o misterioasă combinaţie chimică ce va transfera desenul de pe calc

pe copie. Apoi spuse:

— De ce nu ai fi dumneata raza mea magică de soare?

Fetele drăguțe nu erau obișnuite să primească asemenea complimente din partea băieților din Plaszów. Sexualitatea era puternic stimulată de salvele de armă ce se auzeau de pe Chujowa Górka, marcînd execuțiile din *Appellplatz*. Imaginați-vă, spre exemplu, o zi cînd în grupul care se întoarce de la fabrica de cabluri de la Wieliczka, se găsește un pui de găină. Amon urlă pe platoul de adunare, căci puiul a fost găsit într-o traistă în fața porții lagărului, în timpul unui control de rutină. A cui e traista, vrea să afle Amon. Al cui este puiul? Și pentru că nimeni din *Appellplatz* nu recunoaște, Amon ia o armă de la un SS-ist și-l împușcă pe primul deținut din capătul coloanei. Glonțul, trecînd prin trup, îl lovește și pe cel din spate. Nimeni nu scoate o vorbă. Cît de mult țineți unul la altul! mugește Amon și se pregătește să-l execute pe următorul. Un băiat de paisprezece ani pășește înainte. Tremură și plînge. El poate să spună cine a adus puiul. El o să-i spună domnului comandant. Cine?

Băiatul arată către unul dintre cei doi morți. Acela, țipă el. Amon uimește pe toată lumea adunată pe platou dînd crezare spuselor băiatului; lăsînd capul pe spate, izbucnește în rîs, cu acel rîs atoateștiutor pe care profesorii îl afișează în fața elevilor. Oamenii ăștia, spuse, nu pot să înțeleagă că sînt condamnați cu toții?

După o dimineață ca aceasta, în orele în care deplasarea în lagăr era liberă — între șapte și nouă după-amiaza — cea mai mare parte a deținuților simțeau că nu e timp de vorbe dulci. Păduchii care îți alergau pe pîntece și la subțiori făceau ridicolă orice politețe. Tinerii masculi trînteau jos fetele fără prea multă ceremonie. În lagărul femeilor se cînta un cîntec

care întreba fecioara de ce s-a legat cu sîrmă şi pentru cine crede că se păstrează.

Atmosfera de la Emalia nu era atît de disperată. În atelierul de emailuri, printre maşinării, fuseseră prevăzute nişe care să îngăduie îndrăgostiţilor să se întîlnească din cînd în cînd. În barăcile aglomerate exista numai teoretic posibilitatea de izolare. Absenţa stării continue de spaimă, raţiile mai mari de pîine făceau ca minţile să fie ceva mai lucide. Pe lîngă asta, Oskar nu îngăduia garnizoanei SS să intre în interiorul fabricii fără permisiunea lui.

Unul dintre deţinuţi îşi aminteşte că în biroul lui Oskar fusese făcută o instalaţie pentru cazul în care un SS-ist cerea permisiunea să intre în barăci. În timp ce omul cobora scările, Oskar apăsa pe un buton conectat la o sonerie din interiorul lagărului. Bărbaţii şi femeile erau astfel avertizaţi să stingă ţigările cu care Oskar îi aproviziona ilegal. ("Du-te în apartamentul meu, spunea aproape zilnic cuiva din fabrică, şi umple cutia asta cu ţigări" Clipea din ochi semnificativ). Soneria avertiza bărbaţii şi femeile să treacă fiecare la locurile lor.

Pentru Rebecca, la Plaszów, a fost aproape un şoc, ca redescoperirea unei culturi aproape dispărute, întîlnirea cu un tînăr care îi făcea curte de parcă s-ar fi aflat într-o patiserie din Rynek.

Într-o altă dimineaţă, pe cînd cobora scările din biroul lui Stern, Józef îi arătă masa la care lucra. Desena planuri pentru alte barăci.

— Care-i numărul barăcii tale şi cine este mai mare acolo — *Älteste*?

Îi răspunse cu şovăiala cuvenită. O văzuse pe Helen Hirsch tîrîtă de păr pe coridor şi ştia că ar putea să moară

dacă din întîmplare înțepa vîrful degetului lui Amon şi, totuşi, acest tînăr trezise în ea timiditatea adolescenței.

— Am să vin să vorbesc cu mama ta, promise el.

— Nu am mamă, spuse Rebecca.

— Atunci am să vorbesc cu *Älteste*.

Aşa începuse această relație, cu permisiunea celor mai în vîrstă, ca şi cum lumea ar fi fost aceeaşi şi ar fi avut vreme îndeajuns. Pentru că era un tînăr atît de fantastic şi de ceremonios, nu s-au sărutat. De fapt, au reuşit să se îmbrățişeze pentru prima dată sub acoperişul lui Amon. După una dintre şedințele de manichiură, Rebecca luase apă fierbinte şi săpun de la Helen şi se urcase la etaj — care era gol pentru că se efectuau renovări — să-şi spele bluza şi lenjeria. Nu avea altă cadă de rufe decît gamela. A doua zi avea să fie folosită pentru supa de amiază.

Se muncea cu mica grămăjoară de rufe cînd apăru Józef.

— Ce cauți aici? îl întrebă.

— Am de făcut măsurători pentru planuri, pentru renovare. Tu de ce eşti aici?

— Poți să vezi şi singur, îi spuse. Şi te rog, nu vorbi aşa tare.

El dansă în jurul camerei făcînd să sclipească pe pereți panglica de metal a ruletei.

— Ai grijă, zise ea, cunoscînd obsesia exactității care îl stăpînea pe Amon.

— Dacă tot sînt aici, spuse el, aş putea la fel de bine să te măsor şi pe tine.

Plimbă panglica de metal pe brațele şi de-a lungul spatelui ei, de la ceafă pînă la mijloc. Ea nu reuşi să reziste felului în care o atingea cu degetul arătător, marcîndu-i dimensiunile. Dar după ce stătură strîns îmbrățişați o vreme,

îi porunci să plece. Nu era un loc potrivit pentru petrecerea unei după-amieze tihnite.

Existau şi alte iubiri disperate la Plaszów, inclusiv printre SS-işti, dar ele au fost mai puţin luminoase decît această foarte cuviincioasă legătură dintre Józef Bau şi manichiuristă. Oberscharführer-ul Albert Hujar, spre exemplu, care o împuşcase în ghetou pe doctorița Rosalia Blau şi pe Diana Reiter în lagăr, după ce se prăbuşiseră fundaţiile barăcilor, se îndrăgostise de o deţinută evreiçă. Fiica lui Madritsch se simţise atrasă de un tînăr evreu din ghetoul de la Tarnów — băiatul lucrase desigur în fabrica lui Madritsch din Tarnów, pînă cînd, la sfîrşitul verii, fusese adus expertul în lichidarea ghetourilor, Amon, să închidă Tarnów aşa cum mai făcuse şi la Cracovia. Acum se afla în atelierele din Plaszów, iar fata putea să-l vizi-teze acolo. Dar din asta nu putea ieşi nimic. Deţinuţii îşi făcuseră ascunzători şi adăposturi unde îndrăgostiţii şi cei căsătoriţi se puteau întîlni, dar totul — legile Reich-ului şi ciudatul cod al deţinuţilor — se opune legăturii dintre Fraülein Madritsch şi tînăr. Tot astfel, onestul Raimund Titsch se îndrăgostise de una dintre mecanicele sale. Şi aceasta era o dragoste ascunsă, candidă şi, mai mult ca sigur, fără sens. Cît despre Oberscharführer-ul Hujar, chiar Amon îi ordonase să înceteze să mai facă pe prostul, aşa că Albert o luă pe fată la plimbare în pădure şi, cu cele mai profunde regrete, o împuşcă în ceafă.

De fapt, părea că moartea planează deasupra pasiunilor SS-iştilor. Henry şi Leopold Rosner, cîntînd la masa lui Goeth melodii vieneze, erau conştienţi de asta. Într-o noapte, Amon fusese vizitat de un ofiţer suplu cu păr grizonat, din Waffen SS; rămăsese la cină şi băuse foarte mult, cerîndu-le întruna celor doi Rosnér să cînte şlagărul unguresc "Tristă-i duminica", o baladă de dragoste siropoasă, în care un tînăr se

pregăteşte să se sinucidă din dragoste. Era exact acel gen de sentimentalism excesiv care, observase Henry, prindea foarte bine la SS-işti. Cîntecul cunoscuse o largă circulaţie în anii '30 — guvernele din Ungaria, Polonia şi Cehoslovacia interzicîndu-l chiar, din cauza popularităţii sale, care provocase un val de sinucideri din dragoste. Scrisorile lor de adio, ale tinerilor care se pregăteau să-şi zboare creierii, conţineau versurile cîntecului. Fusese interzis de multă vreme de către Biroul de propagandă al Reich-ului. Iar acum, acest ofiţer înalt şi elegant, îndeajuns de vîrstnic ca să aibă fii şi fiice la vîrsta adolescenţei, prinşi ei înşişi în mrejele unei iubiri juvenile, se întorcea ades către fraţii Rosner, cerîndu-le să cînte "Tristă-i duminica" Şi, deşi doctorul Goebbels n-ar fi îngăduit-o, în sălbaticul sud al Poloniei nimeni nu s-ar fi împotrivit unui ofiţer SS activ care îşi amintea de o dragoste nefericită.

După ce oaspetele ceruse cîntecul de patru sau de cinci ori, lui Henry Rosner îi trecu prin minte o idee nepămînteană. La originile sale tribale, muzica avusese întotdeauna un rol magic şi întotdeauna dusese la un rezultat; şi nimeni din Europa nu putea avea o înţelegere mai completă a puterii viorii decît un evreu cracovian ca Henry, care provenea din acel gen de familie în care muzica nu se învaţă, ci se moşteneşte, la fel cu statutul de Kohen sau preot ereditar. Lui Henry îi trecu prin minte că, aşa cum va spune mai tîrziu — "Doamne, dacă am puterea, poate că ticălosul ăsta o să se sinucidă"

Melodia interzisă "Tristă-i duminica" îşi cîştigase dreptul de a fi cîntată în sufrageria lui Amon, şi acum Henry declara război, înarmîndu-se cu ea. Leopold cîntă împreună cu el şi constată melancolia aproape recunoscătoare pe care arătosul ofiţer o revărsa asupra lor. Henry asuda, închipuindu-şi că

încercarea lui de a-l împinge pe SS-ist la moarte, era evidentă şi că, în orice moment, Amon putea să bage de seamă, să se ridice şi să-l ducă în spatele vilei pentru execuţie. Cît despre nivelul performanţei lui Henry, nu e relevant să spunem că era bun sau slab. Cînta ca un posedat şi doar un singur om, ofiţerul SS, observă şi aprecie aceasta, în hărmălaia beţivilor Bosch şi Scherner, Czurda şi Amon, continuînd să privească de pe scaunul său fix în ochii lui Henry, de parcă s-ar fi pregătit să ţîşnească în picioare în clipa următoare şi să spună: "Desigur, domnilor, violonistul are absolută dreptate. Nu are nici un sens să îndurăm o suferinţă ca asta"

Rosnerii continuară să cînte cîntecul dincolo de limita la care Amon obişnuia să strige "De ajuns!" Atunci ofiţerul se ridică în picioare şi ieşi pe balcon. Henry înţelese imediat că făcuse tot ceea ce trebuia acelui om. El şi fratele său alunecară într-una din melodiile lui von Suppe sau Lehar, acoperindu-şi urmele cu o bine cunoscută operetă. Oaspetele rămase singur pe balcon şi, după o jumătate de oră, întrerupse o frumoasă petrecere împuşcîndu-se în cap.

Aceasta era situaţia relaţiilor sexuale la Plaszów. Păduchi, crispare şi grabă în interiorul gardului de sîrmă ghimpată, crimă şi nebunie dincolo de fruntariile sale. Iar în mijlocul acestora, Józef Bau şi Rebecca Tannenbaum executau un dans nupţial ritual.

În toiul zăpezilor acelui an, Plaszów trecu printr-o schimbare de statut, defavorabilă tuturor îndrăgostiţilor dinăuntrul său. În primele zile ale lunii ianuarie 1944, lagărul fu desemnat *Konzentrationslager*, sub conducerea centralizată a Biroului Central Economic şi Administrativ al generalului SS Oswald Pohl din Oranienburg, la periferiile Berlinului.

Sublagărele Plaszów-ului, precum cel al lui Oskar Schindler de la Emalia, trecură şi ele sub controlul Oranienburg-ului. Şefii de poliţie Scherner şi Czurda îşi pierdură autoritatea directă. Taxele pentru forţa de muncă reprezentată de toţi deţinuţii angajaţi de Oskar şi Madritsch nu se mai vărsau la birourile din strada Pomorska, ci la cele ale generalului Richard Glucks, şeful Secţiei D, "Lagăre de concentrare" Dacă dorea acum unele servicii, Oskar trebuia nu numai să plece cu maşina pînă la Plaszów şi să-l îndulcească pe Amon, nu numai să-l invite la masă pe Julian Scherner, ci şi să ajungă la anúmite oficialităţi din marele complex administrativ de la Oranienburg.

Oskar profită imediat de ocazia de a călători pînă la Berlin şi se duse să se întîlnească cu cei care se vor ocupa de dosarele sale. Oranienburgul începuse ca un lagăr de concentrare. Acum devenise o întindere de barăci administrative. Din birourile Secţiei D se emiteau reguli pentru fiecare aspect al vieţii — şi morţii — în închisoare. Şeful acestei instituţii, Richard Glucks, avea responsabilitatea ca, în urma consultării cu Pohl, să stabilească un echilibru între numărul muncitorilor şi cel al candidaţilor pentru camerele de gazare, într-o ecuaţie în care *x* reprezenta munca sclavilor, iar *y* pe cei condamnaţi imediat.

Glucks pusese la punct proceduri pentru fiecare eveniment şi de la fiecare dintre departamentele sale soseau rapoarte întocmite în limbajul neîngrijit al planificatorului, al lucrătorului cu hîrtii, al specialistului detaşat:

Biroul Central SS pentru
Probleme Economice şi Administrative
Secţia D (Lagăre de concentrare)
DI-AZ: 14fl-ot-S-GEH TGB NO 453-44

Către,

Comandanţii Lagărelor de Concentrare Da, Sah, Bu, Mau, Slo, Neu, Au I-III, Gr-Ro, Natz, Stu, Rav, Herz, A-L-Bels, Gruppenl. D. Riga, Gruppenl. D. Cracovia (Plaszów)

Se constată o creştere a numărului cererilor sosite din partea comandanţilor lagărelor de concentrare, solicitînd aplicarea pedepsei cu biciuirea pentru cazurile de sabotaj comise de către prizonierii implicaţi în producţia de război.

Dispun ca, în viitor, în toate cazurile **dovedite** de sabotaj (trebuie inclus un raport din partea conducerii) să fie înaintată o cerere de execuţie prin spînzurare. Execuţia va avea loc în faţa detaşamentului de muncă implicat. Motivul execuţiei va fi făcut cunoscut, astfel ca să acţioneze ca o descurajare.

Semnat,
Oberstùrmführer SS

În această cancelarie, unele dosare conţineau consideraţii asupra lungimii la care trebuia să ajungă părul deţinuţilor spre a-i fi luată în calcul valoarea economică — pentru "fabricarea şosetelor din păr din dotarea echipajelor de pe submarine sau a căptuşelii de la încălţămintea feroviarilor Reich-ului", — în timp ce altele se ocupau de problema com-

pletării formularelor care înregistrau cazurile de deces; se punea întrebarea dacă acestea să fie lăsate pe seama celor opt departamente sau să fie pur şi simplu rezolvate prin anexarea unei scrisori la dosarele personale de îndată ce cartela de muncă era adusă la zi.

Şi iată că apare Herr Schindler din Cracovia ca să discute despre micul său complex industrial din Zablocie. Un ofiţer de grad mediu fu numit, ca să se ocupe de el. Oskar nu se simţi ofensat. Erau firme care aveau mult mai mulţi angajaţi din lagărele de concentrare decît Emalia. Erau megaliţii, Krupp, desigur, şi I.G. Farben. Exista fabrica de cabluri de la Plaszów, Walter C. Toebbens, industriaşul varşovian pe care Himmler încercase să-l forţeze să se înroleze în Wehrmacht, avea mult mai mult personal angajat decît Herr Schindler. Apoi erau oţelăriile de la Stalowa Wola, fabricile de avioane de la Budzyn şi Zakopane şi atelierele Steyr-Daimler-Puch de la Radom.

Ofiţerul avea planurile Emaliei pe birou.

— Sper, spuse el scurt, că nu doriţi să extindeţi lagărul. Ar fi cu neputinţă de realizat fără a risca o epidemie de tifos.

Oskar flutură din mînă a negaţie. Era interesat de continuitatea forţei de muncă, spuse. Avusese o discuţie în problema asta cu un prieten al său, colonelul Erich Lange. Numele, observă imediat Oskar, însemna ceva pentru SS-ist. Herr Oskar scoase o scrisoare de la colonel şi, citind-o, ofiţerul se sprijini de spătarul scaunului. În birou domnea o linişte neobişnuită; din celelalte încăperi nu se auzea decît scîrţîitul peniţelor şi foşnetul hîrtiilor şi voci uşoare, înfundate, de parcă nimeni din cei de-acolo nu ştia că se aflau în centrul unei reţele de ţipete.

Colonelul Lange era un bărbat influent, şeful Inspec-

toratului pentru armament de la Statul-Major al armatei din Berlin. Oskar îl întîlnise la sediul birourilor generalului Schindler, în Cracovia, la o petrecere. Se simpatizaseră aproape imediat. Se întîmpla de multe ori la petreceri ca doi oameni să-şi sesizeze simultan o anumită reticenţă faţă de regim şi să se retragă într-un colţ ca să se sondeze unul pe celălalt şi să stabilească o legătură amicală. Erich Lange fusese uluit de fabricile lagărelor din Polonia, de atelierele I.G. Farben de la Buna, de exemplu, unde şefii de echipă adoptaseră ritmul de lucru SS şi obligau prizonierii să descarce cimentul în pas alergător, în timp ce cadavrele celor morţi de foame, ale celor zdrobiţi erau aruncate în gropile construite pentru cabluri şi acoperite, laolaltă cu acestea, cu ciment.

— Nu vă aflaţi aici ca să trăiţi, ci ca să dispăreţi în ciment, le spusese noilor veniţi unul dintre şefii de echipă.

Scrisoarea pe care Schindler o purta cu el fusese precedată de cîteva telefoane şi ambele, telefoanele şi scrisoarea, susţinuseră aceeaşi idee. Herr Schindler, cu gamelele şi carcasele pentru obuzele antitanc de 45 mm, este considerat de Inspectorat ca unul care contribuie major la lupta pentru supravieţuirea naţiunii. A reuşit să alcătuiască o echipă de specialişti de înaltă calificare şi nu trebuie întreprins ceva ce ar putea întrerupe munca desfăşurată de ei sub supravegherea domnului director Schindler.

Impresionat, ofiţerul declară că îi va vorbi deschis domnului Schindler. Nu existau planuri de modificare a statutului sau de amestec în viaţa lagărului din Zablocie. Oricum, Herr Direktor trebuia să înţeleagă că situaţia evreilor, chiar şi a lucrătorilor calificaţi din industria de armament, era întotdeauna pe muchie de cuţit. Să luăm cazul propriilor noastre întreprinderi SS. Ostindustrie, firma SS-ului, foloseşte deţinuţi

la o carieră de turbă, la o fabrică de perii, la o turnătorie de fontă din Lublin, la nişte ateliere de echipament rulant în Radom şi în unele de blănărie din Trawinki. Dar alte ramuri ale SS-ului continuă să împuşte muncitorii, iar acum Osti este, din aceste motive practice, gata să-şi închidă atelierele. La fel, personalul de la centrele de exterminare nu reţine niciodată un procentaj suficient de deţinuţi pentru munca în fabrici. Problema se întîlneşte frecvent în corespondenţa noastră. Dar aceşti indivizi, ofiţerii activi, sînt intransigenţi.

— Desigur, spuse ofiţerul bătînd cu degetul în scrisoare, voi face tot ce pot pentru dumneavoastră.

— Înţeleg problema, spuse Oskar privind în sus la SS-ist cu zîmbetu-i deschis. Dacă există vreo cale prin care pot să-mi exprim gratitudinea...

Pînă la urmă, Oskar plecă din Oranienburg cel puţin cu cîteva garanţii referitoare la lagărul său din Cracovia.

Noul statut al Plaszów-ului afectă situaţia îndrăgostiţilor prin faptul că se procedă, oficial, la o separare a sexelor — aşa cum prevedeau o serie de referate ale Biroului Central Economic şi Administrativ SS. Gardurile dintre barăcile bărbaţilor şi ale femeilor, gardul înconjurător al lagărului, cel din jurul sectorului industrial au fost electrificate. Tensiunea, distanţa dintre sîrme, numărul cablurilor electrificate şi izolatorii, toate erau prevăzute în directivele Biroului Central. Lui Amon şi ofiţerilor săi nu le-a trebuit mult să deducă măsurile disciplinare implicate. Acum puteai ţine oamenii în picioare timp de douăzeci şi patru de ore, fără pauză, între gardul electrificat exterior şi cel interior, neelectrificat, original. Dacă se clătinau de oboseală, ştiau că la cîţiva centimetri în spatele lor treceau sute de volţi. Mundek Korn, de exemplu,

s-a aflat la întoarcerea în lagăr într-o echipă de lucru din care lipsea un deținut; aceasta a fost obligată să rămînă în picioare, în spațiul acela îngust, timp de o zi şi o noapte.

Dar poate mai rău decît riscul de a cădea peste sîrme era felul în care trecea curentul, de la sfîrşitul apelului de seară pînă la cel de dimineață, ca o mlaştină între bărbați şi femei. Timpul pentru o privire, o atingere, se redusese acum la scurta perioadă de aşezare în *Appellplatz*, înainte să se strige ordinele de aliniere. Fiecare cuplu stabili o melodie, fluierînd-o în mulțime, grăbindu-se să prindă răspunsul în marea de zgomote. Rebecca Tannenbaum îşi alese şi ea o melodie. Specificațiile Biroului Central SS al generalului Pohl forțaseră deținuți de la Plaszów să adopte metodele de împerechere ale păsărilor şi, prin aceste mijloace, legătura abstractă dintre Rebecc şi Józef continuă.

Apoi Józef făcu rost din depozitul de îmbrăcăminte, nu se ştie cum, de rochia unei femei decedate. Adesea, după apelul bărbaților, se ducea la latrină, îşi punea rochia şi se lega la cap cu o bonetă foarte clasică. Apoi ieşea afară şi se alătura coloanelor de femei. Părul său scurt nu putea uimi nici o santinelă SS, căci cea mai mare parte a femeilor fuseseră tunse din cauza păduchilor. Şi astfel, alături de treisprezece mii de deținute, el trecea în sectorul femeilor şi îşi petrecea noaptea în baraca 57, ținîndu-i companie Rebeccăi.

În baraca fetei, femeile mai în vîrstă îl luară în serios pe Józef. Dacă el cerea tradiționala perioadă de logodnă, ele îşi vor îndeplini tradiționalul rol de doamne de companie. Pentru ele, Józef era un adevărat dar, un drept de a redeveni cele de dinainte de război. Din paturile lor suprapuse pe patru rînduri, priveau în jos la cei doi copii pînă ce adormeau. Dacă vreuna

gîndea "hai să nu ne facem prea multe probleme în legătură cu ce pot face în vremurile astea copiii, la căderea nopții", nici una n-a spus-o vreodată cu glas tare. De fapt, două dintre femeile mai bătrîne se înghesuiau într-un pat, astfel încît să rămînă unul pentru Józef. Lipsa de confort, mirosul celorlalte trupuri, riscul ca un păduche să migreze de pe prietenul tău pe tine, nici unul dintre aceste aspecte nu conta, nu era atît de hotărîtor ca respectul cuvenit pentru ca această perioadă să se poată încheia potrivit datinilor.

La sfîrşitul iernii, Józef, purtînd banderola Biroului de construcții, ieşi pe neobişnuit de imaculata zăpadă, în porțiunea dintre gardul exterior, electrificat, şi cel interior şi, cu ruleta în mînă, sub ochii amenințătoarelor turnuri de pază, se prefăcu că măsoară acel teren al nimănui, pentru cine ştie ce motive de domeniul arhitecturii.

La baza stîlpilor de beton împodobiți cu izolatori de porțelan creşteau primele flori mărunte ale anului. Cu ruleta sclipitoare în mîini, le culese şi le înghesui în haină. Aduse florile în lagăr pînă la strada Jerozolimska. Trecea pe lîngă vila lui Amon, cu pieptul plin de boboci, cînd Amon apăru în uşa din față şi înaintă pe scări, dominîndu-l cu înălțimea lui. Józef Bau se opri. Era foarte primejdios să te opreşti, să pari că te-ai oprit din mişcare în fața lui Amon. Dar oprindu-se, simți că îngheață acolo. Se părea că inima pe care i-o dăruise cu atîta entuziasm şi atît de cinstit orfanei Rebecca avea să devină în momentul acela doar una dintre multele ținte ale lui Amon.

Dar Amon trecu pe lîngă el fără să-l observe, fără să obiecteze că stătea acolo nemişcat cu ruleta inutilă în mîini. Józef Bau trase concluzia că întîmplarea era un fel de asi-

gurare. Nimeni nu scăpase de Amon decît dacă era într-un fel predestinat. Într-o zi, Amon intrase pe neaşteptate în lagăr pe poarta din spate şi o găsise pe tînăra Warrenhaupt pierzînd vremea într-o limuzină din garaj, privindu-se în oglinda retrovizoare. Parbrizele maşinilor pe care fusese trimisă să le curețe erau încă murdare. O ucisese pe loc. Şi mai erau mama şi fiica pe care Amon le zărise pe fereastra bucătăriei. Curățau prea încet cartofii. Aşa că se aplecase peste pervaz şi le împuşcase pe amîndouă. Totuşi, aici, împietrit de spaimă la picioarele lui, era ceva ce el ura, un tînăr evreu îndrăgostit, un desenator cu o ruletă de metal atîrnînd inutil în mînă, iar Amon trecuse pe lîngă el. Bau simți nevoia să confirme acest incredibil noroc printr-un gest hotărît. Căsătoria era, desigur, cel mai hotărît dintre gesturi.

Se întoarse la Blocul Administrativ, urcă scările pînă la biroul lui Stern şi, găsind-o acolo pe Rebecca, îi ceru să se mărite cu el. Rebecca se bucură şi se îngrijoră în acelaşi timp, înțelegînd că problema căpăta un caracter imperios.

În seara aceea, îmbrăcat în rochia moartei, Józef îşi vizită din nou mama şi consiliul de mătuşi din baraca 57. Aşteptau numai sosirea unui rabin. Dar, dacă soseau, rabinii rămîneau doar cîteva zile acolo, în drumul lor către Auschwitz, nu îndeajuns de mult pentru ca aceia ce aveau nevoie de ritualurile *kiddushin* şi *nissuin* să poată da de ei şi să le ceară, să-şi exercite pentru ultima dată harul, înainte de a păşi în cuptoare. Józef se căsători cu Rebecca în februarie, într-o noapte de duminică, pe un frig cumplit. Nu avură parte de rabin. Oficie doamna Bau, mama lui Józef. Erau evrei reformați, aşa că s-au descurcat fără *ketubbah* scris în aramaică. În atelierul bijutierului Wulkan, cineva făcuse două inele de

argint dintr-o lingură pe care doamna Bau o păstrase ascunsă între grinzi. Pe podeaua barăcii, Rebecca îl ocoli pe Józef de şapte ori şi Józef sparse sub călcîi un pahar — un bec ars din Biroul de Construcţii.

Cuplului i se pregătise un pat pe rîndul de sus. Pentru mai multă intimitate, de jur-împrejurul lui fuseseră atîrnate pături. În întuneric, Józef şi Rebecca urcară pînă acolo înconjuraţi de glume lumeşti. La nunţile din Polonia este un moment în care i se face loc dragostei profane. Dacă nuntaşii nu vor să dea glas tradiţionalelor glume deocheate, pot angaja pentru asta un profesionist. Femeile care, în deceniul doi sau trei, stăteau decent pe scaune la nunţi, strîmbîndu-se dezaprobator la glumele celui chemat anume pentru asta — sau la bărbaţii care rîdeau săltîndu-şi pîntecele — îngăduindu-şi doar din cînd în cînd, ca femei în toată firea, să schiţeze cîte un zîmbet, luară în noaptea aceea locul tuturor guralivilor glumeţi absenţi, vii sau morţi, de la nunţile Poloniei.

Józef şi Rebecca nu erau împreună pe patul de sus de mai mult de zece minute, cînd în baracă se aprinseră luminile. Privind printre pături, tînărul mire îl văzu pe Untersturmführer-ul Scheidt trecînd cu paşi rari printre rîndurile de paturi suprapuse. Îl invadă aceeaşi veche senzaţie de predestinare. Se descoperise că dispăruse din baracă, desigur, şi trimiseseră pe unul dintre cei mai răi ofiţeri să-l caute în baraca mamei sale. În ziua în care trecuse pe lîngă vilă, Amon fusese orbit de destin numai pentru ca Scheidt, care era iute la mînie şi la folosirea pistolului, să poată veni acum şi să-l ucidă în noaptea nunţii.

Înţelegea, de asemenea, că toate femeile erau compromise: mama sa, proaspăta-i soţie, martorii, femeile care

dăduseră glas celor mai înflorite şi stînjenitoare glume. Începu să murmure scuze, cerîndu-şi iertare. Rebecca îi făcu semn să tacă. Coborî paravanul de pături. La ora aceea, gîndea ea, Scheidt nu se va urca pînă la rîndul de sus decît dacă este provocat. Femeile de pe nivelurile de jos îi strecurau tinerei micile lor perne umplute cu paie. Józef aranjase foarte bine ceremonia, dar acum era copilul care trebuia protejat. Rebecca îl înghesui într-un colţ al patului şi-l acc peri cu perne. Îl urmări pe ofiţer trecînd pe lîngă paturile de sub ea şi ieşind din baracă pe uşa din spate. Luminile se stinseră. În mijlocul unei ultime rafale de glume familia Bau se refugie în intimitatea sa.

Peste cîteva minute începură să sune sirenele. În întuneric, toată lumea se ridică. Sunetul lor însemna pentru Józef că erau într-adevăr hotărîţi să-i distrugă noaptea nunţii. Îi găsiseră patul gol în barăcile bărbaţilor şi acum îl căutau peste tot.

În întuneric, femeile se agitau. Ştiau şi ele asta. Le putea auzi de la locul lui. Tradiţionalismul lui demodat avea să le omoare pe toate. *Älteste*, şefa de baracă, cea care se arătase atît de înţelegătoare, va fi împuşcată prima cînd se vor aprinde luminile şi vor găsi ginerele în straie femeieşti.

Józef îşi înşfăcă hainele, îşi sărută la iuţeală nevasta, se lăsă să alunece pe podea şi ieşi în fugă din baracă. În întunericul de afară, sunetul sirenelor îl străpunse ca o lamă de pumnal. Începu să fugă prin zăpada murdară cu haina şi rochia cea veche strînse ghem sub braţ. Cînd se vor aprinde luminile, îl vor vedea din turnuri. Dar îi trecu prin cap ideea nebunească cum că putea să treacă de gard înainte de aprinderea luminilor, că putea chiar să urce pe gard punînd picioarele pe şirurile paralele de aceeaşi fază. Odată întors în lagărul bărbaţilor,

putea să inventeze o poveste despre o diaree, despre faptul că trebuise să se ducă la latrine şi leşinase, revenindu-şi la sunetul sirenelor.

În timp ce-o rupea la fugă spre gard, se gîndea că, dacă era electrocutat, nu mai avea cum să mărturisească ce femeie vizita. Gonind către sîrmele ucigaşe, nu înţelegea că în *Appellplatz* putea să aibă loc o scenă ca multe altele şi că Rebecca va fi obligată, într-un fel sau altul, să facă un pas înainte.

La Plaszów, gardul dintre lagărul bărbaţilor şi cel al femeilor era alcătuit din nouă fire electrificate. Józef Bau se aruncă în sus, astfel încît picioarele să găsească sprijin pe cel de-al treilea fir de jos şi mîinile întinse să îl atingă pe cel de-al doilea de sus. Se imagină căţărîndu-se apoi peste fire cu viteza unui şoarece. Practic, se trezi aterizînd în plasa de fire şi rămase atîrnat acolo. Se gîndi la răceala metalului pe care o simţea în palme. Era primul semn al curentului electric. Dar prin fire nu trecea nici un curent. Nu se aprinseseră nici luminile. Întins pe gard, Józef Bau nu se mai gîndi la motivul pentru care nu exista tensiune în gard. Se căţară pînă în vîrf şi făcu un salt mortal pînă în lagărul bărbaţilor. Eşti bărbat căsătorit de-acum, îşi spuse. Se strecură în latrinele de lîngă spălătorie.

— O diaree îngrozitoare, Herr Oberscharführer!

Rămase acolo, gîfîind, în mirosul greu. Orbirea lui Amon din ziua cu florile... Căsătoria şi momentul nupţial, aşteptat cu răbdare nestrămutată, de două ori întrerupt... Scheidt şi sirenele. O problemă cu reflectoarele şi gardul. Clătinîndu-se şi gîfîind, se întrebă dacă mai putea să suporte echivocul vieţii sale. Ca şi ceilalţi, şi-ar fi dorit o salvare concretă.

Ieşi afară, fiind printre ultimii care se aliniau în faţa barăcii. Tremura, dar era sigur că *Älteste* îl va acoperi.

— Da, Herr Untersturmführer, Haftling Bau a primit de la mine permisiunea să se ducă la latrină.

Nu-l căutau pe el. Descoperiseră absenţa a trei tineri sionişti care evadaseră într-un camion încărcat cu produse de la atelierul de tapiţerie, unde se confecţionau saltele din zegras pentru Wehrmacht.

27

Privindu-se din profil în oglindă, Oskar descoperi pe 28 aprilie 1944, la aniversarea celei de-a treizeci şi şasea zi de naştere, că talia i se îngroşase. Dar cel puţin, cînd a îmbrăţişat fetele, nimeni nu s-a mai ostenit să-l denunţe. Oricare ar fi fost informatorii aflaţi printre tehnicienii germani, se demobilizaseră de cînd cei din SS îl lăsaseră pe Oskar să plece din Pomorska şi Montelupich, amîndouă centre presupus inaccesibile în ceea ce priveşte intervenţiile.

Ca să marcheze ziua, Emilie i-a trimis obişnuitele felicitări din Cehoslovacia, iar Ingrid şi Klonowska i-au oferit daruri. Aranjamentele sale domestice se schimbaseră prea puţin în cei patru ani şi jumătate pe care îi petrecuse la Cracovia. Ingrid era încă o concubină, Klonowska o prietenă, Emilie o soţie înţelegătoare, aflată la o depărtare convenabilă. Oricare ar fi fost suferinţele şi nemulţumirile pe care le resimţeau fiecare dintre ele, acestea treceau neremarcate, dar în acest al treizeci şi şaptelea an al vieţii sale se putea vedea bine că în relaţiile sale cu Ingrid se strecurase o oarecare răceală, că Klonowska, mereu aceeaşi prietenă loială, se mulţumea mai degrabă cu o legătură sporadică şi că Emilie mai considera căsătoria lor indisolubilă. Pentru moment îi oferiră darurile

şi-şi păstrară sfaturile pentru ele.

Alţii puseră umărul la celebrare. Amon îi îngădui în seara aceea lui Henry Rosner să-şi aducă vioara în strada Lipowa, sub paza celui mai bun bariton al garnizoanei ucrainiene. În acest moment, Amon era foarte mulţumit de asocierea sa cu Schindler. În schimbul sprijinului permanent acordat lagărului Emalia, Amon ceruse — şi obţinuse — într-una din zile dreptul de a utiliza permanent Mercedes-ul lui Oskar; nu era vorba de rabla pe care o cumpărase Oskar de la John pentru o zi, ci de cea mai elegantă maşină din garajul Emaliei.

Recitalul a avut loc în biroul lui Oskar. Nu a participat nimeni cu excepţia lui însuşi. Se părea că gălăgiosul magnat se săturase de companie.

Cînd ucrainianul se duse la toaletă, Oskar îşi trădă descurajarea faţă de Henry. Îl nemulţumea situaţia războiului. Ziua sa de naştere se nimerise să cadă în plin haos. Armatele ruseşti se opriseră în faţa mlaştinilor Pripet din Bielorusia şi în faţa Lwówului. Temerile lui Oskar îl descumpăniră puţin pe violonist. Oare nu înţelege, se întrebă el, că dacă ruşii nu erau ţinuţi în loc, se termina cu toată activitatea lui de aici?

— I-am cerut de multe ori lui Amon să te lase să vii aici, definitiv, îi spuse Oskar. Tu şi soţia ta şi copilul. Nu vrea să audă de asta, te apreciază prea mult. Dar, poate, pînă la urmă....

Henry era recunoscător, dar se simţi dator să sublinieze că familia lui s-ar putea să fie chiar mai în siguranţă la Plaszów. Cumnata sa, de exemplu, fusese descoperită de Goeth fumînd în timpul lucrului şi acesta ordonase să fie executată. Dar unul dintre subofiţeri ceruse permisiunea să-i spună domnului comandant că această femeie era doamna Rosner, soţia lui

Rosner acordeonistul. Oh, spusese Amon, şi o iertase. Ei bine, ţine minte, fetiţo, nu permit să se fumeze în timpul lucrului.

Henry îi spusese lui Oskar în noaptea aceea că această atitudine a lui Amon — anume că Rosnerii se bucurau de imunitate din cauza talentului muzical — fusese cea care o convinsese pe Manci şi pe el însuşi să-şi aducă fiul de opt ani, Olek, în lagăr. Stătuse ascuns la nişte prieteni în Cracovia, dar poziţia lui devenea din zi în zi mai nesigură. Odată ajuns înăuntru, Olek se putea amesteca în micul grup de copii, mulţi dintre ei neînregistraţi în documentele lagărului, a căror prezenţă la Plaszów era tăinuită de deţinuţi şi tolerată de unii dintre gradaţii lagărului. Totuşi, aducerea lui Olek acolo era partea cea mai riscantă. Pfefferberg, care a fost trimis pînă în oraş cu un camion ca să aducă de acolo cutiile de scule, îl strecurase pe băiat înăuntru. Ucrainienii fuseseră cît pe-aci să-l descopere la poartă. Picioarele lui ieşiseră de sub cutiile aşezate între genunchii lui Pfefferberg.

— Domnule Pfefferberg, domnule Pfefferberg, auzise Poldek în timp ce ucrainienii căutau în spatele camionului, mi-au ieşit picioarele afară!

Lui Henry îi venea să rîdă acum, deşi cam strîmb, căci mai erau rîuri de trecut. Dar Schindler reacţionă dramatic, făcînd un gest ce părea izvorît din uşoara melancolie alcoolică ce-l stăpînea în seara aniversării sale: apucă scaunul din birou de spetează şi-l ridică către portretul Führer-ului. O secundă se păru că va lovi fotografia; dar se răsuci pe călcîie, coborî scaunul cu grijă pînă cînd cele patru picioare se opriră la distanţe egale de podea, apoi începu să izbească cu el în covor, cutremurînd pereţii. După care spuse:

— Acolo au început să ardă cadavre, nu-i aşa?

Henry se strîmbă de parcă mirosul ar fi pătruns şi în încăpere.

—. Au început, recunoscu el.

Acum, că Plaszów devenise — în limbajul birocrației administrative — KL (*Konzentrationslager*), locuitorii săi descoperiră că nu mai era atît de periculos să te întîlnești cu Amon. Șefii din Oranienburg nu permiteau execuțiile sumare. Trecuseră zilele în care curățitorii de cartofi prea înceți puteau fi nimiciți pe loc. Nu puteau fi îndepărtați nici măcar prin procedurile aprobate. Trebuia alcătuită o comisie, efectuat un interogatoriu al cărui proces-verbal se trimitea în trei exemplare la Oranienburg. Sentința trebuia confirmată nu numai de biroul generalului Glück, dar și de Departamentul W (Întreprinderi Economice) al generalului Pohl. Pentru că, dacă un comandant ucidea lucrători ce prezentau importanță pentru Departamentul W, se putea trezi cu cereri de despăgubire. De exemplu, Allach-Munich Ltd., o fabrică de porțelan care folosea munca slavilor de la Dachau, înaintase de curînd o cerere de despăgubire pentru treizeci și una de mii opt sute de Reichsmarks, deoarece, "ca rezultat al epidemiei de febră tifoidă care a izbucnit în februarie 1943, din 26 ianuarie 1943 pînă în 3 martie 1943, nu am avut la dispoziția noastră forță de muncă provenind din lagăr. În opinia noastră, sîntem îndreptățiți la despăgubiri în baza articolului 2 din Legea Reglementării Despăgubirilor...

Departamentul W era cu atît mai expus cererilor de despăgubire dacă pierderea lucrătorilor calificați se datora zelului unui ofițer SS cu degetul veșnic pe trăgaci.

Și astfel, ca să evite hîrțogăria și complicațiile departamentale, în cea mai mare parte a zilei Amon își stăpînea degetul. Cei care îi ieșiră în cale în primăvara și la începutul

verii anului 1944 înțeleseră că nu mai erau atît de primejduiți, deşi nu ştiau nimic despre Departamentul W şi de generalii Pohl şi Glück. Pentru ei era un fapt la fel de misterios ca şi nebunia lui Amon.

Totuşi, aşa cum îi spusese Oskar lui Henry Rosner, la Plaszów începuseră să ardă cadavrele. Pregătindu-se pentru ofensiva rușilor, SS-ul desființa instituțiile sale din Est. Treblinka, Sobibor şi Belzec fuseseră evacuate în toamna precedentă. Militarii din Waffen SS, care le conduseseră, primiseră ordin să dinamiteze camerele de gazare şi crematoriul şi să nu lase nici o urmă, după care fuseseră expediați în Italia, să se lupte cu partizanii. Imensul complex de la Auschwitz, aflat în siguranță în Silezia superioară, va completa marea sarcină asumată în Est şi, odată aceasta încheiată, crematoriile vor fi îngropate sub pămînt. Căci, fără aceste dovezi, cei morți nu aveau cum să depună mărturie, reprezentau doar o şoaptă purtată de vînt, un fir neînsemnat de praf pe o frunză.

Cazul Plaszów nu era aşa de simplu, căci morții de acolo fuseseră împrăştiați peste tot prin jur. În entuziasmul verii anului 1943, trupurile, în special ale celor uciși în ultimele două zile ale ghetoului, fuseseră aruncate la întîmplare în gropi comune, în pădure. Acum, Departamentul D îl însărcină pe Amon să le găsească pe toate.

Estimările referitoare la numărul cadavrelor variază foarte mult. Publicațiile poloneze, pe baza documentelor Comisiei Centrale pentru Investigarea Crimelor Naziste în Polonia şi a altor surse, afirmă că prin Plaszów şi prin alte cinci sublagăre au trecut o sută cincizeci de mii de deținuți, cea mai mare parte dintre ei în tranzit. Dintre aceştia, polonezii consideră că circa optzeci de mii au murit acolo, cei mai mulți

executați în masă pe Chujowa Górka, sau ca urmare a epidemiilor.

Aceste cifre nedumeresc supraviețuitorii din Plaszów, care își amintesc înspăimîntătoarea muncă de ardere a cadavrelor. Ei afirmă că numărul celor exhumați a fost cam de optzece mii, un număr înspăimîntător prin el însuși și pe care nu au nici o dorință de a-l exagera. Distanța dintre cele două estimări pare mai mică dacă ne amintim că execuțiile polonezilor, țiganilor și evreilor vor continua la Chujowa Górka, și în alte locuri din jurul Plaszów-ului, pe tot parcursul acelui an și că SS-iștii vor începe chiar ei să pună în practică incinerarea trupurilor imediat după execuțiile în masă din fortul austriac de pe deal. În afară de asta, Amon nu va izbuti, așa cum intenționa, să exhumeze toate cadavrele din pădure. Cîteva mii vor fi descoperite în cursul deshumărilor de după război, iar astăzi, pe măsură ce periferiile Cracoviei înghit Plaszów-ul, se mai descoperă oseminte cu prilejul excavării unor fundații.

În timpul unei vizite la Plaszów, chiar înaintea aniversării zilei sale de naștere, Oskar a văzut linia de ruguri de pe culmea de la marginea pădurii. Cînd s-a întors, o săptămînă mai tîrziu, activitatea se intensificase. Trupurile erau deshumate de către bărbați care lucrau tușind, legați la nas. Morții erau aduși la locul de incinerare pe pături, roabe și tărgi și așezați pe trunchiuri de lemn, care alcătuiau un fel de suport. Astfel, strat cu strat, se construia rugul și, cînd ajungea la nivelul umărului unui bărbat, îl stropeau cu gaz și îi dădeau foc. Pfefferberg se îngrozise la vederea aparentei învieri a morților sub efectul flăcărilor; cadavrele se ridicau rostogolind lemnele arzînde, întinzîndu-și brațele, deschizînd gurile ca pentru un

ultim strigăt. Un tînăr SS-ist de la punctul de despăduchere alerga printre ruguri amenințînd cu pistolul şi urlînd ordine frenetice. Pulberea celor morți se agăța de păr şi de hainele atîrnate la uscat în grădinile locuințelor subofițerilor. Oskar observă uimit reacția personalului lagărului: se purtau ca şi cum fumul ce plutea în aer era un fel de poluare industrială inevitabilă. Şi, prin negura produsă de ruguri, Amon şi Majola treceau călare, legănîndu-se liniştiți în şa. Leo John îşi luă băiețelul de doisprezece ani la pescuit de mormoloci în mlaştinile din pădure. Flăcările şi mirosul nu-i abăteau de la rutina zilnică.

Cufundat în scaunul BMW-ului său, cu fereastra ridicată şi cu o batistă pe gură şi la nas, Oskar se gîndea că laolaltă cu ceilalți îi ardeau şi pe toți de-alde Spira. Rămăsese surprins auzind că în urmă cu un an, de Crăciun, executaseră toți polițiştii din ghetou — împreună cu familiile lor — de îndată ce Spira isprăvise supravegherea dărîmării ghetoului. Îi aduseseră într-o după-amiază pe toți, cu neveste şi copii, pînă acolo, sus, şi îi împuşcaseră cînd soarele rece dispăruse la orizont. Îi împuşcaseră pe cei mai credincioşi (Spira şi Zellinger), ca şi pe cei mai puțin zeloşi. Spira şi ruşinoasa doamnă Spira şi nefericiții lor copii, pe care Pfefferberg îi meditase, toți stătuseră goi în mijlocul unui cerc de țevi de puşcă, tremurînd înghesuiți unul într-altul; uniforma napoleoniană a lui Spira, acum o grămadă de zdrențe bună pentru reciclare, era aruncată la intrarea fortului. Şi Spira continua să-i asigure pe toți că aşa ceva nu se poate întîmpla.

Execuția aceea îl tulburase pe Oskar, pentru că demonstra că nu exista vreo formă de ascultare sau supunere care să garanteze supraviețuirea unui evreu. Iar acum îi ardeau pe

oamenii lui Spira la fel de anonim, la fel de nerecunoscători, aşa cum îi executaseră.

Chiar şi familia Gutter! Se întîmplase după o cină la Amon, cu un an în urmă. Oskar se întorsese acasă devreme, dar mai tîrziu a aflat despre cele întîmplate după plecarea lui. John şi Neuschel se luaseră de Bosch, făcîndu-l laudăros. Bosch se autointitulase un veteran al tranşeelor, dar nu-l văzuse nimeni executînd pe cineva. O ţinuseră aşa ore întregi — gluma serii. Pînă la urmă Bosch ordonase să fie treziţi David Gutter şi fiul său din baraca lor şi doamna Gutter şi fetiţa din lagărul femeilor. Se punea din nou problema servitorilor credincioşi. David Gutter fusese ultimul preşedinte a *Judenrat*-ului şi cooperase la absolut orice. Nu se dusese niciodată în strada Pomorska pentru a încerca să se opună acelor *Aktion* sau diminuării transporturilor către Belzec. Semnase totul şi considera rezonabilă orice cerere germană. Pe lîngă asta, Bosch îl folosise ca agent înăuntrul şi în afara Plaszów-ului, trimiţîndu-l pînă la Cracovia cu încărcături de mobilă abia tapiţată şi cu buzunarele pline de bijuterii, ca să le vîndă pe piaţa neagră. Iar Gutter o făcuse. Parte fiindcă era o lepădătură, dar în principal, şi pentru că socotea că asta avea să-i pună la adăpost nevasta şi copiii.

La ora două, în noaptea aceea polară, Zauder, un poliţist evreu, prieten cu Pfefferberg şi cu Stern, care avea să fie împuşcat mai tîrziu de Pilarzik în timpul uneia din cruntele beţii, era de serviciu la poarta sectorului femeilor: îl auzi pe Bosch ordonînd ca familia Gutter să se alinieze într-o mică depresiune din apropierea barăcii femeilor. Copiii plîngeau, dar David şi doamna Gutter erau calmi, ştiind că n-avea nici un sens să protesteze.

Iar acum Oskar privea toate acele dovezi — familia Gutter, familia Spira, rebelii, preoții, copiii, fetele drăguțe găsite cu documente ariene — toate se întorceau pe dealul nebuniei ca să fie șterse, pentru cazul în care rușii ajungeau la Plaszów și făceau prea mult caz de asta.

Trebuie avut grijă, scria într-o scrisoare primită de Amon de la Oranienburg, ca pe viitor să fie îndepărtate toate cadavrele și în acest scop trimiteau reprezentantul unei firme de construcții din Hamburg ca să supravegheze alegerea unor amplasamente pentru crematorii. Între timp trebuia ca morții să fie îngropați — în vederea deshumării — în gropi marcate cu atenție.

Cînd Oskar, la a doua vizită pe care o făcu, văzu amploarea flăcărilor de pe Chujowa Górka, primul său impuls a fost să rămînă în mașină — un sănătos mecanism german — și să plece acasă. Continuă însă să-și viziteze prietenii din ateliere și pe Stern în biroul lui. Se gîndea că, văzînd cenușa ce se așeza pe ferestre, n-ar fi exclus ca oamenii rămași în lagăr să se gîndească la sinucidere. Totuși, el era cel care părea deprimat. N-a pus nici una dintre întrebările obișnuite, cum ar fi "Ei bine, Herr Stern, dacă Dumnezeu a făcut omul după asemănarea sa, care rasă îi seamănă mai mult? Îi seamănă mai mult un polonez decît un ceh?" Nu lansă nici una dintre ironiile astea. În schimb mîrîi:

— Ce cred ceilalți?

Stern îi răspunse că deținuții erau ca toți deținuții. Își făceau munca și sperau să supraviețuiască.

— Am să vă scot de aici, mormăi pe neașteptate Oskar, punîndu-și pumnul strîns pe birou. Am să vă scot *pe toți* de aici.

— Pe toți? întrebă Stern.

I se păruse că nu aude bine. O salvare biblică de asemenea proporții nu se potrivea cu vremurile acelea.

— Pe tine oricum, replică Oskar.

28

În biroul lui Amon din blocul administrativ existau două persoane care băteau la maşină. Una era o nemţoaică numită Frau Kochmann, cealaltă — un deţinut tînăr, studios, Mietek Pemper. Pemper va deveni într-o zi secretarul lui Oskar, dar în vara anului 1944 lucra încă pentru Amon şi, ca toţi ceilalţi aflaţi în această situaţie, nu era prea încrezător în şansele sale.

Venise pentru prima dată în contact cu Amon la fel de accidental ca şi Helen Hirsch, slujnica. Fusese chemat la biroul lui Amon după ce-l recomandase cineva comandantului. Tînărul deţinut studia contabilitatea, era un dactilograf priceput şi putea să stenografieze în limbile polonă şi germană. Se spunea că are o memorie prodigioasă. Prin urmare, prizonier al acestor talente, Pemper se trezi în biroul principal din Plaszów, foarte aproape de Amon, cîteodată fiind nevoit să se ducă pînă la vilă, să ia notiţe acasă la comandant.

Ironia soartei a făcut ca, în cele din urmă, dintre toate mărturiile deţinuţilor, memoria aproape fotografică a lui Pemper să fie cea care a determinat condamnarea la spînzurătoare a lui Amon.

Pemper trebuia să fie un fel de dactilograf adjunct.

Pentru documente confidențiale, Amon ar fi trebuit să folosească secretara de origine germană, Frau Kochmann, o fată nu tot atît de competentă ca Mietek şi mai lentă la stenografie. Cîteodată, comandantul încălca regula şi îl punea pe tînărul Pemper să ia notițe. Iar Mietek, stînd în fața biroului lui Amon cu carnețelul pe genunchi, nu se putea împiedica să nu facă tot felul de presupuneri contradictorii. Prima dintre acestea a fost că toate rapoartele şi referatele, ale căror amănunte le depozita în remarcabila-i memorie, îl vor face un martor important în ziua aceea îndepărată cînd el şi Amon vor compărea în fața unui tribunal. Cealaltă presupunere era că, pînă la urmă, Amon îl va distruge, aşa cum se face cu o bandă de maşină.

Şi totuşi, în fiecare dimineață, Mietek îşi pregătea nu numai hîrtia şi indigoul, ci şi o duzină de pagini pentru cealaltă dactilografă. Iar după ce fata termina de bătut, Pemper îşi asuma sarcina să distrugă indigourile, însă de fapt le reținea şi le citea. Nu păstra nimic scris, dar încă din şcoală se remarca printr-o memorie prodigioasă. Ştia că, dacă vreodată se va alcătui un tribunal în fața căruia vor fi chemați să se înfățişeze el şi Amon, îl va uimi pe comandant cu datele exacte pe care le reținuse.

Într-adevăr, a avut ocazia să vadă unele documente secrete uluitoare. A citit, de exemplu, rapoarte asupra biciuirii femeilor. Li se reamintea comandanților de lagăre obligativitatea de a le executa astfel încît efectul să fie maxim. Era înjositor să se folosească în scopul ăsta personal SS. Prin urmare, trebuia ca femeile cehe să fie biciuite de cele slovace şi slovacele de cehe, şi să se procedeze la fel cu rușii şi polonezii. Comandanții aveau datoria să-şi folosească imaginația în exploatarea diferențelor etnice şi culturale.

O altă informare le amintea că nu au dreptul de a decreta condamnări la moarte. Comandanții puteau cere autorizația telegrafic sau în scris de la Biroul Central al Securității Reich-ului. Amon făcuse aceasta în vară, cînd din sublagărul Wieliczka evadaseră doi evrei, pe care îi propusese să fie spînzurați. Telegrama care acorda această permisiune sosise de la Berlin semnată — notă Pemper — de doctorul Ernst Kaltenbrunner, șeful Biroului Central al Securității Reichului.

În aprilie, Pemper citi referatul de la Gerhardt Maurer, șeful Secției pentru repartiția forței de muncă, din subordinea Secției D a Generalului Glück. Maurer îi cerea lui Amon să-i spună cîți unguri puteau fi deținuți temporar la Plaszów. Aceștia aveau ca destinație Atelierele Germane de Armament (DAW), o filială a grupului Krupp, ce fabrica focoase pentru proiectile de artilerie în enormul complex de la Auschwitz. Întrucît Ungaria fusese abia de curînd declarată protectorat german, evreii unguri și dizidenții beneficiau de o stare de sănătate mai bună decît cei care aveau la activ cîțiva ani petrecuți în ghetouri și lagăre. Pentru fabricile de la Auschwitz erau deci ca un fel de transfuzie de sînge proaspăt. Din nefericire, la DAW nu se terminaseră încă pregătirile pentru primirea lor și, dacă comandantul de la Plaszów putea să preia șapte mii, în cazul în care se puteau face aranjamentele necesare, Secția D avea să-i fie deosebit de recunoscătoare.

Răspunsul lui Goeth, pe care Pemper l-a văzut — sau poate chiar dactilografiat — a fost că Plaszów era plin pînă la refuz și că în perimetrul delimitat de gardurile electrificate nu mai exista loc pentru a se construi ceva. Totuși, Amon putea accepta pînă la zece mii de prizonieri în tranzit dacă: (a) i se permitea să lichideze elementele neproductive din lagăr și (b) dacă putea să impună cazarea a două persoane într-un

pat. Drept răspuns, Maurer îi scrise că ultima cerere nu putea fi acceptată vara, de teama tifosului, şi că, ideal, după regulament, fiecare prizonier trebuia să dispună de minim trei metri cubi de aer. Îl autoriza însă să se ocupe de prima alternativă. Secţia D va comunica lagărului Auschwitz-Birkenau — sau secţiei de exterminare a acelei mari întreprinderi — să se aştepte la un transport de prizonieri eliminaţi din Plaszów. În acelaşi timp, mijloacele de transport se vor aranja cu Ostbahn, iar vagoanele de vite vor trece de pe linia principală pînă la poarta lagărului Plaszów.

Aşadar, Amon trebui să se ocupe de procesul de sortare din lagărul său.

Cu binecuvîntarea lui Maurer şi a Secţiei D, a lichidat într-o singură zi tot atîtea vieţi cîte a reuşit Oskar Schindler să aducă la Emalia — cu ruinătoare eforturi şi cheltuieli. Amon a denumit operaţiunea de selectare *Die Gesundheitaktion* — Acţiunea "Sănătatea"

A organizat-o ca pe o zi de tîrg la ţară. Cînd a început, în dimineaţa zilei de duminică 7 mai, *Appellplatz* era împodobită cu pancarde — Pentru fiecare deţinut, munca potrivită. Difuzoarele cîntau balade, cîntece de dragoste şi melodiile lui Strauss. Sub ele era aşezată o masă unde doctorul Blancke, medicul SS, şedea alături de doctorul Leon Gross şi cîţiva funcţionari. Conceptul de sănătate al lui Blancke era la fel de excentric ca al tuturor doctorilor din SS. Scăpase spitalul lagărului de bolnavii cronici injectîndu-le benzină în vene. Aceste injecţii nu puteau trece, sub nici o formă, drept gest umanitar. Pacientul era cuprins de convulsii care sfîrşeau după un sfert de oră, cînd se instala moartea prin asfixie. Marek Biberstein, fostul preşedinte al *Judenrat*-ului, şi acum, după doi ani de închisoare, cetăţean al Plaszów-ului, suferise un stop cardiac

şi fusese adus la *Krankenstube*. Mai înainte ca Blancke să poată ajunge la el cu seringa lui cu benzină, venise lîngă patul lui doctorul Idek Schindel — unchiul acelei Genia a cărei siluetă îndepărtată îl înfiorase pe Schindler cu doi ani în urmă — împreună cu cîţiva dintre colegii săi. I s-a injectat o doză de cianură, mult mai suportabilă decît benzina.

În ziua aceea, flancat de sertarele cu fişele întregii populaţii a lagărului, Blancke evalua sănătatea prizonierilor din fiecare baracă şi, cînd isprăvea un set de fişe, continua cu următorul.

Pe măsură ce ajungeau în *Appellplatz*, deţinuţilor li se spunea să se dezbrace. Au fost aliniaţi, aşa goi, şi puşi să alerge înainte şi înapoi prin faţa doctorilor. Blancke şi Leon Gross, medicul colaboraţionist evreu, făceau note pe fişe, arătau către deţinut, strigau la el ca să verifice numele. Deţinuţii alergau înapoi, doctorii căutînd în acest timp semne de boală sau slăbiciune. Era un exerciţiu neobişnuit şi umilitor. Bărbaţi cu afecţiuni ale spatelui (Pfefferberg, de exemplu, avea umărul dizlocat de Hujar, care-l lovise cu mînerul biciului), femei suferinde de diaree cronicizată, care-şi frecaseră obrajii cu morcovi pentru a le da culoare, toţi alergau disperaţi ca să-şi salveze viaţa. Tînăra doamnă Kinstlinger, care concurase pentru Polonia la Olimpiada de la Berlin, înţelegea acum că *acolo* fusese doar o joacă. *Aici* era adevărata competiţie. Cu stomacul chircit şi plămînii goliţi de aer, alergai în sunetele muzicii mincinoase, de dragul vieţii.

Nici un deţinut nu află rezultatele pînă în duminica următoare cînd, sub aceleaşi pancarde şi în acordurile muzicale, deţinuţii au fost din nou adunaţi. Pe măsură ce se cititeau numele şi cei respinşi la *Gesundheitaktion* erau duşi către partea estică a pieţei, se auzeau strigăte de furie şi nemul-

ţumire. Amon se aşteptase la o revoltă şi ceruse ajutorul garnizoanei militare din Cracovia, care era în stare de alertă pentru această eventualitate. În duminica precedentă fuseseră descoperiţi în timpul unei inspecţii aproape trei sute de copii, pe care acum îi tîrau santinelele. Protestele şi vaietele părinţilor erau atît de puternice, încît cea mai mare parte a garnizoanei, ca şi detaşamentele de securitate ale poliţiei din Cracovia au fost introduse în lagăr pentru a putea forma un cordon menit să separe cele două grupuri. Confruntarea a durat ore întregi, paznicii împingînd înapoi valurile de părinţi înnebuniţi şi spunînd obişnuitele minciuni deţinuţilor care aveau rude printre cei respinşi. Nu se anunţase nimic, dar toată lumea ştia că cei care nu trecuseră testul nu aveau nici un viitor. Valsurile şi cîntecele săltăreţe care se revărsau din difuzoare se amestecau cu strigătele disperate de la un grup la altul, alcătuind o jalnică babilonie. Henry Rosner, el însuşi măcinat de griji — fiul său Olek se afla ascuns undeva prin lagăr — trăi bizara experienţă de a vedea un tînăr SS-ist care, cu lacrimi în ochi, condamnă cele ce se întîmplau acolo şi ceru să plece voluntar pe frontul de est. Dar ofiţerii urlară că dacă nu se va respecta disciplina, vor ordona oamenilor lor să treacă la represalii. Poate Amon spera că o deschidere justificată a focului va reuşi să împrăştie lumea.

La sfîrşitul acestui proces, la marginea estică a *Appellplatz*-ului stăteau înconjuraţi de arme o mie patru sute de adulţi şi două sute şaizeci şi opt de copii, pregătiţi pentru expedierea rapidă la Auschwitz. Pemper privea şi memora figurile acelora pe care comandantul îi considera inapţi. Deşi nu se ajunsese la numărul la care sperase Amon, se crease, temporar, suficient loc pentru un influx masiv de unguri.

În sistemul de fişe al doctorului Blancke, copiii din

Plaszów nu erau atît de precis înregistrați ca adulții. Mulți dintre ei hotărîră să petreacă amîndouă duminicile în ascunzători, atît ei, cît şi părinții lor intuind că vîrsta şi absența numelor şi a altor detalii din documentele lagărului îi vor transforma în ținte sigure ale procesului de selecție.

În a doua duminică, Olek Rosner se ascunse în tavanul uneia dintre barăci. În ziua aceea, alături de el, deasupra grinzilor, se mai aflau alți doi copii şi cît fu ziua de lungă nu făcură nici un zgomot, se străduiră să nu urineze, rămînînd nemişcați printre păduchii, şoarecii şi pachețelele cu bunuri ale prizonierilor. Căci copiii ştiau la fel de bine ca orice adult că SS-iştii şi ucrainienii cunoşteau existența spațiilor de deasupra tavanului. Le considerau un focar de infecție cu tifos şi fuseseră informați de doctorul Blancke că era suficient un minuscul fragment de excrement de păduche într-o crăpătură a pielii ca să se declanşeze o epidemie de tifos. Unul dintre copiii de la Plaszów fusese adăpostit timp de luni de zile în apropierea lagărului bărbaților, într-o baracă pe care sta scris "*Achtung Typhus*" În duminica aceea acțiunea "Sănătatea" a lui Amon era cu mult mai primejdioasă pentru Olek Rosner decît păduchii purtători de tifos.

Alți copii, o parte din cei două sute şaizeci şi opt separați din mulțime în ziua aceea, se ascunseseră de fapt de la început. Cu acea agerime a minții care-l ținuse pe Olek Rosner nemişcat şi tăcut pe grinzile tavanului, fiecare copil din Plaszów îşi alesese ascunzătoarea preferată. Unii se simțeau mai bine în scobiturile dintre barăci, alții în spălătorie, alții într-un hambar din spatele garajului. Multe dintre aceste ascunzători fuseseră descoperite fie în duminica aceea, fie în cea precedentă şi nu mai ofereau adăpost.

Un alt grup fusese adus în *Appellplatz* fără nici un fel de probleme: erau cei ai căror părinți cunoşteau pe unul sau pe altul dintre subofițeri. Aşa cum se plînsese mai de mult Himmler, deşi nici un Obersturmführer SS nu clipea la execuții, fiecare avea favoriții săi, ca şi cum locul ar fi fost terenul de joacă al unei şcoli. Dacă era vreo problemă cu copiii, se gîndeau unii părinți, puteai să apelezi la SS-istul care te cunoştea.

În duminica precedentă, un orfan de treisprezece ani se credea în siguranță pentru că la alte apeluri trecuse drept un tînăr adult. Odată gol însă, nu mai reuşi să-şi ascundă constituția de copil; i se spusese să se îmbrace şi fusese împins către grupul copiilor. Acum, în timp ce la celălalt capăt al *Appellplatz*-ului părinții îşi plîngeau copiii, iar difuzoarele urlau un cîntec sentimental intitulat *Mammi, kauf mir ein Pferdchen* (Mami, cumpără-mi un căluț), băiatul trecu pur şi simplu dintr-un grup în celălalt, cu acelaşi instinct infailibil care, mai demult, caracterizase mişcarea copilei cu bonetă roşie în Plac Zgody. Şi, ca şi pe Scufița Roşie, nu-l observă nimeni. Se instală în rînd, un adult la fel de plauzibil ca şi ceilalți, în timp ce muzica urla şi inima bătea să-i sară din piept. Apoi, prefăcîndu-se că are diaree, ceru unei santinele să-l lase să se ducă la latrină.

Şirul lung al latrinelor se întindea în spatele lagărului bărbaților şi, ajuns acolo, băiatul păşi peste scîndura pe care stăteau oamenii ca să-şi facă nevoile. Cu un braț proptit de-o parte şi de cealaltă a gropii, se lăsă să alunece înăuntru, încercînd să găsească în pereți sprijin pentru picioare. Mirosul îi tăie răsuflarea şi muştele îi invadară gura, urechile şi nările. În timp ce se cufunda în miasmă, reuşi să atingă fundul gropii.

I se păru că prin norul de muşte se aude un murmur de voci şi crezu că are halucinaţii. Vin după tine? spuse o voce, iar alta ripostă: La dracu', ăsta-i locul nostru!

Se mai aflau acolo încă zece copii.

Raportul lui Amon, pe care Mietek Pemper îl văzu peste umărul domnişoarei Kochmann luni dimineaţă, folosea cuvîntul compus Sonderbehandlung — tratament special. Era un termen care avea să devină faimos în anii următori, dar Pemper îl întîlnea atunci pentru prima dată. Desigur, suna liniştitor, chiar medical, dar Mietek ştia acum că medicina nu avea nici o legătură cu subiectul.

O telegramă pe care Amon o dictă în acea dimineaţă pentru a fi transmisă la Auschwitz oferea mai mult decît o simplă sugestie asupra înţelesului său. Amon raporta că, pentru a face evadarea şi mai dificilă, insistase ca aceia ce fuseseră selectaţi pentru Sonderbehandlung să lase toate zdrenţele civile pe care le mai posedau pe platforma căii ferate şi să îmbrace pe loc hainele vărgate de deţinut. În cadrul sistemului, lipsa acută de astfel de îmbrăcăminte generase prevederea ca materialul vărgat în care candidaţii pentru Sonderbehandlung apăreau la Auschwitz să fie neapărat şi imediat returnat la KL Plaszów pentru refolosire.

Şi toţi copiii rămaşi la Plaszów — cel mai numeros grup era cel ascuns în latrină, împreună cu orfanul cel înalt — se ascunseră şi încercară să treacă drept adulţi pînă cînd selecţii ulterioare îi descoperiră şi îi duseră la Ostbahn pentru o călătorie înceată, de o zi, cale de şaizeci de kilometri, pînă la Auschwitz. Vagoanele de marfă au fost folosite astfel toată vara, ducînd trupe şi provizii spre est, către linia frontului, iar

la întoarcere pierzînd vremea pe linii secundare în timp ce doctorii SS urmăreau nesfîrşite şiruri de oameni goi alergînd pe dinaintea ochilor lor.

29

Într-o înăbuşitoare zi de vară, şezînd în biroul lui Amon cu ferestrele larg deschise, Oskar avu la început impresia că această întîlnire era o glumă. Poate că Madritsch şi Bosch simțeau acelaşi lucru, pentru că privirea lor aluneca întruna de la Amon către vagonetele cu piatră ce se zăreau pe fereastră şi camioanele care treceau pe stradă. Doar Untersturmführer-ul Leo John, care lua notițe, simțea nevoia să-şi țină spatele drept şi vestonul încheiat pînă la ultimul nasture.

Amon prezentase întîlnirea drept o "conferință pentru securitate" Deşi frontul se stabilizase, spuse el, apropierea centrului frontului rusesc de suburbiile Varşoviei încurajase activitatea partizanilor în întreg Guvernămîntul General. Evreii care auziseră de asta se simțeau îndemnați la rîndul lor să încerce să evadeze. Desigur că nu ştiau, sublinie Amon, că se aflau într-o siguranță mult mai mare în spatele gardului de sîrmă ghimpată decît expuşi acelor evrei ucigaşi care erau partizanii polonezi. În orice caz, toată lumea trebuia să fie avertizată de eventualele atacuri ale partizanilor şi, încă mai rău, de ciocnirile dintre partizani şi deținuți.

Oskar încercă să-şi imagineze partizanii invadînd platoul, eliberînd toți polonezii şi evreii, transformîndu-i peste

noapte într-o armată. Era un vis, şi cine putea să creadă în el? Dar în faţa lui se afla Amon, străduindu-se să-l convingă că *el* credea în aşa ceva. Acest "aşa ceva" avea însă un scop. Oskar era sigur de asta.

Bosch spuse:

— Dacă partizanii vin încoace, la tine, Amon, sper să nu se întîmple în seara în care mă inviţi la masă.

— Amin, amin, murmură Schindler.

După întîlnire, oricare ar fi fost scopul acesteia, Oskar îl luă pe Amon pînă la maşina parcată lîngă blocul administrativ. Deschise portbagajul. Înăuntru se afla o şa bogat împodobită, lucrată cu modele caracteristice regiunii Zakopane din munţii de la sud de Cracovia. Era necesar să-l copleşească pe Amon cu astfel de daruri mărunte, acum, cînd plăţile pentru munca forţată de la Deutsche Email Fabrik nu mai treceau pe la Hauptsturmführer-ul Goeth, fiind trimise direct responsabilului cu regiunea Cracoviei de la sediul din Oranienburg al generalului Pohl.

Oskar se oferi să-l ducă pe Amon şi şaua lui pînă la vilă.

Într-o astfel de zi arzătoare, împingătorii de vagonete dovedeau mai puţin zel decît se cerea. Dar şaua îl îmbunase pe Amon şi, în orice caz, nu i se mai îngăduia să sară din maşină şi să împuşte oameni. Mercedes-ul alunecă pe lîngă barăcile garnizoanei şi ajunse lîngă o linie secundară de cale ferată, unde se găseau trase un şir de vagoane de vite, bine păzite. Oskar putea spune — după aburul uşor care plutea deasupra vagoanelor, vibrînd în fierbinţeala radiată de acoperişuri — că erau pline ochi. Chiar şi printre pufăiturile locomotivei puteai să auzi gemetele celor dinăuntru şi implorările pentru un strop de apă.

Oskar puse o frînă şi ascultă. I se îngăduia asta datorită splendidei şi costisitoarei şei din port-bagaj. Amon îi zîmbi indulgent sentimentalului său prieten.

— O parte sînt din Plaszów şi alta de la lagărul de muncă Szebnia. Şi polonezi şi evrei de la Montelupich. Se duc la Mauthausen.

Amon pronunţase numele destinaţiei pe un ton ironic.

— Se plîng că e rău? Încă nu ştiu ce înseamnă rău.

Acoperişurile vagoanelor erau încinse de căldură.

— Ai vreo obiecţie dacă îţi chem echipa de pompieri? întrebă Oskar.

Amon lăsă să-i scape un rîs care însemna "şi ce-o să-ţi mai treacă prin cap?" Voia să spună că n-ar lăsa pe nimeni altcineva să-i cheme pompierii, dar îl tolera pe Oskar pentru că era un individ ciudat şi întreaga afacere avea să se transforme într-o frumoasă anecdotă de spus la cină.

Dar, în timp ce Oskar trimise santinela ucraineană să sune clopotul pentru a chema pompierii evrei, Amon rămase nedumerit. Oskar ştia ce înseamnă de fapt Mauthausen. Dacă stropeai vagoanele înţesate de oameni era ca şi cum le-ai face promisiuni de viitor, dar astfel de promisiuni constituiau, pentru oricine, o adevărată cruzime. Neîncrederea se amestecă cu o toleranţă amuzată pe măsură ce se întindeau furtunurile şi jeturile de apă cădeau sfîrîind pe acoperişurile scorojite. Neuschel coborî şi el din birou, ca să clatine din cap şi să zîmbească, în timp ce oamenii din vagoane strigau şi gemeau de bucurie. Grün, garda personală a lui Amon, pălăvrăgea cu Untersturmführer-ul John şi se bătea cu palmele peste şolduri, înecîndu-se de rîs, în timp ce apa continua să curgă. Chiar şi cu furtunurile întinse în toată lungimea lor şi la maximă presiune, jeturile de apă ajungeau numai pînă la jumătatea liniei

de vagoane. Atunci Oskar îi ceru lui Amon să-i împrumute un camion sau o căruță şi cîțiva ucrainieni care să se ducă pînă la Zablocie şi să aducă de acolo furtunurile de incendiu de la fabrica sa. Erau furtunuri de două sute de metri, spuse. Amon găsi şi acest lucru nostim.

— Sigur că sînt dispus să-ți cedez un camion, răspunse Amon.

Era în stare să facă orice de dragul comediei reprezentate de însăşi viața.

Oskar dădu ucrainienilor o notă pentru Bankier şi Garde. În lipsa lor, Amon deveni atît de dornic să se identifice cu spiritul întîmplării, încît permise să se deschidă uşile vagoanelor, să li se aducă celor dinăuntru găleți cu apă, iar morții, cu fețele lor rozalii umflate, să fie scoşi de acolo. De jurîmprejurul liniei ferate se strînseseră ofițeri SS şi subofițeri care se distrau: "De la ce-şi închipuie că-i scapă?"

Cînd sosiră furtunurile lungi de la Deutsche Email Fabrik şi toate vagoanele fură scăldate cu apă, gluma căpătă dimensiuni noi. Oskar dăduse instrucțiuni ca, pe lîngă expedierea furtunurilor, directorul să se ducă în propriul apartament de la etajul clădirii birourilor, să umple un coşuleț cu băutură şi țigări, cu brînză bună şi cîrnați, şi aşa mai departe. Oskar întinse acum coşulețul subofițerului aflat la ultimul vagon al trenului. Era o tranzacție deschisă şi omul, uşor stînjenit, strecură coşulețul la iuțeală în vagon, în caz că vreunuia dintre ofițerii de la KL Plaszów i-ar fi trecut prin gînd să facă un raport. Dar, ciudat, Oskar părea să se bucure de grațiile comandantului, şi subofițerul îl ascultă cu respect.

— Cînd opriți în gări, spuse Oskar, vreți să deschideți uşile vagoanelor?

Mai tîrziu, doi supraviețuitori ai transportului, doctorii

Rubinstein şi Feldstein îl vor informa pe Oskar că subofiţerul ordonase frecvent deschiderea uşilor şi umplerea regulată cu apă a găleţilor în timpul insuportabilei călătorii spre Mauthausen. Pentru majoritatea oamenilor din transportul acela, toate astea nu au însemnat, desigur, decît o slabă alinare înaintea morţii.

În timp ce Oskar trecea de-a lungul şirului de vagoane, în rîsetele ofiţerilor SS, aducînd acea uşurare care poate fi calificată drept inutilă, se putea vedea că nu arăta agitat, ci de-a dreptul posedat. Chiar şi Amon înţelegea că prietenul său trecuse într-o nouă fază. Îl înspăimîntau frenezia cu care dusese furtunurile pînă la cel mai îndepărtat vagon, mituirea unui SS-ist sub ochii întregului personal; n-ar fi fost nevoie decît de o insignifiantă schimbare în rîsul lui Scheidt sau John sau Hujar ca să genereze un denunţ în masă, pe care Gestapoul nu putea să-l ignore. Iar atunci Oskar ar fi ajuns cu siguranţă la Montelupich şi, în virtutea acuzaţiilor anterioare cu substrat rasial, poate chiar la Auschwitz. Aşa că Amon era îngrozit de felul în care Oskar insista să se ocupe de cei morţi, de parcă erau nişte rude sărace călătorind cu vagoane de clasa a treia, dar cu o destinaţie reală.

Cîtva timp după ora două, o locomotivă trase mizerul şir de vagoane către linia principală. Toate furtunurile fură strînse. Oskar îl duse pe Amon cu şaua sa pînă la vila Goeth. Comandantul îl simţea pe Oskar încă preocupat şi, pentru prima dată de cînd se cunoşteau, îi dădu prietenului său un sfat

— Las-o mai moale, Oskar! Nu poţi să alergi după fiecare încărcătură care pleacă de aici.

Inginerul Adam Garde observă şi el această schimbare suferită de Oskar. În noaptea de 20 iulie, un SS-ist venise la

baraca lui şi îl trezise din somn. Herr Direktor sunase la camera de gardă şi ceruse să vină inginerul Garde la el în birou pentru rezolvarea unor probleme de serviciu.

Îl găsi pe Oskar ascultînd la radio cu obrajii împurpuraţi şi o sticlă şi două pahare pe masă în faţa lui. În zilele acelea peretele din spatele biroului era împodobit cu o hartă a Europei în relief. Nu fusese acolo în perioada expansiunii germane, dar Oskar părea să fi devenit brusc interesat de restrîngerea frontierelor germane. În noaptea aceea avea aparatul reglat pe Deutschlandsender, nu aşa cum se obişnuia — pe BBC. Se cînta muzică patriotică, cum se întîmpla întotdeauna înaintea anunţurilor importante.

Oskar părea să asculte cu nesaţ. Cînd intră Garde, se ridică în picioare şi-i făcu semn să se aşeze. Turnă coniac şi îl dădu grăbit pe gît.

— A avuţ loc o tentativă de asasinare a lui Hitler, spuse Oskar. S-a anunţat mai devreme, în cursul serii, şi potrivit ştirilor Hitler a supravieţuit. Au promis că va vorbi curînd poporului german, dar asta nu s-a întîmplat. Au trecut ceasuri şi nu au fost în stare să-l scoată pe post, transmit întruna muzică de Beethoven, aşa cum au făcut şi cînd a căzut Stalingradul.

Oskar şi Garde stătură unul lîngă altul ore întregi. Un act subversiv: un evreu şi un german ascultînd împreună, radioul, toată noaptea dacă era nevoie, ca să afle dacă Führer-ul a murit. Garde era chinuit de aceeaşi speranţă ameţitoare. Observă că Oskar păşea şchiopătînd, ca şi cum posibilitatea ca Marele Conducător să fie mort îi afectase tonusul muscular. Bea nesăţios şi îl îndemnă şi pe el să bea.

— Dacă este adevărat, spuse Oskar, atunci germanii de rînd, ca el, puteau să se ridice din nou, doar pentru că cineva din apropierea lui Hitler avusese curajul să-l alunge

de pe fața pămîntului. Este sfîrşitul SS-ului, spuse Oskar. Pînă mîine dimineață Himmler va ajunge la închisoare.

Lăsă să scape un nor de fum. Oh, Doamne, spuse, ce fericire ar fi să vadă sfîrşitul acestui regim!

Ştirile de la ora zece nu repetară decît anunțul precedent. Avusese loc un atentat la viața Führer-ului, dar nereuşit, şi Führer-ul va vorbi la radio peste cîteva minute. Trecu o oră şi Führer-ul tot nu vorbi. Oskar se lăsă furat de o imagine din ce în ce mai populară printre germani, pe măsură ce războiul se apropia de sfîrşit.

— Necazurile noastre s-au terminat, spuse. Lumea şi-a venit în fire. Germania poate să se alieze acum cu vestul împotriva ruşilor.

Speranțele lui Garde erau mult mai modeste. În cel mai rău caz, vedea un ghetou în stilul aceluia instituit de bătrînul Franz Josef.

În timp ce ei beau în acordurile muzicii, părea din ce în ce mai logic ca Europa să-şi ofere în noaptea aceea o moarte indispensabilă pentru însănătoşirea sa. Erau din nou cetățenii continentului, nu mai erau deținut şi Herr Direktor. Promisiunea radioului de a difuza un mesaj al Führer-ului se repetă şi, de fiecare dată, Oskar rîdea din ce în ce mai tare.

După miezul nopții nu mai dădură nici o atenție promisiunilor. Chiar şi aerul părea mai uşor în această Cracovie post-hitleristă. Pînă dimineața, presupuneau ei, se va dansa în fiecare piață, şi gestul nu va fi pedepsit. Wehrmacht-ul îl va aresta pe Frank în castelul Wawel, şi va înconjura com-plexul SS din strada Pomorska.

Cu puțin înainte de ora unu noaptea se auzi vocea lui Hitler, transmisă de la Rastenberg. Oskar fusese atît de convins că n-avea să mai audă niciodată acea voce încît, vreme de

cîteva secunde, nu o recunoscu, crezînd că era doar un alt purtător de cuvînt al partidului, care trăgea de timp.

Dar inginerul Garde auzi discursul de la primul cuvînt şi recunoscu vocea.

"Camarazi germani!, începu Hitler. Dacă vă vorbesc astăzi o fac mai întîi pentru ca voi să-mi auziţi glasul şi să ştiţi că sînt neatins şi sănătos şi, în al doilea rînd, ca să aflaţi despre o crimă fără seamăn în istoria Germaniei"

Discursul se sfîrşi patru minute mai tîrziu, cu o referire la conspiratori.

"De data aceasta vom clarifica lucrurile în felul în care noi, naţional-socialiştii, sîntem obişnuiţi să o facem"

Adam Garde nu împărtăşise nici o clipă pe de-a-ntregul fantezia care-l însufleţise toată noaptea pe Oskar. Căci Hitler era mai mult decît un om: întruchipa un sistem cu ramificaţii. Chiar dacă murea, nu exista nici o garanţie că sistemul îşi va schimba caracterul. Pe lîngă asta, era de neînchipuit ca un fenomen ca Hitler să dispară aşa, într-o seară.

Dar de ore întregi Oskar credea furibund în această moarte şi cînd se dovedi că e o iluzie, tînărul Garde trebui să-l aline, în timp ce Oskar vorbea cu o mîhnire aproape teatrală:

— Toate speranţele noastre de salvare sînt inutile.

Turnă încă un pahar de coniac pentru fiecare, apoi împinse sticla peste masă, deschizînd şi pachetul de ţigări.

— Ia coniacul şi nişte ţigări şi du-te şi dormi. Va trebui să mai aşteptăm o vreme libertatea.

În ameţeala produsă de coniac, de ştiri şi de schimbarea situaţiei în orele dimineţii, Garde nu considera uimitor că Oskar vorbea de "libertatea noastră", de parcă ar fi avut un ţel comun, ar fi fost amîndoi deţinuţi care aşteptau pasiv

eliberarea. Întors în patul său, Garde îşi zise că era ciudat că Herr Direktor vorbise aşa, ca un om care se lasă uşor cuprins de închipuiri şi deprimare. De obicei era mult mai pragmatic.

În vara aceea tîrzie, în Pomorska şi în lagărele din jurul Cracoviei circulau zvonuri despre o reaşezare iminentă a deţinuţilor. Zvonurile îl nelinişteau şi pe Oskar la Zablocie, iar Amon, la Plaszów, primi o informaţie neoficială cu privire la desfiinţarea lagărului.

De fapt, acea "întîlnire asupra problemelor de securitate" nu avusese nici o legătură cu apărarea lagărului de atacul partizanilor, ci cu apropiata închidere a lagărelor. Amon îi chemase pe Madritsch, pe Oskar şi pe Bosch la Plaszów şi ţinuse şedinţa aceea doar ca să-şi asigure o acoperire. Îşi creă astfel un motiv ca să se ducă pînă la Cracovia şi să se întîlnească cu Koppe, noul şef al poliţiei SS a Guvernămîntului General. Aşezat de partea cealaltă a biroului lui Koppe, cu chipul încruntat teatral, cu degetele lungi strîngîndu-se şi desfăcîndu-se fără rost, Amon avea expresia omului frămîntat de imaginea unui Plaszów asediat. Îi spuse lui Koppe aceeaşi poveste pe care le-o servise lui Oskar şi celorlalţi, şi anume că organizaţiile de partizani îşi făcuseră acoliţi înăuntrul lagărului, că sioniştii din interiorul acestuia aveau legături cu aripa radicală a Armatei Populare Poloneze şi organizaţiile de luptă evreieşti. Aşa cum putea să observe şi Obergruppenführer-ul, acest fel de legături erau dificil de înlăturat, mesajele puteau trece într-o felie de pîine, dar la primul semn de rebeliune, el — Amon Goeth, în calitatea lui de comandant — va trece la acţiuni imediate. Întrebarea pe care voia să o pună Amon era: dacă el trăgea primul şi apoi completa documentele pentru Oranienburg, avea sprijinul distinsului Obergruppenführer?

— Nici o problemă, spuse Koppe, nici mie nu prea îmi place birocrația.

În anii trecuți, ca şef de poliție în Wartheland, comandase flota de camioane ucigaşe care transportau *suboamenii* la țară, şi acolo, cu motoarele turate la maxim, pompau gazul de eşapament în cabinele încuiate. Şi aceasta era o operațiune făcută pe ascuns, neîngăduită în imaculatele documente.

— Desigur, va trebui totuşi, să te gîndeşti puțin, Amon, dar dacă o faci, am să te sprijin.

Oskar înțelesese din întîlnirea aceea că pe Amon nu îl îngrijorau, de fapt, partizanii. Dacă ar fi ştiut la vreşmea respectivă că lagărul Plaszów urma să fie lichidat ar fi înțeles sensul ascuns al gestului lui Amon. Căci pe Amon îl îngrijora Wilek Chilowicz, şeful poliției evreieşti a lagărului, pe care îl folosise adesea ca agent pe piața neagră. Chilowicz cunoştea Cracovia. Ştia unde putea să vîndă făina, orezul, untul pe care comandantul le sustrăgea din rațiile cu care era aprovizionat lagărul. Cunoştea negustorii interesați de produse de la atelierul de bijuterii, unde lucrau meseriaşi ca Wulkan. Pe Amon îl îngrijora întreaga clică a lui Chilowicz — doamna Marysia Chilowicz, care se bucura de unele privilegii conjugale, Mietek Finkelstein (adjunctul lui Chilowicz), sora şi cumnatul lui Chilowicz, doamna şi domnul Ferber. Iar dacă se putea vorbi de o aristocrație a lagărului, aceasta era constituită de familia Chilowicz. Aveau putere asupra deținuților, dar cunoştințele lor erau o lamă cu două tăişuri. Cunoşteau tot atît de multe despre Amon ca şi despre un amărît de mecanic de la atelierele lui Madritsch. Dacă Plaszów se va închide, ei vor fi expediați într-un alt lagăr. Amon ştia că, de îndată ce se vor trezi în coloana nepotrivită, vor încerca să negocieze: cunoştințele lor despre lagăr în schimbul libertății.

Sau mai degrabă, imediat ce li s-ar face foame.

Desigur, Chilowicz era şi el neliniştit, şi comandantul simţea în el îndoiala că i se va îngădui să părăsească lagărul. Amon se hotărî să se folosească de îngrijorarea lui. Îl chemă în biroul său pe Sowinski, un auxiliar SS recrutat din munţii Tatra. Sowinski trebuia să-l abordeze pe Chilowicz şi să pretindă că-i oferă o cale de scăpare. Amon era sigur că omul va fi dispus să negocieze.

Sowinski plecă şi se descurcă bine. Îi spuse lui Chilowicz că poate scoate din lagăr întregul clan, într-unul din camioanele care funcţionau cu gazogen. În cuptorul pentru lemne puteau fi înghesuiţi o jumătate de duzină de oameni, dacă motorul funcţiona cu benzină.

Chilowicz manifestă interes pentru propunere. Subofiţerul urma să prezinte prietenilor săi de afară o notă, iar aceştia le vor pune la dispoziţie un vehicul. Pînă la punctul de întîlnire, Sowinski va duce toată familia cu camionul. Chilowicz era dispus să plătească în diamante, dar, spuse el, ca un semn de încredere mutuală, Sowinski trebuia să-i pună la dispoziţie o armă.

SS-istul raportă toată discuţia comandantului, iar acesta îi dădu un pistol de calibrul 38, cu percutorul îndoit. Obiectul îi fu transmis lui Chilowicz, care, bineînţeles, nu a avut ocazia să-l verifice în funcţiune. Amon putea să jure acum, atît în faţa lui Koppe, cît şi a celor de la Oranienburg, că găsise o armă asupra deţinutului.

Într-o duminică de la mijlocul lui august, Sowinski aşteptă familia Chilowicz în depozitul pentru materiale de construcţii şi îi ascunse în camion. Apoi merse pînă la poarta dinspre strada Jerozolimska. Acolo aveau de îndeplinite nişte formalităţi de rutină, după care camionul putea să iasă pe

drumul de țară. În cuptorul gol, inimile celor cinci evadați băteau cu speranța nebună, aproape insuportabilă, că scăpau de Amon.

Dar la poartă se aflau Amon şi Amthor şi Hujar şi ucrainianul Ivan. Avu loc o inspecție sumară. Trecînd agale, cu zîmbete ascunse, prin fața camionului, domnii din SS au lăsat cuptorul la urmă. Au mimat surpriza cînd au descoperit amărîții din clanul Chilowicz, înghesuiți ca sardelele în gaura aceea. Imediat ce Chilowicz a fost tras afară, Amon a "găsit" arma ascunsă în cizme. Buzunarele omului erau pline cu diamante, primite de la deținuții disperați din lagăr.

Prizonierii, aflați în ziua de odihnă, aflară că Chilowicz era judecat la poartă. Ştirea provocă aceeaşi surpriză, uimire şi emoție ca şi aceea pe care o aflaseră în urmă cu un an în legătură cu executarea lui Symke Spira şi a oamenilor săi din OD. Nici unul dintre deținuți nu găsea în ea vreun semn de încurajare pentru propria soartă.

Membrii grupului Chilowicz au fost executați pe rînd, cu pistoalele. Amon, foarte galben la față acum din cauza hepatitei şi a diabetului, în culmea obezității, gîfîind ca un unchi bătrîn, a pus țeava pistolului în ceafa lui Chilowicz. Mai tîrziu, cadavrele au fost întinse pe *Appellplatz*, cu pancarde agățate de piept: *Cei care încalcă legea dreaptă, pot să se aştepte la o moarte asemănătoare*.

Desigur, nu aceasta era morala pe care o receptaseră deținuții din KL Plaszów.

Amon petrecu toată după-amiaza întocmind două rapoarte lungi, unul către Koppe, celălalt către Secția D (Lagăre de Concentrare) a generalului Glück, în care explica modul cum salvase KL Plaszów de la o revoltă în fază

incipientă — aceea în care un grup de conspiratori importanți evadau din lagăr — executînd conducătorii complotului. Nu isprăvi de corectat nici unul dintre rapoarte pînă la 11 noaptea. Frau Kochmann era prea înceată pentru o astfel de muncă, astfel încît comandantul puse să fie trezit Mietek Pemper şi adus la vilă. În camera din față, Amon afirmă cu o voce coborîtă că, desigur, tînărul era părtaş la încercarea de evadare a lui Chilowicz. Uluit, Pemper nu ştiu ce să răspundă. Privind în jurul lui după vreo sursă de inspirație, îşi văzu tivul pantalonilor care atîrna descusut.

— Cum aş putea să umblu afară îmbrăcat aşa? întrebă el.

Sincera disperare din răspunsul lui îl satisfăcu pe Amon. Îi ordonă tînărului să se aşeze şi îi dădu instrucțiuni cum trebuie să fie bătute şi numerotate paginile. Izbi hîrtiile cu degetele sale late.

— Vreau o lucrare clasa întîi.

Iar Pemper se gîndi "aşa e viața, pot muri acum pentru că sînt un presupus evadat, sau mai tîrziu, în cursul anului, fiindcă am văzut aceste motivații ale lui Amon" Pe cînd se depărta de vilă cu notele în mîini, Goeth ieşi în curte şi strigă după el un ultim ordin:

— Cînd întocmeşti lista răzvrătiților, spuse el politicos, vreau să laşi loc deasupra semnăturii pentru încă un nume.

Pemper încuviință din cap discret, ca orice dactilograf profesionist. Se opri doar o jumătate de secundă, căutînd o idee, un răspuns iute, care să-l facă pe Amon să renunțe la acel spațiu suplimentar, spațiul pentru numele său, *Mietek Pemper* În cumplita tăcere arzătoare de duminică seara, pe strada Jerozolimska, nu-i veni în minte nimic plauzibil.

— Da, Herr Kommandant, răspunse.

În timp ce se împleticea pe drumul către clădirea administrației, își aminti o scrisoare pe care Amon îl pusese să o bată la mașină mai devreme, la începutul verii. Îi fusese adresată tatălui lui Amon, un editor vienez, și era plină de grijă filială pentru alergia care îl necăjise în primăvara aceea pe bătrîn. Amon spera că scăpase de ea. Pemper își amintea de acea scrisoare, dintr-o mulțime de alte lucrări pe care le dactilografiase, deoarece, cu o jumătate de oră înainte de a fi chemat în biroul comandantului ca să o pregătească, acesta tîrîse afară o fată de la registratură și o împușcase. Acea asociație dintre scrisoare și execuție îi dovedea lui Pemper că pentru Amon crima și alergia erau evenimente de importanță egală. Și, dacă îi ceri unui stenograf docil să lase spațiu pentru numele său, este de la sine înțeles că o s-o facă.

Pemper stătu în fața mașinii de scris mai mult de o oră, dar pînă la urmă lăsă acel spațiu liber. Dacă nu ar fi făcut asta, sfîrșitul ar fi fost mult mai brusc. Circula un zvon printre prietenii lui Stern că Schindler avea de gînd să facă unele mișcări de oameni, un anume plan de salvare, dar în noaptea aceasta zvonurile de la Zablocie nu însemnau nimic. Mietek lăsă în fiecare raport spațiu pentru propria-i moarte. Tot ce memorase din indigourile criminale ale comandantului, pe care el le ținuse în fața oglinzii și le învățase pe de rost, totul fusese făcut degeaba din cauza spațiului pe care îl lăsase liber.

Cînd amîndouă textele au fost perfecte, cuvînt cu cuvînt, se întoarse la vilă. Amon îl lăsă să aștepte lîngă ușile duble, în timp ce el se așeză în salon ca să citească documentele. Pemper se întrebă dacă și cadavrul lui avea să poarte pancarta pe care scria: "Așa mor toți evreii bolșevici"

Într-un tîrziu, Amon apăru la fereastră.

— Poți să te duci la culcare, spuse.

— Herr Kommandant?

— Am spus că poți să te duci la culcare.

Pemper plecă. Păşea mult mai puțin sigur acum. După cele ce văzuse, Amon nu-l putea lăsa în viață. Dar poate comandantul credea că are suficient timp ca să-l ucidă mai tîrziu. Între timp, o zi de viață era totuşi viață.

Spațiul, aşa cum se dovedi mai tîrziu, nu era pentru numele lui, ci pentru un deținut care, făcînd nişte afaceri neinspirate cu oameni ca John şi Hujar, lăsase să se afle că are o ascunzătoare cu diamante pe undeva, în afara lagărului. În timp ce Pemper se cufunda în somnul celor care mai aveau încă de trăit, Amon îl chemă pe om pînă la vilă, îi oferi viața în schimbul ascunzătorii diamantelor. Deținutul îi arătă locul şi, bineînteles, Amon îl execută, apoi adăugă numele în raportul către Pohl şi Oranienburg — pretinzînd, modest, că înăbuşise scînteia rebeliunii.

30

Ordinele purtînd ştampila *OKH* (Înaltul Comandament al Armatei) se aflau deja pe biroul lui Oskar. Din cauza situației de pe front, îi spunea lui Oskar directorul Inspectoratului pentru armament, KL Plaszów şi, prin urmare, lagărul Emalia trebuiau dezafectate. Deținuții de la Emalia vor fi trimişi la Plaszów, unde vor aştepta redizlocarea. La Zablocie, Oskar trebuia să înceteze cît mai curînd cu putință orice activitate, reținînd la fața locului numai tehnicienii de care avea nevoie la dezasamblarea fabricii. Pentru alte instrucțiuni trebuia să apeleze la Comitetul de evacuare, OKH, Berlin.

Reacția inițială a lui Oskar a fost aceea de furie rece. Îi displăcea tonul, imaginea unui oficial distant, încercînd să-l ferească de griji ulterioare. Un om din Berlin, neştiind de pîinea de pe piața neagră achiziționată de Oskar pentru deținuții săi, credea că era normal pentru un proprietar de fabrică să deschidă poarta şi să lase să-i fie luați oamenii. Dar ironia amară o constituia faptul că scrisoarea nu definea "redizlocarea" Guvernatorul general Frank era mult mai cinstit decît atît şi ținuse un discurs notoriu ceva mai devreme, în cursul anului. "Cînd, în cele din urmă, vom cîştiga războiul, atunci,

în ceea ce mă priveşte, polonezii, ucrainienii şi toate aceste scursuri care pierd vremea pe aici pot să fie tocaţi mărunt, puteţi face ce vreţi cu ei" Frank avusese curajul să dea un nume limpede acestui proces. La Berlin scriau "redizlocare" şi se credeau scăpaţi.

Amon ştia ce înseamnă "redizlocare" şi, în timpul următoarei vizite a lui Oskar la Plaszów, i-a spus-o deschis. Toţi bărbaţii de la Plaszów vor fi trimişi la Gröss-Rosen, iar femeile la Auschwitz. Gröss-Rosen era o uriaşă carieră-lagăr, în Silezia Inferioară. Întreprinderile Germane pentru Pămînt şi Piatră, întreprinderi SS cu filiale în întreaga Polonie şi Germanie şi teritoriile ocupate, vor "consuma" prizonierii de la Gröss-Rosen. Procesele de la Auschwitz erau desigur mult mai directe şi mai moderne.

Cînd ştirile despre închiderea Emaliei ajunseră la fabrică şi trecură prin barăci, o parte dintre oamenii lui Schindler crezură că venise sfîrşitul oricăror refugii. Familia Perlman, a căror fiică renunţase la acoperirea documentelor care atestau originea ei ariană ca să intervină pentru ei, îşi împachetă păturile, filozofînd cu vecinii de pat:

— Emalia ne-a acordat un an de linişte, un an de supă regulată, un an ferit de nebunie. Poate că-i de-ajuns.

Dar ei se aşteptau acum să moară. Se simţea asta din glasurile lor.

Rabinul Levartov se resemnase şi el. Se va întoarce să încheie conflictul cu Amon. Edith Liebgold, care fusese recrutată de Bankier pentru schimbul de noapte în primele zile ale ghetoului, observă că Oskar, deşi petrecea ore întregi vorbind solemn cu supraveghetorii săi evrei, nu venea în faţa oamenilor şi nu mai făcea promisiuni năucitoare. Poate că şi el era surprins şi se simţea la fel de mărunt ca toată lumea în

fața acestor ordine de la Berlin. Deci nu întruchipa profetul care se pretindea în noaptea în care venise pentru prima dată aici, în urmă cu trei ani.

La fel, spre sfîrşitul verii, în timp ce deținuții îşi împachetau lucrurile şi se întorceau la Plaszów, printre ei circula un zvon că Oskar aranjase să-i răscumpere. I-o spusese lui Klein, i-o spusese lui Bankier. Puteai chiar să crezi că ai auzit-o tu însuți, judecînd după siguranța glasului şi mormăitul patern din gîtlej. Dar pe măsură ce urcai strada Jerozolimska, trecînd pe lîngă blocul administrativ, erai la fel de uimit şi neîncrezător ca un nou venit, la vederea echipelor care împingeau vagonete în carieră, iar amintirea convingerii şi promisiunilor lui Oskar devenea doar o altă povară.

Familia Horowitz se întoarse la Plaszów. Chiar dacă tatăl lor, Dolek, făcuse intervenții anul trecut pentru a-i aduce la Emalia, iată-i întorşi. Richard, băiețelul de şase ani, şi mama sa Regina; Niusia, acum în vîrstă de unsprezece ani, cosea din nou mănunchiurile de paie de lemnul periilor şi, de la ferestrele înalte, privea camioanele urcînd către Chujowa Górka şi fumul negru al crematoriilor ridicîndu-se deasupra dealului. Plaszów-ul continua să fie aşa cum îl lăsase ea cu un an în urmă. Îi era cu neputință să creadă că se va sfîrşi vreodată.

Dar tatăl ei credea că Oskar va face o listă de oameni şi-i va scoate de acolo. În mintea unora, lista lui Oskar reprezenta ceva mai mult decît o simplă fabulație. Era un minunat car de foc, care avea să coboare pînă jos.

Oskar discută ideea de a lua cu el evreii din Cracovia, într-o noapte, spre sfîrşitul verii, la vila lui Amon. Era încă întuneric. Amon părea încîntat că-l vede. Din cauza sănătății sale precare — atît doctorul Blancke, cît şi Gross îl avertizaseră că, dacă nu reducea din cantitățile de mîncare şi de băutură

pe care le îngurgita, avea să moară — Amon nu prea mai avusese mulți vizitatori în ultima vreme.

Stăteau împreună, bînd în ritmul nou, moderat, impus de Amon. Oskar îi spuse că voia să-şi mute fabrica în Cehoslovacia. Intenționa să ia cu el lucrătorii calificați. S-ar putea să aibă nevoie şi de alți muncitori de la Plaszów, cu diferite calificări. Va cere sprijinul Comitetului de evacuare, ca să găsească un amplasament potrivit, undeva în Moravia de Jos, şi de la Ostbahn, ca să asigure transportul din sud-vestul Cracoviei. Îl înştiința pe Amon că ar fi foarte recunoscător pentru orice sprijin. Menționarea recunoştinței îl excita întotdeauna pe Amon.

— Da, spuse el. Dacă Oskar putea să obțină tot sprijinul de care avea nevoie de la comisiile implicate, Amon va accepta să întocmească o listă.

Cînd toate astea au fost aranjate, Amon dori să joace cărți. Ii plăcea black-jack, o versiune a jocului francez "21" La acest joc, ofițerilor inferiori le venea greu să se lase bătuți, fără ca lucrul acesta să fie evident. Nu permitea prea multă linguşeală. Era, prin urmare, un sport adevărat, preferat de Amon. Pe lîngă asta, în după-amiaza aceea Oskar n-avea interesul să piardă. Era convins că va plăti îndeajuns pentru lista aceea.

Comandantul începu cu mize modeste, bancnote de o sută de zloți, ca şi cum doctorii l-ar fi sfătuit să fie moderat şi în această privință. Licita însă întruna şi cînd miza ajunse la cinci sute de zloți, Oskar fu "servit" cu un as şi un decar, ceea ce însemna că Amon trebuia să-i plătească de două ori miza.

Amon avea un aer profund nemulțumit, dar nu se văicări. Trimise după Helen Hirsch, să le facă o cafea. Ea intră, o parodie de servitoare în casa unui gentleman englez,

îmbrăcată sobru, toată în negru, dar cu ochiul drept închis complet. Era atît de măruntă, încît Amon trebuia să se aplece ca s-o bată. Fata îl cunoştea deja pe Oskar, dar nu se uită la el. Cu aproape un an în urmă îi promisese să o scoată de acolo. De cîte ori venea la vilă, reuşea să se strecoare pe coridor pînă la bucătărie şi s-o întrebe ce mai face. Însemna ceva, dar asta nu-i schimba cu nimic existenţa zilnică. Cu cîteva săptămîni în urmă, de exemplu, cînd supa nu avusese temperatura potrivită — Amon era foarte pedant în ceea ce priveşte supa, petele de muşte de pe coridor şi puricii de pe cîini — comandantul o trimisese după Ivan şi Petr şi le spusese să o ducă sub mesteacănul din curte şi să o împuşte. Privise din uşa-fereastră cum mergea în faţa Mauserului lui Petr şi se ruga în şoaptă de tînărul ucrainian:

— Petr, cine e cea pe care vrei s-o împuşti? Helen, Helen care ţi-a dat prăjituri. Nu poţi s-o împuşti pe Helen, nu-i aşa?

Iar Petr îi răspundea în acelaşi fel, printre dinţii strînşi:

— Helen, nu vreau. Dar dacă n-o fac, mă omoară el pe mine.

Îşi lipise fruntea de coaja pătată a mesteacănului. Pentru că-l întrebase deseori pe Amon de ce nu o ucide, voia să moară simplu, să-l umilească prin supunere. Dar n-a fost cu putinţă. Tremura atît de violent, încît era imposibil ca el să nu bage de seamă. I se loveau genunchi. Apoi îl auzi strigînd de la fereastră:

— Aduceţi căţeaua încoace. Mai e timp s-o împuşcăm. Între timp, poate reuşim s-o educăm.

Ca orice nebun, între crizele sălbatice avea perioade scurte în care încerca să joace rolul stăpînului de treabă. Într-o dimineaţă îi spusese:

— Eşti într-adevăr o servitoare foarte bine pregătită. Dacă după război o să ai nevoie de vreo referinţă, am să ţi-o dau bucuros.

Ştia că erau doar vorbe, un vis cu ochii deschişi. Se făcuse că n-audè, întorcînd către el urechea al cărei timpan i-l spărsese cu o lovitură. Ştia că va muri mai devreme sau mai tîrziu din pricina acceselor lui obişnuite de furie.

Într-o viaţă ca a ei, un zîmbet din partea vizitatorilor era singura mîngîiere. În seara aceea aşează uriaşul ibric de cafea din argint lîngă Herr Kommandant — tot mai bea cafeaua în căni pe care le umplea cu zahăr. Se înclină şi plecă.

Peste o oră, cînd Amon îi datora lui Oskar trei mii şapte sute de zloţi şi se plîngea amar de nenorocul său, Oskar îi sugeră o variaţie a mizei. Va avea nevoie de o slujnică în Moravia, spuse, cînd se va muta în Cehoslovacia. Acolo nu-s atît de inteligente şi bine pregătite ca Helen Hirsch, sînt toate fete de ţară. Sugeră, prin urmare, ca el să joace o singură mînă, "totul sau nimic" Dacă Amon cîştiga, Oskar îi va plăti şapte mii patru sute de zloţi. Dacă era servit, suma va fi paisprezece mii opt sute de zloţi.

— Dar dacă cîştig eu, spuse Oskar, atunci mi-o treci pe listă pe Helen Hirsch.

Amon ceru timp de gîndire.

— Haide, spuse Oskar, oricum ajunge la Auschwitz.

Dar aici era o problemă. Amon se obişnuise atît de mult cu Helen, că pur şi simplu n-ar fi putut s-o lase să plece. Cînd se gîndea la un sfîrşit pentru ea, îşi închipuia că probabil acesta va fi de mîna lui. Dacă o juca la cărţi şi pierdea, va fi obligat, ca orice sportiv vienez, să abandoneze plăcerea acestei crime.

Mult mai la începutul existenţei Plaszów-ului, Schindler

ceruse ca Helen să fie trimisă la Emalia, dar Amon refuzase. Doar cu un an în urmă i se părea că Plaszów-ul va exista timp de decenii şi că el, comandantul, şi slujnica vor îmbătrîni împreună, pînă cînd cine ştie ce greşeală a fetei va duce la întreruperea bruscă a acestei legături. Cu un an în urmă, pe vremea aceasta, nimeni nu ar fi crezut că relaţia se va rupe fiindcă ruşii se găseau în faţa Lwów-ului. În ceea ce-l priveşte pe Oskar, el nu forţase mîna. Nu părea să se vadă în oferta sa nici o paralelă între Dumnezeu şi Satan, jucînd cărţi cu sufletele umane. Nu-şi pusese întrebarea cu ce drept mizase pe fată. Dacă pierdea, şansa de a o scoate de acolo pe altă cale era minimă. Dar toate şansele păreau mici în anul acela, chiar şi a lui.

Oskar se ridică şi cotrobăi prin încăpere, căutînd o hîrtie cu antet. Scrise o frază sub care Amon avea să semneze dacă pierdea. "*Autorizez ca numele deţinutei Helen Hirsch să fie adăugat la orice listă de muncitori calificaţi, dizlocaţi o dată cu atelierele domnului Oskar Schindler*"

Amon împărţi cărţile şi îi dădu lui Oskar un nouă şi un cinci. Oskar mai ceru carte. Primi un cinci şi un as. Ar trebui să meargă. Apoi Amon îşi dădu cărţile. Apăru un patru apoi un rege. Dumnezeule din ceruri, spuse — era un gentleman şi prea educat ca să folosească obscenităţi. Sînt terminat. M-am dus. Rîse puţin, dar nu prea amuzat. Primele mele cărţi, explică, erau un trei şi un cinci. Cu patru aş fi avut o şansă. După aia am primit afurisitul ăsta de rege.

Pînă la urmă semnă hîrtia. Oskar o ridică împreună cu toate cîştigurile din seara aceea şi i le întinse.

— Ai grijă de fată spuse, o să vină vremea să plecăm.

Afară în bucătărie, Helen Hirsch nu ştia că fusese salvată

la un joc de cărți.

Poate că din pricină că Oskar i-a povestit lui Stern întîmplările din seara aceea, zvonurile despre planul lui au pătruns pînă în blocul administrativ şi în ateliere. *Exista* o listă a lui Schindler. Merita să dai orice ca să figurezi pe ea.

31

La un moment dat, în cursul unei discuții despre Schindler, prietenii încă în viață ai domnului direc tor vor clipi şi vor clătina din cap şi vor începe operația, aproape matematică, de a aduna motivele sale. Pentru că unul dintre cele mai obişnuite păreri ale "evreului Schindler" este "Nu ştiu de ce a făcut-o" S-ar putea spune de la început că Oskar era un jucător, un sentimental căruia-i plăceau transparența şi simplitatea gestului caritabil; că Oskar era, prin temperament, un anarhist căruia îi plăcea să ridiculizeze sistemul; că, dincolo de această senzualitate evidentă, se ascundea capacitatea de a se mînia în fața sălbăticiei umane, de a reacționa la ea şi de a nu se lăsa copleşit. Dar nici una dintre acestea, trecute pe listă, însumate, nu explică încăpățînarea cu care a pregătit, în toamna anului 1944, ultimul adăpost pentru cei ce ieşeau din şcoala Emaliei — şi nu numai pentru ei.

La începutul lui septembrie s-a dus pînă la Podgórze şi l-a vizitat pe Madritsch care, în momentul acela, avea angajați în fabrica sa de uniforme peste trei mii de deținuți. Fabrica urma să fie dezafectată. Madritsch îşi primea maşinile de cusut, iar muncitorii aveau să dispară.

— Dacă facem împreună o cerere, spuse Oskar, putem scoate peste patru mii, ai tăi şi ai mei. Putem să-i trimitem undeva, cît de cît în siguranţă, jos, în Moravia.

Madritsch va fi întotdeauna, şi pe bună dreptate, amintit cu recunoştinţă în cuvintele deţinuţilor care au supravieţuit fabricii lui. Pîinea şi puii pe care îi strecurase în fabrică au fost plătiţi din buzunarul lui, cu un risc enorm. Putea fi considerat un individ mult mai stabil decît Oskar, nu atît de strălucitor şi fără atîtea obsesii. Nu fusese arestat. Dar manifestase mai multă omenie care i-ar fi periclitat siguranţa pe vremea aceea şi, fără voinţa şi energia de care a dat dovadă, ar fi terminat la Auschwitz.

Acum Oskar îi prezenta o versiune a unui lagăr Madritsch-Schindler, undeva pe înălţimile Jesenik. Un mic cătun industrial, mărunt şi plin de fum.

Madritsch a fost atras de idee, dar nu s-a grăbit să spună "da" Înţelegea că, deşi pierduse războiul, sistemul SS, în loc să se îndulcească, devenise mult mai implacabil. Era îndreptăţit să creadă că — în lunile următoare — deţinuţii de la Plaszów vor fi înghiţiţi de lagărele morţii din vest. Căci dacă Oskar dădea dovadă de încăpăţînare şi se lăsa stăpînit de obsesii, aşa erau şi Biroul Central SS şi valoroşii lui ofiţeri, comandanţii lagărelor de concentrare.

Totuşi, nu a zis "nu" Avea nevoie de timp să se gîndească la asta. Deşi nu putea să i-o spună lui Oskar, e de crezut că se temea să împartă spaţiile de producţie cu un individ repezit, demonic, ca Herr Schindler.

Fără vreo aprobare explicită din partea lui Madritsch, Oskar o porni la drum. Se duse la Berlin şi-l invită la masă pe colonelul Erich Lange.

— Pot să mă axez numai pe producţia de proiectile, îi

spuse Oskar. Pot să-mi transfer maşinile.

Poziţia lui Lange era crucială. Putea să garanteze contracte, putea să emită recomandări serioase, de care Oskar avea nevoie la Comisia de evacuare şi pentru oficialităţile germane din Moravia. Mai tîrziu, Oskar va spune despre această ciudată eminenţă cenuşie că îi acordase un ajutor considerabil. Lange se afla în acea stare de disperare şi dezgust caracteristică multora dintre cei care lucrau *în* interiorul sistemului, dar nu întotdeauna *pentru* el.

— Se poate face, spuse Lange, dar o să fie nevoie de bani. Nu pentru mine, pentru alţii.

Prin intermediul lui Lange, Oskar cunoscu un ofiţer de la Comisia de evacuare OKH din Bendlestrasse. Era de prevăzut, spuse acest ofiţer, că, în principiu, evacuarea va fi aprobată. Dar exista un obstacol major. Guvernatorul şi Gauleiterul Moraviei, care îşi exercita funcţiile din castelul de la Liberec, socotea oportun să ţină lagărele de muncă evreieşti în afara provinciei sale. Nici SS-ul, nici Inspectoratul pentru armament nu reuşiseră pînă atunci să-l facă să-şi schimbe atitudinea.

— Un om potrivit ca să te scoată din acest impas, spuse ofiţerul, ar fi inginerul Wehrmacht-ului de la sediul de la Troppau al Inspectoratului pentru armament, un om pe nume Sussmuth. Oskar putea discuta cu el şi despre alte amplasamente disponibile în Moravia. Între timp, Herr Schindler putea să se bizuie pe sprijinul Comisiei centrale de evacuare. Dar trebuie să înţelegeţi că, avînd în vedere presiunile la care sînt supuşi componenţii acesteia şi felul în care războiul a afectat situaţia personală a fiecăruia, ar fi mult mai dispuşi să dea un răspuns rapid dacă aţi fi atent cu ei în vreun fel oarecare. Noi, sărmanii locuitori de la oraşe, ducem lipsă de şuncă,

ţigări, băutură, haine, cafea, genul ăsta de lucruri.

Ofiţerul părea să creadă că Oskar poartă cu el jumătate din producţia din vreme de pace a Poloniei. Cum nu era cazul să alcătuiască un pachet cu daruri pentru domnii din comisie, Oskar a trebuit să cumpere toate aceste produse de lux la preţurile de pe piaţa neagră a Berlinului. Un bătrîn domn de la Adler era în stare să obţină pentru Herr Schindler şnaps bun, la un preţ redus, de aproape optzeci de Reichsmarks sticla. Şi nu le poţi trimite domnilor din comisie mai puţin de o duzină. Cafeaua, totuşi, era ca aurul, iar havanele ajunseseră la un preţ fabulos. Oskar le-a cumpărat cu grămada şi le-a băgat în coş.

Pe la jumătatea negocierilor, Amon Goeth a fost arestat.

Probabil că a scris cineva o notă informativă despre el, vreun ofiţer inferior invidios sau un cetăţean conştiincios, care a vizitat vila şi a fost şocat de stilul sibarit al domnului comandant. Un anchetator SS cu grad înalt, numit Eckert, începu să cerceteze afacerile lui Amon. Focurile de armă pe care Amon le trăsese din balcon nu prezentau interes pentru anchetă, însă delapidările şi tranzacţiile de pe piaţa neagră — da; ca şi plîngerile depuse de unii dintre subordonaţii SS pe care îi tratase prea sever.

Amon plecase în concediu la Viena, şi locuia la tatăl său, editorul Amon Franz Goeth, cînd îl arestară cei din SS. Percheziţionară de asemenea şi un apartament pe care Hauptsturmführer-ul îl avea în oraş şi descoperiră un depozit de bani, aproape optzeci de mii de Reichsmarks, a căror provenienţă, spre satisfacţia lor, Amon nu putu s-o justifice. Găsiră, de asemenea, îngrămădite pînă în tavan, aproape un milion de ţigări. Părea că apartamentul vienez al lui Amon era mai degrabă un depozit decît un *pied-á-terre*.

Ar putea părea surprinzător la prima vedere că SS-ul — de fapt ofițerii Biroului Cinci al Biroului Central al Securității Reich-ului — urmărea arestarea unui slujitor atît de eficient ca Hauptsturmführer-ul Goeth. Dar efectuaseră deja investigații asupra unor nereguli la Buchenwald și încercaseră să-l inculpe pe comandantul Koch. Încercaseră chiar să găsească dovezi pentru arestarea renumitului Rudolf Höss, comandantul de la Auschwitz și interogaseră o evreică din Viena care, presupuneau ei, fusese lăsată însărcinată de această vedetă a rețelei de lagăre. În aceste condiții, Amon, nebun de furie în apartamentul său pe care îl răscoleau, nu avea motive să spere la prea multă clemență.

Îl duseră la Breslau, într-o închisoare SS, în așteptarea cercetărilor și a procesului. Dovediră că nu cunoșteau felul în care se desfășurau afacerile la Plaszów pentru că merseră la vilă și îi luară un interogatoriu Helenei Hirsch, suspectînd-o de a fi implicată în învîrtelile lui Amon. În lunile următoare avea să fie ridicată de două ori și dusă în celulele de sub barăcile SS de la Plaszów, pentru interogatorii. Îi puseră întrebări despre legăturile lui Amon cu piața neagră, despre agenții săi, despre felul cum organizase atelierul de bijuterii de la Plaszów, croitoria, atelierul de tapițerie. Nimeni nu o lovi și nu o amenință. Dar convingerea lor că făcea parte din bandă o chinuia. Dacă Helen se gîndise vreodată la o salvare neașteptată, n-ar fi îndrăznit să viseze că Amon va fi arestat de propriii săi camarazi. Dar simțea că își pierde încet-încet mințile în camera de interogatoriu cînd, sub acoperirea legii, încercau să o așeze pe același taler al balanței cu Amon.

— Chilowicz ar fi putut să vă ajute, le spuse. Dar Chilowicz e mort.

Erau polițiști de meserie și după o vreme hotărîră că

fata nu le putea spune nimic, cu excepția unor informații mărunte despre somptuoasa bucătărie de la vilă. Ar fi putut să-i pună întrebări despre vînătăile ei, dar știau că nu-l puteau acuza pe Amon de sadism. Cînd făcuseră investigații asupra comportamentului sadic în lagărul de la Sachsenhausen, fuseseră dați cu forța afară de către gărzile înarmate. La Buchenwald găsiseră un martor ocular, un subofițer care acceptase să depună mărturie împotriva comandantului, dar informatorul fusese găsit mort în celulă. Șeful unei echipe SS de investigații ordonase ca mostre de otravă găsite în stomacul subofițerului să fie administrate la patru prizonieri ruși. Îi urmărise cum mor și astfel distruse dovada împotriva comandantului și a doctorului lagărului. Chiar dacă obținuse o acuzație pentru omor și comportament sadic, era o judecată ciudată. De fapt, determinase personalul lagărului să strîngă rîndurile și să scape de dovezile vii. Prin urmare, cei de la Biroul V nu-i cerură explicații fetei asupra originii vînătăilor ei. Rămaseră la delapidare și pînă la urmă încetară să o mai necăjească.

Îl interogară și pe Mietek Pemper. Era de-ajuns de isteț ca să nu le spună prea multe despre Amon, desigur nu despre crimele sale împotriva oamenilor. Cunoștea prea puțin, mai mult zvonuri, despre fraudele comise de el. Jucă jocul dactilografului bine crescut și neutru, care n-a avut de-a face decît cu materiale nesecrete. "Domnul comandant nu discuta niciodată astfel de probleme cu mine", afirma întruna. Dar, dincolo de această atitudine, trebuie să fi suferit și el de aceeași nemulțumire ca și Helen Hirsch. Dacă exista vreun eveniment care să-i garanteze o șansă de viață, acesta era arestarea lui Amon, căci n-avea nici o îndoială că viața sa avea să dureze doar pînă la sosirea rușilor la Tarnów, cînd Amon își va dicta

ultimele scrisori şi apoi îşi va asasina dactilograful. Ceea ce îl îngrijora pe Mietek, deci, era posibilitatea ca Amon să fie eliberat prea curînd.

Dar nu-i interesa doar problema speculaţiilor financiare ale lui Amon. Obersharführer-ul Lorenz Landsdorfer îi spusese anchetatorului SS care îl interogă pe Pemper că Hauptsturmführer-ul Goeth îi dăduse stenografului său evreu să dactilografieze directive şi planuri destinate garnizoanei din Plaszów în cazul unui asalt al lagărului de către partizani. Explicîndu-i lui Pemper cum trebuie dactilografiate, Amon îi arătase chiar copii ale unor planuri similare ale altor lagăre de concentrare. Judecătorul era atît de alarmat de această dezvăluire de documente secrete unui deţinut evreu, încît ordonă arestarea lui Pemper.

Pemper petrecu două săptămîni mizerabile într-o celulă de sub barăcile SS. Nu l-au bătut, dar a fost interogat regulat de o serie de investigatori de la Biroul V şi de către doi judecători SS. Şi-a închipuit că în ochii lor se citea hotărîrea de a-l împuşca. Într-o zi, în timp ce-i puneau tot soiul de întrebări despre planurile de urgenţă de la Plaszów, Pemper îşi întrebă anchetatorii:

— De ce mă ţineţi aici? Închisorile sînt toate la fel. Am, oricum, o sentinţă pe viaţă.

Era un argument calculat să ducă la o finalitate — fie eliberarea din celulele acelea, fie un glonţ. După ce şedinţa luă sfîrşit, mai urmară cîteva ore de nelinişte, apoi uşa celulei se deschise din nou. L-au scos afară şi l-au retrimis în baraca sa din lagăr. Nu a fost însă şi ultima dată cînd va fi luat la întrebări asupra unor probleme legate de comandantul Goeth.

Se părea că, după arestarea comandantului, subordonaţii săi nu prea se grăbeau să dea referinţe bune despre el.

Erau foarte prudenți. Aşteptau. Bosch, care dăduse pe gît o mare parte din băutura comandantului, îi spuse Untersturmführer-ului John că era prea primejdios să încerce să mituiască obsedații anchetatori de la Biroul V. Cît despre superiorii lui Amon, Scherner pleçase, fiind trimis să vîneze partizani — şi pînă la urmă va fi ucis într-o ambuscadă în pădurile Niepolomice. Amon era în mîinile unor oameni de la Oranienburg care nu cinaseră niciodată la Goethhaus. Sau, dacă o făcuseră, fuseseră fie cutremurați, fie atinşi de invidie.

După eliberarea sa de către SS, Helen Hirsch începu să lucreze pentru noul comandant, Hauptsturmführer-ul Buscher. Primi o notă amicală din partea lui Amon, prin care acesta-i cerea să facă un pachet cu haine, nişte romane de dragoste şi polițiste şi ceva alcool, cu care să-şi îndulcească şederea în celulă. Era ca o scrisoare din partea unei rude. Începea cu: "Te-aş ruga să fii bună să-mi trimiți următoarele" şi se termina cu: "Sper să ne revedem în curînd"

Între timp, Oskar vizitase piața oraşului Troppau în vederea întîlnirii cu inginerul Sussmuth. Adusese cu el băutură şi diamante, dar în acest caz nu a fost nevoie de ele. Omul i-a spus că propusese deja ca o parte dintre lagărele mici evreieşti să fie amplasate în oraşele de graniță ale Moraviei, ca să producă în folosul Inspectoratului pentru armament. Astfel de lagăre se vor afla, desigur, sub controlul centralizat al Auschwitz-ului sau al Gröss-Rosen-ului, pentru că zonele de influență ale marilor lagăre de concentrare traversau granița polono-cehoslovacă. Dar prizonierii se aflau mai în siguranță în micile lagăre de muncă decît în marile necropole ca Auschwitz. Sussmuth nu avusese, desigur, succes. Castelul de la Liberec aruncase la coş propunerea. Inginerul nu dispu-

nea de nici un argument convingător. Oskar — cu sprijinul pe care îl primea de la Lange şi de la domnii din Comisia de evacuare — acesta putea fi argumentul.

Sussmùth avea în biroul său o listă de amplasamente potrivite pentru a primi fabricile evacuate din zona afectată de război. În apropiere de oraşul natal al lui Oskar, Zwittau, la marginea unui sat numit Brinnlitz, se afla o mare fabrică de textile, proprietatea fraţilor Hoffman. În Viena, oraşul lor natal se ocupaseră cu comerţul de unt şi brînză, dar veniseră în zona sudetă în urma legiunilor, aşa cum ajunsese şi Oskar la Cracovia, şi deveniseră magnaţi în domeniul textilelor. O întreagă anexă a fabricii lor zăcea neutilizată, folosită ca depozit pentru maşinile de ţesut scoase din uz. Un amplasament ca acesta era deservit de nodul feroviar de la Zwittau, unde cumnatul lui Schindler răspundea de depoul de mărfuri, iar o linie secundară trecea chiar pe lîngă poartă.

— Fraţilor Hoffman le place să obţină profit din orice, spuse Sussmuth zîmbind. Se bucură de oarecare sprijin din partea autorităţilor locale ale partidului, îi au în buzunar pe cei din Consiliul districtual şi pe şeful districtului. Dar dumneata îl ai în spate pe colonelul Lange. Am să scriu de îndată la Berlin, promise Sussmuth, şi am să recomand folosirea anexei lui Hoffman.

Oskar cunoştea din copilărie satul german Brinnlitz. Numele vădea caracterul său rasist, căci cehii i-ar fi spus Brenec, aşa cum un Zwittau cehoslovac ar fi devenit Zvitavy. Cetăţenilor din Brinnlitz nu le convenea ideea ca în vecinătatea lor să se afle peste o mie de evrei. Nici oamenii din Zwittau, de unde erau recrutaţi o parte din lucrătorii lui Hoffman, nu ar fi agreat această contaminare a retrasei lor zone rustic-industriale, aşa de aproape de sfîrşitul războiului.

În orice caz, Oskar făcu un drum pînă acolo cu maşina, ca să evalueze rapid situaţia. Nu trecu pe la biroul fraţilor Hoffman, pentru că în felul acesta l-ar fi pus în gardă pe cel mai dur dintre ei, conducătorul propriu-zis al companiei. Dar reuşi să colinde anexa fără să fie luat la întrebări. Era o baracă industrială demodată, cu două etaje, construită împrejurul unei curţi. Parterul, foarte înalt, era plin de maşini vechi şi lăzi cu lînă. Etajul superior fusese probabil destinat birourilor sau echipamentului mai uşor. Podeaua sa n-ar rezista greutăţii marilor prese. La parter puteau fi amplasate noile ateliere DEF, birourile şi, într-un colţ, apartamentul domnului director. La etaj puteau fi plasate barăcile deţinuţilor.

Era încîntat de locul acela. Se întoarse la Cracovia, nerăbdător să înceapă, să cheltuiască banii necesari, să vorbească din nou cu Madritsch. Căci Sussmuth putea găsi şi pentru Madritsch un loc, poate chiar la parter, în Brinnlitz. Cînd se întoarse, constată că un bombardier aliat lovit de un avion de vînătoare al Luftwaffe se prăbuşise peste cele două barăci de la capătul micului său lagăr. Fuselajul înnegrit se ridica strîmb deasupra resturilor strivite ale barăcilor. La Emalia mai rămăsese doar un mic grup de deţinuţi, ca să expedieze produsele şi să întreţină maşinile. Îl văzuseră coborînd în flăcări. Înăuntru fuseseră doi bărbaţi care arseseră de vii. Cei de la Luftwaffe, care veniseră să-i ia, îi spuseseră lui Adam Garde că fusese un bombardier Stirling pilotat de australieni. Unul dintre ei ţinea în mînă resturile carbonizate ale unei biblii în engleză. Probabil că se prăbuşise cu ea în mînă. Alţi doi se paraşutaseră în suburbii. Unul fusese găsit mort din cauza rănilor, atîrnat în hamurile paraşutei. Partizanii ajunseseră primii la celălalt şi îl ascundeau pe undeva. Australienii avuseseră misiunea de a arunca provizii parti-

zanilor din pădurile seculare de la est de Cracovia.

Dacă Oskar căuta vreo confirmare, o găsise. Bărbaţii aceştia veniseră atîta cale dintr-un mic orăşel necunoscut din Australia ca să-şi găsească sfîrşitul la Cracovia. Telefonă imediat responsabilului cu mijloace rulante de la biroul Ostbahn şi-l invită la cină, să discute eventuala necesitate a unor vagoane-platformă.

La o săptămînă după ce Oskar vorbi cu Sussmuth, domnii de la Comisia de armament din Berlin trimiseră instrucţiuni guvernatorului Moraviei ca anexa lui Hoffman din Brinnlitz să fie repartizată firmei de armament a lui Oskar. Funcţionarii guvernatorului nu au putut face nimic, îi spuse Sussmuth lui Oskar la telefon, decît să încetinească circuitul hîrtiilor. Dar Hoffman şi alţi membri ai partidului din zonă se întîlniseră deja şi adoptaseră o rezoluţie împotriva pătrunderii lui Oskar în Moravia. Kreisleiter-ul partidului (ofiţerul districtual) din Zwittau se duse la Berlin pentru a se plînge că deţinuţii evrei din Polonia vor constitui un pericol pentru sănătatea germanilor din Moravia. Şi, pentru prima dată în istoria modernă a acestei regiuni, putea izbucni acolo difteria, iar micile ateliere de armament ale lui Oskar, de o valoare îndoielnică pentru efortul de război, vor atrage fără îndoială bombardierele aliate, producînd distrugeri importantelor fabrici Hoffman. Mulţimea de criminali evrei din lagărul lui Schindler va depăşi numărul restrîns al populaţiei cinstite din Brinnlitz, aidoma unui cancer în coasta Zwittaului.

Un protest de felul acesta nu avea nici o şansă cîtă vreme ajunsese pe biroul lui Erich Lange din Berlin. Apelurile la Troppau au fost anulate de cinstitul Sussmuth. Şi totuşi, pe pereţii oraşului natal al lui Oskar apărură afişe "Nu lăsaţi să

vină criminalii evrei"

Iar Oskar plătea. Plătea Comitetul de evacuare din Cracovia să grăbească obținerea permiselor pentru transferul mașinilor sale. Departamentul economic din Cracovia fusese "încurajat" să emită autorizațiile pentru transferul de fonduri. Banul nu era prea apreciat în zilele acelea, așa că plăti în bunuri: kilograme de ceai, perechi de pantofi de piele, covoare, cafea, conserve de pește. Își petrecea după-amiezile pe străduțele înguste de lîngă piața din Cracovia, tocmindu-se și achiziționînd la prețuri cutremurătoare tot ce-și doreau acei birocrați. Altfel, era sigur, îl vor lăsa să aștepte pînă cînd ultimul dintre evreii săi va ajunge la Auschwitz.

Sussmuth îi spuse că locuitorii din Zwittau scriau Inspectoratului pentru armament, acuzîndu-l pe Oskar de afaceri pe piața neagră.

— Dacă-mi scriu mie, spuse Sussmuth, poți fi sigur că aceleași scrisori ajung și la șeful poliției din Moravia, Obersturmführer-ul Otto Rasch. Ar trebui să te prezinți lui Rasch ca să-și dea seama ce tip încîntător ești.

Oskar îl cunoștea pe Rasch de cînd era șeful poliției SS de la Katowice. Rasch era, printr-o întîmplare fericită, un prieten al președintelui societății Ferrum AG, de la Sosnowiec, de unde Oskar cumpăra oțelul. Dar, grăbindu-se pînă la Brno ca s-o ia înaintea informatorilor, Oskar nu se baza pe ceva atît de nesigur ca prietenia. Luă cu el un briliant pe care, nu se știe cum, i-l arătă în cursul discuției. Cînd piatra traversă masa, rămînînd de partea lui Rasch, frontul de la Brno al domnului director era consolidat.

Oskar estimă mai tîrziu că cheltuise cîteva sute de mii de Reichsmarks — aproape patruzeci de mii de dolari — ca să-i ungă pe toți cei de care avea nevoie pentru transferul la

Brinnlitz. Puțini dintre supraviețuitorii grupului său vor considera vreodată cifra ireală, deşi sînt şi din aceia care scutură capetele şi spun: "Nu, mai mult, trebuie să fi fost mai mult de atît!"

Oskar întocmise ceea ce numea o listă pregătitoare şi o prezentă Blocului administrativ. Conținea mai mult de o mie de nume, ale tuturor deținuților din lagărul de la Emalia, ca şi cîteva nume noi. Numele Helenei Hirsch apărea pentru prima dată, iar Amon nu se afla acolo ca să se împotrivească.

Lista avea să se mărească dacă Madritsch era de acord să meargă împreună cu el în Moravia. Aşa că Oskar continua să insiste pe lîngă Titsch, aliatul său întru cucerirea lui Madritsch. Aceia dintre prizonierii lui Madritsch care erau mai apropiați de Titsch ştiau că se întocmea o listă, că puteau avea acces la ea, mai ales că acesta le spusese fără ocol "trebuie să ajungeți pe listă" În teancurile de hîrtii de la Plaszów, duzina de pagini cu nume ale lui Oskar erau singurele hîrtii care aveau vreo legătură cu viitorul.

Dar Madritsch tot nu se putuse hotărî în privința alianței cu Oskar, şi a alăturării celor trei mii de nume ale oamenilor săi.

Există o incertitudine, potrivit unei legende, asupra cronologiei exacte a întocmirii listei lui Oskar. Incertitudinea nu se referă la existența listei — o copie a acesteia poate fi văzută astăzi în arhivele de la Yad Vashem. Aşa cum vom vedea, nu există dubii nici asupra numelor trecute acolo de Oskar şi de Titsch, în ultimul minut, şi ataşate hîrtiilor oficiale. Numele de pe liste sînt limpezi, dar circumstanțele în care au fost înregistrate alimentează legendele. Problema rezidă în faptul că lista este evocată cu o intensitate care, prin însăşi forța ei,

produce distorsiuni. *Lista* este un bun absolut. *Lista* este viață. De jur-împrejurul marginilor ei scorojite se deschide golul, prăpastia.

O parte dintre cei ale căror nume apar pe listă spun că la vila lui Goeth a avut loc o petrecere, o reuniune a SS-iştilor şi a patronilor pentru a sărbători vremurile bune de odinioară. Cîțiva cred chiar că a fost şi Goeth acolo, dar, întrucît SS-ul nu accepta ieşirea pe cauțiune, aceasta este imposibil. Alții cred că petrecerea a avut loc în apartamentul lui Oskar de deasupra fabricii. Timp de mai bine de doi ani, Oskar dăduse acolo petreceri fastuoase. Un deținut din Emalia îşi aminteşte de primele luni ale anului 1944, cînd era de serviciu în fabrică şi Oskar coborîse din apartament la ora 1, alungat de zgomotul de sus, şi adusese cu el două prăjituri, două sute de țigări şi o sticlă pentru prietenul său, paznicul.

La petrecerea finală, de la Plaszów, oriunde o fi avut ea loc, printre oaspeți s-au numărat doctorul Blancke, Bosch şi, după unele mărturii, Oberführer-ul Scherner, venit în vacanță de la vînătoarea lui de partizani. S-au aflat acolo şi Madritsch şi Titsch. Acesta din urmă va declara mai tîrziu că Madritsch i-a comunicat lui Oskar pentru prima dată că nu va merge cu el în Moravia.

— Am făcut tot ce am putut pentru evrei, i-a spus Madritsch. Părea o afirmație rezonabilă. Era hotărît, aşa că nu mai avea sens să discute, deşi a mărturisit că Titsch insistase zile în şir.

Madritsch era doar un om. Mai tîrziu va fi cinstit ca atare. Credea pur şi simplu că "Planul Moravia" nu avea sorți de reuşită. Dacă ar fi crezut altfel, sînt semne că ar fi încercat.

Se mai ştie despre petrecere că s-a desfăşurat într-o atmosferă tensionată, pentru că lista lui Schindler trebuia să

fie gata pînă seara. Acesta este un element care coincide în toate versiunile poveştii. Supraviețuitorii pot doar să speculeze dacă au auzit sau nu pentru prima dată despre asta de la Oskar, un ins predispus să fabuleze. Dar la începutul anilor '60, Titsch în persoană a depus mărturie în acest sens. Poate că noul şi temporarul comandant de la Plaszów, Hauptsturmführer-ul Büscher, i-a spus lui Oskar: "Termină cu prostiile, Oskar! Trebuie să terminăm cu hîrtiile şi cu transportul" Poate că a mai fost şi un termen impus de Ostbahn, legat de disponibilitatea mijloacelor de transport.

La sfîrşitul listei lui Oskar, Titsch a dactilografiat deasupra semnăturilor oficiale numele acelor deținuți de la Madritsch ale căror chipuri reuşise să şi le amintească. Au fost adăugate acolo aproape şaptezeci de nume scrise de Titsch din ce-şi aminteau el şi Oskar. Printre acestea se numărau cele ale familiei Feigenbaum, cu fiica lor adolescentă care suferea de un cancer osos incurabil şi adolescentul Lutek, cu priceperea lui îndoielnică în repararea maşinilor de cusut. Acum toți deveniseră, aşa cum a spus Titsch, "muncitori specializați în producerea de armament" În apartament s-a cîntat, s-a vorbit tare şi s-a rîs, s-a fumat mult, iar într-un colț, Oskar şi Titsch se întreceau să găsească noi nume, străduindu-se să-şi imagineze cum se scriu numele poloneze.

Pînă la urmă, Oskar a fost nevoit să pună stavilă acestui elan.

— Am întrecut măsura, spuse. Or să sară în sus cînd vor vedea numărul celor pe care i-am trecut aici.

Titsch continuă să-şi stoarcă creierii în căutare de nume, iar a doua zi dimineață se trezi blestemîndu-se pentru că unul dintre acestea îi venise în minte prea tîrziu. Dar acum atinsese limita, chinuit de propria-i străduință. Fusese pe punctul de a

crea oameni din neant doar gîndindu-se la ei. Nu i-a fost greu s-o facă, de aceea aerul greu din apartamentul lui Schindler i se părea atît de irespirabil.

Lista era totuşi atacabilă din cauza unuia dintre funcţionari, Marcel Goldberg. Lui Büscher, noul comandant, nu-i păsa — între anumite limite — cine era trecut pe listă. Prin urmare, Goldberg avea puterea să se joace cu aceste limite. Prizonierii ştiau deja că se lăsa mituit. Şi familia Dresner aflase. Juda Dresner — unchiul acelei Genia-Scufiţa-Roşie, soţul doamnei Dresner căreia i se refuzase mai demult o ascunzătoare într-un perete şi tatăl lui Janek şi al micuţei Danka — avea să treacă la fapte. L-a plătit pe Goldberg, va spune familia simplu, ca să explice cum ajunseseră pe lista lui Schindler. N-au ştiut niciodată ce i-a dat. Probabil că bijutierul Wulkan a reuşit în acelaşi fel să se treacă pe listă împreună cu soţia şi copilul. Lui Poldek Pfefferberg, pe vremuri achizitor de covoare, căţei şi inele cu diamante de pe piaţa neagră pentru Oskar, i-a spus despre listă un subofiţer SS pe nume Hans Schreiber. Schreiber, un tînăr abia trecut de treizeci de ani, era tot atît de rău văzut în Plaszów ca oricare alt SS-ist, dar Pfefferberg devenise un fel de favorit al acestuia, în cadrul sistemului de relaţii statornicite între deţinuţi, ca indivizi, şi personalul SS. Totul începuse într-o zi cînd Pfefferberg, ca şef al barăcii sale, primise însărcinarea să spele ferestrele. Schreiber inspectă sticla, descoperi o urmă şi începu să se răstească la el în maniera care prevestea aproape întotdeauna o execuţie. Pfefferberg se pierdu cu firea şi îi spuse că amîndoi ştiau că ferestrele erau perfect curate şi că Schreiber căuta doar un pretext ca să-l împuşte. În cazul acesta ar trebui să o facă fără să mai piardă vremea. Ciudat, izbucnirea îl amuzase

pe Schreiber, care după aceea luă obiceiul să-l oprească din cînd în cînd pe Pfefferberg şi să-l întrebe cum se simt el şi soţia lui, iar cîteodată îi dădea chiar un măr pentru Mila. În vara anului 1944, Poldek a apelat înnebunit la el ca s-o scoată pe Mila dintr-un transport de femei pregătit pentru a fi trimis de la Plaszów în lagărul nefast de la Stutthof, pe Baltica. Mila se afla deja în coloanele care urcau în vagoanele de vite cînd Schreiber sosi fluturînd o bucată de hîrtie şi strigînd-o. Altă dată, într-o duminică, a apărut beat la baraca lui Pfefferberg şi, de faţă cu el şi alţi cîţiva prizonieri, a început să plîngă péntru ceea ce el numea "îngrozitoarele lucruri" pe care le făcuse la Plaszów. Avea de gînd, spunea, să se spele de aceste păcate pe frontul de est. Pînă la urmă avea s-o facă.

Acum îi relată lui Poldek despre lista întocmită de Schindler sfătuindu-l să facă tot ce-i stă în puteri ca să-şi înscrie numele pe ea. Poldek se duse pînă la Blocul administrativ să-l implore pe Goldberg să adauge pe listă numele său şi al Milei. În ultimul an şi jumătate, Schindler îl vizitase adesea pe Poldek în garajul lagărului şi-i promisese întotdeauna ajutor. Poldek devenise un sudor atît de priceput, încît supraveghetorii garajului care, pentru a rămîne în viaţă, se străduiau să facă lucrări de înaltă calitate, nu i-ar fi dat niciodată drumul să plece. Acum Goldberg avea lista în mînă — îşi adăugase deja propriul nume — şi vechiul prieten al lui Oskar, cîndva un oaspete obişnuit în apartamentului din Straszewski, se aştepta să fie trecut acolo doar de dragul lui.

— Ai vreun diamant? îl întrebă Goldberg.

— Vorbeşti serios? întrebă la rîndul lui Poldek.

— Pentru lista asta, spuse el, apăsînd paginile cu degetul arătător ca un om învestit cu puteri deosebite, e nevoie de

diamante.

Acum, cînd Hauptsturmführer-ul Goeth, marele iubitor de muzică vieneză, se afla în închisoare, frații Rosner, menestrelii curții, erau liberi să-şi treacă numele pe listă. Ca şi Dolek Horowitz de altfel, care îşi trimisese ceva mai devreme soția şi copiii la Emalia, îl convinsese acum pe Goldberg să-l treacă pe el, cu soția, fiul şi fiica. Horowitz lucrase întotdeauna la depozitul central de la Plaszów şi reuşise să dosească unele mici comori. Acum le folosea pentru a-l plăti pe Marcel Goldberg.

Printre cei incluşi pe listă se aflau şi frații Bejski, Uri şi Moshe, prezentați oficial ca reglor şi, respectiv, proiectant. Uri ştia ceva despre arme, iar Moshe avea darul de a falsifica documente. Circumstanțele în care a fost întocmită lista sînt atît de neclare, încît nu se poate spune dacă au fost trecuți pe listă exclusiv datorită acestor talente.

Józef Bau, ceremoniosul mire, va fi inclus la un moment dat, dar fără ştirea lui. Lui Goldberg îi convenea să păstreze un secret total în privința listei. Potrivit firii sale, este de presupus că dacă Bau a făcut o tentativă personală pentru a-l aborda pe Goldberg, aceasta nu putea fi decît în sensul includerii mamei, soției, şi a lui însuşi pe listă. Nu va afla decît prea tîrziu că doar el figura pe lista pentru Brinnlitz.

Cît despre Stern, Herr Direktor l-a trecut de la început. Stern era singurul confident pe care îl avusese Oskar vreodată, şi avea mare încredere în el. De la 1 octombrie, nici unui deținut evreu nu i se îngăduise să iasă din Plaszów sub nici un motiv. În acelaşi timp, conducerea închisorilor poloneze începuse să posteze santinele la barăci pentru a împiedica deținuții evrei să facă troc cu polonezii, pentru pîine. Prețul pîinii pe

piața neagră atinsese o cotă greu de exprimat în zloți. În trecut puteai să cumperi o bucată pentru o haină veche, două sute cincizeci de grame pentru o cămașă curată. Acum, ca și la Goldberg, era nevoie de diamante.

În prima săptămînă a lunii octombrie, Oskar și spătosul său manager Bankier, vizitară Plaszów-ul sub un pretext oarecare și, ca de obicei, se duseră să-l vadă pe Stern la biroul de construcții. Masa lui Stern se afla în holul care ducea la vechiul birou al lui Amon. Acum se putea discuta aici mult mai liber decît înainte. Stern îi vorbi lui Schindler despre prețul umflat al pîinii. Oskar se întoarse către Bankier și murmură:

— Ai grijă ca Weichert să primească cincizeci de mii de zloți.

Michael Weichert era conducătorul JUS, o organizație de binefacere îngăduită de germani pentru păstrarea bunelor relații cu Crucea Roșie Internațională. Deși mulți evrei considerau poziția lui ambiguă, iar cei din Rezistență îl condamnau, el se străduia ca în limitele reduse admise de postul său, să facă rost de pîine pentru mulți deținuți și de documente false pentru alții. Nu pretinsese niciodată recunoștință sau vreo răsplată în bani și, după război, un tribunal israelian îl va disculpa de acuzația de a fi colaborat cu germanii. Era exact omul potrivit cu care trebuia să iei legătura dacă doreai să introduci într-un lagăr o cantitate oarecare de alimente.

Conversația dintre Stern și Oskar își urmă cursul. Cei cincizeci de mii de zloți erau abia un *obiter dicta* al discuțiilor despre acele vremuri nesigure și despre felul în care Amon își petrecea timpul în celula sa din Dresda.

În cursul săptămînii, pîinea cumpărată de pe piața neagră din oraș a fost strecurată în lagăr ascunsă sub pînzeturi, cărbuni

sau fier vechi. După nici o zi, prețul avea să scadă pînă la nivelul obişnuit.

Este o ilustrare foarte convingătoare a conivenței dintre Oskar şi Stern, care avea să fie urmată şi de alte exemple.

32

Cel puţin unul dintre oamenii de la Emalia pe care Goldberg îl ştersese de pe listă ca să facă loc altora — rude, sionişti, specialişti sau plătitori — îl va învinovăţi pe Oskar.

În 1963, Societatea Martin Buber avea să primească o scrisoare amară din partea unui new-yorkez, fost deţinut la Emalia. La Emalia, spunea el, Oskar promisese salvarea. În schimbul acestei promisiuni, oamenii îl îmbogăţiseră prin munca lor. Totuşi, unii se treziseră tăiaţi de pe listă. Această persoană considera omiterea sa de pe listă ca un fel de trădare şi — cu revolta pe care o resimte cineva pus să treacă prin flăcări ca să plătească pentru minciuna altuia — îl învinovăţea pe Oskar pentru toate cele ce se întîmplaseră după aceea, pentru Gröss-Rosen şi pentru înspăimîntătorul deal de la Mauthausen, de unde erau aruncaţi deţinuţii, şi, în sfîrşit, pentru marşul morţii cu care va lua sfîrşit războiul.

Scrisoarea, din care răzbate o îndreptăţită mînie, este o dovadă grafică; pe listă, viaţa era ceva posibil, iar în afara ei — de neconceput. Dar ni se pare nedrept să-l condamnăm pe Oskar pentru faptul că Goldberg a jonglat cu numele. În haosul acelor zile, autorităţile lagărului ar fi semnat orice listă

pe care le-o prezenta acesta, atîta vreme cît nu depăşea prea vizibil cifra de unsprezece mii de deţinuţi pentru care Oskar obţinuse aprobarea. Nici Oskar nu putea să-l urmărească ceas de ceas pe Goldberg. Îşi petrecea ziua discutînd cu oficialităţile, iar seara le invita la masă.

Era nevoit, spre exemplu, să solicite autorizaţia de evacuare a maşinilor Hilo şi a preselor de metal, de la vechii cunoscuţi de la Biroul generalului Schindler; unii dintre ei întîrziaseră expedierea documentelor, descoperind mici chichiţe care puteau să zădărnicească ideea lui Oskar de a-i salva pe cei unsprezece mii.

Unul dintre funcţionarii Inspectoratului ridicase obiecţia că maşinile pentru producţia de armament îi parveniseră lui Oskar prin intermediul şi cu aprobarea secţiei de achiziţii din Berlin a Inspectoratului, şi strict pentru a fi folosite în Polonia. Nici una dintre aceste secţii nu fusese încunoştinţată despre viitoarea deplasare în Moravia. Putea trece o lună mai înainte de a i se elibera autorizaţia. Dar Oskar nu avea timp să aştepte o lună. Plaszów urma să fie dezafectat pînă la sfîrşitul lui octombrie, toţi fiind trimişi la Gröss-Rosen sau la Auschwitz. Pînă la urmă, problema s-a lămurit graţie obişnuitelor daruri.

În afară de aceasta, Oskar era îngrijorat din cauza anchetatorilor SS care îl arestaseră pe Amon. Se aştepta, într-o oarecare măsură, să fie arestat sau, ceea era acelaşi lucru, interogat asiduu asupra relaţiilor sale cu fostul comandant. Era destul de înţelept să anticipezi aşa ceva pentru că una dintre explicaţiile oferite de Amon pentru cele optzeci de mii de Reichsmarks pe care SS-ul le găsise printre bunurile sale era că "mi le-a dat Oskar Schindler ca să mă port mai bine cu evreii" Ca urmare, Oskar trebuia să păstreze legătura cu prietenii săi din strada Pomorska, care ar fi fost în măsură

să-l țină la curent cu direcția investigațiilor Biroului V.

În cele din urmă, deoarece lagărul său de la Brinnlitz urma să fie supravegheat de KL Gröss-Rosen, începu să poarte discuții cu comandantul acestuia, Sturmbannführer-ul Hassebroeck. Sub conducerea lui, în sistemul Gröss-Rosen vor muri o sută de mii de oameni. Dar cînd Oskar discută cu el la telefon şi se duse pînă în Silezia Superioară ca să-l întîlnească, aceasta părea să fie ultima dintre grijile domnului director. Schindler se obişnuise să întîlnească ucigaşi fermecători şi observase că Sturmbannführer-ul părea chiar să-i fie recunoscător pentru extinderea imperiului Gröss-Rosen în Moravia. Căci omul chiar gîndea în termenii unui imperiu. Controla o sută trei sublagăre. Brinnlitz urma să devină cel de-al o sută patrulea şi, cu cei peste unsprezece mii de deținuți şi industria sa sofisticată, un sublagăr de importanță majoră. Şaptezeci şi opt dintre lagărele lui se aflau în Polonia, şaisprezece în Cehoslovacia, zece în Reich. Era o bucățică mult mai mare decît reuşise Amon să apuce. Tot ungînd, flatînd diverse personalități şi completînd formulare în săptămîna în care a fost închis Plaszów-ul, Oskar nu avea cum să-şi găsească timp ca să-l urmărească pe Goldberg, chiar dacă ar fi avut puterea. În orice caz, mărturiile deținuților despre ultimele zile şi nopți ale lagărului vorbesc despre agitație şi haos, această atmosferă fiind întronată de Goldberg, Stăpînul Listelor, gata încă să accepte oferte.

Doctorul Idek Schindel, spre exemplu, l-a abordat pe Goldberg pentru a-l ajuta să ajungă împreună cu cei doi frați ai săi la Brinnlitz. Goldberg nu i-a dat un răspuns imediat, iar Schindel nu va afla pînă în seara de 15 octombrie, cînd deținuții bărbați au fost încolonați pentru a lua calea vagoanelor de vite, că el şi frații săi nu se aflau pe lista lui Schindler. S-au

alăturat şirului într-o doară. Pare o scenă dintr-o gravură despre Judecata de Apoi — cei fără semnul drepților încercînd să se strecoare în şirul celor drepți sînt zăriți de un înger al dreptei răsplăți, în cazul acesta Oberscharführer-ul Müller. El se apropie de doctor şi îl izbi peste obrazul stîng, peste cel drept, din nou peste cel stîng şi peste cel drept cu mînerul biciului său înfăşurat în piele, după care îl întrebă uşor amuzat:

— Şi de ce-ai vrea să ajungi în şirul ăla?.

Schindel va fi obligat să rămînă pe loc împreună cu un mic grup implicat în lichidarea Plaszów-ului şi va călători după aceea cu un vagon încărcat cu femei bolnave pînă la Auschwitz. Femeile vor fi repartizate într-o baracă, într-un colț de la Birkenau şi lăsate să moară. Totuşi, cea mai mare parte dintre ele, uitate de oficialitățile lagărului şi scăpate de regimul obişnuit al locului, vor supraviețui. Schindel va fi trimis la Flossenburg şi după aceea — împreună cu frații săi — într-un marş al morții. Va supraviețui numai piele şi oase, dar cel mai tînăr dintre cei trei frați va fi împuşcat în timpul marşului, în penultima zi a războiului. Aceasta este o imagine despre felul în care lista lui Schindler — fără nici un reproş la adresa lui Oskar, dar cu resentimente față de Goldberg — încă îi mai chinuie pe supraviețuitori, aşa cum i-a chinuit în disperatele zile ale acelui octombrie.

Toată lumea are cîte ceva de spus despre această listă. Henry Rosner s-a aliniat împreună cu oamenii lui Schindler, dar un subofițer i-a zărit vioara şi, ştiind că, dacă se va întoarce, Amon va cere muzică, l-a trimis înapoi. Rosner şi-a vîrît atunci vioara sub haină într-o parte, ascunzînd grifful la subțioară. S-a aliniat din nou şi a fost lăsat să treacă spre vagoanele lui Schindler.

Rosner fusese unul dintre cei cărora Oskar le făcuse

promisiuni, astfel că se aflase întotdeauna pe listă. La fel se întîmplase şi cu familia Jereth, bătrînul Jereth de la fabrica de cutii şi doamna Chaja Jereth, inexact înscrisă pe listă ca *Metallarbeiterin*, lucrătoare în metal. Perlmanii fuseseră şi ei incluşi ca vechi lucrători la Emalia, alături de Levartovi. De fapt, în ciuda lui Goldberg, Oskar obţinu cea mai mare parte a oamenilor pe care îi ceruse, deşi printre ei s-ar fi putut să apară unele nume neaşteptate. Un bărbat cu atîta experienţă de viaţă ca Oskar nu ar fi fost surprins să-l găsească pe însuşi Goldberg printre locuitorii de la Brinnlitz.

Dar existau şi adăugiri mult mai binevenite. Poldek Pfefferberg, de exemplu, trecut cu vederea din întîmplare şi respins de Goldberg din lipsă de diamante, lansă ştirea că doreşte să cumpere votcă. Putea să plătească în îmbrăcăminte sau pîine. Cînd obţinu sticla, căpătă permisiunea de a o duce pînă la clădirea soldaţilor din Jerozolimska, unde Schreiber era de serviciu. Îi dădu sticla şi-l rugă să-l forţeze pe Goldberg să-i treacă pe listă pe Mila şi pe el.

— Oskar Schindler, spuse el, ne-ar fi trecut dacă şi-ar fi amintit de noi. Poldek nu se îndoia că-şi negocia propria viaţă.

— Da, încuviinţă Schreiber, voi doi trebuie să fiţi trecuţi.

Este o ciudăţenie omenească faptul că unii ca Schreiber nu s-au întrebat în momentele acelea: "Dacă omul ăsta şi nevasta lui merită să fie salvaţi, ceilalţi de ce nu merită?"

Cînd va veni vremea apelului, familia Pfefferberg se va găsi pe lista lui Schindler. Şi tot astfel, spre surpriza lor, se vor găsi şi Helen Hirsch şi sora ei mai mică, a cărei supravieţuire fusese întotdeauna principala grijă a Helennei.

Bărbaţii de pe lista lui Schindler s-au aliniat la terminalul de cale ferată de la Plaszów într-o duminică, pe 15 octombrie.

Avea să mai treacă o săptămînă întreagă pînă cînd vor pleca femeile. Deşi cei opt sute au fost ţinuţi separat în timpul încărcării trenului şi împinşi în vagoane de marfă păstrate exclusiv pentru personalul lui Schindler, au fost cuplaţi la un tren care transporta o mie trei sute de alţi deţinuţi, cu destinaţia Gröss-Rosen. Se pare că jumătate din ei se aşteptau să treacă prin Gröss-Rosen în drumul către lagărul Schindler, dar mulţi alţii credeau că vor merge direct. Se pregătiseră să suporte o călătorie lentă pînă în Moravia şi acceptau ideea că vor fi nevoiţi să zăbovească multă vreme pe linii secundare şi la semafoare. Cîteodată puteau aştepta şi o jumătate de zi trecerea transporturilor prioritare. Cu o săptămînă în urmă căzuse prima zăpadă şi era frig. Fiecare deţinut căpătase numai o bucată de trei sute de grame de pîine pentru întreaga durată a călătoriei şi fiecare vagon fusese prevăzut cu o singură găleată cu apă. Pentru necesităţile fiziologice, trebuia să se folosească de un colţ de podea sau, dacă oamenii erau înghesuiţi prea tare, să-şi facă nevoile chiar pe locul unde şedeau. În cele din urmă, însă, în pofida tuturor suferinţelor, vor ajunge în lagărul lui Schindler. Cele trei sute de femei de pe listă vor urca în vagoane săptămîna următoare, în aceeaşi stare de spirit.

Cîţiva deţinuţi observaseră că Goldberg călătorea cu tot atît de puţine lucruri ca şi ei. Probabil că avea legături în afara Plaszów-ului, unde îşi păstra diamantele. Cei care încă mai sperau să-l influenţeze în favoarea unui unchi, a unui frate, a unei surori îi făcură loc ca să şadă confortabil. Ceilalţi se aşezară pe vine, cu obrajii proptiţi de genunchi. Dolek Horowitz îl luă pe Richard, băieţelul de şase ani, în braţe. Henry Rosner făcu pe podea un fel de culcuş din haine pentru Olek cel de nouă ani.

Drumul dură trei zile. Cîteodată, pe liniile moarte,

răsuflarea lor îngheța pe pereți. Aerul era întotdeauna o problemă, dar cînd reuşeai să-l tragi în piept era înghețat şi împrăştia un miros fetid. În cele din urmă, pe înserat, într-o neliniştitoare zi de toamnă trenul se opri. Uşile au fost descuiate şi pasagerii aşteptați să se alinieze la fel de repede ca nişte oameni de afaceri care au puțin timp pînă la următoarea întîlnire. Santinelele SS alergau printre ei strigînd ordine şi înjurîndu-i pentru că miroseau.

— Dezbrăcați-vă! urlau subofițerii, totul trebuie dezinfectat.

Îşi smulseră hainele şi intrară goi în lagăr. Pe la 6 seara stăteau aliniați goi pe platoul unde se făcea apelul. Pădurile înconjurătoare erau încărcate de zăpadă, suprafața platoului înghețată. Nu era un lagăr Schindler, ci Gröss-Rosen. Cei care îl plătiseră pe Goldberg îi aruncau priviri ucigaşe, în timp ce SS-işti în mantale treceau printre şiruri, izbindu-i peste fese pe cei ce tremurau prea vizibil.

Au ținut oamenii pe *Appellplatz* toată noaptea: nu exista nici o baracă disponibilă. Nu vor fi trimişi la adăpost decît a doua zi, pe la mijlocul dimineții. Vorbind de acele şaptesprezece ore petrecute în frig, un frig de nedescris care muşca inima, supraviețuitorii nu pomenesc de nici un deces. Poate că viața sub amenințarea SS-ului sau chiar cea de la Emalia îi călise pentru o noapte ca aceasta. Deşi vremea se mai îmblînzise față de începutul săptămînii, spre seară se lăsase un frig ucigător. O parte dintre ei erau desigur prea îngînduraţi în legătură cu posibilitatea de a ajunge la Brinnlitz pentru a mai simți frigul.

Mai tîrziu, Oskar avea să întîlnească prizonieri care supraviețuiseră chiar unor expuneri mai îndelungate la frig şi

ger. Cert este că bătrînul domn Garde, tatăl lui Adam, a supraviețuit acelei nopți, ca şi Olek Rosner şi Richard Horowitz.

Către 11 dimineața, a doua zi, au fost duşi la duşuri. Înghesuit alături de ceilalți, Poldek Pfefferberg cîntări din priviri țevile de deasupra capului, suspicios, întrebîndu-se dacă prin ele va curge gaz sau apă. Va fi pînă la urmă apă, dar înainte de a începe să curgă, frizeri ucrainieni au trecut printre ei şi le-au ras părul de pe cap, cel pubian şi de la subțiori. Stăteai drept, cu ochii ațintiți înainte, în timp ce ucrainianul te rădea pe uscat.

— E prea boantă, se plînse unul dintre prizonieri.

— Nu, spuse ucrainianul şi îi făcu o tăietură la picior ca să-i dovedească cum că lama e suficient de ascuțită.

După duşuri li s-a împărțit îmbrăcămintea dungată de deținuți şi s-au înghesuit în barăci. SS-iştii i-au aşezat în şiruri, ca pe sclavii de pe galere, spatele unuia fiind proptit în picioarele celui din urma lui, iar propriile picioare larg desfăcute îl sprijineau pe cel din față. După metoda aceasta, cei două mii de bărbați au fost înghesuiți în trei barăci. *Kapo* germani înarmați cu bîte stăteau pe scaune lipite de perete şi îi supravegheau. Bărbații fuseseră înghesuiți atît de tare — fiecare centimetru pătrat de pe podea era acoperit — încît, pentru a părăsi încăperea ca să te duci la latrină, în cazul în care *Kapo* permitea, trebuia să te deplasezi peste capetele şi umerii celorlalți, care te înjurau.

În mijlocul uneia dintre barăci se afla o bucătărie unde se cocea pîinea şi se gătea supă de napi. Întorcîndu-se dintr-o vizită la latrină, Poldek Pfefferberg descoperi că bucătăria era supravegheată de un fost subofițer din armata poloneză pe care îl cunoscuse la începutul războiului. Subofițerul îi dădu nişte pîine şi-i permise să doarmă lîngă foc. Ceilalți petre-

cură noaptea îngrămădiți, ciudate verigi ale unui lanț uman.

În fiecare zi erau aliniați în poziție de drepți pe *Appel-lplatz* şi rămîneau acolo, în tăcere, zece ceasuri. Seara, după ce li se împărțea supa subțire, aveau voie să umble în jurul barăcii şi să vorbească unul cu celălalt. La ora nouă seara, un fluier dădea semnalul reluării acelei poziții curioase pentru tot cursul nopții.

În cea de-a doua zi, un ofițer SS veni pe *Appellpatz* în căutarea funcționarului care întocmise lista lui Schindler. Se pare că nu fusese expediată de la Plaszów. Tremurînd în hainele sale aspre de puşcăriaş, Goldberg a fost dus într-un birou şi i s-a cerut să dactilografieze lista din memorie. N-a terminat pînă la sfîrşitul zilei şi, la întoarcerea în baracă, a fost potopit de un val de solicitări pentru includerea pe listă. În amurgul încărcat de suferință, lista continua să-şi exercite vraja şi să provoace frămîntări, chiar dacă singurul rezultat pentru cei înscrişi era faptul că ajunseseră la Gröss-Rosen. Cîțiva, printre care şi Pemper, îl înghesuiră într-un colț, insistînd să-l treacă a doua zi şi pe doctorul Alexander Biber-stein. Era un medic respectat, fratele lui Marek Biberstein, primul preşedinte — atît de optimist — al *Judenrat*-ului. La începutul săptămînii Goldberg îl derutase pe doctor afirmînd că se *află* pe listă. Acesta descoperi adevărul abia cînd începură să urce în vagoane. Chiar şi într-un asemenea loc ca Gröss-Rosen, Pemper se simțea destul de sigur de viitor ca să-l amenințe pe Goldberg cu represalii postbelice dacă nu includea numele lui Biberstein pe listă.

Apoi, în cea de-a treia zi, cei opt sute de oameni de pe revizuita listă a lui Schindler au fost separați din mulțimea de pe *Appellplatz*, duşi la punctul de despăduchere pentru încă un duş. După ce li s-a îngăduit să şadă cîteva ceasuri, pălăvră-gind ca sătenii în fața bordeielor lor au fost încolonați încă o

dată pînă la o linie ferată secundară. Cu o mică rație de pîine, oamenii s-au urcat în vagoanele pentru vite. Nici una dintre santinele nu a recunoscut că știa încotro se îndreptau. S-au așezat pe podeaua vagoanelor tot ca sclavii de la galere. Cu ochii minții, urmăreau harta Europei Centrale și făceau permanent calcule, după mișcarea soarelui, încercînd să ghicească direcția de mers după străfulgerările de lumină ale micilor ventilatoare înconjurate cu sîrmă de pe acoperișul vagoanelor. Ridicat pe brațe pînă la aerisirea din vagonul său, Olek Rosner le-a spus că zărește păduri și munți. Experții în navigație pretindeau că trenul s-ar îndrepta în direcția sud-est. Totul indica drept punct terminus Cehia, dar nimeni nu rosti cuvîntul.

Această călătorie de aproape o sută șaizeci de kilometri dură circa două zile. Cînd ușile se deschiseră, era dis-de-dimineață în cea de-a doua zi. Se aflau la depoul Zwittau. Au coborît și au fost duși încolonați printr-un oraș care nu se trezise încă, un oraș inactiv, în care timpul înghețase în anii '30. Chiar și înscrisurile de pe pereți — FĂRĂ JIDANI ÎN BRINNLITZ — păreau ciudat de antebelice pentru ei. Trăiseră într-o lume în care respirația lor era pizmuită. Părea aproape o naivitate din partea oamenilor din Zwittau să le interzică un simplu loc pe pămînt.

Cinci sau șase kilometri mai sus, pe dealuri, pe o cale ferată secundară, ajunseră pînă la cătunul industrial Brinnlitz și văzură în fața lor, în lumina slabă a dimineții, silueta masivă a anexelor Hoffman, transformată în *Arbeitslager* (lagărul de muncă) Brinnlitz, cu turnuri de pază, un gard de sîrmă ghimpată împrejur, barăcile soldaților în interiorul acestuia și, dincolo de poartă, fabrica și dormitoarele deținuților.

În timp ce intrau pe poartă, în curtea interioară apăru Oskar, purtînd pe cap o pălărie tiroleză.

33

Lagărul acesta, ca şi Emalia, fusese amenajat pe cheltuiala lui Oskar. După teoria oficială, trebuia ca toate lagărele fabricilor să fie construite pe banii proprietarului. Se considera că orice om de afaceri obținea suficiente venituri de pe urma muncii ieftine a deținuților spre a-şi putea permite o mică cheltuială pentru sîrmă şi lemn. De fapt, cunoscuții oameni de afaceri germani Krupp şi Farben îşi construiseră lagărele cu materiale donate de întreprinderile SS şi beneficiind de muncitori împrumutați. Oskar nu era favoritul nimănui şi nu obținu nimic. Reuşise să smulgă cîteva vagoane de ciment de la Bosch, la ceea ce acesta considera preț redus pe piața neagră. Din aceeaşi sursă obținu două sau trei tone de petrol şi păcură pentru a le folosi în procesele de producție şi desfacere. Adusese cu el o parte din sîrma ghimpată din gardul lagărului Emalia.

Dar în jurul clădirilor pustii ale anexei Hoffman i se cerea să ridice garduri electrificate, latrine, barăci pentru santinele, pentru un personal de o sută de SS-işti, birouri, o infirmerie şi bucătărie. Cheltuielile sporiseră în urma vizitei Sturmbannführer-ului Hassebroeck care venise deja de la Gröss-Rosen într-o inspecție şi plecase cu o provizie de coniac

şi porţelanuri, ceea ce Oskar denumea "ceai la kilogram" Hassebroeck încasase, de asemenea, personal, taxele de inspecţie şi contribuţiile obligatorii la ajutorul de iarnă cerute de Secţia D şi nu lăsase nici o chitanţă. "Maşina lui avea o apreciabilă capacitate de a încărca multe astfel de lucruri", va declara Oskar ulterior. Nu se îndoia că Hassebroeck aranjase deja registrele de la Brinnlitz chiar din octombrie 1944.

Au fost necesare atenţii şi pentru inspectorii trimişi direct de la Oranienburg. Cît despre bunurile şi echipamentul de la Deutsche Email Fabrik, cea mai mare parte a acestora încă în tranzit, avea nevoie de două sute cincizeci de vagoane ca să le poată aduce la destinaţie. Era uimitor, zicea Oskar, că, deşi dezorganizaţi, oficialii de la Ostbahn puteau găsi, dacă erau stimulaţi cum trebuie, un număr atît de mare de vagoane.

În sfîrşit, spre deosebire de Krupp şi Farben, ca şi de toţi ceilalţi întreprinzători care foloseau sclavi evrei, Oskar nu avea nici o intenţie serioasă în privinţa producţiei, nu spera ca aceasta să crească, nu alcătuia în minte grafice de vînzări. Deşi în urmă cu patru ani venise la Cracovia ca să se îmbogăţească, acum renunţase la asemenea ambiţii. Situaţia de la Brinnlitz era confuză, multe prese, maşini de găurit şi strunguri nu ajunseseră încă la destinaţie şi trebuiau să se toarne noi planşee de beton care să preia greutatea acestora. Anexa era încă plină de vechile maşinării ale lui Hoffman. Chiar şi aşa, pentru cei opt sute de presupuşi lucrători în industria de armament care abia intraseră pe poartă, Oskar plătea şapte mărci şi jumătate în cazul unui muncitor calificat şi şase mărci cînd era vorba de ceilalţi. Suma se ridica la aproape paisprezece mii de dolari săptămînal, pentru munca bărbaţilor; cînd vor sosi femeile, nota de plată va ajunge la optsprezece mii. Prin

urmare, Oskar se pregătea de o mare nebunie, pe care o sărbătorea arborînd o pălărie tiroleză.

O parte dintre simpatiile lui Oskar se schimbaseră şi ele. Doamna Emilie Schindler venise de la Zwittau ca să locuiască împreună cu el în apartamentul de la parter. Spre deosebire de Cracovia, Brinnlitz era prea aproape de casă ca să mai accepte traiul separat. Pentru o catolică atît de ferventă se punea acum problema oficializării despărţirii sau a convieţuirii sub acelaşi acoperiş. Părea că între ei se stabilise cel puţin o atitudine de toleranţă, un respect mutual. La prima vedere, se putea vorbi de o căsnicie ratată, o soţie înşelată care nu ştia cum să se retragă. Unii bărbaţi s-au întrebat la început ce va zice ea cînd va descoperi ce fel de fabrică are Oskar, ce fel de lagăr. Nu ştiau însă că Emilie îşi aducea contribuţia discretă, fundamentată nu pe supunere conjugală, ci pe propriile ei idei.

Ingrid venise la Brinnlitz o dată cu Oskar, ca să lucreze în noua fabrică, dar îşi luase o locuinţă în afara lagărului şi era prezentă numai în timpul orelor de lucru. Evident, relaţia se răcise; de aici înainte ea nu va mai locui cu Oskar, dar nu-i va purta duşmănie, iar în lunile următoare Oskar o va vizita adesea acasă. Picanta Klonowska, această patrioată poloneză atît de şic, a rămas la Cracovia. Dar, ca şi în exemplul precedent, nici unul dintre ei nu părea să sufere. Oskar va lua legătura cu ea în timpul vizitelor la Cracovia şi femeia îl va ajuta din nou cînd SS-ul îi va face necazuri. Adevărul este că, deşi relaţiile sale cu Klonowska şi Ingrid se stingeau liniştit, fără să lase loc ranchiunei, ar fi o greşeală să credem că devenise un familist.

În ziua sosirii deţinuţilor, Oskar le declară bărbaţilor că puteau să-şi aştepte liniştiţi femeile. Bănuia că vor ajunge

ceva mai tîrziu decît ei. Călătoria femeilor avea să fie totuşi diferită. După un drum scurt, locomotivele le-au împins împreună cu alte cîteva sute de femei din Plaszów pe poarta arcuită a lagărului Auschwitz-Birkenau. Cînd uşile vagoanelor s-au deschis, s-au trezit pe imensul platou de apel care împărţea lagărul în două. SS-işti şi SS-iste cu experienţă, vorbind pe un ton neutru, începură să-i selecţioneze. Operaţiunea continua cu o detaşare înspăimîntătoare. Cînd o femeie se mişca încet, era izbită cu bîta, dar lovitura nu avea nimic personal.

Nu conta decît terminarea numărătorii în bune condiţii. SS-iştii care lucrau la terminalul de cale ferată din Birkenau nu făceau decît să îndeplinească o datorie plicticoasă. Auziseră deja toate rugăminţile, toate poveştile, cunoşteau orice truc ce putea fi folosit.

Sub lumina reflectoarelor, femeile se întrebau nedumerite ce putea să însemne asta. Dar chiar şi în năuceala lor, cu pantofii plini de noroi — o parte integrantă din viaţa acelui lagăr — erau conştiente că SS-istele arătau către ele, şoptind ceva doctorilor în uniformă care păreau interesaţi, "Schindlergruppe!" Iar tinerii medici băţoşi se depărtau şi o vreme le lăsau în pace.

Încolonate, au fost duse la dezinfecţie prin noroiul pînă la glezne şi s-au dezbrăcat la ordinul unor SS-iste înarmate cu bîte. Mila Pfefferberg era îngrijorată de zvonurile pe care le auziseră deja cea mai mare parte a deţinuţilor din Reich, anume că unele duşuri lăsau să treacă un gaz mortal. Din cele de-aici, descoperi încîntată, curgea doar apă îngheţată.

După ce s-au spălat, unele dintre ele se aşteptau să fie tatuate. Aflaseră că aşa se proceda la Auschwitz. SS-iştii îţi tatuau braţul — dacă doreau să te folosească. Dacă intenţionau să te arunce în maşinăria morţii, nu se mai osteneau. Acelaşi

tren care adusese femeile de pe lista lui Schindler transportase şi circa alte două sute care, nefiind Schindlerfrauen, au trecut prin procedura obişnuită de selecţie. Rebecca Bau, exclusă de pe lista lui Schindler, trecuse şi căpătase un număr, iar voinica mamă a lui Józef Bau cîştigase şi ea dreptul la un tatuaj în scandaloasa loterie de la Birkenau. O altă fată de la Plaszów, în vîrstă de cincisprezece ani, îşi privea tatuajul încîntată să descopere că se compunea din doi de cinci, un trei şi doi de şapte, numere considerate sfinte în *Tashlag*, sau calendarul evreiesc. Cu tatuaj, puteai să părăseşti Birkenau şi să ajungi într-unul din lagărele de muncă ale Auschwitz-ului, unde mai exista cel puţin o şansă.

Dar femeilor lui Schindler, netatuate, li s-a spus să se îmbrace din nou şi au fost duse la o baracă fără ferestre din lagărul femeilor. In mijlocul acesteia se afla un godin de fier, căptuşit cu cărămizi. Era singurul element de confort. Nu existau paturi. Au dormit cîte două sau trei pe o saltea subţire de paie. Prin podeaua de pămînt, apa se ridica precum o maree şi îmbiba saltelele şi păturile zdrenţuite. Era o casă a morţii în inima lagărului Birkenau. Au zăcut acolo pe suprafaţa aceea nămolită şi au picotit, îngheţate.

În închipuirea lor se profila imaginea unui loc intim, un sat din Moravia. Era un oraş mare, veşnic. În fiecare zi puteai găsi acolo un milion de ţigani, polonezi şi evrei. Erau alte mii la Auschwitz I, primul lagăr, ceva mai mic, unde locuia comandantul Rudolf Höss. În marea zonă industrială numită Auschwitz III, lucrau, atunci cînd erau în stare, zeci de mii de persoane. Femeile din grupul Schindler nu fuseseră informate prea exact asupra statisticilor de la Birkenau, din ducatul Auschwitz. Dar în spatele ulmilor, la capătul vestic al enormei aşezări, puteau vedea înălţîndu-se neîncetat fumul din cele

patru crematorii şi din numeroasele ruguri. Gîndeau că vor fi duse la rîndul lor acolo. Dar nici măcar cu puterea de a fabula şi de a crede în zvonuri, care caracterizează viaţa într-o închisoare, nu ar fi fost în stare să ghicească cît de mulţi oameni puteau fi gazaţi acolo într-o zi în care întregul mecanism funcţiona la capacitatea maximă. După declaraţiile lui Höss, numărul acestora se ridica la nouă mii.

Femeile nu ştiau că sosiseră la Auschwitz într-un moment în care evoluţia războiului şi anumite negocieri secrete între Himmler şi contele suedez Folke Bernadotte impuneau reorientarea ostilităţilor. Secretul centrelor de exterminare nu putuse fi păstrat, căci ruşii făcuseră săpături în lagărul de la Lublin şi descoperiseră cuptoarele care conţineau resturi de oase umane, plus peste cinci sute de butoaie cu Zyklon B. Vestea fusese dată publicităţii în întreaga lume, iar Himmler, care dorea să fie tratat ca indiscutabilul succesor postbelic al Führer-ului, era gata să făgăduiască aliaţilor sistarea gazării evreilor. Nu emise însă un ordin în acest sens pînă în octombrie — data nu este prea sigură. O copie ajunse la generalul Oswald Pohl, la Oranienburg, cealaltă la Kaltenbrunner, şeful securităţii Reich-ului. Amîndoi au ignorat directiva — şi aceeaşi atitudine a avut-o şi Adolf Eichmann. Pe la jumătatea lunii noiembrie, evreii de la Plaszów, Theresienstadt şi din Italia continuau să fie gazaţi. Ultima selecţie pentru camerele de gazare se presupune că a avut loc pe 30 octombrie.

În primele opt zile petrecute la Auschwitz, femeile din grupul Schindler au fost în permanentă primejdie de a fi ucise prin gazare. Chiar şi după aceea, pe măsură ce ultimele victime ale camerelor de gazare continuau să înainteze în tot cursul lunii noiembrie către capătul vestic al Birkenau-ului, în timp

ce cuptoarele lucrau din plin, nu se va înregistra nici un fel de schimbare în structura lagărului. Neliniştile lor vor fi, desigur, întemeiate, pentru că cea mai mare parte a celor rămaşi după ce s-a încheiat procedura de gazare, vor fi împuşcaţi — aşa cum s-a întîmplat cu toţi lucrătorii de la crematorii — sau lăsaţi să moară din cauza diferitelor boli.

În orice caz, femeile lui Schindler au fost supuse unor frecvente inspecţii medicale, atît în octombrie, cît şi în noiembrie. O parte dintre ele fuseseră separate în primele zile şi trimise în barăcile bolnavilor incurabili. Doctorii de la Auschwitz — Josef Mengele, Fritz Klein, König şi Thilo — lucrau nu numai pe platforma Birkenau, dar cutreierau şi lagărul, apărînd la apeluri, năvălind la duşuri, între-bînd zîmbitori: "Cîţi ani ai, mămico?" Doamna Clara Sternberg s-a trezit repartizată în baraca femeilor bătrîne. Doamna Lola Krumholz, în vîrstă de şaizeci de ani, dar care reuşise pînă atunci să treacă drept mult mai tînără, a fost de asemenea despărţită de *Schindlergruppe* şi repartizată în baraca vîrstnicilor care erau lăsaţi să moară cu zile de către administraţie. Doamna Horowitz, crezînd că subţiratica ei fiică de unsprezece ani, Niusia, nu ar putea supravieţui unei inspecţii la "baie", o înghesui într-un boiler gol. Una dintre SS-istele repartizate grupului Schindler, cea drăguţă şi blondă, a văzut-o, dar n-a deconspirat-o. Era o bătăuşă, îşi ieşea repede din fire, iar mai tîrziu îi va cere doamnei Horowitz o răsplată şi va obţine o broşă pe care Regina reuşise cumva să o ascundă pînă atunci. Regina, înţeleaptă, i-a dat-o. Pentru că mai era acolo o gardiană, mai voinică şi mai blîndă, care făcea avansuri lesbiene şi care ar fi putut cere o răsplată mult mai greu de acordat.

Cîteodată, la apel, apărea în faţa barăcilor cîte unul sau

mai mulți dintre medicii lagărului. La vederea domnilor doctori, femeile își frecau obrajii cu pămînt, ca să capete puțină culoare. La o astfel de inspecție, Regina găsi cîteva pietre și o urcă acolo pe Niusia, pentru a părea mai mare. Tînărul Mengele, cel cu părul grizonat, s-a apropiat de ea și, cu voce blîndă, i-a pus întrebări referitoare la vîrsta fiicei sale; a lovit-o cu pumnul pentru că mințea. Cele care cădeau în urma loviturilor de la inspecție erau ridicate de santinele cît se aflau încă semiconștiente, tîrîte pînă la gardul electrificat de la capătul lagărului femeilor și electrocutate. O tîrîseră pe Regina pînă la jumătatea drumului, cînd ea și-a revenit și i-a implorat să nu o ardă de vie, să o lase să se întoarcă în rîndul ei. I-au dat drumul și, cînd a reușit să se tîrască înapoi, și-a regăsit acolo fiica, înghețată pe grămada de pietre ca o pasăre firavă fără glas.

Inspecții ca aceasta puteau avea loc la orice oră. Femeile din grupul Schindler erau chemate afară noaptea și ținute în noroi în timp ce li se percheziționau barăcile. Doamna Dresner, care fusese cîndva salvată de un tînăr necunoscut din OD, a ieșit cu fiica ei Danka, o adolescentă înaltă. Au stat multe nopți acolo, în strania mocirlă de la Auschwitz care, ca și legendarele noroaie din Flandra, nu îngheța nici cînd orice altceva înghețase de mult — drumurile, acoperișurile, călătorul.

Atît doamna Dresner, cît și Danka plecaseră de la Plaszów în haine subțiri de vară și asta era tot ce aveau. Danka purta o jachetă subțire și o fustă maronie. Deoarece începuse să ningă de cum se crăpase de ziuă, doamna Dresner îi sugerase Dankăi să rupă o fîșie din pătura ei și s-o pună pe sub rochie. Acum, în timpul inspecției, SS-iștii descoperiră în baracă pătura ruptă.

Ofițerul din fața grupului chemă șefa de baracă — o

olandeză pe care, pînă cu o zi în urmă, nu o cunoscuse nici una dintre ele şi spuse că va fi împuşcată împreună cu oricare dintre deţinutele asupra căreia se descoperea o fişie de pătură pe sub rochie.

Doamna Dresner îi şopti fetei:

— Scoate-o şi o s-o împing înapoi în baracă.

Era o soluţie verosimilă. Barăcile se aflau la nivelul solului şi nu aveau prag la uşă. O femeie din ultimul rînd ar fi putut împinge bucata de pînză în spate, cu piciorul, pe uşă. Danka îşi mai ascultase mama o dată, demult, cînd se refugiase în ascunzătoarea din peretele apartamentului din strada Dąbrowski din Cracovia, drept care îi dădu ascultare şi acum, trăgîndu-şi de sub fustă fişia din cea mai ieftină pătură din Europa. În timp ce doamna Dresner se afla în baracă, ofiţerul SS trecu agale pe lîngă rîndul ei şi scoase de-acolo o femeie de vîrsta acesteia — probabil doamna Sternberg — şi o trimise într-un sector mai rău din lagăr, de unde era exclus să mai poată merge vreodată în Moravia.

Poate că celelalte femei nu voiau să înţeleagă ce însemna acest simplu gest de "plivire" Era de fapt o declaraţie de insecuritate pentru orice grup, chiar dacă se compunea din aşa-numiţii deţinuţi industriali. Nici un strigăt de "*Schindler-frauen*!" nu le punea la adăpost pentru prea multă vreme. Mai fuseseră şi alte grupuri de "prizonieri industriali" care dispăruseră la Auschwitz. Secţia W a generalului Pohl trimisese cu un an în urmă, de la Berlin, cîteva încărcături de muncitori evrei calificaţi. I. G. Farben avusese nevoie de forţă de muncă şi i s-a spus să-şi selecteze muncitorii din transportul acela. De fapt, Secţia W sugerase comandantului Höss ca trenurile să fie descărcate la fabrica I. G. Farben şi nu lîngă crematoriile de la Auschwitz-Birkenau. Din cei o mie şapte

sute cincizeci de deținuți de sex masculin din primul tren, o mie au fost gazați imediat. Din cei patru mii din următoarele patru transporturi, două mii cinci sute au fost expediați imediat la "baie" Iar dacă administrația Auschwitz-ului nu le dădea o mînă de ajutor lui I. G. Farben şi Departamentului W, nu avea să facă o excepție în cazul femeilor unui obscur fabricant german de cratițe şi oale.

În barăcile în care locuiau femeile grupului Schindler era ca şi cum ai fi stat afară. Ferestrele fără geamuri aveau doar rolul de a delimita interiorul de rafalele de vînt rece ce veneau dinspre Rusia. Cea mai mare parte a femeilor sufereau de dizenterie. Chircite de durere, se tîrau în saboții lor pînă la butoiul de fier aflat afară, în noroi. Femeia care îl avea în grijă stătea de planton pentru o porție de supă în plus. Într-o seară, Mila Pfefferberg ieşi clătinîndu-se afară, pradă unei crize de dizenterie, iar femeia de serviciu, care nu avea suflet rău, şi pe care Mila o cunoştea din copilărie, insistă să nu folosească butoiul preaplin; trebuia să aştepte să vină următoarea fată şi apoi, cu ajutorul ei, să-l golească. Mila se certă o vreme cu ea, dar nu reuşi s-o facă să se răzgîndească. Sub stelele flămînde, această responsabilitate pentru butoi devenise un fel de profesie cu un regulament propriu. Sub pretextul oferit de butoi, femeia începuse să creadă că ordinea, igiena şi chiar bunul simț erau posibile.

Lînga Mila mai apăru o fată, gîfîind disperată, aplecată de mijloc. Dar şi ea era prea tînără şi în zilele de pace o cunoscuse pe femeia de acolo ca pe o respectabilă doamnă măritată. Astfel că, cele două fete ascultătoare tîrîră obiectul acela trei sute de metri prin noroi. Fata de lîngă ea o întrebă pe Mila: "Unde-i Schindler acum?"

Nu toată lumea din barăci îşi punea întrebarea asta,sau

nu în felul acesta sălbatic şi ironic. Lusia, văduva de douăzeci şi doi de ani, a cărei primă experienţă plăcută fusese apa fierbinte de la fabrica Emalia, nu înceta să repete: "o să vedeţi, o să ieşim toate de aici. O să ajungem într-un loc cald, cu supa lui Schindler în burtă" Nici ea nu ştia de ce continua să susţină aşa ceva. La Emalia nu-şi făcuse niciodată iluzii. Îşi îndeplinise sarcinile din schimb, îşi băuse supa şi se culcase. Nu prezisese niciodată evenimente grandioase. Pentru ea, ziua se termina mulţumitor fiindcă reuşise să supravieţuiască. Acum era bolnavă şi nu avea nici un motiv să devină profet. Frigul şi subnutriţia o măcinau încet şi suferea de cumplita obsesie a foamei. Totuşi, repeta fără încetare, uimită ea însăşi, făgăduielile lui Oskar.

După o vreme, cînd au fost mutate într-o baracă mai apropiată de crematorii şi aşezate în linii de cîte cinci în faţa acesteia, neştiind dacă vor ajunge la duşuri sau în camerele de gazare, Lusia continuă să şoptească cuvintele pline de speranţă. Şi chiar dacă valul lagărului le purtase pînă la acel capăt al pămîntului, împingîndu-le pe marginea prăpastiei, disperarea nu era în firea femeilor din grupul lui Schindler. Găseai încă femei care, înghesuite unele în altele, schimbau reţete şi vise din bucătăriile antebelice.

Cînd bărbaţii ajunseră la Brinnlitz, găsiră acolo numai scheletul lagărului. Nu existau încă paturi şi în dormitoarele de sus fusese împrăştiat fîn. Dar aveau căldură de la boilere. În prima zi nu s-a gătit. De jur— împrejurul a ceea ce avea să fie bucătăria, zăceau saci cu napi şi oamenii îi devorară cruzi. Mai tîrziu s-a gătit supa şi s-a copt pîinea, iar inginerul Finder începu să împartă slujbele. Dar chiar de la început, atunci

cînd SS-iştii nu se uitau, totul se mişca încet. E o taină cum de şi-au dat seama prizonierii că Herr Direktor nu mai lua parte la efortul de război. Ritmul de lucru la Brinnlitz încetini. Fiindcă Oskar se detaşase de problema producţiei, munca în dorul lelii deveni răzbunarea deţinuţilor, declaraţia lor de război.

Era ameţitoare decizia de a nu munci. Peste tot, în restul Europei, sclavii lucrau pînă la limita celor şase sute de calorii pe zi, sperînd să impresioneze vreun şef de schimb şi să-şi întîrzie transferul către lagărul morţii. Dar aici, la Brinnlitz, exista îmbătătoarea libertate de a folosi lopata fără grabă, fără a-ţi risca viaţa.

Această atitudine inconştientă nu a fost evidentă chiar din prima zi. Erau încă prea mulţi deţinuţi care se frămîntau pentru femeile lor. Dolek Horowitz, de exemplu, cu o soţie şi o fiică la Auschwitz; fraţii Rosner, îngrijoraţi pentru soţiile lor; Pfefferberg ştia ce şoc putea să însemne pentru Mila ceva atît de vast, atît de covîrşitor ca Auschwitz-ul; Jacob Sternberg şi fiul său adolescent erau îngrijoraţi pentru soarta doamnei Clara Sternberg. Pfefferberg îşi aminteşte de oamenii care se înghesuiau în jurul lui Schindler în fabrică, întrebînd întruna de soarta femeilor.

— Le scot eu de acolo! tuna Schindler.

Nu dădea explicaţii, nu afirma public cum că va trebui să mituiască SS-iştii de la Auschwitz, nu spunea că trimisese colonelului Erich Lange lista femeilor sau că atît el, cît şi Lange intenţionau să le aducă la Brinnlitz pe toate cele trecute pe listă. Nimic din toate astea. Pur şi simplu "le scot eu de acolo"

Garnizoana SS care se mută în zilele acelea la Brinnlitz îi dădu lui Oskar puțină speranță. Erau rezervişti între două vîrste, încorporați ca să îngăduie tinerilor SS-işti să plece pe linia frontului. Printre ei nu se aflau atîția nebuni ca la Plaszów, iar Oskar avea grijă să le întrețină buna dispoziție, cu specialitățile bucătăriei sale, unde se gătea mîncare simplă, dar din belşug. Le-a făcut apoi o vizită la barăcile lor, a ținut discursul obişnuit despre calificările deosebite ale deținuților săi, importanța activității sale productive — proiectile antitanc şi tuburi pentru proiectile aflate încă pe lista secretă. Le-a cerut membrilor garnizoanei să nu intre în incinta fabricii, căci aceasta ar putea tulbura activitatea lucrătorilor.

A citit în ochii lor mulțumirea de a se afla în acest oraş liniştit. Aici puteau spera că vor supraviețui cataclismului mondial. N-aveau nici un chef să bîntuie prin ateliere, ca Goeth sau Hujar. Nu voiau ca Herr Direktor să se plîngă de ei.

Ofițerul care îi comanda nu sosise încă. Era pe drum. Venea de la lagărul de muncă de la Budzyn, care produsese subansamble pentru bombardierele Heinkel, pînă la recenta înaintare a ruşilor. Era mai tînăr, mai hotărît, mai activ. Oskar ştia asta. S-ar fi putut să nu fie de acord cu interdicția de intrare în incinta lagărului.

În toiul unor activități atît de diferite — turnarea planşeului de beton, găurirea acoperişului pentru a permite intrarea înaltelor maşini Hilo, îmbunarea subofițerilor — încă stînjenit de reluarea ritualului marital, Oskar a fost arestat a treia oară.

Gestapoul a apărut la prînz. Oskar nu era în birou, plecase dis-de-dimineață pînă la Brno, cu unele afaceri. În lagăr abia sosise un camion din Cracovia, încărcat cu o parte din averea mobilă a domnului director: ţigări, cutii de votcă, co-

niac, şampanie. Unii vor pretinde mai tîrziu că acestea erau bunurile lui Goeth, pe care Oskar acceptase să le aducă în Moravia în semn de recunoştinţă pentru sprijinirea proiectelor sale de la Brinnlitz. Dar cîtă vreme Hauptsturmführer-ul era reţinut de o lună şi nu mai avea nici un fel de autoritate, bunătăţile din camion puteau fi la fel de bine considerate ca apar-ţinînd lui Oskar.

Cel puţin aşa gîndeau bărbaţii care descărcau camionul şi deveniră foarte neliniştiţi la sosirea gestapoviştilor. Se bucurau de privilegiile mecanicilor, aşa că putură să ducă autocamionul pînă la un pîrîu din apropiere, la poalele dealului, unde aruncară lăzile de băutură în apă. Celor două sute de mii de ţigări li s-a găsit adăpost sub unul din marile transformatoare ale uzinei electrice, de unde puteau fi recuperate ulterior.

Existenţa unei cantităţi atît de mari de ţigări şi băutură în camion este semnificativă — o dovadă certă că Oskar, întotdeauna priceput la negustorie, intenţiona acum să trăiască din afacerile pe piaţa neagră.

Au dus camionul înapoi în garaj chiar în momentul cînd sirena suna pentru masa de prînz. În zilele care trecuseră, Herr Direktor mîncase cu deţinuţii, iar mecanicii sperau că şi astăzi avea să fie prezent. Îi puteau explica atunci ce se întîmplase cu o încărcătură atît de costisitoare.

Oskar s-a întors de la Brno nu mult după masa de prînz, dar a fost oprit la poarta interioară a fabricii de unul dintre gestapoviştii care stătea acolo cu mîna ridicată. Omul i-a ordonat să iasă imediat din maşină.

— Asta-i fabrica *mea*, a fost auzit mîrîind Oskar. Dar dacă vrei să-mi vorbeşti, poţi să te urci în maşină. Altfel vii după mine, pe jos, pînă la birou.

A intrat cu maşina în curte, însoţit de cei doi gestapovişti

care mergeau grăbiți de-o parte şi de alta a vehiculului.

În birou l-au întrebat ce legături avea cu Goeth şi cu bunurile ce-i fuseseră confiscate.

— Am într-adevăr cîteva valize aici, le-a spus. Îi aparţin domnului Goeth. M-a rugat să i le păstrez pînă cînd va fi eliberat din închisoare.

Gestapoviştii au cerut să vadă valizele şi Oskar i-a dus în apartament. I-a prezentat formal şi rece doamnei Schindler. Apoi a adus valizele şi le-a deschis. Erau pline de hainele civile ale lui Amon, de uniforme vechi, de pe vremea cînd Amon fusese un suplu subofiţer SS. După ce scotociră fără să găsească nimic, l-au arestat. Emilie deveni agresivă. N-aveau nici un drept, spuse, să-i ridice soţul dacă nu puteau specifica motivul arestării. Cei de la Berlin nu or să fie prea bucuroşi auzind aşa ceva.

Oskar a sfătuit-o să tacă. Dar va trebui să o suni pe prietena mea Klonowska, i-a zis, şi să anulezi întîlnirea.

Emilie ştia ce vrea să însemne asta. Klonowska va face din nou manevra cu telefonul, sunîndu-l pe Martin Plathe la Breslau, pe oamenii generalului Schindler, toată artileria grea. I-au pus cătuşele, l-au dus la maşina lor şi, cu aceasta, pînă la gara din Zwittau, iar de acolo, cu trenul pînă la Cracovia.

Se pare că această arestare l-a speriat mai mult decît cele două anterioare. Nu avem nici o informaţie referitoare la arătoşii şi petrecăreţii colonei SS cu care împărţea celula şi care îi beau votca. Oskar şi-a notat totuşi mai tîrziu unele detalii. În timp ce oamenii de la Biroul V îl escortau la tren, în sala de aşteptare neoclasică a Gării Centrale din Cracovia s-a apropiat de ei un bărbat numit Huth. Fusese inginer la Plaszów. Faţă de Amon se purtase întotdeauna servil, dar se ştia despre el că avea multe slăbiciuni ascunse şi, totuşi, era

un om bun. Putea fi o întîlnire întîmplătoare, dar n-ar fi fost exclus ca Huth să colaboreze cu Klonowska. Inginerul insistă să-i strîngă mîna lui Oskar, chiar dacă era prinsă în cătuşe. Unul dintre însoţitorii săi obiectă. Chiar vrei să fii văzut strîngînd mîna deţinuţilor, îl întrebă pe Huth. Inginerul se lansă pe dată într-o tiradă, de fapt o mărturie în favoarea lui Oskar. Acesta era Herr Direktor Schindler, un bărbat deose-bit de respectat în întreaga Cracovie, un industriaş important. Niciodată nu mi l-aş fi putut închipui arestat, spusese Huth.

Oricare ar fi semnificaţia acestei întîlniri, Oskar a fost urcat într-o maşină şi purtat din nou prin oraşul atît de familiar, pînă în strada Pomorska. L-au instalat într-o încăpere asemănătoare cu cea din timpul primei sale arestări, o cameră cu un pat, un scaun, o chiuvetă, dar cu gratii la ferestre. Nu se simţea la largul lui deşi, aparent, era liniştit. În 1942, cînd îl arestaseră, imediat după cea de-a treizeci şi patra aniversare a zilei sale de naştere, zvonurile că existau camere de tortură în celulele din Pomorska fuseseră îngrozitoare, dar vagi. Acum ştia că Biroul V îl putea tortura dacă voia cu orice preţ să-l înfunde pe Amon.

Herr Huth îl vizită după-amiază, aducînd cu el o tavă cu mîncare şi o sticlă cu vin. Vorbise cu Klonowska. Oskar nu va reuşi să afle niciodată dacă Klonowska aranjase acea întîlnire "întîmplătoare"

Oricum ar fi stat lucrurile, omul îi spuse că Klonowska începuse să-i adune pe vechii săi prieteni.

În ziua următoare a fost interogat de o comisie de doisprezece anchetatori SS, unul dintre ei judecător la Tribunalul SS. Oskar negă cum că i-ar fi dat vreun ban ca să se asigure că domnul comandant, aşa cum era consemnat în interogatoriul lui Amon, "se va purta frumos cu evreii" Poate

i-am dat nişte bani sub formă de împrumut, admise Oskar la un moment dat. De ce "să-l fi împrumutat"? au vrut să ştie.

— Conduc o întreprindere vitală pentru industria de război, a răspuns el, reluînd vechiul refren. Am un corp de muncitori calificaţi; dacă se întîmplă ceva cu ei, pierd eu, pierde Inspectoratul pentru armament, pierde frontul. Dacă descopeream că în mulţimea prizonierilor de la Plasów exista un muncitor calificat în prelucrarea metalului, dintr-o categorie de care aveam nevoie, atunci desigur că îl ceream domnului comandant. Îl voiam repede, fără prea multă birocraţie. Mă interesau în primul rînd producţia, îndeplinirea obiectivelor fixate de Inspectoratul pentru armament. Ţinînd cont de ajutorul domnului comandant în aceste probleme, e posibil să-i fi împrumutat bani.

Acest fel de apărare implica într-o oareşcare măsură lipsa de loialitate faţa de vechea sa gazdă. Dar Oskar n-avea de ce să ezite. Cu ochii strălucind de netăgăduită onestitate, cu vocea joasă, echilibrată, îi lăsă pe anchetatori să înţeleagă, fără să o spună în cuvinte, că banii fuseseră obţinuţi prin presiuni. Asta nu le-a făcut o impresie deosebită. L-au băgat din nou în celulă.

Interogatoriul a continuat şi a doua şi a treia şi a patra zi. Nimeni nu i-a făcut nici un rău, dar erau neînduplecaţi. Pînă la urmă a trebuit să nege orice fel de prietenie cu Amon. Oricum, îl disprețuia profund.

— Nu sînt ghicitor, mormăi Oskar, cînd domnii de la Biroul V îl interogară despre zvonurile pe care le auzise referitor la relaţiile dintre Goeth şi tinerele sale ordonanţe.

Amon însă n-ar fi înţeles niciodată că Oskar îl disprețuia şi era dispus să-i ajute pe cei de la Biroul V în ancheta pe care o făceau asupra lui. Amon a avut întotdeauna o falsă impresie

despre prietenie. Îşi închipuia că Mietek Pemper şi Helen Hirsch erau îndrăgostiţi — platonic, desigur. Probabil că anchetatorii nu i-au spus că Oskar se afla în Pomorska şi ascultase impasibil apelul lui Amon: "Chemaţi-l aici pe vechiul meu prieten Schindler, el o să garanteze pentru mine "

Ceea ce i-a fost de cel mai mare folos lui Oskar cînd s-a aflat în faţa anchetatorilor a fost faptul că avea prea puţine legături de afaceri cu acest om. Deşi, din cînd în cînd, îi dăduse lui Amon unele sfaturi în privinţa contactelor sale, nu fusese niciodată amestecat în vreo înţelegere, n-a cîştigat nici un zlot din vînzarea raţiilor de la închisoare, practică obişnuită la Amon, ca şi a inelelor de la atelierul de bijuterii, a costumelor de la atelierul de croitorie sau a mobilei de la secţia de tapiţerie. I-a fost poate de ajutor şi faptul că minciunile lui îi dezarmau chiar şi pe poliţişti şi, cînd spunea adevărul, era irezistibil de convingător. Nu lăsa niciodată impresia că ar fi recunoscător atunci cînd i se dădea crezare. De exemplu, cînd domnii de la Biroul V părură dispuşi să ia în considerare supoziţia că optzeci de mii de Reichsmarcks erau un "împrumut", o sumă obţinută prin constrîngere, Oskar îi întrebă cînd aveau să-i fie returnaţi banii, lui, Herr Direktor Schindler, omul de afaceri fără pată.

În al treilea rînd, în favoarea lui Oskar a pledat faptul că afirmaţiile sale au fost verificate şi găsite adevărate. Primind un telefon din partea Biroului V, colonelul Erich Lange a subliniat importanţa activităţii lui Schindler pentru desfăşurarea războiului. Sussmuth, sunat la Tropau, a declarat că fabrica lui Oskar era implicată în producţia unor arme secrete. Nu era, după cum vom vedea, o declaraţie neadevărată. Dar, spusă scurt şi fără explicaţii suplimentare, căpăta o greutate disproporţionată, căci Führer-ul promisese arme secrete.

Fraza în sine avea darul să-l protejeze pe Oskar. În fața unei sintagme ca "arme secrete", orice proteste din partea cetățenilor din Zwittau nu mai contau.

Totuşi, lui Oskar i se părea ceva în neregulă în perioada de detenție. În cea de-a patra zi, unul dintre anchetatorii săi îi făcu o vizită, nu ca să-i pună întrebări, ci ca să-l scuipe. Scuipatul se întinse pe reverul stîng al hainei; omul țipă la el, numindu-l "simpatizant al jidanilor" şi "curvarul jidancelor" Era o abatere de la strania legalitate în care se desfăşuraseră pînă atunci interogatoriile, dar Oskar nu ştia dacă toate acestea nu fuseseră premeditate şi dacă nu reprezentau adevăratul motiv al arestării sale.

După o săptămînă, Oskar trimise un mesaj — prin intermediul lui Hut şi a Klonowskăi — *Oberführer*-ului Scherner. Biroul V devenise atît de insistent, încît nu credea că mai putea să-l protejeze prea mult pe fostul şef al poliției. Scherner abandonă vînătoarea insurgenților (în cursul căreia avea să-şi găsească moartea) şi sosi a doua zi în celula lui Oskar.

— Era un scandal ce făceau ăştia, spuse Scherner.

— Ce ştii despre Amon? întrebă Oskar, aşteptîndu-se ca Scherner să spună acelaşi lucru şi des-pre el.

— A căpătat ceea ce merita, răspunse Scherner.

Se părea că toată lumea îl părăsea pe Amon.

— Nu-ți face griji, zise Scherner înainte să plece; avem de gînd să te scoatem de aici.

În dimineața celei de-a opta zile îi dădură drumul. Nu pierdu vremea şi — pentru prima dată — nu pretinse un mijloc de transport. Îi fusese de ajuns că îl abandonaseră pe pavajul rece. Traversă Cracovia pe jos pînă la vechile clădiri ale fabricii sale din Zablocie. Se mai aflau acolo cîțiva îngriji-

tori polonezi. De la biroul de la etaj sună la Brinnlitz şi-i spuse Emiliei că era liber.

Moshe Bejski, un proiectant de la Brinnlitz, îşi aminteşte neliniştea, zvonurile şi frămîntarea care domniseră cîtă vreme lipsise Oskar. Dar Stern, Maurice Finder, Adam Garde şi alţii se consultaseră cu Emilie în privinţa alimentelor, a organizării muncii şi a locurilor de dormit. Au fost primii care au descoperit că Emilie nu mai reprezenta un simplu element de decor. Nu era o femeie fericită, iar suferinţa ei fusese adîncită de arestarea lui Oskar. Părea o cruzime a soartei că SS-ul s-a amestecat în relaţiile dintre cei doi înainte ca legătura lor să se sudeze cum se cuvine. Era limpede pentru Stern şi pentru ceilalţi că femeia nu se afla acolo doar din datorie conjugală; mai exista şi ceea ce se poate numi "convingere ideologică" Pe peretele apartamentului atîrna un tablou reprezentîndu-l pe Iisus cu pieptul deschis şi inima în flăcări. Stern văzuse acelaşi desen în casele polonezilor catolici, dar în nici unul dintre apartamentele lui Oskar de la Cracovia nu existase aşa ceva. Iisus cu inima dezgolită nu-ţi oferea întotdeauna linişte atunci cînd îl vedeai în bucătăriile poloneze. Totuşi în apartamentul Emiliei părea o făgăduială; una personală, anume pentru ea, Emilie.

Soţul ei se întoarse cu trenul la începutul lui noiembrie. Era nebărbierit şi mirosea a închisoare. Rămase surprins cînd află că femeile se aflau încă la Auschwitz-Birkenau.

Pe planeta Auschwitz, femeile din grupul Schindler se mişcau la fel de prudente şi încordate ca orice călător spaţial. Rudolf Höss continua să fie comandantul. El era fondatorul, constructorul şi geniul conducător. Cititorii romanului lui William Styron, "Alegerea Sofiei", îl percep ca pe un fel de stăpîn al Sofiei, un stăpîn mult diferit faţă de cel care era

Amon pentru Helen Hirsch, un bărbat mult mai detaşat, cu un comportament mult mai normal. În 1920 ucisese un profesor din zona Ruhr care dăduse informaţii poliţiei despre un activist german şi petrecuse o vreme în închisoare pentru acea crimă, dar la Auschwitz nu ucisese niciodată un deţinut cu propria mînă. Se considera mai degrabă un tehnician. Ca promotor al ciclonului B — granule de cianură care eliberau un gaz otrăvitor în contact cu aerul — era angajat într-un lung conflict personal şi ştiinţific cu rivalul său, *Kriminalkommissar* Christian Wirth, capul şcolii promotoare a monoxidului de carbon, care comanda lagărul Belzec. Aici s-a petrecut la un moment dat ceva îngrozitor; ofiţerul chimist SS a fost martor al eşecului metodei aplicate de comisarul Wirth care a avut nevoie de trei ore pentru a lichida un grup de evrei înghesuiţi în camere. Faptul că Höss susţinea tehnologia concurentă este în parte atestat de continua dezvoltare a Auschwitz-ului şi de declinul Belzec-ului.

În 1943, cînd Rudolf Höss a părăsit Auschwitz-ul pentru a face un salt ierarhic, devenind adjunctul şefului Secţiei D din Oranienburg, locul nu mai era un simplu lagăr, reprezenta chiar mai mult decît o dovadă de organizare miraculoasă. Era un fenomen. Universul moral nu se descompusese, fusese răsturnat; un fel de gaură neagră aflată sub presiunea întregii răutăţi strînse pe pămînt — un loc unde naţiunile şi istoria erau absorbite şi se evaporau, iar limbajul îşi schimbase înţelesul. Camerele de gazare subterane fuseseră denumite "camere subterane pentru dezinfecţie", iar cele de deasupra "camere de baie" Oberscharführer-ul Moll, care avea ca sarcină înlocuirea cristalelor albastre în tavanele pivniţelor şi în pereţii băilor, obişnuia să le strige ajutoarelor sale "E-n regulă, hai să le dăm ceva de mestecat"

Höss se întorsese la Auschwitz în mai 1944 şi conducea întregul lagăr în momentul în care "femeile lui Schindler" ocupau o baracă din Birkenau, foarte aproape de capriciosul Oberscharführer Moll. Potrivit legendei, Schindler s-a luptat chiar cu Höss pentru cele trei sute de femei ale sale. Fără îndoială că Oskar a purtat discuţii telefonice şi a încheiat tranzacţii comerciale cu Höss, dar a trebuit de asemenea să se întîlnească cu Sturmbannführer-ul Fritz Hartjenstein, comandantul lagărului Auschwitz II, adică al lagărului Auschwitz-Birkenau şi cu Untersturmführer-ul Franz Hössler, tînărul ce răspundea de cartierul femeilor, în marele oraş.

Se ştie sigur că Oskar a trimis o tînără cu o valiză plină de băutură, şuncă şi diamante, ca să aranjeze o înţelegere cu aceşti funcţionari. Unii spun că Oskar a sosit în persoană, curînd după vizita fetei, aducînd cu el un asociat, un ofiţer influent în SA (Sturmabteilung sau trupe de asalt), Standartenführer-ul Peltze, care, potrivit celor spuse de Oskar prietenilor săi, era agent britanic.

Alţii pretind că Oskar s-a ţinut departe de Auschwitz din considerente strategice şi s-a dus la Oranienburg şi la Inspectoratul pentru armament de la Berlin, încercînd să exercite din direcţia aceea unele presiuni asupra lui Höss şi a camarazilor săi.

Povestea, aşa cum o va prezenta Itzak Stern peste ani, într-un discurs public de la Tel Aviv, este următoarea: După eliberarea lui Oskar din închisoare, Stern s-a dus la el şi, la insistenţele unora dintre prietenii săi, l-a implorat să facă ceva decisiv pentru soarta femeilor prinse în capcană la Auschwitz. În timpul acestei întrevederi a intrat în încăpere una dintre secretarele lui Oskar — Itzak Stern nu menţionează care dintre ele. Schindler a cîntărit-o din priviri, apoi şi-a ridicat un deget

pe care purta un inel cu un diamant mare. A întrebat-o pe fată dacă i-ar plăcea să aibă bijuteria aceea — destul de valoroasă. Potrivit relatării lui Stern, fata a devenit foarte interesată. Stern afirmă că Schindler ar fi spus: "Ia lista femeilor, pune într-o valiză tot ce găseşti mai bun în materie de mîncare şi băutură în bucătăria mea, apoi du-te la Auschwitz. Ştii că domnul comandant are o slăbiciune pentru femeile frumoase; dacă le scoţi de acolo, primeşti diamantul ăsta, ba chiar mai mult"

Este o scenă, un discurs demn de unele momente menţionate în Vechiul Testament cînd, pentru binele tribului, invadatorului i se oferă o femeie. În aceeaşi măsură repezintă o scenă a Europei Centrale, cu diamantele sale strălucitoare şi comerţul cu carne vie.

Potrivit relatării lui Itzak Stern, secretara a plecat. Cum după două zile nu s-a reîntors, Schindler în persoană — însoţit de modestul Peltze — s-a dus să rezolve problema.

Conform legendei Schindler, Oskar a trimis într-adevăr o prietenă de-a sa să se culce cu comandantul — fie acesta Höss, Hartjenstein sau Hössler — şi să lase pe pernă diamante; în timp ce unii, ca Itzak Stern, afirmă că a fost "una dintre secretarele sale", alţii menţionează o tînără blondă din SS, una dintre ultimele prietene ale lui Oskar şi membră a garnizoanei Brinnlitz. Dar, la data aceea, blonda ar fi trebuit să se găsească încă la Auschwitz, împreună cu *Schindlerfrauen*.

După Emilie Schindler, emisarul a fost o fată de douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei de ani. Era de felul ei din Zwittau, iar tatăl ei — un vechi prieten al familiei Schindler. Fata se întorsese de curînd din Rusia, unde lucrase ca secretară în administraţia germană. Era o bună prietenă a Emiliei şi se

oferise voluntară pentru această treabă. E greu de crezut că Oskar ar fi cerut un sacrificiu sexual unei prietene de familie. Deşi era un adevărat tîlhar în astfel de probleme, acest aspect al povestirii este evident o legendă. Nu cunoaştem felul tranzacţiilor încheiate de fată cu ofiţerii de la Auschwitz; ştim doar că a pătruns cu mult curaj pe tărîmul acela înspăimîntător.

Mai tîrziu, Oskar va declara că, în timp ce discuta cu cîrmuitorii megalopolisului Auschwitz, i se oferise vechea momeală. Femeile se aflau acolo deja de cîteva săptămîni şi nu mai valorau cine ştie ce ca forţă de muncă. De ce nu renunţi? O să-ţi dăm alte trei sute din turma fără număr! În 1942, un subofiţer SS de la gara Prokocim îi sugerase aceeaşi idee. Nu vă ataşaţi de nişte nume, Herr Direktor!

La Auschwitz, ca şi la Prokocim, Oskar adoptă aceeaşi conduită:

— Aceştia sînt lucrători calificaţi, de neînlocuit în industria de armament. I-am pregătit eu însumi cîţiva ani la rînd, reprezintă nişte oameni pregătiţi pe care nu-i pot înlocui repede. Nu-i pot cere decît pe cei pe care-i cunosc, asta e.

— O clipă, îi spuse interlocutorul său, văd aici pe listă fiica de nouă ani a uneia care se numeşte Phila Rath, şi mai văd o fată de unsprezece ani, fiica numitei Regina Horowitz; vrei să-mi spui că două fetiţe, de nouă şi unsprezece ani, sînt "lucrători calificaţi în industria de armament"?

— Lustruiesc proiectile de 45 de milimetri, a răspuns Oskar. Au fost selecţionate pentru degetele lor lungi, care pot ajunge în interiorul proiectilelor; nici un adult nu s-ar descurca la fel de bine.

O astfel de conversaţie în favoarea unei fete care era o prietenă de familie a avut loc, purtată fie de Oskar în persoană,

fie prin telefon. Oskar transmitea veşti despre stadiul negocierilor cercului apropiat de deţinuţi, iar de la ei amănuntele treceau la ceilalţi bărbaţi. Afirmaţia lui, cum că avea nevoie de copii pentru ca interiorul proiectilelor să poată fi lustruit corect era o absurditate evidentă, dar o folosise cel puţin o dată.

O fetiţă orfană, pe nume Anita Lampel, fusese chemată pe *Appellplatz* la Plaszów, într-o noapte din '43 şi-l găsise acolo pe Oskar certîndu-se cu o femeie între două vîrste, *Älteste* a lagărului de femei. Supraveghetoarea spunea aproximativ ceea ce vor spune mai tîrziu la Auschwitz, Höss/Hössler. N-o să-mi spuneţi că aveţi nevoie de o fată de paisprezece ani la Emalia. Şi nici că comandantul Goeth v-a permis să treceţi pe lista pentru Emalia o fată de paisprezece ani (Supraveghetoarea era evident îngrijorată la gîndul că, dacă lista cu deţinuţi pentru Emalia fusese "aranjată", va trebui să dea socoteală.) În noaptea aceea din 1943, Anita Lampel ascultase nedumerită cum Oskar, un bărbat care nu-i văzuse niciodată mîinile, pretindea că o alesese pentru valoarea productivă a degetelor ei lungi şi că Herr Kommandant îşi dăduse aprobarea.

Anita Lampel se afla şi ea la Auschwitz acum, dar crescuse şi nu mai avea nevoie de prefăcătoria cu degetele lungi, aşa că această calitate a fost trecută în beneficiul fiicelor doamnelor Horowitz şi Rath.

Omul cu care discutase Schindler avusese dreptate cînd afirmase că femeile îşi pierduseră aproape întreaga capacitate de muncă. În cursul inspecţiilor, tinere ca Mila Pfefferberg, Helen Hirsch şi sora ei nu aveau cum să împiedice crampele provocate de dizenterie să le cocoşeze şi să le îmbătrînească. Doamna Dresner îşi pierduse pofta de mîncare chiar şi pentru

acel surogat de supă. Danka nu putea lecui cu nici un chip căldura neplăcută de la gîtul mamei ei. Asta însemna că în curînd va deveni o "musulmană" Termenul făcea parte din jargonul lagărului; izvorît din amintirile unora despre filmele care prezentau foametea din țările de religie mahomedană, desemna un deținut care trecea granița ce separa flămînzii vii de cei ca-şi-morți.

Clara Sternberg, abia trecută de treizeci de ani, a fost izolată de grupul Schindler, în ceea ce ar putea fi descris ca baraca musulmanilor. Aici, în fiecare dimineață, muribundele erau aliniate în fața uşii şi se făcea o selecție. Cîteodată către tine se apleca Mengele. Din cele cinci sute de femei din grupul Clarei Sternberg, în cîte o dimineață puteau fi scoase de acolo chiar şi o sută, într-alta cincizeci. Îți înroşeai obrajii cu pămîntul Auschwitz-ului şi încercai să stai dreaptă, dacă se putea. Icneai în loc să tuşeşti.

După o astfel de inspecție, Clara a simțit că nu mai are rezerve să aştepte riscul zilnic. Avea un soț şi un fiu adolescent la Brinnlitz, dar acum păreau mai depărtați decît canalele de pe planeta Marte. Nu-şi putea imagina Brinnlitz-ul sau pe ei acolo. Se clătina prin lagărul femeilor, căutînd din ochi firele electrificate. Cînd ajunsese acolo, i se păruse că sînt la tot pasul; acum, cînd avea nevoie de ele, nu le putea găsi. Fiecare colț de stradă o ducea în alt labirint de străzi, amețind-o cu priveliştea identică a barăcilor mizerabile. Cînd zări o cunoştință de la Plaszów, o femeie din Cracovia ca şi ea, Clara se opri în fața ei.

— Unde e gardul electrificat? o întrebă.

În mintea ei confuză, considera întrebarea rezonabilă şi nu se îndoia că prietena ei, dacă ținea cîtuşi de puțin la ea, îi va arăta drumul corect către fire. Răspunsul pe care i-l dădu

femeia părea la fel de ilogic, dar avea un punct de vedere solid, un echilibru, un sîmbure pervers de sănătos.

— Nu te duce să mori pe gard, Clara, o îndemnă femeia. Dac-o faci, n-ai să ştii niciodată cum se vor termina toate astea.

A fost întotdeauna cel mai convingător răspuns ce se poate da cuiva care intenţionează să se sinucidă. Omoară-te, şi n-ai să ştii niciodată cum se vor sfîrşi toate. Clara nu era cîtuşi de puţin interesată să vadă cum vor evolua lucrurile, dar, într-un anume fel, răspunsul era potrivit. S-a răsucit pe călcîie. Cînd a ajuns înapoi la baraca ei, s-a simţit mult mai tulburată decît în momentul în care plecase să caute gardul. Prietena din Cracovia, prin răspunsul ei, îi alungase gîndul sinuciderii.

La Brinnlitz se întîmplase ceva îngrozitor: Oskar, moravianul rătăcitor, era plecat. Făcea negoţ cu vase de bucătărie şi diamante, băutură şi ţigări, în toate proviinciile. O parte dintre acestea erau elemente cruciale. Biberstein vorbeşte despre medicamente şi instrumente medicale aduse în *Krankenstube* la Brinnlitz. Nici unul nu făcea parte dintre produsele obişnuite. Oskar le obţinuse, probabil, din depozitele Wehrmacht-ului sau din marile spitalele din Brno.

Oricare o fi fost cauza absenţei lui, era plecat cînd a sosit inspectorul de la Gröss-Rosen şi a intrat în ateliere însoţit de Józef Liepold, noul comandant, întotdeauna bucuros să găsească un motiv pentru a pătrunde în fabrică. Ordinele cu care venise inspectorul de la Oranienburg cereau ca lagărul să fie golit de copii, pe care avea să-i folosească doctorul Mengele la experienţele de la Auschwitz. Olek Rosner şi micul

său vär, Richard Horowitz, care credeau că acolo nu aveau nevoie de ascunzători, au fost zăriți alergînd în jurul anexei, fugărindu-se pe scări, jucîndu-se printre maşinile de țesut dezafectate. Tot astfel şi fiul doctorului Leon Gross, care descoperise şi tratase diabetul lui Amon, îl ajutase pe doctorul Blancke în "Acțiunea Sănătatea" şi mai avea şi alte crime pe conştiință. Inspectorul remarcă faptul că aceştia nu păreau nişte lucrători indispensabili pentru industria de muniții. Liepold, scund, brunet şi nu atît de nebun ca Amon, era totuşi un ofițer SS hotărît şi nu s-a ostenit să ia apărarea micilor neastîmpărați.

Mai tîrziu, în cursul inspecției, a fost descoperit fiul de nouă ani al lui Roman Ginter. Acesta îl cunoştea pe Oskar de la înființarea ghetoului şi aprovizionase atelierele de la Plaszów cu deşeuri metalice de la Deutsche Email Fabrik. Dar Untersturmführer-ul Liepold şi inspectorul nu țineau cont de nici un fel de relații. Băiatul lui Ginter a fost trimis sub pază la poartă, împreună cu ceilalți copii. Băiatul lui Francis Spira, de zece ani şi jumătate, dar înalt, drept care fusese trecut în registre la categoria de paisprezece ani, lucra în ziua aceea în vîrful unei scări înalte, ştergînd ferestrele de la etaj, astfel că a scăpat de raid.

Ordinele cereau să fie ridicați şi părinții copiilor, probabil pentru a se preîntîmpina riscul ca părinții să opună o rezistență nebunească în interiorul sublagărului. Prin urmare, Rosner, violonistul, Horowitz şi Ginter au fost arestați. Leon Gross alergă de la infirmerie ca să negocieze cu SS-istul. A fost alungat. A făcut eforturi ca să demonstreze inspectorului de la Gröss-Rosen că avea de-a face cu o categorie diferită de deținuți, deosebiți de ceilalți, responsabili susținători ai sistemului. Efortul n-a valorat doi bani. Misiunea de a-i escorta

pe copii la Auschwitz i-a fost încredințată unui *Unterscharführer* înarmat cu un pistol mitralieră.

Grupul de tați și fii a călătorit de la Zwitau pînă la Katowice, în Silezia Superioară, cu trenuri obișnuite de pasageri. Henry Rosner se aștepta ca ceilalți pasageri să se dovedească ostili. În loc de asta, o femeie a trecut printre rîndurile de bănci cu o atitudine sfidătoare și le-a dat lui Olek și celorlalți cîte o felie de pîine și un măr, privindu-l tot timpul pe sergent în ochi, pentru a-l provoca să reacționeze într-un fel; însă Unterscharführer-ul a încuviințat dînd politicos din cap. Mai tîrziu, cînd trenul s-a oprit la Usti, a lăsat deținuții sub paza ajutorului său și s-a dus în cafeneaua gării, aducînd biscuiți și cafea — pentru care a plătit din banii lui. El, Rosner și Horowitz au stat de vorbă (Regina, soția lui Horowitz, era sora lui Rosner). Pe măsură ce discutau cu Unterscharführer-ul aveau impresia că nu aparține aceleiași forțe de poliție din care făceau parte Amon, Hujar, John și toți ceilalți. Vă duc la Auschwitz, spuse, după care trebuie să iau niște femei și să le aduc înapoi la Brinnlitz.

Ironia soartei a făcut astfel ca primii bărbați de la Brinnlitz care au descoperit că femeile lor vor scăpa de la Auschwitz să fie Rosner și Horowitz, porniți, la rîndul lor, pe același drum, dar în sens invers.

Erau nebuni de bucurie. Le-au spus copiilor: "Acest domn de treabă o să le aducă pe mamele voastre la Brinnlitz" Rosner îl întrebă pe sergent dacă ar fi dispus să-i dea o scrisoare lui Manci, iar Horowitz l-a rugat să-i îngăduie să-i scrie Reginei. Cele două scrisori au fost scrise pe o bucată de hîrtie oferită de sergent, aceeași hîrtie pe care omul o folosea pentru corespondența cu propria-i soție. În scrisoarea lui, Rosner a stabilit să se întîlnească cu Manci la o adresă din Podgórze,

dacă aveau să supravieţuiască amîndoi.

Cînd au terminat de scris, SS-istul a pus scrisorile în buzunarul vestonului. "Unde ai fost toţi anii ăştia? se întrebă în sinea lui Rosner. Ai început şi tu ca un mîncător de flăcări, ai aplaudat cînd zeii de pe podium strigau: «Evreii sînt cauza nenorocirii noastre?»"

În cursul călătoriei, Olek şi-a pus fruntea pe braţul lui Henry şi a început să plîngă. La început nu a vrut să spună de ce. Cînd, în cele din urmă, a vorbit, a spus că îi părea rău că trebuie să-şi ducă tatăl la Auschwitz. "Să mori din cauza mea", a spus. Henry ar fi putut să-l liniştească spunîndu-i minciuni, dar n-ar fi folosit. Toţi copiii aflaseră despre camerele de gazare; se închideau în ei cînd încercai să-i păcăleşti.

Unterscharführer-ul se aplecă spre ei. Desigur că nu-i auzise, dar avea lacrimi în ochi. Olek păru uimit la vederea lor, aşa cum alţi copii se pot minuna cînd văd un animal mergînd pe bicicletă la circ. Îl privi neîncrezător. Cu adevărat uimitor era că păreau să fie lacrimile unui om asemenea lor, lacrimile unui deţinut.

— Ştiu ce-o să se întîmple, spuse sergentul. Am pierdut războiul. O să te alegi cu un tatuaj, dar ai să supravieţuieşti.

Henry avea impresia că omul făcea promisiuni, nu atît copilului, cît lui însuşi, înarmîndu-se cu o garanţie care, poate peste cinci ani, cînd îşi va reaminti această călătorie, l-ar putea ajuta să-şi liniştească conştiinţa.

În după-amiaza zilei în care căutase să ajungă la gardul electrificat, Clara Sternberg auzi pe cineva strigînd nişte nume şi rîsete de femei din direcţia barăcilor unde se aflau "femeile lui Schindler" Se tîrî din baraca ei şi le văzu aliniate lîngă unul dintre gardurile interioare ale lagărului femeilor. O parte dintre ele erau îmbrăcate doar în bluze şi fuste lungi, schelete

de femei fără şansă, dar pălăvrăgeau ca nişte fete tinere. Chiar şi SS-ista blondă părea încîntată că, o dată cu ele, va fi şi ea eliberată de la Auschwitz. *Schindlergruppe*, strigă ea, vă duceţi la saună şi apoi la trenuri. Părea să înţeleagă semnificaţia neobişnuită a evenimentului.

Femeile condamnate din barăcile înconjurătoare priveau cu ochi goi, prin gardul de sîrmă, la fetele vesele. Atrăgeau atenţia, pentru că, dintr-o dată, deveniseră atît de diferite de toate celelalte. Nu însemna nimic. Desigur, era un eveniment ieşit din comun, dar nu avea nici o influenţă asupra vieţii majorităţii celor de acolo, nu avea cum să răstoarne cursul lucrurilor sau să risipească fumul din aer.

Dar pentru Clara Sternberg, priveliştea era intolerabilă. La fel ca şi pentru bătrîna doamnă Krumholz, pe jumătate moartă, repartizată în baraca femeilor în vîrstă. Doamna Krumholz începu să vorbească cu supraveghetoarea olandeză de la uşa barăcii. Mă duc la ele, spuse. Olandeza revărsă asupra ei o ploaie de argumente. Pînă la urmă o să mori în vagoanele de vite. Pe lîngă asta, va trebui să explic de ce nu eşti aici. Poţi să le spui, zise doamna Krumholz, că sînt pe lista femeilor lui Schindler. Totul e stabilit. Registrele se potrivesc, nu există nici o îndoială în privinţa asta.

S-au certat vreo cinci minute şi, în timpul discuţiei, au vorbit despre familiile lor, despre originea fiecăreia dintre ele, căutînd poate un punct vulnerabil în afara logicii stricte a disputei. Ieşi la iveală că numele olandezei era tot Krumholz. Cele două începură să analizeze originea familiilor.

— Cred că soţul meu este în Sachsenhausen, spuse olandeza.

Doamna Krumholz din Cracovia spuse:

— Soţul şi fiul meu cel mare au ajuns undeva, cred că

la Mauthausen. Eu ar trebui să fiu în lagărul Schindler, din Moravia. Femeile alea de după gard, acolo se duc.

— Nu se duc nicăieri, spuse doamna Krumholz din Olanda. Crede-mă, nimeni nu se duce nicăieri, decît într-o singură direcţie.

Doamna Krumholz din Cracovia insistă:

— Ele sînt convinse că se duc undeva. Te rog!

Chiar dacă femeile de pe lista lui Schindler ar fi fost înşelate, doamna Krumholz din Cracovia dorea să împărtăşească aceeaşi dezamăgire. Olandeza înţelese aceasta şi pînă la urmă deschise uşa barăcii. Fie ce-o fi!

Între doamna Krumholz, doamna Sternberg şi restul femeilor Schindler se afla acum un gard. Nu era un gard electrificat ca acela care înconjura lagărul. Totuşi, fusese construit după regulile Secţiei D, din cel puţin optsprezece şiruri de sîrmă ghimpată. Şirurile erau mai apropiate la partea superioară a gardului; pe măsură ce coborau, erau întinse cîte două, în perechi paralele, la o depărtare de aproape cincisprezece centimetri. Dar între fiecare astfel de pereche exista o distanţă ceva mai puţin de treizeci de centimetri. În ziua aceea, după mărturiile unor martori oculari şi ale acestor doamne, atît doamna Krumholz, cît şi doamna Sternberg au reuşit să-şi croiască drum printre sîrmele ghimpate ca să se alăture femeilor lui Schindler, chiar dacă acestea se bucurau de o salvare iluzorie. Strecurîndu-se prin spaţiul de cel mult treisprezece centimetri, depărtînd sîrmele, sfîşiindu-şi hainele şi carnea în ghimpii lor, reuşiră să se amestece cu membrii grupului Schindler. Nimeni nu le opri, pentru că nimeni nu-şi imaginase că ar fi posibil aşa ceva. Pentru celelalte femei de la Auschwitz era, în orice caz, un exemplu irelevant, căci depăşirea unui gard nu te ducea decît la altul, apoi la altul şi

tot aşa, pînă la înalta tensiune a celui care înconjura lagărul. Dar pentru Sternberg şi Krumholz acesta era singurul gard. Hainele cu care veniseră din ghetou şi pe care le reparaseră la nesfîrşit în noroiosul Plaszów atîrnau acum fişii pe sîrmă. Goale şi pline de dîre de sînge, intrară alergînd în rîndurile femeilor lui Schindler.

Doamna Rachela Korn, condamnată să zacă în baraca spitalului la vîrsta de patruzeci şi patru de ani, fusese trasă afară pe fereastră de fiica ei, care acum o sprijinea ca să se poată ţine pe picioare. Pentru ea, ca şi pentru celelalte două, aceasta era ca o zi de naştere. Toată lumea din coloană părea să le felicite.

La spălătorie, femeile Schindler au fost bărbierite. Nişte letoniene le raseră în cap o cărare numită "cărarea păduchilor" şi le bărbieriră la subţiori şi în zona pubiană. După duş au fost încolonate, goale, şi duse pînă la un depozit unde au primit hainele celor morţi. Cînd s-au văzut bărbierite, înveşmîntate cu îmbrăcămintea aceea desperecheată, au izbucnit în rîs — un rîs tineresc. Aspectul micuţei Mila Pfefferberg, ajunsă acum la treizeci şi cinci de kilograme, pierdută în îmbrăcămintea făcută pentru o persoană mult mai vînjoasă şi mai împlinită, le-a făcut să se prăpădească de rîs. Pe jumătate moarte şi îmbrăcate în zdrenţe marcate cu numere aplicate cu vopsea, se zbenguiau, se strîmbau, se fiţîiau de colo-colo chicotind ca nişte şcolăriţe.

— Ce-o să facă Schindler cu toate babele astea? auzi Clara Sternberg o SS-istă întrebîndu-şi colega.

— Îl priveşte, răspunse aceasta. Poate are de gînd să deschidă un azil de bătrîni.

Indiferent ce te aşteptai să găseşti la capătul drumului, era întotdeauna îngrozitor să te urci în tren. Chiar şi pe vreme

friguroasă, aveai o senzație de sufocare care se amplifica o dată cu lăsarea întunericului. Intrînd într-un vagon, copiii se înghesuiau întotdeauna către cea mai mică rază de lumină. În dimineața aceea, Niusia Horowitz făcu şi ea acelaşi lucru, lipindu-se de un colț de unde se desfăcuse o scîndură. Prin crăpătură se vedea peste liniile de cale ferată, pînă în lagărul bărbaților. Acolo observă un grup de copii privind către tren şi făcînd semne cu mîinile. Gesturile lor erau ciudat de insistente. Unul dintre ei semăna straniu de mult cu fratele ei de şase ani, care se afla în siguranță la Schindler, iar băiatul de lîngă el era o copie fidelă a vărului lor, Olek Rosner. Apoi, evident, înțelese. *Era* Richard, *era* Olek.

Se întoarse şi o trase pe mama ei de fustă. Privind prin crăpătură, Regina trecu, la rîndul ei, prin aceleaşi etape ale identificării şi începu să se vaite. Uşa vagonului fusese închisă, erau înghesuite toate una într-alta, într-un întuneric aproape total şi fiecare gest, fiecare abur de speranță sau panică devenea contagios. Toată lumea începu să se vaite. Manci Rosner, strîns lipită de cumnata ei, se strecură pînă la deschizătură, privi afară, îşi văzu fiul fluturînd din mînă şi începu să plîngă.

Uşa se deschise din nou şi un subofițer mătăhălos întrebă cu o voce nepăsătoare de ce fac zgomot. Nimeni nu avea motiv să iasă în față, dar Manci şi Regina îşi făcură loc cu coatele prin mulțime şi se prezentară înaintea omului.

— Copilul meu este acolo, spuseră amîndouă.

— Băiatul meu, spuse Manci. Vreau să vadă că mai trăiesc.

Le ordonă să coboare pe terasament. Cînd ajunseră jos, începură să se întrebe dacă nu cumva avusese alt scop.

— Numele tău? o întrebă pe Regina.

Ea şi-l spuse şi îl văzu căutînd ceva la spate, sub centură.

Se aştepta ca în mîna lui să apară un pistol. Ţinea în schimb o scrisoare pentru ea — de la soţul ei. Avea o scrisoare similară de la Henri Rosner. Le făcu un scurt rezumat al călătoriei pe care o făcuse de la Brinnlitz. Manci sugeră că le-ar putea lăsa sub vagon, între linii, ca pentru a urina. Cîteodată, dacă trenurile întîrziau prea mult, aşa ceva era permis. Omul acceptă.

Imediat ce ajunse sub vagon, Manci fluieră într-un anume fel, cunoscut familiei Rosner; se mai folosise de sistemul ăsta la Plaszów, ca să-i conducă pe Henry şi pe Olek pînă la ea. Olek auzi şi începu să fluture mîinile. Îl apucă pe Richard de cap şi îi întoarse faţa spre ele, încercînd să străbată cu privirea printre roţile vagoanelor.

După ce fluturară o vreme din mîini, Olek îşi lăsă braţul în jos şi-şi ridică mînéca, arătîndu-le un tatuaj ca un semn de varice întins pe carnea bicepsului. Şi desigur femeile fluturară şi ele din mîini, dădură din cap, aplaudară, iar micul Richard îşi prezentă şi el braţul tatuat, ca să-şi primească porţia de aplauze. Uite, păreau să spună copiii cu mînecile lor suflecate, sîntem asiguraţi.

Dar stînd între roţi, femeile fură cuprinse de nelinişte. Ce li s-o fi întîmplat? se întrebau una pe cealaltă. Pentru numele lui Dumnezeu, ce caută aici? Înţeleseră imediat că scrisorile puteau conţine o explicaţie completă. Le desfăcură înfrigurate şi le citiră, apoi le puseră deoparte şi continuară să fluture mîinile.

Apoi Olek îşi deschise palma şi le arătă acolo cîţiva cartofi cît nişte alice.

— Uite! strigă el, şi Manci îl auzi limpede. Nu vă îngrijoraţi, n-o să flămînzesc.

— Unde e tata? strigă Manci.

— La lucru. O să se-ntoarcă acum de la lucru. Am

păstrat cartofii ăştia pentru el.

— O, Doamne, murmură Manci către cumnata ei. Cartofii aceia nu însemnau nimic. Micul Richard recunoscu fără ocolişuri.

— Mamuşca, mamuşca, mamuşca, strigă, mi-e tare foame!

Dar şi el ţinea în mînă cîţiva cartofi minusculi. Îi păstrase pentru Dolek, spuse. Dolek şi Rosner violonistul lucrau la cariera de piatră.

Henry Rosner sosi primul. Se apropie şi el de gardul de sîrmă, cu braţul stîng dezgolit şi ridicat.

— Tatuajul! strigă triumfător.

Se vedea, chiar de departe, că tremură de frig, deşi tot obrazul îi era acoperit de sudoare. La Plaszów nu dusese o viaţă uşoară, dar putuse să doarmă în atelierul de vopsitorie ori de cîte ori interpreta Lehar la vilă. Aici, fanfara acompania cîte-odată şirurile ce mărşăluiau către baie, dar nu cînta genul de muzică cu care era obişnuit Rosner.

Cînd apăru şi Dolek, Richard îl aduse la gard. Zări chipurile drăguţe şi supte printre roţile trenului. El şi Henry se înspăimîntară că femeile ar putea cere să rămînă pe loc. Nu puteau sta cu copiii lor în lagărul bărbaţilor. Ideea reîntregirii familiei acolo era iluzorie, dar bărbaţii de lîngă gardul de sîrmă ghimpată al lagărului Birkenau se temeau că femeile vor alege moartea pentru asta. Prin urmare, Dolek şi Henry se străduiră să vorbească vesel, ca în vreme de pace, cînd hotărau să ia vara copiii cu ei la Marea Baltică pentru ca fetele să se poată duce singure la Karlsbad.

— Ai grijă de Niusia, repeta întruna Dolek, parcă pentru a-i aminti soţiei sale că mai avea un copil în vagonul de deasupra capului ei.

În cele din urmă, în lagărul bărbaţilor sună o sirenă salvatoare. Trebuia ca bărbaţii şi copiii să plece de lîngă gard. Manci şi Regina se căţărară cu greu înapoi în tren şi uşa fu încuiată. Viaţa nu le mai putea oferi nici un fel de surprize.

În după-amiaza aceea, după plecarea trenului urmară speculaţiile obişnuite. Mila Pfefferberg se gîndea că, dacă nu se îndreptau spre fabrica lui Schindler, jumătate din femeile înghesuite în vagoane n-aveau nici o şansă să mai trăiască încă o săptămînă. Despre ea însăşi credea că nu va mai rezista decît cîteva zile. Lusia avea scarlatină. Pe doamna Dresner o îngrijea Danka, dar, fiind slăbită de dizenterie, nu părea să mai reziste mult.

Dar din vagonul Niusiei Horowitz, femeile văzură munţii şi brazii prin crăpătura dintre scînduri. O parte dintre ele urcaseră aceşti munţi în copilărie, şi priveliştea înălţimilor cunoscute, chiar dacă abia o întrezăreau de pe podeaua vagoanelor cumplit mirositoare, le oferea o ciudată senzaţie de sărbătoare. Le înghiontiră pe fetele care stăteau nemişcate în mizeria de pe podea.

— Sîntem aproape.

Aproape de ce? O altă destinaţie înşelătoare le-ar fi terminat — fizic şi moral — pe toate.

În zorii reci ai celei de-a doua zi, li se ordonă să coboare. Undeva, în ceaţă, auzeau pufăind locomotiva. Mustăţi de gheaţă murdară atîrnau de muchiile vagoanelor, în vreme ce aerul tăia respiraţia. Dar nu se compara cu aerul greu, acru, de la Auschwitz; acesta împrăştia o aromă rustică, nedefinită. Mărşăluiră tuşind întruna, cu picioarele amorţite în saboţi. Curînd zăriră în faţa lor o poartă mare şi, dincolo de ea, o clădire masivă de cărămidă, din care se înălţau coşuri. Silueta neagră, bidimensională, părea o copie a celor lăsate în urmă,

la Auschwitz. Un grup de SS-işti aştepta lîngă poartă, bătînd din plame ca să se încălzească. Grupul de la poartă, coşurile — toate păreau să facă parte dintr-un nebunesc perpetuum mobile. O fată de lîngă Mila Pfefferberg începu să plîngă.

— Ne-a adus atîta cale ca să ne scoată pe coş.

— Nu, spuse Mila, nu şi-ar fi pierdut vremea cu asta, ar fi putut s-o facă la Auschwitz.

Optimismul ei era croit după calapodul Lusiei: nu putea spune de unde i se trage. Pe măsură ce se apropiau de poartă, deveniră conştiente de prezenţa domnului Schindler în mijlocul SS-iştilor. Înţeleseră că este vorba de el mai întîi după masivitatea şi înălţimea siluetei. Apoi putură să-i desluşească trăsăturile sub pălăria tiroleză, pe care o purtase atît de mult în ultima vreme, ca să-şi sărbătorească întoarcerea în munţii natali. Alături de el stătea un ofiţer scund, brunet. Era comandantul de la Brinnlitz, Untersturmführer-ul Liepold. Oskar descoperise deja — iar femeile aveau să afle mai tîrziu — că Liepold, spre deosebire de bărbaţii între două vîrste din garnizoana sa, nu-şi pierduse încă încrederea în sintagma numită "soluţia finală" Totuşi, deşi acolo Liepold era respectatul adjunct al Sturmbannführer-ului Hassenbroeck şi încarnarea legii, Oskar a fost cel care a păşit înainte cînd coloana de femei se opri. Îl priviră cu ochi mari. O apariţie în ceaţă. Doar o parte dintre ele zîmbeau. Mila, ca şi celelalte fete din coloana acelei dimineţi, îşi aminteşte de valul de profundă recunoştinţă căreia nu putuse să-i dea glas. Ani mai tîrziu, una dintre femeile aflate în coloană, rememorînd întîmplările din dimineaţa aceea, va încerca să explice asta în faţa unei echipe germane de televiziune.

— Pentru noi era tatăl, mama, era singura noastră speranţă. Nu ne-a părăsit niciodată.

Apoi Oskar a început să vorbească. Rosti încă unul din acele incredibile discursuri ale sale, plin de promisiuni ameţitoare.

— Ştiam că veniţi, spuse. Ne-au sunat de la Zwittau. Cînd veţi intra în clădire, o să găsiţi supă şi pîine.

Apoi, zîmbitor şi cu o siguranţă pontificală, adăugă:

— Nu mai trebuie să vă faceţi nici un fel de griji, acum sînteţi cu mine.

Era genul de discurs împotriva căruia Untersturmführer-ul nu avea nici o putere. Deşi era furios, Oskar nu-l băgă în seamă. Şi în timp ce Herr Direktor intră în curte cu prizonierele, Liepold nu fu în stare să facă nimic ca să distrugă siguranţa aceea.

Bărbaţii din lagăr ştiau asta. Se aflau pe balconul dormitorului lor, privind în jos, în curte. Sternberg şi fiul său o căutau din ochi pe doamna Clara Sternberg; Feigenbaum senior şi tînărul Lutek pe Nocha Feigenbaum şi delicata lor fiică şi soră. Juda Dresner şi fiul său Janek, bătrînul domn Jereth, rabinul Levartov, Ginter, Garde, chiar şi Marcel Goldberg, toţi îşi lungeau gîturile încercînd să-şi zărească femeile. Mundek Korn nu-şi căuta numai mama şi sora, dar şi pe optimista Lusia, de care începuse să se apropie. Bau căzu într-o melancolie care nu-l va mai părăsi niciodată pe deplin. Înţelegea desigur, pentru prima dată, că mama şi soţia sa nu vor mai sosi la Brinnlitz. Dar Wulkan bijutierul, văzînd-o pe Chaja Wulkan, dedesubt, în curtea fabricii, înţelese uimit abia atunci, că existau într-adevăr persoane care puteau interveni şi obţine o salvare miraculoasă.

Pfefferberg flutură spre Mila pachetul pe care-l păstra pentru sosirea ei: o bucată de lînă furată dintr-una din cutiile părăsite de Hoffman şi un ac de oţel pe care-l confecţionase

în atelier. Fiul de zece ani al lui Frances Spira privea şi el de la balcon. Îşi înfipsese pumnul în gură ca să nu strige, căci în curte erau prea mulţi SS-işti.

În hainele lor zdrenţuiţe, primite la Auschwitz, femeile păşeau clătinîndu-se pe pietrele curţii. Aveau părul tuns. O parte dintre ele erau prea bolnave, prea slăbite ca să poată fi recunoscute cu uşurinţă. Totuşi era o întîlnire miraculoasă. Nimeni nu va mai fi surprins cînd mai tîrziu se va afla că o astfel de situaţie nu se repetase nicăieri în Europa ocupată, că nu existase şi nici nu avea să existe o altă salvare de la Auschwitz, ca aceasta.

Femeile au fost conduse apoi în dormitorul lor separat. Pe podea erau aşternute paie — nu aveau încă paturi. Dintr-un uriaş cazan fabricat la DEF, o SS-istă le servise supa despre care le vorbise Oskar la poartă. Era foarte groasă. Pluteau în ea o mulţime de bucăţi hrănitoare. Pentru ele, aroma ei reprezenta dovada concretă a celorlalte promisiuni incredibile. "Nu mai aveţi de ce vă teme"

Dar nu-şi puteau atinge bărbaţii. Dormitoarele femeilor intrară pentru o vreme în carantină. Chiar şi Oskar, în urma discuţiilor cu grupul său de medici, era îngrijorat la gîndul bolilor pe care le-ar fi putut aduce cu ele de la Auschwitz.

Existau totuşi trei puncte de legătură între bărbaţi şi femei. Unul era o cărămidă şubredă deasupra patului tînărului Moshe Bejski. Bărbaţii vor petrece multe dintre nopţile următoare îngenuncheaţi pe salteaua lui Bejski, transmiţînd mesaje prin spărtura din perete. În fabrică exista o mică aerisire ce dădea în latrina femeilor. Pfefferberg depozitase acolo nişte lăzi, încropind un fel de postament pe care se putea urca un om pentru a striga mesaje. În sfîrşit, dis-de-dimineaţă şi seara tîrziu, se înghesuiau toţi la bariera de sîrmă ridicată între

balconul bărbaților şi cel al femeilor. Familia Jereth se întîlni acolo —bătrînul domn Jereth, din al cărui lemn fuseseră construite primele barăci de la Emalia; soția sa, care avusese nevoie de o ascunzătoare ca să scape de *acțiunile* din ghetou. Deținuții obişnuiau să glumească pe seama discuțiilor dintre domnul şi doamna Jereth.

— Ai avut scaun astăzi, dragă? o întreba foarte serios domnul Jereth, pe soția abia întoarsă din barăcile bîntuite de dizenterie de la Birkenau.

În principiu, nimeni nu dorea să fie dus la infirmerie. La Plaszów era un loc primejdios; unde ți se aplica tratamentul final cu benzină al lui Blancke. Chiar şi acolo, la Brinnlitz, exista întotdeauna riscul unei inspecții inopinate, de felul celeia care se soldase cu ridicarea copiilor. După rapoartele de la Oranienburg, o infirmerie a unui lagăr de muncă nu trebuia să adăpostească pacienți cu afecțiuni serioase. Nu era gîndită ca o casă de sănătate, ci ca să ofere primul ajutor în caz de accidente. Dar, fie că voiau, fie că nu, infirmeria de la Brinnlitz era plină de femei. Se afla acolo adolescenta Janka Feigenbaum, care suferea de cancer osos şi avea să moară oricum, chiar şi în cel mai bun spital. Ajunsese pînă la urmă în cel mai potrivit loc din lume. Doamna Dresner a fost şi ea dusă acolo, cu alte cîteva duzini de femei care nu puteau să mănînce sau să asimileze hrana. Ca şi optimista Lusia, două fete sufereau de scarlatină. Nu puteau să fie ținute la infirmerie, astfel că li s-au aşternut paturi în pivniță, unde au bolit înconjurate de căldura boilerelor. Chiar şi în ceața febrei, Lusia era conştientă de extraordinara căldură a acelei celule din pivniță.

Tăcută ca o călugăriță, Emilie se ocupa de infirmerie. Cei care se simțeau bine la Brinnlitz, care erau sănătoşi, bărbații care demontau maşinile Hoffman şi le aşezau într-un

depozit aflat mai jos pe drum, abia o băgau în seamă. Unul dintre ei va spune mai tîrziu că era doar o nevastă tăcută şi supusă. Cei care n-aveau probleme cu sănătatea au fost subjugaţi de spectaculosul Oskar, de imensa lui scamatorie numită Brinnlitz. Chiar şi femeile care se mai puteau ţine pe picioare erau cucerite de măreţia magică a omnipotentului Oskar.

De exemplu, Manci Rosner. Ceva mai tîrziu, Oskar va veni la strungul unde lucra ea în schimbul de noapte şi-i va înmîna vioara lui Henry. Nu se ştie cum, în timpul unei călătorii la Gröss-Rossen, ca să-l viziteze pe Hassebroeck îşi găsise vreme să intre în depozitul de acolo, unde descoperise vioara. Îl costase o sută de mărci ca s-o recupereze. Îi întinse tinerei femei vioara şi îi zîmbi într-un fel care părea să-i promită reîntoarcerea, tîrzie dar miraculoasă, a violonistului plecat împreună cu vioara.

— Acelaşi instrument, murmură, dar pentru moment, un alt cîntec.

Lui Manci îi era greu să-l asocieze pe impunătorul Oskar cu tăcuta lui soţie. Dar muribunzilor, Emilie li se părea mult mai vizibilă. Le-a dat semolină, pe care-o obţinuse Dumnezeu ştie de unde, pregătită în propria-i bucătărie şi dusă personal pînă la *Krankenstube*. După părerea doctorului Alexander Biberstein, doamna Dresner era pe moarte. Emilie i-a dat semolină cu linguriţa timp de şapte zile la rînd, şi dizenteria a cedat. Cazul doamnei Dresner pare să adeverească afirmaţia Milei Pfefferberg potrivit căreia, dacă Oskar n-ar fi reuşit să le salveze de la Birkenau, cea mai mare parte dintre ele nu ar fi trăit mai mult de o săptămînă.

Emilie a îngrijit-o cu devotament pe Janka Feigenbaum, în vîrstă de nouăsprezece ani. Lutek, fratele ei care muncea în fabrică, o observa cîteodată pe Emilie ieşind din aparta-

mentul ei de la parter cu o cană de supă, pregătită în propria bucătărie, pentru muribunda Janka.

— Era dominată de Oskar, va spune mai tîrziu Lutek. Toți eram. Totuşi, avea personalitate.

Cînd lui Lutek i s-au spart ochelarii, ea a aranjat să-i fie reparați. Rețeta zăcea în cine ştie ce cabinet medical din Cracovia. Era acolo dinainte de înființarea ghetoului. Emilie a aranjat în aşa fel lucrurile să facă rost de rețetă cineva care pleca la Cracovia şi să aducă înapoi ochelarii comandați. Tînărul Lutek considera asta mai mult decît un gest obişnuit de bunăvoință, în special în condițiile unui sistem care aprecia propria miopie şi care intenționa să-i priveze de ochelari pe toți evreii din Europa.

Există multe poveşti despre felul în care Oskar a făcut rost de ochelari pentru diferiți deținuți. Ne putem întreba dacă o parte din inițiativele Emiliei în această direcție nu au fost absorbite de legenda lui Oskar, aşa cum faptele unor eroi mai puțin importanți se găsesc reunite în imaginea regelui Arthur sau a lui Robin Hood.

34

Doctorii de la *Krankenstube* se numeau Hilfstein, Handler, Lewkowicz şi Biberstein. Toţi erau îngrijoraţi de posibilitatea izbucnirii unei epidemii de tifos, căci tifosul nu reprezenta numai un pericol pentru sănătate, ci, prin decret, motiva decizia autorităţilor de a închide lagărul, a-i urca pe cei bolnavi înapoi în vagoanele pentru vite şi a-i expedia la Birkenau, să moară acolo, în barăcile pe care scria "*Achtung Typhus!*". În cursul uneia dintre vizitele de dimineaţă la infirmerie, la aproape o săptămînă după sosirea femeilor, Biberstein îi spuse lui Oskar că, printre femei apăruseră încă două cazuri suspecte. Acestea acuzau dureri de cap, febră, ameţeli, dureri în tot corpul. Biberstein aştepta ca simptomele specifice tifosului să apară în cîteva zile. Trebuiau să le izoleze pe cele două femei într-o încăpere specială.

Nu era nevoie ca Biberstein să-i ţină lui Oskar cine ştie ce lecţii despre tifos. Tifosul se transmitea prin ciupitura păduchilor. Deţinuţii erau infestaţi cu o populaţie incontrolabilă de păduchi. Boala avea nevoie probabil de două săptămîni pentru a se incuba. Poate că atingea chiar atunci o duzină sau o sută de deţinuţi. Chiar şi după instalarea noilor paturi, oamenii încă stăteau prea aproape unul de celălalt. Amanţii

făceau schimb de păduchi cînd se întîlneau, pe fugă şi pe ascuns, în cine ştie ce colţ ferit al fabricii. Păduchii purtători de tifos migrau intens. Se părea că energia lor o va depăşi pe cea a lui Oskar.

Astfel că ordinul lui Oskar de a se construi la etaj o încăpere de despăduchere, duşuri, o spălătorie pentru fierberea hainelor şi o cameră de dezinfecţie, n-a fost o măsură administrativă întîmplătoare. Grupul de dezinfecţie urma să funcţioneze cu abur fierbinte, pompat acolo din pivniţă. Sudorii urmau să lucreze în schimburi prelungite la acest proiect. Au făcut-o cu tragere de inimă, pentru că întreaga activitate a industriei secrete de la Brinnlitz se desfăşura sub semnul entuziasmului. Industria oficială putea fi simbolizată de maşinile Hilo care se înălţau pe podeaua de ciment proaspăt turnat. Aşa cum avea să observe mai tîrziu Moshe Bejski, era în interesul deţinuţilor şi al lui Oskar ca aceste maşini să fie instalate corect, pentru că ofereau lagărului o faţadă convingătoare. Dar cea care conta era activitatea nelegalizată de la Brinnlitz. Femeile croşetau îmbrăcăminte din lîna furată din sacii abandonaţi de Hoffman. Se opreau şi se prefăceau că lucrează la maşini doar cînd trecea prin fabrică, în drum către biroul domnului director, vreun ofiţer sau subofiţer SS, sau cînd ieşeau din birourile lor Fuchs şi Schoenbrun, nepricepuţii ingineri germani ("nu se ridicau la nivelul inginerilor *noştri*", va spune mai tîrziu un deţinut).

Oskar de la Brinnlitz continua să fie cel pe care şi-l aminteau vechii lucrători de la Emalia: un petrecăreţ, un bărbat cu purtări mai puţin convenţionale. Încălziţi de lucrul îndelungat la montarea ţevilor de abur, Mandell şi Pfefferberg obişnuiau să treacă la sfîrşitul schimbului pe la un rezervor de apă aflat sus, aproape de tavanul atelierului. Se ajungea acolo

pe niște scări și pe o pasarelă sus-pendată. Apa era caldă și odată ce te strecurai în bazin, nu puteai fi văzut de pe podea. Tîrîndu-se cu greu pînă sus, cei doi sudori rămaseră surprinși găsind baia deja ocupată. Gol și uriaș, Oskar împărțea cada cu o SS-istă blondă cu sînii goi înflorind la suprafață — cea pe care Regina Holowitz o mituise cu broșa ei. Oskar deveni conștient de prezența lor și își ridică ochii cu un aer nevinovat. Pentru el, rușinea legată de actul sexual era un concept asemănător existențialismului: foarte prețios, dar greu de asimilat. Goală, observară sudorii, fata arăta senzațional.

Își cerură iertare și plecară rîzînd veseli, ca niște copii. Deasupra capetelor lor, Oskar se desfăta aidoma lui Zeus.

Grație camerelor de dezinfectare de la Brinnlitz nu a izbucnit o epidemie de tifos. La rîndul său, dizenteria începu să dea înapoi datorită hranei corespunzătoare. Într-o declarație depusă în arhivele Yad Vashem din Ierusalim, Biberstein afirmă că, în prima perioadă de existență a lagărului, rațiile zilnice depășeau două mii de calorii. Pe tot acel continent care suferea din cauza rigorilor iernii, doar evreii de la Brinnlitz primeau o masă atît de hrănitoare. Din milioanele de supe, doar cele cîteva mii ale lui Schindler erau atît de consistente.

Se pregătea și *porridge*. La o oarecare distanță de lagăr, lîngă pîrîul în care mecanicii lui Oskar aruncaseră nu de multă vreme băutura cumpărată de pe piața neagră, se ridica o moară. Înarmat cu un permis de trecere, cu o însărcinare de la unul sau altul dintre departamentele de la Deutsche Email Fabrik, un deținut putea să străbată voinicește drumul pînă acolo. Mundek Koen își amintește cum se întorcea în lagăr încărcat cu alimente. La moară îți legai pur și simplu pantalonii

la glezne şi îţi lărgeai cureaua, după care, cu o lopată, prietenii de acolo ţi-i umpleau pînă la brîu cu făină de ovăz. Strîngeai din nou cureaua şi te întorceai în lagăr — un depozit ambulant nemaipomenit, nepreţuit — trecînd, puţin cam crăcănat, pe lîngă santinelele de la intrarea în anexă. Înăuntru, ceilalţi deţinuţi îţi desfăceau legăturile de la glezne şi lăsau făina să curgă în oale.

În biroul proiectanţilor, tinerii Moshe Bejski şi Józef Bau începuseră deja să falsifice permisele care îngăduiau oamenilor să coboare pînă la moară. Într-o zi, Oskar trecu pe acolo şi îi arătă într-o doară lui Bejski documente purtînd ştampila autorităţilor care se ocupau cu raţionalizarea alimentelor în Guvernămîntul General. Cele mai bune contacte ale lui Oskar pe piaţa neagră a alimentelor se aflau în zona Cracoviei. Putea să aranjeze unele transporturi prin telefon, dar la graniţa Moraviei trebuia să prezinţi aprobări de la Departamentul Agriculturii şi Alimentaţiei al Guvernămîntului General. Oskar arătă către ştampila de pe hîrtiile pe care le ţinea în mînă.

— Ai putea să faci o ştampilă ca asta?

Bejski era un maestru. Putea să lucreze mult şi să doarmă foarte puţin. Făcu pentru Oskar prima dintre multele ştampile oficiale pe care le va meşteri ulterior. Sculele sale erau lame de ras şi diferite mici instrumente tăioase. Ştampilele sale deveniră simbolul scandaloasei birocraţii de la Brinnlitz. Confecţionă ştampile ale Guvernămîntului General, ale guvernatorului Moraviei, ştampile pentru permisele false de călătorie, astfel ca deţinuţii să poată merge cu camionul pînă la Brno sau Olomouc ca să încarce pîine sau petrol sau făină sau ţesături sau ţigări — totul cumpărat de pe piaţa neagră. Leon Salpeter, farmacistul din Cracovia, fost membru al

Judenrat-ului lui Marek Biberstein, îşi avea depozitul la Brinnlitz. Aici, mizerabilele alimente trimise de la Gröss-Rosen se păstrau laolaltă cu legumele suplimentare, făina, cerealele cumpărate de Oskar graţie ştampilelor tăiate cu migală de Bejski, cu vulturul şi crucea încîrligată a regimului minuţios încrustate pe ele.

"Nu trebuie să uitaţi — spune un fost deţinut al lagărului lui Oskar — că la Brinnlitz era greu. Dar, în comparaţie cu oricare alt lagăr, reprezenta un paradis!"

Deţinuţii păreau să fie conştienţi că hrana lipsea cam peste tot. Chiar şi în afara lagărului existau prea puţini oameni sătui.

Dar Oskar şi-a redus oare raţia pînă la acelaşi nivel cu deţinuţii?

Răspunsul este un rîs indulgent. "*Oskar?* De ce să-şi fi redus Oskar raţia? *Era Herr Direktor* Cu ce drept să-i fi socotit noi îmbucăturile?" Urma o încruntare, dacă înclinai să consideri această atitudine prea umilă. "Nu înţelegi. Îi eram recunoscători că ne aflam acolo. Pentru noi nu exista un alt loc"

Ca şi la începutul căsătoriei, Oskar lipsea de la Brinnlitz lungi perioade de timp. Cîteodată, Stern îl aştepta toată noaptea, căci el reprezenta filtrul problemelor zilnice. În apartamentul lui Oskar, Itzak şi Emilie erau păzitorii flăcării. Înţeleptul contabil oferea întotdeauna cele mai plauzibile explicaţii pentru rătăcirile lui Oskar prin Moravia. Într-un discurs, mulţi ani după aceea, Stern va spune: "Călătorea zi şi noapte nu numai ca să obţină hrană pentru evreii din lagărul Brinnlitz — cu ajutorul documentelor falsificate de unul din deţinuţi

— dar şi ca să cumpere arme şi muniţie pentru cazul în care SS-ul ar fi intenţionat să ne asasineze în timpul retragerii". Imaginea unui *Herr* Direktor alergînd fără odihnă de colo-colo pentru a face rost de diverse lucruri e o dovadă a dragostei şi loialităţii lui Itzak. Dar Emilie înţelegea, desigur, că nu toate plecările lui Oskar aveau un scop umanitar.

În timpul uneia dintre aceste escapade, Janek Dresner, pe atunci în vîrstă de nouăsprezece ani, a fost acuzat de sabotaj. De fapt, Dresner era un ignorant în ceea ce priveşte prelucrarea metalului. Îşi petrecuse vremea la Plaszów în sectorul de dezinfecţie, împărţind prosoape SS-iştilor care veneau la duşuri şi saună şi fierbînd hainele pline cu păduchi ale deţinuţilor. S-a îmbolnăvit de tifos de la ciupitura unui păduche şi a supravieţuit doar pentru că vărul său, doctorul Schindel, l-a băgat în infirmerie cu diagnosticul de anghină pectorală. Presupusul sabotaj s-a petrecut din cauză că inginerul Schoenbrun, supraveghetorul german, l-a transferat de la strung la una dintre presele mari de metal. Inginerilor le trebuise o săptămînă întreagă ca să regleze maşina şi, prima dată cînd Dresner apăsă butonul ca s-o pună în funcţiune, se produse un scurt circuit şi se sparse una dintre plăci. Schoenbrun îl făcu albie de porci şi întocmi un raport în care defini gestul ca sabotaj. Au fost făcute copii dactilografiate şi trimise la Secţiile D şi W din Oranienburg, lui Hassebroeck la Gröss-Rosen şi Untersturmführer-ului Liepold la biroul său de la poarta fabricii.

În cursul dimineţii, Oskar încă nu ajunsese acasă şi astfel, în loc să le pună la poştă, Stern scoase rapoartele din sacul cu scrisori al biroului şi le ascunse. Plîngerea adresată lui Liepold fusese deja trimisă prin curier, dar Liepold era corect, cel puţin în limitele impuse de organismul pe care îl deservea, şi

nu putea să spînzure băiatul înainte de a primi dispoziții de la Oranienburg şi Hassebroeck. Două zile mai tîrziu, Oskar tot nu apăruse. "Asta da petrecere", îşi spuneau ghiduşii din fabrică. Nu se ştie cum, Schoenbrun descoperi că Itzak dosise scrisorile. Făcu o criză de nervi în birouri, comunicîndu-i lui Stern că numele lui va fi adăugat în raport. Stern arboră un calm desăvîrşit şi, cînd inginerul isprăvi, îi spuse că extrăsese rapoartele din sacul cu scrisori pentru că se gîndise că Herr Direktor ar trebui, în semn de politețe, să ia cunoştință de conținutul lor înainte de a fi puse la poştă.

— Herr Direktor, spuse Stern, va fi desigur zguduit să afle că un prizonier a provocat uneia dintre maşinile sale o pagubă de zeci de mii de Reichsmarks. Mi se pare corect, adăugă Stern să i se dea domnului Schindler posibilitatea de a-şi adăuga propriile comentarii la raportul acela.

În cele din urmă, maşina lui Oskar intră pe poartă. Stern îl interceptă şi îi spuse despre presă, despre acuzațiile lui Schoenbrun. Untersturmführer-ul Liepold îl aştepta şi el, gata să-şi extindă autoritatea asupra fabricii, folosind cazul Dresner ca pretext.

— Eu am să conduc ancheta, spuse Liepold lui Oskar. Dumneavoastră, Herr Direktor, veți înainta o declarație semnată, cu prezentarea detaliată a stricăciunilor.

Oskar făcu precizarea:

— Maşina *mea* s-a stricat. *Eu* o să conduc ancheta.

Liepold protestă, susținînd că prizonierul era sub jurisdicția Secției D.

— Dar maşina, replică Oskar, e de resortul Inspectoratului pentru armament.

Mai mult, nu putea permite organizarea unor tribunale în fabrică. Dacă Brinnlitz ar fi fost o fabrică de îmbrăcăminte

sau de produse chimice, atunci poate că asta n-ar fi avut prea mare impact asupra producției, dar era un atelier de armament, implicat în fabricarea unor componente secrete.

— N-o să îngădui să-mi tulburați lucrătorii, spuse Oskar.

Poate că Oskar a cîştigat disputa pentru că Liepold a renunțat în cele din urmă. Ofițerului îi era teamă de legăturile pe care le avea Herr Direktor. Aşa că tribunalul a fost convocat noaptea, în secția de sculărie a DEF, iar membrii săi au fost Herr Oskar Schindler preşedinte, Herr Schoenbrun şi Herr Fuchs. O fată de origine germană se aşezase la capătul mesei completului de judecată pentru a întocmi procesul verbal şi, cînd tînărul Dresner a fost adus înăuntru, în fața lui se afla un tribunal solemn şi complet. Conform unui decret al Secției D, din 11 aprilie 1944, Janek era pus în fața primei şi celei mai cruciale etape a unui proces care trebuia să se încheie — după expedierea unui raport lui Hassebroeck şi primirea unui răspuns de la Oranienburg — cu spînzurarea sa în atelier, în fața tuturor oamenilor de la Brinnlitz, printre care aveau să se numere şi părinții şi sora sa.

Janek băgă de seamă că în seara aceea pe chipul lui Oskar nu se vedea nici urmă din familiaritatea pe care o afişa cînd intra în fabrică. Herr Direktor citi cu voce tare raportul lui Schoenbrun despre sabotaj. Janek îl cunoştea pe Oskar mai mult din spusele celorlalți, în special ale tatălui său, şi putea să-şi dea seama ce semnificație avea lipsa de inflexiuni din glasul lui, în timp ce dădea citire acuzațiilor. Era într-adevăr supărat pentru stricăciunea produsă maşinii? Sau juca teatru?

Cînd isprăvi de citit, Herr Direktor începu să pună întrebări. Dresner n-avea prea multe de spus. Scuza lui consta în faptul că nu era familiarizat cu maşina. Chiar şi la reglaj întîmpinaseră destule greutăți, explică el. Fusese prea nerăb-

dător să înceapă şi greşise. Îl asigura pe Herr Direktor că nu avea nici un motiv să saboteze producţia.

— Dacă nu te pricepi la lucrurile astea, spuse Schoenbrun, n-ar trebui să fii aici. Herr Direktor m-a asigurat că, fără excepţie, voi deţinuţii, aveţi experienţă în industria de armament. Totuşi, tu, *Haftling* Dresner, susţii că nu te pricepi.

Cu un gest furios, Schindler ordonă deţinutului să povestească amănunţit, cu exactitate, ceea ce făcuse în noaptea cu pricina. Dresner începu să vorbească despre pregătirile dinaintea pornirii utilajului, reglajul, repetiţia pe care o făcuse cu maşina oprită, punerea sub tensiune, mugetul neaşteptat al motorului şi crăpătura din placă. Ascultîndu-l, Schindler deveni din ce în ce mai nervos şi începu să se plimbe de colo-colo, străfulgerîndu-l cu privirea. Tînărul tocmai descria unele modificări pe care le făcuse la unul dintre reglaje, cînd Schindler se opri cu pumnii strînşi şi cu ochii aruncînd flăcări.

— Ce-ai zis? îl întrebă.

Dresner repetă:

— Am reglat din nou presiunea, Herr Direktor.

Oskar se năpusti asupra lui şi-l izbi în falcă. Janek văzu stele verzi, dar triumfătoare, pentru că Oskar — cu spatele către colegii săi din completul de judecată — îi făcu cu ochiul într-un fel care nu lăsa loc nici unei îndoieli. Apoi începu să-şi fluture braţele izgonindu-l din încăpere.

— Cît de proşti sînteţi, nenorociţilor! urlă în urma lui. Nu-mi vine să cred!

Se întoarse şi se adresă lui Schoenbrun şi Fuchs ca şi cum aceştia ar fi fost singurii lui aliaţi.

— Aş vrea să fie îndeajuns de inteligenţi ca să poată fi acuzaţi de sabotaj. Cel puţin atunci aş putea să le iau afurisita de piele! Dar ce poţi să faci cu oamenii aştia? Nimic. Nu

reprezintă decît o inutilă pierdere de vreme!

Strînse din nou pumnii, şi Dresner se dădu un pas înapoi la gîndul unei alte izbituri cutremurătoare.

— Şterge-o! urlă Oskar.

În timp ce ieşea pe uşă, tînărul îl auzi spunîndu-le celorlalţi că e mai bine să uite toate astea.

— Am nişte Martell tare bun sus, îi îmbia Oskar.

Abila diversiune poate că nu l-a satisfăcut nici pe Liepold, nici pe Schoenbrun, căci nu ajunseră la nici o concluzie, fără să mai vorbim de sentinţă. Dar nu se puteau plînge că Oskar refuzase ancheta sau că tratase problema cu uşurinţă.

Întîmplarea lui Dresner, povestită de el mult mai tîrziu, conduce la presupunerea că lagărul Brinnlitz şi-a menţinut deţinuţii în viaţă printr-o serie de abile răsturnări de situaţie, atît de rapide încît păreau aproape magice. Ca să spunem lucrurilor pe nume, Brinnlitz atît ca lagăr de detenţie, cît şi ca întreprindere, era, nu numai în concepţie dar şi în sensul literal al cuvîntului, un singur, mare, ameţitor, total şi neîntrerupt şiretlic.

35

Pentru că fabrica nu producea nimic. "Nici măcar un proiectil", vor susține întruna deținuții de la Brinnlitz, scuturîndu-şi capetele. Nici un singur proiectil de 45 de milimetri din cele produse aici nu putea fi folosit, nici un singur tub de rachetă. Chiar Oskar a analizat contrastul dintre producția fabricii de la Cracovia şi a celei de la Brinnlitz. La Zablocie s-au produs vase emailate în valoare de şaisprezece milioane de Reichsmarks. Într-o perioadă de timp egală, secția de armament de acolo a produs proiectile în valoare de o jumătate de milion de Reichsmarks. Oskar subliniază că la Brinnlitz, totuşi, ca o consecință a "căderii masive a producției de vase emailate", nu se punea problema veniturilor. Producția de armament, susține el, a întîmpinat "dificultăți insurmontabile" chiar de la început. De fapt, el a reuşit să expedieze un camion cu "componente de proiectile", evaluat la treizeci şi cinci de mii de Reichsmarks în cursul existenței lagărului Brinnlitz. "Aceste componente, avea să afirme Oskar mai tîrziu, fuseseră transferate la Brinnlitz deja prefabricate. Era cu neputință să oferi mai puțin (industriei de război), şi scuza unor «probleme insurmontabile» devenea din ce în ce mai periculoasă pentru mine şi evreii mei, pentru că Speer (minis-

trul armamentului) îşi suplimenta cererile de la o lună la alta"

Pericolul reprezentat de politica neproductivă a lui Oskar consta nu numai în aceea că îi strica reputaţia în ministerul menţionat, dar afecta şi alte întreprinderi. Căci sistemul de fabricaţie era fragmentat, un atelier producînd cămăşile proiectilelor, altul focoasele, al treilea împachetînd puternicele explozive şi asamblînd componentele. Se considera că, în felul acesta, un raid aerian asupra uneia dintre fabrici nu putea să întrerupă complet fluxul de producţie. Proiectilele lui Oskar, expediate cu camioanele la fabricile următoare de pe circuit, erau controlate de ingineri pe care Oskar nu-i cunoştea şi la care nu putea ajunge. Produsele de la Brinnlitz erau întotdeauna respinse la controlul de calitate. Oskar îi arăta scrisorile de reproş lui Stern, lui Finder, lui Pemper sau Garde. Rîdea în hohote, de parcă cei care scriseseră reclamaţiile ar fi fost nişte birocraţi comici de operetă.

Avansînd în timp şi luînd ca exemplu o astfel de întîmplare, îi găsim pe Itzak Stern şi Mietek Pemper în biroul lui Oskar în dimineaţa zilei de 28 aprilie 1945. În acea dimineaţă prizonierii se aflau într-o primejdie cumplită, căci fuseseră cu toţii, aşa cum se va vedea, condamnaţi la moarte de Sturmbannführer-ul Hassebroeck. Era aniversarea celei de-a treizeci şi şaptea zi de naştere a lui Oskar şi, pentru a o marca, fusese deja deschisă o sticlă de coniac. Pe birou se afla o telegramă de la Fabrica de armament de lîngă Brno prin care li se aducea la cunoştinţă că proiectilele antitanc livrate de Oskar căzuseră la toate testele de calitate. Erau prost calibrate şi, pentru că nu fuseseră tratate la temperatura corectă, crăpau în timpul testărilor.

Încîntat, Oskar parcurse telegrama şi o împinse către Stern şi Pemper, silindu-i s-o citească. Pemper îşi aminteşte

că făcuse încă unul din comentariile-i scandaloase:

— E cel mai frumos dar pe care puteam să-l primesc de ziua mea, pentru că acum ştiu că nici un amărît nu a fost omorît de produsele mele.

Acest incident spune cîte ceva despre două atitudini contrastante. Un industriaş ca Oskar, care se bucură că nu produce ceva, poartă în sine o doză de nebunie. Dar există şi o nebunie rece în tehnocratul german care, după căderea Vienei, în timp ce soldaţii mareşalului Koniev îi îmbrăţişează pe americani pe Elba, încă mai speră că o fabrică de armament amplasată în munţi va avea vreme să-şi regleze maşinile, aducînd cuvenita ofrandă pe altarul măreţelor principii ale disciplinei şi producţiei.

Dar marea întrebare care se desprinde din telegramă este cum a rezistat Oskar toate lunile acelea, cele şapte luni pînă la ziua aniversării lui.

Oamenii de la Brinnlitz îşi amintesc o întreagă serie de inspecţii şi verificări. Indivizi de la Secţia D treceau grăbiţi prin fabrică, cu listele în mîini. Acelaşi lucru îl făceau şi inginerii de la Inspectoratul pentru armament. Oskar îi invita întotdeauna la prînz sau la cină, îi "îmblînzea" cu şuncă şi coniac. În cuprinsul Reichului nu prea se mai ofereau prînzuri sau cine bune. Deţinuţii de la strunguri, de la cuptoare, de la preşele de metal vor declara mai tîrziu că inspectorii în uniformă duhneau a alcool şi se clătinau pe picioare cînd ajungeau în fabrică. Există şi o poveste pe care o spun toţi cei de acolo, despre un oficial care s-a lăudat, în timpul uneia din ultimele inspecţii din cursul războiului, că Schindler nu-i va adormi vigilenţa cu firea sa prietenoasă, cu un prînz şi un pahar de băutură. Pe scările care duceau de la dormitoare la atelierele de la parter, spune legenda, Oskar i-a pus piedică,

făcîndu-l să se rostogolească în jos pe scări pînă la parter, unde a ajuns cu capul spart şi cu un picior rupt. Oamenii de la Brinnlitz nu reuşesc să-l identifice prea clar pe acest SS-ist incoruptibil. Unii afirmă că a fost Obersturmbannführer-ul Rasch, şeful poliţiei şi SS-ului din Moravia. Oskar însuşi n-a pomenit niciodată nimic despre această întîmplare. Anecdota este una dintre acele istorioare care reflectă imaginea pe care şi-o făcuseră oamenii despre Oskar — generoasa încarnare a unui zeu atotputernic, un ocrotitor care poate face faţă în toate situaţiile. De fapt, nici n-are importanţă dacă SS-istul s-a rostogolit sau nu pe treptele de la Deutsche Email Fabrik, rupîndu-şi piciorul. Trebuie să admitem, în spiritul adevărului, că deţinuţii împrăştiau acest gen de istorii. Ei erau cel mai profund afectaţi. Dacă legenda se dovedea mincinoasă, ei vor fi cei care vor suporta consecinţele.

Unul dintre motivele pentru care fabrica de la Brinnlitz a trecut cu bine de aceste inspecţii l-au constituit neîncetatele subterfugii ale lucrătorilor calificaţi ai lui Oskar. Indicatoarele cuptoarelor erau "aranjate" de electricieni. Acul arăta temperatura corectă, cînd, de fapt, în interiorul cuptorului avea sute de grade mai puţin.

"Am scris fabricanţilor", obişnuia să spună Oskar inspectorilor. Juca rolul industriaşului sobru, nedumerit, ale cărui profituri erau în scădere. Dădea vina pe planşeu, pe supraveghetorii germani nepricepuţi. Vorbea întruna de "probleme insurmontabile", lăsînd să se înţeleagă că în viitor va livra tone de muniţii, de îndată ce problemele aveau să fie înlăturate.

În atelierul de scule, ca şi la cuptoare, totul arăta normal. Maşinile păreau perfect calibrate, dar, de fapt, înregistrau abateri de un micron într-o parte sau în alta. Cea mai mare

parte a inspectorilor care treceau pe acolo par să nu fi plecat numai cu buzunarele pline cu ţigări sau coniac, dar şi cu o urmă de simpatie pentru dificultăţile pe care trebuia să le îndure acest tip cumsecade.

Stern avea să spună mai tîrziu că Oskar a cumpărat cutii de proiectile de la alţi fabricanţi cehi, prezentîndu-le în timpul inspecţiilor ca provenind din producţia proprie. Pfefferberg face aceeaşi afirmaţie. În orice caz, Brinnlitz a rezistat, indiferent de trucurile folosite de Oskar.

Erau momente în care, pentru a-i impresiona pe localnicii ostili, invita oficialităţile mai de seamă să facă o vizită în fabrică, urmată de o cină bună. Dar erau întotdeauna oameni ale căror cercetări nu se opreau la maşini sau producţia de muniţii. După sejurul domnului director în strada Pomorska, Liepold, cu Hoffman şi Kreisleiterul local al Partidului Nazist au scris tuturor oficialităţilor cunoscute — din zonă, din provincie, de la Berlin — plîngîndu-se de el, de comportamentul şi legăturile lui, de încălcările legilor rasiale şi penale. Sussmuth l-a informat despre avalanşa de scrisori care soseau la Troppau. Oskar l-a invitat pe Ernst Hahn la Brinnlitz. Hahn îndeplinea funcţia de şef adjunct al biroului de la Berlin care se ocupa de familiile SS-iştilor. Era, spune Oskar, cu o politeţe de cîrciumar, "un beţiv notoriu" Hahn şi-a adus cu el prietenul din copilărie, Franz Bosch — acel Bosch pe care Oskar îl cunoscuse prin Amon. Bosch, aşa cum am spus că remarcase Herr Schindler în decursul acestei istorii, era "un beţivan nesăţios" şi ucigaşul familiei Gutter. Stăpînindu-şi dezgustul, Oskar îl primi amabil, ţinînd seama de importanţa socială a acestor relaţii.

Cînd Hahn sosi în oraş, purta exact uniforma splendidă şi impecabilă la care s-ar fi aşteptat oricine. Era brăzdată de

barete şi medalii, căci Hahn aderase la SS încă din glorioasele zile de început ale partidului. Împreună cu acest ameţitor Standatenführer sosi un adjutant la fel de sclipitor.

Liepold, aflat în casa pe care o închiriase în afara lagărului, a primit invitaţia de a cina cu vizitatorii. A fost scandalizat de la bun început, căci Hahn ţinea la Oskar. Beţivii se manifestau întotdeauna aşa faţă de el. Mai tîrziu, Oskar va descrie bărbaţii şi uniformele ca "pompoase" Pînă la urmă Liepold s-a convins că, dacă mai scria reclamaţii autorităţilor, acestea aveau toate şansele să aterizeze pe biroul unui vechi tovarăş de băutură al domnului director, şi că acest lucru s-ar putea dovedi periculos pentru Untersturmführer-ul Liepold.

Dimineaţa, Oskar a fost văzut trecînd cu maşina prin Zwittau, rîzînd împreună cu aceşti splendizi bărbaţi din Berlin. Pe trotuare, naziştii din partea locului luau poziţie de drepţi şi salutau splendoarea Reich-ului ce trecea pe lîngă ei.

Hoffman nu a fost aşa de uşor de dus ca alţii. Cele trei sute de femei de la Brinnlitz, după cum spune chiar Oskar, "nu aveau nici o şansă de angajare" S-a spus deja că cea mai mare parte dintre ele îşi petreceau timpul împletind. În iarna anului 1944, pentru oamenii al căror singur veşmînt era uniforma dungată, împletitul nu era un hobby. Hoffman a înaintat o reclamaţie oficială SS-ului, plîngîndu-se de lîna pe care "femeile lui Schindler" o furau din cutiile aflate în anexe. Considera că acest lucru scandalos dezvăluia adevărata natură a activităţii acestor aşa-zise ateliere de armament Schindler.

Cînd Oskar i-a făcut o vizită, l-a găsit pe bătrîn triumfînd.

— Am cerut la Berlin să te înlocuiască, i-a spus acesta. De data asta am inclus în scrisori declaraţii luate sub jurămînt cum că fabrica ta funcţionează după principii care contravin

legislației economice şi rasiale. Am nominalizat un fost inginer al Wehrmacht-ului, acum invalid, de la Brno, ca să preia fabrica şi să o transforme într-un aşezămînt decent.

Oskar l-a ascultat şi s-a scuzat cu un aer spăşit. Apoi l-a sunat pe colonelul Erich Lange la Berlin şi i-a cerut să bage în sertar petiția lui Hoffman. Aranjamentele l-au costat pe Oskar opt mii de Reichsmarks, şi toată iarna autoritățile oraşului Zwittau, civile sau politice, au stat pe capul lui, chemîndu-l la primărie ca să-i prezinte plîngerile diferiților cetățeni la adresa deținuților săi sau a stării sistemului de canalizare.

În timpul inspecțiilor Lusia a trăit o experiență care merită prezentată, fiind tipică pentru metodele lui Schindler. Era încă în pivniță, unde va sta toată iarna. Celelalte fete se făcuseră bine şi fuseseră duse sus, ca să se refacă. Se părea însă că Birkenau inoculase în Lusia cantități nelimitate de otravă. Febra îi revenea întruna. Încheieturile i se umflaseră şi la subțiori îi apăreau mereu furuncule. De îndată ce se vindeca unul, i se deschidea altul. Doctorul Handler, fără să țină seama de sfatul doctorului Biberstein, a deschis unul dintre acestea cu un cuțit de bucătărie. Fata a rămas în pivniță, bine hrănită, albă ca varul, contagioasă. Pe toată imensa suprafață a Europei, acela reprezenta singurul loc unde ar fi putut supraviețui. Era conştientă de asta, şi spera ca giganticul conflict să treacă peste capul ei.

În groapa caldă de sub fabrica-lagăr de la Brinnlitz nu exista nici o deosebire între noapte şi zi. Putea fi deci zi sau noapte, cînd uşa din capătul scărilor pivniței s-a dat de perete. Era obişnuită cu vizitele mai liniştite ale familiei Schindler. Auzi tropăit de cizme pe trepte şi tresări. Zgomotul acesta îl auzise pe vremuri, în cursul *acțiunilor* De fapt, era Herr Di-

rektor cu doi ofițeri de la Gröss-Rosen. Cizmele lor bocăneau pe trepte ca şi cum s-ar fi pregătit să o calce în picioare. Oskar rămase lîngă SS-işti în timp ce aceştia priveau de jur-împrejur în semiîntuneric, studiind cu atenție boilerele, țevile şi pe ea însăşi. Lusiei îi trecu prin cap că acum şi aici totul se sfîrşea pentru ea. Că era jertfa care trebuia oferită ca să plece satisfăcuți. Era în parte acoperită de un boiler, dar Oskar nu încercă nici o clipă să o ascundă, ba chiar se apropie la jumătate de metru de pat. Din cauză că domnii SS-işti păreau uşor nesiguri pe picioare, Oskar i-a şoptit cîteva cuvinte minunat de banale, pe care nu le va uita niciodată:

— Nu-ți face griji, totul e-n regulă.

A venit şi mai aproape, de parcă ar fi încercat să le arate inspectorilor că nu era vorba de o boală contagioasă.

— Aceasta e o evreică, a spus cu voce plată. N-am vrut s-o pun în *Krankenstube*. I s-au inflamat încheieturile. Oricum, e terminată. Nu i-au dat mai mult de treizeci şi şase de ore.

Apoi a început să divagheze despre apa fierbinte, cum se produce, şi despre aburul pentru despăduchere. A arătat cu degetul țevile, robineții, cadranele manometrelor, cilindrii. Se mişcau în jurul patului ei de parcă ar fi fost neînsuflețită, o parte a unui mecanism. Lusia nu ştia încotro să se uite, nici măcar dacă să-şi țină ochii deschişi sau închişi. A încercat să se prefacă a fi în comă. Poate că a forțat puțin lucrurile, dar nu gîndea astfel atunci cînd, în timp ce-i împingea pe SS-işti înapoi spre scări, Oskar i-a aruncat, prudent, un zîmbet fugar. Va rămîne acolo şase luni şi va urca clătinîndu-se scările, în primăvară, ca să-şi reia viața de femeie într-o altă lume.

În timpul iernii, Oskar şi-a alcătuit un arsenal propriu. Referitor la asta există din nou o serie de legende. Unele spun

că armele au fost cumpărate la sfîrşitul iernii de la Rezistenţa cehă. Dar Oskar fusese fără îndoială naţional-socialist în 1938 şi 1939 şi s-ar fi putut teme să ia contact cu cehii. Cea mai mare parte a armelor, în orice caz, provenea dintr-o sursă sigură, de la Obersturmbannführer-ul Rasch, şeful poliţiei şi SS-ului din Moravia. Micul depozit conţinea carabine şi pistoale mitralieră, nişte pistolete şi cîteva grenade de mînă. Mai tîrziu, Oskar va descrie tranzacţia cu nonşalanţă. Achiziţionase armele, va spune, "sub pretextul apărării fabricii, cu preţul unui inel cu briliant, oferit soţiei lui (Rasch)"

Nu a intrat în amănuntele spectacolului din biroul lui Rasch de la castelul Spilberk din Brno. Totuşi nu e greu de imaginat cum s-au petrecut lucrurile. Herr Direktor, îngrijorat de o posibilă revoltă a slavilor pe măsură ce frontul se apropie, e gata să moară la biroul său, vînzîndu-şi scump pielea, cu pistolul mitralieră în mînă, după ce s-a îndurat să-şi lichideze soţia cu un glonţ, ca s-o salveze de la ceva mai rău. Herr Direktor lua de asemeni în considerare posibilitatea de a se trezi cu ruşii la poarta fabricii.

— Inginerii mei Fuchs şi Schoenbrun, bunii mei tehnicieni, secretara mea germană, toţi aceştia au dreptul la un mijloc de apărare. Desigur că astea sînt gînduri negre. Mi-ar face plăcere să vorbesc de ceva mai aproape de inima noastră, Herr Obersturmbannführer. Vă cunosc pasiunea pentru bijuteriile frumoase. Aş putea să vă arăt acest exemplar pe care l-am găsit săptămîna trecută?

Aşa apăru inelul pe sugativa de pe biroul lui Rasch în timp ce Oskar murmura:

— De îndată ce l-am văzut, m-am gîndit la Frau Rasch.

Odată intrat în posesia armelor, Oskar îl numi pe Uri Bejski, fratele meşterului de ştampile, pe postul de paznic al

arsenalului. Uri Bejski era un individ scund, atrăgător, plin de viață. Lumea băgase de seamă că intra şi ieşea din apartamentul lui Stern ca şi cum ar fi făcut parte din familie. Era de asemenea favoritul Emiliei, care îi dăduse cheile apartamentului. Frau Schindler întreținea bucuroasă o relație maternă identică cu băiețelul familiei Spira. Îl chema regulat în bucătărie şi-l îndopa cu felii de pîine cu margarină.

Uri Bejski lua unul cîte unul deținuții din micul grup selecționat pentru pregătire, aducîndu-i în depozitul lui Salpeter, ca să-i învețe cum să mînuiască pistolul automat Gewehr-41 Ws. S-au alcătuit trei grupuri de comando de cîte cinci bărbați. O parte dintre recruții lui Bejski erau băieţandri, ca Lutek Feigenbaum, alții — veterani polonezi, ca Poldek Pfefferberg şi alți cîțiva deținuți pe care oamenii lui Schindler îi numeau "oamenii de la Budzyn"

Oamenii de la Budzyn erau ofițeri şi soldați evrei din armata poloneză. Reuşiseră să supraviețuiască lichidării lagărului de muncă forțată Budzyn, care se aflase sub conducerea Untersturmführer-ului Liepold. Acesta îi adusese la noua sa comandă din Brinnlitz. Erau cam cincizeci, şi toți lucrau în bucătăria lui Oskar. Deținuții şi-i amintesc ca pe nişte persoane foarte implicate în politică. Studiaseră marxismul în timpul cît fuseseră închişi la Budzyn şi visau la o Polonie comunistă. Ca o ironie a soartei, ei trăiau în Brinnlitz în bucătăriile calde, ale celui mai apolitic dintre capitalişti, Herr Oskar Schindler.

Legăturile lor cu majoritatea deținuților, care, cu excepția sioniştilor, urmau ceea ce s-ar putea numi "politica supraviețuirii", erau bune. Un oarecare număr dintre ei au participat pe ascuns la cursurile despre pistoale automate ale lui Uri Bejski, căci în armata poloneză a anilor '30 nu avu-

seseră niciodată astfel de arme sofisticate.

Dacă doamna Rasch, în ultimele zile în care soțul ei deținea puterea la Brno — să zicem în timpul unei petreceri, al unui recital de muzică la castel — ar fi privit nestemata care-i sosise din partea lui Oskar Schindler, ar fi putut vedea reflectîndu-se imaginea celui mai cumplit coşmar din visurile ei şi ale Führer-ului: un evreu marxist înarmat.

36

Vechii tovarăşi de beţie ai lui Oskar, printre care Amon şi Bosch, l-au considerat cîteodată ca o victimă a virusului evreiesc. Nu era o metaforă. Crèdeau în asta literalmente şi nu-i aduceau nici o acuzaţie suferindului. Acelaşi lucrù li se întîmplase şi altor oameni de treabă. O parte din creier cădea sub influenţa a ceva care era pe jumătate bacterie, pe jumătate magie. Dacă ar fi fost întrebaţi în ce măsură boala putea fi contagioasă, ar fi spus "Da, foarte" Vedeau în cazul Oberleutnant-ului Sussmuth un exemplu tipic în acest sens.

În cursul iernii '44-'45, Oskar şi Sussmuth se întîlniră şi puseră la cale scoaterea altor trei mii de femei de la Auschwitz, în grupuri de trei pînă la cinci sute odată, şi dispersarea lor în lagăre mai mici din Moravia. Oskar a pus la bătaie influènţa sa, capacitatea de a se tocmi şi toate cele necesare pentru "ungerea" celor angrenaţi în aceste operaţiuni. Sussmuth s-a ocupat de documente. În fabricile de textile ale Moraviei era o lipsă acută de forţă de muncă, şi nu toţi proprietarii detestau prezenţa evreilor atît de violent ca Hoffman. Cel puţin cinci fabrici germane din Moravia — de la Freudenthal, Jagerndorf, Liebau, Grulich, Trautenau — au

preluat aceste umbre de femei şi au pus la dispoziţie structurile strict necesare unui lagăr. Nici unul dintre aceste lagăre nu era un paradis, şi SS-iştilor li se îngăduia să se amestece mult mai mult în condu-cerea acestora decît ar fi putut spera Liepold să o facă vreodată la Brinnlitz. Oskar va descrie mai tîrziu condiţiile în care trăiau femeile din micile lagăre ca fiind "suportabile" Dar dimensiunea microscopică a lagărelor le-a ajutat să supravieţuiască, pentru că paznicii erau mai bătrîni, mai îngăduitori, mai puţin fanatici. Trebuia evitat tifosul şi suportată foamea, care se resimţea ca o greutate între coaste. Dar astfel de aşezări mărunte, aproape ţărăneşti, vor scăpa în cea mai mare parte de ordinele de exterminare care vor sosi în primăvară pe adresa lagărelor mai mari.

Dar dacă microbul evreiesc îl infectase pe Sussmuth, la Oskar boala devenise galopantă. Prin Sussmuth, Oskar solicitase încă treizeci de metalurgişti. E limpede că nu-l mai interesa producţia, însă înţelegea că, dacă fabrica sa trebuia să-şi justifice existenţa în termenii Secţiei D, avea nevoie de mai multe braţe de muncă aşa-zis calificate. Cînd treci în revistă alte evenimente din iarna aceea nebună, poţi înţelege că i-a dorit pe aceşti treizeci nu pentru că erau în stare să folosească un strung sau alte maşini-unelte, ci pur şi simplu pentru că reprezentau treizeci de oameni în plus. Nu exagerăm prea mult dacă spunem că îi dorea cu acea pasiune absolută care caracterizează inima deschisă şi înconjurată de flăcări a acelui Iisus atîrnat pe peretele din bucătăria Emiliei. Dar, întrucît această istorie a încercat să evite canonizarea domnului director Oskar Schindler, ideea că senzualul Oskar ar fi fost în căutarea salvării unor suflete trebuie argumentată.

Unul dintre aceşti treizeci de lucrători, un ins cu numele de Moshe Henigman, a lăsat o declaraţie publică despre neînchipuita lor eliberare. La scurtă vreme după Crăciun, zece

mii de deținuți din carierele de piatră de la Auschwitz III — de la amplasamentele fabricii de armament Krupp Weschel-Union, de la firma Piatră şi Pămînt German, de la fabrica de petrol sintetic Farben şi de la Întreprinderile de dezasamblare şi recuperare a componentelor de avioane — au fost încolonați şi duşi către Gröss-Rosen. Se putea crede că, odată ajunşi în Silezia Inferioară, vor fi împrăştiați prin lagărele din zona industrială. Acest plan era necunoscut ofițerilor SS şi celor care însoțeau prizonierii. Ignorau, de asemenea, frigul muşcător din acel necruțător sfîrşit de an şi nu-şi puneau întrebări despre felul cum va fi hrănită coloana de deținuți. Cei care şchiopătau sau tuşeau erau scoşi din rînduri la începutul fiecărei etape şi executați. Din zece mii, spune Henigman, în zece zile nu mai rămăseseră în viață decît o mie două sute. În nord, ruşii lui Koniev trecuseră Vistula la sud de Varşovia şi ocupaseră toate drumurile spre nord-vest. Resturile coloanei au fost deci îndreptate către o garnizoană SS, undeva pe lîngă Opole. Comandantul de acolo a interogat deținuții şi a întocmit liste cu lucrătorii calificați. Însă cumplita selecție a continuat zi de zi, cei respinşi fiind împuşcați. Cînd ți se striga numele, nu ştiai niciodată la ce să te aştepți: la un colț de pîine sau la un glonț. Cînd i-a venit rîndul lui Henigman, a fost expediat către sud într-un vagon de tren, cu alți treizeci de oameni, sub supravegherea unui SS-ist şi a unui *Kapo*. "Ni s-a dat mîncare pentru durata călătoriei, îşi aminteşte el, ceva de neînchipuit pînă atunci"

După război, Moshe Henigman a povestit despre fantastica lume de la Brinnlitz. "Nu puteam crede că exista vreun lagăr unde bărbații şi femeile lucrau împreună, unde nu existau bătăi, nu erau Kapo". Reacția lui este marcată de o mică hiperbolă, căci la Brinnlitz *exista* segregație. Din cînd în cînd,

blonda prietenă a lui Oskar lăsa să-i scape cîte o palmă şi, odată, cînd un băiat a furat un cartof din bucătărie şi i s-a raportat asta lui Liepold, comandantul l-a obligat să stea toată ziua pe un taburet în curte, cu cartoful în gură, saliva scurgîndu-i-se de-a lungul bărbiei, şi cu o pancardă pe care scria "Hoţ de cartofi" atîrnată de gît.

Dar pentru Henigman acest fel de lucruri nu meritau să fie amintite. "Cum poate cineva descrie, întreabă el, trecerea de la iad la paradis?"

Cînd l-a întîlnit pe Oskar, a primit sfatul să se întremeze.

— Spune-le supraveghetorilor cînd eşti gata de muncă, a spus Herr Direktor. Şi Henigman, pus în faţa acestei ciudate răsturnări de politică, s-a simţit de parcă ar fi aterizat pe o pajişte liniştită.

Deoarece aceşti treizeci de tinichigii erau doar o rămăşiţă a celor zece mii, trebuie spus din nou că Oskar întruchipa doar un minor zeu al salvării. Dar, ca orice spirit ocrotitor, i-a salvat fără deosebire pe Goldberg şi pe Helen Hirsch, şi a depus acelaşi efort ca să-l salveze pe doctorul Leon Gross ca şi pe Olek Rosner. La fel de echitabil, a încheiat o înţelegere costisitoare cu Gestapoul din regiunea Moravia. Ştim că înţelegerea a fost încheiată, dar nu ştim cu ce preţ; este sigur însă că a costat o avere.

Un deţinut numit Benjamin Wrozlawski a devenit subiectul acestei înţelegeri. Wrozlawski era un fost deţinut din lagărul de muncă de la Gliwice. Spre deosebire de lagărul lui Henigman, Gliwice nu se afla în regiunea Auschwitz, dar era îndeajuns de aproape pentru a fi unul dintre lagărele subsidiare ale acestuia. Pe 12 ianuarie — cînd Koniev şi Zukov au lansat ofensiva — fantasticul regat al lui Höss şi toţi sateliţii săi erau în primejdie de a fi capturaţi peste noapte. Deţinuţii de la

Gliwice au fost urcați în vagoanele Ostbahn şi expediați către Fernwald. Nu se ştie cum, Wrozlawski şi un prieten al său pe nume Roman Wilner au reuşit să sară din tren. O cale obişnuită de evadare o constituiau gurile de aerisire din tavanele vagoanelor. Dar prizonierii care încercau asta erau de cele mai multe ori împuşcați de santinelele plasate pe acoperişuri. Wilner a fost atins în timpul evadării, dar era totuşi în stare să umble; împreună cu prietenul său, s-au strecurat prin liniştitele orăşele de la granița Moraviei. Au fost în cele din urmă arestați într-una dintre aceste localități şi duşi la sediul Gestapo-ului de la Troppau.

De îndată ce au ajuns acolo şi au fost percheziționați şi aruncați într-o celulă, unul dintre domnii de la Gestapo a intrat şi le-a spus că nu li se va întîmpla nimic rău. Nu aveau nici un motiv să nu-l creadă. Ofițerul a continuat spunînd că nu o să-l transfere pe Wilner la un spital, în ciuda rănii, pentru că va fi pur şi simplu ridicat şi aruncat din nou în acel circuit.

Cei doi prieteni au stat închişi aproape două săptămîni. Fusese necesar să se ia legătura cu Oskar şi să se negocieze un preț. În tot acest timp, ofițerul s-a purtat cu ei de parcă ar fi fost arestați pentru a fi protejați; şi deținuții continuară să considere această idee absurdă. Cînd s-a deschis uşa şi au fost scoşi afară, s-au gîndit că vor fi împuşcați. În loc de asta, au fost conduşi de un SS-ist pînă la gară, de unde au continuat călătoria cu trenul spre sud-est, către Brno.

Pentru amîndoi, sosirea la Brinnlitz avea aceeaşi aparență suprarealistă, încîntătoare şi înspăimîntătoare totodată pe care o sesizase şi Henigman. Wilner a fost trimis la infirmerie sub îngrijirea doctorilor Handler, Lewkowicz, Hilfstein şi Biberstein. Wrozlawski a fost trimis într-un fel de sector de convalescență, organizat pentru nişte situații extraordinare,

pe care le vom menţiona curînd, într-un colţ de la parterul fabricii. Herr Direktor i-a vizitat şi i-a întrebat cum se simt. Întrebarea uluitoare l-a înspăimîntat pe Wrozlawski, ca şi peisajul înconjurător. Se temea, aşa cum avea să spună după nişte ani, că "drumul de la spital va duce direct la stîlpul de execuţie, aşa cum se întîmpla în celelalte lagăre" A fost hrănit cu săţiosul porridge al Emiliei şi l-a văzut deseori pe Schindler. Dar, aşa cum mărturiseşte, era încă ameţit şi fenomenul Brinnlitz i se părea de nepătruns.

Oskar aranjase cu Gestapo-ul provinciei ca unsprezece alţi evadaţi să se alăture populaţiei înghesuite din lagăr. Fiecare dintre aceştia se depărtase de o coloană sau sărise dintr-un tren. În hainele lor vărgate şi urît mirositoare, încercaseră să rămînă în libertate. După lege, toţi ar fi trebuit împuşcaţi.

În 1963, doctorul Steinberg de la Tel Aviv oferi un alt exemplu despre obişnuita generozitate necondiţionată, nemărginită şi contagioasă a lui Oskar. Steinberg era medicul unui mic lagăr de muncă de pe dealurile sudete, unul din multele noi lagăre împrăştiate prin munţi. Aparţinea de Luftwaffe şi era destinat fabricării unor componente pentru avioane, pe care Steinberg nu le-a specificat. Acolo locuiau patru sute de deţinuţi. Mîncarea era proastă, spunea doctorul, şi normele îngrozitoare.

În urma unor zvonuri despre lagărul de la Brinnlitz, Steinberg a reuşit să obţină un permis de trecere şi un camion al fabricii cu care s-a repezit să-l vadă pe Oskar. Îi descrise condiţiile disperate din lagărul Luftwaffe. Doctorul afirmă că Oskar a acceptat destul de uşor să-i dea o parte din rezervele de alimente de la Brinnlitz. O singură întrebare îl preocupa pe Oskar: sub ce pretext putea veni Steinberg regulat la el, ca

să ridice alimente. Au convenit că lucrul cel mai plauzibil era controlul medical regulat la doctorii din infirmeria lagărului.

Ca urmare, Steinberg a trecut pe la Brinnlitz de două ori pe săptămînă şi a adus în lagărul său cantităţi importante de pîine, semolină, cartofi şi ţigări. Dacă Schindler se afla prin preajma depozitului în zilele în care Steinberg îşi încărca camionul, se întorcea cu spatele şi se depărta.

Steinberg nu dă nici o cifră asupra cantităţii de alimente, dar apreciază, în calitate de medic că, dacă n-ar fi făcut rost de aceste provizii, pînă în primăvară ar fi murit cel puţin cincizeci de prizonieri din lagărul Luftwaffe.

Pe lîngă răscumpărarea femeilor de la Auschwitz, cea mai uluitoare operaţiune de salvare a fost cea de la Goleszów — o carieră şi o fabrică de ciment din interiorul lagărului Auschwitz III. Aşa cum a reieşit din povestea celor treizeci de lăcătuşi, în tot cursul lunii ianuarie 1945, s-au dezafectat înspăimîntătoarele instalaţii de la Auschwitz şi, pe la mijlocul lunii, o sută douăzeci de lucrători de la carieră au fost aruncaţi în două vagoane de vite. Călătoria lor va fi la fel de amară ca a tuturor, dar va sfîrşi mai bine ca a multora. E bine să ne amintim că, asemenea celor de la Goleszów aproape toată lumea din zona Auschwitz se afla în mişcare luna aceea. Dolek Horowitz fusese expediat la Mauthausen. Micul Richard a fost totuşi lăsat la urmă, cu alţi copii mai mici. Ruşii îl vor descoperi mai tîrziu, la sfîrşitul lunii, într-un Auschwitz abandonat de SS şi vor afirma, desul de corect, că el şi ceilalţi fuseseră ţinuţi pentru experimente medicale. Henry Rosner şi Olek, cel de nouă ani (care părea să nu mai fie necesar laboratoarelor) au fost expediaţi de la Auschwitz în coloană, spre o destinaţie aflată la o distanţă de treizeci de mile, cei care au rămas în urmă fiind împuşcaţi. La Sosnowiec au fost

înghesuiți în vagoane de marfă. Binevoitor, un paznic SS care avea ordin să separe copiii, i-a lăsat pe Olek şi pe Henry să urce în acelaşi vagon. Era o asemenea înghesuială, încît toată lumea trebuia să stea în picioare. Dar, pe măsură ce oamenii mureau de frig şi de sete, un domn pe care Henry îl descria ca pe "un evreu isteț" îi suspenda pe cei morți în păturile lor de cîrligele fixate în tavan şi folosite de obicei pentru imobilizarea cailor. Astfel, pe podea rămînea mai mult loc pentru cei în viață. Spre binele băiatului, lui Henry i-a venit ideea să-l atîrne pe Olek în pătura lui în exact la fel, de aceleaşi cîrlige. În felul acesta copilul a călătorit mai comod, iar atunci cînd trenul se oprea în stații sau pe linii secundare, striga la nemții de afară, cerîndu-le să arunce bulgări de zăpadă în ferestrele acoperite cu plase de sîrmă. Bulgării se spărgeau şi zăpada se împrăştia în interiorul vagonului, şi bărbații se luptau pentru cîteva cristale de gheață.

În decursul celor şapte zile cît a durat călătoria pînă la Dachau, jumătate din ocupanții vagonului lui Rosner au murit. Cînd, în cele din urmă, au ajuns şi s-a deschis uşa, afară s-a rostogolit un trup inert şi după el Olek, care s-a ridicat imediat din zăpadă. A luat un țurțure atîrnat de podeaua vagonului şi a început să-l lingă însetat. Aşa se călătorea în Europa, în ianuarie 1945.

Pentru deținuții de la cariera de piatră Goleszów a fost chiar mai rău. Documentele însoțitoare ale celor două vagoane de marfă, păstrate în arhivele de la Yad Vashem, arată că au călătorit mai bine de zece zile fără mîncare şi cu uşile închise din pricină că înghețaseră încuietorile. R., un băiat de şaisprezece ani, îşi aminteşte că zgîriau gheața adunată pe pereți în interiorul vagonului, ca să-şi aline setea. Nu au fost lăsaşi să coboare nici la Birkenau. Îngrozitorul proces de exterminare

se apropia de sfîrşit. Nu mai era timp pentru ei. Au fost abandonaţi pe o linie secundară şi reataşati altor locomotive, tîrîţi cincizeci de mile, decuplaţi din nou. Erau lăsaţi la poarta unor lagăre ai căror comandanţi refuzau să-i primească pentru motivul, real, că îşi pierduseră orice valoare industrială şi pentru că, oricum, posibilităţile lagărului — paturi şi raţii — fuseseră depăşite.

Puţin înainte de revărsatul zorilor, într-o dimineaţă de la sfîrşitul lui ianuarie, au fost decuplaţi şi abandonaţi pe o linie secundară la Zwittau. Oskar spune că i-ar fi telefonat de la depou un prieten de-al său ca să îi comunice că a auzit ţipete şi zgomote în nişte vagoane. Captivii îşi strigau rugăminţile în mai multe limbi, căci, după cum scria în documente, erau sloveni, polonezi, cehi, germani, francezi, unguri, olandezi şi sîrbi. Este foarte probabil ca prietenul care i-a telefonat să fi fost cumnatul care se ocupa de depoul de marfă de la Zwitau. Oskar l-a rugat să expedieze cele două vagoane pe linia secundară pînă la Brinnlitz.

Era o dimineaţă cu un ger înfiorător — minus treizeci de grade Celsius, spune Stern.

Chiar şi meticulosul Biberstein spune că trebuie să fi fost cel puţin minus douăzeci de grade.

Poldek Pfefferberg şi-a luat aparatura de sudură şi a ieşit pe linia înzăpezită să taie uşile îngheţate. A auzit şi el vaietele nepămînteşti dinăuntru.

Este greu de descris ce au văzut cînd, în cele din urmă, uşile au fost deschise. În fiecare vagon, centrul podelei era ocupat de o piramidă de cadavre îngheţate, cu membrele contorsionat. O sută şi ceva de oameni, încă în viaţă, duhneau îngrozitor, erau vineţi de frig, numai piele şi oase. Nici unul dintre ei nu cîntărea mai mult de treizeci şi patru de kilograme.

Oskar nu se afla acolo. Era în fabrică, unde supraveghea amenajarea unui colț cald al atelierului pentru transportul de la Goleszów. Deținuții dezasamblară ultimele dintre mașinăriile părăsite de Hoffman și le transportară în garaj. Au adus paie și le-au împrăștiat pe podea. Schindler fusese deja în biroul comandantului, ca să vorbească cu Liepold. Untersturmbannführer-ul nu a fost de acord să preia oamenii de la Goleszów, asemenea celorlalți comandanți pe la care trecuseră bieții oameni în ultimele săptămîni. Liepold a remarcat, pe bună dreptate, că nimeni nu putea să pretindă că acești oameni ar fi muncitori la fabrica de muniții. Oskar a recunoscut asta, dar a garantat că o să-i treacă în registre și o să plătească prin urmare șase Reichsmarks pe zi pentru fiecare dintre ei. Pot să-i folosesc după ce se refac, a spus Oskar. Comandantul analiză cele două aspecte ale cazului: mai întîi, Oskar nu putea fi oprit; în al doilea rînd o creștere a dimensiunilor lagărului și a taxelor pentru forța de muncă plătite de Herr Direktor ar putea să-i convină lui Hassebroeck. I-a trecut la iuțeală în registre, antedatînd înregistrările, astfel că, atunci cînd cei de la Goleszów erau tîrîți pe poarta fabricii, Oskar începuse deja să plătească pentru ei.

În atelier au fost înfășurați în pături și întinși pe paie. Emilie a venit din apartamentul ei, însoțită de doi deținuți care cărau între ei o imensă găleată cu terci. Doctorii observaseră degerăturile și cereau unguente. Doctorul Biberstein i-a atras atenția lui Oskar că oamenii vor avea nevoie de vitamine, deși era sigur că nu exista așa ceva în Moravia.

În acest timp, cele șaisprezece cadavre înghețate au fost așezate într-un hambar. Privindu-le, rabinul Levartov înțelese că, datorită membrelor contorsionate de frig, vor fi greu de îngropat în maniera tradițională, care nu îngăduia ca oasele

să fie rupte. Levartov înțelese că problema trebuia discutată cu comandantul. Liepold avea în dosarul său anumite directive de la Secția D, care cerea personalului SS să scape de morți prin ardere. În camera cazanelor erau dispozitive perfecte pentru așa ceva, cuptoare industriale aproape capabile să vaporizeze un corp. Totuși, Schindler refuzase pînă atunci de două ori să îngăduie arderea cadavrelor.

Prima dată s-a întîmplat la moartea Jankăi Feigenbaum în infirmeria de la Brinnlitz. Liepold ordonase imediat incinerarea trupului. Oskar aflase de la Stern că asta era de neacceptat pentru familia Feigenbaum și rabinul Levartov. Opoziția sa putea fi alimentată și de reminiscențele catolice din conștiința sa. În anii aceia, biserica catolică se opunea ferm incinerării. Oskar nu-i îngădui comandantului să folosească cuptorul, dădu ordin tîmplarilor să pregătească un sicriu și puse la dispoziție o căruță cu cal, permițîndu-i lui Levartov și familiei să iasă afară din lagăr sub pază și să îngroape fata în pădure.

Bărbații familiei Feigenbaum, tată și fiu, merseseră în spatele căruței numărînd pașii de la poarta lagărului, astfel ca la sfîrșitul războiului să poată regăsi trupul Jankăi.

Martorii spun că Liepold era furios, considerînd asta ca o cocoloșire a prizonierilor. O parte din cei de la Brinnlitz comentau chiar că Oskar arătase față de Levartov și Feigebaum o atenție și o politețe mai accentuate în raport cu atitudinea pe care o manifesta de obicei față de Emilie.

A doua oară, Liepold a pretins să fie folosite cuptoarele la moartea bătrînei doamne Hoffstatter. La cererea lui Stern, Oskar a pus să fie pregătit un alt sicriu, acceptînd să fie introdus în el o placă de metal pe care s-au trecut datele importante ale decedatei. Levartov, însoțit de *minyam*, un cor de zece bărbați, care recitau *Kaddish* lîngă moartă, au fost învoiți să

părăsească lagărul şi să asiste la funeralii.

Stern afirmă că, tot pentru doamna Hoffstatter, Oskar a organizat un cimitir evreiesc în parohia catolică de la Deutsch-Bielau, un sat din apropiere. După cele spuse de el, în duminica în care a murit bătrîna, Oskar s-a dus la biserica parohială şi a avansat această propunere preotului. Un consiliu parohial convocat la iuţeală a încuviinţat să-i vîndă o mică porţiune de pămînt de la marginea cimitirului. Fără îndoială că o parte dintre membrii consiliului s-au opus, pentru că în acea perioadă legile canonice erau interpretate foarte îngust în ceea ce priveşte dreptul anumitor oameni de a fi îngropaţi în pămînt sfinţit.

Alţi deţinuţi pe afirmaţiile cărora ne putem baza spun totuşi că o parcelă din cimitirul evreiesc a fost cumpărată de Oskar la data cînd a sosit transportul de la Goleszów, cu acea piramidă de cadavre contorsionate. Într-un raport ulterior, Oskar afirmă că a fost nevoit să cumpere acea parcelă pentru a îngropa morţii de la Goleszów. După altă mărturie, cînd preotul parohiei a arătat porţiunea de dincolo de gardul cimitirului, rezervată pentru îngroparea sinucigaşilor, şi a sugerat ca cei de la Goleszów să fie îngropaţi acolo, Oskar i-a răspuns că aceştia nu erau sinucigaşi, ci victimele unei crime îngrozitoare.

Sosirea "morţilor de la Goleszów" şi decesul doamnei Hoffstatter trebuie totuşi să fi survenit la scurt interval de timp, şi amîndouă au fost marcate cu ritualul complet în acest cimitir evreiesc unic, de la Deutsch-Bielau.

Se desprinde limpede din amintirile deţinuţilor de la Brinnlitz faptul că această atitudine a avut un imens ecou moral în lagăr. Trupurile contorsionate descărcate din vagoane erau aproape inumane. Privindu-le, te înspăimînta fragilitatea

propriei tale fiinţe. Inumanul era dincolo de hrană, igienă, căldură. Numai prin ritualul înmormîntării li se putea reda statutul uman — ca şi propria linişte. Drept urmare, felul în care a oficiat Levartov incantaţia tînguitoare al *Kaddish*-ului a avut o greutate mult mai mare pentru deţinuţi decît ar fi putut avea vreodată asemenea ceremonii în relativa linişte a Cracoviei de dinainte de război.

Pentru îngrijirea cimitirului evreiesc şi pregătirea locurilor în eventualitatea unor decese ulterioare, Oskar a angajat un Unterscharführer SS între două vîrste şi i-a plătit un mic salariu.

Emilie se îngrijea de propriile ei afaceri. Înarmată cu un teanc de documente false, puse la dispoziţie de Bejski, a pus doi dintre deţinuţii lagărului să încarce cu votcă şi ţigări unul dintre camioanele fabricii şi le-a cerut să o ducă în marele oraş minier Ostrava, aflat chiar lîngă graniţa Guvernămîntului General. La spitalul militar a reuşit să facă un aranjament cu cîteva dintre cunoştinţele lui Oskar şi să aducă unguente împotriva degerăturilor, sulfamidă şi vitaminele despre care Biberstein credea că sînt imposibil de procurat. Emilie făcea regulat astfel de drumuri. Începea să fie şi ea o călătoare, ca soţul ei.

După primele decese nu au mai urmat şi altele. Cei de la Goleszów erau "musulmani" şi se ştia că starea "musulmanilor" nu putea fi îmbunătăţită. Dar Emilie avea un fel de încăpăţînare care o făcea să nu accepte inevitabilul. Umbla după ei cu găleţile pline cu terci. Din cei salvaţi de la Goleszów, spune doctorul Biberstein, nimeni nu ar fi rămas în viaţă fără tratamentul ei. După o vreme, bărbaţii din grup au fost zăriţi încercînd să se facă utili în fabrică. Într-o zi, magazinerul

evreu l-a rugat pe unul dintre aceştia să-i ducă o cutie pînă la o maşină din ateliere.

— Cutia cîntăreşte treizeci şi cinci de kilograme, a spus tînărul, şi eu treizeci şi două. Cum dracu' pot să o car?

În fabrica plină cu maşini neproductive, cu ateliere "mobilate" cu sperietori de ciori, sosi în iarna aceea Herr Amon Goeth. Ieşise din închisoare şi venise ca să salute familia Schindler. Tribunalul SS îl eliberase din închisoarea de la Breslau din cauza diabetului. Era îmbrăcat într-un costum vechi, probabil o fostă uniformă căreia i se scoseseră însemnele. Există unele zvonuri privitoare la sensul acestei vizite şi ele persistă pînă în ziua de azi. Unii cred că umbla după ajutor, alţii presupun că Oskar ascunsese ceva pentru el — bani sau ceva asemănător, provenind de la ultimele afaceri ale lui Amon la Cracovia, în care Oskar acţionase probabil ca agentul lui. Unii dintre cei care au lucrat în preajma biroului lui Oskar presupun că Amon a cerut chiar un post de conducere la Brinnlitz. Nimeni nu ar fi putut spune că era lipsit de experienţă. De fapt, toate aceste trei posibile motive ale sosirii lui Amon la Brinnlitz sînt plauzibile, deşi este puţin probabil ca Oskar să fi acţionat ca agent al lui Amon.

Cînd a intrat pe poarta lagărului, s-a putut vedea că închisoarea şi necazurile îl subţiaseră. Obrajii îşi pierduseră rotunjimea. Trăsăturile sale aminteau de acel Amon care venise la Cracovia în ziua de Anul Nou 1943 ca să lichideze ghetoul, şi totuşi erau diferite, pentru că pielea avea o tentă gălbuie din cauza bolii de ficat şi o alta gri — rezulatul timpului petrecut în închisoare. Şi dacă ştiai să priveşti, dacă îndrăzneai să priveşti, vedeai o nouă atitudine. Unii deţinuţi, ridicîndu-şi privirile de pe strunguri, au zărit pe ferestrele atelierelor umbra acelei figuri care se ridica din cele mai cumplite coşmaruri

ale lor, trecînd neanunțată prin curtea fabricii, îndreptîndu-se către birourile lui Schindler. Helen Hirsch părea să fi căzut în transă, nedorindu-şi altceva decît să poată dispărea. Dar alții fluierară după el, iar bărbații se întoarseră de la maşinile lor şi scuipară. Femeile mai în vîrstă ridicară spre el ghemele de lînă pe care le împleteau, ca o provocare. Pentru că aceasta era răzbunarea, să arăți că, în ciuda terorii şi a spaimei aduse de el, Adam îşi săpa încă pămîntul, iar Eva torcea. Dacă Amon dorea o slujbă la Brinnlitz — şi mai erau şi alte locuri unde un Hauptstumführer suspendat din funcție se putea duce — Oskar fie că l-a făcut să renunțe, fie că l-a cumpărat. În această privință, întîlnirea nu s-a deosebit de toate celelalte. Ca o dovadă de politețe, Herr Direktor l-a purtat pe Amon prin fabrică şi, la trecerea prin ateliere, reacția a fost şi mai puternică. Întors în birou, Amon a fost auzit cerînd ca Oskar să-i pedepsească pe deținuți pentru lipsa lor de respect, iar Oskar a mormăit că o să se ocupe de evreii obraznici şi şi-a exprimat considerația pentru Herr Goeth.

Deşi SS-ul îl eliberase din închisoare, cercetările asupra afacerilor lui erau încă în curs. Un judecător de la tribunalul SS venise la Brinnlitz în ultimele săptămîni, să-l interogheze din nou pe Pemper asupra procedurilor de conducere ale lui Amon. Înainte de a începe interogatoriul, comandantul Liepold îi şoptise lui Pemper că ar fi bine să-şi controleze cuvintele pentru că judecătorul voia să-l ia la Dachau spre a-l executa, după ce-i va smulge toate informațiile. Înțelept, Pemper făcuse tot posibilul să-l convingă pe judecător de lipsa de importanță a muncii sale în birourile de la Plaszów.

Nu se ştie cum, Amon auzise că anchetatorii exercitau presiuni asupra lui Mietek Pemper. Curînd după ce sosi la Brinnlitz, îşi înghesui fostul dactilograf într-un colț din biroul

lui Oskar şi dori să afle ce întrebări îi pusese judecătorul. Pemper crezu că ghiceşte în ochii lui Amon nemulţumirea că fostul lui funcţionar continua să fie o sursă vie de dovezi pentru tribunal. Desigur, Amon slăbise, arătă dărîmat în costumul vechi şi nu avea nici o putere în biroul lui Oskar. Dar puteai oare să fii sigur? Era totuşi Amon şi îşi păstrase tonul autoritar. Pemper spuse că judecătorul îi atrăsese atenţia că nu trebuie să vorbească cu nimeni despre interogatoriu. El izbucni furios şi ameninţă că o să se plîngă lui Herr Schindler. Asta, dacă vreţi, era o dovadă a neputinţei lui Amon. Niciodată pînă atunci nu fusese în postura să se ducă la Oskar ca să solicite pedepsirea unui deţinut.

În seara următoare, femeile triumfau. Nu le putea atinge. Izbutiseră s-o convingă în acest sens chiar şi pe Helen şi fata reuşi să doarmă bine. Amon părăsi fabrica, îndreptîndu-se către maşina care trebuia să-l ducă la gara din Zwittau. Nu trecuse niciodată de trei ori printr-un loc fără să năruiască speranţele de viaţă ale unui nefericit. Era clar că acum nu avea nici o putere. Totuşi, nimeni nu-l putea privi în ochi la plecare. Treizeci de ani mai tîrziu, de la Buenos Aires la Sydney, de la New York la Cracovia, de la Los Angeles la Ierusalim, Amon va mai bîntui încă somnul veteranilor de la Plaszów.

"Cînd îl vedeai pe Goeth — spune Poldek Pfefferberg — vedeai moartea"

Aşa se face că — precum şi-a dorit — nu a putut fi niciodată doborît cu adevărat.

37

În anul acela, Oskar şi-a sărbătorit cea de-a treizeci şi şaptea zi de naştere cu doi deţinuţi. Unul dintre lăcătuşi meşterise o mică cutie pentru butoni şi cînd Herr Direktor a apărut la parterul atelierelor, Niusia Horowitz a fost împinsă spre el pentru a rosti, în germană, discursul repetat de nenumărate ori. "Herr Direktor, spuse ea cu o astfel de voce, încît Oskar a fost nevoit să pună mîna la ureche şi să se aplece ca să audă, toţi deţinuţii vă doresc numai bine cu ocazia acestei aniversări a zilei de naştere"

Era o zi de Sabat pe care cei de la Brinnlitz şi-o vor aminti întotdeauna ca pe o sărbătoare. Dis-de-dimineaţă, cam pe la ora la care Oskar începuse să petreacă în biroul său, cu coniac Martell şi fluturînd telegrama insultătoare de la inginerii din Brno, în curte au intrat două camioane încărcate cu pîine albă. O parte din încărcătură merse la garnizoană, ajungînd pînă la mahmurul Liepold, care obişnuia să doarmă tîrziu în locuinţa sa din sat. Atît era de-ajuns ca SS-iştii să nu înceapă să mormăie, protestînd faţă de felul în care îşi răsfăţa Herr Direktor deţinuţii. Aceştia au primit trei sferturi de kilogram de pîine. O cercetau cu privirea pe măsură ce o mîncau şi se bucurau. Au existat unele speculaţii asupra provenienţei pîinii.

În parte, aceasta se putea explica prin bunăvoința directorului morii locale, Daubek, cel care se întorcea cu spatele ori de cîte ori deținuții de la Brinnlitz își umpleau pantalonii cu făină de ovăz. Dar nu atît despre calea pe care ar fi putut să o urmeze, despre brutăria folosită sau despre proveniența făinii albe, s-a discutat, cît despre faptul că evenimentul era un fel de vrajă, o minune.

Deşi ziua este amintită ca o sărbătoare, de fapt nu existau prea multe motive de bucurie. Cu puțin timp în urmă sosise o lungă telegramă de la Herr Kommandant Hassebroeck din Gröss-Rosen, pentru Liepold din Brinnlitz, cu instrucțiuni asupra lichidării populației de acolo în eventualitatea apropierii ruşilor. Trebuia să aibă loc o ultimă selecție, se spunea în telegrama lui Hassebroeck. Bătrînii şi bolnavii urmau să fie împuşcați imediat, iar cei sănătoşi — încolonați şi duşi în direcția Mauthausen.

Deşi deținuții din ateliere nu ştiau nimic despre telegrama aceasta, se temeau instinctiv de astfel de lucruri. Toată săptămîna auziseră zvonuri că în pădurile ce mărgineau Brinnlitz-ul fuseseră aduşi polonezi ca să sape gropi mari. Pîinea albă venea ca o contrapondere acestui zvon, un fel de garanție pentru viitorul tuturor. Şi totuşi, oamenii păreau să se aştepte la o perioadă plină de primejdii mult mai subtile decît cele din trecut.

Dacă lucrătorii din fabrica lui Oskar nu ştiau nimic despre telegramă, nu ştia nici comandantul Liepold. Telegrama îi fusese înmînată mai întîi lui Mietek Pemper, în biroul comandantului. Pemper o deschisese la abur, apoi o lipise la loc şi i-o înmînase lui Oskar. Acesta se aşezase la birou, o citise, după care se întorsese către el.

— E în regulă, mormăise, va trebui să ne luăm la

revedere de la Untersturmführer-ul Liepold.

Căci atît Oskar, cît şi Pemper îl socoteau pe Liepold singurul SS-ist din garnizoană capabil să ducă la îndeplinire un astfel de ordin. Adjunctul comandantului era un om trecut de patruzeci de ani, un Oberscharführer SS pe nume Motzek. Deşi el putea comite un măcel dacă intra în panică, nu era capabil să ucidă cu sînge rece o mie trei sute de persoane.

Cu cîteva zile înainte de aniversare, Oskar îi trimisese cîteva reclamaţii confidenţiale lui Hassebroeck, referindu-se la comportamentul excesiv de brutal al domnului comandant Liepold. Apelase la influentul şef de poliţie Rasch, înaintîndu-i aceleaşi acuzaţii. Le prezentase atît lui Hassebroeck, cît şi lui Rasch copii ale scrisorilor pe care le trimisese la biroul generalului Glücks, la Oranienburg. Miza pe faptul că Hassebroeck îşi va aminti de generozitatea sa sperînd în reeditarea acestor gesturi în viitor, că va observa presiunile pe care le făcea asupra celor din Oranienburg şi Brno pentru a-l înlocui pe Liepold şi că-l va transfera pe Liepold fără să se ostenească să facă investigaţii asupra comportamentului Untersturmführer-ului faţă de deţinuţii de la Brinnlitz.

Era un joc tipic schindlerian, la o scară ceva mai mare decît acela de "21" dintre Oskar şi Amon. Miza o constituiau toţi cei de la Brinnlitz, de la Hirsch Krischer, deţinutul nr. 68 821, mecanic auto în vîrstă de patruzeci şi opt de ani, pînă la Jarum Kiaf, deţinutul nr. 77 196, muncitor necalificat de douăzeci şi şapte de ani şi supravieţuitor al transportului de la Goleszów. Şi bineînţeles erau puse la socoteală toate femeile de la Brinnlitz, de la nr. 76 201 — strungăriţa de douăzeci şi nouă de ani Berta Aftergut, la nr. 76 500 — Jenta Zwetschenstiel de treizeci şi şapte de ani.

Oskar adună motive pentru reclamaţii suplimentare

împotriva lui Liepold, invitîndu-i pe comandanți la cină în apartamentul din fabrică. Era în 27 aprilie, înainte de ziua sa de naştere. Cam pe la 11 noaptea, deținuții aflați la lucru în ateliere au fost surprinşi să-l vadă pe comandant beat criță, clătinîndu-se pe picioare prin fabrică, sprijinindu-se de un Herr Direktor ceva mai treaz. În drum, Liepold încerca să-şi fixeze privirile asupra cîte unui lucrător. Urla furios, arătînd către uriaşele grinzi ale acoperişului de deasupra maşinilor. Herr Direktor îl ținuse întotdeauna departe de fabrică, dar aici era cea mai înaltă autoritate, cu drept de a pedepsi.

— Jidani împuțiți, urlă, vedeți grinda aia? Uitați-vă la ea, de acolo o să vă spînzur pe toți!

Oskar îl împingea uşurel înainte, murmurîndu-i întruna "ai dreptate, ai dreptate, dar nu în seara asta, nu, altădată"

În ziua următoare, Oskar îl sună pe Hassebroeck şi pe alții, cu reclamațiile de rigoare. Omul umblă beat prin fabrică, făcînd scandal, amenințînd cu execuția *imediată*. Aceştia nu sînt simpli muncitori, ci tehnicieni cu înaltă calificare, angajați în fabricarea unor arme secrete etc., etc. Şi, cu toate că Hassebroeck era răspunzător de moartea a mii de lucrători în carierele de piatră, deşi considera că toată forța de muncă evreiască va trebui lichidată la apropierea rușilor, a fost de acord ca fabrica lui Herr Schindler să fie tratată ca un caz special.

Oskar afirma că Liepold a susținut dintotdeauna că i-ar fi plăcut să meargă pe front. E tînăr, e sănătos, e entuziast. Ei bine, îi spuse Hassebroeck lui Oskar, vom vedea ce se poate face.

Între timp, comandantul Liepold petrecu ziua de naştere a lui Oskar dormind, ca să se vindece de mahmureală.

În absența acestuia, Oskar ținu un surprinzător discurs.

Petrecuse toată ziua, dar nimeni nu-şi aminteşte să se fi bîlbîit. Nu avem textul celor spuse, dar există un alt discurs, ţinut zece ani mai tîrziu, în ajunul zilei de 8 mai, de la care avem o copie. După spusele celor care au fost de faţă, amîndouă discursurile conţineau idei similare. Cu alte cuvinte, amîndouă erau promisiuni pentru viaţă.

A opta pentru unul dintre aceste discursuri, înseamnă a le diminua efectul. Ceea ce încerca Oskar, instinctiv, era să modifice realitatea, să schimbe imaginea pe care o aveau despre ei înşişi atît deţinuţii, cît şi SS-iştii. Cu multă vreme în urmă, cu o certitudine încăpăţînată, spusese unui grup de lucrători, printre care se numărase şi Edith Liebgold, că vor supravieţui războiului. Manifestase acelaşi spirit profetic atunci cînd le vorbise femeilor întoarse de la Auschwitz, în dimineaţa aceea de noiembrie, spunîndu-le: "Acum sînteţi în siguranţă, sînteţi cu mine" Nu poate fi ignorat faptul că, într-o altă epocă şi în alte condiţii, Herr Direktor ar fi putut deveni un demagog în genul lui Huey Long din Louisiana sau John Lang din Australia, care aveau darul de a convinge ascultătorii că erau meniţi ca, împreună, să scape ca prin urechile acului de răul produs de alţi oameni.

Discursul de aniversare al lui Oskar a fost ţinut în germană, noaptea, pe podeaua atelierului, în faţa deţinuţilor adunaţi. Pentru a păzi o adunare de o asemenea amploare, a trebuit adus înăuntru un detaşament SS şi personalul civil german. Cînd Schindler a început să vorbească, Poldek Pfefferberg a simţit ridicîndu-i-se tuleiele de păr ce începuseră să-i crească pe "cărarea păduchilor" Privea chipurile tăcute ale lui Schoenbrun şi Fuchs şi la SS-iştii cu pistoale automate. "O să-l ucidă, îşi zise şi atunci totul se va termina"

Discursul urmărea două idei principale. Mai întîi, tirania

se apropia de sfîrşit. Oskar vorbi despre SS-iştii înşiraţi de-a lungul pereţilor de parcă şi aceştia ar fi fost nişte deţinuţi dornici de eliberare. Mulţi dintre ei, explică el deţinuţilor, fuseseră trimişi la ordin în Waffen SS, fără consimţământul lor. În al doilea rînd, el le promitea că va rămîne la Brinnlitz pînă la sfîrşit, cînd va fi anunţată încheierea ostilităţilor. Şi "cinci minute mai mult" Pentru deţinuţi, discursul, ca şi toate afirmaţiile sale precedente reprezentau promisiuni de viitor. Sublinie că era hotărît să facă astfel încît ei să nu ajungă în gropile din pădure. Le reamintea investiţia pe care o făcuse în ei şi îi trezea la viaţă.

Se poate doar presupune efectul pe care l-a avut cuvîntarea asupra SS-iştilor care au ascultat-o. Îi insultase foarte inteligent. Dacă aveau să protesteze sau nu, va afla din reacţiile lor. Îi avertizase în acelaşi timp că va rămîne la Brinnlitz cel puţin atît de mult ca şi ei; prin urmare, era un prezumtiv martor. Dar nu se simţea la fel de încrezător pe cît voia să pară. Mai tîrziu a mărturisit că la vremea aceea era tare îngrijorat de atitudinea unităţilor militare care se retrăgeau prin zona Zwitau. Avea să scrie: "Eram foarte speriaţi, pentru că ne temeam de acţiunile disperate ale santinelelor SS" Poate îi cuprinsese panica, dar s-au stăpînit şi nu au lăsat să se vadă nimic, căci nici unul dintre deţinuţii care muşca din pîinea albă la aniversarea zilei de naştere a lui Oskar nu a sesizat ceva. Oskar era de asemenea îngrijorat din pricina unor unităţi vlasoviste staţionate la marginea localităţii. Aceste trupe făceau parte din ROA, Armata Rusă de Eliberare, alcătuită cu un an înainte, la ordinul lui Himmler, din uriaşa mulţime de prizonieri ruşi aflaţi în Reich şi comandată de Andrei Vlasov, un fost general sovietic capturat cu trei ani înainte în faţa Moscovei. Erau trupe foarte periculoase pentru cei din Brinnlitz întrucît

ştiau că Stalin îi căuta în mod deosebit pentru a-i pedepsi şi se temeau că aliaţii i-ar fi extrădat. Oriunde s-ar fi aflat vlasoviştii, erau într-o stare de violentă disperare slavă, pe care o înecau în votcă. Cînd se vor retrage spre liniile americane, aflate mult mai departe către vest, vor fi în stare de orice.

La nici două zile după discursul lui Oskar, în biroul lui Liepold sosiră o serie de ordine de deplasare. Se făcea cunoscut, printre altele, că Untersturmführer-ul Liepold fusese transferat la batalionul de infanterie Waffen SS de lîngă Praga. Probabil că Liepold nu a fost prea încîntat, dar şi-a împachetat lucrurile în tăcere şi a plecat. De multe ori, la petrecerile lui Oskar, în special după a doua sticlă de vin roşu, afirmase că ar fi preferat să facă parte dintr-o unitate combatantă. În ultima vreme, la aceste petreceri fuseseră invitaţi cîţiva ofiţeri activi din Wehrmacht şi SS, din cadrul trupelor în retragere, iar discuţiile lor îi stîrneau întotdeauna dorinţa de a participa la lupte. Spre deosebire de ceilalţi oaspeţi, el nu fusese pus niciodată în faţa unor dovezi suficient de grăitoare ca să înţeleagă că se apropia sfîrşitul.

E puţin probabil că a sunat la biroul lui Hassebroeck înainte de a-şi împacheta lucrurile. Comunicaţiile telefonice nu erau prea bune, căci ruşii încercuiseră Breslau şi se aflau la o zi de mers de Gröss-Rosen. Dar transferul nu ar fi surprins pe nimeni din biroul acela, căci Liepold făcuse deseori declaraţii patriotice şi în faţa lor. Şi astfel, lăsîndu-l pe Oberscharführer-ul Motzek la comandă în Brinnlitz, Josef Liepold plecă la luptă — un dur care-şi văzuse visul împlinit.

În primele zile ale lunii mai, Oskar descoperise, nu se ştie cum, poate chiar dînd telefoane la Brno, unde legăturile mai funcţionau încă, cum că unul dintre depozitele cu care

făcea regulat afaceri fusese abandonat. Însoţit de o duzină de deţinuţi, se duse acolo cu camionul ca să-l golească. Pe drum dădu peste cîteva puncte de control, dar la fiecare dintre ele îşi fluturară uluitoarele lor documente false, aşa cum avea să scrie Oskar mai tîrziu, "cu ştampilele şi semnăturile celor mai înalte autorităţi poliţieneşti din Moravia şi Boemia" Cînd ajunseră la depozit, îl găsiră înconjurat de flăcări. Concomitent cu incendierea depozitelor militare din apropiere, aliaţii întreprinseseră un raid aerian cu bombe incendiare. Din direcţia oraşului, unde partizanii cehoslovaci smulgeau casă cu casă din mîinile garnizoanei, se puteau auzi focuri de armă. Herr Schindler ordonă şoferului să tragă cu spatele către platforma de încărcare, sparse uşa şi descoperi că depozitul era plin de ţigări "Egipski"

În ciuda unei astfel de piraterii executate cu dezinvoltură, Oskar era înspăimîntat de zvonurile venite din Slovacia potrivit cărora ruşii executau civilii germani fără să pună întrebări sau să-şi bată prea mult capul. Ascultînd ştirile de la BBC în fiecare noapte, se linişti aflînd că războiul s-ar fi putut să ia sfîrşit înainte ca vreun rus să ajungă în zona Zwittau.

Indirect, deţinuţii aveau şi ei acces la ştirile BBC-ului şi cunoşteau realitatea. Cît timp a existat Brinnlitz, tehnicienii radio Zeno Szeņwic şi Artur Rabner au reparat întruna aparatele de radio ale lui Oskar. În atelierul său, Zeno asculta la cască ştirile de la ora două după-amiază transmise la Vocea Londrei. În timpul schimbului de noapte, sudorii ascultau emisiunea de la ora două noaptea. Un SS-ist intrat într-o noapte în fabrică pentru a duce un mesaj la birouri, i-a descoperit pe trei dintre ei în jurul radioului. "L-a adus Herr Direktor la reparat, i-au spus, şi nu-i nici un minut de cînd l-am făcut să meargă"

Mai devreme, în cursul anului, deţinuţii se aşteptaseră din zi în zi ca Moravia să fie ocupată de americani. Dar de cînd Eisenhower se oprise la Elba, ştiau că în locul lor vor veni ruşii. Cercul de prizonieri apropiaţi lui Oskar au compus o scrisoare în ebraică, explicînd ce făcuse Oskar pentru ei. I-ar fi fost de folos dacă o prezenta forţelor americane, din care făcea parte şi un contingent evreiesc important, inclusiv rabini militari. Stern şi chiar Oskar considerau deci vital ca Herr Direktor să fie preluat într-un fel sau altul de americani. În parte, decizia lui Oskar era influenţată de ideea caracteristică pentru Europa Centrală, anume că ruşii sînt barbari, indivizi cu o religie ciudată şi un comportament imprevizibil. Dar pe lîngă asta, dacă se putea da crezare unor din rapoarte venite din est, avea motive serioase să se teamă.

Dar nici o clipă nu s-a lăsat doborît de frică. Era în gardă şi într-o stare de aşteptare febrilă cînd ştirea despre capitularea Germaniei i-a parvenit prin intermediul emisiunii transmise de BBC în primele ore ale zilei de 7 mai. Războiul din Europa trebuia să ia sfîrşit la miezul nopţii, în ziua următoare, marţi 8 mai, Oskar o trezi pe Emilie, iar Stern, care era treaz, fu chemat în birou ca să-l ajute pe Herr Direktor să sărbătorească. Stern putea afirma acum că Oskar nu se mai temea de garnizoana SS, dar s-ar fi înspăimîntat dacă ar fi ghicit cum căpătase această certitudine.

În ziua aceea, în atelier, deţinuţii îşi făceau de lucru ca de obicei. Poate că lucrau mai bine decît în alte zile şi totuşi, pe la amiază, Herr Direktor întrerupse pretinsa activitate, transmiţînd prin difuzoare, în întreg lagărul, discursul victoriei ţinut de Churchill. Lutek Feigenbaum, care înţelegea engleza, rămase ameţit lîngă strung. Pentru ceilalţi, vocea triumfătoare şi hîrîită a lui Churchill era prima pe care o auzeau de ani de

zile, într-o limbă pe care şi ei aveau să o vorbească în Lumea Nouă. Vocea aceea stranie, la fel de familiară, în felul ei, ca şi cea a decedatului Führer, ajunse pînă la porţi şi asaltă turnurile de pază. Dar SS-iştii o primiră sobru. De multă vreme nu-şi mai întorceau privirile către lagăr. Ochii lor, ca şi ai lui Oskar, erau aţintiţi — chiar cu mai multă atenţie, poate — către ruşi. După telegrama primită mai devreme de la Hassebroeck, ar fi trebuit să fie ocupaţi pînă peste cap în pădurile înverzite. În loc de asta, cu ochii la ceas, aşteptînd miezul nopţii, priveau zidul negru al pădurii, încercînd să ghicească unde erau partizanii. Un nervos Oberscharführer Motzek îi ţinea la posturile lor; datoria le cerea exact acelaşi lucru, căci împlinirea datoriei, aşa cum vor afirma mulţi dintre superiorii lor în faţa tribunalului, conferea geniu SS-ului.

În acele două zile nesigure dintre declaraţia de pace şi punerea ei în aplicare, unul dintre deţinuţi, un bijutier pe nume Licht, meşterise un dar pentru Oskar. Ceva mult mai expresiv decît port-ţigaretul pe care-l primise de ziua sa. Licht lucrase cu o infimă cantitate din aurul atît de rar. Îl primise de la bătrînul domn Jereth, de la fabrica de cutii.

Se hotărîse — şi chiar şi cei de la Budzyn, marxişti convinşi, acceptaseră — că Oskar va trebui să plece după miezul nopţii. Grupul apropiaţilor lui Oskar — Stern, Finder, Garde, Bejski, Pemper —simţea nevoia de a marca această plecare cu o mică ceremonie. Este remarcabil faptul că, într-un moment în care nici ei nu erau siguri că vor apuca pacea, se ocupau de daruri de adio. Însă tot ceea ce aveau la îndemînă pentru a face un dar era metalul comun. Domnul Jereth fusese cel care sugerase o altă sursă, ceva mai bun. Deschisese gura, arătîndu-şi cei cîţiva dinţi îmbrăcaţi în aur.

— Fără Oskar, spuse, SS-iştii ar fi pus oricum mîna pe păcătoşii ăştia. Dinţii mei s-ar fi aflat lîngă mulţi alţii din cine ştie ce depozit SS, alături de caninii unor străini de la Lublin, Lódż sau Lwów.

Era desigur jertfa potrivită, iar Jereth a insistat. L-a pus pe un deţinut care făcuse pe vremuri ceva practică dentară la Cracovia să-i extragă lucrarea. Richt bijutierul a topit aurul şi, pe data de 8 mai, la amiază, a gravat o inscripţie ebraică în interiorul unui inel. Era un vers din Talmud, pe care Stern i-l citase lui Oskar în biroul de la Buchheister, în octombrie 1939: "Cel ce salvează o singură viaţă, salvează întreaga lume"

În după-amiaza aceea, într-unul dintre garajele fabricii, doi deţinuţi lucrau de zor pentru a îndepărta tapiţeria din tavanul şi uşile Mercedes-ului lui Oskar, strecurînd acolo mici săculeţi cu diamantele domnului director şi punînd la loc pielea fără să lase — sperau ei — urme. Şi pentru ei era o zi ciudată. Cînd au ieşit din garaj, soarele coborîse în spatele turnurilor unde mitralierele Spandau aşteptau încărcate, dar ciudat de ineficiente. Toată lumea aştepta un cuvînt decisiv.

Asemenea cuvinte par să fi sosit seara. Din nou, ca şi la aniversarea zilei sale de naştere, Oskar îşi instrui comandantul să adune deţinuţii în fabrică. Din nou, inginerii germani şi secretarele, cu planurile de fugă în minte, au făcut act de prezenţă. Printre ei stătea Ingrid, vechea sa pasiune. Ea nu va pleca de la Brinnlitz în compania lui Schindler. Va fugi cu fratele ei, un tînăr veteran de război, lăsat la vatră în urma unei răni. Dacă luăm în considerare faptul că Oskar şi-a bătut capul cà să ofere deţinuţilor săi bunuri pe care le puteau comercializa, este puţin probabil că şi-a lăsat vechea dragoste să plece cu mîna goală de la Brinnlitz. Fără îndoială că mai tîrziu s-au întîlnit, prieteneşte, undeva în Vest.

Ca şi la discursul de la aniversare, de jur-împrejurul sălii stăteau paznici înarmaţi. Mai erau încă şase ore de război, iar SS-iştii juraseră să nu cedeze. Privindu-i, deţinuţii încercau să le ghicească starea de spirit. Cînd s-a anunţat că Herr Direktor va ţine un nou discurs, două dintre deţinutele care învăţaseră să stenodactilografieze, domnişoara Waidmann şi doamna Berger, făcuseră fiecare rost de cîte un creion şi hîrtie şi se pregătiseră să noteze ceea ce va spune. Fiind vorba de un discurs *ex tempore*, ţinut de un om care ştia că în curînd va deveni un fugar, tonul a fost ceva mai forţat decît apare reprodus în versiunea Waidmann-Berger. A reluat tema discursului de aniversare în termeni convingători atît pentru deţinuţi, cît şi pentru germani. Îi declara pe deţinuţi exponenţi unei noi ere şi confirma faptul că toţi ceilalţi aflaţi acolo — SS-işti, el însuşi, Emilie, Fuchs, Schoenbrun — aveau acum nevoie de ajutor.

"Capitularea necondiţionată a Germaniei, spuse, a fost anunţată chiar acum. După şase ani de măcelărire sălbatică a oamenilor, vom plînge victimele, iar în Europa se vor reîntrona pacea şi ordinea. Aş vrea, la rîndul meu, să apelez la voi pentru ordine şi disciplină necondiţionată. La voi toţi cei care, împreună cu mine, aţi trecut prin atîţia ani grei, ca să puteţi trăi prezentul şi peste cîteva zile să vă întoarceţi la casele voastre distruse şi jefuite, căutînd supravieţuitorii. Veţi împiedica astfel răspîndirea panicii, ale cărei rezultate nu pot fi prevăzute"

Desigur, nu se gîndea la panica deţinuţilor, ci a membrilor garnizoanei, a oamenilor aliniaţi lîngă pereţi. Îi invita pe SS-işti să plece şi pe prizonieri să-i lase s-o facă. Mareşalul Montgomery, comandantul forţelor aliate de debarcare, afirmase că învinşii trebuie să fie trataţi omeneşte şi — gîndindu-ne la germani — toată lumea să facă deosebire între vino-

văție şi datorie. "Soldații de pe front, ca şi omul mărunt care şi-a făcut datoria pretutindeni, nu pot fi responsabili pentru faptele unui grup de oameni care îşi spun germani"

Schindler recurgea la o formulă de apărare a compatrioților săi pe care fiecare deținut care a supraviețuit acelei nopți o va auzi repetată de mii de ori în vremurile ce vor veni. Şi dacă cineva îşi cîştigase dreptul să susțină această apărare şi să fie ascultat — cel puțin cu îngăduință — acesta era desigur Herr Oskar Schindler. "Faptul că milioane dintre voi, părinții voştri, copiii şi frații, au fost ucişi era dezaprobat de mii de germani şi chiar şi astăzi, milioane dintre ei nu cunosc amploarea acestor orori"

Documentele şi registrele găsite la Dachau şi Buchenwald, ceva mai devreme, la începutul anului, al căror conținut fusese difuzat de către BBC, au fost primele informații, zise Oskar, pe care le auziseră mulți germani despre acest "neînchipuit de monstruos masacru" Îi roagă, prin urmare, încă o dată, să se poarte omeneşte şi drept, să lase judecata în seama celor autorizați să o facă. "Dacă trebuie să acuzați pe cineva, faceți-o în locul cuvenit, pentru că în noua Europă vor fi judecători incoruptibili care vă vor asculta"

Apoi începu să vorbească despre relațiile lui cu deținuții în anul care trecuse. Într-un anume fel, vocea lui suna aproape nostalgic, pentru că se temea la fel de mult că va fi judecat la un loc cu Goeth, Hassebroeck şi cei asemenea lor.

"Mulți dintre voi cunosc persecuțiile, şicanele şi obstacolele cu care, în toți aceşti ani, pentru a-mi păstra muncitorii, m-am confruntat. Dacă era deja foarte greu să aperi puținele drepturi ale muncitorului polonez, să mențiii un loc de muncă şi să împiedici trimiterea cu forța undeva în Reich, să ai grijă de apartamentele şi modestele lor bunuri, atunci dificultatea

luptei pentru apărarea lucrătorilor evrei a părut adesea insurmontabilă"

A descris o parte dintre dificultăți şi le-a mulțumit oamenilor pentru că l-au ajutat să satisfacă cererile autorităților Inspectoratului pentru armament. Avînd în vedere slaba productivitate de la Brinnlitz, mulțmirile sale puteau să pară o ironie, dar nu fuseseră adresate sub această formă. Ceea ce voia să spună Herr Direktor aproape literal era: "Vă mulțumesc că m-ați ajutat să prostesc sistemul"

Continuă cu un apel adresat populației locale. "Dacă după cîteva zile de şedere aici vi se deschid uşile libertății, gîndiți-vă la ceea ce au făcut mulți dintre vecinii fabricii ca să vă ajute cu mîncare şi îmbrăcăminte. Nu am precupețit nici un efort ca să vă procur alimente suplimentare şi mă angajez să fac tot posibilul şi în viitor ca să vă apăr şi să vă asigur pîinea zilnică. Voi continua să mă ocup de voi încă cinci minute după miezul nopții. Nu vă duceți în casele din împrejurimi ca să furați şi să jefuiți. Dovediți-vă demni de milioanele de victime şi abțineți-vă de la orice fel de acte individuale de răzbunare"

Mărturisi că prizonierii nu fuseseră niciodată bineveniți în zona aceea. "Evreii Schindler au fost *tabu* în Brinnlitz" Dar existau griji mai mari decît răzbunarea împotriva localnicilor. "Am toată încrederea în şefii şi maiştrii voştri, în capacitatea lor de a menține ordinea şi înțelegerea. Prin urmare, spuneți oamenilor voştri asta, pentru că este în interesul siguranței voastre. Mulțumiți morii lui Daubek, al cărui ajutor în alimente a depăşit limita posibilului. În numele vostru am să mulțumesc acum bravului director Daubek, care s-a dat peste cap ca să vă suplimenteze hrana. Nu-mi mulțumiți mie pentru că ați supraviețuit, mulțumiți celor dintre voi care au

lucrat zi şi noapte ca să vă salveze de la exterminare. Mulțumiți-le curajoşilor Stern şi Pemper şi altor cîțiva care, gîndindu-se la voi, în special la Cracovia, au înfruntat clipă de clipă moartea. E de datoria noastră să păstrăm ordinea atîta timp cît stăm aici, împreună: Vă rog să luați decizii umane şi drepte chiar şi atunci cînd este vorba de problemele voastre interne. Vreau să le mulțumesc colabora torilor mei personali pentru sprijinul neprecupețit pe care mi l-au acordat în munca mea."

Discursul său dezlînat, care epuiza unele idei, abordînd tangențial altele, a atins culmea curajului. Oskar s-a întoars către garnizoana SS şi le-a mulțumit ofițerilor pentru că au rezistat barbariei ordinelor. Unii dintre deținuții din încăpere se gîndeau: "*Nouă* ne cere să nu-i provocăm? Dar el ce naiba face?" Pentru că SS era SS, arma lui Goeth şi John, a lui Hujar şi Scheidt. Existau anumite lucruri pe care un SS-ist era învățaț să le facă, lucruri pe care le făcuse şi le văzuse, care defineau limitele umanității sale. Oskar — deținuții simțeau asta — forța primejdios aceste limite.

"Aş vrea, spuse el, să mulțumesc paznicilor SS adunați aici, cărora, fără să fie întrebați, li s-a ordonat să părăsească armata şi marina în favoarea acestui serviciu. Capi de familie ei înşişi, au înțeles de multă vreme că sarcina lor era ruşinoasă şi lipsită de sens. S-au purtat aici extraordinar de uman şi corect"

Ceea ce nu vedeau prizonierii uşor exaltați şi surprinşi de curajul domnului director, era faptul că Oskar isprăvea munca începută în noaptea aniversării zilei sale de naştere: îi distrugea pe SS-işti ca luptători, pentru că, dacă stăteau acolo şi înghițeau versiunea lui despre ceea ce era uman şi corect, apoi nu mai aveau altceva de făcut decît să-şi ia tălpăşița.

"La sfîrşit, spuse el, vă cer tuturor să păstrăm trei minute de reculgere în memoria nenumăratelor victime care au pierit în aceşti ani cruzi."

I s-au supus. Oberscharführer-ul Motzek şi Helen Hirsch, Lusia, care ieşise din pivniţă abia cu o săptămînă în urmă, şi Schoenbrun, Emilie şi Goldberg. Cei care ardeau de nerăbdare să treacă timpul, cei care ardeau de nerăbdare să plece. Au păstrat tăcerea printre giganticele maşini Hilo, aproape de sfîrşitul celui mai nemilos război.

Cînd totul s-a încheiat, SS-iştii au părăsit sala în grabă. Deţinuţii au rămas. Au privit de jur-împrejur şi s-au întrebat dacă erau în cele din urmă stăpîni. Cînd Oskar şi Emilie s-au îndreptat spre apartamentul lor să împacheteze, prizonierii i-au înconjurat. Le-au prezentat inelul făcut de Licht. Oskar l-a admirat cîtva timp, i-a arătat inscripţia soţiei şi l-a rugat pe Stern să o traducă. Cînd a întrebat de unde au făcut rost de aur şi a aflat că provenea din gura lui Jereth, toţi s-au aşteptat să izbucnească în rîs. Jereth, care făcea parte din comitetul care îi prezentase darul, era pregătit să fie ironizat şi gata să-şi arate micile cioturi ale dinţilor dezgoliţi. Dar Oskar deveni foarte solemn şi îşi strecură încet inelul pe deget. Deşi nimeni nu înţelese prea limpede, a fost clipa în care au redevenit ei înşişi, clipa în care Oskar Schindler a devenit dependent de darurile lor.

38

În orele care au urmat după discursul lui Oskar, oamenii din garnizoana SS au început să dezerteze. În fabrică, comandouri selecționate din cei de la Budzyn şi alti deținuți primiseră deja armele procurate de Oskar. Se spera că vor putea să-i dezarmeze pe SS-işti în loc să se lupte cu ei. Nu era o idee bună, explicase Oskar, să atragă spre porți vreo unitate nemulțumită, în retragere. Dar dacă nu se ajungea la ceva asemănător unui tratat de pace, turnurile trebuiau luate cu asalt cu grenade de mînă.

În realitate, comandourile au făcut doar un gest formal, transformînd în fapte cele spuse de Oskar în discursul său. Santinelele de la poarta principală şi-au cedat armele aproape recunoscătoare. Pe treptele întunecate care duceau către barăcile SS, Poldek Pfefferberg şi un deținut pe nume Józek Horn l-au dezarmat pe comandantul Motzek. Pfefferberg şi-a proptit degetul în spatele omului şi Motzek, ca orice om sănătos la minte, trecut de patruzeci de ani, care dorea să se întoarcă la casa lui, i-a implorat să-l lase în viață. Pfefferberg a luat pistolul comandantului, iar Motzek, după o scurtă perioadă de detenție în care a țipat întruna să vină Herr Direktor să-l salveze, a fost eliberat şi a luat-o pe jos către casă.

Turnurile, în privința cărora Uri şi ceilalți prizonieri făcuseră ore întregi speculații şi planuri, au fost descoperite abandonate. Cîțiva deținuți, abia înarmați cu armele garnizoanei, au fost plasați acolo, sus, ca să demonstreze celor care treceau că vechea ordine continua să fie păstrată.

La miezul nopții, în lagăr nu mai existau SS-işti — nici bărbați, nici femei. Oskar îl chemă în birou pe Bankier şi îi dădu cheile de la o anumită încăpere. Era un depozit al marinei şi, pînă la ofensiva rusă din Silezia, fusese amplasat undeva în zona Katowice. Probabil că fusese destinat să aprovizioneze echipajele vedetelor de patrulare de pe rîuri şi canale, iar Oskar aflase că Inspectoratul pentru armament căuta să închirieze un spațiu de depozitare pentru el într-o zonă mai puțin amenințată. Obținuse contractul — "cu ajutorul cîtorva daruri", va spune mai tîrziu. Astfel, optsprezece camioane încărcate cu cizme, haine, mantale, uniforme şi lenjerie, cu postav şi stofe de lînă, ca şi cu o jumătate de milion de papiote de ață intraseră pe poarta lagărului Brinnlitz şi fuseseră descărcate şi depozitate acolo. Potrivit unor relatări ulterioare, Oskar ştia că obiectele depozitate vor rămîne în posesia lui la sfîrşitul războiului şi intenționa să le ofere deținuților. Într-un document ulterior, Oskar afirma acelaşi lucru. Căutase acest contract, va spune, "cu intenția de a oferi îmbrăcăminte protejaților mei evrei, la sfîrşitul războiului... Experții evrei în textile estimaseră valoarea depozitului meu de îmbrăcăminte la peste o sută cincizeci de mii de dolari (cursul de dinainte de război)"

La Brinnlitz existau oameni în stare să facă o asemenea apreciere — Juda Dresner, de exemplu, care avusese o fabrică de textile în strada Stradom din Cracovia; Itzak Stern, care lucrase într-o firmă de textile chiar peste drum.

Pentru a oficializa într-un fel trecerea acestei chei în

stăpînirea lui Bankier, Oskar şi Emilie s-au îmbrăcat cu hainele dungate de deţinuţi. Evident, răsturnarea de situaţie, pe care o pregătea chiar de la începutul existenţei DEF-ului, avusese loc. Cînd apăru în curte ca să-şi ia rămas bun, toată lumea fu tentată să ia asta ca o deghizare de carnaval la care putea renunţa cu uşurinţă de vreme ce avea să-i întîlnească pe americani. Faptul că îmbrăcaseră hainele acelea aspre era totuşi un gest care nu putea fi luat în rîs. Acest om avea să rămînă pentru totdeauna, în cel mai pur sens al cuvîntului, un ostatic al Brinnlitz-ului şi Emaliei.

Opt deţinuţi se oferiseră voluntari să călătorească cu Oskar şi Emilie. Erau cu toţii foarte tineri, dar printre ei se afla şi o familie, Richard şi Anka Rechen. Cel mai în vîrstă dintre ei, un inginer pe nume Edek Heuberger, avea totuşi cu zece ani mai puţin decît cei doi Schindler. Mai tîrziu, el va oferi amănuntele acestei călătorii ieşite din comun.

Se stabilise ca Emilie, Oskar şi şoferul să ocupe Mercedes-ul. Ceilalţi aveau să-i urmeze într-un camion încărcat cu alimente, ţigări şi băutură pentru troc. Oskar părea nerăbdător să plece. Un braţ al ameninţării ruseşti dispăruse: vlasoviştii plecaseră de cîteva zile; dar celălalt, se presupunea ca avea să ajungă la Brinnlitz în dimineaţa următoare sau chiar mai devreme. De pe bancheta din spate a Mercedes-ului, unde se aşezaseră în uniformele lor de deţinuţi — trebuie să recunoaştem că nu arătau ca nişte deţinuţi, ci mai degrabă ca nişte burghezi plecaţi la un bal mascat — Oskar continua să mormăie sfaturi pentru Stern, ordine lui Bankier şi Salpeter. Se vedea însă limpede că era nerăbdător să plece. Dar, cînd şoferul Dolek Grünhaut încercă să pornească motorul, Mercedes-ul nu se clinti din loc. Oskar ieşi din maşină şi se uită sub capotă. Era evident îngrijorat, un bărbat diferit de cel care

ținuse acel discurs în urmă cu cîteva ore. Ce-o mai fi şi asta? se întreba întruna. Dar, Grünhaut nu ştia ce să spună, neavînd nici o sursă de lumină. Trecu o vreme pînă să găsească defectul, căci era ceva la care nimeni nu se aştepta. Cineva, speriat de ideea plecării lui Oskar, tăiase legăturile la bobina de inducție.

Pfefferberg, aflat în mulțimea adunată ca să-l petreacă pe Herr Direktor, se repezi la atelier, îşi aduse trusele de scule şi se puse pe lucru. Asudase şi mîinile îi păreau neîndemînatice, căci era impresionat de nerăbdarea care-l stăpînea pe Oskar. Schindler se uita întruna către poartă, de parcă ruşii şi-ar fi putut face apariția în orice clipă. Nu era o teamă nefondată — şi alții, dintre cei aflați în curte, întrevedeau aceeaşi posibilitate — dacă defecțiunea se dovedea serioasă şi reparația avea să dureze prea mult. În cele din urmă, Grünhaut întoarse cheia în contact şi motorul porni.

Firele tăiate şi apoi lipite avură un rezultat imediat: odată motorul pornit, Mercedes-ul se puse în mişcare, urmat de camion. Toată lumea era prea neliniştită ca să se mai mai gîndească la gesturile formale de rămas bun, dar o scrisoare semnată de doctorul Hilfstein şi Salpeter, atestînd faptele lui Oskar şi ale Emiliei, a fost înmînată familiei Schindler.

Convoiul a ieşit pe poartă şi, ajuns în şosea, a luat-o spre stînga, către Havlíčkóv Brod, în direcția care, pentru Oskar, indica partea mai sigură a Europei. Totul avea un aer de călătorie de nuntă. Oskar, care sosise la Brinnlitz cu atît de multe femei, pleca cu soția. Stern şi ceilalți rămăseseră în picioare, în curte. După atît de multe promisiuni, erau din nou propriii lor stăpîni. Acum erau nevoiți să poarte povara acestei relități.

Hiatusul a ţinut trei zile şi a avut, la rîndul lui, istoria şi primejdiile sale. Odată SS-iştii plecaţi, singurul reprezentant al maşinăriei ucigaşe plasate la Brinnlitz rămăsese un *Kapo* neamţ, venit de la Gröss-Rosen cu bărbaţii grupului Schindler. Era un individ care făptuise multe crime la Grös-Rosen şi îşi făcuse duşmani şi la Brinnlitz. Un grup de deţinuţi îl tîrîră acum din patul lui pînă în fabrică şi îl spînzurară, nemiloşi şi plini de entuziasm, de aceleaşi grinzi de care Untersturmführer-ul Liepold ameninţase nu de mult că va atîrna toţi deţinuţii. O parte au încercat să intervină, dar călăii erau furioşi şi nu au putut fi opriţi.

A fost un eveniment, prima omucidere din timp de pace, pe care mulţi dintre cei de la Brinnlitz îl vor dezavua. Îl văzuseră pe Amon spînzurîndu-l pe sărmanul inginer Krautwirt pe *Appellplatz*, la Plaszów, şi această execuţie, deşi pentru alte motive, îi îngreţoşase în aceeaşi măsură. Căci Amon era Amon şi nu se putuse schimba, dar călăii de aici îi reprezentau pe fraţii lor.

Cînd neamţul a încetat să se mai zbată, a fost lăsat suspendat deasupra maşinilor tăcute. Răvăşise gîndurile oamenilor. Se aşteptaseră ca moartea lui să-i bucure, dar de fapt aruncase asupra lor umbra îndoielii. În cele din urmă, cîţiva inşi care nu participaseră la spînzurarea lui tăiară funia şi îl incinerară. Este o mărturie a excentricităţii vieţii din Brinnlitz faptul că singurul trup aruncat în gura cuptoarelor, care, potrivit ordinelor, trebuia să fie destinate arderii evreilor morţi, a fost cadavrul unui arian.

Distribuirea mărfurilor din depozitul marinei a durat toată ziua următoare. Sulurile de postav au fost tăiate în bucăţi. Moshe Bejski afirmă că fiecare deţinut a primit trei metri de

material, un set complet de lenjerie de corp şi cîteva papiote de aţă de bumbac. O parte dintre femei începură chiar din ziua aceea să confecţioneze îmbrăcămintea cu care aveau să se îmbrace pentru a călători către casă. Alţii au păstrat bucăţile de stofă întregi astfel ca, schimbîndu-le pe alte bunuri, să supravieţuiască în zilele tulburi care urmau.

S-a împărţit de asemenea cîte o raţie din ţigările "Egipski", pe care Oskar le luase din depozitul în flăcări de la Brno, şi fiecare deţinut a primit o sticlă de votcă din depozitul lui Salpeter. Foarte puţini o vor bea. Era, desigur, mult prea preţioasă ca să fie băută.

În cea de-a doua zi, după lăsarea întunericului, apăru pe drum, din direcţia Zwittau, o unitate de tancuri. Lutek Feigenbaum, aflat în spatele unui tufiş din apropierea porţii, înarmat cu o carabină, se simţi tentat să tragă de îndată ce primul tanc trecu pe lîngă lagăr. Se gîndi însă că ar fi fost un gest pripit. Vehiculele trecură zdrăngănind şi se depărtară. Un tunar dintr-un tanc ce încheia coloana, înţelegînd că gardurile şi turnurile de pază însemnau că acolo s-ar putea adăposti criminalii evrei, îşi întoarse tunul şi trimise două proiectile asupra lagărului. Unul explodă în curte, celălalt pe balconul de la dormitorul femeilor. A fost un gest gratuit şi, fie din înţelepciune, fie din cauza surprizei, nici unul dintre deţinuţii înarmaţi nu i-a răspuns.

Cînd a dispărut ultimul tanc, bărbaţii din comandouri au auzit plînsete venind din curte şi din dormitorul femeilor. O fată fusese rănită de fragmentele de proiectil. Se afla acum în stare de şoc, dar la vederea rănilor ei femeile îşi exteriorizară suferinţa de cele mai multe ori reprimată în ultimii ani. În timp ce femeile plîngeau, doctorii lagărului examinară fata şi constatară că rănile erau doar superficiale.

Grupul lui Oskar călători la început, cîteva ceasuri, în coada unei coloane de camioane ale armatei. La miezul nopții, astfel de replieri se întîlneau frecvent şi nimeni nu-i admonestă. În urma lor se auzeau inginerii germani dinamitînd instalațiile şi, din cînd în cînd, rafala unei ambuscade îndepărtate, pregătită de Rezistența poloneză. Probabil că au rămas prea în urmă, pentru că în apropierea oraşului Havlíčkóv Brod au fost opriți de partizanii cehi, plasați în mijlocul şoselei. Oskar înaintă, dîndu-se drept deținut.

— Oamenii ăştia de treabă şi cu mine sîntem refugiați dintr-un lagăr de muncă. SS-iştii au fugit şi, o dată cu ei, şi Herr Direktor. Aceasta este maşina domnului director.

Cehii îi întrebară dacă aveau arme. Heuberger coborîse din camion şi interveni în discuție. Mărturisi că avea o puşcă.

— E-n regulă, spuseră cehii, ar fi bine să ne-o dați nouă. Dacă vă prind ruşii şi descoperă că aveți arme, s-ar putea să nu înțeleagă de ce. Sînteți suficient de apărați de hainele de deținuți.

În oraşul acesta, la sud-est de Praga, pe drumul principal către Austria, exista încă posibilitatea de a întîlni unități militare. Partizanii îi îndreptară către biroul Crucii Roşii Cehoslovace din piața oraşului. Acolo puteau dormi în siguranță tot restul nopții.

Dar cînd ajunseră în oraş, oficialii de la Crucea Roşie le sugerară că, dată fiind nesiguranța primelor ore de pace, ar fi preferabilă închisoarea oraşului. Vehiculele au fost lăsate în piață, în fața biroului, iar Oskar, Emilie şi ceilalți însoțitori şi-au cărat cele cîteva bagaje şi au dormit în celulele descuiate ale secției de poliție.

Dimineața, întorşi în piață, au constatat că amîndouă

vehiculele fuseseră prădate. Tapițeria din interiorul Mercedes-ului fusese smulsă, iar diamantele dispăruseră. Camionul rămăsese fără cauciucuri şi fără o mare parte din piesele motorului. Cehii adoptară o atitudine filozofică. Trebuie să ne aşteptăm să pierdem cîte ceva în vremuri ca astea. Poate că bănuiau chiar că Oskar, cu tenul său deschis şi ochi albaştri, ar fi un SS-ist fugar.

Grupul rămăsese fără nici un mijloc de transport, dar spre sud, în direcția Kaplice, pleca un tren şi reuşiră să-l prindă, îmbrăcați încă în hainele lor vărgate. Heuberger spune că au luat trenul "pînă la pădure, după aceea au mers pe jos" Undeva, în regiunea împădurită de graniță, la o distanță bună către nord de Linz, se puteau aştepta să-i întîlnească pe americani.

Păşeau voinicește pe un drum de pădure cînd dădură peste doi tineri americani aşezați lîngă o mitralieră. Unul dintre deținuții lui Oskar începu să vorbească cu ei în engleză.

— Avem ordin să nu lăsăm pe nimeni să treacă pe drum, spuse unul dintre ei.

— E interzis să ocolim prin pădure? întrebă Oskar.

Tînărul mesteca. Ciudată acestă rasă rumegătoare!

— Cred că nu, spuse în cele din urmă.

Intrară deci în pădure şi, după o jumătate de oră, cînd îşi reluară mersul pe drum, dădură peste o companie de infanterie mărşăluind către nord în două şiruri paralele. Prin intermediul aceluiaşi vorbitor de engleză au început să discute cu cercetaşi ai unității. Apăru într-un jeep însuşi comandantul, coborî, îi interogă. Au fost cinstiți cu el, spunînd că Oskar era Herr Direktor şi că ei erau evrei. Se considerau în siguranță, căci ştiau de la BBC că armata americană avea mulți soldați atît de origine germană, cît şi evreiască.

— Nu vă mişcaţi de-aici, spuse căpitanul.

Plecă fără să le dea nici o explicaţie, lăsîndu-i sub comanda oarecum stînjenită a tînărului infanterist, care le oferi ţigări marca "Virginia", ce păreau să aibă aceeaşi strălucire stranie — ca şi jeepúl, uniformele şi echipamentul — a lucrurilor de-abia ieşite din depozitele unei mari fabrici de produse de calitate excelentă.

Deşi Emilie şi deţinuţii se temeau ca nu cumva Oskar să fie arestat, acesta stătea liniştit pe iarbă şi admira peisajul primăvaratic al pădurii. Avea la el scrisoarea în ebraică, iar New York-ul, ştia el, era un oraş unde se cunoştea această scriere.

Trecu o jumătate de oră şi apărură nişte soldaţi, coborînd pe drum în neorînduială, nu înşiraţi după obiceiul infanteriştilor. Era un grup de infanterişti evrei, printre care se afla şi un rabin militar. Plini de exuberanţă, s-au îmbrăţişat unii pe alţii, inclusiv pe Emilie şi Oskar, căci ei, li s-a spus, erau primii supravieţuitori dintr-un lagăr de concentrare pe care îl întîlnise batalionul.

Cînd terminară cu îmbrăţişările, Oskar scoase scrisoarea. Rabinul o citi şi începu să plîngă. Povesti amănuntele şi celorlalţi americani. Urmară aplauze, alte strîngeri de mîini, alte îmbrăţişări. Tinerii soldaţi păreau atît de deschişi şi, atît de copilăroşi. Deşi plecaţi din Europa doar de una sau de două generaţii, fuseseră, profund marcaţi de America astfel încît îi priveau şi pe familia Schindler, şi pe deţinuţi cu aceeaşi uimire cu care erau priviţi la rîndul lor.

Rezultatul a fost că grupul lui Schindler a petrecut două zile la frontiera austriacă, în calitate de oaspeţi ai comandantului regimentului şi ai rabinului. Au băut o cafea excelentă, aşa cum adevăraţii deţinuţii ai grupului nu gustaseră dinainte

de înființarea ghetoului şi au mîncat pe săturate.

După două zile, rabinul le-a oferit o ambulanță capturată cu care au plecat pînă în oraşul Linz, în Austria superioară.

În a doua zi de pace ruşii tot nu apăruseră la Brinnlitz. Grupul de comando nu ştia dacă e cazul să mai întîrzie în lagăr mai mult decît era nevoie. Îşi amintiră de singura dată cînd văzuseră un SS-ist speriat, dacă nu ţineau cont de neliniştea lui Motzek şi a colegilor săi, din ultimele cîteva zile — atunci cînd izbucnise tifosul. Aşa că au atîrnat pancarte pe care scria *TIFOS* peste tot, pe gardul de sîrmă ghimpată.

După-amiază, apărură trei partizani cehi şi vorbiră prin gard cu oamenii puşi de santinelă.

— Totul s-a terminat acum, spuseră, sînteţi liberi să mergeţi oriunde vreţi.

— Cînd or să vină ruşii, răspunse comandoul lagărului, pînă atunci toată lumea rămîne înăuntru.

Răspunsul lor exprima mentalitatea deţinutului, teama care te ia în stăpînire după o vreme, cînd ţi se pare că lumea de dincolo de gard este primejdioasă şi trebuie s-o explorezi cu prudenţă. Era în acelaşi timp şi o dovadă de suspiciune. Încă nu credeau că plecase şi ultima unitate germană.

Cehii ridicară din umeri şi plecară.

În noaptea aceea, cînd Poldek Pfefferberg era de strajă la poarta principală, s-au auzit pe drum motoare de motocicletă. Nu au trecut pe lîngă gard, aşa cum făcuseră tancurile, ci s-au îndreptat direct către lagăr. Din întuneric apărură şi se apropiară zgomotos de poarta din faţă cinci motociclete cu capetele de mort ale SS-ului. Cînd SS-iştii — foarte tineri, îşi aminteşte Poldek — opriră motoarele, descălecară şi se apropiară de poartă, între bărbaţii înarmaţi dinăuntru izbucni

o controversă: să-i împuşte sau nu, fără somaţie, pe vizitatori.

Subofiţerul care comanda grupul de motociclete păru să sesizeze ameninţarea. Rămase la o mică distanţa de gard, cu mîinile depărtate de corp. Aveau nevoie de carburant, spuse. Se gîndise că, acela fiind lagărul unei fabrici, ar putea să găsească nişte benzină.

Într-o discuţie şoptită, Pfefferberg sugeră că era mai bine să le dea benzină şi să-i lase să plece decît să creeze probleme deschizînd focul. În regiune s-ar fi putut afla şi alte elemente din regimentul lor, care ar fi fost atrase de rafalele de arme.

Aşa că, pînă la urmă, SS-iştilor li s-a dat drumul să intre şi cîţiva deţinuţi s-au dus la garaj după benzină. Subofiţerul se strădui să le dea de înţeles celor din lagăr — care îmbrăcaseră salopete albastre, încercînd să arăte cît de cît ca nişte santinele, sau cel puţin ca nişte *Kapo* germani — că nu găsea ciudat faptul că nişte deţinuţi înarmaţi îşi apărau lagărul din interior.

— Sper că înţelegeţi că aici este epidemie de tifos, spuse Pfefferberg în germană, arătînd către pancarde.

SS-iştii se uitară unul la celălalt.

— Am pierdut deja două duzini de oameni, continuă Pfefferberg, mai avem încă cincizeci izolaţi în pivniţă.

Această afirmaţie păru să-i impresioneze foarte tare pe domnii cu capete de mort. Erau obosiţi, erau hărţuiţi. Le ajungea, nu mai aveau chef de nici un fel de microbi peste toate celelalte necazuri.

Cînd sosiră bidoanele de benzină, mulţumiră, se înclinară şi ieşiră pe poartă. Deţinuţii îi urmăriră umplîndu-şi rezervoarele şi lăsînd, recunoscători, lîngă gard canistrele care nu încăpuseră în ataşele motocicletelor. Îşi puseră mănuşile,

porniră motoarele şi plecară fără să le ambaleze prea tare, grijulii să nu risipească combustibilul abia obținut. Păcănitul motoarelor se mai auzi o vreme dincolo de sat către sud-vest. Pentru oamenii de la poartă, această întîlnire politicoasă va fi ultima cu cineva care purta uniforma straniei legiuni ale lui Heinrich Himmler.

Lagărul a fost eliberat în cea de-a treia zi de un singur ofițer rus. El venea călare dinspre defileul prin care şoseaua şi linia secundară de cale ferată îşi tăiau drum către poarta Brinnlitz-ului. Pe măsură ce se apropia, deveni evident că acel cal era mai degrabă un mînz; picioarele subțiri ale ofițerului, agățate în scări, aproape că atingeau pămîntul, genunchii fiind îndoiți caràghios sub abdomenul supt al animalului slăbănog. Părea să aducă la Brinnlitz un ajutor personal şi greu obținut, căci uniforma i se zdrențuise, iar cureaua de piele a armei i se deteriorase ca urmare a transpirației, frigului iernii şi luptelor, astfel încît fusese nevoit s-o înlocuiască cu o sfoară. De asemenea, recursese la o sfoară pentru a-şi struni căluțul. Ofițerul era blond şi, aşa cum li se par polonezilor toți ruşii, neînchipuit de străin, neînchipuit de familiar.

După o scurtă conversație într-un amestec polono-rusesc, comandoul de la poartă îl lăsă înăuntru. Ştirea sosirii lui se împrăştie pînă la al doilea etaj. Cînd a descălecat, a fost salutat de doamna Krumholtz. Zîmbi şi strigă, cerînd în două limbi un scaun. I-l aduse unul dintre tineri.

Urcă pe scaun pentru a-şi asigura avantajul înălțimii, de care, față de cei mai mulți dintre deținuți, nu avea nevoie, şi ținu ceea ce părea a fi un discurs standard, de eliberare, în limba rusă. Moshe Bejski prinse o parte din sensul acestuia.

Fuseseră eliberaţi de glorioasa armată sovietică. Erau liberi să se ducă în oraş, să se deplaseze în orice direcţie doresc, fiindcă sub conducerea sovietică, întocmai ca într-un paradis mitic, nu există evrei sau neevrei, bărbaţi sau femei, stăpîni sau supuşi. Nu trebuie să-şi facă singuri dreptate în oraş. Aliaţii vor găsi asupritorii şi îi vor pedepsi cum se cuvine. Faptul că erau liberi, trebuia să atîrne în balanţă mai greu decît orice altceva, din punctul lor de vedere.

Coborî de pe scaun şi zîmbi, vrînd parcă să le dea de înţeles că acum îşi terminase datoria de purtător de cuvînt şi era pregătit să răspundă întrebărilor. Bejski şi alţi cîţiva începură să vorbească cu el. El arătă către sine şi spuse, într-un amestec de idiş şi bielorusă stricată — genul de cuvinte pe care le culegi din zbor de la bunici, nu de la părinţi — că era evreu.

Acum conversaţia deveni mai animată.

— Ai fost în Polonia? îl întrebă Bejski.

— Da, recunoscu ofiţerul, vin din Polonia acum.

— Au mai rămas evrei acolo?

— N-am văzut pe nimeni.

Deţinuţii se strînseseră roată, traducînd şi transmiţîndu-şi unul altuia cuvintele mesagerului.

— De unde eşti? îl întrebă ofiţerul pe Bejski.

— Din Cracovia.

— Am fost în Cracovia acum două săptămîni.

— Auschwitz, ce ştii de Auschwitz?

— Am auzit că la Auschwitz mai sînt cîţiva evrei.

Deţinuţii căzură pe gînduri. Din spusele rusului reieşea că Polonia se transformase într-un pustiu şi aveau senzaţia că, dacă s-ar fi întors la Cracovia, ar rătăci prin oraş ca nişte frunze purtate de vînt.

— Pot să fac ceva pentru voi? întrebă ofițerul.

Cîțiva strigară cerînd de mîncare. Credea că poate să le aducă o căruță de pîine și, probabil, ceva carne de cal. S-ar putea întoarce pînă la căderea nopții.

— Dar ar trebui să încercați să vedeți ce găsiți în oraș, sugeră ofițerul.

Era o idee nemaipomenită — că ar trebui să iasă pur și simplu pe poartă și să înceapă să facă cumpărături în Brinnlitz. O parte dintre ei socoteau această alternativă inimaginabilă.

Tinerii, ca Pemper și Bejski, se luară după ofițer. Dacă nu existau evrei în Polonia, atunci nu aveau unde să se ducă. Nu voiau ca el să le dea indicații, dar simțeau nevoia unui sfat. Rusul se opri ca să-și dezlege frîiele căluțului.

— Nu știu, spuse, privindu-i în ochi. Nu știu unde ar trebui să vă duceți. Nu vă duceți către est, asta-i tot ce pot să vă spun. Dar nu vă duceți nici către vest. Continuă să deznoade funia. Nicăieri nu sîntem agreați.

Așa cum îi îndemnase ofițerul rus, deținuții de la Brinnlitz ieșiră în cele din urmă pe poartă, ca să facă prima încercare de a stabili legătura cu lumea exterioară. Tinerii au fost primii care s-au încumetat. Danka ieși a doua zi după eliberare și urcă dealul împădurit din spatele lagărului. Anemonele și crinii începuseră să înmugurească și dinspre Africa soseau păsările. Se așeză pe iarbă o vreme, bucurîndu-se de ziua aceea, apoi se dădu de-a rostogolul pînă la poalele dealului, rămînînd întinsă pe pămînt, inspirînd adînc miresmele ierbii și privind cerul. A stat atît de mult, încît părinții ei și-au închipuit că dăduse de vreun necaz în sat, fie din pricina orășenilor, fie a rușilor.

Goldberg a plecat devreme. A fost poate primul care a ieșit, cu gîndul să-și recupereze averea de la Cracovia. Va

emigra în Brazilia, de îndată ce va reuşi să-şi facă aranjamentele necesáre.

Cea mai mare parte a deţinuţilor mai în vîrstă au rămas în lagăr. Ruşii intraseră în Brinnlitz şi ocupaseră o vilă pentru ofiţeri, pe deal, deasupra satului. Au adus în lagăr un cal tranşat, pe care prizonierii l-au mîncat cu lăcomie, o parte dintre ei descoperind că era o mîncare prea grea după regimul de pîine şi legume şi terciul Emiliei Schindler.

Lutek Feigenbaum, Janek Dresner şi tînărul Sternberg au plecat în recunoaştere în oraş. Localitatea fiind patrulată de membrii Rezistenţei poloneze, locuitorii de origine germană erau precauţi cu deţinuţii proaspăt eliberaţi. Un băcan le dădu de înţeles băieţilor că sînt bineveniţi să se servească dintr-un sac de zahăr pe care îl păstra în depozit. Tînărul Steinberg nu rezistă tentaţiei, îngropîndu-şi faţa în el şi înghiţind zahărul cu pumnul. Se îmbolnăvi crunt. Descoperi deci ceea ce grupul lui Schindler descoperea la rîndul său în Nürnberg şi Ravenburg: că libertatea şi îndestularea trebuie cucerite treptat.

Principalul scop al expediţiei lui Feigenbaum în oraş fusese procurarea pîinii. Ca membru al comandoului din Brinnlitz, era înarmat cu un pistol şi o puşcă şi, cînd brutarul continuă să nege că ar avea pîine, unul dintre ceilalţi îi spuse "ameninţă-l cu arma" În definitiv, omul era nemţ şi, teoretic, contribuise şi el la suferinţa lor. Feigenbaum îndreptă arma către brutar şi trecu prin magazie în locuinţă, căutînd prezumtiva făină ascunsă. Le găsi în sufragerie pe soţia brutarului şi pe cele două fiice ale sale, înghesuite una într-alta. În groaza lor, nu se deosebeau cu nimic de oricare dintre familiile cracoviene din timpul unei *acţiuni*. Se simţi cuprins de o ruşine nemăsurată. Salută din cap femeile, de parcă ar fi trecut în vizită, şi plecă.

Aceeaşi ruşine o încercă pe Mila Pfefferberg la prima sa vizită în localitate. Intrînd în piaţă, un partizan ceh opri două fete sudete şi le puse să-şi scoată pantofii, astfel ca Mila, care avea numai saboţi de lemn, să-şi poată alege perechea care i se potrivea. Gestul o făcu să roşească şi se aşeză pe trotuar ca să facă stînjenitoarea alegere. Partizanul dădu saboţii uneia dintre fete şi plecă. Atunci Mila se întoarse, alergă după fată şi-i înapoie pantofii. Mila îşi aminteşte că aceasta nici măcar nu i-a mulţumit,

Seara, ruşii veneau în lagăr după femei. Pfefferberg a trebuit să proptească ţeava pistolului de tîmpla unui soldat care răzbătuse pînă în dormitorul femeilor şi pusese mîna pe doamna Krumholz (Cîţiva ani mai tîrziu, doamna Krumholz îl va acuza în glumă pe Pfefferberg, arătîndu-l cu degetul: "Cînd am avut şi eu ocazia să plec cu un tînăr, obraznicul ăsta mi-a stat în cale.") Trei fete au plecat cu soldaţii la o petrecere — mai mult sau mai puţin de bunăvoie — şi s-au întors după trei zile, susţinînd că se distraseră bine.

Izolarea la Brinnlitz nu s-a dovedit o soluţie bună şi, după nici o săptămînă, deţinuţii începură să plece. Unii, ale căror familii dispăruseră în aceşti ani, au plecat direct către vest, nemaidorind să mai vadă Polonia. Tinerii Bejski, folosindu-se de postav şi votcă spre a-şi plăti drumul, au călătorit pînă în Italia şi s-au îmbarcat pe un vapor spre Palestina. Familia Dresner a traversat pe jos Moravia şi Boemia, pînă în Germania, unde Janek s-a numărat printre primii zece studenţi înscrişi la Universitatea Bavareză din Erlangen, care s-a deschis, spre sfîr-şitul anului.

Manci Rosner s-a întors la Podgórze ca să se întîlnească cu Henry, aşa cum se înţeleseseră. Henry Rosner, eliberat împreună cu Olek de la Dachau, aflîndu-se într-o zi la Mün-

chen, într-un closet public, a văzut acolo pe cineva purtînd haine vărgate de deținut. L-a întrebat pe purtătorul lor unde fusese închis. "La Brinnlitz", răspunse acesta. "Acolo a supraviețuit toată lumea, cu excepția unei bătrîne", îi spuse omul — destul de inexact, aşa cum se va dovedi. Manci va primi veşti despre soarta lui Henry de la un văr care îşi făcu apariția în apartamentul din Podgórze, unde aştepta ea, fluturînd ziarul ce publica numele polonezilor eliberați de la Dachau.

— Manci, îi spuse vărul său, poți să mă săruți. Henry trăieşte, Olek e cu el.

Regina Horowitz a avut o întîlnire similară. I-au trebuit trei săptămîni ca să ajungă de la Brinnlitz la Cracovia, împreună cu fiica ei Niusia. A închiriat o cameră — grație bunurilor primite din depozitul marinei — şi l-a aşteptat pe Dolek. Cînd acesta a sosit, au început să-l caute pe Richard, dar nu au reuşit să afle nimic. Într-o zi, în cursul verii, Regina a vizionat filmul făcut de ruşi la Auschwitz şi pe care îl prezentau gratuit populației poloneze. Aşa a văzut faimoasele construcții din lagărul cópiilor, şi pe micuții care priveau din spatele gardului de sîrmă ghimpată sau erau plimbați de călugărițe pe lîngă gardul electrificat de la Auschwitz I. Fiind atît de mic şi simpatic, Richard apărea în multe cadre. Regina sări în picioare țipînd şi ieşi din cinematograf. În stradă, directorul şi cîțiva trecători încercară s-o liniştească. "E fiul meu! E fiul meu!" țipa ea întruna. Acum ştia că trăieşte şi reuşi să descopere că fusese eliberat de ruşi şi predat uneia dintre organizațiile de ajutor evreieşti. Considerînd amîndoi părinții morți, organizația îl dăduse spre adopțiune unor vechi cunoştiințe ale familiei Horowitz, familia Liebling. A primit adresa şi cînd a ajuns la apartamentul acelei familii a auzit vocea lui Richard,

care bătea cu lingura într-o oală şi striga: "azi toată lumea o să aibă supă" Cînd a ciocănit la uşă, copilul a strigat-o pe doamna Liebling să deschidă.

Aşa şi-a regăsit fiul. Dar, după ce văzuse spînzurătorile de la Plaszów şi Auschwitz, nu l-a mai putut niciodată duce în locurile amenajate pentru joacă, fără ca băieţelul să facă crize de isterie la vederea leagănelor..

De la Linz, unde grupul lui Oskar s-a prezentat autorităţilor americane şi-a scăpat de ambulanţa nesigură, au ajuns cu camionul în nord, în apropiere de Nürnberg, la un mare centru de cazare pentru deţinuţii din lagărele de concentrare. Erau pe cale să descopere, aşa cum de altfel bănuiseră, că eliberarea nu e o treabă atît de simplă.

Richard Rechen avea o mătuşă care locuia pe marginea lacului Konstanz, la graniţa cu Elveţia. Cînd americanii i-au întrebat pe cei din grup dacă exista vreun loc unde s-ar fi putut duce, ei au dat numele acestei rude. Cei opt deţinuţi de la Brinnlitz intenţionau să ajute familia Schindler să treacă graniţa, dacă era posibil, în Elveţia, în caz că izbucnea pe neaşteptate o mişcare împotriva nemţilor; chiar şi în zona americană, familia Schindler putea fi în pericol de a suporta pe nedrept consecinţele. Pe lîngă aceasta, toţi opt erau potenţiali emigranţi şi credeau că astfel de probleme puteau fi rezolvate mai uşor din Elveţia.

Heuberger îşi aminteşte că relaţiile lor cu comandantul american de la Nürnberg au fost cordiale, dar omul nu a putut să le ofere nici un mijloc de transport care să-i ducă în sud, la Konstanz. Au călătorit cum au putut prin Pădurea Neagră, cînd pe jos, cînd cu trenul. Lîngă Ravensburg s-au dus la lagărul local şi au vorbit cu comandantul american. Au rămas

şi acolo, ca oaspeţi, cîteva zile, odihnindu-se şi mîncînd din raţiile armatei. În schimbul acestei ospitalităţi, au stat pînă noaptea tîrziu cu comandantul, evreu de origine, istorisindu-i poveşti despre Amon şi Plaszów, despre Gröss-Rosen, Auschwitz şi Brinnlitz. Sperau că le va putea oferi vreun mijloc de transport pînă la Konstanz. Nu şi-a putut permite să le pună la dispoziţie un camion, le-a dat în schimb un autobuz, precum şi unele provizii pentru drum. Deşi Oskar încă mai avea cu el ceva valută şi diamante care valorau mai bine de o mie de Reichsmarks, se pare că autobuzul nu a fost cumpărat, ci oferit în dar. După toate tranzacţiile cu funcţionarii germani, lui Oskar i-a venit greu să se obişnuiască cu acest stil.

La vest de Konstanz, la graniţa elveţiană, în zona ocupată de francezi, au oprit autobuzul în localitatea Kreuzlingen. Rechen s-a dus la magazinul de fierărie al oraşului şi a cumpărat o pereche de cleşti. Se pare că toţi purtau încă hainele de deţinuţi cînd Rechen a cumpărat cleştii, fără să se ferească. Probabil că vînzătorul a fost influenţat de una din aceste două considerente: (a) acesta era un deţinut şi, dacă era refuzat, se putea plînge protectorilor săi francezi; (b) în realitate, era vorba de un ofiţer german care încerca să fugă deghizat şi ar trebui poate ajutat.

Gardul de frontieră trecea prin mijlocul localităţii şi era păzit pe partea germană de santinelele franceze din *Sureté Militaire*. Grupul s-a apropiat de acest gard la marginea satului şi a tăiat sîrmele, aşteptînd ca santinela să se apropie de capătul traseului înainte de a se tîrî pe sub ele, în Elveţia. Din nefericire, o femeie din sat i-a observat de la o cotitură a drumului şi s-a repezit să alerteze santinelele franceze şi elveţiene. În piaţa unui liniştit sătuc elveţian, o imagine geamănă a celui german, poliţia elveţiană a înconjurat grupul, dar Richard şi Anka

Rechen au rupt-o la fugă. Au fost urmăriți și prinși de o patrulă motorizată. În nici o jumătate de oră, grupul a fost predat francezilor, care i-au percheziționat imediat și, descoperind bijuteriile și valuta, i-au dus pînă la închisoarea germană și i-au încuiat în celule separate.

Pentru Heuberger devenise limpede că erau suspectați de a fi fost paznici la un lagăr de concentrare. În plus, mîncarea îmbelșugată pe care o primiseră în timpul găzduirii la americani îi defavoriza, fiindcă se mai îngrășaseră și nu arătau atît de înfometați ca atunci cînd plecaseră de la Brinnlitz. Au fost interogați separat, cerîndu-li-se să dea lămuriri asupra traseului și valorilor pe care le aveau asupra lor. Fiecare dintre ei a putut face o relatare plauzibilă, dar nu știa dacă ceilalți spuneau același lucru. Se pare că toți se temeau — deși asta nu se întîmplase cînd avuseseră de-a face cu americanii — că, dacă francezii descoperă adevărata identitate și funcție a lui Oskar, îl vor reține pentru cercetări.

Tot eschivîndu-se și divagînd ca să-i apere pe Oskar și pe Emilie, au rămas acolo o săptămînă. Schindlerii știau deja îndeajuns despre cultura ebraică pentru a putea trece orice test. Dar atitudinea și condiția fizică a lui Oskar nu făceau prea credibilă postura sa de pînă-de-curînd-deținut. Din nefericire, scrisoarea sa în ebraică era tocmai la Linz, în dosarele americanilor.

Ca decan de vîrstă al grupului celor opt, Edek Heuberger a fost interogat cel mai des și, în cea de-a șaptea zi de detenție, cînd l-au adus în camera de interogatorii, a descoperit o a doua persoană, un bărbat în civil, vorbitor de poloneză, adus acolo ca să verifice afirmațiile sale cum că venea din Cracovia. Pentru un motiv oarecare, poate pentru că polonezul și-a jucat bine rolul de om milos, sau poate din

pricina familiarității limbii, Heuberger a cedat. A început să plîngă şi a spus întreaga poveste într-o poloneză fluentă. Ceilalți au fost chemați, unul cîte unul, li s-a spus că Heuberger mărturisise şi li s-a ordonat să-şi spună versiunea în poloneză. Pînă la prînz au fost comparate toate declarațiile şi, cînd acestea s-au potrivit pentru întregul grup, inclusiv familia Schindler, au fost adunați cu toții în camera de interogatoriu şi îmbrățişați de amîndoi anchetatorii. Francezul, spune Heuberger, plîngea. Toată lumea era încîntată de fenomen: un anchetator care plînge. Cînd reuşi să se stăpînească, ceru să fie adus prînzul pentru el şi colegii săi, pentru familia Schindler şi cei opt.

În după-amiaza aceea, aranjă să fie transferați la un hotel de pe malul lacului Konstanz, unde au stat cîteva zile pe cheltuiala autorităților militare franceze.

Cînd s-a aşezat la masa de la hotel ca să cineze, în aceeaşi seară, împreună cu Emilie, Heuberger, Rechen şi ceilalți, proprietățile lui Oskar trecuseră în posesia sovieticilor şi ultimele sale bijuterii şi valuta se pierduseră în labirintul formalităților de eliberare. Era sărac lipit, dar mînca pe cît de bine se putea, într-un hotel bun, alături de o parte din familia sa. Toate acestea vor alcătui modelul existenței sale viitoare.

EPILOG

Pentru Oskar, vremurile bune apuseseră. Pacea nu-l va inspira niciodată aşa cum o făcuse războiul. Împreună cu Emilie, a sosit la München. O vreme au locuit în acelaşi apartament cu familia Rosner, căci Henry şi fratele său fuseseră angajaţi să cînte la un restaurant din München şi trăiau într-o relativă îndestulare. Unul dintre foştii săi deţinuţi, întîlnindu-l în micuţul apartament al familiei Rosner, a fost surprins să-i vadă haina ruptă. Proprietăţile sale din Cracovia şi Moravia fuseseră desigur confiscate de ruşi, iar bijuteriile rămase le vînduse deja pentru a face rost de mîncare şi băutură.

Cînd familia Feigenbaum a sosit la München, au întîlnit-o pe ultima sa amantă, o evreică, o supravieţuitoare nu de la Brinnlitz, ci dintr-un lagăr mai rău decît acesta. Mulţi dintre vizitatorii care s-au perindat prin încăperile închiriate de Oskar, oricît de indulgenţi ar fi fost cu slăbiciunile erotice ale lui Oskar, s-au simţit ruşinaţi pentru Emilie.

El era încă un prieten generos şi un nemaipomenit descoperitor de lucruri greu de procurat. Henry Rosner îşi aminteşte că a scos din pămînt din iarbă verde nişte pui, în inima München-ului, unde nu exista aşa ceva. Căuta tovărăşia acelora dintre evreii săi care veniseră în Germania: Pfefferberg,

Dresner, Feigenbaum, Sternberg. Unii cinici vor spune mai tîrziu că, în vremurile acelea, era o mişcare înţeleaptă pentru oricine care avusese de-a face cu lagărele de concentrare — să se ţină aproape de vreun prieten evreu, fapt ce-i oferea o umbrelă protectoare. Dar dependenţa sa depăşea nivelul instinctual. Schindlerjuden devenise familia sa.

O dată cu ei a auzit că Amon Goeth fusese prins în februarie, cu un an în urmă, de către americanii lui Paton, într-un sanatoriu SS de la Bad Tolz, unde se internase ca pacient; apoi fusese închis la Dachau şi predat noului guvern polonez la sfîrşitul războiului. Amon a fost de fapt unul dintre primii germani extrădaţi în Polonia pentru a fi judecat. Cîţiva dintre foştii deţinuţi au fost invitaţi să depună mărturie la proces. Demoralizat, Amon s-a gîndit chiar să-i cheme ca martori ai apărării pe Helen Hirsch şi pe Oskar Schindler. Oskar nu s-a dus la Cracovia, la proces. Cei care au făcut-o au descoperit că Goeth, suplu în urma suferinţei provocate de diabet, şi-a susţinut apărarea calm, dar şi fără a-şi recunoaşte vina. Ordinele de execuţii şi deportări fuseseră semnate de superiorii săi, afirma el, şi prin urmare erau crimele lor, nu ale lui. Martorii care au vorbit despre crimele comise de comandant cu propria-i mînă erau, spuse Amon, nişte răuvoitori. Cîţiva prizonieri fuseseră executaţi ca sabotori, dar întotdeauna există sabotori în război.

Mietek Pemper, aşteptînd să fie chemat în faţa tribunalului pentru a depune mărturie, a stat lîngă un alt absolvent al acelei şcoli care fusese Plaszów-ul; nedezlipindu-şi privirea de la Amon, aflat în boxă, acesta îi şoptise:

— Omul ăsta mă îngrozeşte încă.

Dar Pemper, ca martor principal al acuzării, a oferit o listă exactă a crimelor lui Amon. A fost urmat de alţii, ca doctorul Biberstein şi Helen Hirsch, care aveau amintiri dure-

roase şi precise. Amon a fost condamnat la moarte şi spînzurat la Cracovia, pe 13 septembrie 1946. S-a întîmplat exact la doi ani din ziua arestării sale de către SS la Viena, sub acuzaţia de comerţ ilegal pe piaţa neagră. Potrivit celor scrise în presa cracoviană, a mers la spînzurătoare demn şi a dat salutul naţional-socialist înainte de a muri.

La München, Oskar l-a identificat pe Liepold, care fusese reţinut de către americani. Un deţinut de la Brinnlitz care l-a însoţit în faţa şirului de oameni spune că Oskar l-a întrebat pe Liepold:

— Vrei să o fac eu, sau preferi s-o laşi în seama celor cincizeci de evrei furioşi care te aşteaptă afară, în stradă?

Liepold va fi şi el spînzurat, nu pentru crimele de la Brinnlitz, ci pentru cele comise mai devreme, la Budzyn.

Probabil că la acea dată Oskar se gîndea deja să plece în Argentina, pentru a creşte nutrii, marile rozătoare acvatice sud-americane, socotite preţioase pentru blana lor. Oskar presupunea că acelaşi excelent instinct comercial care îl adusese la Cracovia în 1939 îl îndemna acum să traverseze Atlanticul. N-avea un ban, dar Comitetul comun de întrajutorare, organizaţia internaţională evreiască de ajutor, căreia Oskar îi trimisese rapoarte în timpul războiului şi unde activitatea lui era cunoscută, se declara dispus să-l ajute. În 1949 i-au plătit *ex gratia* cincisprezece mii de dolari şi i-au dat o referinţă (*To whom it may concern*), semnată de M. W. Beckelman, viceprezedintele Comitetului Executiv, care suna aşa:

> *Comitetul american comun de întrajutorare a investigat cu atenţie activităţile domnului Schindler din timpul războiului şi din perioada ocupaţiei... Recomandăm din toată inima ca toate organizaţiile şi persoanele*

contactate de către domnul Schindler să depună toată silința spre a-l ajuta, drept recunoştință pentru serviciile sale neprețuite... Sub acoperirea oferită de calitatea de patron al unei fabrici într-un lagăr nazist de muncă, mai întîi în Polonia, apoi în regiunea sudetă, domnul Schindler a reuşit să preia ca angajați şi să protejeze evrei şi evreice destinate convoaielor morții de la Auschwitz şi din alte temute lagăre de concentrare... Martorii au declarat Comitetului că lagărul lui Schindler din Brinnlitz a fost singurul din teritoriile ocupate de naziști unde un evreu nu a fost niciodată ucis sau măcar bătut, ci întotdeauna tratat ca o ființă umană. Acum, cînd este pe cale să înceapă o nouă viață, să-l ajutăm aşa cum şi el ne-a ajutat frații.

Cînd s-a îmbarcat pentru Argentina a luat cu el o jumătate de duzină de familii de *Schindlerjuden*, plătind călătoria pentru mulți dintre ei. S-a instalat cu Emilie la o fermă din provincia Buenos Aires şi a muncit acolo aproape zece ani. Aceia dintre supraviețuitorii lagărului care nu l-au mai văzut cu greu şi-l pot închipui acum ca fermier. Nu a fost niciodată omul unui program riguros. Se spune — şi există o oarecare doză de adevăr în asta — că Emalia şi Brinnlitz au reprezentat nişte reuşite din cauza minților ascuțite ale unor oameni ca Stern şi Bankier. În Argentina, Oskar nu a beneficiat de un astfel de sprijin, dacă nu punem la socotelă bunul simț şi eforturile soție sale.

Deceniul în care Oskar a crescut nutrii a corespuns din nefericire perioadei în care s-a demonstrat că, spre deosebire de prinderea acestor animale cu capcane, prin creştere nu se

asigură piei de calitate satisfăcătoare. Multe alte întreprinderi implicate în creşterea nutriilor au dat faliment în timpul acela şi, în 1957, ferma lui Schindler a împărtăşit aceeaşi soartă. Emilie şi Oskar s-au mutat într-o casă pusă la dispoziție de B'nai B'rith din San Vicente, un cartier sudic din Buenos Aires şi, pentru o vreme, Oskar a căutat de lucru ca intermediar de vînzări. Nu a trecut un an, totuşi, şi a plecat în Germania. Nu va mai trăi niciodată alături de Emilie.

S-a instalat într-un mic apartament, la Frankfurt. A căutat capital ca să cumpere o fabrică de ciment şi s-a străduit să obțină compensații importante de la ministerul vest-german de finanțe pentru pierderea proprietăților sale poloneze şi cehoslovace. Efortul s-a soldat cu rezultate neînsemnate. O parte dintre supraviețuitorii lagărului lui Oskar consideră că imposibilitatea guvernului german de a-i plăti ceea ce i se cuvenea se datorează foştilor hitlerişti care mai dețineau încă funcții în stat. Dar e mai probabil că pretențiile lui Oskar n-au fost satisfăcute din considerente tehnice şi nu a fost cu putință să descoperim reavoință birocratică în corespondența primită de Oskar din partea ministerului.

Întreprinderea de ciment a lui Schindler a fost lansată cu capital de la Comitetul comun de întrajutorare şi "împrumuturi" de la o parte dintre evreii Schindler care se descurcaseră bine în Germania de după război. A avut o istorie scurtă. Din 1961 Oskar redeveni insolvabil. Fabrica sa fusese afectată de o serie de ierni grele, timp în care industria construcțiilor încetase lucrările, dar o parte dintre supraviețuitorii lui Schindler cred că nereuşita afacerii se datorează instabilității lui Oskar şi inadaptabilității sale la un program strict.

În anul acela, auzind că are probleme, *Schindlerjuden* din Israel l-au invitat să-i viziteze pe cheltuiala lor. În presa israeliană de limbă polonă a apărut un anunț adresat tuturor

foştilor deţinuţi ai lagărului de concentrare de la Brinnlitz "care l-au cunoscut pe Oskar Schindler, germanul", de a lua legătura cu ziarul. La Tel Aviv, Oskar s-a bucurat de o primire entuziastă. A fost asaltat de copii născuţi după război de către supravieţuitorii din lagărul său. Se îngrăşase şi mai mult şi trăsăturile i se rotunjiseră, dar la petreceri şi recepţii, cei care îl cunoscuseră au văzut că rămăsese acelaşi nestăpînit Oskar. Vocea joasă, aproape un mormăit, scandalosul lui farmec, comparat cu acela al lui Charles Boyer, setea nestăpînită, toate supravieţuiseră celor două falimente.

Era anul procesului lui Adolf Eichmann, şi vizita lui Oskar în Israel a trezit interesul presei internaţionale. În preziua deschiderii procesului, corespondentul ziarului londonez *Daily Mail* a scris un articol referitor la contrastul dintre atitudinile celor doi bărbaţi citînd preambulul unui apel pentru ajutorarea lui Oskar, difuzat de *Schindlerjuden*:

Noi nu uităm suferinţele Egiptului, noi nu uităm Haman, noi nu-l uităm pe Hitler. Şi tot astfel, alături de cei nedrepţi, noi nu-i uităm pe cei drepţi. Amintiţi-vă de Oskar Schindler

Printre supravieţuitorii Holocaustului exista o umbră de suspiciune faţă de un lagăr de muncă precum cel al lui Oskar, şi această suspiciune şi-a găsit un jurnalist drept purtător de cuvînt la o conferinţă de presă ţinută de Schindler la Ierusalim.

— Cum vă explicaţi, a întrebat el, că-i cunoşteaţi pe toţi SS-iştii din zona Cracoviei şi întreţineaţi relaţii regulate cu ei?

— În momentul acela al istoriei, a răspuns Oskar, era destul de dificil de discutat soarta evreilor cu rabinul şef al Ierusalim-ului.

Spre sfîrşitul perioadei de rezidenţă a lui Oskar în Ar-

gentina, Departamentul dovezilor şi mărturiilor de la Yad Vashem solicitase şi primise din partea lui o declaraţie referitoare la activităţile sale la Cracovia şi Brinnlitz. Acum, din proprie iniţiativă şi sub influenţa lui Itzak Stern, Jakob Stenberg şi Moshe Bejski (cîndva principalul falsificator de ştampile al lui Oskar, acum un respectat şi instruit avocat), Consiliul de administraţie al Yad Vashem-ului studie problema aducerii unui tribut oficial de recunoştinţă faţă de Oskar. Preşedintele comitetului era Justice Landau, judecătorul care prezidase procesul Eichmann. Yad Vashem căută şi primi o mulţime de mărturii privitoare la Oskar. Din toată această mulţime de declaraţii, patru îi sînt nefavorabile. Deşi toţi cei patru semnatari afirmă că, fără Oskar ei ar fi murit, îl critică pentru comportamentul în afaceri din primele luni de război. Două dintre aceste patru declaraţii discreditante sînt scrise de cei doi membri ai familiei pe care i-am numit în această povestire C, tată şi fiu. În magazinul lor de vase din Cracovia, Oskar o instalase pe amanta sa Ingrid ca *Treuhänder* A treia declaraţie provine de la secretara lui C şi repetă acuzaţiile de lovire şi violenţă, zvonurile despre care Stern îi vorbise lui Oskar în 1940. A patra vine de la un om care afirmă că, înainte de război, ar fi avut acţiuni, în fabrica lui Oskar, cunoscută atunci sub numele de Rekord, acţiuni pe care, pretinde el, Oskar nu le onorase.

Justice Landau şi comitetul său au socotit probabil aceste patru declaraţii neînsemnate faţă de masa celorlalte redactate de *Schindlerjuden* şi nu au făcut nici un comentariu referitor la ele. Deoarece toate patru confirmă faptul că Oskar a fost salvatorul lor,.se spune că membrii comitetului şi-au pus întrebarea de ce, dacă Oskar s-a comportat atît de urît cu aceşti oameni, a mai depus după aceea eforturi atît de extravagante ca să-i salveze.

Municipalitatea din Tel Aviv a fost primul organism care l-a onorat pe Oskar. La cea de-a cincizeci şi treia aniversare a zilei sale de naştere a fost dezvelită o placă în Parcul Eroìlor. Inscripţia de pe placă îl descrie ca pe un salvator a o mie două sute de deţinuţi din lagărul Brinnlitz şi, deşi diminuează numeric amploarea acţiunii sale de salvare, vesteşte că a fost aşezată acolo cu dragoste şi recunoştinţă. Zece zile mai tîrziu, în Ierusalim, a fost declarat ca făcînd parte dintre Cei Drepţi, acest titlu fiind o cinstire deosebită israeliană, bazată pe vechea credinţă tribală potrivit căreia Dumnezeul Israelului admite ca în mulţimea de neevrei să se afle întotdeauna o mînă de oameni drepţi. Oskar a fost de asemenea invitat să planteze un pom pe Bulevardul Celor Drepţi, care duce la muzeul Yad Vashem. Copacul se află încă àcolo, marcat de o placă, într-un pîlc de copaci plantaţi în numele tuturor celorlalţi Drepţi. Acolo există şi un copac pentru Julius Madritsch, care şi-a hrănit pe ascuns şi şi-a apărat lucrătorii, într-un fel de neconceput pentru Krupp şi Farben, şi unul pentru Raimund Tisch, supraveghetorul lui Madritsch de la Plaszów. Pe culmea aceea pietroasă, puţini copaci memoriali au crescut mai mult de trei metri.

Presa germană a reluat ştirile despre activitatea lui Oskar din timpul războiului şi despre ceremoniile de la Yad Vashem. Aceste articole, întotdeauna laudative, nu i-au făcut viaţa mai uşoară. A fost fluierat pe străzile din Frankfurt, s-a aruncat cu pietre după el şi un grup de muncitori şi-au bătut joc de el şi i-au strigat că ar fi trebuit să fie ars o dată cu evreii. În 1963, a lovit un muncitor care îl făcuse "lingăul evreilor" şi omul l-a dat în judecată. La tribunalul local, cel mai jos nivel al structurii judiciare germane, judecătorul i-a ţinut lui Oskar un discurs despre bunele maniere obligîndu-l să plătească daune. "M-aş sinucide" îi scria lui Henry Rosner la New

York, "dacă asta nu le-ar da atîta satisfacție"

Aceste umilințe au accentuat dependența sa de supraviețuitori. Erau singurul lui sprijin emoțional şi financiar. Tot restul vieții, el va petrece cu ei cîteva luni în fiecare an, locuind în condiții bune şi înconjurat de onoruri la Tel Aviv şi Ierusalim, mîncînd gratuit într-un restaurant românesc de pe strada Ben Yehudah din Tel Aviv; cîteodată a fost înconjurat cu atenții filiale de către Moshe Bejski, care îl ruga să limiteze cantitatea de alcool băută, la trei coniacuri duble pe seară. Apoi se va întoarce din nou, mereu, la cealaltă jumătate a sufletului său, cel dezmoştenit, apartamentul urît şi strîmt aflat la cîteva sute de metri de gara centrală din Frankfurt. În anul acela, scriind de la Los Angeles altor *Schindlerjuden* din Statele Unite, Pfefferberg îi îndemna pe toți supraviețuitorii să doneze în fiecare an măcar venitul lor pe o zi lui Oskar Schindler, pe care îl descria ca "descurajat, singur, nefericit" Legăturile lui Oskar cu *Schindlerjuden* au continuat. Era o problemă de anotimp: jumătate de an fluture israelian, jumătate de an omidă Frankfurt. Ducea în permanență lipsă de bani.

Un comitet de la Tel Aviv, din care făceau din nou parte Itzak Stern, Iacob Śternberg şi Moshe Bejski, a continuat să insiste pe lîngă guvernul vest-german pentru obținerea unei pensii adecvate pentru Oskar. Apelul lor amintea curajul de care dăduse dovadă în timpul războiului, bunurile pe care le pierduse şi starea proastă a sănătății sale, din momentul acela. Prima reacție oficială din partea guvernului german a fost oferirea Crucii de Merit în 1966, în cadrul unei ceremonii prezidate de Konrad Adenauer. Abia la 1 iulie 1968 Ministerul de Finanțe a anunțat în mod oficial îmbucurătoarea veste că, începînd cu acea dată, îi va plăti lui Oskar o pensie de două sute de mărci pe lună. Trei luni mai tîrziu, pensionarul Schindler primi din mîinile arhiepiscopului de Limburg ordinul

papal al Cavalerilor Sfîntului Silvestru.

Oskar era încă dispus să coopereze cu Departamentul federal de justiţie pentru urmărirea criminalilor de război. În această problemă părea să fie de neclintit. De ziua sa de naştere, în 1967, a oferit informaţii confidenţiale privitoare la mulţi dintre cei care făcuseră parte din personalul de la KL Plaszów. Din stenograma declaraţiilor sale de la acea dată reiese că nu şovăia să depună mărturie, dar că, în aceeaşi măsură, era un martor scrupulos. Se abţinea însă să facă vreo afirmaţie dacă nu ştia nimic sau foarte puţin despre un anume SS-ist. A spus asta despre Amthor, despre Zugsburger, despre *Fräulein* Ohnesorge. Nu a şovăit totuşi să-l numească pe Bosch ucigaş şi exploatator şi să declare că l-a recunoscut într-o gară din München în 1946; s-a apropiat de el şi l-a întrebat dacă — după Plaszów — mai putea să doarmă. Bosch, a spus Oskar, trăia în momentul acela cu paşaport est-german. Un supraveghetor pe nume Mohwinkel, reprezentînd la Plaszów fabricile germane de armament, este şi el înfierat — "Inteligent, dar brutal", a spuns Oskar despre el. În legătură cu Grün, garda de corp a lui Amon, Oskar a relatat încercarea de execuţie a deţinutului de la Emalia, pe care el a evitat-o oferindu-i nişte votcă (Este o întîmplare pentru care un mare număr de deţinuţi depun, de asemenea, mărturie în declaraţiile lor la Yad Vashem). Despre subofiţerul Ritchek, Oskar a recunoscut că avea o reputaţie proastă, dar personal nu ştia nimic despre crimele sale. Era de asemenea nesigur dacă fotografia pe care i-a prezentat-o Departamentul de justiţie îl înfăţişa pe Ritchek. Pentru o singură persoană prezentă pe lista Departamentului de justiţie, Oskar a oferit fără şovăire o recomandare nepotrivită. Acesta este inginerul Hut, cel care l-a ajutat în timpul ultimei arestări. Hut, spune el, era deosebit de respectat şi deţinuţii vorbeau foarte bine despre el.

Trecînd de şaizeci de ani, a început să lucreze pentru Prietenii Germani de la Hebrew University, strîngînd fonduri. Această activitate era rezultatul îndemnurilor adresate de *Schindlerjuden* care se străduiau să-i găsească un nou ţel în viaţă. A exersat din nou vechea sa capacitate de a îmbrobodi şi duce cu vorba oamenii de afaceri. A dat de asemenea o mînă de ajutor la organizarea unui scurt schimb de vizite între copiii germani şi israelieni.

În ciuda stării precare a sănătăţii sale, trăia şi bea ca un tînăr. Era îndrăgostit de o nemţoaică pe nume Annemarie, pe care o întîlnise la hotelul King David din Ierusalim. Ea va deveni ancora emoţională care îl va mai ţine în viaţă o bună bucată de vreme.

Soţia sa Emilie mai trăia încă, fără nici un ajutor financiar din partea lui, în mica locuinţă din San Vicente, la sud de Buenos Aires. Locuieşte acolo şi în momentul în care scriem această carte. Ca şi la Brinnlitz, este întruchiparea unei demnităţi tăcute. Într-un documentar făcut de televiziunea germană în 1973, ea vorbeşte — fără nici o urmă de amărăciune şi tristeţe obişnuită la soţiile abandonate — despre Oskar şi lagărul său, despre atitudinea ei de la Brinnlitz. Bună observatoare, ea afirmă că Oskar nu a făcut nimic uimitor înainte de război şi nici după acesta, nu s-a remarcat în vreun fel. Prin urmare, era norocos că în acea scurtă eră sălbatică dintre 1939-1945 întîlnise nişte oameni care îi dăduseră prilejul să-şi descopere zalente ascunse.

În 1972, în timpul unei vizite făcute la biroul din New York al American Friends of the Hebrew University, trei *Schindlerjuden* parteneri într-o mare firmă de construcţii din New Jersey, conducînd un grup de alţi şaptezeci şi cinci deţinuţi Schindler, au adunat o sută douăzeci de mii de dolari

pentru a-i dedica lui Oskar un etaj la Centrul de cercetări Truman de la Hebrew University. Etajul va adăposti o Carte a Vieții, conținînd o prezentare a activității lui Oskar pentru salvarea deținuților şi o listă a celor salvați. Doi dintre aceşti asociați, Murray Pantirer şi Isak Levenstein, aveau şaisprezece ani cînd Oskar i-a adus la Brinnlitz. Acum, "copiii lui Oskar" deveniseră părinții lui, izvorul cinstirii şi onorurilor sale.

Era foarte bonav. Foştii doctori de la Brinnlitz — Alexander Biberstein de exemplu — o ştiau. Unii dintre ei îi avertizară pe prietenii apropiați ai lui Oskar: "Omul ăsta nu ar mai fi trebuit să fie viu acum. Inima lui funcționează doar din încăpățînare"

În octombrie 1974 s-a prăbuşit în micul său apartament de lîngă gara din Frankfurt şi a murit la spital pe 9 octombrie. Certificatul de deces menționează drept cauză a morții îngroşarea avansată a arterelor creierului şi inimii. Testamentul său conține dorința — exprimată deja în fața unora dintre *Schindlerjuden* — de a fi îngropat la Ierusalim. Peste două săptămîni de la decesul său, preotul parohiei franciscane din Ierusalim îşi dădea acordul ca Herr Oskar Schindler, unul dintre cei mai puțin fideli fii ai Bisericii, să fie îngropat în Cimitirul Latin din Ierusalim.

A mai trecut o lună pînă cînd trupul lui Oskar a fost purtat într-un sicriu de plumb pe străzile înguste ale vechiului Ierusalim pînă la cimitirul catolic ce se deschide către sud, deasupra Văii Hinnom, numită Gheena în Noul Testament. În fotografiile de presă ale procesiunii pot fi văzuți, printre mulți alți "evrei Schindler", Itzak Stern, Moshe Bejski, Helen Hirsch, Jakob Sternberg şi Juda Dresner.

A fost plîns pe toate continentele.

— Sfîrşit —

În conul de umbră al Auschwitz-ului, un boem industriaș german își cîștigă dreptul de a fi considerat legenda vie a evreilor din Cracovia aflată sub ocupație germană.

Romanul lui Thomas Keneally, distins cu prestigiosul *Booker Prize*, rămîne povestea lui **OSKAR SCHINDLER**, un arian pur sînge care și-a riscat viața pentru a salva de la moarte un număr însemnat de evrei, aflați în lagărele de exterminare naziste din Polonia.

Este povestea omului pe care războiul l-a transformat într-un înger al milei – o poveste de neuitat, cu atît mai extraordinară cu cît este adevărată.

EDITURA ORIZONTURI

Lei 5500